НА СКРИЖАЛЯХ... ІСТОРІЇ

Україна – Канада:
історія та сучасність.
Книга 1

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ФУНДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПАДЩИНИ АЛЬБЕРТИ (КАНАДА)

ІСТОРИКО-АРХІВНЕ УПРАВЛІННЯ
МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ГРОМАДСЬКИХ
ОБ'ЄДНАНЬ УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ-МУЗЕЙ
ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ І УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

НА СКРИЖАЛЯХ ІСТОРІЇ

З історії взаємозв'язків урядових структур і громадських кіл України з українсько-канадською громадою в другій половині 1940-1980-ті роки

Книга перша із серії
" Україна-Канада: історія та сучасність"

КИЇВ
2003

ББК Т3(4УКР)6. я43 + Т3(4КАН)6. я43
Н12

УДК [(328.1+ 34.461) (477)]:(71)"1940/1980"

Документи і матеріали, які включені до збірника вперше в українській історіографії, висвітлюють найбільш яскраві сторінки політичних, культурних та наукових взаємовідносин України та українсько-канадської громади як по лінії державних органів, громадських організацій, так і на основі персонально-групових контактів в 1940-1980-ті роки.

Збірник документів і матеріалів є першою книгою із серії "Україна - Канада: історія та сучасність"

Редакційна колегія:
Петро Тронько (голова), *Юрій Москаль* (співголова)
Геннадій Боряк, Ольга Гавура, Людмила Колотілова, Юрій Кулініч, Іван Курас, Станіслав Лазебник, Володимир Лозицький, Волтер Маковецький, Любов Москаль, Маршал Най, Ірина Овчаренко, Борис Олійник, Олександр Реєнт, Валерій Смолій, Лариса Яковлєва

Науковий редактор член-кореспондент НАН України *О.Реєнт.*

Автори вступних статтей:
Петро Тронько (Україна), Волтер Маковецький, Юрій Москаль, Маршал Най (Канада)

Упорядники:
Олег Бажан, Юрій Данилюк, Петро Тронько

ISBN 966-02-2911-9(серія)
ISBN 966-02-2912-7

© П.Тронько, В.Маковецький, Ю.Москаль, М.Най, вступні статті
© О.Бажан, Ю.Данилюк, П.Тронько, упорядкування
© Л.Гречина, Л.Дубич оригінал-макет

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
INSTITUTE OF HISTORY OF UKRAINE

ALBERTA UKRAINIAN HERITAGE FOUNDATION

HISTORIC-ARCHIVAL DEPARTMENT OF MINISTRY
OF FOREIGN AFFAIRS OF UKRAINE

CENTRAL STATE ARCHIVES OF UKRAINE'S
PUBLIC ORGANIZATIONS

CENTRAL STATE MUSEUM-ARCHIVES
OF LITERATURE AND THE ARTS OF UKRAINE

CENTRAL STATE ARCHIVES
OF GOVERNMENT AGENCIES OF UKRAINE

FACTS OF HISTORY

Archival Documents on Relations between Ukraine and the Ukrainian - Canadian Community
Late -1940's -1980's

Book One of a Series
"Ukraine - Canada: history and modern times"

Kyiv
2003

ББК Т3(4УКР)6. я43 + Т3(4КАН)6. я43
Н12

УДК [(328.1+ 34.461) (477)]:(71)"1940/1980"

The documents and materials included in this book cast light for the first time in Ukrainian historiography upon important events in the political, cultural and scientific relations betweenUkraine and the Ukrainian-Canadian community, which occurred through governing bodies, public organizations and individual contacts during the period of the late 1940's and the 1980's.

Book one of Series "Ukraine-Canada: history and modern times"

Editorial Board:
Petro Tronko (chairman), George-Yuriy Moskal (co-chair man), Hennadiy Boriak, Olha Havura, Liudmyla Kolotilova, Yuriy Kulinich, Ivan Kuras, Stanislav Lazebnyk, Volodymyr Lozytskyi, Walter Makowecki, Luba Moskal, Marshall Nay, Iryna Ovcharenko, Borys Oliynyk, Oleksandr Reient, Valeriy Smoliy, Larysa Yakovlieva.

Scientific editor: *Oleksandr Reient,* corresponding member of the National Academy of Sciences of Ukraine

Introductory Articles: *Petro Tronko(Ukraine), Walter Makowecki, George-Yuriy Moskal, Marshall Nay (Canada)*

Compilers:
Oleh Bazhan, Yuriy Danyliuk, Petro Tronko

Compiled, edited, designed, typeset, printed and bound in Ukraine.

ISBN 966-02-2911-9(серія)
ISBN 966-02-2912-7

© *P.Tronko, W.Makowecki, G.Moskal, M.Nay,* preface
© O. *Bazhan, Y.Danyliyuk P.Tronko,* compilation
© *L.Grechyna, L.Dubich, design artwork*

П.Т.ТРОНЬКО,
доктор історичних наук,
професор, академік НАН України
(м.Київ, Україна)

НАША СИЛА В ЄДНАННІ

Здається, назавжди пішли в небуття ті складні і невдячні часи, коли українців в Канаді з їх історичною Батьківщиною розділяв не лише океан, а й різні підходи в оцінці політичних, економічних, соціальних, національних, релігійних процесів. Проголошення державної незалежності України стало тим переломним моментом, який так довго чекали єдинокровні брати і сестри. З цих позицій стало можливим глибоко і всебічно проаналізувати стосунки між органами державної влади та управління України з українською громадою в Канаді, дати їм чесну і об'єктивну оцінку.

Характерно, що такі перші контакти певною мірою спостерігаються вже в кінці XIX – на початку XX століття, коли перші українські переселенці до Канади, незважаючи на власну скруту, прагнули усіма можливими засобами допомогти своїм землякам. Пізніше, навіть в умовах щільної завіси, встановленої з ініціативи вищого політичного керівництва країни, з Канади доходила в Україну різна гуманітарна допомога – одяг, продукти харчування, деяка література, зібрана українською громадою.

У роки Другої світової війни канадські українці уславили себе ратними подвигами в боротьбі проти фашизму. Їхні фотографії, особисті речі представлені в багатьох музейних експозиціях Канади. Високопатріотичною за своїм характером стала діяльність Українського комітету допомоги Батьківщині, створеного в липні 1941 року. До його складу входили представники самих різних верств населення. Зокрема, важливу роль по здій-

сненню заходів Комітету відігравала відома канадська співачка Софія Романко-Муцак, яка з метою збору коштів давала благодійні концерти, зустрічалася з своїми земляками, розповсюджувала інформацію про бойові дії на фронтах Другої світової війни.

За значний особистий внесок в розгром фашизму чимало канадських українців були нагороджені урядовими нагородами СРСР. 14 травня 1985 року Посольство СРСР в Канаді внесло пропозиції про відзначення медаллю "40-років Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр." В.Гливи, М.Гринчишина, Б.Гарматюка, М.Скрипник, М.Короля, М.Сейго, П.Кравчука, М.Муцака, Й.Беленького, А.Білецького, В.Кардаша, І.Алексієвича, Г.Семкулея та багатьох інших[1].

Дієвою і вкрай необхідною стала моральна підтримка, гуманітарна допомога канадських українців на завершальному етапі війни, в перші післявоєнні роки. Одним із перших надали її професійні організації Канади, які позбувшись ідеологічної заангажованості, простягнули руку дружби зболеній Україні. В травні 1944 року, вітаючи визволення території України від фашистських окупантів, члени Національного виконавчого Комітету українсько-канадської асоціації в своїй телеграмі на ім'я Голови Президії Верховної Ради УРСР писали: „Ми переконані, що в недалекому майбутньому будуть звільнені всі українські землі і всі радянські території. Ми знаємо, що попереду ще тяжка боротьба, але переконані в тому, що комбіновані операції Червоної Армії і сил вторгнення із Заходу приведуть до повного знищення нацистської військової машини. З ознаменування цієї історичної перемоги радянського народу українсько-канадська асоціація вирішила розпочати збір коштів для придбання різних матеріалів, щоб забезпечити насущні потреби наших братів і сестер на Україні"[2].

Калгарське відділення українсько-канадської асоціації започаткувало ініціативу з метою допомоги Україні по побудові шпиталів в м.Чернівцях і Львові. Незважаю-

чи на те, що вона повною мірою не була реалізована, однак сам факт зазначеного починання засвідчив щиру стурбованість канадських українців всім тим, що відбувалося на історичній батьківщині[3].

В 1946 році Канадсько-українське товариство культурного зв'язку з Україною, як і інші українські організації Канади, взяли участь у кампанії, яка передбачала адресну допомогу населенню України у вигляді іменних посилок та інших надходжень. Схвально поставившись до неї, вище політичне керівництво та уряд республіки звернулись до міністра зовнішньої торгівлі СРСР з листом, в якому просили звільнити поштові надходження з Канади від митних зборів[4].

В першій половині 1947 р. прогресивні українські організації Канади і Сполучених Штатів Америки зібрали близько 250 тисяч доларів на закупівлю консервованого молока і жирів для вихованців дитячих будинків України, 125 тис. доларів на обладнання львівського шпиталю та 6 тисяч шкільних підручників з англійської мови для українських шкіл[5]. Зазначену гуманітарну допомогу, доставлену до Одеси на пароплаві „Росія", передала делегація прогресивних організацій Канади і США у складі В.Тересьо, П.Кравчука (Канада), М.Ракочий, О.Ільчука (США)[6].

На початку 1948 року від прогресивних українських організацій Канади пароплавом „Кам'янець-Подільський" було доставлено близько 200 кг лікувального препарату – стрептомицину, вкрай необхідного для поранених воїнів. Наскільки важливою і своєчасною була ця допомога засвідчує постанова Ради Міністрів УРСР від 24 лютого 1948 р., в якій говорилося: „... 2. Запропонувати міністру охорони здоров'я УРСР тов. Медведю встановити суворий контроль за використання стрептоміцину, що виділяється цією постановою"[7].

Важливо, що високий гуманізм супроводжував стосунки канадських українців з Україною і в наступні десятиріччя. Це переконливо підтвердили події, пов'язані з

Чорнобильською трагедією 1986 року. В своїй інформації МЗС України від 16 червня 1987 р. Генеральне консульство СРСР в Монреалі назвало десятки імен канадців українського походження, які зробили свій вагомий внесок у Фонд „Чорнобиль" Серед них К.Лессар, Л.Деркаченко, М.Чопа, Й.Григорук, М.Глива, В.Михалевич, О.Яворська, А.Дольний та багато інших[8].

Вже в другій половині 40-х років постало на порядок денний питання встановлення більш тісних, в першу чергу культурних зв'язків між канадськими українцями і Україною. Подібні ініціативи виходили від українських прогресивних організацій Канади, які прекрасно усвідомлювали ті реальні умови, в яких перебувала Україна, доводили своїм опонентам, що розрив з Україною завдасть непоправної шкоди українській громаді в Канаді, перекриє шляхи для збагачення української культури.

Зокрема, про це йшлося у зверненні крайового Виконавчого комітету ТОУК, редакцій українських газет „Українське слово" (Вінніпег) та „Українське життя" (Торонто) до заступника Голови Ради Міністрів УРСР, міністру закордонних справ України Д.З.Мануїльського, датоване 1946 р.: „Звертаємось до Вас з проханням допомогти нам налагодити постійний зв'язок з науковими, освітніми і мистецькими установами Радянської України. Такий зв'язок дуже потрібний в інтересах українського народу Радянської України і в інтересах українського населення Канади". Далі в листі висловлювалось прохання надсилати постійно з України до Канади газети, журнали, наукову літературу, музично-нотні видання творів композиторів, твори відомих українських письменників, особливо тих, в яких висвітлюються події Другої світової війни, акредитувати в Україні кореспондентів канадських газет „Українське життя" і „Українське слово", головним чином, в центрах західних областей, які б висвітлювали економічний, освітній, культурно-мистецький розвиток регіонів[9].

Було б невірним вважати, що ініціативи прогресив-

них українських організацій Канади не знаходили підтримки переважної більшості канадських українців. Останнє яскраво продемонстрував влітку 1946 року візит делегації з України у складі редактора газети „Радянська Україна" Л.Паламарчука, професора Львівського державного університету С.Стефаника, співаків І.Паторжинського, З.Гайдай, поета А.Малишка.

Після фестивалю, на якому виступили делегати їх з великим ентузіазмом і любов'ю їх вітала багатотисячна аудиторія, вони побували в цілому ряді міст Канади від Тихого до Атлантичного океану. Численні зустрічі членів делегації з братами і сестрами на канадській землі перетворилися у яскраву демонстрацію єднання українців двох держав – Канади і України. Архівні документи більш як півстолітньої давнини зберегли для нас свідчення тієї, справді неповторної атмосфери, що панувала при зустрічах з українською делегацією в багатьох містах Канади.

Висвітлюючи перебування гостей, в своїй телеграмі від 2 вересня 1946 р. на ім'я заступника голови Українського товариства культурного зв'язку з закордоном О.Полторацького В.Мацієвич писав: „Тисячі народу виходять на станції, приходять на концерти, влаштовують великі мітинги і банкети, щоб побачити, привітати і послухати дорогих гостей з України та передати через них низький уклін рідній землі. Біля десяти тисяч українців заповнили найбільший зал Торонто. Часто стоячи, вони довготривалими оплесками вітали Паламарчука, Стефаника і Малишка, які передавали привітання від українського народу і розповідали про героїчну боротьбу в недавній війні та велику теперішню працю по відбудові, і народних артистів-Паторжинського і Гайдай, які співали ряд народних пісень та кілька арій з українських і класичних опер. Стіварт Сміт вітав делегацію від імені міської ради Торонто. Малишко, передаючи привітання від української радянської інтелігенції, прочитав вже у Канаді написаний вірш.

Понад двадцять п'ять тисяч українців з різних регіонів

Канади – з'їхалося минулої неділі на концерт, який відбувся під відкритим небом на острові Онтарійського озера, де знов зі змістовною промовою виступили Паламарчук і співаки - Паторжинський і Гайдай[10].

Починання українських прогресивних організацій Канади знайшли свою повну підтримку Українського товариства культурного зв'язку з закордоном, яке вважало їх „правдивими і симпатичними"[11].

Не залишились осторонь і інші громадські та творчі організації. Так, 19 січня 1948 року в Спілці письменників України відбулася зустріч літераторів П.Тичини, І.Стебуна, В.Сосюри, П.Панча, В.Козаченка з канадсько-американською делегацією, яку представляли Кравчук, Тересьо та Ракочий. Розмова в основному стосувалася розвитку українського літературного процесу, участі в ньому літераторів з Канади, обміну окремими виданнями, випущеними в світ українськими і канадськими видавництвами[12].

Доречно відзначити, що такий обмін літературою розпочався вже в перші повоєнні місяці. 12 вересня 1945 р. президія Українського товариства культурного зв'язку з закордоном звернулась до Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді Г.М.Зарубіна з проханням з'ясувати можливість залучення громадських організацій Канади до поповнення українських бібліотек. Особливо акцентувалась увага на необхідності поповнення нотного фонду, чого гостро потребували музичні навчальні заклади, театри, окремі виконавці[13].

Певний прогрес в справі обміну літературою констатувався в листі заступника голови Українського товариства культурного зв'язку з закордоном О.Полторацького президенту Товариства культурного зв'язку з Україною В.Свистуну від 4 березня 1947 року. В ньому говорилося: „Дозвольте насамперед подякувати від щирого серця Вам за ту допомогу, яку ви нам надаєте, надсилаючи нам ряд цінних книжок... Тим приємніше знати, що

поступово наші зв'язки все більше міцніють і книгообмін набирає регулярного характеру... Якщо Ваше звернення до канадських вищих шкіл та українців буде мати успіх, цей захід стане для нас надзвичайно цінним, бо майже в усіх наших бібліотеках після перебування на Україні німецьких вандалів залишилось лише невелика частина наших російських та українських книжок. Про англійські та французькі нема вже й чого говорити"[14].

В свою чергу, з Києва надходили до Канади окремі періодичні видання – газети, журнали, новітня художня і науково-популярна література.

Значно розширились можливості обміну літературою між Україною і Канадою в кінці 1950 - на початку 60 років. Зокрема, в 1960 р. до Канади було відправлено понад тисячу назв літератури в кількості десять тисяч екземплярів. Серед них томи „Українсько-радянської енциклопедії", повні зібрання творів письменників Ю.Смолича, О.Гончара, П.Панча, Ю.Яновського та інших.

В цей період значно зросла і кількість періодичних видань, що надходили з України до Канади. В 1960 р. лише українські прогресивні організації ТОУК і РЗТ отримували журналів: „Україна" – 240 річних комплектів, „Радянська жінка" – 110, „Дніпро" – 50, „Вітчизна" – 50, „Всесвіт" – 77. Для цих же організацій було оформлено річну підписку на десятки комплектів газет „Радянська Україна", „Літературна газета", „Робітнича газета", „Культура і життя", обласну пресу[15].

Цікава за своїм змістом бібліотека, присвячена Т.Г.Шевченку, була направлена Українським товариством дружби і культурного зв'язку з закордоном Робітничому робітничому запомоговому товариству в Канаді у зв'язку з столітньою річницею смерті Великого Кобзаря[16].

Динаміку розвитку процесу книгообміну між Україною і Канадою засвідчують показники 1965- першої половини 1966 років. В цей період Українським товариством дружби і культурного зв'язку з закордоном було

надіслано до Канади біля 20 тисяч примірників наукової, науково-популярної, художньої літератури та ілюстрованих видань. Причому, поступово входило в практику формування тематичних бібліотечок (по 30-100 назв в кожній), в т.ч. „Українське народне мистецтво", „Київ – місто герой", „І.Я.Франко", „20 років з дня розгрому фашистської Німеччини" та інші[17].

Практична допомога в комплектації фондів надавалася і окремим публічним бібліотекам Канади. В липні 1976 р. перший секретар Посольства СРСР в Канаді вручив муніципальній раді м. Вінніпег 270 томів книг, виданих в Україні. Ознайомившись з ними, завідуючий кафедрою славістики Манітобського університету професор Я.Рудницький визнав, що „в українських бібліотеках міста немає подібних видань"[18].

Регулярно отримувала літературу по лінії Товариства „Україна" бібліотека Манітобського університету, яка забезпечувала нею кафедру славістики зазначеного навчального закладу[19].

Не можна не відзначити, що поширення в Канаді літератури на благодійних засадах викликала рішучу протидію Всесоюзного об'єднання „Міжнародна книга" Її голова, звертаючись до президії Українського товариства дружби та культуного зв'язку з закордоном 25 листопада 1970 р. писав: „УТКЗ направляє книжковим магазинам по 3 – 5, а то й більше екземплярів багатотомних видань, дорогих за своєю вартістю, наприклад, таку книгу, як „Історія українського мистецтва". Виникає законне питання, чому книжкові магазини в США, Канаді та інших країнах отримують книги безоплатно від УТКЗ? Одна справа, коли висилається пропагандистська література, інша справа, коли масово висилаються дорогі книги, які фірми могли б придбати у нас за гроші"[20].

Суворе застереження об'єднання „Міжнародної книги" ніякою мірою не вплинули на позицію ні Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном, ні Товариства „Україна". Вже в лютому 1972 р.

УТКЗ надіслало на безоплатній основі книжковому відділу „Української книги" для розповсюдження серед навчальних закладів підручники українською мовою з І по IV клас для початківців, невеличку бібліотечку дитячої літератури (50 примірників)[21].

В процесі книгообміну з зарубіжними країнами цілком закономірно виникала потреба видання літератури іноземними мовами. В зв'язку з цим вище політичне керівництво республіки за пропозицією голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами доручило Держкомвидаву республіки внести пропозиції щодо створення відповідних видавничих підрозділів в Україні[22].

Активно розв'язуючи питання забезпечення літературою українсько-канадських організацій, бібліотек, університетів, УТКЗ прагнуло врахувати наукові інтереси, творчі плани окремих авторів. Зокрема, його підтримку в липні 1961 р. отримали кроки М.Сейго та Г.Польової по підготовці англійською мовою книг „Юність Т.Г.Шевченка" та „Українські народні казки"[23].

З часом поступово налагоджувався обмін теле-кінопродукцією. В 1965 -1966 рр. Українське товариство дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами надіслало українським організаціям, культурним центрам, університетам Канади 47 копій науково-популярних і хронікально-документальних кінофільмів англійською, французькою, іспанською, німецькою, російською та українською мовами, в т.ч. „Портрет хірурга", „Золоті ворота", „Українська РСР", „О.Довженко", „Ю.Шумський", „Каштани Києва", „Супутники" та інші[24].

Прямі контакти встановлювались також між окремими телестанціями Канади та їх колегами у Києві. Так, 7 жовтня 1977 р. перший секретар Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенко повідомив ЦК КПУ, МЗС України, Товариство „Україна" про бажання режисера української телевізійної програми телевізійної станції Сіті – ТВ в Торонто В.Гандери транслювати українські художні та

науково-популярні фільми[25].

Поряд з цим в ряді кінотеатрів Канади, залах культурних центрів здійснювався прокат українських кінофільмів. Одним із перших на канадський екран прийшли і завоювали свого глядача „Тіні забутих предків", „Захар Беркут"

Помітною подією стало проведення весною 1984 р. першого фестивалю українських художніх фільмів в Канаді, організований фірмою „Укрфільм енд артістікс дістрібюшен" та монреальського відділу „Об'єднання українських канадських професіоналів та підприємців" Згаданий фестиваль дав унікальну можливість українському населенню Канади вперше у післявоєнні роки ознайомитись з кращими досягненнями українського кіно.

Характеризуючи його, один з керівників Товариства об'єднаних українських канадців відзначав, що, недивлячись на різні судження про справжні наміри організаторів фестивалю – фірми „Укрфільм енд артістікс дістрібюшен" і монреальського відділу „Українських канадських професіоналів і підприємців", необхідно визнати, що реалізація великого такого культурного заходу в двох найбільших центрах поселення української імміграції – Торонто і Вінніпезі не під силу ТОУК чи іншій прогресивній організації, а сам факт перегляду восьми кращих стрічок кіностудії ім. О.Довженка викличе позитивні враження серед українських канадців[26].

З певними труднощами налагоджувалась трансляція українських програм на Канаду. Відвідавши її, за дорученням Держтелерадіо республіки в червні 1973 р., директор Дирекції програм мовлення на зарубіжні країни був змушений констатувати, що задовільно, а й іноді добре чутно Київ лише в південній частині провінції Онтаріо „міста Торонто, Гамільтон, Велланд, Лондон, Віндзор", тобто на південь від 45-ої паралелі. В м.Монреалі, провінція Квебек, розташованому на північ від 45-ої паралелі, голос Києва ледве-ледве прослуховується в 25-му діапазоні радіохвиль. У м.Вінніпезі „початок степової

Західної Канади" і м.Ванкувері „крайній Захід країни на березі Тихого океану", розташованих на південь від 50-ої паралелі, Києва не можна було почути ні в одному з чотирьох діапазонів радіохвиль „16; 19; 25; 31. Там само не було прийому Києва і в місті Едмонтоні (степова провінція Альберта), розташованому на південь від 55-ої паралелі.

Враховуючи це, Державний комітет Ради Міністрів України з телебачення і радіомовлення звернувся до вищого політичного керівництва республіки з проханням порушити перед ЦК КПРС питання про посилення технічних засобів відтворення трьох щоденних радіопрограм на Північну Америку, зокрема на Канаду[27]

Нелегко складалися наукові контакти між науковими установами, вищими навчальними закладами України з університетами і українознавчими центрами Канади, які пройшли свій шлях від взаємної настороженості і недовіри до взаєморозуміння і співробітництва. В кінці 1960 - на початку 70 років Українське товариство дружби і культурного зв'язку з закордоном, Товариство „Україна" провели ряд зустрічей з відомими канадськими вченими, які прибули до республіки на туристичній основі. 1-2 квітня 1970 р. Товариство „Україна" відвідав професор Вінніпегського університету, викладач географії, українець за походженням Д.Раян. Останнього цікавила можливість стажування у Київському університеті. Одночасно з цим хороше враження на канадського вченого справила лекція з географії в КДУ, прочитана на належному рівні[28].

Необхідні контакти встановлювались із Альбертським університетом. Важливу роль відіграв в цьому професор кафедри слов'янознавства зазначеного навчального закладу О.Д.Старчук, який інформував УТКЗ про діяльність слов'янського відділення, основні підходи до викладання української мови і літератури, кадрові питання[29].

Подібні взаємозв'язки продовжувались і зміцнюва-

лись надалі. Це засвідчила зустріч першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Арсеєнка з професорсько-викладацьким складом кафедри слов'янських мов Альбертського університету 6 лютого 1981 р. Якщо раніше співробітництво між українськими і канадськими навчальними закладами здійснювалось здебільшого на рівні обміну інформацією, літературою, то на цьому етапі вже висловлювалися пропозиції залучення українських вчених до організації і проведення навчального процесу. 1 серпня 1980 р. керівник кафедри слов'янських мов Т.Прістлі звернувся до ректора Київського держуніверситету ім. Т.Г.Шевченка з проханням відрядити до Едмонтона Ю.Жлуктенка або Н.Тоцьку, які виступили авторами оригінального видання „Підручник української мови" Одночасно з цим було підняте питання щодо відновлення договору про співробітництво і науковий обмін між Альбертським і Київським університетами, який свого часу в силу ряду причин було анульовано[30].

Змістовний договір про співробітництво був укладений 5 липня 1977 р. між Саскачеванським та Чернівецьким університетами. Він передбачав обмін викладачами і студентами, інформацією про професорсько-викладацький склад, їх наукове зацікавлення, опрацювання навчальних програм, обмін набутим досвідом. На жаль, та обережність з якою ставилось керівництво Чернівецького університету до контактів з своїми іноземними колегами з Саскатуна характерна для всього тогочасного радянського суспільства, не рідко призводила до зриву домовленостей, що викликало незадоволення Ради управляючих Саскачеванським університетом[31].

Як свідчать документальні матеріали, в 1970-80 роках навчальні заклади, громадські організації України підтримували контакти з університетами в Монреалі, Торонто, Вінніпезі, Едмонтоні, Реджайні, Саскатуні, Калгарі, Ванкувері[32].

Так взаємообміну інформацією, результатами досліджень сприяла спільна участь українських і канадських вче-

них в наукових конференціях, симпозіумах, читаннях. Зокрема, увагу наукової громадськості привернули участь українських літераторів і літературознавців Л.Н.Новиченка, А.З.Москаленка, Р.М.Лубківського в Шевченківських читаннях 1981 року, організованих Товариством "Україна" і Карлтонським університетом[33].

Не менш успішною була участь 1983 року української делегації у складі літераторів Б.Олійника, І.Дзеверіна, І.Дузя та П.Кононенка. Їх виступи торкнулися не лише актуальних питань розвитку української літератури, а й політичних, соціальних, національних проблем. Як засвідчила професор університету Британської Колумбії Г.Польова доповіді українських вчених „привернули увагу багатьох канадських літераторів і журналістів, професорів, що читають курс англо-американської та західноєвропейської літератури, студентської молоді..."[34]

Дослідники з України – член-кореспондент АН УРСР, завідуючий відділом Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка Г.Д.Вервес і завідуюча філіалом Львівського літературного меморіального музея Івана Франка в м.Дрогобичі М.А.Оркуш – взяли участь в Перших Франківських читаннях, організованих в жовтні 1986 р. Товариством "Україна", музеєм ім.Франка у Вінніпезі, ТОУК та РЗТ. Їх змістовні доповіді звучали в аудиторіях Вінніпега, Едмонтона, Саскатуна, Торонто і Оттави[35].

Позитивно оцінюючи вказаний напрямок наукового співробітництва, не можна не відзначити, що навіть в середині 80-х років участь українських вчених у конференціях, симпозіумах, читаннях не рідко визначалося ідеологічними міркуваннями. Так, вчені республіки в жовтні 1985 р. відмовились брати участь в міжнародному симпозіумі „За межами традицій. Сучасна українська поезія" Причиною цього стала „антирадянська спрямованість симпозіуму" та участь в ньому українських дисидентів С.Караванського і Н.Світличної[36].

Проігнорували українські вчені і конференцію, присвячену культурному життю в Альберті, проведену 2-4

травня 1985 року Канадським інститутом українських студій при Альбертському університеті. Свою стурбованість в зв'язку з цим висловили голова виконкому ТОУК П.Кравчук та голова РЗТ А.Білецький. У розмові з першим секретарем Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвським вони пожалкували, що в цій „надзвичайно цікавій конференції", в ході якої не прозвучала „жодна антирадянська, антикомуністична, антинародна" заява, не взяли участь вчені з України. Їх приїзд організатори конференції чекали „до останньої хвилини" і в кінцевому рахунку залишились „розчарованими" В цілому, як вважали П.Кравчук та І.Білецький, була зроблена „велика помилка" зі сторони організацій, які „не врахували" побажань міністерства культури провінції Альберта[37]

Досить складними і неоднозначними були стосунки наукових установ, вищих навчальних закладів України з Канадським інститутом українських студій (КІУС) при Альбертському університеті, створеного у липні 1976 року. Зокрема, в інформації Посольства СРСР в Канаді вказана наукова установа розглядалась не інакше, як „псевдо наукова", здатна здійснювати „антирадянські вправи в галузі історії, літератури та національної політики в СРСР"[38].

Дещо змінюється характер відносин з КІУС в наступні роки, про що засвідчила зустріч з його директором Б.Кравченком в Посольстві СРСР в Канаді в березні 1987 року. Українську сторону зацікавили пропозиції канадського вченого щодо встановлення, починаючи з 1988 р., академічних обмінів між Альбертським і Львівським університетами, налагодження дослідницької роботи вчених з Канади в архівах та бібліотеках України, створення на базі КІУС Центру по вивченню української мови та інше[39]

В плані розширення співробітництва в плані науки, освіти створювались умови для навчання канадських громадян у вищих навчальних закладах України. Цілком очевидно, що пріоритет в цьому належав Товариству об'єднаних українських канадців, тісно пов'язаних з Ко-

муністичною партією Канади, вищим політичним керівництвом та громадськими організаціями УРСР. Вже в 1953 році на навчання до України було запрошено п'ять членів ТОУК. Серед них: М.Скрипник та Ю.Мотоланця (три роки з курсу журналістики та політичної освіти ВПШ при ЦК КПУ); К.Кобилянського, Г.Біллінгса (три роки – консерваторія); В.Філіповича (один рік з спеціального курсу музики та культурно-масової роботи)[40].

В кінці 1950 - на початку 60 рр. у Києві навчались члени ТОУК: В.Гарасим, З.Николишин, З.Урсуляк, В.Якимчук, В.Росевич (ВПШ при ЦК КПУ); Р.Селюк, Н.Винничук (державна консерваторія); Б.Безубяк (інститут театрального мистецтва)[41]. В 1971 році виконком ТОУК рекомендував на навчання в УРСР подружжя Тараса та Діани Головачів, які закінчили Торонтонську консерваторію по класу скрипки і мали бажання удосконалити свою майстерність.

В організації системи навчання для громадян Канади на базі навчальних закладів України важливу роль відіграло створення Товариством "Україна" літніх курсів української мови та літератури при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка. Ідея їх відкриття належала Асоціації українських учителів Альберти, яка зі своїми пропозиціями зверталася до Товариства „Україна" Як і в кожній новій справі всі пов'язані з цим питання наштовхнулись на труднощі, перешкоди організаційного характеру, внаслідок чого були практично зірвані заняття, заплановані на 1971 рік. Лише звернення Асоціації українських вчителів Альберти до Голови Ради Міністрів України і його особисте втручання дозволило зрушити з місця важливу і корисну справу[42].

Семінар з української мови і літератури для вчителів і викладачів Канади при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка було заплановано на 3 – 29 липня 1972 року. В його роботі взяли участь 60 канадських педагогів[43]. При цьому учбову частину семінару забезпечувало Міністерство вищої і середньої спеціальної ос-

віти УРСР, екскурсійну – Українське Товариство культурних зв'язків з закордоном і Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР, проживання в готелях і харчування – київське відділення ВАТ „Інтурист"[44].

Незважаючи на те, що до складу учасників семінару не входили члени ТОУК, Товариство об'єднаних українських канадців схвально поставилось до організації курсів. Вітаючи їх проведення, в 1974 р., керівництво ТОУК та РЗТ в листі президії Товариству „Україна" писали: „Вже сам факт, що українські вчителі з Канади їдуть до Києва, щоб поглиблювати знання української мови, позитивний і багатомовний. Адже це вселяє у канадсько-українських педагогів певну гордість, що збагачення своєї української мови вони набули на Україні..."[45]

Досить помітним і багатоплановим стало співробітництво органів державної влади та управління громадських організацій України з українською громадою Канади в сфері культури. Зокрема, завдяки такій співпраці з канадськими прогресистами на території Канади встановлено ряд пам'ятників і монументів видатним діячам культури, чиїми іменами може, поправу, пишатися український народ. Вже в кінці 1940-х рр. в республіці на прохання прогресивних українських організацій Канади розпочалися роботи по проектуванню і виготовленню пам'ятника Великому Кобзарю, який планувалося встановити у 1951 р. з нагоди 60-ти річчя української еміграції в Канаді.

Аргументуючи доцільність і своєчасність такого кроку в своєму листі від 27 січня 1948 р. на ім'я першого секретаря ЦК КП(б)У М.С. Хрущова нарком закордонних справ УРСР Д. З.Мануїльський писав: „В 1951 році виповнюється 60 років української еміграції в Канаді. Прогресивні українські організації, бажаючи відмітити цю дату, прагнуть встановити в Торонто* пам'ятник Тарасу Шевченку. З погляду на це вони просять, щоб за проектом українського архітектора, з українського мармуру чи бронзи, українськими скульптурами був висіче-

* Встановлений в Оаквіллі (колишній Палермо).

ний або відлитий пам'ятник, а уряд УРСР щоб підніс його як дар української еміграції в день її 60-річчя[46].

Схваливши подані пропозиції, М.С.Хрущов зумів зацікавити ними вище політичне керівництво країни та союзний уряд. Вони знайшли своє відображення в постанові Ради Міністрів СРСР від 14 травня 1948 р. та постанові уряду України від 11 жовтня 1948 року. На їх виконання з метою забезпечення високого художнього рівня пам'ятника було створено дві творчі бригади, яким доручалося подати на розгляд різні варіанти монумента Великому Кобзарю[47]

В остаточному варіанті найбільш прийнятним було визнано проект скульпторів М.К.Вронського та О.П.Олійника, яким і доручалось довести роботу до свого завершення[48].

Виготовлення і спорудження пам'ятника Великому Кобзарю активно підтримала українська інтелігенція. Не випадково щодо складу комісії для розгляду і затвердження виконаної скульптурної постаті увійшли: президент Академії наук України О.В.Палладін, президент Академії архітектури України В.Г.Заболотний, голова Спілки художників України О.О.Шовкуненко, голова Спілки письменників України О.Є.Корнійчук, письменники П.Г.Тичина, М.П.Бажан, М.Т.Рильський, В.Л.Василевська, народний артист СРСР А.М.Бучма, скульптори М.Г.Лисенко, М.І.Гельман, Є.М.Фрідман, художники М.І.Хмелько, Г.С.Мєліхов, композитор Л.М.Ревуцький та інші[49]

Наведені факти повністю спростовують поодинокі твердження про те, що пам'ятник Т.Г.Шевченку встановлений в Палермо був нібито нав'язаний прогресивним українським організаціям Канади сталінським керівництвом СРСР.

З розумінням поставилися уряд і громадськість України до прохання Товариства об'єднаних українських канадців про надання допомоги у виготовленні і спорудженні пам'ятника видатному українському письменнику В.Стефанику в м.Едмонтоні[50]. В 1974 р. було прийнято

позитивне рішення про виготовлення і передачу в дар канадським українцям статуї неповторної української поетеси Лесі Українки[51]. Його відкриття в жовтні 1976 р. на території Саскачеванського університету стало помітною подією в культурному житті Канади.

А ось як згадує у своїй книзі про відкриття пам'ятника Лесі Українки у Києві і Саскатуні один із найактивніших лідерів ТОУК, талановитий письменник і громадський діяч Петро Кравчук: „Після відкриття пам'ятника (Лесі Українки в Києві у вересні 1973 р. – П.Т.), до мене підійшов перший секретар ЦК КПУ Володимир Щербицький. Привітавшись, запитав, як мені подобається пам'ятник? Звичайно, позитивно висловився про цю історичну подію. При цім він сказав: „Ось вам би в Канаді знадобився такий пам'ятник. Могли б його встановити в західній Канаді, бо у східній, у місті Торонто вже є пам'ятник поетесі". Щербицький звернувся до Кальченко, скульпторки, яка створила щойно відкритий пам'ятник, зі словами: „Галино Никифорівно, ось Петро Ількович говорить, що їм потрібен пам'ятник Лесі Українки в Канаді. Що ви думаєте, можете взятись за цю справу?" Вона відповіла: „У мене є двометрова статуя Лесі" Ось так, Володимир Щербицький подарував канадським українцям пам'ятник Лесі Українки, який нині височить на території студентського містечка у Саскатуні[52].

З ініціативи Товариства „Україна" було виготовлено і принесено в дар музею І.Франка у Вінніпезі погруддя Великого Каменяра, створене народним художником УРСР, скульптором М.Г.Лисенком.

В полі зору вищих органів державної влади громадських організацій України постійно знаходились українські музейні експозиції, що відображали найбільш яскраві сторінки в історії держави, життя і творчості тих, хто підніс культуру українського народу на світовий рівень.

В першу чергу йшлося про створення фундаментальної експозиції, яка мала супроводжувати встановлення пам'ятника Великому Кобзарю на початку 50-х років. З цією метою художнім майстерням урядом республіки було

доручено виготовити 35 картин, прослідкувати за виконанням замовлення на 9 скульптур: 8 в бронзі, одна в мармурі. І надалі експозиція музею Т.Г.Шевченка в Палермо перебувала під щільною опікою культурно-освітніх закладів України. Так, 22 травня 1959 р., директор Державного музею Т.Г.Шевченка К.П.Дорошенко увійшла з пропозицією до уряду про передачу канадському музею цілого ряду копій шевченківських робіт. Серед них: „Будинок Котляревського в Полтаві", „Андруші", „У В'юнищах", „Новопетровецьке укріплення","Т.Шевченко і М.Щепкін оглядають Кремль" (картина М.Хмелька) та інші. Зазначена експозиція і надалі поповнювалася експонатами, які надходили з України.

Органи державної влади, громадських організацій України надали значну допомогу у формуванні унікального музею "Страсті Христові Василя Курилика" біля знаменитого водоспаду „Ніагара Фоллс" заснованого великим подвижником української культури М.Колянківським. Лише в 1970-х рр. музею було передано близько 600 експонатів, які дозволили розширити уявлення про історію культури українського народу, в т.ч. оригінальну скульптуру „Половецька баба"[53].

Як свідчать документальні матеріали, загалом Міністерством культури України музейним закладам Канади було передано близько чотирьох тисяч експонатів, переважна більшість яких мали велику історико-культурну цінність.

Внесок України в культурне життя канадських українців було відзначено на Всесвітній виставці „ЕКСПО-67" в Монреалі. Оцінюючи цю подію не лише як історик, а й як керівник української делегації, можу сказати, що вона стала новим важливим етапом в єднанні канадських українців зі своєю історичною Батьківщиною.

Поїздці делегації передувала значна робота міністерств і відомств республіки разом з організаційною комісією по підготовці Української РСР до участі у Всесвітній виставці. Експонати з України були представлені

в усіх розділах радянського павільйону і займали друге місце після експозиції Російської Федерації: діорама Донецького вугільного басейну, макет колгоспу імені XXII з'їзду КПРС в селі Шляхова на Вінничині, стенд Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка, електронно-лічильні машини, модель найбільшого в світі літака АН-22 (Антей), зразки інструментів з синтетичних алмазів, легковий автомобіль „Запорожець – 966", телевізор „Електрон", діючі моделі найновіших вугільних комбайнів, електробури, фото-кіноапаратура, медичні прилади і апарати, моделі морських суден, експозиція малюнків „Україна очима дітей", більше 300 назв суспільно-політичної, художньої і науково-технічної літератури, окремі сорти сільськогосподарських культур, які вирощуються на Україні, діорама піонертабору „Артек", корисні копалини та ін. – понад 2000 експонатів.

Крім того, спеціально до Дня Української РСР було підготовлено додаткову експозицію, куди увійшли 675 творів українського народно-декоративного мистецтва, скульптури й живопису, велика художня аплікативна карта УРСР, макет столиці України - міста Києва, макет села Моринці та інше.

Для безплатного розповсюдження серед відвідувачів виставки було видано українською, англійською і французькою мовами інформаційну літературу про нашу республіку, відправлено спеціальні номери газет: „Радянська Україна" (10 тис<яч> прим<ірників>), „Вісті з України" (3 тис<яч> прим<ірників>) та журнали „Україна" (5 тис<яч> прим<ірників>) і „Мистецтво" (3 тис<яч> прим<ірників>).

Були також підготовлені радіотелевізійні програми для передачі на „ЕКСПО-67". Розроблено сценарій телевізійної вікторини „Чи знаєте ви нашу республіку?" Крім того, в розпорядження радіоредакції павільйону СРСР направлено 330 записів української музики. Надіслано також художні, науково-популярні та хронікально-документальні кінофільми, виготовлені студіями республіки.

20 серпня в радянському павільйоні делегація Української РСР зустрілася з представниками преси. Кінозал заповнило більше шестисот чоловік. Серед них були канадські і зарубіжні журналісти, провідні співробітники прогресивних українських газет та представники української прогресивної еміграції, деякі представники націоналістичних газет у Канаді і націоналістичних організацій. Всі журналісти одержали республіканські газети і журнали, видані до Дня України, а також інформаційну літературу українською, англійською та французькою мовами про історію і досягнення України.

22 серпня на Всесвітній виставці відзначався День України. Вперше республіці, яка не мала свого окремого павільйону, керівництво канадської корпорації «ЕКСПО-67» виявило високі офіційні почесті і влаштувало для неї урочисту церемонію на Площі Націй.

По завершенню урочистої церемонії на Площі Націй українська делегація, Генеральний комісар «ЕКСПО-67» і Посол СРСР в Канаді прибули до Радянського павільйону. В цей день, ще зранку, біля Радянського павільйону зібралися тисячі людей. Довга черга не зменшувалась аж до пізнього вечора. Незважаючи на те, що в зв'язку з урочистостями на Площі Націй павільйон відкрився на кілька годин пізніше, в ньому побувало більше 70 тис. чоловік. А всього з 18 по 24 серпня українські експонати переглянули понад 600 тисяч чоловік. По завершенню виставки відбулась тепла зустріч з українською громадою в Канаді, в якій взяли участь близько 700 чоловік.

В цілому, незважаючи на певні непорозуміння, що існували між українською делегацією та українськими громадськими організаціями Канади, можна стверджувати що „ЕКСПО-67" стало тим своєрідним містком, який з'єднав Україну зі своєю діаспорою в Канаді[54].

Оцінюючи цю подію, відомий канадський український письменник Петро Кравчук відзначав: „За останні десятиріччя ми вітали в Канаді вже багато посланців

українського народу. Всі вони були для нас дорогими гостями. Однак, у ваших особах ми бачимо особливих гостей – посланців української радянської держави. Це вперше ми вітаємо таку гідну офіційну делегацію українського народу. Це знаменна історична подія, яка має велике значення як для Канади, так і для нас – канадських українців.

Вчора, перед багатотисячною громадою на Площі Націй з авторитетної трибуни „ЕКСПО 67" прозвучало наше рідне слово, прозвучав могутній голос нашого багатомільйонного народу. Ми горді, що наша рідна мова так виразно прозвучала в багатоголосому хорі різних народів, що беруть участь у цій виставці. Значення цього факту важко переоцінити.

Останніми роками розширились зв'язки між Канадою і СРСР, в тому числі між Канадою і Україною. Відбувається пожвавлений культурний і науковий обмін, збільшується розмір торгівлі, розширюється туризм в обидва боки. Будемо сподіватися, що в результаті „ЕКСПО-67" між Канадою і СРСР ще більше розширяться зв'язки, від чого буде користь обом державам.

Багато канадських українців останніми роками побували на рідних землях. Колись вони виїхали світ за очі з пошматованої української землі, тепер вони їдуть в гості до рідних, до єдиного національного організму – до української радянської держави. Багато українців, однак, ще не мали можливості побувати у своїх рідних місцевостях, де вони за молодих років бігали босими ногами по стежках і доріжках. Їм дуже хочеться побачити ці місця, ці великі зміни, які відбувалися за радянської влади. Будемо сподіватися, що скоро створяться такі сприятливі умови, які дозволять і їм мати приємність відвідати рідні свої місця.

Дорогі наші гості! Ви привезли з собою аромат запашних українських полів, садів і городів. Ви привезли шум карпатських смерічок і шелест київських каштанів, свіже повітря степів і оздоровчий озон Чорного моря.

Ваш приїзд ще більше зміцнить нашу національну гордість і додасть нам більшої снаги для дальшого зберігання нашої національної ідентичності.

Ми плекали і плекаємо у своїх можливостях українське національне мистецтво, пісню, музику, танці, які ми черпали постійно з багатих джерел нашого народу.

Ми любили і шанували мову нашого народу, передавали її своїм дітям і онукам. І слова першого секретаря ЦК КПУ Петра Шелеста, сказані на трибуні з'їзду письменників про потребу шанувати і розвивати українську мову, мають не тільки важливе значення для людей України, але також і для тих українців, які живуть у різних країнах, на різних континентах.

Ми були і будемо з своїм народом. Ми, висловлюючись словами Великого Кобзаря, Тараса Шевченка, чесно йшли, за нами нема зерна неправди, ми і далі будемо йти цим шляхом.

Якщо з нашого боку може виглядати дещо надто претензійним, то треба зрозуміти обставини, що спонукають нас бути такими. Зрештою, до кого ж нам звертатися, коли нас хвилюють деякі речі, коли нам потрібна рада-порада, як не до рідного народу? Ми сподіваємося, що Україна нас зрозуміє, бо ж не може вона бути байдужою до своїх синів і дочок, яких злая доля багато років тому розкидала по цілому світу.

Рідні наші! Спасибі Вам ще раз за приїзд так конче потрібний і такий своєчасний! Візьміть з собою на Україну наш доземний поклін і любов до українського народу!"[55]

Подібні добрі і щирі слова звучали з вуст багатьох канадських українців, які доклали чимало зусиль за створення атмосфери братерства між українською громадою в Канаді і Україною. Ми завжди будемо пам'ятати щирість друзів українського народу, які стояли біля першовитоків наших зв'язків, і тих, хто продовжував і продовжує їх благородну справу.

Таким чином, основною формою зв'язків урядових структур і громадських об'єднань України з представни-

ками і активістами громадських організацій Канади було наше спілкування – обмін делегаціями, туристськими групами, що проводились взаємно і систематично, починаючи з 1946 року. Люди різних професій – урядовці, вчені, працівники культури і мистецтва, керівники громадських організацій, домогосподарки і пенсіонери, незважаючи на перепони і немалі труднощі, що тоді існували, особисто відвідували Канаду і Україну.

Як відомо, багатьох жителів України ніколи не покидала думка про долю українців, братів і сестер, які в різні часи змушені були покинути рідні місця і податися за океан. У ті важкі і складні часи, мається на увазі 1940-80-ті роки, багато передових людей, справжніх національних патріотів України, таких як письменники Олесь Гончар, Юрій Смолич, Борис Олійник, Іван Драч, Володимир Бровченко, Платон Воронько, Олександр Підсуха, композитори Платон Майборода і Сергій Козак, художники Василь Касіян і Михайло Дерегус, артисти Дмитро Гнатюк і Анатолій Авдієвський, громадські діячі Катерина Колосова і Семен Стефаник, Станіслав Лазебник, академік Леонід Новиченко і багато інших, в т.ч. окремі члени Уряду робили все можливе для єднання українців світу. І все ж в умовах тоталітарного режиму з відомих причин спілкування з громадськими організаціями Канади, що не належали до прогресистів, або лише намагання встановити з ними зв'язки чи, тим більше, розділити їх погляди щодо суверенітету і самостійності української держави, часто-густо для багатьох закінчувалося накладенням „табу" або й переслідуванням.

Організаціями, з якими урядові структури і громадські організації України встановлювали зв'язки, а через них спілкувалися з широкими колами канадців українського походження, були переважно ТОУК і РЗТ. Ці організації Канади не на словах, а на ділі вели повсякденну роботу по зміцненню зв'язків з Україною, послідовно боролися за мир, за інтереси канадського народу. Вони проводили плідну культурно-просвітницьку роботу в справі ознайом-

лення громадськості з життям України, широко популяризували українську культуру, доносили інформацію про розвиток нашої економіки і науки.

Характерно, що навіть у тих складних умовах не було жодного року, щоб до України не завітали гості з далекої Канади. На запрошення уряду або з його згоди на запрошення громадських організацій в Україну приїздили делегації працівників і активістів ТОУК і РЗТ, працівники газет, видавці, діячі літератури і мистецтва, мери окремих міст, туристи, вчителі, мистецькі колективи. Їм надавалася можливість побувати в ряді міст і сіл України, зустрітися з людьми, познайомитися з визначними історичними місцями, пов'язаними із життям і діяльністю Т.Шевченка, І.Франка, Л.Українки, музеями, навчальними і науковими закладами. Вони розповідали про життя українців у Канаді, зокрема про культурне, мистецьке та наукове. Багато з них були учасниками урочистих подій, пов'язаними із знаменними датами українського народу – річницями проголошення радянської влади в Україні та возз'єднання українських земель, відзначення ювілейних дат – 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка і дат з біографій інших діячів культури, брали участь у наукових форумах, зокрема, 9-му міжнародному Конгресі славістів у Києві. Треба підкреслити, що офіційні делегації завжди приймалися Урядом України і політичним керівництвом.

Було б невірним розглядати стосунки між Україною і українськими громадськими організаціями в Канаді безхмарними і безпроблемними. Навіть з прогресивними українськими організаціями Канади існували серйозні розходження в баченні розв'язання національного питання. І ТОУК, і РЗТ висловлювали свою серйозну стурбованість політикою русифікації, яка домінувала в останні десятиріччя. Власної позиції дотримувалися українські громадські організації Канади і щодо оцінки діяльності українських правозахисників, засуджених радянським режимом.

Маючи достовірну інформацію про особливості на-

ціонально-культурного життя в УРСР, у 1965 р. керівництво ТОУК почало виношувати думку про необхідність з'ясування питань, що стосуються здійснення національної політики в республіці. За рішенням ЦК КП Канади була сформована делегація для поїздки в Україну в складі Тім Бака – голови Комуністичної партії Канади (керівник делегації), Василя Гарасима – члена керівництва ТОУК, Вільяма Росса – секретаря провінційного комітету компартії Канади (Манітоба), Петра Кравчука оргсекретаря ТОУК, Антона Білецького – президента Головного виконавчого комітету РЗТ, Юрія Соломона – голови провінційного комітету ТОУК (Альберта)[56].

Делегація перебувала в Україні з 31 березня по 22 квітня 1967 року. Знайомлячись із її життям, вона відвідала місто Київ, могилу Т.Г.Шевченка у Каневі. Побувала в Полтаві і Полтавській області, у м.Львові і деяких районах Львівської області та містах і селах Івано-Франківщини. Відвідала також Держплан України, Міністерства культури, вищої і середньої спеціальної освіти, Академію наук України, комітети по пресі, радіо і телебаченню при Раді Міністрів УРСР, Інститут історії партії при ЦК КП України, Спілку письменників України, кіностудію ім.Довженка, де і велась розмова про питання національної культури, історії, мови, економіки і права. 21 квітня 1967 р. делегація мала зустріч з першим секретарем ЦК КПУ П.Ю.Шелестом, на якій обговорювалися питання, пов'язані із здійсненням національної політики в Україні. Делегація також зустрілася із секретарем ЦК КПРС М.А.Сусловим у Москві[57].

Член делегації Петро Кравчук згадував: „Поїздка делегації не була чиєюсь особистою примхою, а конечною потребою з'ясувати той стан, в якому опинилась українська мова, порушувалося судочинство на Україні, заборонялося канадським українцям відвідувати рідні села. Звертання до ЦК КП Канади послати таку делегацію в Україну виходило від усіх членів крайового виконавчого комітету ТОУК. Ми хотіли знати, як здійснюється в

Україні національна політика, чому скорочується число українських шкіл, найбільш у великих містах і в районних центрах, чому судять людей за закритими дверима за їх політичні переконання"[58].

Всі ці питання, як бачимо, носили принциповий характер. Постановка їх перед керівниками України вимагала від членів делегації, в той же час і великої мужності. Я не пам'ятаю випадку, щоб за повоєнні роки організації чи партії іншої держави, окрім ТОУК та РЗТ, так сміливо, не замислюючись над тим, чим все це може скінчитись, ставили перед керівництвом Союзу РСР і України питання про спотворення національної політики, незаконність репресій проти інакомислення і т.п. Після повернення до Канади делегація підготувала звіт про поїздку і опублікувала його в газеті „Українське слово", в бюлетені „Вьюпойнт" (англійською мовою), в якому об'єктивно висвітлила питання грубого порушення здійснення національної політики в Україні.

„Я вірю, - згадував член делегації Петро Кравчук, що колись історія належно оцінить цей звіт, нашу роль в його підготовці. Я персонально задоволений, що делегація поїхала, що звіт був опублікований двома мовами – українською і англійською. З опублікуванням звіту справа набрала міжнародного розголосу"

Принагідно наведу ще один приклад, який характеризує ставлення ТОУК – РЗТ до тих процесів, що мали місце в Україні: 21 грудня 1967 року відзначалося 50-річчя встановлення Радянської влади в Україні. Виступаючи з привітанням на цих урочистостях, що проходили в палаці „Україна", керівник делегації ТОУК-РЗТ Петро Прокопчак сказав: „Українська прогресивна громадськість у Канаді сприйняла утворення Української Радянської держави не як подію формального значення. Вона вбачала в цьому велику подію в історії українського народу. Вона вбачала в цьому звершення заповітних мрій українського народу, з якого вийшла, з джерела якого вона черпала і черпає натхнення для своїх зу-

силь зберегти і зміцнювати свою національну ідентичність у країні свого поселення, або дату свого народження для плекання української національної культури, для збереження і передання своїм дітям і внукам мови Шевченка, Франка, Коцюбинського, Лесі Українки.

Ми розглядаємо суверенність Української Радянської держави не лише як юридичне визнання, але як діючу силу українського народу у всіх формах його багатогранного життя. Бо тільки це підносить роль українців у Канаді – людей, що кровно зв'язані з народом, вага якого в міжнародних відносинах, в боротьбі за мир є відчутною і важливою"[59]

Разом з тим, споглядаючи сьогодні на минуле, необхідно підкреслити, що незважаючи на свою політичну орієнтацію, світоглядні переконання, всі ми йшли тією дорогою, яка дала нам можливість власним розумом, власними руками творити нашу державу.

З проголошенням України незалежною державою створилися нові умови, відкрилися нові можливості для єднання українців усього світу. Національна ідея, ідея побудови суверенної, незалежної, демократичної Української держави, за яку віками боролися і гинули десятки тисяч українців, має стати об'єднуючою силою для здійснення цієї історичної мети в нашій спільній прабатьківщині, яка підводиться з колін і потребує допомоги.

---

[1] Дипломатичний архів Міністерство закордонних справ України (Далі – ДА МЗС України). – Ф.1, оп.1, спр.5657. – Арк.46-47.

[2] Там само. – Спр.6. – Арк.7.

[3] Там само. – Арк.15.

[4] Там само. – Спр. 105. – Арк.10.

[5] Центральний державний архів громадських об'єднань

України. (далі – ЦДАГО України). – Ф.1, оп. 23, спр.4365. – Арк. 232.

[6] Там само. – Арк. 98.

[7] Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. (далі ЦДАВО України). – Ф.2, оп.7, спр.6297. - Арк.136.

[8] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.6315. – Арк. 23.

[9] ЦДАВО України. – Ф.5110, оп.1, спр.100. – Арк. 20-21.

[10] ЦДАГО України. – Ф.1, оп.70, спр.579. – Арк. 44-45.

[11] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.100. – Арк. 55.

[12] ЦДАГО України. – Ф.1, оп.23, спр.5488. – Арк. 13-14.

[13] ЦДАВО України. – Ф.5110, оп.1, спр.48. – Арк.82.

[14] Там само. – Спр.168. – Арк.46-47.

[15] Там само. - Спр.1326. – Арк. 35-38.

[16] Там само. – Спр.1845. - Арк.50-51.

[17] ЦДАГО України. – Ф.1, оп.24, спр.3642. – Арк. 70-72.

[18] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.3279. – Арк. 72.

[19] Там само. - Спр.3500. – Арк. 200-201.

[20] ЦДАВО України. – Ф.5110, оп.1, спр.2572. – Арк. 18-19.

[21] Там само. – Арк. 4.

[22] ЦДАГО України. – Ф.1, оп.25, спр.1135. – Арк. 66.

[23] ЦДАВО України. – Ф.5110, оп.1, спр.1469. – Арк. 129.

[24] ЦДАГО України. – Ф.1, оп.24, спр.36-24. – Арк. 70.

[25] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.3500. – Арк. 164-165.

[26] Там само. – Спр.531. – Арк. 11-12.

[27] ЦДАГО України. – Ф.1, оп.25, спр.173. – Арк. 6-7.

[28] ЦДАВО України. – Ф.2, оп.13, спр.4656. – Арк. 61-62.

[29] ЦДАВО України. – Ф.5110, оп.1, спр.2469. – Арк. 131-132.

[30] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.4304. – Арк. 11-13.

[31] Там само. – Арк. 34-35.

[32] ЦДАВО України. – Ф.5110, оп.1, спр.2869. – Арк. 58.

[33] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.4344. – Арк. 46-47.

[34] Там само. - Спр.4954. – Арк. 11.

[35] Там само. - Спр.609. – Арк. 51-52.

[36] Там само. - Спр.5657. – Арк. 164-167.

[37] ЦДАВО України. – Ф.5110, оп.1, спр.3492. – Арк. 65-66.

[38] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.3705. – Арк. 43-44.

[39] Там само. - Спр.6315. – Арк. 29-30.

[40] ЦДАГО України. – Ф.1, оп.16, спр.66. – Арк. 33-34.

[41] ЦДАВО України. – Ф.5110, оп.1, спр.1339. – Арк. 8.

[42] Там само. – Ф.2, оп.13, спр.5528. – Арк. 206-207.
[43] Там само. – Арк. 215-216.
[44] Там само. – Арк.218.
[45] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.2711. – Арк. 9.
[46] ЦДАГО України. – Ф.1, оп.23, спр.5192. – Арк. 23.
[47] ЦДАВО України. – Ф.2, оп.7, спр.6352. – Арк. 145-146.
[48] Там само. – Спр.8365. – Арк. 121-122.
[49] Там само. – Ф.4906, оп.1, спр.93. – Арк. 2-3.
[50] Там само. – Ф.5110, оп.1, спр.2374. – Арк. 35.
[51] ДА МЗС України. – Ф.1, оп.1, спр.2863. – Арк. 5.
[52] Кравчук П. Без недомовок. - С. 182.
[53] Там само. - С.237.
[54] ЦДАГОУ – Ф.1, оп. 24, спр. 6386. – Арк. 128.
[55] Там само· – Ф.1, оп. 24, спр. 6384. – Арк. 142-144.
[56] Там само. – Оп. 25, спр. 106. – Арк. 78.
[57] Там само.
[58] Кравчук П. Вказ. праця. – С. 108, 111.
[59] Там само. – С. 115.

Marshall Alexander Nay,
George - Yuri Moskal,
and Walter Makowecki
Edmonton, Alberta, Canada

AN OVERVIEW OF A CENTURY OF RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND THE UKRAINIAN CANADIAN COMMUNITY*

Introduction

What is the reason for including an overview of relations between Ukraine and the Ukrainian Canadian community in a book that deals with archival material on this very topic? Archival collections on specific topics are made up of whatever the archivists have managed to obtain. The archival material is not collected according to a predetermined plan—although a plan will emerge when the archival material on hand is being organized. This plan will reveal gaps of varying seriousness in the information given in the archival material. These gaps in a given archival collection may lead to an incomplete, and indeed an erroneous, account of a historical process.

It is possible that the material obtained, from various archives in Ukraine and Russia, may give its user an incomplete and distorted account of relations between Ukraine and the Ukrainian Canadian community during the last fifty years of the existence of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR or Soviet Union). Hopefully, this overview will enable such a

* Стаття друкується в оригіналі без скорочень та редакційного втручання.

which the relations between Ukraine and the Ukrainian Canadian community occurred. Consequently, attention is given to this aspect in the pages that follow. The contextual emphasis is on the nature and evolution of the Ukrainian Canadian community during a period of one hundred years. In addition, much attention is given to the evolution of the inter-relationships between various components of this community.

Unfortunately, it is possible to include only incidental aspects of the nature and evolution of the Canadian society as a whole during the century in question, and how this society affected the development of the Ukrainian Canadian community. Similarly, this historical overview includes only those aspects of the Soviet historical context which are relevant to describing the relations that existed between Ukraine and the Ukrainian Canadian community.

* * *

Today there are more than one million Canadians who have Ukrainian ethnic roots. The vast majority of them were born in Canada. Their presence in this country can be traced to ancestors who came in one of the three phases or "waves" of Ukrainian immigration. (A "fourth wave" of Ukrainian immigration may be occurring at the present time as a result of the independence of Ukraine in 1991.).

The year 1891 is generally accepted as the historical marker for the "birth" of the Ukrainian Canadian community. That is the year when two Ukrainian peasants, Ivan Pylypow and Wasyl Eleniak made a trip to western Canada to determine the prospects for the emigration of Ukrainians. They were from Nebyliw in the Stanislav region (now called the Ivano-Frankivsk region), province of Galicia (Halychyna), which was then part of the Austro-Hungarian Empire. The positive reaction of Pylypow and Eleniak to this country, as a suitable new homeland for desperate downtrodden Ukrainians, helped to initiate the first wave of immigration.

The centenary of Ukrainian immigration to Canada was celebrated in1991. Coincidentally, this is the same year that the Soviet Union disintegrated—a historical event which enabled Ukraine to become an independent sovereign state. The 112 years of the Ukrainian presence in Canada can be logically divided into four periods, according to phase/wave of immigration, and to the political and geographical changes that took place during each of these periods in Ukraine.

The first three periods of the Ukrainian presence in Canada span a century: 1891 to the end of World War 1, 1918 to the beginning of the onslaught of Nazi armies on the Soviet Union, and 1941 to 1991. This book deals with archival material only from the third period. However, it is essential to discuss the first two periods (however briefly) in this overview since they contributed to and influenced the context for the period on which the archival material and this book focuses.

From the very beginning, the Ukrainian Canadian community has been a very vigorous one and highly organized. The groundwork for this was laid by the Ukrainians in the first wave, who came before 1914. However, each new wave of immigration put its own imprint on this community and indeed revitalized it significantly. One manifestation of this vitality has been the tenacity with which all Ukrainian Canadians have cherished and promoted their Ukrainian heritage, regardless of when they came to Canada and the differences that have existed among them. Ukrainian Canadians have struggled for over 100 years to maintain their cultural heritage and have striven to bring it to the attention of the Canadian public. In the process, this Ukrainian heritage has become a part of Canada's rich cultural mosaic.

The first Ukrainian Canadians practiced the heritage that had been theirs in the Old Country. Consequently, in an attempt to maintain their Ukrainian identity, the early pioneers gave settlements and towns Ukrainian names. They incorporated facets of Ukrainian tradition when they built, decorated, and furnished their homes, churches and commu-

nity halls. They adapted the old customs and traditions in their activities such as marriages, funerals and festive occasions. A large proportion of the Ukrainians in the first immigration was illiterate, but they wanted their children to have an education--preferably a bilingual one. They did not succeed in getting bilingual schools, although later generations did, so that the Ukrainian language is now taught in many schools throughout Canada.

Ukrainian Canadians have always yearned to hear their own music, songs and poetry, and watch their own dances and plays. Ukrainian pioneers, as soon as they could find the time from the struggle for survival, began to establish those institutions which had been part of their lives in Ukraine: churches, community reading rooms (usually imitations of the chytalni in Ukraine), and performing arts groups (e.g., musical societies, drama groups). In many localities they built a narodnyi dim (some called it a "national hall" while others called it a "labour temple"), where they and their children could be participants in or spectators of Ukrainian cultural and educational activities.

Ukrainian publications (newspapers, periodicals and bulletins) and literature appeared early in the history of Ukrainians in Canada, and have proliferated over the decades. A rich and diversified Ukrainian Canadian literature has evolved, covering all of the genres (fiction, poetry, drama, historical, etc.).

Ukrainian Canadians have a long history of maintaining cultural and other ties with the land of their forefathers. Indeed, their history is inseparable from the history of the people of Ukraine. Ties with Ukraine always have been and will continue to be an inexhaustible source of inspiration and nourishment for the ethnic identity of Ukrainian Canadians.

Another manifestation of the vitality and complexity of the Ukrainian Canadian community is the bitter conflicts that have wracked it, practically from the date of the first arrivals. The most significant ones were as follows: religious (mainly Catholic versus Orthodox); regional (that is, some

tension existed between Galicians and Bukovynians, which stemmed primarily from religious differences), ideological--political (both between supporters of the two major Canadian political parties, and between those who were for socialism and the Soviet Union and those who were against); class division within the community (with the vast majority of Ukrainian Canadians being workers or farmers); between Ukrainians who came in the first two waves and those who came after World War 2. Personality conflicts, personal ambitions, and opportunism were also important contributors to the strife within the Ukrainian Canadian community.

The seriousness of the divisions within the community has diminished with each new generation of Ukrainian Canadians, mainly owing to the process of **assimilation** by and **integration** into the larger Canadian population—a process that has been going on relentlessly from the time of the first arrivals in 1891. Earlier generations of Ukrainian Canadians of all religious and ideological persuasions have resisted assimilation, hoping at least to slow it down and reduce its most negative effects. This struggle against rapid and total assimilation has been aided considerably by each new influx of Ukrainian migrants into Canada. Unfortunately, this resistance to assimilation has had a limited permanent effect since each new generation shows a decreased pride in and concern for its Ukrainian cultural roots!

* * *

This overview is the first account of relations between Ukraine and the Ukrainian Canadian community to be published. The authors are not professional historians. However, they have been involved for a very long time in the left-wing organizations of the Ukrainian Canadian community. Having been in leadership positions at the local, provincial and national levels for decades, they acquired extensive knowledge of these organizations. The progressive Ukrainian Canadian organizations have a proud and impressive history, and the authors are honoured to have participated in it.

They are proud of the contributions these organizations have made to the promotion of the Ukrainian heritage in Canada, of the contribution that this promotion of the Ukrainian heritage has made to an evolving Canadian culture, and for the contributions made to the struggle of all Canadians for a more just, secure and rich life in a world at peace.

It will be obvious to the reader that this overview is heavily biased towards the leftwing of the Ukrainian Canadian community. This is not a serious matter since the progressive organizations were involved in almost all of the events and activities that comprise the relations between Soviet Ukraine and the Ukrainian Canadian community, from 1917 until the demise of the USSR. However, the nationalist Ukrainian Canadians were increasingly involved in the relations existing between these two entities during the last five decades (especially from the 1970s on) for which archival materials are documented in this book.

The authors of this overview extend a challenge to historians in both Canada and Ukraine to do a rigorous study of this very important aspect of the history of Ukrainian Canadians. Using their superior knowledge of the history of Ukraine and of the Ukrainian Canadian community and hopefully having access to the materials presented in archives on both sides of the Atlantic, they could undoubtedly produce a more comprehensive and balanced account of the relations being discussed in this overview. If this should happen, then an important purpose for preparing and publishing this book will have been achieved!

The Period from 1891 to 1918

The first documented Ukrainians to settle in Canada came in1892—only 25 years after Canada became a semi-independent state, as a result of the confederation in 1867 of several provinces in North America that were controlled by Great Britain. The first wave of emigration, which started as a "trickle" and soon became a "flood," resulted in about

200,000 Ukrainians coming to Canada during the period 1892-1914. They came mostly from the provinces of Galicia and Bukovyna, which were part of the Austro-Hungarian Empire until 1918.

Why did Ukrainians leave their beloved native land? The main reason was that most of them were poor peasants in a homeland that had been a colony for centuries. Life for them was very difficult and insecure. Most of them farmed a plot of land too small for making a living. Hence they were forced to work for the large landowners under terribly exploitative conditions. Of all the ethnic groups inhabiting Galicia and Bukovyna at the time under the Habsburg monarchy, the Ukrainians suffered the most. They had the lowest standard of living and the highest mortality rate because of their more extreme poverty resulting from smaller landholdings, lower wages, and higher debts.

In addition to suffering very poor economic conditions, Ukrainians were also subjected to intolerable political discrimination, and social and national oppression. For instance, illiteracy rates among them were very high. The Ukrainian language and culture were suppressed, in a concerted effort to assimilate the Ukrainians into the Polish and Germanic cultures. They had few democratic rights. Even though in the decades immediately prior to World War 1 conditions began to improve somewhat in Western Ukraine, hundreds of thousands of Ukrainians who could afford to emigrate did so. They left their homeland in search of a better life for themselves and their children.

In the late 1800s, the Canadian government decided to populate the western prairies. This required people with the physical and psychological stamina to transform the virgin plains into farms. These people were also needed to help build the required infrastructure (transportation, industry, commerce, etc.) that would make agriculture viable. The Canadian government enticed settlers to the prairies with a promise of a "free" 160-acre (65 hectare) homestead. It was easy to persuade Ukrainians to come to Canada and thus be

able to escape their desperate existence in their native land.

Most of the Ukrainian immigrants took homesteads on the virgin plains of western Canada. A significant proportion of them preferred to enter other occupations, despite the lack of working experience in industry, transportation or commerce in the Old Country. These newcomers spread throughout the length and breadth of Canada.

How did the Ukrainians in the first wave of immigration fare in Canada? The one factor common to all of them is that they experienced and suffered a host of difficulties, problems, and setbacks in their earlier years in this country. Individually they suffered in varying ways, for varying amounts of time, and to varying degrees--but they all suffered! Canada certainly was not the land of "streets paved with gold" that they were led to believe!

A listing of the hardships experienced by the first wave of Ukrainian pioneers is not exhausted quickly. Some of the difficulties they had to overcome were as follows: not being able to speak English (or French in Quebec); having inadequate financial resources to make rapid progress in their farming; getting used to the severe and often capricious climate; becoming acquainted with Canadian customs and legal restrictions; suffering the back-breaking job of clearing the homestead; travelling the long distances from the homestead to commercial centres; and so forth.

Ukrainian migrants to Canada also suffered psychologically in many ways, such as having to leave their relatives and friends in Ukraine, living in isolation on the homesteads, and fearing sickness or injury with no medical attention readily available. They experienced chauvinism in many forms. Ridicule, racism, hostility, and discrimination were bitter factors in their lives. On the job, Ukrainian labourers (including homesteaders who had to work away from home for periods of time to supplement the family income) were treated abominably. They were extremely exploited, with wages being very low. Conditions of work were usually deplorable. In the years preceding World War 1, an economic crisis struck Canada. The

resultant increase in unemployment imposed additional hardship on many Ukrainian Canadians.

The prolonged struggle to build a secure life overwhelmed some of the first Ukrainians who came to Canada, and broke their spirits and health. Too many of them paid the supreme price on farms and industrial jobs with their lives, or had their bodies mangled and deformed in accidents. However, they did not give up readily in the face of adversity--for they had a tradition of struggle and a determination to succeed. In desperation they set about to wrest a living from the virgin land, and from the forests, mines, railways and factories.

Gradually, through their own and community-based collective efforts, the economic and social circumstances of the first Ukrainians in Canada improved. They helped to transform the virgin prairies into boumtiful farms, and to build the economic infrastructure that made western Canada a "bread basket of the world." Considering the state of development of the three prairie provinces (and indeed of Canada as a whole) at the time of their arrival, the early Ukrainians were truly Canadian pioneers and certainly one of the West's founding people.

Origin of the Ideological-Political Conflict

Ukrainians in Western Ukraine (that is, Galicia, Bukovyna and Transcarpathia) who were politically inclined, had a choice of several parties: National Populism (pro-Ukrainianism), the right-wing Ukrainian National Democratic Party, the Ukrainian Radical Party (formed in 1890 in Galicia) or its rebel splinter the socialist Ukrainian Social Democratic Party (formed in 1899 on the basis of Marxism), and others. Consequently, among the Ukrainian immigrants in Canada, there would be a diversity of political views. Adherents of leftwing politics formed two groupings within the Ukrainian Canadian community early in the 1900s--the **socialists** and the **populists**. Members of both groupings were influenced by the ideals propagated by the radical activists in Western Ukraine, Ivan Franko, Mikhailo Pavlyk, and others.

It is evident that by the turn of the beginning of the nineteenth century an ideological-political polarization was well under way in Western Ukraine. This polarization among radicals and socialists was brought to Canada by the progressive-minded Ukrainian immigrants, where it continued and evolved within the political, economic and social conditions existing in the new homeland. The ideological-political polarization deepened and took on new forms in the Canadian context, and has persisted within the Ukrainian Canadian community to the present.

Reading clubs (for example, *Prosvita* or enlightenment) were organized in Canada, starting about 1900. At the beginning they were progressive institutions. However, they also were the locale for conflicts and subsequent splintering. Some of the Ukrainian Canadians in these disputes, who never were socialists or became disenchanted with it, moved into populism and in due course were transformed into Ukrainian Canadian "nationalists."

On the other hand, those progressive Ukrainian Canadians who were socialists in Western Ukraine or who became converts in Canada, joined the Socialist Party of Canada. They formed three branches, and began to publish the newspaper **Chervony Prapor** (The Red Flag) in 1907. After becoming disgruntled with the manner in which they were treated in the Socialist Party of Canada, they formed the Federation of Ukrainian Social Democrats of Canada in 1910, and began to publish the newspaper **Robochy Narod** (The Working People). This Federation also joined the newly formed Canadian Social Democratic Party, which was oriented towards Marxism.

Following several years of inner party strife in the Federation of Ukrainian Social Democrats of Canada, the Marxist faction left and formed the Ukrainian Social-Democratic Party of Canada in 1914. It had branches throughout the country. The Canadian government banned it in 1918, primarily because from the time of its origin it took a very strong anti--war stand--primarily in the newspaper **Robochy Narod** which

was also banned. In addition, hundreds of its members were sent to internment camps.

Why were so many Ukrainian immigrants attracted to socialism? Some were already socialist-minded when they came to Canada. However, most of them became converts because they had suffered severe exploitation, chauvinistic discrimination, and economic insecurity in both the Old Country and Canada. They saw in the socialist political philosophy a permanent solution to their dire situation.

The more militant Ukrainian Canadians generally began to participate in organized resistance to their miserable conditions of life. They became involved, alongside other Canadians, in protest meetings, demonstrations and strike action for better pay and work conditions, shorter working hours, and workmen's compensation. Of course, even before the outbreak of World War 1, and during the war, progressive Ukrainian Canadians and their newspapers spoke out against Canadian involvement in the international "blood-bath." For all of these activities, some Ukrainian Canadians suffered the brutal wrath of their bosses, and of local, provincial and federal authorities.

Relations between Ukraine and the Ukrainian Canadian Community

What can be said about the nature of the relations between Ukraine and the Ukrainian Canadian community during this historical period? There was no Ukrainian state since all of its provinces were being held in colonial bondage—the western provinces by the Austro-Hungarian Empire and the eastern ones by Russia. Consequently, there could be no formal state relations. However, there could be formal relations between the Austro-Hungarian Empire and the Ukrainian Canadian community. An example is the formal requests made by Ukrainian Canadians for clergy and clerical hierarchy (e.g., Bishop Budka) for the two dominant religions

Greek (Ukrainian) Catholic and Greek (Ukrainian) Orthodox.

Hence most of the contacts and ties were at the individual level. Primarily, they consisted of the beliefs, skills, institutions and rituals that the Ukrainian newcomers brought from the Old Country and practiced in Canada. An important form of "relations" was the correspondence between Ukrainian Canadian immigrants and their loved ones in the land of their birth. The relatively few that could read and could afford it, subscribed to Ukrainian publications. Ukrainian Canadians also gave financial assistance to newspapers in Western Ukraine, to libraries and reading rooms in towns and villages from which they came, and for the militant struggles of Ivan Franko, Mykhailo Pavlyk and others.

From the very beginning, progressive Ukrainian Canadians established close ties with progressive organizations in Galicia, Bukovyna and Greater Ukraine. They supported, in whatever way they could, the national liberation struggles of the Ukrainian people against their oppressors, the Austro-Hungarian monarchy and the Russian Empire

When the Russian Tsarist Empire was toppled in February, 1917, a Ukrainian Central Council (*Ukrainska Tsentralna Rada*) was established in Kyiv, under the leadership of historian Mykhailo Hrushevsky as President, writer-playwright and activist Volodymyr Vynnychenko.as the Prime Minister, and military leader Simon Petliura as Defence Minister. It evolved into the Ukrainian People's Republic. The Ukrainian Social-Democratic Party of Canada had close ties with Vynnychenko. Upon assuming power, the Central Council issued proclamations that were very progressive, hence would be of great benefit to the citizens of Ukraine. Therefore, the Ukrainian Social-Democratic Party of Canada reacted positively at first to the Central Council.

Internal strife developed in the Central Council. It began to renege on its proclamations, began to ally itself with counter-revolutionary forces, and signed an agreement with Germany. Consequently, the Ukrainian Social-Democratic

Party of Canada became very critical of the Central Council. It immediately switched its support to the Ukrainian Soviet Republic when its formation was proclaimed in Kharkiv on December 24, 1917. This resulted in an increase in the ideological-political polarization within the Ukrainian Canadian community. In due course, the Central Council was overthrown with the help of German imperialism and power was handed over to General Skoropadsky (who was proclaimed "Hetman of all Ukraine").

The Period from 1918 to 1941

How should the Ukrainian Canadian community be characterized as it evolved during the two decades between the world wars? The migrants who came in the first phase of Ukrainian immigration now had descendants in the second and third generations. Mortality was reducing them to an insignificant force. Their place in the productive, commercial and social arenas was increasingly occupied by the second generation, a significant number of whom were Canadian born.

A significant feature of this period in western Canada is the migration of second and third generations from the farms to urban centres. Most of them went into business or joined the labour force. Those with a better education became white-collar workers or went into the professions. This migration to urban areas, of course, speeded up their assimilation into Canadian society.

During the twenty-one years between the two wars the Ukrainian Canadian community was augmented by about 70,000 Ukrainians, who came to Canada in the so-called second phase of immigration. They came mainly from Galicia (which as a result of the Treaty of Versaille was again a part of Poland) and Bukovyna (still annexed to Romania)--with a smattering of Transcarpathians from the newly created state of Czechoslovakia.

Poland and Romania continued their previous practice

(which they had exercised under the authority of the Habsburg monarchy in Austro-Hungary) of oppression of the Ukrainian minority--economically, politically and culturally. This provided the latter with increased incentive to emigrate. Some immigrants were political refugees who fled to western European countries after Ukraine became part of the newly created Union of Soviet Socialist Republics (USSR).

Although the majority of the Ukrainians that immigrated to Canada after World War 1 were of peasant background, they were substantially different from those who came before the war. More of them were literate, and had a more worldly outlook. Many Ukrainians were veterans of World War 1, and of other battles that occurred in eastern Europe after the Armistice in 1918. Some of them became politicized as a result of these experiences, and also by the post war revolutionary ferment going on in Europe that began with the Russian Revolution in 1917. Many of them harboured leftwing beliefs and some had been members of socialist parties in the Old Country. A much smaller fraction of the Ukrainians in the second wave of immigration became permanent farmers in Canada. Those with a better education or with industrial skills were able to get jobs in the manufacturing and service industries, in commerce, and even in the professions.

The Ideological-Political Division within the Ukrainian Canadian Community Intensifies

It was indicated in the preceding section that by the end of World War 1, profound ideological differences had developed within the Ukrainian Canadian community. With the formation of the USSR, these ideological differences deepened, to the extent that the community split into two hostile ideological camps. One was labelled "progressive" because it supported the Canadian working class in its struggle against the system that exploited it, and because it lauded and

supported the creation of a socialist state in the land of their predecessors. The other camp claimed to be "nationalist" because its adherents fought for an independent Ukrainian state (which required the dismantling of the USSR). The term "progressive Ukrainian Canadian movement" is also used when referring to the left-wing camp. It encompasses the organizations of the movement, the members of these organizations, the participants in their various activities, and their supporters (sympathizers).

While these two terms "progressive" and "nationalist" serve an easy way of identifying the two groups involved in the ideological conflict within the Ukrainian Canadian community, they are misleading. In fact, the members in both camps have always had much in common. They have always been patriotic Canadians, have harboured a profound love for Ukraine, and have done their utmost to preserve and promote their Ukrainian cultural heritage in Canada. Many nationalist Ukrainian Canadians have supported many progressive social causes, such as universal health care. The vast majority of them were farmers and workers, and they had a stake in all of the struggles occurring around them for a better and more secure life. (Unfortunately, some workers, who harboured an intense hatred for socialism and the USSR, did inform management about fellow workers with left-wing beliefs.).

During the period between the wars, the great ideological--political division in the Ukrainian Canadian community became irreconcilable! Until the disintegration of the Soviet Union and the formation of an independent Ukraine, the nationalist Ukrainian Canadians have been united in their hatred of socialism and of the progressive Ukrainian Canadian movement for its avid support of the USSR—despite the fact that there were ongoing acrimonious conflicts among the various nationalist Ukrainian Canadian organizations. These disputes involved religious differences and/or factionalism—the latter being manifested very strongly after World War 2 when the third wave of immigration occurred.

The most obvious manifestation of the intense animosity between the nationalist and the progressive camps is the decades of bitter polemics that were conducted in their printed medium and from stages and pulpits. Violence against left-wing Ukrainian Canadians organizations was also advocated by some nationalist leaders. Indeed, attempts were made to break up meetings in the halls of progressive Ukrainians, and shots were fired into the home of one of its leaders and into a printing shop. The leaders of the nationalist Ukrainian Canadian organizations also maintained contact with the Ukrainian diaspora in western Europe and cooperated with them in their efforts to destabilize the Soviet Union and bring about its downfall.

As was noted earlier, the socialist roots of the progressive Ukrainian Canadian movement began at least ten years before the October Revolution and the establishment of Soviet power in Ukraine. Therefore, all talk by nationalist critics that this movement began with the Revolution is sheer fabrication. This allegation was propagated by them, until the demise of the USSR, to "prove" that progressive Ukrainian Canadians were "agents" of the Bolshevik "Red Menace."

The Creation of National Organizations

It was during this period between the two world wars that Ukrainian Canadians began to

build national cultural-educational organizations. These were formed primarily along ideological-political and religious lines. Most of them also organized women and youth, either as "sections" or adjuncts of the main organization or as independent entities. Each one put out its own publications. Some of the organizations changed names during their evolution.

The main organization of the progressive Ukrainian Canadian movement between the wars was the **Ukrainian Labour-Farmer Temple Association** (TovarystvoUkrainskyi robitnycho-farmerskyi dim). It was founded in Winnipeg in

1918 by socialist-minded individuals as the Ukrainian Labour Temple Association (ULTA), and became the Ukrainian Labour-Farmer Temple Association (ULFTA) in 1924 when it spread across Canada to include the farm areas. It should be noted that at the time of the name change, the ULFTA was the only nation-wide Ukrainian Canadian organization and was indisputably the largest and most influential in Canada.

Upon the initiative of the ULTA/ULFTA other organizations were formed as the need arose within the progressive movement. The main one was the **Workers' Benevolent Association** (*Robitnychoho zapomohovoho tovarystva*) which was formed in 1922. Its original purpose was to build a financial reserve through contributions from its members to provide fraternal aid to each other in times of need – in matters of health and mortality. Other organizations were formed as the need arose.

During the decades between the two world wars, capitalist countries, including Canada, were almost constantly in a state of economic turbulence. The economic decline was so severe from 1929 to 1939 that the period was labelled the Great Depression. Consequently, Ukrainian Canadians suffered considerable economic hardship and deprivation during the two inter-war decades--especially during the Depression. In addition, they continued to experience the humiliation of chauvinism and prejudice that the first wave of Ukrainian pioneers did.

As a result of the dire economic and social conditions experienced by Ukrainian Canadians in the period between the wars, a significant portion of them became very militant in their opposition to the capitalist system. To some extent this militancy was also catalyzed and reinforced by the Russian Revolution of 1917 and the formation of the Soviet Union. Many participated in the militant struggles being waged by the rest of the Canadian working class. They joined unions and took part in labour strikes, participated in hunger marches, demonstrated for jobs for the unemployed, and so forth. Wes-

tern farmers, including those of Ukrainian ethnic background, also struggled against the terrible conditions of the Great Depression in a variety of ways. They fought for a fair price for their farm produce by staging grain delivery strikes, and opposing foreclosure of farms for unpaid debt.

The authorities reacted against threats to the status quo in the usual manner: violent dispersion (with some resultant deaths) of mass gatherings and demonstrations by the police or the army; mass arrests and some incarcerations; deportation of participating immigrants who had not yet become Canadian citizens; violation of democratic rights such as banning free speech and large gatherings; making raids on labour temples and union halls and confiscating materials; and so forth. In spite of these draconian measures used by the bosses and the various levels of governments, the militant struggles conducted by Canadian workers and farmers had some success in alleviating the negative impact of the economic crises.

The progressive Ukrainian Canadian organizations were not political entities. Most of their daily activities were geared towards the maintenance and promotion of the Ukrainian cultural heritage. However, the members of these organizations had a social conscience. Therefore an implicit broad aim of these progressive organizations was to give moral and material aid to the struggles of Ukrainian Canadian working people and farmers for social justice and national dignity, and to the general cause of labour, nationally and internationally.

Consequently, individually and through their organizations, members of progressive Ukrainian Canadian organizations espoused and participated in many progressive causes, such as the elimination of ethnic discrimination, the right of workers to belong to unions of their choice, better prices for farmers for their products, the provision of a social safety net for all Canadians (education, health, compensation for injuries on the job, etc.), and the demand for a world without war.

Because of their socialist beliefs, many progressive Ukrainian Canadians (including many members of the ULTA/ULFTA) took an active part in the formation of the Workers Party of Canada in 1922, which was transformed into the Communist Party of Canada (CPC) in 1924. Because of the significant number that joined, a Ukrainian section of the CPC existed for a time.

As a result of the considerable overlap of the leadership in both the CPC and ULFTA, in due course the CPC began to exercise increasing control of the affairs of the latter (and that of other progressive ethnic mass organizations). Indeed, the progressive mass organizations were seemingly considered to be adjuncts of the CPC. To a large measure, it controlled their policies, programs and selection of cadre. The CPC was particularly influential in fostering the uncritical and unstinting support that the progressive Ukrainian Canadian movement gave to the USSR for many decades.

Four main nationalist organizations were formed in the period between the wars, although some of them had roots going back to the period before World War 1. The oldest one is the **Ukrainian Self-Reliance League of Canada** (*Soiuz ukrainkykh samostiinykiv*), which was founded in 1927. Its religious affiliation is the Ukrainian Greek Orthodox Church, and its newspaper is the ***Ukrainian Voice*** (*Ukrainkii holos*) which began publishing in 1910. Ideologically, the League was rooted in "populism" before World War 1. It supported the short-lived Ukrainian People's Republic and its Central Council formed during the revolutionary turmoil in Russia during and following World War 1. Consequently, it was the first to attack progressive Ukrainian Canadian organizations viciously in its press when the latter switched their support to the fledgling Ukrainian SSR.

The **United Hetman Organization** (*Soiuz hetmantsiv-derzhavnikiv*) started out as a federation of sports clubs in the early 1920s, as the Sich. It adopted its current name in 1934. Its members engaged in military training during which uniforms were worn. It supported the establishment of a Ukra-

inian Hetmanite state under Hetman Pavlo Skoropadsky and his "government" in Germany. The latter provided the United Hetman Organization with propaganda material and financial assistance. The United Hetman Organization also got the support of the Ukrainian Catholic Church.

Formally, the **Ukrainian National Federation of Canada** (*Ukrainske nationalne obiednannia*) began in 1934, as an "umbrella" for a number of organizations that had been around for awhile. That is, the latter were "fraternal organizations" with membership status in the Federation. The most prominent of these were the Canadian branches of the **Ukrainian Sharpshooters Association** (*Ukrainska striletska hromada*), with former soldiers of the Ukrainian Galician Army and the Army of the Ukrainian People's Republic being its first members.

Both the Sharpshooters' organization and later the Ukrainian National Federation had close ties with the German--based Organization of Ukrainian Nationalists (originally called the Ukrainian Military Organization), which supported fascism in Italy and naziism in Germany. Members of the Ukrainian National Federation were ideologically influenced by this German connection. One of the main missions of the Federation and its "fraternal organizations" was to combat "Sovietophilism" among Ukrainian immigrants coming to Canada.

The **Brotherhood of Ukrainian Catholics** (*Bratstvo Ukrainstiv-Katolykiv*) was formed in 1932. It too supported the "Cabinet" (government) of Pavlo Skoropadsky based in Germany for a Ukrainian Hetmanite state.

Unlike the leaders of the progressive organizations, the leaders of the last four mentioned above gave little encouragement or guidance to those members who were exploited workers or farmers, in becoming militant in the struggle to improve their economic circumstances. Indeed, they and the clergy forbade such social action--an edict that some nationalist members ignored.

The signing of the Ribbontrop-Molotov non-aggression

pact between the Soviet Union and Nazi Germany in 1939 posed a serious dilemma for the progressive Ukrainian Canadians. Its leaders and members believed that the non-aggression pact was a strategic maneuver on the part of the Soviet Union. (This dilemma was "resolved" for them when Nazi Germany attacked the Soviet Union in June, 1941 and eventually occupied all of Soviet Ukraine.) The pact did not stop the progressive Ukrainian Canadian organizations from continuing to attack German nazi-ism and Italian fascism as the main threat to word peace.

The Canadian government grasped the wartime situation as an opportunity to deal with what it had perceived for years to be a threat to capitalist rule in Canada, namely the Communist Party of Canada and the leftwing ethnic organizations. These organizations were active and influential in the labour and farm unions, and trumpeted the fact that Nazi Germany and fascism wherever it existed was the major threat to world peace. Therefore, in 1940 the Canadian government banned the Communist Party of Canada and the major progressive ethnic organizations—including the ULFTA.

The **pretext** that the government gave for the banning was that these organizations were allegedly "involved in subversive activities, and were acting against the Canadian war effort." (Presumably, an additional pretext was that the ULFTA and other leftwing organizations had supported the Soviet Union for a long time, which was now purportedly an "ally" of Germany with which Canada was at war.) It is noteworthy that the Canadian government never charged the ULFTA with violating any law concerning wartime security. It claimed to have taken "preventive" action.

In addition to banning leftwing organizations, the government also banned their publications. Many of their leaders were arrested and sent to internment camps. None of them were convicted of any war crimes—they were interned because they were considered to be "potential enemies." The labour temples and newspaper presses of the ULFTA were

confiscated and sold to private businesses or nationalist Ukrainian Canadian organizations. The Royal Canadian Mounted Police confiscated the libraries and valuable archival materials. They burned the books. The archival materials were never returned. Of course, this was not the end of the progressive Ukrainian Canadian movement, but rather the beginning of a new historical chapter for it!

Discussion of the formation of the **Ukrainian Canadian Committee** (*Komitet Ukrainskykh Kanadtsiv*) is a fitting postscript to the period 1918 to 1941. With the banning of the ULFTA, the Canadian government foresaw the possibility of curtailing or eliminating forever the influence of the progressive Ukrainian Canadian movement within the Ukrainian Canadian community as a whole, and indeed within the Canadian labour movement where many of its members were active and influential.

On November 7,1940, upon the initiative and assistance of the federal government and the insistence of influential people both within and outside the Ukrainian nationalist camp, the four nationalist organizations mentioned above and a few insignificant fringe groups (including the *Lobayivschina*) banded together into an umbrella association called the Ukrainian Canadian Committee (UCC). [The Lobayivschina is associated with Danylo Lobay who for many years was in leadership positions in the progressive Ukrainian Canadian movement between the two world wars, including editor of its newspapers. He broke with this movement in the mid-1930s because he believed that the preventable Ukrainian famine did occur and that the Ukrainian intellectuals and writers, including Myroslav Irchan and Ivan Sembay, were arrested (and some eventually executed) on trumped up charges.

It was no easy task to create the Ukrainian Canadian Committee since there had been considerable bitter conflict among these organizations over the years, especially on the question of supporting the Skoropadsky "Hetmanite" option versus the Organization of Ukrainian Nationalists based in Germany.

Another arena of conflict among them was the matter of which organization could speak "officially" on behalf of the entire Ukrainian Canadian community. Now the Ukrainian Canadian Committee would be perceived as the entity that would exercise "hegemony" within the Ukrainian Canadian community. (Of course, the latter objective was presumptuous nonsense and self-serving since, even in the heyday of the Ukrainian Canadian organizations, the majority of Ukrainian Canadians did not belong to them.)

Relations with Ukraine until 1941

As was mentioned earlier, the leaders of nationalist Ukrainian Canadian organizations and the Ukrainian Canadian clergy displayed animosity towards the USSR, and cooperated with the Ukrainian nationalist diaspora in its efforts to destabilize and destroy it. Consequently there was no basis for relations between the nationalist Ukrainian Canadians and Soviet Ukraine. There was minimal discourse and contact between them during the inter-war period.

Almost the entire scope and substance of Ukrainian Canadian relations with Soviet Ukraine during this period involved the progressive Ukrainian Canadian movement—or more specifically its organizations. However, the national and international conditions for extensive relations were not favourable. There was a Ukraine now, but being within a system of Soviet republics, it was subjected to a number of constraints. For instance, Soviet Ukraine had its own government which did not have the same degree of freedom in making decisions as it would have had as an independent state.

After joining the USSR, Ukraine was faced with the monumental task of reconstruction resulting from the ravages of World War 1, the civil war and foreign intervention. In the late 1920s Ukraine, along with the other republics, was subjected to a "forced march" of industrialization and collectivization. It also had to bear the brunt of Stalinist atrocities, the most damaging of which was the pre-meditated fa-

mine of the early 1930s. The net result of these negative factors was that during the inter-war years Soviet Ukraine was not strong economically. Hence, at no time was it in a position to engage in a significant range of relations with the Ukrainian Canadian community. The latter also was in no position to engage in a significant range of relations with Ukraine—especially during the Great Depression when most Canadians, including those of Ukrainian origin, were living a precarious existence.

So what can be said about relations between Ukraine and the Ukrainian Canadian community during the period 1918 to 1941? The cultural-and educational work of the ULTA/ULFTA did profit greatly from the close ties with Soviet Ukraine. It enabled these two organizations to bring contemporary Ukrainian culture to the Ukrainian Canadian community. Very productive relations were established with the **Ukrainian Society** for Relations with Foreign Countries (which began in 1926 in Kharkiv, then the capital of Ukraine). Many leaders of the progressive Ukrainian Canadian organizations studied there. Scientific and cultural institutions and organizations in Soviet Ukraine contributed significantly to the activities of the ULTA/ULFTA by providing newspapers, magazines, books, music and films.

In the humanitarian arena, the progressive Ukrainian Canadian movement provided generous aid in times of tragedy to Soviet Ukraine and the provinces that were part of Poland, Romania and Czechoslovakia. For instance, upon the imitative of the ULTA, help was provided to the population of the occupied Western Ukraine and Soviet Ukraine to alleviate their hunger during the post World War 1 years of 1921-1922, including assistance to the Volga River region which was hit by a terrible drought in 1921.

After World War 1, the progressive Ukrainian Canadian movement supported the liberation struggles of Western Ukrainians against their Polish, Romanian and Czech oppressors, and demanded union with Soviet Ukraine. Money was collected in Canada and sent to them to help finance their new-

spapers, pay the court costs involved in the defence of jailed activists, and alleviate the dire straits of the families of those that had been arrested.

Among the Ukrainian immigrants who came to Canada were some who had been involved in the military and peacetime activities in the occupied western Ukrainian provinces. Upon their initiative and with the cooperation of the ULFTA, the **Association for Aid to the Liberation Movement in Western Ukraine** (*Tovarystvo Dopomohy Vvyzvolnomu Rukhovy na Zakhidni Ukraini*) was formed in 1931. From its inception until 1939, it was very active in helping the people in the occupied western Ukrainian provinces in the struggle against their oppressors.

The ideological-political relations that existed between Soviet Ukraine and the progressive Ukrainian Canadian organizations during the inter-war years were momentous! Two important aspects of these relations need to be discussed.

The first one is that members of the progressive Ukrainian Canadian movement had a genuinely deep concern about the land of their forefathers. Therefore, the movement maintained a friendly stance towards Soviet Ukraine from its very inception and strove to assist it in every way that it could. Soviet rule isolated Ukraine for decades from the international Ukrainian community. The ULFTA and the WBA were among the few organizations in the world that maintained friendly relations with Soviet Ukraine. Delegates at conventions of progressive Ukrainian Canadian organizations expressed their solidarity with people of Soviet Ukraine. In turn, greetings and good wishes from Ukraine were received with gratitude at these conventions.

The other aspect of the ideological-political relations is the role of the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks), later renamed the Communist Party of the Soviet Union (CPSU), in the operation of the progressive Ukrainian Canadian organizations. Peter Krawchuk , in his book **Our History**, gives convincing evidence that the-

se organizations were periodically on the agenda of the Central Committee of the CPSU. Furthermore, the decisions made by the Soviet Party leaders were transmitted to the Communist Party of Canada (CPC) to be acted upon by the latter in regard to the progressive Ukrainian Canadian organizations. Since the CPC itself was substantially controlled by the Central Committee of the CPSU, some of the communist control of the progressive Ukrainian Canadian organizations can be traced to the Soviet Union.

Why did the progressive Ukrainian Canadian movement react with such positive and fervent commitment to the Soviet Union and especially Soviet Ukraine? Having been indoctrinated in the socialist spirit, progressive Ukrainian Canadians believed without reservation that their humanistic ideals were being realized in the USSR, including Ukraine. Among the first decrees issued by the Soviet government were those on peace, land, social justice, national equality, and the liquidation of illiteracy. For working people internationally, the introduction of these decrees was proof that the Soviet government was truly representing labour and the peasants.

Other very significant social measures were invoked in Soviet Ukraine in the 1920s. Schools and institutes of higher learning were being established. The Ukrainian language, once banned by the Russian Empire, became dominant in the life of Ukrainians. Opera theatres were "Ukrainianized." Ukrainian periodicals, newspapers and magazines were being published. Both classical and contemporary world literature was also published in Ukrainian translation. Active organizations of Ukrainian writers, artists, composers and actors sprang up. The "Ukrainianization" of labour and government institutions, party organizations and the military began, with Ukrainian being the official language.

The changes taking place in Soviet Ukraine were given broad coverage in the progressive Ukrainian newspapers and magazines. The libraries of the Ukrainian Labour Temples stocked publications from Soviet Ukraine, which beca-

me popular reading by its members. All of this information from Soviet Ukraine was taken as convincing evidence that a true socialist system was being constructed, in which the national self-determination of Ukraine would be assured. Consequently, the progressive Ukrainian Canadian organization praised the Soviet Union and staunchly defended it in publications and at public gatherings.

However, throughout the entire period between the two world wars, the international capitalist press and nationalist Ukrainian Canadian newspapers printed a great deal about the various injustices that were purportedly being committed in the USSR by Stalin and the Soviet government. The list of these injustices grew long over time: repression, executions, deportation of people to Siberia, forced collectivization, planned famine in Ukraine in 1932-33, servile working conditions for workers in factories and peasants on the collective farms, and so forth.

The leaders of the progressive Ukrainian Canadians organizations felt compelled to take a stand on these disquieting events which were presumably occurring in the Soviet Union. Rather than taking firm action to try to determine the truth of the allegations of injustices and suffering in the Soviet Union, the leadership of progressive Ukrainian Canadians organizations discounted them as lies and slander. They gullibly accepted the "explanations" of Soviet officials about the alleged violations of humanistic decency, democratic rights and national self-determination of the Ukrainian people that were purportedly occurring in the USSR. In the case of the arrest, incarceration and even execution of Ukrainian intellectuals and others (including Myroslav Irchan and Ivan Sembay who worked for a time in progressive Ukrainian Canadian organizations), the official justification given by Soviet spokesmen was accepted unequivocally by progressive Ukrainian Canadians, namely that these people were "enemies of the state" who obstructed the building of socialism.

The leadership of the CPSU continued to commit violati-

ons of the kind mentioned above until the breakup of the USSR in 1991, even though they were not as severe as they were under Stalin. The progressive Ukrainian Canadian movement continued to support the Soviet Union to the very end, although in an ever-increasing critical manner.

The Period from 1941 to the Independence of Ukraine

The demographics of the Ukrainian Canadian community underwent another significant change during the half-century being covered by archival material in this book. By the end of this time frame, the descendants of those Ukrainians who came to Canada in the first wave of immigration had expanded into the fifth and sixth generations. Most living Canadians with Ukrainian ethnic roots were born in Canada. Of course, being a small ethnic minority in Canada, the assimilation (as well as some integration) of Ukrainians into Canadian society continued during this period. Increased inter-ethnic marriages contributed significantly to the process of assimilation.

Soon after World War 2 ended in 1945 a third wave of Ukrainian immigration to Canada took place. This resulted from the fact that at the end of the war there were several million Ukrainians in western European countries, most of them in defeated Germany. Some were early political refugees (emigres) who came to western Europe after World War 1, in the aftermath of the Russian Revolution and the formation of the USSR. Additional Ukrainian refugees came from areas of the Soviet Union and pre-war eastern European countries that the German Army invaded and occupied for a time during World War 2--some of them Polish and Soviet soldiers and partisans that were captured by the German Army. There were also Ukrainians among the millions of "displaced persons" (DPs) in Europe. They were able-bodied men and women that the German Army transported to Germany and Austria, from countries that it had occupied, to serve as slave labour.

After the war most of the Ukrainian refugees and DPs were repatriated to their home territory in eastern Europe. However, about one quarter of a million of them refused to be repatriated. Among them were Nazi collaborators, some of them having served in the SS Division Halychyna. Eventually these Ukrainians settled permanently in western European countries, or emigrated to other continents. An estimated forty-to-fifty thousand of them came to Canada. Very few became farmers, and about 70% of them joined the labour force in Ontario or Quebec.

During the one hundred years from 1891 to 1991, the Ukrainian Canadian community evolved into a high level of ethnic confidence and maturity: proud to be Canadian but cherishing its Ukrainian heritage. Slowly, Ukrainian Canadians began to be appreciated by the Canadian society as diligent and trusted citizens--people who could be relied on to work hard and with a will, but who were not to be pushed around. As a result, Canadian society slowly began to shed its chauvinistic attitude towards them and began to respect them for their considerable contributions to the development of Canada.

In each succeeding generation, Canadians with Ukrainian ethnic roots entered all walks of Canadian life in increasing numbers, where they have made outstanding contributions and gained prominence. Today they can be found in the various levels of government, the media, the arts and sciences, the skilled trades, the professions, agriculture, and business. They contributed much to the development of a rational multi-cultural policy and practice in Canada. Many took advantage of the years when the Canadian economy was relatively buoyant and became very wealthy, some becoming millionaires. Consequently, the Ukrainian Canadian community now manifests within itself a complete class structure consisting of distinct working, middle and elite classes.

Despite the long periods of better economic conditions that have prevailed in Canada after World War 2, there were also periodic recessions of varying severity—engendering

serious social, economic and political problems. The following are suggestive of the kinds of struggles that took place in this period of time: the Cold War and anticommunist hysteria; a Canadian type of McCarthyism; and many strikes and lockouts as Canadian workers continued to fight for the right to collective bargaining, better pay, pension schemes, job safety, and more generous workmen's compensation. There was also a constant struggle by Canadians to obtain and maintain a fully comprehensive and adequate social safety net (health care, education, pensions, childcare, unemployment insurance, equal pay for equal work, etc.). Many concerned Canadians also supported the fight for nuclear disarmament and world peace.

The progressive Ukrainian Canadian movement and its organizations joined the rest of their fellow Canadians in their struggles for a just society, a secure life, and a world at peace. On the other hand, few nationalist Ukrainian Canadians, including those who came in the third wave of immigration, were interested in participating in these struggles. Indeed, their leaders and the clergy of the two major Ukrainian religions opposed such participation on the part of their members.

The Process of Creating National Organizations Continues

With the banning of the ULFTA in 1940 by the Canadian government and the internment of much of its leadership, the progressive Ukrainian Canadian movement had no formal ethnic organization for a short period of time. However, almost immediately, the leaders who had evaded arrest, along with some young members who had participated in ULFTA leadership schools, initiated organizational activity clandestinely, including the publishing of a newspaper.

After a sustained protest campaign by a significant number of Canadians, all of the interned left-wing leaders were freed by September, 1942, including those of the ULFTA.

The ban on the ULFTA was lifted in 1943. However, the progressive Ukrainian Canadian movement had to conduct a prolonged and vigorous battle with the Canadian government to have the property of the ULFTA returned. Most of it was taken back by the government from the owners to whom it had been sold a few years earlier, and returned to the ULFTA in April 1945--or compensated for property it could not retrieve.

The Ukrainian Association for Aid to the Fatherland was created in 1941, which was replaced by the Association of Ukrainian Canadians in 1942, and finally the **Association of United Ukrainian Canadians** (*Tovarystvo obiednanykh ukrainskykh kanadtsiv*) in 1946. The AUUC was formally brought into being at the last convention of the ULFTA in 1946. The mission of this sequence of new organizations was to continue the good work of the ULFTA, by supporting and having its members participate in all progressive causes that benefited Canadians. Cultural work was re-established very soon after the halls were returned. Membership in the new organization grew quickly.

The pre-war nationalist Ukrainian Canadian organizations continued to function and flourish during and after the war. As was noted earlier, they were federated in 1940 into an umbrella association called the Ukrainian Canadian Committee (UCC), which later was renamed the **Ukrainian Canadian Congress.**

The post-war Ukrainian migrants either joined the existing nationalist organizations (which they tried to infiltrate and control) or formed their own. As one might surmise, very few of the new Ukrainians from the third wave became members of the AUUC. It was too radical and militant for them and it supported the Soviet Union. Some of them formed the League for the Liberation of Ukraine (*Liha vyzvolennia Ukrainy*) in 1949. (They were the ones who supported the Bandera faction in its struggle with the Melnyk faction within the German based Organization of Ukrainian Nationalists. This internal struggle ended when the Bandera fac-

tion formed its own organization, the Organization of Ukrainian Nationalists-Revolutionaries.) The League became the most active, vociferous and aggressive of the nationalist Ukrainian Canadian organizations, and an influential force in the nationalist Ukrainian Canadian community, including the Ukrainian Canadian Committee.

Throughout the period 1941-1991 passed, new independent and semi-independent Ukrainian Canadian organizations were formed—ranging from being local to national in scope. Generally they were "special interest" entities—some of those in the performing arts category gaining semi-professional status. The following are examples: the Ukrainian Shumka Dancers; the Ukrainian Cheremosh Dancers; the National Shevchenko Musical Ensemble Guild of Canada; the Ukrainian Canadian Foundation of Taras Shevchenko; the Alberta Ukrainian Heritage Foundation; the Canadian Society for Ukrainian Labour Research; Ukrainian Canadian Social Services; the Ukrainian Canadian Professional and Business Association; the Ukrainian Canadian Civil Liberties Association, and many others. Over the decades, the educational level of both the membership and leadership of all the Ukrainian Canadian organizations has been rising, including a significant number of professionals, political leaders and successful business people.

During this post-war period, a variety of Ukrainian Canadian institutions were established: museums, lodges and nursing homes for senior citizens, institutes for students, credit unions, etc. Several Canadian universities and colleges set up Slavonics departments, with the Ukrainian language and history being prominent in the programs offered. A few offered graduate studies programs covering the history of Ukraine and Ukrainian "Canadiana." The Canadian Institute of Ukrainian Studies was set up at the University of Alberta, and is considered to be the largest one in the Western Hemisphere.

The Ideological-Political Struggle Continues

As noted above, the ideological-political differences began to appear within the Ukrainian Canadian community even before World War 1. These differences deepened and mushroomed into an open bitter polemic between the so-called progressive and nationalist organizations between the two world wars. The three main issues involved in the split were socialism versus capitalism, support for or against the Soviet Union, and participation in the efforts of the Ukrainian diaspora to create an independent Ukraine (by dismantling the USSR).

During World War 2 this animosity within the Ukrainian Canadian community became heightened by events associated with the banning of the ULFTA in 1940 and the unfair manner in which the Canadian government had disposed of its property. It was subsequently inflamed further by the Cold War, and the appearance of the DPs.

In the main the battle between the two ideological camps in the Ukrainian Canadian community was non-violent—being conducted mainly in the form of public vitriolic polemics. However, both before and after World War 2, the progressive Ukrainian Canadian movement was on the receiving end of disruption, vandalism and even of violence: picketing and holding angry and threatening demonstrations at the entrance to concerts halls where Soviet artists performed; igniting a bomb at an AUUC concert in Toronto; burning by arsonists of the Shevchenko Museum in Palermo (Oakville, Ontario) in 1988, and the vandalizing of a bronze statue of Shevchenlo on the museum grounds; and so forth. However, for a number of reasons, as the decades of this post-war period rolled by, the fervour in the ideological battle gradually abated.

There is a significant footnote to the decades of ideological battle between the two camps in the Ukrainian Canadian community. Throughout this battle, nationalist editors and historians tried to find evidence on the nature and extent of the connection between the progressive Ukrainian Canadian

movement and the Communist Party of Canada and the Communist Party of the Soviet Union. They could never find anything of significance on the matter. At the 1991 National Convention of the AUUC a decision was made to commission Peter Krawchuk to write the book ***Our History***. In it he gives a substantial amount of documented evidence about the control of the progressive Ukrainian Canadian organizations by the communist parties of both countries.

It was anticipated that the nationalist editors and historians would have a propaganda field day when Krawchuk's book appeared in public in1996. However, several years before the book was published, the Soviet Union collapsed from its own monumental contradictions and Ukraine became independent--by default as it were. Hence, by 1996 when Krawchuk's book was published, instead of becoming a sensation in the Ukrainian Canadian community, it was greeted by a deafening silence! It appears that the confessions about the relations of the ULFTA and the AUUC with the Communist Party of Canada and the Communist Party of the Soviet Union had become a non-issue for the nationalist organizations.

So what useful purpose did the decades of intense animosity and polemics between the two ideological camps in the Ukrainian Canadian community achieve? Essentially nothing, because by the time the USSR disintegrated in1991, it was becoming increasingly obvious to members of the progressive Ukrainian Canadian movement that they had been supporting a "socialist straw man," while the "holy grail" of becoming the "creators" of an independent Ukraine had eluded the Ukrainian diaspora right to the end!

It is unfortunate that neither of the two parties to the ideological-political battle seemed to fully understand the significance of the transformations that were taking place in the USSR during 74 years of communist rule. The progressive Ukrainian Canadians came to understand belatedly that genuine socialism was impossible without genuine democracy for the people. The nationalists could not acknowledge and

appreciate the fact that the existing socialist system in the USSR literally dragged, albeit in a "forced march," a large backward semi-feudal conglomerate of republics into the modern technological age!

It should be noted that even if members of the progressive Ukrainian Canadian organizations had been more perceptive and critical of the shortcomings of the socialist experiment in the USSR and of the atrocities that its leaders had committed, there would still have been a considerable ideological-political divide between them and the nationalist Ukrainian Canadians on the question of socialism and the need to fight imperialism and fascism. However, there might have been less useless debate, and a possibility of cooperation on some issues, especially in regard to the rights of the people of Ukraine to national self-determination.

Relations with Ukraine: 1941-1991

In Ukraine all early relations with foreigners were the responsibility of the **Ukrainian Society for Cultural Relations with Foreign Countries**, which was established in Kharkiv in 1926 and moved to Kyiv in 1934. It later was renamed the **Ukrainian Society for Friendship and Cultural Relations with Foreign Countries**. Ukrainian Canadians maintained relations with Ukraine through this Society from the 1930s to 1960—the year of the founding of the **Association for Cultural Relations with Ukrainians Living Abroad** (actually living in capitalist countries). For convenience, the latter assumed the name **Society Ukraina** a few years later. Society Ukraina published the Ukrainian language newspaper ***Visti z Ukrainy*** and its English supplement ***News From Ukraine.*** This publication targeted readers throughout the capitalist world, including the Ukrainian Canadian community.

The above-named organizations were controlled and budgeted by the government (through the Central Committee of the Communist Party of Ukraine and the International Department of the KGB). Both institutions assumed

responsibility for looking after the Soviet end of the negotiations and arrangements involved in projects with the Ukrainian Canadian community. Throughout the decades, they made a tremendous contribution to a very positive aspect of relations between Soviet Ukraine and the Ukrainian Canadian community.

1. Ideological-Political Relations

It was stated in the sections covering the previous two periods of the Ukrainian presence in Canada that, almost from the very beginning, Ukrainian Canadians sought to establish and maintain close ties with the land of their ancestors. Only the progressive element of this community welcomed and supported the birth of a socialist Ukraine, believing that the building of socialism there would lead to an abundant, secure democratic life for its people. Consequently, it resolutely defended, vindicated and justified all developments in the USSR. Of course, this position was reinforced by the fact that the organizations of the progressive Ukrainian Canadian movement were controlled to a substantial degree by the Communist Party of the Soviet Union through the Communist Party of Canada.

There was no change in this position of the progressive Ukrainian Canadian movement from 1941 on. The Soviet Union was staunchly defended in every possible way. Their belief in the "correctness" of this position was greatly reinforced by the impressive victory of the Red Army over the German invaders and their axis allies. They were also impressed by the tenacity and speed with which the post-war reconstruction took place--including that in Ukraine which suffered very heavy losses. The victory over fascism and the reconstruction was attributed to the power of the socialist society being built in the Soviet Union.

The beliefs that members of progressive organizations harboured about the Soviet Union were badly shaken in 1956 when Mykyta Khrushchev revealed at the 20th CPSU

Congress, the cult of Stalin and its concomitant brutality. After the initial shock of these revelations, it was believed that all would be normalized in the Soviet Union-- that finally an era of social, economic and national justice would be established. But these prospects got side-tracked, leading to that period in the history of the USSR that is now called the "Brezhnev stagnation" and "Suslov's genocide" (i.e., his brutal policy of "russification" of the peoples of the USSR). Also in 1956 there were armed insurrections in the People's Republics of Poland and Hungary—an event that was deemed impossible in a socialist state. They were crushed by the Soviet Army.

Other events were occurring which made members of the progressive Ukrainian Canadian organizations wary of accepting Soviet information uncritically. With increasing official and commercial tourism, Ukrainian Canadians were able to see first hand the actual state of affairs in Ukraine and to learn about life there directly from its citizens. It became increasingly evident to them that all was not well in Ukraine, nor had it been for some time--especially in the areas of Ukrainian language, democratic practices and sovereignty. In particular, the members began to notice that the denationalization (by "russification") of the Ukrainian population was taking place (a process that was also happening in Byelorussia, the Baltics and the autonomous regions of the Russian Federation).

The war and its aftermath caused a great deal of worry and anguish among Ukrainian Canadians about their families and relatives in Western Ukraine. Some of them perished in the war. Others were relocated as a result of redrawing of borders in western Ukraine or having been sent to Germany during the war. Some of the latter never returned to their homes in Ukraine. It took years and even decades for some Ukrainian Canadians to track down their relatives. This situation was especially hard on those who had left wives and children behind in Ukraine when they emigrated to Canada. They wished to help them if only they could locate

them.

As the post-war years sped along, many other questions were raised within the progressive Ukrainian Canadian community about the state of socialism in the USSR, and positions were taken on issues and events opposite to that of the CPSU. Who was responsible for the fire in the library of the Ukrainian Academy of Sciences in Kyiv? Criticism was levelled at the eulogizing of Tsar Peter the Great, whose persecution of the Ukrainian people was a historic fact. Oles Honchar's novel Sobor (The Cathedral) was defended. Anger was expressed at the Warsaw Pact invasion of Czechoslovakia in 1968. A stance was taken against the secret trials, behind closed doors in times of peace, of dissidents and others held in the USSR. The above do not exhaust the list of events and concerns that bothered progressive Ukrainian Canadians.

The growing disquiet about the actual state of affairs in the USSR began to be carefully expressed in convention resolutions, statements, greetings and letters, and in the press. However, direct action was taken on the question of the "russification" of Ukraine. The AUUC was instrumental in the decision of the Communist Party of Canada in 1967 to send a fact-finding delegation of its leaders to Ukraine to inquire into the theory and practice of the national question there. Four of the six delegates were also leaders of the AUUC and the WBA.

The delegation conducted four weeks of visits and meetings in districts and institutions of learning, publishing, etc. On its return to Canada a report was prepared (and published) on the nature and extent of russification in Ukraine. The conclusion in the report (often referred to as the Kiev Report) was that a policy of intense russification was indeed being enforced. This report was endorsed unanimously by the delegation and subsequently by the Central Committee of the Communist Party of Canada (CC-CPC).

The criticism in the report was not well received in the USSR. The CPSU and the Communist Party of Ukraine put

pressure on a group of cultural workers in Ukraine to make their displeasure known to the CC-CPC and demanded that the report be withdrawn and rejected. Consequently, it was withdrawn by the CC-CPC. It is to the credit of the five of the delegates (excluding the National Chairman of the CPC) that they refused to withdraw and reject the report. It took 22 years and Gorbachev's glasnost (openness) to verify the delegation's mildly critical observations concerning the inferior role of the Ukrainian language in Ukraine.

Was the progressive Ukrainian Canadian movement meddling in the internal affairs of another country when it sought the truth on the language question? Why should not Ukrainian Canadians be concerned by the fact that the Ukrainian language was being down-played in Ukraine? Indeed, privately many Ukrainians expressed gratitude to leaders of the progressive Ukrainian Canadian organizations for their actions when they met them, either in Ukraine or in Canada.

But there is another aspect to the decision of the progressive Ukrainian Canadian leadership to act on the matter of the russification that was going on in Ukraine. Socialist philosophy includes theory on the "national question," the central tenet of which is that every nationality has a right to self-determination. Therefore, in the spirit of socialist internationalism, this progressive leadership had an obligation to expose, criticize and condemn policies and practices in the Soviet Union which were anti-democratic and anti-socialist, hence assisting the people of Ukraine in their own struggles in combating the deformations in the building of socialism. It is painful to realize and admit that during the first five decades of the existence of the Soviet Union, the progressive Ukrainian Canadian movement defended policies and practices there that should have been criticized!

From 1967 on, the progressive Ukrainian Canadian movement continued to maintain a friendly and sympathetic, yet critical stance in its relations with the USSR in general and the Ukraine in particular. A process of constant re-eva-

luation was initiated in beliefs about the nature of the socialism being built in the USSR and how it impacted on Ukraine. In addition, ties with the Communist Party of Canada began to undergo considerable change, primarily by beginning to curtail its influence in the affairs of the progressive Ukrainian Canadian organizations. Meanwhile, the progressive organizations continued to be active in their relations with Ukraine.

In acknowledging past mistakes, members of the progressive Ukrainian Canadian community also recognized the many positive and productive aspects of the Soviet system, and in particular its positive achievements in Soviet Ukraine. For example, they were joyful about the real economic (e.g., industrial) and social (e.g., educational and health) developments that occurred in Ukraine, which resulted in a steady rise in the standard of living of its people. The re-unification of Western Ukraine in 1939 and northern Bukovyna in 1945 with Soviet Ukraine was greeted enthusiastically.

The progressive Ukrainian Canadian movement welcomed Mikhailo Gorbachev's initiation of the process of perestroika (reform), glasnost (openness) and democratization in 1985. Very significant were the exposures of the violation of the principles of socialism (starting with Stalin) on a scale difficult to believe: bureaucratic, "commandist" style of leadership; outright illegal practices (e.g., the murder of dissidents); a disregard for human rights, national languages and cultures; the engineered famine of 1933 (which hit Ukraine the worst) during which millions of people died; an so forth.

Apparently Gorbachev's original intent was to put the Soviet Union back on a genuinely socialist track by doing away with the authoritarian and highly centralized character of the state and its economic institutions and to democratize society at all levels. For various reasons his perestroika got derailed. However, it did release social forces, which eventually destroyed the Soviet-type of socialist system. Unfortunately, to the disappointment of progressive Ukrainian Canadians, these forces did not lead to a new approach to buil-

ding socialism, but instead enabled the replacement of the Soviet style of socialism by one based on a capitalist free market. The failed August coup in 1991 signed the death warrant for the Soviet Union, which ceased to exist by the end of the year. Out of this chaos an independent Ukraine was born, and with that event an entirely new set of conditions came into being for relations between Ukraine and the Ukrainian Canadian community.

2. Travel Between Ukraine and Canada

There was a substantial amount of travel between Canada and Ukraine during the period under discussion, starting in the late1950s. Both Canadians and "selected" Ukrainians visited each other's country, for a variety of reasons. They came individually and in groups. Some had official invitations, some made arrangements to study, some came expressly to visit relatives and friends, and increasingly people came as tourists. Both progressive and nationalist Ukrainian Canadians were involved in this travel.

Many official delegations were exchanged between Canada and Ukraine over the decades, usually with the involvement of the progressive Ukrainian Canadian organizations. These organizations often invited official delegations from Ukraine to their conventions and other important events to bring greetings, give talks, and perform on the stage--and in turn were invited to send official delegates to important events in Ukraine. The AUUC and WBA regularly sent activists to Ukraine to rejuvenate themselves in sanitoria/health spas.

Ukrainian scholars, literary figures, painters and sculptors, politicians, media personnel, and clergy also visited Canada for a variety of reasons: to attend conferences, to become acquainted with academics and professional people, to tour Canada, and so forth. Those visitors would also have meetings with their nationalist counterparts, if arrangements could be made.

Hundreds of Ukrainian Canadians, both progressive and nationalist, studied in Ukraine for periods from a few weeks to up to five years. Most of the students went there to improve their background in the performing arts--others studied journalism and the Ukrainian language.

The AUUC and WBA also organized several major tours to Ukraine. In 1961, on the 100th anniversary of Taras Shevchenko's death, over 300 Ukrainian Canadians went to Ukraine to visit the bard's burial place in Kaniv and pay homage to him. Three Heritage Tours were also organized by these two organizations, with assistance from Society Ukraina. Each tour included a cruise down the Dneiper River and visits to industrial areas, collective farms and educational institutions.

The last Heritage Tour in 1991 was dedicated to the 100th anniversary of Ukrainian settlement in Canada. People on this tour visited some of the communities from which Ukrainian emigration to Canada began 100 years ago. Emotional public meetings were held between the Canadians and the inhabitants of these villages, including one at the monument erected in Nebyliw in honour of Ivan Pylypow and Wasyl Eleniak.

One negative aspect of tourism to Ukraine was the question of visits by Ukrainian Canadians to their native villages and towns. Many of them had relatives living in Ukraine, and it was important to be able to visit them in their own homes. However, they were generally officially barred from doing so. This issue was raised time-and-again by leaders of the AUUC over the years, but it was not until Heritage Tour III that all bans to the villages and towns were lifted. All the official explanations based on the existence of the Cold War were deemed to be merely a gross subterfuge. Apparently, the real reason was that the Soviet authorities were afraid to let Canadians learn about the real situation of life in Ukraine.

3.Cultural Relations

The AUUC held a huge National Festival in Edmonton,

Alberta in July, 1946.

A Ukrainian delegation participated in this event. It was headed by Luka Palamarchuk and included vocalists Zoya Haidai and Ivan Patorzhynsky, Professor Semen Stefanyk, and poet Andrey Malyshko. This was a historic precedent, being the first Soviet cultural delegation to set foot in Canada. The Ukrainian Society for Cultural Relations with Foreign Countries was involved on the Ukrainian end of the arrangements for this visit.

From that time on until 1991 there was an extensive exchange of performing arts groups (dancers, singers, musicians, etc.) between Canada and Ukraine. Most of it was carried out upon the initiative of the AUUC, and long before any other Ukrainian Canadian organization or group dared to have such relations with Ukraine. The Ukrainian visiting groups participated in cultural and other events in Canada, including community-based annual festivals such as "Folkfest" in Vancouver, "Mosaic" in Regina, "Folklorama" in Winnipeg, and the Shevchenko-Canada Day celebrations in Camp Palermo, Ontario.

Canadian performing arts ensembles also went to Ukraine to perform at concerts in various localities. These were from both the progressive and nationalist organizations. Among the Canadian groups to perform were the Shevchenko Male Chorus of Toronto, the Olexandr Koshetz Choir of Winnipeg, the Edmonton Shumka Dancers, the Hahilka Women's Choir of Toronto, and the Rusalka Ensemble of Winnipeg.

Starting in the early 1950's, dozens of Ukrainian Canadian students (in later decades also from nationalist organizations) went to Ukraine to study at the Kyiv Tchiakovsky Conservatory of Music, the Taras Shevchenko State University, Institute of Culture (which evolved into the National University of Culture), and the Higher Party School of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine. Hundreds of students attended short term seminars. The Canadian students increased their backgro-

und knowledge in the performing arts, journalism, the Ukrainian language, cultural history, the folklore of Ukraine, etc. Many of the students, upon returning to Canada, took on leadership roles in Ukrainian Canadian organizations in their area of training.

Starting in the 1970s, a cultural exchange program flourished between Ukraine and Canada as a result of an agreement between the government of Saskatchewan and Society Ukraina. It involved holding a summer dance seminar annually, alternating between Ukraine and Fort Qu'Appelle, Saskatchewan. The seminars were conducted by high calibre instructors from Ukraine. This cultural exchange program was highly successful, with students attending from the entire Ukrainian Canadian community. During the period 1975 to 1991 a total of over 600 students attended 16 seminars, mostly from Canada but some from the United States of America, Australia and France. The seminars made an important contribution to the maintenance of a cultural heritage that could not be maintained otherwise in the Ukrainian Canadian community.

4.Commercial Relations

Ukrainska Knyhas: Undoubtedly, the largest commercial undertaking by anyone in the Ukrainian Canadian community during the period 1941-1991 was the formation and operation of the Ukrainska Knyha (Ukrainian Bookstore).

Why did the Knyhas come into existence? The answer is complex. During the immigration between the wars, many Ukrainians came to Canada alone—intending to bring their families to Canada or to return to the Old Country as soon as enough money could be earned. World War 2 intervened bringing in its wake much dislocation of the population of Ukraine. After the war, these Ukrainian Canadians were desperate to renew contact (and even re-unification) with family members. Fathers who were aging wished to transfer their estates to the surviving members of their families in Uk-

raine. Some policy was needed to deal with this need.

Leaders of the progressive organizations pressed the Soviet government on this matter, which accepted the fact that it had to provide assistance. In 1953-1954, members of the national leadership of the AUUC held discussions with officials of the USSR regarding this issue. An agreement was reached with Vneshposyltorg (Foreign Parcel Trade) in Moscow which made it possible for Ukrainian Canadians to assist families in the Soviet Union, through a new commercial venture which was set up called Ukrainska Knyha of Toronto (and which later became Demo Trade Ltd.). It obtained the right to be the sole Canadian operator for shipping goods to the Soviet Union.

Ukrainska Knyha of Toronto later franchised agencies in Quebec, Ontario, Manitoba, Alberta, and British Columbia. All of them were actually stores, with each one operated by an independent set of shareholders and having its own provincial incorporation; that is, they operated at "arm's length" with the Ukrainska Knyha of Toronto. Each of the Knyhas prepared its own financial statements and submitted income tax returns to Revenue Canada. The profits were divided among the shareholders. Of course, all the shareholders were members of progressive organizations, and it was expected that the Knyha dividends would be donated to them, including some to the AUUC.

Each Ukrainska Knyha had a mandate to sell merchandise (food, clothing, medicines, etc.) to Canadians, which was packaged and sent to immediate families in the Soviet Union—duties and postage prepaid. In due course these stores also imported goods from the Soviet Union, and Soviet luxury items could be prepaid in Canada for relatives living in the USSR. Some idea of the magnitude of the total sales made over the decades by these stores can be gleaned from the fact that Ukrainska Knyha of Toronto (Demo Trade Ltd.) sent over $7,500,000 in duty charges to its counterpart in Moscow.

Mention should also be made of the role of Wasyl

Swystun, a lawyer from Winnipeg who was involved in the transfer of estates of deceased Ukrainian Canadians to their beneficiaries in Ukraine. In the decades prior and including World War 2, he was a prominent leader in nationalist organizations, including the Ukrainian Canadian Committee. He had a falling out with the leaders of the nationalist organizations in 1946 because he took a pro-Soviet position which he maintained until his death. He felt that the war had settled the Ukrainian question, and that the nationalists should forget their aspirations for an independent Ukraine. He was a founding member of the Association for Cultural Relations with Soviet Ukraine, and visited Ukraine in 1954. Eventually the Soviet government formed the Foreign Judicial Collegiate (***Iniurkolegia***) with headquarters in Moscow and branches in Ukraine. It looked after the Soviet end of the estate transfer to the beneficiaries.

Globe Tours Limited: The means for travel to the Soviet Union were severely restricted after World War 2, especially during the early years of the Cold War. As relationships between the USSR and the western powers began to improve, the prospect for trade improved. In addition, an increasing number of Canadians expressed a desire to visit the USSR. It became obvious to the leaders of progressive Ukrainian Canadian organizations that there was a need for a travel agency that would specialize in travel to that country. Hence, in the late 1950's, Globe Tours was established in Winnipeg to facilitate Canadian tourism with the USSR. As with Ukrainska Knyha, Globe Tours also extended its operations to Quebec, Ontario, Alberta, and British Columbia. There was another company called Intours Corporation in Toronto which was also involved in arranging travel for Canadians to the Soviet Union. Both companies did their business in the USSR through Aeroflot, Intourist, and Society Ukraina.

In1989 a special conference was held in Kyiv to discuss the role of joint business ventures in the USSR/Ukraine. It was attended by sixty-five Canadians among whom were businessmen, educators, construction engineers, doctors, etc.--

mostly of Ukrainian heritage. As a result of this conference, the first Canada-Ukraine joint commercial venture formed in 1990 involving **Heritage Foods Ltd**. of Edmonton, Alberta and Sumy Foods Ltd. of Ukraine. This was only one year before the breakup of the USSR.

5.Monuments and Museums

The four monuments given to the Ukrainian Canadian community by the people of Ukraine constitute another important aspect of relations between these two entities. In 1951 a statue of Ukraine's great bard, Taras Shevchenko, was erected and unveiled at the AUUC Children's Summer Camp at Palermo, Ontario, in the presence of 45,000 people. It was the first in the Western Hemisphere. This was achieved under the sponsorship of the AUUC and the WBA to mark the 60th anniversary of the presence of Ukrainians in Canada and their creative labours in their adopted land. It was obtained with the assistance of the Ukrainian Society for Cultural Relations with Foreign Countries. While some Ukrainian nationalists attended the unveiling, others mounted a protest campaign (albeit an unsuccessful one) against it. In 1964, a delegation from the progressive Ukrainian Canadian community went to Ukraine to attend the UNESCO-sponsored celebrations in honour of the sesquicentennial of the birth of the Great Kobzar.

A monument of Ivan Franko was erected in Winnipeg in 1956 on the 100th anniversary of his birth. It was part of a nation-wide celebration of the "Great Kamenyar"which involved the AUUC, WBA and the Society for Cultural Relations with Ukraine. Guests were invited from Ukraine, but were refused entry visas. In 1957, a delegation from the progressive Ukrainian Canadian community attended the Ivan Franko centennial celebrations in Ukraine.

The centennial of the birth of Vasyl Stefanyk, a renowned Ukrainian writer, was in 1971. It was celebrated by the AUUC. With the assistance of Society Ukraina and the Ukrai-

nian Society for Friendship and Cultural Relations with Foreign Countries, a monument was donated by the people of Soviet Ukraine to the Ukrainian Canadian community—to commemorate the centennial occasion. It was unveiled at an AUUC festival being held in Edmonton. This monument is now located in the Ukrainian Cultural Heritage Village, an open air museum near Edmonton, Alberta.

A full-size statue of noted Ukrainian poetess Lesya Ukrainka was obtained with the assistance of Society Ukraina from the people of Soviet Ukraine. It was unveiled in 1976 at the University of Saskatchewan in Saskatoon—but not without some opposition from some nationalist Ukrainian Canadians.

A Shevchenko Museum was erected in 1952 in the same park as the Shevchenko monument, by the Taras H. Shevchenko Museum and Memorial Park Foundation. It was destroyed by arsonists in 1988. Instead of rebuilding the museum in Palermo a Shevchenko Museum was established in downtown Toronto. These two museums in honour of Shevchenko were/are the only ones in existence beyond the borders of the former Soviet Union. The people of Ukraine donated, through the Taras Shevchenko National Museum in Kyiv, many artifacts to the Shevchenko museums. The Ivan Franko Museum in Winnipeg received valuable and unique artifacts from the Ivan Franko Museum in Lviv..

6.Organized Mass Gatherings

The World Youth Festival held in Moscow, July 1957 was the sixth of a series in socialist countries. Over 120,000 youth from all over the world attended this two-week gala affair for peace, with a contingent of 200 Ukrainian Canadians participating. For a large number of Canadian participants it was also a golden opportunity to visit Ukraine.

In 1989 an international conference on Ukrainoznavstvo was held in Kyiv. It was attended by a big contingent from the Ukrainian diaspora, including several Ukrainian Cana-

dians.

The Canadian Society for Ukrainian Labour Research cooperated with Ukrainian historians on a number of occasions. A major conference held in 1990 at the Ivan Franko Lviv State University, was co-sponsored by the Canadian Society for Ukrainian Labour Research (CSULR), several Ukrainian academic institutions and Society Ukraina. Its theme was "Ukrainians in the Foreign World" and was dedicated to the centennial of Ukrainian settlers in Canada. Papers were presented by both Ukrainian scholars and scholars from the broader Ukrainian Canadian community.

7.Humanitarian Aid

In cooperation with the Canadian Red Cross, the Ukrainian Association for Aid to the Fatherland collected money in 1941 in order to purchase medicines for Red Army soldiers wounded while fighting the Nazi invaders. The progressive Ukrainian Canadian movement helped victims of the floods that were very prevalent in the villages of Precarpathia and also refugees during World War 2 who fled east from their native land to escape the Nazi onslaught. It raised money for medical aid and equipment for hospitals in Kyiv, Lviv, Chernivtsi and Uzhgorod.

Ukrainian Canadians and Ukrainian Americans cooperatively helped children in Ukraine who were orphaned by the second world war. Over $250,000 of medical aid was collected and delivered to children of Ternopil and Chernivtsi in 1947.

. Heritage Tour II to Ukraine took place only two and a half months after the 1986 Chernobyl nuclear disaster. Over $12,000 was collected from the participants of that tour towards medical assistance, and donated immediately to the agency that was helping the victims of Chernobyl. Another $112,000 was raised in Canada by 1990 by the progressive Ukrainian Canadian organizations for medical assistance to

Chernobyl victims. This money was turned over to the Kavetsky Institute of Experimental Pathology, Oncology and Radiobiology during the World Forum of Ukrainians held in Kyiv in August 1992, to purchase much-needed medical equipment.

Epilogue

On August 24, 1991, the Supreme Soviet of the Ukrainian Soviet Socialist Republic proclaimed Ukraine an independent sovereign state. This independence was confirmed overwhelmingly in a national referendum held on December 1, 1991. Most of the Ukrainian Canadian community greeted the move to independence as being a basic democratic right of its people.

A new Constitution was adopted by the Ukrainian government that defined the legal, political, social and economic basis for independence. It reflects the aim of transforming the old Soviet economy (which included a significant number of socialist elements) into one based on a free market economy. In accordance with the new Constitution, bodies of state authority and administration have been established, and a national emblem, flag and anthem chosen. A multi-party political system is functioning.

After ten years of Ukrainian independence it has become obvious that the path of economic transformation from a Soviet system to a free market economy is a bumpy one indeed! In addition to serious economic problems, the Ukrainian government has had to contend with a host of political, social, civil, and external relations difficulties. Obviously, it is up to the people of Ukraine to determine the nature of the society they want to live in and how best to achieve it. With its highly industrialized economy, a large force of experienced workers and an abundance of natural resources, Ukraine has the economic potential and ability to provide every one of its citizens with a secure, democratic and happy life.

Ukrainian Canadians are concerned by the fact that the

land of their forefathers is experiencing a period of such difficulties. A central question for the Ukrainian Canadian community is "What should be the basis of its current and future relations with Ukraine?" Whereas under the Soviet regime the progressive Ukrainian Canadian movement had somewhat of a "monopoly" on relations with Soviet Ukraine, now there is a "level playing field" for the entire Ukrainian Canadian community, and indeed for the entire Ukrainian diaspora.

There are still disagreements within the Ukrainian Canadian community, including determining the basis of relations with Ukraine. Therefore, each element within this community will have to define the parameters of the relations it wishes to pursue with Ukraine. Hopefully all of them will adhere to the maxim: constructive concern, friendship, loyalty, and all possible assistance to the people of Ukraine--but never interference in their internal affairs! Nurture kinship and various ties with Ukraine in its renascence as a country – in its struggle to develop on the international arena as a truly independent, sovereign, and prosperous state!

REFERENCE MATERIALS USED

Primary Reference Material

Krawchuk, Peter. *Our History: The Ukrainian Labour Farmer Movement in Canada, 1907-1991.* Translation by Mary Skrypnyk. Edited by John Boyd. Toronto: Lugus Publications, 1996.

Nay, Marshall A., Krawchuk, Peter and Moskal, George, "A Historical Overview of the Relations of the Progressive Ukrainian Canadian Movement With Ukraine." Discussion Paper prepared for the National Executive Committee of the Association of United Ukrainian Canadians. October, 1992, Edmonton, Alberta

This paper was discussed at a meeting of the National Executive Committee of the AUUC on November 25, 1992. This discussion was audio-taped (three hours), with the tapes being used in writing this overview.

Report of Delegation to Ukraine. Prepared for the Central Committee of the Communist Party of Canada. Toronto: 1967. Published in *Viewpoint*, Vol. 5, No. 1, January, 1968, p.1 ff.

Secondary Reference Materials

Bilecki, Anthony, Repka, William and Sago, Mitch. *Friends in Need: The WBA Story, a Canadian Epic in Fraternalism.* Winnipeg: Workers Benevolent Association of Canada / Comet Press, 1972.

Gregorovich, Andrew. *Chronology of Ukrainian Canadian History.* Toronto: Ukrainian Canadian Committee, 1973.

Harasym, William. "The Language Question in Soviet Ukraine and the Communist Party of Canada Statement in 1967." *Ukrainian Canadian Herald.* November 1998, pp. 13-14.

Kolasky, John. *The Shattered Illusions: The History of Ukrainian Pro-Communist Organizations in Canada.* Toronto: Peter Martin Associates Limited, 1979.

Krawchuk, Peter. *The Ukrainian Socialist Movement in Canada: 1907-1918.* Translated by Mary Skrypnyk. Toronto: Progress Books, 1979.

Krawchuk, Peter (ed.). *Our Stage: The Amateur Performing Arts of the Ukrainian Settlers in Canada.* Translation by Mary Skrypnyk. Toronto: Kobzar Publishing Company

Ltd., 1984.

Krawchuk, Peter. *Interned Without Cause.* Translation by Pat Prokop. Toronto: Kobzar Publishing Company Ltd., 1985.

Krawchuk, Peter "Our Past in the Light of Today's Events – A Heritage that We Reject." Report presented at the 38th National Convention of the Association of United Ukrainian Canadians, October 1991.

Krawchuk, Peter. *The Unforgettable Myroslav Irchan.* Translated by Mary Skrypnyk. Edited by Marshall Nay. Edmonton: Brightest Pebble Publishing Co. Ltd., 1998.

Luciuk, Lubomyr and Hryniuk, Stella (eds). *Canada's Ukrainians Negotiating an Identity.* Toronto: Ukrainian Canadian Centennial Committee and University of Toronto Press, 1991.

Luciuk, Lubomyr. *Searching for Place: Ukrainian Displaced Persons, Canada, and the Migration of Memory.* Toronto: University of Toronto Press, 2000.

Lupul, Manoly R. (ed.). *A Heritage in Transition: Essays in the History of Ukrainians in Canada.* Toronto: McClelland and Stewart Limited, 1982.

Martynowych, Orest T. *Ukrainians in Canada: The Formative Period 1891-1924.* Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press / University of Alberta, 1991.

Marunchak, Michael H. *The Ukrainian Canadians: A History.* Winnipeg / Ottawa: Ukrainian Academy of Arts and Science [UVAN] in Canada, 1982.

Moskal, George, "Ukraine Today and the Ukrainian Canadian Community." Report presented at the 38th National

Convention of the Association of United Ukrainian Canadians, October 1991.

Moskal, George, "Relations with Ukraine Today." Report presented at the Meeting of the National Committee of the Association of United Ukrainian Canadians, April10-11, 1999.

Nay, Marshall A. *Trailblazers of Ukrainian Emigration to Canada: Wasyl Eleniak and Ivan Pylypow.* Edmonton: Brightest Pebble Publishing Co. Ltd., 1997.

Shlepakov, Arnold. *The Emigration of Ukrainians to Canada: Reasons and Circumstances.* (No publishing information is included.)

Shlepakov, Arnold. *Ukrainian Canadians in Historical Ties with the Land of Their Fathers.* Kiev: Dnipro Publishers, 1991.

Маршал Александер Най,
Джорж Юрій Москаль,
Волтер Маковецький Едмонтон,
Альберта, Канада

РЕТРОСПЕКТИВА ЗА СТОЛІТТЯ. УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА В КАНАДІ. РОЗБУДОВА ЗВ'ЯЗКІВ З УКРАЇНОЮ

ВСТУП

Ми запропонували включити до цієї книги статтю про столітній період зв'язків між Україною та українською канадською громадою, розбудову українського громадського руху в нашій країні. Ця інформація разом з архівними документами, старанно підібраними київськими вченими - істориками, створить цілісне уявлення про той історичний процес становлення української спільноти в Канаді та її стосунків, співпраці з історичною Батьківщиною.

Можливо, що матеріал, зібраний з різних архівів в Україні, може дати читачеві неповне і викривлене уявлення про тісні контакти між Україною та українською канадською громадою за останні 50 років існування СРСР. Сподіваємося, що наш ретроспективний огляд допоможе читачам розібратися в тому, який архівний документ відповідає цьому періоду, а яких документів бракує.

Очевидно, що важливо знати контекст, в якому існували стосунки між Україною та українською канадською громадою. Контекстуальний акцент робиться на характері і розвитку української канадської громади протягом ста років. До того ж велика увага приділяється еволюції внутрішніх відносин між складовими частинами цієї громади.

Сьогодні нараховується більш як мільйон канадців, які мають українське етнічне коріння. Величезна більшість з них народилася в Канаді. Їх перебування в краї-

ні може бути прослідковано до предків, які прибули сюди з однією із трьох "хвиль" української еміграції. ("Четверта хвиля" української еміграції, яка виникла в основному після проголошення незалежності України у 1991 році, продовжується й нині).

1891 рік - загально прийнята історична віха "народження" української канадської громади. Саме тоді два українських селянина - Іван Пилипів і Василь Єленяк здійснили важку подорож до Західної Канади, чим визначили перспективи для еміграції українців до Канади. Вони походили з села Небилів Станіславського повіту (зараз Івано-Франківська область), з Галіції (Галичина), яка була тоді частиною Австро-Угорської імперії. Позитивне враження Пилипова та Єлиняка від країни, яка підходила для нового поселення пригнічених, втративших надію українців, сприяло виникненню першої хвилі еміграції.

Сторіччя від початку еміграції українців до Канади відзначалося у 1991 році. Співпало так, що саме цього року , як відомо, розпався Радянський Союз. Це була історична подія, яка прискорила можливість для України стати незалежною суверенною державою.

111-річна присутність українців у Канаді може бути розділена на чотири періоди відповідно до етапів хвиль еміграції та політичних і географічних змін, які мали місце протягом кожного з цих періодів в Україні.

Перші три періоди поселення українців у Канаді охопили ціле сторіччя: з 1891 року до кінця Першої світової війни, з 1918 року до початку нападу нацистів на Радянський Союз і з 1941 по 1991 роки. Ця книга містить лише архівні матеріали, які відносяться до третього періоду. Проте, важливо обговорити у цій статті перші два періоди (хоча б коротко), оскільки вони стали основою і вплинули на розвиток подій у третьому періоді.

З самого свого початку українська канадська громада була дуже міцною і високо організованою. Такі передумови були закладені ще українцями першої хвилі, які прибули до 1914 року. Проте, кожна нова хвиля еміграції накладала свій власний відбиток на розвиток громади і, безумовно, вливала в неї нові соки. Одним з виявів її життєстійкості були спільні зусилля українських ка-

надців, спрямовані на збереження і плекання своєї української спадщини, незалежно від того, коли вони прибули до Канади і як вони відрізнялися один від одного.Українські канадці протягом 100 років боролися за збереження своєї культурної спадщини і добилися того, що привернули до неї увагу всієї канадської громадськості. Таким чином, українська спадщина стала органічною частиною багатої канадської культурної мозаїки.

Перші українські канадці користувалися традиціями, відомими їм у Старому краю. Поступово для збереження своєї української ідентичності перші піонери давали своїм поселенням і містам українські назви. Власні домівки вони будували в українських традиціях. Так само вони обставляли і прикрашали свої оселі, церкви, громадські приміщення. За цими ж старими традиціями і обрядами вони проводили весілля, похорони і різні святкові заходи. Більша частина українців першої хвилі еміграції була неписьменною, проте вони хотіли, щоб їхні діти отримали освіту, бажано двомовну. Вони не спромоглися добитися введення двомовних шкіл, хоча наступним поколінням це вдалося - українську мову зараз викладають у багатьох школах у більшій частині Канади, де компактно проживають громадяни українського роду.

Українські канадці завжди прагнули слухати рідну музику, співати свої пісні, читати свої вірші, дивитися свої танці і п'єси. Українські піонери, коли вони могли знайти час, вільний від боротьби за виживання, почали засновувати установи, які були колись частиною їх життя в Україні: церкви, зали для читання (подібні до читалень в Україні), організовували мистецькі групи (музичні та драматичні гуртки). У багатьох місцевостях вони будували Народні доми (деякі називали їх Національні зали або Робітничі доми), в яких вони або їх діти могли бути учасниками культурної чи освітньої діяльності.

Українська преса (газети, журнали, бюлетені) та література з'явилися в Канаді разом з українцями і їх кількість з часом зростала. Розвивалися різноманітні жанри багатої української канадської літератури (художньої - поезії, драми, історичної тощо).

Українські канадці завжди підтримували культурні та інші зв'язки з землею своїх предків, адже їх історія невід'ємна від історії українського народу. Зв'язки з Україною завжди були і будуть невичерпним джерелом натхнення і сили для етнічного самовизначення українських канадців.

Ще одним виявом життєздатності і неординарності української канадської громади є глибокі суперечності, які руйнували буквально з перших днів її створення. Найбільш значимими були такі: релігійні (в основному налаштованість католиків проти православних), регіональні (певна напруженість існувала між галичанами та буковинцями, яка теж в основі своїй мала релігійне коріння), ідеологічні (як між тими, хто підтримував дві найбільші канадські політичні партії, так і між тими, хто виступав за соціалізм і Радянський Союз, і тими, хто був проти), класові протиріччя всередині громади (при тому, що більшість українських канадців були робітниками і фермерами), між українцями, які прибули до Канади під час перших двох хвиль еміграції, та тими, хто прибув після Другої світової війни. Міжособові конфлікти, особисті амбіції та опортунізм були також важливими характерними складовими ворожнечі, яка існувала в українській канадській громаді.

Глибина цих протиріч з кожним новим поколінням української канадської громади зменшувалася, в основному завдяки процесу асиміляції та інтеграції у ширші кола канадського населення - безперервних процесів, які мали місце з часу першого поселення у 1891 році. Перші покоління українських канадців різноманітних релігійних та ідеологічних переконань чинили супротив асиміляції, сподіваючись хоч уповільнити її та зменшити її негативні наслідки. До цієї боротьби із швидкою і тотальною асиміляцією підключався кожний новий наплив українських емігрантів до Канади. На жаль, цей супротив асиміляції мав обмежений тимчасовий ефект, оскільки кожне нове покоління все менше пишалося своїм українським корінням і менше дбало про свою спадщину.

* * *

На нашу думку здійснюється спроба підбити підсум-

ки стосунків між Україною та українською канадською громадою. Автори не є професійними істориками. Протягом багатьох років вони належали до організацій лівого крила української канадської громади. Займаючи упродовж тривалого часу керівні посади на місцевому, провінційному та федерально-національному рівнях, вони набули достатньо знань про ці організації. Прогресивні українські канадські організації (так від початку еміграції почали називатися українські об'єднання робітників і фермерів, які симпатизували марксизму, соціалістичним ідеям, пізніше СРСР, активно виступали за культурні та інші зв'язки з Радянською Україною) мають довгу історію, яка вражає і якою можна пишатися. Автори цього огляду мають честь бути причетними до неї. Вони гордяться тим внеском, які ці організації зробили у популяризацію української спадщини в Канаді, внеском, який українська спадщина зробила у канадську культуру, яка розвивається, вкладом у боротьбу всіх канадців за справедливе, безпечне, заможне мирне життя у світі.

Читачам буде очевидно, що цей огляд тяжіє до лівого крила української канадської громади. В цьому немає нічого особливого, оскільки прогресивні організації були причетні майже до всіх заходів і діяльності, що охоплюють зв'язки між Радянською Україною та українською канадською громадою, починаючи з 1917 року і до розпаду СРСР. Однак, українські канадці - націоналісти активно включилися у стосунки між цими двома суб'єктами в останні п'ятдесят років (особливо у 70-і роки і далі), про що свідчать архівні документи, зібрані у цій книзі.

Автори вступної статті пропонують історикам як в Канаді, так і в Україні ретельно вивчити цей важливий аспект історії українських канадців. Користуючись своїми широкими знаннями історії України і української канадської громади і маючи можливість доступу до матеріалів в архівах по обидва боки Атлантичного океану, вони змогли б без сумніву створити більш повну та збалансовану працю з питань, яким присвячена ця книга. Якщо це трапиться, будемо вважати, що одна важлива мета підготовки і видання цієї книжки була б досягнута!

Період з 1891 по 1918 роки

Згідно з документами перші українці поселилися в Канаді у 1892 році - лише через 25 років після того, як Канада, в результаті об'єднання кількох провінцій Північної Америки під управлінням Великої Британії, стала напівнезалежною державою. Перша хвиля еміграції, яка спочатку нагадувала тонкий струмочок, згодом переросла у стрімкий потік, і близько 200 000 українців у період з 1892 по 1914 роки прибули до Канади. В основному вони були вихідцями з Галичини і Буковини, які до 1918 року були частинами Австро-Угорської імперії.

Чому українці лишили свою рідну батьківщину? Головною причиною було те, що більшість з них були бідними селянами в краю, який протягом століть був колонією. Життя для них було важким і небезпечним. Більшість з них мали лише клаптики землі для обробітку, і їм цього не вистачало на життя. Через це вони змушені були працювати на великих землевласників, які їх нещадно експлуатували. Серед усіх етнічних груп, що населяли Галичину і Буковину за часів правління династії Габсбургів, українцям дісталося найгірше. В них спостерігався найнижчий рівень життя і найвищий рівень смертності через надзвичайну бідність, бо мали найменше за всіх власної землі, одержували найнижчу заробітну платню і нагромаджували найбільші борги.

Крім складних економічних умов, в яких знаходилися українці, вони зазнавали нестерпних політичних утисків, соціального та національного гніту. Наприклад, рівень неписьменності серед них був надзвичайно високим. Українська мова і культура планомірно придушувалися для того, щоб українці інтегрувалися у польську та німецьку культури. У них майже не було демократичних прав. Хоча перед самим початком Першої світової війни ситуація в Західній Україні почала змінюватися на краще, всі, хто міг собі дозволити емігрувати, зробили це. Вони залишили свій дім в пошуках кращого життя для себе і своїх дітей.

Наприкінці 19-го століття канадський уряд вирішив заселити західні прерії. Для цього потрібні були люди фізично і психологічно міцні, які змогли б освоїти ці ці-

линні землі. Цим людям потрібно було також збудувати необхідну інфраструктуру (транспортні комунікації, промисловість, розвивати торгівлю), яка б стимулювала розвиток сільського господарства. Канадський уряд заманював поселенців у прерії обіцянками наділити їх "вільними" 65 гектарами землі під власне обійстя. Українців легко було переконати поїхати до Канади, щоб вони, таким чином, могли позбутися жахливого життя у себе на батьківщині.

Більшість українських іммігрантів брали собі наділи у цілинних степах західної Канади. Багато хто освоював нові для себе професії у промисловості, на транспорті, в торгівлі, яких вони не мали у Старому краю. Новоприбулі розселялися по Канаді вздовж і впоперек.

Як же українці першої хвилі еміграції влаштувалися в Канаді? Єдиним об'єднуючим фактором було те, що у перші роки свого перебування в цій країні вони багато страждали і багато чого пережили, у них було чимало проблем, неврожаїв. Кожний з них страждав по-різному, одні довше, інші більше, але всі вони страждали! Канада безумовно не була країною з "вимощеними золотом тротуарами", на що вони сподівалися!

Список усіх труднощів, які прийшлося здолати першій хвилі українських піонерів, був досить довгим. Ось деякі з них, які їм прийшлося подолати, - незнання англійської мови (французької у Квебеку), відсутність належних коштів для розбудови фермерства, непристосованість до суворого і мінливого клімату, незнання канадських традицій та місцевих законів, виснажлива робота по розчищенню свого земельного наділу, подолання великих відстаней від дому до торгового центру.

Українські іммігранти страждали з багатьох причин також психологічно, вони залишали на Україні своїх родичів та друзів, жили замкнено на своїх фермах, боялися захворіти або травмуватися, не маючи жодної медичної допомоги. Вони були об'єктом різних шовіністичних нападок. Глузування, расизм, вороже ставлення і дискримінація - гіркі атрибути їх тодішнього життя. На роботі до українських трудівників, включаючи і сільськогосподарських робітників, які тимчасово працювали на фермах далеко від дому, щоб підтримати свої сім'ї матері-

ально, ставилися жахливо. Їх страшенно експлуатували, заробітки були мізерними. Умови їхньої праці були нестерпними. Перед Першою світовою війною Канаду вразила економічна криза. Значне безробіття, яке виникло в результаті цього, стало додатковим тягарем для багатьох українських канадців.

Нескінченна боротьба за безбідне існування виснажила перших українських поселенців у Канаді, підірвала їх дух і здоров'я. Багато хто з них заплатив найвищу ціну - свої життя за роботу на фермі чи у промисловості, деякі залишилися каліками або були травмовані у нещасних випадках. Проте вони легко не здавалися у скрутних ситуаціях, бо вони звикли боротися з труднощами і твердо вірили в успіх своєї справи. У відчаї вони почали відвойовувати у цілинних земель, лісів, шахт, залізниць, фабрик своє місце під сонцем.

Поступово, завдяки своїм та колективним громадським зусиллям економічні та соціальні умови життя перших українців у Канаді змінилися на краще. З їх допомогою цілинні прерії перетворилися у родючі ферми, вони створили таку економічну інфраструктуру, яка перетворила західну Канаду у "світову житницю". Оцінюючи рівень розвитку трьох степових провінцій (і, власне, всієї Канади) на час прибуття туди перших українців, можна сказати, що вони були дійсно першими канадськими піонерами і, безумовно, підкорювачами Заходу.

Витоки ідеологічних конфліктів

Українці - вихідці з Західної України (Галичини, Буковини, Закарпаття), які були політично свідомі, мали широкий партійний вибір: національний популізм (проукраїнізм), Українська націонал-демократична партія правого толку, Українська радикальна партія (заснована у 1890 році в Галичині) або бунтівна соціалістична Українська соціал-демократична партія, що від неї відкололася (заснована у 1899 році на базі марксизму), та інші. В результаті в українських емігрантів в Канаді існувало розмаїття політичних поглядів. На початку 20-го століття послідовники політики лівого крила сформували два угрупування серед української канадської гро-

мади - соціалістів та популістів. Члени обох угрупувань перебували під впливом ідей, які пропагували радикали у Західній Україні Іван Франко, Михайло Павлик та інші.

Очевидно, що на початку 20-го століття у Західній Україні існувала ідеологічна, політична поляризації. Ця непримиреність між радикалами та соціалістами була перенесена до Канади прогресивними українськими емігрантами, де вона продовжувала розвиватися в політичних, економічних та соціальних умовах нової країни проживання. Ідеологічна поляризація поглиблювалася, набувала нових форм у канадському контексті і продовжує існувати в українській канадській громаді й до тепер.

Читальні (такі як "Просвіта") виникали в Канаді починаючи з 1900 року. Спочатку це були прогресивні установи. Проте, і там виникали конфлікти та розколи. Деякі з українських канадців, замішані у цьому, які ніколи не були соціалістами, або відійшли від них, перейшли до популізму і поступово стали українськими канадськими "націоналістами".

З іншого боку ті прогресивні українські канадці, які в Західній Україні були соціалістами, або ті, хто став такими у Канаді, вступали до Соціалістичної партії Канади. Вони створили три відділення і почали у 1907 році видавати газету "Червоний прапор". Незадоволені ставленням до них з боку Соціалістичної партії Канади, вони у 1910 році утворили Федерацію українських соціал-демократів Канади і почали видавати газету "Робочий народ". Ця федерація також вступила до новоствореної Соціал-демократичної партії Канади, орієнтованої на марксизм.

В результаті багаторічних внутрішніх партійних чвар у Федерації українських соціал-демократів Канади марксистська фракція відкололася і створила у 1914 році українську соціал-демократичну партію Канади. Вона мала свої відділення по всій країні. У 1918 році канадський уряд заборонив її діяльність, перш за все через те, що з перших днів свого існування вона займала дуже жорстку антивоєнну позицію, спочатку у своїй газеті "Робочий народ", яка теж була заборонена. До того ж сотні членів цієї партії були ув'язнені до таборів для інтернованих.

Чому так багато українських іммігрантів були прихильниками соціалізму? Дехто з них вже приїхали до Канади соціалістами. Проте більшість стала ними в Канаді, тому що тут, як і в Старому краю вони зазнали жорстокої експлуатації, шовіністичної дискримінації та економічної нестабільності. Вони вбачали у політичній філософії соціалізму вихід із свого скрутного становища.

Найбільш войовничо налаштовані українські канадці почали чинити організований опір своєму нікчемному існуванню, брали участь поруч із канадцями у мітингах протесту, демонстраціях, страйках за кращу платню та умови праці, коротший робочий день, компенсацію за каліцтво в результаті нещасного випадку на роботі. Звичайно, що напередодні Першої світової війни та під час війни прогресивні українські канадці в своїх газетах виступали проти участі Канади у "світовій бійні" За таку свою діяльність деякі українські канадці страждали від брутального ставлення до них з боку їх босів, місцевої, провінційної та федеральної влади.

Стосунки між Україною та українською канадською громадою

Як можна охарактеризувати українську канадську громаду у період, що охоплює двадцять років між двома світовими війнами? Емігранти, що приїхали до Канади з першою хвилею, вже мають своє друге і третє покоління. Їх залишилося дуже мало, більшість пішла з життя. Їх місце у виробничому, комерційному і соціальному житті зайняло друге покоління іммігрантів, більшість з яких вже народилася в Канаді.

Характерною рисою цього періоду у Канаді стала міграція другого і третього поколінь з ферм до міст. Деякі розпочали свій власний бізнес, інші поповнили армію робітників. Ті, хто мав освіту, стали білокомірцевими працівниками, інші оволоділи різними професіями. Ця міграція до міст пришвидчила їх асиміляцію у канадському суспільстві.

За двадцять один рік між двома світовими війнами українська канадська громада збільшилася приблизно на 70 тисяч українців, які прибули до Канади з так зва-

ною другою хвилею еміграції. Вони були в основному вихідцями з Галичини (яка в результаті Версальської угоди знов стала частиною Польщі) та Буковини (все ще анексованої до Румунії) і невелика кількість із Закарпаття з новоутвореної Чехословаччини.

Польща і Румунія продовжували попередню політику (характерну для Австро-Угорщини за часів правління Габсбургів) пригнічення української меншини економічно, політично та культурно. Все це ще більше спонукало українців до еміграції. Деякі емігранти тікали до країн Західної Європи з політичних причин після того, як Україна стала частиною новоствореного Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Хоча більшість українців, що емігрували до Канади після Першої світової війни, були селянами, вони суттєво відрізнялися від тих, хто приїхав до війни. Більше було письменних, їх світогляд був ширшим. Багато хто з українців були ветеранами Першої світової війни та інших битв, що мали місце у Східній Європі після перемир'я 1918 року. Цей досвід зробив їх політично свідомими, особливо вплинув на них революційний дух, що царював у Європі після революції в Росії 1917 року. Багато хто з них дотримувався лівих поглядів, деякі були членами соціалістичних партій у Старому краю. Значно менша кількість емігрантів другої хвилі стали фермерами в Канаді. Ті, хто мав хорошу освіту, чи володів робочою спеціальністю, могли дістати роботу в промисловості або індустрії сервісу, торгівлі і, навіть, стати професіоналами.

Посилення ідеологічного розшарування в українській канадській громаді

Як вже мовилося у попередніх розділах, наприкінці Першої світової війни в українській канадській громаді виникли глибокі ідеологічні протиріччя. З виникненням СРСР ці протиріччя поглибилися до такої міри, що громада розкололася на два ворожі ідеологічні табори. На один навісили етикетку "прогресивний", тому що він підтримував канадський робітничий клас в боротьбі проти його експлуататорів, і тому, що прославляв і підтриму-

вав створення соціалістичної держави на землі своїх предків. Інший табір назвали "націоналістичним", тому, що він закликав до боротьби за незалежну Українську державу (що вимагало розпаду СРСР). Термін "прогресивний український канадський рух" також вживається стосовно лівого табору. Він охоплює організації цього руху, членів цих організацій, учасників різних заходів, тих хто його підтримує.

Ці два терміна "прогресисти" та "націоналісти" зручні для визначення двох груп, втягнутих у ідеологічний конфлікт всередині української канадської громади, проте вони не відповідають суті явища. По суті, представники обох таборів завжди мали багато спільного. Вони були патріотами Канади, завжди плекали любов до України, багато чого робили, щоб зберегти і пропагувати українську культурну спадщину в Канаді. Багато українських канадських націоналістів підтримували деякі соціальні заходи прогресистів, такі, як загальна охорона здоров'я. Переважна більшість з них була фермерами та робітниками, і вони підтримували всі дії, спрямовані на покращення їх життя і безпеки, в яких вони могли взяти участь. (На жаль, деякі робітники, які ненавиділи соціалізм, доносили керівництву про своїх товаришів, які мали ліві політичні погляди).

У період між двома війнами внутрішня ідеологічна, політична боротьба в українській канадській громаді стала непримиренною. Незважаючи на постійні чвари між різними націоналістичними українськими канадськими організаціями, до самого розпаду СРСР і утворення незалежної України українські канадські націоналісти єдналися у своїй ненависті до соціалізму та прогресивного українського канадського руху за їх явну підтримку СРСР. До цього антагонізму підключилися і різні релігійні конфесії, всілякі фракції - останні особливо проявилися після Другої світової війни, коли почалася третя хвиля еміграції.

Яскраве вираження глибокої непримиренності між націоналістичним та прогресивним таборами виявлялося десятиліттями у гострій полеміці, що тривала на сторінках різних видань, лунала у виступах з трибун. Деякі націоналістичні лідери виступали навіть за насильницькі

дії проти лівих українських канадських організацій. В результаті були спроби зривати мітинги у залах, де збиралися прогресивні українці, обстріляли будинок одного з прогресивних лідерів, їх друкарню. Лідери націоналістичних канадських організацій підтримували контакти з українською діаспорою у Західній Європі і співпрацювали з нею у намаганні дестабілізувати Радянський Союз і добитися його розвалу.

Як вже зазначалося, соціалістичний прогресивний український канадський рух народився не менш як за десять років до Жовтневої революції та встановлення радянської влади в Україні. Отже, всі твердження націоналістів про те, що цей рух розпочався разом із революцією, є чистою вигадкою. Вони активно стверджували це аж до кінця СРСР, щоб "довести", що прогресивні українські канадці були "агентами" більшовицької загрози.

Створення національних організацій

Саме в період між двома світовими війнами українські канадці почали створювати національні культурно-просвітницькі організації. Вони будувалися в основному за ідеологічним, політичним та релігійним напрямками. При них створювалися жіночі та молодіжні "секції" чи відділення основних організацій, або виникали незалежні організації. Кожна з них мала свій друкований орган. За часи свого існування деякі організації змінювали свої назви.

Основною організацією прогресивного українського руху в період між війнами було Товариство Український робітничо-фермерський дім. Воно було засновано у Вінніпезі у 1918 році прихильниками соціалізму як Товариство Український робітничий дім (ТУРД), а Товариством Український робітничо-фермерський дім (ТУРФД) воно стало у 1924 році, коли поширилося по всій Канаді і захопило фермерські території. Треба зазначити, що в той час, коли Товариство змінило свою назву, ТУРФД була єдиною і, без сумніву, найбільшою і найвпливовішою українською канадською організацією національного масштабу в Канаді.

Щоб задовольнити потреби прогресивного руху за

ініціативою ТУРД/ТУРФД були створені інші організіції. Основною з них стало Робітниче запомогове товариство (РЗТ), яке виникло у 1922 році. Його першою основною метою було створення фінансового резерву шляхом внесків її членів, щоб забезпечити в разі потреби братську допомогу (моральну та з питань охорони здоров'я) один одному в скрутні часи. По мірі необхідності створювалися і інші організації.

Протягом десятиліть у період між світовими війнами капіталістичні країни, включаючи Канаду, постійно знаходилися у стані економічної кризи. Економічний спад у період з 1929 по 1939 роки був настільки глибоким, що його назвали Великою Депресією. Відповідно українські канадці пережили значні економічні труднощі і втрати у період між війнами і, особливо, під час Депресії. До того ж, вони, як і перші українські піонери, продовжували страждати від шовіністичного приниження і упередженого ставлення до себе.

В результаті жахливих економічних та соціальних умов, в яких опинилися українські канадці в період між війнами, більшість з них перейшла у войовничу опозицію до капіталістичної системи. До певної міри цю войовничість надихали і підсилювали революція в Росії 1917 року та утворення СРСР. Багато хто брав активну участь у боротьбі, яку вів канадський робітничий клас. Вони вступали до профспілок і прилучалися до страйків, були учасниками голодовок, демонстрацій проти безробіття, за робочі місця тощо. Західні фермери, включаючи українських, також вели боротьбу проти жахливих умов свого існування у часи Великої Депресії. Вони боролися за належну ціну на їх фермерську продукцію, припиняючи поставки зерна, влаштовували супротив властям, що відбирали ферми за борги.

Реакція властей на такі дії була однозначною: насильницький розгін масових зібрань (іноді із смертельними випадками) силами поліції чи армії, масові арешти, тюремне ув'язнення, депортація іммігрантів-учасників масових заворушень, які ще не стали офіційно канадськими громадянами, порушення демократичних прав, таких як заборона свободи слова і масових зібрань, проведення облав у робітничих домах і профспілкових залах, кон-

фіскація публікацій тощо. Незважаючи на такі драконівські дії з боку босів та різного рівня органів урядової влади, відважна боротьба канадських робітників і фермерів досягла певних успіхів у полегшенні ситуації, викликаної економічною кризою.

Прогресивні українські канадські організіції не були політичними. Основна їх повсякденна діяльність була спрямована на підтримку та розвиток української культурної спадщини. Проте, члени цих організацій були соціально свідомими. Ширшим завданням цих прогресивних організацій було здійснювати моральну та матеріальну допомогу українським канадським робітникам у їх боротьбі за соціальну справедливість і національну гідність, за загальну справу усіх робітників країни і світу.

Таким чином, персонально чи через свої організації члени прогресивних українських канадських організацій підтримували і беспосередньо брали участь у багатьох прогресивних акціях, спрямованих на викорінення етнічної дискримінації, право на вибір приналежності до профспілок, встановлення належних цін на фермерську продукцію, забезпечення соціальних вигод для всіх канадців (освіта, охорона здоров'я, компенсація за каліцтво на робочому місці тощо), вимогу миру в усьому світі.

Через свої соціалістичні погляди багато хто з прогресивних українських канадців (включаючи членів ТУРД/ТУРФД) брали активну участь в створенні Робітничої партії Канади у 1922 році, яка у 1924 році трансформувалася в Комуністичну партію Канади (КПК). Оскільки до КПК вступила значна кількість українців, в партії була створена українська секція, яка проіснувала певний час.

В результаті того, що ті самі люди були в керівництві КПК і ТУРФД, поступово КПК почало здійснювати все більший контроль над справами у ТУРФД (та іншими прогресивними масовими етнічними організаціями). Дійсно, здавалось, що масові прогресивні організації вважаються придатками КПК. До певної міри вона керувала їх політикою, програмою дій та підбором кадрів. Протягом десятиліть КПК активно сприяла сліпій, беззастережній підтримці прогресивним українським канадським рухом СРСР.

В період між війнами виникли чотири основні націоналістичні організації, хоча деякі з них зародилися ще до Першої світової війни. Найстаріша з них це Союз українських самостійників, заснований у 1927 році. Греко-католицизм обумовлював членство в цій партії, їх друкований орган - "Український голос", який почав видаватися у 1910 році. Ідеологічно Союз базувався на "популізмі" передвоєнного періоду. Він підтримував недовговічну Українську Народну Республіку та її Центральну Раду, створену за часів революційних потрясінь в Росії під час і після Першої світової війни. Зрозуміло, що саме Союз войовничо накинувся в пресі на прогресивні українські канадські організації, коли вони почали підтримувати новостворену Українську РСР.

Союз гетьманців-державників розпочав свою діяльність на початку 20-х років як федерація спортивних клубів "Січ". Свою теперішню назву він набув у 1934 році. Члени союзу, одягнені в уніформу, займалися військовими навчаннями. Вони підтримували утворення Української гетьманської держави на чолі із гетьманом Павлом Скоропадським та його "урядом" в Німеччині, який забезпечував Союз гетьманців-державників пропагандистськими матеріалами та фінансовою підтримкою. Союз гетьманців-державників також підтримувала українська католицька церква.

Формально Українське національне об'єднання Канади виникло у 1934 році, як "парасоля" для ряду організацій, які певний час групувалися навколо нього. Вони вважалися "братськими" організаціями із членством в Об'єднанні. Найважливішими були відділення Української стрілецької громади, першими членами якої були колишні вояки Української Галицької армії та Армії Української Народної Республіки.

Обидві організації, і Українська стрілецька громада, і пізніше Українське національне об'єднання мали тісні зв'язки з Організацією українських націоналістів, яка базувалася в Німеччині (спочатку називалася Українська воєнна організація) і підтримувала фашизм в Італії та нацизм в Німеччині. Ці німецькі зв'язки впливали на ідеологію членів Українського національного об'єднання. Одним з головних завдань Об'єднання та його "брат-

ських організацій" була боротьба із "совєтофільством", поширеним серед українських іммігрантів в Канаді.

Братство українців-католиків народилося у 1932 році. Воно також підтримувало уряд Павла Скоропадського, який знаходився в Німеччині і служив ідеям Української гетьманської держави.

На відміну від лідерів прогресивних організацій, керівники згаданих вище чотирьох організацій не спрямовували і не надихали своїх членів, якими були експлуатовані робітники та фермери, на боротьбу за покращення економічних умов свого існування. Навпаки, вони і церковники забороняли таку соціальну активність, проте цей указ деякі члени націоналістичних організацій ігнорували.

Підписання пакту Молотова-Ріббентропа про ненапад між Радянським Союзом і нацистською Німеччиною у 1939 році стало ділемою для прогресивних українських канадців. Їх лідери та члени вважали, що пакт про ненапад був стратегічним маневром з боку СРСР. (Дилема для них "вирішилася", коли нацистська Німеччина напала на Радянський Союз у червні 1941 року і окупувала Радянську Україну). Підписання пакту не зупинило прогресивні українські канадські організації від критики німецького нацизму та італійського фашизму, як основної загрози миру у світі.

Під час війни канадський уряд використав ситуацію для боротьби з тими, кого він постійно вважав загрозою капіталізму в Канаді, а саме з Комуністичною партією Канади та лівими етнічними організаціями. Ці організіції активно і ефективно пропагували в робітничих та фермерських профспілках думку про те, що існування нацистської Німеччини та фашизму є найбільшою загрозою миру в усьому світі. Тому у 1940 році канадський уряд заборонив діяльність Комуністичної партії Канади і найбільших прогресивних етнічних організацій, включаючи ТУРФД.

Приводом для заборони уряд назвав "участь цих організацій у підривній діяльності, спрямованій проти канадських воєнних зусиль" (насправді ж побічним приводом було те, що ТУРФД та інші ліві організації довгий час підтримували Радянський Союз, який по суті став "союзником" Німеччини, з якою Канада знаходилася у

стані війни). Слід зазначити, що канадський уряд ніколи не звинувачував ТУРФД у порушенні законів, пов'язаних із безпекою у воєнний час. Він заявляв, що вжив "превентивних заходів"

Крім заборони діяльності лівих організацій, уряд також закрив їх видання. Багатьох лідерів цих організацій заарештували і вислали до таборів для інтернованих осіб. Нікого з них не звинуватили у воєнних злочинах - вони були інтерновані, тому що вважалися "потенційними ворогами" Робітничі доми та видавництва газет ТУРФД були конфісковані і продані приватним установам, які належали націоналістичним українським канадським організаціям. Королівська кінна канадська поліція конфіскувала бібліотеки та цінні архівні матеріали. Вони палили книжки. Архівні матеріали ніхто нікому ніколи не повернув. Звичайно, що це не був кінець прогресивного українського канадського руху, проте це був початок нової історичної ери у його розвитку.

Завершальним акордом періоду між 1918 та 1941 роками стала дискусія про створення Комітету українських канадців (Нині Конгрес українців Канади). Заборонивши діяльність ТУРФД, канадський уряд сподівався, що таким чином він зменшить або зовсім знищить авторитет прогресивного українського канадського руху в українській канадській громаді в цілому та у канадському робітничому русі, в якому його учасники були активними і впливовими, зокрема.

7 листопада 1940 року з ініціативи та з допомогою федерального уряду при підтримці впливових людей як з табору українських націоналістів так і не причетних до нього чотири націоналістичні організації, згадані вище та кілька прихильних до них маловпливових груп (таких як Лобаївщина) об'єдналися під дахом однієї організації, яку назвали Комітет українських канадців (КУК) (Лобаївщина пов'язана із Данилом Лобаєм, який у період між війнами був в керівництві прогресивного канадського руху, працював редактором у його виданнях. Він порвав з рухом в середині 30-х років через публічні виступи проти штучно влаштованого голодомору в Україні, репресій щодо українських інтелігентів та письменни-

ків, включаючи Мирослава Ірчана та Івана Сембая.

Нелегко було створювати Комітет українських канадців, оскільки серед організацій, що увійшли до нього, роками існував гострий конфлікт, особливо щодо альтернативи підтримки "Гетьманщини " Скоропадського або Організації українських націоналістів, яка знаходилася в Німеччині. Іншим конфліктним питанням було право організації "офіційно" виступати від імені всієї української канадської громади. Тепер Комітет українських канадців вважався юридичною особою, яка могла б бути "гегемоном" в українській канадській громаді. (Безумовно, вважати так з їх боку було самонадіянно і егоїстично, оскільки навіть у найкращі часи Комітету українських канадців більшість українських канадців не належала до нього).

Стосунки з Україною до 1941 року

Як вже зазначалося, лідери націоналістичних українських організацій та українські канадські клерикали виявляли ворожість до СРСР і об'єднувалися в цьому з українською націоналістичною діаспорою в намаганнях дестабілізувати та розвалити його. Само собою зрозуміло, що не було жодної основи для виникнення стосунків між українськими канадськими націоналістами та Радянським Союзом. Контакти і діалог між ними у період між війнами були мініміальними.

Усі стосунки між українськими канадцями та Радянським Союзом у цей період по суті здійснювалися прогресивним українським канадським рухом, а саме його організаціями. Треба зазначити, що на той час внутрішні та міжнародні умови для інтенсивних стосунків не були сприятливими. Україна існувала, але як частина СРСР вона не мала повної свободи дій. Наприклад, Радянська Україна мала свій власний уряд, але він не мав тієї свободи прийняття рішень, яку б він мав, якби Україна була незалежною державою.

Після вступу до СРСР перед Україною постало велетенське завдання подолання наслідків Першої світової війни, громадянської війни та іноземної інтервенції. Наприкінці 20-х років в Україні, як і в інших республі-

ках, "ударними темпами" проходили індустріалізація та колективізація. Країна відчула на собі сталінську жорстоку політику, найстрашнішим виявом якої був штучний голодомор на початку 30-х років. В результаті усіх цих негативних факторів в період між війнами Радянська Україна не мала достатньо розвинутої економіки. В той час в Україні не було можливості розвивати на належному рівні стосунки з українською канадською громадою.Так само і українська канадська громада не робила цього, особливо за часів Великої Депресії, коли більшість канадців, включаючи українських, ледве животіли.

Що ж можна сказати про зв'язки між Україною та українською канадською громадськістю у період між 1918 та 1941 роками? Тісні зв'язки між ТУРД/ТУРФД та Радянською Україною сприяли культурно-просвітницькій роботі цих організацій. Завдяки цьому тодішня українська культура проникала в українську канадську громаду. Дуже ефективні зв'язки були встановлені з Українським товариством зв'язків з зарубіжними країнами, заснованим у 1926 році у Харкові, тодішній столиці України. Багато керівників прогресивних українських канадських організацій там навчалися. Наукові, культурні організації та установи Радянської України здійснили значний внесок у діяльність ТУРД/ТУРФД, надсилаючи газети, журнали, книжки, ноти і фільми.

Прогресивний український канадський рух у скрутні часи здійснював значну гуманітарну допомогу Радянській Україні та українцям, які жили на території Польщі, Румунії та Чехословаччини. Наприклад, за ініціативою ТУРД була надана допомога населенню окупованої Західної України та Радянській Україні у часи післявоєнного голодомору 1921-1922 років.Така ж допомога була надана жертвам страшного голодомору у Поволжі у 1921 році.

Після Першої світової війни прогресивний український канадський рух підтримував визвольну боротьбу західних українців проти їх польських, румунських, чеських гнобителів і вимагав приєднання Західної України до Радянської України. По всій Канаді збиралися гроші, які висилалися для підтримки їх газет, оплати судових витрат для захисту заарештованих активістів, підтримки їх сімей,

які знаходилися у нужденному становищі.

Серед українських іммігрантів, які приїхали до Канади були такі, що брали участь у війні і мирній діяльності на окупованій території Західної України. За їх ініціативою і при підтримці ТУРФД у 1931 році було створено Товариство допомоги визвольному рухові в Західній Україні. З самого початку свого існування і до 1939 року воно активно допомагало людям на окупованій Західній Україні в їх боротьбі проти гнобителів.

Ідеологічні і політичні зв'язки, які існували між Радянською Україною та прогресивними українськими канадськими організаціями у період між війнами мали велике значення! Заслуговують на увагу два основних аспекти цих стосунків.

Першим з них є те, що прогресивні українські канадці глибоко і щиро вболівали за землю своїх предків. Ось чому прогресивний рух твердо підтримував дружню позицію щодо Радянської України з самого початку її утворення і робив все можливе, щоб всіляко допомагати їй. Радянська влада десятиліттями ізолювала Україну від світової української громади. ТУРФД та РЗТ були серед тих кількох організацій у всьому світі, які підтримували дружні стосунки з Радянською Україною. Делегати на з'їздах прогресивних українських канадських організацій висловлювали свою солідарність з народом Радянської України. У відповідь з України із вдячністю приходили привітання і побажання всього найкращого учасникам з'їздів.

Другим аспектом ідеологічних стосунків була певна співпраця Центрального комітету Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків), пізніше переіменованої у Комуністичну партію Радянського Союзу (КПРС), в роботі із прогресивними українськими канадськими організаціями. Петро Кравчук у своїй книзі "Наша історія" подає переконуючі докази того, що діяльність цих організацій періодично обговорювалася на засіданнях Центрального Комітету КПРС. Більш того, рішення, які стосувалися прогресивних українських канадських організацій, прийняті керівниками Радянської компартії, направлялися до Комуністичної партії Канади (КПК) як керівництво до виконання. Таким чином, сама КПК в значній мірі керувалася Центральним комітетом КПРС

і, можна сказати, що нитки керівництва прогресивними українськими канадськими організаціями вели до Радянського Союзу.

Чому прогресивні українські канадські організації позитивно ставилися і палко підтримували Радянський Союз і особливо Радянську Україну? Пройняті духом соціалізму прогресивні українські канадці беззастережно вірили в те, що їх гуманістичні ідеали знайшли втілення в СРСР і в Україні включно. Першими декретами, виданими Радянським урядом, були декрети про мир, про землю, соціальну справедливість, національну рівність і ліквідацію неписьменності. Для трудящих в усьому світі видання цих декретів було доказом того, що Радянський уряд є дійсно урядом робітників і селян.

Інші дуже важливі заходи були здійснені на початку 20-х років в Україні. Відкривалися школи та вищі навчальні заклади. Українська мова, колись заборонена російською імперією, переважала в житті українців. Були "українізовані" оперні театри. Видавалися українські періодичні видання, газети і журнали. Перекладалася на українську мову і видавалася класична і сучасна світова література. Виникали і активно діяли творчі спілки українських письменників, художників, композиторів і акторів. Почалася "українізація" трудових колективів та урядових установ, партійних організацій, армії, де українська ставала офіційною мовою.

Прогресивні українськи газети і журнали в Канаді широко висвітлювали зміни, які відбувалися в Радянській Україні. В бібліотеках Українських народних домів був великий вибір видань з Радянської України, які користувалися великим попитом серед їх членів. Вся інформація, яка приходила з Радянської України, була незаперечним доказом того, що там будується справжня соціалістична система, в якій національне самовизначення України гарантоване. Ось чому прогресивні українські канадські організації звеличували Радянський Союз і стійко захищали його на сторінках своїх публікацій та на масових зібраннях.

Проте у міжвоєнний період міжнародна капіталістична преса та націоналістичні українські канадські газети багато писали про численні несправедливості, які

навмисно чинилися в СРСР Сталіним та Радянським урядом. Список цих несправедливостей з часом зростав: репресії, страти, депортація людей до Сибіру, насильницька колективізація, штучний голодомор в Україні 1932-33 років, рабські умови праці робітників на підприємствах та селян у колгоспах тощо.

Керівники прогресивних українських канадських організацій змушені були чинити опір цим тривожним чуткам про події, які, на їхній погляд, можливо відбувалися в Радянському Союзі. Замість того, щоб добитися правди про несправедливість та страждання людей в Радянському Союзі, керівництво прогресивних українських канадських організацій обмежувалося тим, що називало це "брехнею та наклепом". Вони легковірно ставилися до "пояснень" радянських офіційних осіб щодо звинувачень у порушенні гуманності, демократичних прав і національного самовизначення українського народу, які начебто мали місце в СРСР. У справах арештів, ув'язнень і навіть страт представників української інтелігенції (таких як Мирослав Ірчан та Іван Сембай, які певний час працювали в прогресивних українських канадських організаціях), офіційні пояснення радянської сторони, що ці люди були "ворогами народу", противниками побудови соціалізму, були беззастережно сприйняті прогресивними українськими канадцями.

Керівництво КПРС продовжувало чинити подібні дії аж до розпаду СРСР у 1991 році, хоча вони були не такі суворі як за часів Сталіна. Прогресивний український канадський рух продовжував підтримувати Радянський Союз аж до самого його кінця, але ставився до нього більш критично.

Період з 1941 року до незалежності України

За півстоліття, до якого належать архівні матеріали, вміщені у цій книзі, в українській канадській громаді відбулися важливі демографічні зміни. До кінця цього періоду з'явилося вже п'яте і шосте покоління нащадків першої хвилі еміграції українців до Канади.

У 1945 році після закінчення Другої світової війни почалася третя хвиля української еміграції до Канади. Її

спричинило те, що під кінець війни кілька мільйонів українців опинилися в європейських країнах, більшість з них у переможеній Німеччині. Були серед них і перші політичні емігранти, які потрапили до Західної Європи після Першої світової війни в результаті революції в Росії і утворення СРСР. Додаткову кількість складали українські біженці, які тікали з територій Радянського Союзу і довоєнних східних європейських держав, які Німеччина окупувала під час Другої світової війни, зокрема це були польські і радянські партизани і солдати, захоплені в полон німецькою армією. Багато українців було і серед мільйонів так званих "переміщених осіб" (ДП). Це були фізично міцні чоловіки і жінки, яких німецька армія вивезла до Німеччини і Австрії з окупованих нею країн для рабської праці.

Після війни більшість українських біженців і "діпістів" були репатрійовані на Батьківщину. Проте, чверть мільйона з них відмовилися повертатися в Україну. Серед них були ті, які співпрацювали з нацистами і ті, що служили в дивізії СС "Галичина". Ці українці поселялися в країнах Західної Європи або емігрували на інші континенти. Приблизно 40 -50 тисяч прибуло до Канади. Лише одиниці з них стали фермерами, 70% приєдналися до армії робочої сили в провінціях Онтаріо та Квебек.

Протягом 100 років (з 1891 по 1991 роки українська канадська громада сформувалася у високорозвинену етнічну єдність, горду своєю належністю до канадського громадянства і водночас плекаючу свою українську спадщину. Поступово українські канадці почали користуватися авторитетом у канадському суспільстві. Вони були старанні в роботі, їм можна було довіряти, на них можна було покладатися, в них була сила волі. Вони не дозволяли ставитися до себе зверхньо. В результаті канадське суспільство поступово почало змінювати своє шовіністичне ставлення до них на повагу, зумовлену їх значним внеском у розвиток Канади.

З кожним новим поколінням все більше канадців українського походження інтегрувалися в усі сфери канадського життя, в розбудову якого вони зробили величезний вклад і досягли визнання. Сьогодні українці зайняті в різних рівнях урядових структур, у засобах масової

інформації, в мистецтві, науці, належать до високо кваліфікованих працівників, професіоналів, працюють в сільському господарстві і бізнесі. Вони багато зробили для розвитку багатокультурної політики в Канаді. Багато хто досяг успіху в часи розквіту канадської економіки, стали мільйонерами, нині українська громада представлена у всіх класових структурах Канади від трудящих, середнього класу до еліти.

Незважаючи на стабільний розквіт економіки в Канаді після Другої світової війни, періодично траплялися спади, які викликали серйозні соціальні, економічні та політичні проблеми. До них можна віднести такі явища, притаманні цьому періоду, як холодна війна і антикомуністична істерія, канадський маккартизм, страйки та локаути, організовані канадськими трудящими як метод ведення колективних переговорів за кращу платню, нарахування пенсій, безпеку праці та компенсацію за каліцтво, отримане на роботі. Канадці також вели постійну боротьбу за право мати повноцінну мережу соціального забезпечення (охорону здоров'я, освіту, пенсію, піклування про дітей, страхування по безробіттю, справедливу платню за виконану роботу тощо). Свідомі канадці боролися також за ядерне роззброєння і мир в усьому світі.

Прогресивний український канадський рух та його організації приєдналися до своїх канадських соратників у боротьбі за справедливе суспільство, безпечне мирне життя. Провідники і клерикали двох найбільших українських релігійних конфесій виступали проти участі своїх паств у цій діяльності.

Продовження процесу створення національних організацій

Після того, як у 1940 році канадський уряд заборонив діяльність ТУРФД та інтернував його керівництво, прогресивний український канадський рух певний час не мав офіційної етнічної організації. Проте, керівники, яким вдалося уникнути арешту, разом із молодими членами організації, котрі навчалися у школі підготовки керівних кадрів ТУРФД, відразу ж ініціювали підпільну ді-

яльність організації, включаючи і видання газети.

Після проведення тривалої кампанії протесту, організованої канадцями, у вересні 1942 року всі інтерновані керівники лівих організацій, в тому числі і ТУРФД, були звільнені. Заборону діяльності ТУРФД було скасовано у 1943 році. Але прогресивному українському канадському рухові довелося вести довгу виснажливу боротьбу за повернення своєї власності. Більшість конфіскованої урядом власності була вилучена у тих, кому вона була продана кілька років тому, і повернена у квітні 1945 року ТУРФД. За власність, яку не вдалося повернути, була виплачена компенсація.

У 1941 році було створено Українське товариство допомоги Батьківщині, на зміну якому у 1942 році прийшло Товариство українських канадців, і, нарешті, у 1946 році з'явилося Товариство об'єднаних українських канадців (ТОУК). Формально рішення про створення ТОУК було прийнято у 1946 році на останньому з'їзді ТУРФД. Основною метою всіх цих організацій було продовження ефективної діяльністі, яку проводив ТУРФД, на благо Канади. Як тільки було повернуто домівки, відновилася культурна діяльність. Швидко зростала кількість членів організації.

Націоналістичні українські канадські організації, які існували до війни, успішно продовжували свою діяльність під час і після війни. Як вже зазначалося, у 1940 році вони об'єдналися у "парасолькове " товариство - Комітет українців Канади (КУК), пізніше переіменоване у Конгрес українців Канади.

Післявоєнні українські емігранти або вступали до вже існуючих націоналістичних організацій, в яких вони намагалися створити більшість і потрапити до керівництва, або засновували нові. Можна здогадатися, що лише одиниці з числа українців третьої хвилі еміграції ставали членами ТОУК. Воно було занадто радикальним і бойовим для них, оскільки підтримувало СРСР. Частина емігрантів у 1949 році об'єдналася у Лігу визволення України. (В основному це були так звані "бандерівці", які протистояли "мельниківцям" в Організації українських націоналістів, що знаходилася в Німеччині). Боротьба між ними скінчилася, коли "бандерівці" створили свою

власну організацію - Організацію українських націоналістів-революціонерів. Ліга стала найбільш активною, авторитетною і агресивною серед всіх інших націоналістичних українських канадських організацій. Вона мала великий вплив на націоналістичну українську канадську громаду і Комітет українців Канади включно.

За період 1941 - 1991 років виник ряд нових незалежних і напівнезалежних українських канадських організацій різного рівня - від місцевих до національних. В основному вони "спеціалізувалися за інтересами" - деякі аматорські колективи досягли навіть напівпрофесійного рівня. Ось деякі з них : українські танцювальні ансамблі "Шумка", "Черемош", Національний музичний ансамбль ім.Шевченка, Українська канадська фундація Тараса Шевченка, Фундація української спадщини Альберти, Товариство українських робітничих досліджень, Українська канадська соціальна служба, Товариство українських канадських промисловців та підприємців, Товариство українських канадських цивільних свобод та інші. Протягом десятиліть освітній рівень як членів так і керівників українських канадських організацій невпинно зростав. Серед них з'являлися професіонали, політичні лідери, успішні бізнесмени.

Після війни було створено ряд українських канадських інституцій: музеїв, житлових будинків, будинків для старших громадян, навчальних закладів, кредитових спілок тощо. В кількох канадських університетах і коледжах відкрилися факультети славістики, де основними предметами, що вивчалися, були українська мова і історія України, а для наукових досліджень після закінчення навчання пропонувалися програми з історії України та канадської "україніани". При Альбертському університеті було засновано Канадський інститут українських студій, який вважається найбільшим такого роду у Західній півкулі.

Ідеологічна боротьба продовжується

Як вже зазначалося вище, ідеологічні розбіжності почали з'являтися в українській канадській громаді ще до Першої світової війни.У період між війнами ці розбіж-

ності міцніли і переросли у відкриту гостру полеміку між так званими прогресивними і націоналістичними організаціями. Основними каменями протиріч були три проблеми: соціалізм чи капіталізм, підтримка СРСР чи боротьба проти нього, участь чи неучасть у боротьбі української діаспори за незалежну Україну (шляхом зруйнування СРСР).

Під час Другої світової війни протиріччя в українській канадській громаді загострилися у зв'язку із забороною у 1940 році діяльності ТУРФД і тим, як брутально канадський уряд розпорядився його власністю. Масло у вогонь підлила холодна війна і прибуття до Канади діпістів.

По суті війна між двома ідеологічними таборами в українській канадській громаді була пасивною. Вона проявлялася в основному у формі різкої публічної полеміки. Проте, як до Другої світової війни, так і після неї прогресивний канадський рух був об'єктом нападок, вандалізму і, навіть, насильства: пікетування, прояви ненависті, проведення демонстрацій перед концертами радянських артистів з погрозами на їх адресу, підкидання запальної бомби під час концерту, організованому ТОУК в Торонто, підпал музею Шевченка в Палермо (Оаквіл, Онтаріо) у 1988 році, вандалізм стосовно до пам'ятника Шевченка, встановленого на його території тощо. Однак, з ряду причин з часом розпалювання пристрастей в ідеологічних битвах поступово згасало.

Є одна характерна риса цієї ідеологічної війни між двома таборами в українській канадській громаді, яка тривала десятиліттями. Протягом всього цього часу націоналістичні видання та їх історики намагалися знайти докази існуванню і характеру зв'зків між прогресивним українським канадським рухом, Комуністичною партією Канади та КПРС. Жодних суттєвих доказів вони так і не навели. У 1991 році на національному з'їзді ТОУК було прийнято рішення доручити Петру Кравчуку написати книгу "Наша історія". В цій книзі автор дав глибокий документальний аналіз стосунків між прогресивними українськими канадськими організаціями та комуністичними партіями обох країн.

Передбачалось, що вихід книги Кравчука у 1996 році викличе бурхливу реакцію на неї націоналістичних кіл. Проте, за кілька років до її публікації Радянський Союз

під тиском внутрішніх нерозв'язних проблем розпався, а Україна в результаті цього стала незалежною. Коли у 1996 році книга Кравчука побачила світ, замість очікуваної сенсації, українська канадська громада зустріла її абсолютним мовчанням. Виявилося, що сповідь про зв'язки між ТУРФ - ТОУК з Комуністичною партією Канади і КПРС не викликала жодного інтересу у націоналістичних організацій.

Отже, чого досягли два ідеологічні табори української канадської громади в результаті тривалої полеміки і взаємної ворожнечі? По суті нічого, оскільки, коли СРСР розпався у 1991 році, учасникам прогресивного українського канадського руху стало очевидним, що вони підтримували "колоса на глиняних ногах", а українській діаспорі так і не випало стати "творцем" незалежної України.

Дуже прикро, що обидві сторони цієї ідеологічної боротьби не усвідомлювали важливості процесів, які відбувалися в СРСР протягом 74 років комуністичного правління. Прогресивні українські канадці дуже пізно зрозуміли, що справжній соціалізм неможливий без справжньої демократії. Націоналісти не могли осягнути і належно оцінити той факт, що існуюча в СРСР соціалістична система буквальна витягла, хоча і "ударними темпами", величезний відсталий напівфеодальний конгломерат республік у світ сучасних технологій!

Треба зазначити, що якщо члени прогресивних українських організацій намагалися зрозуміти і не засуджували недоліки соціалістичного експерименту, який проходив у СРСР, та злочинні дії його керівництва, то щодо соціалізму в цілому та необхідності боротьби проти імперіалізму та фашизму вони були непримиримими у ідеологічному протистоянні з українськими канадськими націоналістами. Проте, велися і менш важливі дебати, а в деяких питаннях існувала певна співпраця, особливо щодо права народу України на національне самовизначення.

Зв'язки з Україною: 1941 - 1991 роки

В Україні від самого початку зв'язками з іноземцями на громадському рівні займалося Українське товариство

культурних зв'язків з зарубіжними країнами, яке було засновано у Харкові у 1926 році, а у 1934 переїхало до Києва. Пізніше його перейменували в Українське товариство дружби і культурного зв'язку з закордоном. Українські канадці підтримували зв'язки з Україною через це Товариство з тридцятих років до 1960 року, коли було створено Товариство культурних зв'язків з українцями закордоном (в основному з тими, хто жив у капіталістичних країнах). Для зручності трохи пізніше його почали називати Товариством "Україна". Це Товариство видавало газету "Вісті з України" українською мовою та часопис англійською мовою "News from Ukraine". Ці видання були розраховані на читачів в усьому капіталістичному світі, в тому числі і на українську канадську громаду.

Вищезгадані організації керувалися і фінансувалися урядом (через Центральний комітет Комуністичної партії України та міжнародний відділ КДБ). Обидві ці установи відповідали за Радянську сторону у переговорах чи спільних проектах із українською канадською громадою. Протягом десятиліть вони зробили величезний внесок у розбудову зв'язків між Радянською Україною та українською канадською громадою.

1.Ідеологічні зв'язки

Як уже зазначалося в попередніх розділах, де йшлося про перші дві хвилі еміграції українців до Канади, з самого початку українські канадці шукали зв'язків із землею своїх предків, прагнули встановити і постійно підтримувати їх. Лише прогресивна частина громади вітала народження соціалістичної України, свято вірячи в те, що будівництво соціалізму приведе його народ до щасливого заможнього життя і перемоги демократії. Виходячи з цього, вони рішуче захищали, відстоювали та виправдовували усі досягнення СРСР. Безумовно, таке ставлення підсилювалося тим, що прогресивний український канадський рух скеровувався до деякої міри Комуністичною партією Радянського Союзу через Комуністичну партію Канади.

Жодних змін у цьому ставленні з боку прогресивного

українського канадського руху, починаючи з 1941 року і далі не було. Радянський Союз самовіддано захищали з усіх питань. Віра у "правоту" своєї позиції ще більше зміцніла після вражаючої перемоги Червоної армії над німецькими загарбниками та їх прибічниками. Всі були вражені силою волі народу, який небувалими темпами відбудував зруйновану війною країну, в тому числі і Україну, яка страшенно постраждала під час війни. Перемога над фашизмом і відбудова народного господарства в СРСР піднесли авторитет соціалістичного ладу.

Віра у Радянський Союз, яку плекали члени прогресивних організацій, відчутно похитнулася у 1956 році, коли Микита Хрущов на 20-му з'їзді КПРС розвінчав культ особи Сталіна та жорстокість його режиму. Коли пройшов перший шок від цього викриття, з'явилася впевненість у тому, що в Радянському Союзі все нормалізується, і, нарешті, там запанує ера соціальної, економічної та національної справедливості. Але СРСР пішов хибною дорогою, що привело його до періоду, відомого в історії як "брежнєвський застій" і "сусловський геноцид" (через політику Суслова "русифікації" народів СРСР). Також у 1956 році в народних республіках Польщі та Угорщини відбулися збройні повстання, що вважалося неможливим у соціалістичних державах. Вони були придушені Радянською армією.

Також відбувалися і інші події, які змушували членів прогресивних українських канадських організацій ставитися більш критично до подій в СРСР. З розвитком офіційного та ділового туризму українські канадці змогли на свої власні очі побачити стан речей в Україні і дізнатися про життя в цій країні безпосередньо від її громадян. Вони пересвідчилися в тому, що в Україні не все гаразд, існують проблеми з українською мовою, демократичними свободами і суверенітетом. Так члени організацій помітили процес денаціоналізації (шляхом "русифікації") українського населення (подібне відбувалося і в Білорусії, в прибалтійських республіках, в деяких регіонах Росії).

Війна і події, які відбувалися в Україні після війни, змусили українських канадців турбуватися про долю своїх родичів в Західній Україні. Дехто з них загинув на війні, інші змінили місце проживання в результаті нових

кордонів України на Заході, когось вивезли під час війни до Німеччини, багато хто так і не повернувся назад. Проходили роки і, навіть, десятиліття, поки деякі українські канадці розшукували своїх родичів. Така ситуація була особливо драматичною для тих, хто емігрував до Канади, залишивши вдома дружин і дітей. Вони прагнули відшукати і допомогти їм.

Після війни йшли роки, і у прогресивної української канадської громади виникало все більше питань щодо розвитку соціалізму в СРСР, і з деяких питань її позиція відрізнялася від ідеологічних постулатів КПРС. Але далі критики Петра Першого, відомого утисками українського народу, справа не йшла. Захищали роман Олеся Гончара "Собор". Гнівно засуджували вторгнення військ Варшавського договору у Чехословаччину у 1968 році. Зайняли тверду позицію проти таємних судових процесів над дисидентами, які проводилися в СРСР у мирний час за закритими дверима. Це лише короткий список тих проблем, які займали уми прогресивних українських канадців у ті часи.

В резолюціях з'їздів, постановах, привітаннях, листах і в пресі висловлювалася все більша тривога щодо дійсного стану речей в СРСР. Але конкретні заходи були вжиті з питання "русифікації" України. У 1967 році ТОУК вплинуло на рішення Комуністичної партії Канади вислати в Україну делегацію для вияснення ситуації з національним питанням. Четверо з шести членів цієї делегації були керівниками ТОУК і РЗТ.

Протягом чотирьох тижнів делегація відвідала вищі учбові заклади, видавництва, провела ряд зустрічей в областях. Після повернення в Канаду був підготовлений і надрукований звіт про характер і масштаби русифікації на Україні. У висновку цього звіту (відомому як "Київський звіт") зазначалося, що в Україні дійсно проходить інтенсивний процес русифікації. Цей звіт, одноголосно схвалений делегацією, був підтриманий Центральним Комітетом Комуністичної партії Канади.

Реакція на звіт в СРСР була негативною. КПРС і Комуністична партія України тиснули на діячів культури в Україні, щоб вони висловили обурення ЦК КПК з приводу появи цього документу і вимагали відкликати його і від-

мовитися від його висновків. Пізніше ЦК КПК відкликав цей звіт. Треба віддати належне членам делегації (за виключенням генерального секретаря КПК), які не відмовились від цього документу. Було потрібно, щоб пройшло 22 роки і настала ера горбачовської "гласності", щоб висновки звіту, зроблені у формі поміркованих спостережень щодо другорядної ролі української мови в Україні, підтвердилися.

Чи можна вважати зацікавленість прогресивного українського канадського руху мовною проблемою в Україні втручанням у внутрішні справи іншої країни? Чому українські канадці мали бути байдужими до того факту, що українська мова занепадала в Україні? Насправді, багато українців при зустрічах як в Україні, так і в Канаді персонально висловлювали подяку керівникам прогресивних українських канадських організацій за їх позицію в цьому питанні.

Була ще інша причина, яка змусила керівництво прогресивних українських канадців виступати проти русифікації в Україні. У філософії соціалізму є теза про "національне питання", головною ідеєю якої є право кожної нації на самовизначення. Керівництво прогресивних організацій в дусі принципів пролетарського інтернаціоналізму зобов'язане було виявляти, критикувати і засуджувати антидемократичні та антисоціалістичні прояви в політиці Радянського Союзу і, отже, таким чином підтримувати український народ у його боротьбі проти помилок у будівництві соціалізму. Гірко усвідомлювати і визнавати, що протягом перших п'ятидесяти років існування Радянського Союзу прогресивний український канадський рух захищав те, що потрібно було критикувати!

Починаючи з 1967 року і далі прогресивний український канадський рух продовжував утримувати дружню, прихильну але критичну позицію у зв'язках з СРСР і Україною зокрема. Тривав постійний процес переоцінки цінностей у поглядах на характер соціалізму, який будувався в СРСР, і на те, як це впливало на Україну. До того ж, почали зазнавати значних змін і контакти з Комуністичною партією Канади. Перш за все зменшився її вплив на діяльність прогресивних українських канадських організацій. Тим часом прогресивні організації продовжували актив-

но розвивати зв'язки з Україною.

Усвідомлюючи свої помилки в минулому, члени прогресивної української канадської громади визнають, що радянська система мала багато і позитивних сторін, а Радянська Україна, зокрема, досягла значних успіхів. Захоплюючими були досягнення України в економіці (особливо у промисловості), в соціальній сфері (у розвитку освіти і охорони здоров'я), які сприяли зростанню рівня життя в цій країні. З піднесенням вітали вони у 1939 році возз'єднання Західної України і у 1945 році Північної Буковини з Радянською Україною.

Прогресивний український канадський рух вітав інспірований у 1985 році Михайлом Горбачовим процес перебудови, гласності і демократизації. Важливу роль зіграло викриття неймовірних за своїми масштабами порушень принципів соціалізму (починаючи з Сталіна), таких як бюрократизм, "командний" стиль керівництва, відверто незаконні дії (такі, як фізичне знищення дисидентів), порушення прав людини, нехтування національними мовами і культурами, організація штучного голодомору1933 року (від якого більш за всіх постраждала Україна), під час якого загинули мільйони людей тощо.

Очевидно, що Горбачов мав намір повернути Радянський Союз до справжнього соціалізму, покінчити з авторитарною централізованою владою на рівні державних установ і демократизувати суспільство на всіх рівнях. З різних причин, на нашу думку, його "перестройка" не вдалась. Проте, вона дала поштовх таким силам в суспільстві, які зруйнували соціалістичну систему радянського зразку. До великого розчарування прогресивних українських канадців ці сили не привели до будівництва соціалізму по-новому, а, навпаки, сприяли заміні радянського соціалізму на лад, в основі якого лежить капіталістичний вільний ринок. Державний переворот 1991 року виніс смертний вирок Радянському Союзу. З цього хаосу народилася незалежна Україна. Цей факт створив абсолютно нові умови для розвитку зв'язків між Україною та українською канадською громадою.

2.Обмін поїздками між Україною та Канадою

Починаючи з кінця 50-х років, за період, який ми розглядаємо, між Канадою і Україною була здійснена значна кількість поїздок. Як канадці, так і "вибрані" українці відвідували один одного з багатьох причин. Вони приїжджали по одному і з групами. Прибували за офіційними запрошеннями, приїжджали на навчання, дехто виключно, щоб відвідати своїх родичів і друзів, більшість подорожували як туристи. Їздили як прогресисти, так і націоналісти. Протягом десятиліть Канада і Україна обмінювались офіційними делегаціями. Як правило, їх членами були представники прогресивних українських канадських організацій. Ці організації запрошували офіційні делегації з України на свої з'їзди та інші важливі заходи, де члени делегацій вели переговори, виступали з привітаннями, митці давали концерти. В свою чергу канадські офіційні делегації запрошувалися в Україну на важливі дати і події. ТОУК і РЗТ постійно висилали своїх активістів для відпочинку в санаторіях.

Українські вчені, літератори, художники і скульптори, журналісти, духовенство також часто відвідували Канаду. Вони брали участь у конференціях, знайомилися з науковцями, представниками різних професій, подорожували по Канаді тощо. Якщо існувала домовленість, то ці люди зустрічалися і з націоналістами.

Сотні українських канадців, як прогресистів, так і націоналістів, навчалися в Україні строком від кількох тижнів до п'яти років. Більшість студентів їхали стажуватися у мистецькій виконавській майстерності, інші навчались журналістиці та українській мові.

ТОУК та РЗТ також організовували великі поїздки в Україну. У 1961 році, в столітню річницю смерті Тараса Шевченка, більш як 300 українських канадців приїхали в Україну, що відвідати могилу Великого Кобзаря і вшанувати його пам'ять. Ці дві організації за допомогою товариства "Україна" влаштували також три тури "Спадщина". Кожний тур включав круїз по Дніпру і відвідання промислових підприємств, колгоспів і освітніх закладів.

Останній тур "Спадщина" у 1991 році був присвячений 100-річчю поселення українців в Канаді. Учасники

поїздки відвідали місцевості, звідки починалася 100 років тому еміграція українців до Канади. Відбувалися зворушливі зустрічі канадців з мешканцями цих сіл, особливо біля пам'ятника Івану Пилипіву та Василю Єлиняку в селі Небилів.

Єдиним негативним моментом туризму в Україну була проблема відвідання українськими канадцями своїх рідних сіл і міст. У багатьох з них в Україні жили родичі, і для них було дуже важливо побувати в них вдома. Проте, офіційно їм це заборонялося. Це питання роками постійно порушувалося керівниками ТОУК, але лише під час проведення туру "Спадщина-3" всі заборони поїздок на село були зняті. Виправдовування офіційної влади, основним аргументом якої була "холодна війна", розцінювалися як звичайні відмовки. Очевидно, що справжньою причиною заборони було те, що радянська влада боялася, що канадці дізнаються правду про життя в Україні.

3.Культурні зв'язки

В липні 1946 року ТОУК провів великий національний фестиваль в Едмонтоні, Альберта. В цьому заході брала участь українська делегація, яку очолював Лука Паламарчук а її членами були Зоя Гайдай, Іван Паторжинський, професор Семен Стефаник і Андрій Малишко. Приїзд делегації став історичною подією, оскільки це була перша радянська делегація діячів культури, яка ступила на канадську землю. З українського боку за приїзд цієї делегації відповідало Українське товариство культурного зв'язку з закордоном.

З того часу до 1991 року між Канадою та Україною існував активний обмін мистецькими колективами (танцювальними, хоровими, музичними тощо). ТОУК здійснював його ще задовго до того, як інші українські канадські організації або групи наважились встановити подібні зв'язки з Україною. Українські мистецькі групи брали участь в щорічних заходах української канадської громади, таких як фольклорні фестивалі "Фолкфест" у Ванкувері, "Мозаїка" в Реджайні, "Фольклорама" у Вінніпезі, святкування Дня Канади і річ-

ниць встановлення пам'ятника Т.Шевченку в Палермо, Онтаріо.

Канадські аматорські колективи, що представляли як прогресивні, так і націоналістичні організації, виступали з концертами по всій Україні. Серед них були чоловічий хор ім.Шевченка з Торонто, хор ім. Кошиця з Вінніпегу, танцювальний ансамбль "Шумка" з Едмонтону, жіночий хор "Гагілка" з Торонто, танцювальний ансамбль "Русалка" з Вінніпегу та інші.

З початку 50-х років десятки студентів (останніми роками також із націоналістичних організацій) приїжджали в Україну навчатися в Київській консерваторії ім. Чайковського, Київському державному університеті ім. Тараса Шевченка, Інституті культури (який зараз називається Київський Національний університет культури), у Вищій партійній школі при ЦК КПУ. Сотні студентів приїжджали для участі у короткострокових семінарах. Канадські студенти підвищували свої знання в галузі мистецтва, журналістики, української мови, історії, культури і фольклору України. Багато хто з цих студентів після повернення в Канаду став обіймати керівні посади в українських канадських організаціях відповідно до набутих ними знань.

Починаючи з 1970 року, після підписання угоди між урядом Саскачевану та товариством "Україна" почала розвиватися програма культурного обміну між Канадою і Україною. Вона включала проведення щорічних літніх хореографічних фестивалів по черзі в Україні та у Форт Капель,Саскачеван. Семінари проводили високопрофесійні хореографи з України. Ця програма була дуже успішною, семінари відвідували танцюристи з усієї Канади. За період з 1975 по 1991 роки на 16 семінарах побувало понад ніж 600 учасників, більшість з яких було з Канади, але були і з Австралії, США і Франції. Ці семінари відіграли велику роль у збереженні нашої культурної спадщини і у розвитку української канадської культури.

Ми навели лише кілька фактів з великої програми канадсько-українських культурних зв'язків, що здійснювалися громадськими організаціями двох країн.

4.Торговельні зв'язки

"Українська книга". Безумовно, що створення "Української книги" і її діяльність стало найбільшою підприємницькою ініціативою в усій українській канадській громаді у період з 1941 по 1991 роки.

Для чого була створена "Книга"? Це складне питання. У період між війнами багато українців емігрувало до Канади, залишивши сім'ї в Україні. Вони збиралися повернутися до Старого краю, як тільки зароблять достатню суму грошей. Друга світова війна викликала велику міграцію людей з України. Після війни українські канадці були у відчаї і не знали, як зв'язатися, чи, навіть, об'єднатися із своїми сім'ями. Старші люди хотіли передати своє майно уцілілим родичам в Україні. Ця проблема потребувала вирішення.

Керівники прогресивних організацій постійно зверталися до Радянського уряду за допомогою у розв'язанні цієї проблеми. У 1953-1954 роках найвищі керівники ТОУК провели ряд дискусій з офіційними особами у Радянському Союзі з цього питання. В Москві було досягнуто угоди з "Внєшпосилторгом" про створення нового комерційного підприємства під назвою "Українська книга" в Торонто (пізніше перейменоване у Демо Трейд Лтд), через яке українським канадцям стало можливим допомагати своїм родичам в Радянському Союзі.

Пізніше "Українська книга" в Торонто відкрила свої ліцензовані відділення у Квебеку, Онтаріо, Манітобі, Альберті та Британській Колумбії. Фактично всі вони були складами-магазинами, кожним з яких управляли незалежні акціонери члени своїх власних провінційних корпорацій. Вони діяли на конкурентній основі із "Українською книгою" в Торонто. Кожна "Книга" готувала свій фінансовий звіт і самостійно сплачувала податки із своїх прибутків до Податкового управління Канади. Прибутки розподілялися між акціонерами. Звичайно, всі акціонери були членами прогресивних організацій. Дивіденди від діяльності "Книги" належали їм і частково ТОУК.

Кожна "Українська книга" мала ліцензію на право торгівлі (продуктами харчування, одягом, ліками тощо).

Все це продавалося канадцям, пакувалося і висилалося найближчим родичам у Радянському Союзі з попередньою оплатою митних і поштових витрат. Належним чином ці магазини також імпортували товари з Радянського Союзу. В Канаді можна було оплатити купівлю родичами предметів розкоші, зроблених в СРСР. Про величезну важливість такої оптової торгівлі, що тривала десятиліттями, говорить той факт, що "Українська книга" в Торонто (Демо Трейд Лтд) за цей період перерахувала своїм московським партнерам 7 500 000 доларів США.

Не можна не відзначити роль Василя Свистуна, юриста з Вінніпегу, який займався передачею майна померлих українських канадців їх спадкоємцям в Україні. Ще до війни і під час Другої світової війни він був одним з провідних лідерів націоналістичних організацій, в тому числі і Комітету українців Канади. В 1946 році він розійшовся з керівниками націоналістичних організацій у поглядах і зайняв прорадянську позицію, якої дотримувався до самої смерті. Він вважав, що війна розставила всі крапки над "і" в українському питанні і націоналісти повинні забути про незалежну Україну. Він був одним із засновників Товариства за культурні зв'язки з Радянською Україною, а у 1954 році сам відвідав Україну. Згодом Радянський уряд створив Інюрколегію із штаб-квартирою в Москві та відділеннями в Україні. Вона в Радянському Союзі опікувалася справами про спадщину.

Глоуб Турс лімітид. Після Другої світової війни можливості поїздок до Радянського Союзу були надзвичайно обмежені, особливо на початку холодної війни. Згодом, коли відносини між СРСР і західними державами поліпшилися, з'явилися перспективи торговельних зв'язків. Крім того, все більше число канадців виявляли бажання відвідати СРСР. Керівництву прогресивних українських канадських організацій стала очевидною необхідність створення туристичного агентства, яке б спеціалізувалося на поїздках в Україну. Таким чином, наприкінці 50-х років у Вінніпезі була заснована фірма "Глоуб Турс", яка сприяла розвитку туризму з СРСР. Так само, як і "Українська книга", "Глоуб Турс" мала свої відділення у Квебеку, Онтаріо, Альберті і Британській Колумбії. Існувала і інша туристична компанія "Інтурс Корпорей-

шен" в Торонто, яка також займалася туризмом до Радянського Союзу. Обидві компанії співпрацювали в СРСР з Аерофлотом, Інтуристом та товариством "Україна".

У 1989 році в Києві пройшла спеціальна конференція, присвячена спільним підприємствам в СРСР/Україні. В її роботі брали участь 65 канадців, серед яких були бізнесмени, педагоги, інженери-будівельники, лікарі тощо, в основному українці за походженням. В результаті у 1990 році було створено перше канадсько-українське комерційне спільне підприємство, співзасновниками якого були Херитидж Фудз Лтд. з Едмонтона, Альберта і Суми Фудз Лтд. з України. Це сталося за рік до розпаду СРСР.

5.Пам'ятники і музеї

Чотири пам'ятника, які подарував український народ українській канадській громаді, стали ще однією сторінкою у зв'язках між цими двома суб'єктами. У 1951 році у літньому дитячому таборі ТОУК в Палермо, Онтаріо в присутності 45 тисяч людей було встановлено і урочисто відкрито пам'ятник великому українському поетові Тарасу Шевченку. Це був перший пам'ятник Кобзарю у Західній півкулі. Це стало можливим завдяки сприянню ТОУК і РЗТ, які таким чином відзначили 60-річчя першопоселення українців в Канаді і їх важкої праці на придбаній батьківщині. Пам'ятник передало Українське товариство культурного зв'язку з закордоном. В той час, як деякі націоналісти прийшли на відкриття пам'ятника, інші розгорнули кампанію протесту (хоча і безуспішну) проти нього. У 1964 році делегація від прогресивної української канадської громади поїхала в Україну для участі у святкуванні 150-річчя від дня народження Великого Кобзаря, яке проходило під егідою ЮНЕСКО.

У 1956 році у Вінніпезі було відкрито пам'ятник Іванові Франкові на честь 100-річчя від дня його народження. Це стало частиною ювілейної програми, присвяченої Великому Каменярю, що проходила по всій країні, і в якій взяли участь ТОУК, РЗТ і товариство "Україна". Були запрошені гості з України, але їм відмовили у в'їзних візах. У 1957 році делегація від прогресивної української канадської громади взяла участь у святкуванні сторічно-

го ювілею Івана Франка в Україні.

У 1971 році святкувалося 100-річчя від дня народження відомого українського письменника Василя Стефаника. На відзначення цієї події при сприянні товариства "Україна" і Українського товариства дружби і культурних зв'язків із зарубіжними країнами український народ передав українській канадській громаді пам'ятник Стефанику. Його було відкрито під час фестивалю ТОУК в Едмонтоні. Зараз пам'ятник знаходиться в музеї під відкритим небом "Село української культурної спадщини" біля Едмонтона, Альберта.

Від українського народу через товариство "Україна" українські канадці отримали пам'ятник (фігуру у повний зріст) видатній українській поетесі Лесі Українці. Його було відкрито у 1976 році на території Саскачеванського університету, причому з обструкціями з боку націоналістів.

У 1952 році за сприянням Державного музею Т.Г. Шевченка у Києві та канадської Фундації меморіального парку на території, де стоїть пам'ятник Шевченку, було відкрито музей Шевченка. Він був знищений паліями у 1988 році. Музей не стали відбудовувати в Палермо, а відкрили новий музей Шевченка в центрі Торонто. Обидва ці заклади - єдині шевченківські музеї за межами колишнього СРСР. Українці через Державний музей Т.Г. Шевченка у Києві пожертвували багато експонатів канадському музею. Музей Івана Франка у Вінніпезі отримав від музею Івана Франка у Львові багато цінних унікальних експонатів.

6.Організація масових заходів

Всесвітній фестиваль молоді і студентів, що проходив у Москві в липні 1957 року, був шостим з тих, що відбувалися у соціалістичних країнах. Більш ніж 120 тисяч молодих людей з усього світу взяли участь у цьому грандіозному заході, що тривав два тижні, і проходив під девізом "За мир в усьому світі". В ньому взяли участь 200 українських канадців. Для більшості з них це була також щаслива нагода відвідати Україну.

У 1989 році в Києві проходив міжнародний конгрес з українознавства, на який з'їхалося багато представників

української діаспори, включаючи представників українських канадців.

Канадське Товариство українських робітничих досліджень (КТУРД) з багатьох питань співпрацювало з українськими істориками. В 1990 році у Львівському державному університеті пройшла масштабна наукова конференція за участю КТУРДу, кількох українських наукових уствнов і товариства "Україна". Тема конференції "Українці в зарубіжжі" була присвячена століттю поселення українців у Канаді.

7.Гуманітарна допомога

Разом з канадським Червоним хрестом Українське товариство допомоги Батьківщині збирало гроші на придбання ліків для воїнів Червоної Армії, пораненим у боях із фашистськими загарбниками. Прогресивний український канадський рух допомагав жертвам повеней у селах Прикарпаття і біженцям, які тікали на Схід, рятуючись від фашистів під час Другої світової війни. Також збиралися гроші на купівлю медичного обладнаня для лікарень Києва, Львова, Чернівців і Ужгорода.

У післявоєнні роки українські канадці та українські американці спільно допомагали дітям-сиротам в Україні. У 1947 році було зібрано і відправлено дітям Тернополя і Чернівців медичної допомоги на суму більш ніж 250 тисяч доларів.

Туристична поїздка в Україну "Спадщина-2" відбулася лише через два з половиною місяця після Чорнобильської ядерної катастрофи. Більш ніж 12 тисяч доларів внесків учасників цієї поїздки на медичну допомогу жертвам Чорнобиля було вручено відповідним органам влади в Україні. Ще 112 тисяч доларів було зібрано для жертв Чорнобиля прогресивними українськими організаціями в Канаді 1990 року. Чек на цю суму було вручено Інституту експериментальної патології, онкології та радіології під час Всесвітнього форуму українців, що проходив у Києві в серпні 1992 року для придбання вкрай необхідного медичного обладнання.

Епілог

24 серпня 1991 року Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки проголосила Україну незалежною суверенною державою. На референдумі, який відбувся 1 грудня 1991 року, переважною більшістю голосів українці підтвердили свій вибір. Більшість української канадської громади вітали незалежність України, як вияв основного демократичного права народу.

Український уряд затвердив нову Конституцію, яка визначила правові, політичні, соціальні та економічні основи незалежної держави. Вона накреслила перспективи трансформації старої радянської економіки, (яка включала цілий ряд соціалістичних елементів) в економіку вільного ринку. Відповідно до нової Конституції були засновані органи державної і адміністративної влади, національний герб, прапор і гімн. Діє система багатопартійності.

За десять років незалежності стало очевидним, що шлях економічної трансформації від радянської до капіталістичної досить тернистий! До того ж український уряд стикнувся з масою політичних, соціальних, внутрішніх і зовнішньополітичних труднощів. Очевидно, що сам народ повинен вирішувати, в якому суспільстві йому жити, і як це суспільство будувати. Маючи розвинену економіку, висококваліфікованих фахівців, багатющі природні ресурси, Україна наділена достатнім потенціалом і можливостями щодо забезпечення кожному громадянину демократичного, заможного життя.

Українські канадці стурбовані тим, що земля їх предків переживає такі випробування. Основним питанням для них є : "Якими будуть наші зв'язки з Україною? На чому вони базуватимуться?" Якщо за часів радянського режиму прогресивний український канадський рух мав своєрідну "монополію" на зв'язки з Радянською Україною, то зараз це відкрите для всієї української канадської громади і, навіть, для всієї української діаспори "поле діяльності".

Досі в українській канадській громаді існують розбіжності у поглядах на характер зв'язків з Україною. Однак, кожен має сам визначити масштаби цих зв'язків і ці-

лі, які переслідує. Сподіваємося, що при цьому керуватимуться високими принципами: конструктивним підходом, дружбою, лояльністю і бажанням всіляко допомагати українському народові, але ніколи не втручатися у внутрішні справи України! Зв'язки з Україною у її новій якості і ставлення до неї залежать від її успіхів у боротьбі за утвердження в світі справді незалежної, суверенної та процвітаючої держави!

Переклад Ольги Гавури

БІБЛОГРАФІЯ

Krawchuk, Peter. *Our History: The Ukrainian Labour Farmer Movement in Canada, 1907-1991.* Translation by Mary Skrypnyk. Edited by John Boyd. Toronto: Lugus Publications, 1996.

Nay, Marshall A., Krawchuk, Peter and Moskal, George, "A Historical Overview of the Relations of the Progressive Ukrainian Canadian Movement With Ukraine." Discussion Paper prepared for the National Executive Committee of the Association of United Ukrainian Canadians. October, 1992, Edmonton, Alberta

This paper was discussed at a meeting of the National Executive Committee of the AUUC on November 25, 1992. This discussion was audio-taped (three hours), with the tapes being used in writing this overview.

Report of Delegation to Ukraine. Prepared for the Central Committee of the Communist Party of Canada. Toronto: 1967. Published in Viewpoint, Vol. 5, No. 1, January, 1968, p.1 ff.

Secondary Reference Materials

Bilecki, Anthony, Repka, William and Sago, Mitch. *Friends in Need: The WBA Story, a Canadian Epic in Fraterna-*

lism. Winnipeg: Workers Benevolent Association of Canada / Comet Press, 1972.

Gregorovich, Andrew. *Chronology of Ukrainian Canadian History.* Toronto: Ukrainian Canadian Committee, 1973.

Harasym, William. "The Language Question in Soviet Ukraine and the Communist Party of Canada Statement in 1967." *Ukrainian Canadian Herald.* November 1998, pp. 13-14.

Kolasky, John. *The Shattered Illusions: The History of Ukrainian Pro-Communist Organizations in Canada.* Toronto: Peter Martin Associates Limited, 1979.

Krawchuk, Peter. *The Ukrainian Socialist Movement in Canada: 1907-1918.* Translated by Mary Skrypnyk. Toronto: Progress Books, 1979.

Krawchuk, Peter (ed.). *Our Stage: The Amateur Performing Arts of the Ukrainian Settlers in Canada.* Translation by Mary Skrypnyk. Toronto: Kobzar Publishing Company Ltd., 1984.

Krawchuk, Peter. *Interned Without Cause.* Translation by Pat Prokop. Toronto: Kobzar Publishing Company Ltd., 1985.

Krawchuk, Peter "Our Past in the Light of Today's Events - A Heritage that We Reject." Report presented at the 38th National Convention of the Association of United Ukrainian Canadians, October 1991.

Krawchuk, Peter. *The Unforgettable Myroslav Irchan.* Translated by Mary Skrypnyk. Edited by Marshall Nay. Edmonton: Brightest Pebble Publishing Co. Ltd., 1998.

Luciuk, Lubomyr and Hryniuk, Stella (eds). *Canada's Ukrainians Negotiating an Identity.* Toronto: Ukrainian Canadian Centennial Committee and University of Toron-

to Press, 1991.

Luciuk, Lubomyr. *Searching for Place: Ukrainian Displaced Persons, Canada, and the Migration of Memory.* Toronto: University of Toronto Press, 2000.

Lupul, Manoly R. (ed.). *A Heritage in Transition: Essays in the History of Ukrainians in Canada.* Toronto: McClelland and Stewart Limited, 1982.

Martynowych, Orest T. *Ukrainians in Canada: The Formative Period 1891-1924.* Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press / University of Alberta, 1991.

Marunchak, Michael H. *The Ukrainian Canadians: A History.* Winnipeg / Ottawa: Ukrainian Academy of Arts and Science [UVAN] in Canada, 1982.

Moskal, George, "Ukraine Today and the Ukrainian Canadian Community." Report presented at the 38th National Convention of the Association of United Ukrainian Canadians, October 1991.

Moskal, George, "Relations with Ukraine Today." Report presented at the Meeting of the National Committee of the Association of United Ukrainian Canadians, April10-11, 1999.

Nay, Marshall A. *Trailblazers of Ukrainian Emigration to Canada: Wasyl Eleniak and Ivan Pylypow.* Edmonton: Brightest Pebble Publishing Co. Ltd., 1997.

Shlepakov, Arnold. *The Emigration of Ukrainians to Canada: Reasons and Circumstances.* (No publishing information is included.)

Shlepakov, Arnold. *Ukrainian Canadians in Historical Ties with the Land of Their Fathers.* Kiev: Dnipro Publishers, 1991

ВІД УПОРЯДНИКІВ

У пропонованому збірнику документів вперше в українській історіографії комплексно подані документи, що висвітлюють політичні, наукові і культурні контакти української громади в Канаді з Україною в другій половині 1940-х - 1980-ті роки. В процесі підготовки документальної частини збірника використано документи з фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України (колишній архів Центрального Комітету Комуністичної партії України), Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України. Основний корпус документів складають: постанови, розпорядження, звіти та листування органів вищого політичного керівництва, вищих органів державної влади та державного управління УРСР, Українського товариства культурного зв'язку з закордоном. Особливе місце в збірнику посідають документи історико-архівного управління Міністерства закордонних справ України: щоденникові записи, інформації, матеріали дипломатичного характеру Посольства СРСР в Канаді.

В збірнику також публікуються матеріали Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, а саме особисті архіви письменника Юрія Смолича, співачки Зої Гайдай, документи творчих спілок, що дозволяють розкрити роль української громади в Канаді у збереженні рідної мови, національно-культурних традицій, визначити внесок канадійських українців у популяризацію видатних пам'яток історії та культури УРСР. Подані документи Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР відображають ставлення українських громадських організацій Канади до правозахисного руху в УРСР.

Документи публікуються в хронологічній послідовності з порядковим номером і заголовком, що стисло

розкриває їх зміст. Переважна більшість документів друкується вперше і в повному обсязі. В тексті деяких документів опущені відомості, які не стосуються висвітлюваної теми, про що дається пояснення у текстуальних примітках.

Археографічне опрацювання документів здійснено за правилами видання історичних документів. Останні публікуються мовою оригіналу та за сучасним правописом. Орфографічні і синтаксичні помилки виправлено без застережень. Ті ж, що мали смислове значення, переносились в текстуальні примітки. Назви населених пунктів, а також імена та прізвища подано так, як в документі. Кожен документ має свої пошукові дані, в яких вказано скорочену назву архівів, номери фондів, описів, справ, аркушів, відомості про оригінальність.

В науково-довідковий апарат збірника включено: археографічну передмову, коментарі, список скорочень, іменний покажчик та перелік документів.

У виявленні документів суттєву допомогу упорядникам збірника надали: Г.І.Вервес, С.А.Кокін, О.А.Лошицький, В.М.Мазур, О.З.Рачковська, Н.А.Соловйова.

ДОКУМЕНТИ

№ 1
Телеграма Національного виконавчого комітету Українсько-канадської асоціації Голові Президії Верховної Ради УРСР М.С.Гречусі[1] з поздоровленнями з нагоди визволення України від німецько-фашистських окупантів

Не пізніше травня 1944 р.

Национальный исполнительный комитет Украинско-канадской ассоциации поздравляет Вас и через Вас весь украинский народ с воссоединением и освобождением украинских земель от нацистских бандитов. Украинский народ в Канаде радуется успехам победоносной Красной Армии на Украине. Мы убеждены, что в недалеком будущем будут освобождены все украинские земли и все советские территории. Мы знаем, что впереди предстоит тяжелая борьба, но уверены в том, что комбинированные операции Красной Армии и сил вторжения с Запада приведут к полному уничтожению нацистской военной машины. В ознаменование этой исторической победы советского народа Украинско-канадская ассоциация решила начать сбор средств для приобретения различных материалов, чтобы обеспечить насущные нужды наших братьев и сестер на Украине. Этим сбором средств украинский народ в Канаде отметит освобождение и воссоединение Украины. Будет организовано два больших митинга. Один их них состоится в Торонто 21 мая, второй - в Виннипеге 28 мая.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.6, арк.7. Копія.

№ 2
Телеграма Калгарського відділення Українсько-канадської асоціації Голові Президії Верховної Ради УРСР М.С. Гречусі з нагоди звільнення від німецько-фашистських окупантів західноукраїнських міст

28 грудня 1944 р.

Мы, канадские украинцы Калгари, собравшиеся сегодня на митинге-концерте, организованном в честь великих побед Красной Армии, освободившей почти всю Украину, посылаем Вам наши искренние и горячне поздравления. Этим митингом-концертом, организованным по инициативе Калгарского отделения Украинско-канадской ассоциации, мы начинаем кампанию помощи Украине в постройке госпиталей в освобожденных Черновцах и во Львове, который, как мы убеждены, будет освобожден в ближайшем будущем. Мы убеждены также в том, что доблестная Красная Армня освободит от гнтлеровского гнета все украинские земли, а также все порабощенные народы и разобьет врага на его собственной земле.

Мы даем торжественное обещание делать все, что в наших силах, для оказания помощи нашей искалеченной, но не порабощенной матери-Украине.

Да здравствует Украинская ССР!

Да здравствует дружба Канады и Украины!

Да здравствует согласие между Британской империей, СССР и США!

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.6, арк.15. Копія.

№ 3

Лист президії Українського товариства культурного зв'язку з закордоном Надзвичайному і Повноважному Послу СРСР в Канаді .М.Зарубіну[2] про можливість залучення громадських організацій Канади до поповнення українських бібліотек

Київ *12 вересня 1945 р.*

Немецкие оккупанты разорили на Украине множество библиотек, вывезли в Германию, сожгли или уничтожили миллионы книг и сотни тысяч нот.

С большим трудом, но книжный библиотечный фонд на Украине все же мало-по-малу восстанавливается.

Что же касается нотных библиотек, нотного фонда, то положение остается катастрофическим без реальных надежд на улучшение в ближайшем будущем, так как еще до войны нами ощущался острый недостаток в нотах.

После революции на Украине, как и во всем СССР, было создано множество новых музыкальных учебных заведений, оперных театров и прочее, и работа издательств не успевала удовлетворить значительно возросшие потребности в нотах.

Просим Вас обратиться от нашего имени в Общество культурной связи с СССР с призывом организовать добровольный сбор нот для нотных библиотечек Украины.

Сообщите нам по телеграфу Ваше мнение о возможности подобного мероприятия.

Если Вы в свою очередь имеете возможность переслать нам наиболее интересные образцы из произведений американских (канадских) композиторов (ноты и грамм-пластинки), просим Вас это сделать.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.48, арк.82. Засвідчена копія.

№ 4
З листа голови Українського товариства культурного зв'язку з закордоном, президента АН України, академіка О.Б.Палладіна[3] та заступника голови УТКЗ О.І.Полторацького[4] керівництву Товариства культурного зв'язку з Україною (Вінніпег) з приводу встановлення контактів між Україною і Канадою

Київ *28 червня 1946 р.*

З великим задоволенням культурні діячі Радянської України, об'єднані навколо Українського товариства культурного зв'язку з закордоном[5], одержали Вашого листа від 6 травня ц.р. з пропозицією встановити між Вами й нами цільний зв'язок, а також і доданий до листа статут.

Мета, яку ставить собі Ваше Товариство, настільки правдива й симпатична, думки, висловлені в Вашому листі такі істотні, а прохання до нас в справі обміну культурними цінностями в такій мірі природні, що ми з особливою радістю постараємося піти Вам назустріч, скільки дозволять нам об'єктивні можливості і будемо прагнути до якнайближчих і найбільш ефективних стосунків в Вашій і нашій діяльності<...>

ЦДАВО України, ф.1, оп.1, спр.100, арк.55. Засвідчена копія.

№ 5
Звернення ЦК КП(б)У до міністра зовнішньої торгівлі СРСР А.І.Мікояна[6] з пропозицією задовольнити прохання Канадсько-українського товариства культурного зв'язку з Україною про звільнення індивідуальних посилок від митних зборів

Київ *Не пізніше 28 серпня 1946 р.*

Во время своего пребывания в Киеве член Главного правления Канадско-украинского общества культурной связи с Укранной Прокопчак обратился к нам со следующей просьбой:

В связи с массовой отправкой индивидуальных посылок из Канады от родственников в разные государства, в том числе и на Украину, он просит от имени Канадско-украинского общества освободить на 6 месяцев или на год индивидуальные посылки от таможенных пошлин, мотивируя это тем, что таможенные пошлины в несколько раз превышают стоимость самой посылки и, что Польша, Чехословакия и другие государства этот вопрос разрешили положительно.

ЦК КП(б)У считает, что этот вопрос можно было бы разрешить как временную меру, не связывая себя при этом какими-либо сроками, и просит Министерство внешней торговли СССР удовлетворить на сей счет просьбу Канадско-украинского общества культурной связи с Украиной.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.105, арк. 10. Копія.

№ 6
З телеграми редактора газети "Українське життя" С.Мацієвича голові Українського товариства культурного зв'язку з закордоном О.І.Полторацькому про перебування в Канаді делегації з України

Торонто *2 вересня 1946 р.*

"Як у західній Канаді – на фестивалях в Едмонтоні і Саскатуні та на великих народних зборах у Ванкувері, Ріджайні і Вінніпегу, так і в східній Канаді українські канадці всюди урочисто вітають братню делегацію з Радянської України в складі Луки Паламарчука, Семена Стефаника[7], Івана Паторжинського, Зої Гайдай[8] і Андрія Малишка.

Тисячі народу виходять на станції, приходять на концерти влаштовують великі мітинги і банкети, щоб побачити, привітати і послухати дорогих гостей з України та передати через них низький уклін рідній землі.

Так, біля десяти тисяч українців заповнили найбільший зал Торонто. Часто стоячи, вони стрімкими довготривалими оплесками вітали Паламарчука, Стефаника і Малишка, які передавали привітання від українського народу та розказували про героїчну боротьбу в недавній війні та велику теперішню працю по відбудові, і народних артистів-Паторжинського і Гайдай, які співали ряд народних пісень та кілька арій з українських і класичних опер. Стіварт Сміт вітав делегацію від імені міської ради Торонто. Малишко, передаючи привітання від української радянської інтелігенції, прочитав у Канаді вже написаний вірш[9]

Понад двадцять п'ять тисяч – майже всі українці міс-

та Торонто та багатьох довколишніх міст – з'їхалося минулої неділі на концерт, який відбувся під відкритим небом на острові Онтарійського озера, де знов зі змістовною промовою виступив Паламарчук і співали Паторжинський і Гайдай[10].

Українські канадці, які виїхали із західних областей України, особливо обступають всюди депутата Верховної Ради СРСР Стефаника, запитують про рідні села та передають привітання родичам і знайомим. Українці Торонто востаннє прощалися з делегатами на великому банкеті. "Радянська Україна" – піднімали тост українці Торонто. "За канадсько-радянську дружбу" – відповіли українські делегати.

Приїзд української радянської делегації у Торонто - це радісна і небувала подія у житті українців цілого південного Онтаріо, яку вони довго пам'ятатимуть і ніколи не забудуть.

З Торонто делегація виїхала до індустріального міста Віндзор. І тут українці радісно, з великим піднесенням вітали делегацію з України. Тисячі їх зібралося на станції, заповнили вокзал.

Біля чотирьох тисяч українців Віндзора прийшло на концерт, на який прибули також українці з американського міста Детройта. На банкеті другого дня делегацію дуже тепло вітав голова міської ради Віндзора Артур Ріом, який сказав, що тільки завдяки боротьбі Червоної Армії німці не загарбали Канади <...>

Нарешті, слід відзначити, що разом з українцями делегацію всюди вітають також інші слов'яни - росіяни, югослави, поляки. Просимо якнайшвидше передати пресі, радіостанціям.

ЦДАГО України, ф.1, оп.70, спр.579, арк.44-45. Завірена копія.

№ 7
Звернення Крайового виконавчого комітету ТОУК, редакцій газет „Українське життя”[11] (Торонто) та „Українське слово”[12] (Вінніпег) до заступника Голови Ради Міністрів УРСР, міністра закордонних справ України Д.З.Мануїльського[13] з проханням допомогти налагодити постійний зв'язок з науковими, освітніми й мистецькими організаціями України

Торонто-Вінніпег *1946 р.*

Звертаємось до Вас з проханням допомогти нам налагодити постійний зв'язок з науковими, освітніми й мистецькими установами Радянської України. Такий зв'язок дуже потрібний в інтересі українського народу Радянської України, і в інтересі українського населення в Канаді.

Просимо Вас допомогти нам в таких справах:

1) Наладнати постійну висилку газет: „Радянська Україна” з Києва, „Соціалістична Харківщина” з Харкова, „Вільна Україна” з Львова і „Радянська Буковина” з Чернівців. Взявши до уваги, що українське населення в Канаді це переважно вихідці з західних областей України, дуже бажано нам мати обласні видання Львівщини, Станіславщини, Тернопільщини, Дрогобиччини й Буковини;

2) Надсилати нам журнали: „Україна”, „Українська література”, „Сучасне і майбутнє”, „Радянське мистец-

тво", „Львів", „Дніпро" й інші літературні збірники, які видаються тепер, чи будуть видаватися в майбутньому на Україні, збірники фольклору, твори українських письменників – поетичні, драматичні, повісті й оповідання - сучасні й класичні, що постійно видаються і перевидаються на Україні.

3) Видання Української академії наук та її Львівської філії, книжки з історії України, літератури, українські словники, а коли видаватиметься „Українська енциклопедія", то дуже бажали б її мати.

4) Музично-нотні видання творів композиторів М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стеценка, Л.Ревуцького, М.Вериківського, Б.Лятошинського, К.Данькевича, П.Козицького, А.Штогаренка й інших. Дуже нам бажано мати опери „Тарас Бульба", „Запорожець за Дунаєм", „Наталка Полтавка", „Наймичка", „За Батьківщину"

5) Встановити на Україні кореспондентів для наших канадських газет („Українського життя" і „Українського слова"), головно в центрах західних областей (з кореспондентів нам знані Ярослав Галан і Петро Козланюк), які писали б про економічний, освітній, культурний і мистецький розвиток тих областей.

6) Вороги радянської влади поширюють серед українського населення в Канаді різні чутки про релігійні переслідування в західних областях України[14], в тому дуже бажано було б, щоб видатні наукові й громадські діячі, як академіки Михайло Возняк[15], Василь Щурат[16], проф. Михайло Рудницький[17], широко знані серед українського населення в Канаді, написали ряд статей про наукову літературу й стан церкви під радянською владою, прирівнюючи її до того стану, який був під Польщею Пілсудського та під німецькою окупацією. Надто добре було б, щоб про релігійне питання написав хтось із священиків та релігійних діячів православної та уніатської церков.

7) Дотепер є широко відомі в Канаді українські пое-

ти Максим Рильський, Павло Тичина, Микола Бажан, Андрій Малишко й інші, які написали видатні твори з часів Вітчизняної війни. Їхні звернення, чи написані твори до братів по цей бік океану, мали б величезне значення, як це було з відомим листом Максима Рильського[18].

Ми вважаємо, що висилку усіх цих видань найкраще можна налагодити через Українське товариство культурного зв'язку з закордоном.

ЦДАВО, ф.5110, оп.1, спр.100, арк.20-21. Засвідчена копія.

№ 8
З листа голови Українського товариства культурного зв'язку з закордоном О.І.Полторацького президенту Товариства культурного зв'язку з Україною В.Свистуну стосовно обміну літературою

Київ *4 березня 1947 р.*

Дозвольте, насамперед, подякувати від щирого серця Вам за ту допомогу, яку Ви нам надаєте, посилаючи нам ряд цінних книжок.

Ми одержали Вашого листа від 27 грудня 1946 року і з радістю довідались, що майже всі надіслані до Вас наші матеріали дійшли до місця призначення. Тим приємніше знати, що поступово наші зв'язки все більше міцніють і книгообмін набирає регулярного характеру<...>

Якщо Ваше звернення до канадських вищих шкіл та українців буде мати успіх, це міроприємство стане для нас надзвичайно цінним, бо майже в усіх наших біблі-

отеках після перебування на Україні німецьких вандалів залишилась лише невелика частина наших російських та українських книжок, про англійські та французькі нема вже чого й говорити.

Ми будемо продовжувати надсилати до Вас всі ті періодичні видання, які Ви одержували, а також замовлений Вами журнал "Радянський Львів" і всі нові видання українських письменників.

З свого боку, просимо надсилати матеріали про Україну, які друкуються у Вас про українську еміграцію в Канаді, її історію, діяльність та культурно-політичне життя, а також ті книжки, які раніше були надруковані по цим питанням.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.168, арк.46-47. Засвідчена копія.

№ 9
Лист ЦК КП(б)У та Ради Міністрів УРСР Генеральному секретареві ЦК ВКП(б) та Голові Ради Міністрів СРСР Й.В.Сталіну з приводу ініціативи громадських організацій США та Канади по наданню гуманітарної допомоги дитячим будинкам України

Київ *26 липня 1947 р.*

Товарищу СТАЛИНУ

Посольство СССР в США сообщило Министерству иностранных дел Украины, что прогрессивные укра-

инские организации Америки и Канады в течение четырех месяцев вели кампанию по сбору 250 тысяч долларов на покупку консервированного молока и жиров для детей детских домов Украины. Эта сумма средств уже собрана и сейчас производится закупка продуктов.

Руководители прогрессивных украинских организаций в США Рыбак В.П. и Ракочий М.М. обратились в Посольство с просьбой отправить закупаемое ими продовольствие на советском пароходе в сопровождении делегации от этих организаций.

Делегация намерена также вручить "Золотую книгу дружбы" - подписи жертвователей на Львовский госпиталь, на оборудование которого собрано 125 тысяч долларов.

В связи с тем, что члены делегации могут встретить трудности при получении паспортов со стороны госдепартамента США, они просят прислать приглашение через ОКС УССР на имя "Украинского допомогового комитета в США" о присылке делегации.

Учитывая большую работу, проведенную украинскими прогрессивными организациям по сбору средств в помощь УССР, их работу по борьбе с украинскими националистами в США и Канаде, политбюро ЦК КП(б)У считает целесообразным разрешить въезд на Украину делегации прогрессивных украинских организаций в составе пяти человек.

Просим Вашего утверждения.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.4965, арк. 232. Засвідчена копія.

№ 10
Лист представників українських громадських організацій Канади і США Українському товариству культурного зв'язку з закордоном про наслідки тримісячної кампанії по збору пожертвувань для українських дітей-сиріт

7 листопада 1947 р.

Українські прогресивні організації в Канаді і Сполучених Штатах Америки проводили тримісячну кампанію збору пожертвувань на закупку подарунків для воєнних сиріт Радянської України, батьки яких загинули під час Вітчизняної війни з німецько-фашистськими окупантами. Українські робітники і фермери в Канаді і США постановили своєю скромною жертвою відзначити цей величезний вклад, який зробив український народ в парі з російським народом у боротьбу проти ворога людства - німецького фашизму і його сателітів.

За час кампанії українські трудящі в Канаді і США жертвували понад 1250. 000, за які прогресивні організації закупили молоко, какао, взуття, одяг, зшитки, олівці, мікроскопи, медикаменти. Крім того, українські прогресивні організації в Канаді зібрали понад 6.000 шкільних підручників з англійської мови для шкіл на Радянській Україні.

Закуплені речі завантажено на радянський корабель "Росія", який, як відомо нам, відплив з Нью-Йорку 1 або 2 листопада і причалить в порту в Одесі десь коло 25 листопада.

Одержавши запрошення від Українського товариства культурного зв'язку з закордоном, українські прогресивні організації в Канаді і США вислали делегацію, завданням якої є познайомитися з культурним і господарським жит-

тям народу на Радянській Україні, і офіціально передати подарунки від українців Канади і США воєнним сиротам Радянської України, згуртованих у дитячих будинках. В склад делегації входять: члени Крайового виконавчого комітету Товариства об'єднаних українських канадців Василь Тересьо і Петро Кравчук; секретар Ліги американських українців[19] Михайло Ракочий[20] і голова Запомогового союзу американських українців Онуфрій Ільчук. (Онуфрій Ільчук прибув на Радянську Україну два місяці тому і незадовго вертає до США).

Делегація бажає під час перебування на Радянській Україні познайомитися з культурним, науковим і мистецьким життям Києва - відвідати театри, Академію наук УРСР, Державний університет, музеї, деякі школи, дитячі будинки, оглянути заповідники і пам'ятники.

В час прибуття корабля "Росія" з подарунками від канадських і американських українців до Одеси, делегація бажала б прибути до порту з представниками УТКЗ. Для задокументування прибуття транспорту добре було б зазняти кіножурнал, який можна було б опісля висвітлювати канадським і американським українцям.

Делегація також просить УТКЗ проробити заходи, щоб вона мала змогу відвідати декілька східних областей, як наприклад, Харківську, Одеську, Полтавську області, а також західні області.

Всі закуплені речі заадресовані на УТКЗ, яке, ми сповна переконані, розподілить якнайкраще і там, де їх найбільше потрібно. Однак, просимо влаштувати нам передачу частини речей в обласних центрах Західної України в дитячих будинках. Цю передачу також добре було б задокументувати на кінофільм.

Під час кампанії збірки жертв на закупку речей щедро жертвували вихідці з Закарпатської області, які на зібрані гроші купили одну рентгенівську машину і 10 мікроскопів. Вони повідомили про це Івана Туряницю[21], голову облвиконкому в Ужгороді. Ми бажали б, щоб вищезгадані речі були передані у розпорядження облвиконкому в Ужгороді.

Делегація бажає, щоб УТКЗ проробило заходи, щоб вона могла придбати українську літературу, музичні твори і фотознімки з життя і праці народу на Радянській Україні.

Ми віримо, що УТКЗ вдоволить наші бажання, за що згори дякуємо.

Василь Тересьо
Михайло Ракочий
Онуфрій Ільчук
Петро Кравчук

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.4365, арк. 98. Оригінал.

№ 11

Нотатки з щоденника завідувача відділом культури Українського товариства культурного зв'язку з закордоном О.Перегуди про перебування українців США і Канади у Києві

Київ *19 січня 1948 р.*

Секретно

19 января 1948 года в 3 часа дня в помещении Союза советских писателей Украины состоялась встреча президиума ССПУ с американо-канадской делегацией: Кравчуком, Тересьо и Ракочием.

Присутствовали: от ССПУ т.т.Тычина[22], Стебун, Сосюра, Ильченко, Панч, Серпилин, Козаченко, Городской, Шеремет, Розовский.

Тов.Тычина встретил гостей коротким приветствием и предложил как форму встречи свободную беседу с вопросами и ответами.

После этого выступили гости.

Ракочий поблагодарил писателей за плодотворную ра-

боту. "Ваши произведения широко распространены между украинцами Америки, мы читаем любим и ценим их. Они помогают нам в нашей борьбе с украинскими националистами, в борьбе с темными силами реакции". Затем он коротко обрисовал положение в Америке, указал на недостаток литературных сил, среди украинских эмигрантов, просил оказать товарищескую помощь некоторым писателям, имеющимся в Америке, в частности Тарновскому[23], который прислал свои произведения на рецензию в Союз советских писателей Украины.

Тов. Тычина ответил, что в Союзе советских писателей Украины Тарновского знают, его произведения получены и правление ССПУ в ближайшее время эту просьбу исполнит.

Кравчук обратился к украинским советским писателям со следующими просьбами: ввиду того, что большинство эмигрантов происходит из западных областей Украины, особенно актуальными произведениями являются произведения из жизни села западных областей, которых в печати совершенно не имеется. Затем он остановил внимание присутствующих на том, что украинские эмигранты в Канаде приложили гигантские усилия к освоению Канады, вложили немало сил в дело защиты демократии и победы над фашизмом, отдельные моменты жизни украинской эмиграции вошли даже в фольклор, а до сих пор эти стороны жизни украинцев в Канаде не нашли своего литературного отображения, желательно было-бы, чтобы украинские советские писатели нашли способы к тому, чтобы изучить и осветить жизнь украинцев в Канаде, отразить историческую страничку жизни украинской эмиграции в Канаде, в частности он назвал ряд имен людей, которые боролись в рядах испанских республиканцев против Франко, украинских канадцев - героев вторжения в Нормандию и т.д. Он сказал, что имеющиеся произведения Козланюка и Тудора не покрывают спроса на изображение современной жизни в западных областях Украины.

Тересьо говорил о необходимости популяризации украинской советской литературы среди англосаксонского населения Канады.

Вопросы, которые задавал тов. Тычина: о газетной и издательской работе в Америке, о культурной жизни в Америке и о том, какие украинские советские писатели особенно популярны среди украннцев Канады и Америки.

Кравчук назвал ряд произведений и фамилии ведущих украинских советских писателей: Тычины, Бажана и др.

Ильченко задал вопрос о том, как изучают и читают Шевченко.

Тересьо сообщил, что Шевченко высоко ценят, читают и изучают в Америке и Канаде, что его произведения введены в английскую хрестоматию и изучаются школьниками всех национальностей Канады. Он назвал фамилии нескольких английских переводчиков Шевченко.

Затем Кравчук назвал ряд произведений украинских советских писателей, которые печатаются в украинских прогрессивных газетах Америки из номера в номер подвалами с продолжением.

На прощанье Тычина пообещал дать несколько книг, изданных в последнее время с автографами авторов, что было принято делегацией с большим удовлетворением. В конце беседы Тычина поблагодарил гостей, а гости - писателей за теплую встречу. В частной беседе Кравчук сказал Серпилину и Козаченко, что их произведения известны в Канаде, назвав при этом заголовки книг, фамилии персонажей и прочее. Встреча продолжалась час 30 мин.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5488, арк. 13-14. Оригінал.

№ 12
Інформація міністра закордонних справ УРСР Д.З.Мануїльського першому секретареві ЦК КП(б)У М.С.Хрущову про звернення українських організацій Канади до уряду УРСР щодо надання допомоги у спорудженні пам'ятника Т.Г.Шевченку

Київ *27 січня 1948 р.*

Совершенно секретно

Делегация прогрессивных организаций Канады по поручению своих организаций обратилась к правительству УССР со следующим:

В 1951 году исполнится 60 лет украинской эмиграции в Канаде. Прогрессивные украинские организации, желая отметить эту дату, предполагают поставить в Торонто памятник Тарасу Шевченко. Ввиду этого они просят, чтобы по проекту украинского архитектора, из украинского мрамора или из бронзы, украинскими скульпторами был высечен или отлит памятник, а правительство УССР, чтобы преподнесло его как дар украинской эмиграции в день ее 60-летия.

Заблаговременность этой просьбы объясняется тем, что в случае согласия правительства УССР преподнести этот дар, украинские прогрессивные организации Канады уже сейчас начали б кампанию по сбору средств на покупку участка земли для памятника Т.Шевченко, подорвав тем самым в значительной мере влияние националистических элементов среди массы украинской эмиграции.

Поддерживая эту просьбу украинских прогрессивных

организаций Канады, вношу ее на Ваше рассмотрение.

Д.Мануильський.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5192, арк. 23. Оригінал.

Додаток № 1

Постанова ЦК ВКП(б) "Про дозвіл виготовити пам'ятник еміграції в Канаді"

Проект
24 квітня 1948 р.

Разрешить Совету Министров УССР и ЦК КП(б)У изготовить памятник Тарасу Шевченко в дар украинской эмиграции Канады.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5192, арк. 20. Копія

Додаток № 2

Постанова Ради Міністрів УРСР і Центрального Комітету КП(б)У "Про будівництво пам'ятника Т.Шевченку в м.Торонто"

Проект

Идя навстречу желанию прогрессивных организаций в Канаде об ознаменовании 60-летия украинской эмиграции в 1951 году, Совет Министров УССР и ЦК

КП(б)У постановляют:

1.Преподнести украинской эмиграции в Канаде в день ее 60-летия памятник поэта Т.Г.Шевченко как дар народа Советской Украины.

2.Обязать Управление по делам архитектуры при Совете Министров УССР (тов.Остапенко) разработать программное задание на составление проекта памятника Т.Г.Шевченко в г.Торонто в месячный срок и представить его на утверджение в Совет Министров УССР и ЦК КП(б)У.

3.Исполнение проекта памятника Т.Шевченко поручить заслуженному деятелю искусств, действительному члену Академии архитектуры УССР, скульптору Лысенко М.Г.[24] со сроком представления эскизов на выявление идеи к 1 июня с.г. и окончательного проекта к 1 ноября 1948 года.

4.Обязать Министерство финансов УССР (тов. Сахновского) профинансировать работы по составлению проекта памятника Т.Шевченко.

Председатель Совета Министров УССР	Секретарь Центрального Комитета КП(б)У
Д.Коротченко [25]	*Н.Хрущев*

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5192, арк. 21-22. Копія

№ 13
Доповідна записка заступника завідувача відділом ЦК КП(б)У з будівництва і будматеріалів Чалого секретареві ЦК КП(б)У К.З.Литвину[26] про розробку проекта пам'ятника Т.Г.Шевченку в м.Торонто*

Київ *18 лютого 1948 р.*

Докладная записка <подготовлена - авт.> к письму тов.Мануильского на имя секретаря ЦК КП(б)У товарища Хрущева Н.С. В ней излагается просьба делегации прогрессивных организаций Канады об изготовленин памятника Т.Г.Шевченко и преподношении его в дар украинской эмиграции в Канаде в день ее 60-летия.

Поддерживая просьбу делегации украинских прогрессивных организаций Канады по вопросу сооружения памятника Тарасу Шевченко в гор. Торонто, отдел ЦК КП(б)У по строительству и стройматериалам считает целесообразным:

1.Поручить Управлению по делам архитектуры при Совете Министров УССР (тов. Остапенко) в месячный срок разработать и утвердить в ЦК КП(б)У программное задание на составление проекта памятника Т.Шевченко в гор.Торонто.

2.Учитывая, что образ Т.Шевченко в скульптуре наиболее удался заслуженному деятелю искусств УССР, скульптору Лысенко М.Г., заказать исполнение памятника Т.Г.Шевченко скульптору Лысенко в материале по усмотрению автора.

Разрешить тов.Лысенко М.Г. привлечь для разработки

* Див. док. №12.

проекта памятника архитектора по своему выбору.

Эскиз на выявление идеи памятника в вариантах представить на утверждение в Совет Министров УССР и ЦК КП(б)У к 1 июня 1948 года.

3.Установить срок представлення окончательного проекта памятника в макете с необходимыми чертежами через 3-4 месяца после утверждения эскиза.

4.Поручить Управлению по делам архитектуры при Совете Министров УССР и Комитету по делам искусств при Совете Министров УССР разработать по утвержденному правительством эскизу памятника сметы на составление проекта и изготовление памятника.

Стонмость памятника ориентировочно исчисляется в пределах 2-3 млн. рублей.

Проект постановления Совета Министров и ЦК КП(б)У по этому вопросу представляю на Ваше рассмотрение*.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5192, арк. 24-25. Оригінал.

№ 14

Постанова Ради Міністрів УРСР про передачу Міністерству охорони здоров'я України стрептомицину, надісланого до України Товариством об'єднаних українських канадців[27]

Київ *24 лютого 1948 р.*

Совет Министров Украинской ССР постановляет:

1.Передать Министерству здравоохранения УССР три ящика - 199 килограмм брутто стрептомицина, прибывшего от Общества украинских канадцев для УССР на пароходе "Каменец-Подольск".

*Не публікується

2. Предложить министру здравоохранения УССР тов. Медведю установить строгий контроль за использованием стрептомицина, выделяемого настоящим постановлением.

ЦДАВО України, ф.2, оп.7, спр.6297, арк.136. Оригінал.

№ 15
Лист першого секретаря ЦК КП(б)У М.С.Хрущова Генеральному секретареві ЦК ВКП(б) Й.В.Сталіну з пропозиціями задовольнити прохання української еміграції в Канаді про передачу в дарунок від уряду УРСР пам'ятника Т.Г.Шевченку*

Київ *24 квітня 1948 р.*

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ ВКП(б)
товарищу СТАЛИНУ И.В.

Летом 1947 года Советскую Украину посетила делегация прогрессивных организаций украинских эмигрантов в Канаде. По поручению этих организаций делегация обратилась с просьбой к правительству УССР - изготовить на Украине, из мрамора или бронзы, памятник Т.Г.Шевченко, который бы был поставлен в Торонто.

Учитывая, что в Канаде проживает до 500 тыс. украинцев-эмигрантов, ЦК КП(б)У и Совет Министров УССР считают возможным удовлетворить просьбу этих прогрессивных организаций и преподнести украинцам Канады в дар от правительства УССР памятник

* Див. док. №12.

Т.Г.Шевченко.

Затраты на изготовление памятника ориентировочно составят 2 млн. рублей.

Прошу Вашего согласия.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5192, арк. 19. Копія.

№ 16

З інформації завідувача політичним відділом МЗС УРСР А.Войною першому секретареві ЦК КП(б)У М.С.Хрущову про третій з'їзд ТОУК

Київ *25 травня 1948 р.*

Секретно

В феврале месяце 1948 года в г.Торонто состоялся III-й съезд Товарищества объединенных украинцев Канады. На съезд прибыло свыше 200 делегатов с самых отдаленных концов Канады. Несмотря на кампанию, проводящуюся канадской реакцией против прогрессивных организаций, в частности, против ТОУК, съезд прошел с исключительным подъемом.

Съезд получил много приветственных телеграмм. Было получено приветствие от министра здравоохранения Поля Мартина, от Украинского общества культурной связи с Украиной, от Украинского общества взаимопомощи, от Федерации русских канадцев, от Карпаторусского общества и от других прогрессивных организаций. Приветствия также были получены от Лиги американских украинцев и от украинской секции Международного рабочего ордена.

Съезд заслушал и обсудил следующие доклады:

1."О деятельности ТОУК и перспективы дальнейшей работы. (докладчик - ПРОКОПЧАК)[28].

2."Организационно-финансовое положение ТОУК" (докладчик - БОЙЧУК)[29]

3."Работа среди членов ТОУК уроженцев Канады" (докладчик - КОРОЛЬ)[30].

4."Украинская печать" (докладчик НАВИЗИВСКИЙ).

В результате работы съезда были приняты развернутые решения по основным вопросам деятельности Товарищества объединенных украинцев Канады

I

Товарищество объединенных украинцев Канады было организовано во время второй мировой войны. В 1942 году в г.Виннипеге состоялся съезд бывших членов организации "Украинских рабочефермерских домов", которая была закрыта правительством за дружественное отношение к Советскому Союзу. Съезд постановил организовать новую прогрессивную организацию - Товарищество объединенных украинцев Канады. (Вначале она называлась Товариществом украинцев Канады).

Перед новой украинской организацией были поставлены следующие задачи:

1) Активное участие украинцев в военных усилиях Канады.

2)Оказание активной помощи Советскому Союзу, в частности, УССР.

3)Ведение борьбы против нацистской агентуры в Канаде, особенно среди украинского населения.

В свете этих задач, выдвинутых первым съездом, руководящий комитет ТОУК провел большую работу по мобилизации рядовых членов организации на выполнение военных правительственных заданий. Свыше 20.000 прогрессивных украинцев служили в рядах канадской армии. Значительное количество украинцев работало в военной промышленности и, особенно в сельском хозяйстве.

Активное участие приняло ТОУК в сборе средств помощи Советскому Союзу. В первой кампании, которая проводилась Канадским Красным Крестом, украинцы

собрали 135.000 долларов; во второй кампании в канадско-русский фонд поступило от украинцев 150.000 долларов; для эвакуированных украинцев и на организацию госпиталей в Киеве и Львове было собрано 170000 долларов. Собрано и отправлено на Украину около 120 тонн разной одежды.

Проводимые кампании ТОУК по оказанию помощи Советскому Союзу встречали активную поддержку не только среди прогрессивной части украинского населения, но даже и среди той части украинцев, которые организационно примыкали к националистическим организациям.

Значительно возрос авторитет ТОУК среди украинского населения. Во многих городах и поселках возникли новые отделы ТОУК. В конце войны ТОУК насчитывал в своей организации свыше 13.000 членов.

После окончания Второй мировой войны условия для работы прогрессивных организаций в Канаде значительно ухудшились. Либеральное правительство Кинга[31] заняло резко враждебную позицию по отношению к демократическим организациям и, особенно к прогрессивным славянским организациям, обвиняя последних в предательстве и шпионаже в пользу Советского Союза.

Эта зоологическая ненависть канадской реакции по отношению к украинским прогрессивным организациям объясняется тем, что они присоединили свой голос протеста к голосу прогрессивных организаций канадского народа, которые ведут активную борьбу против империалистической политики канадского правительства, против его активного участия в подготовке новой войны против Советского Союза, против все более ухудшающегося материального положения трудящихся масс.

III-й съезд ТОУК, который собрался в условиях усиления деятельности реакции в стране, следующим образом определил свою политическую линию:

"...Общество и впредь будет твердо стоять вместе со всеми демократическими массами канадского народа на почве мирного развития нашей страны и ее содружества со всеми свободолюбивыми народами в борьбе за установление прочного мира, безопасности и укрепления демократии". (Из резолюций съезда).

"...Общество, которое в основном состоит из рабочих, фермеров и мелких предпринимателей, жизненные интересы которых не отличаются от интересов остальных трудящихся Канады, также заинтересовано в вопросах общественной жизни нашей страны. Наше Общество заинтересовано в сотрудничестве со всеми демократическими и общественными организациями канадского народа, которые ведут борьбу за улучшение жизненных условий народных масс. В частности, как члены, работающие на фабриках и заводах, на шахтах и в лесах, на фермах и железных дорогах, мы заинтересованы вместе со всеми канадцами в сохранении надлежащего уровня жизни. Поэтому мы присоединяемся к борьбе канадского народа против увеличения цен, что приводит к обесцениванию доллара, уменьшает реальную заработную плату и ухудшает общие условия жизни. Мы присоединяем свой голос к требованию, которое народ поставил перед правительством, требуя восстановления контроля цен" (из резолюции съезда).

Съезд ТОУК призвал всех членов организации принимать активное участие в профсоюзном движении, всецело поддерживать фермерские демократические организации, кооперативные товарищества, организации ветеранов войны и другие общества, которые ведут активную борьбу в защиту жизненных интересов трудящихся масс народа. <...>

V

Съезд ТОУК отметил значительные успехи организации за истекший период, как в области массово-культурной деятельности, так и в области укрепления и расширения самой организации. В 1946 году ТОУК провел фес-

тиваль украинской музыки и танцев в г. Эдмонтоне. Фестиваль показал высокую культуру исполнения украинских народных танцев, песен и музыки. На фестиваль была приглашена украинская делегация в составе Л.Паламарчука[32], А.Малышка, З.Гайдай, И.Паторжинского и С.Стефаника. Участие украинской делегации в фестивале и последующие ее поездки по крупным центрам страны имели большее культурное и политическое значение. Во-первых, украинская делегация широко ознакомила канадскую общественность с громадными успехами украинского народа с момента установления советской власти на Украине. Во-вторых, приезд украинской делегации на фестиваль явился лучшей оценкой прогрессивной деятельности Товарищества объединенных украинцев Канады. Последний факт не мог не оказать своего влияния на рост авторитета ТОУК среди украинского населення Канады.

Об этом ярко свидетельствует последняя кампания, которую провел ТОУК по сбору средств помощи украинским детям-сиротам, родители которых погибли в борьбе с немецкими оккупантами. За два с половиной месяца ТОУК собрал 220.000 долларов. Участие в пожертвовании принимали не только члены ТОУК, но и часть украинцев, примыкающих к националистическим организациям.

Значительно возрос интерес украинцев Канады к Советской Украине. Отчеты делегатов ТОУК, которые посетили Украину (Шатульский[33] Прокопчак, Вивюрский и Тересьо) привлекали большие аудитории слушателей, которые проявили живой интерес к политическим и хозяйственно-культурным достижениям украинского народа.

VI.

Большое внимание съезд уделил вопросу дальнейшего роста и укреплеиия ТОУК. Одной из характерных организационных особенностей ТОУК является то, что она состоит почти полностью из выходцев с Украины.

Рост организации за счет украинцев - уроженцев Канады - незначительный. Это - отрицательная черта в деятельности ТОУК, особенно если принять во внимание то, что свыше 70% украинцев родились и выросли в Канаде. На эту сторону вопроса еще обратил внимание II-й съезд ТОУК, но особого успеха в деле роста ТОУК за счет украинской молодежи, говорящей на английском языке, не достигнуто. На день съезда по всей Канаде насчитывалось около 30 клубов молодежи, которые объединяют свыше 100 членов. Только во второй половине 1947 года начала выходить еженедельная молодежная газета на английском языке "Украинский Канадец".

Съезд наметил конкретный план деятельности среди украинской молодежи. В резолюции сказано:

"Объединить все существующие клубы молодежи и спортивные кружки при ТОУК в единую всеукраинскую организацию под названием "Молодежная секция ТОУК" со своим особым краевым центром, организационным аппаратом и формами работы под руководством ТОУК.

Работа "Молодежной секции" должна развиваться в рамках общих задач ТОУК, по форме должна быть более доступной для молодежи. Основная задача молодежных клубов состоит в том, чтобы расти за счет украинской молодежи и воспитывать ее в духе ТОУК. Культурно-образовательная и увеселительная работа клубов молодежи должна базироваться на изучении музыки, танцев, песен, игр, спорта, проведении лекций и т.д.".

Съезд также принял решение об организации женских и детских организаций при ТОУК. Особое внимание съезд уделил вопросу подготовки новых руководящих кадров организации ТОУК.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5193, арк. 154-157. Засвідчена копія.

№ 17
З листа письменника П.І.Кравчука голові Українського товариства культурного зв'язку з закордоном М.А.Скачку з проханням надати допомогу громадянам Канади та США у з'ясуванні долі їх родин на території СРСР

Едмонтон *23 липня 1948 р.*

С приложением к этому письму даю Вам список всех тех граждан Канады и США, которые обратились ко мне письменно и устно (перед моим отъездом на Советскую Украину), чтобы помочь им отыскать своих родных и узнать об их жизни*.

Одновременно со списком даю необходимую информацию - адреса всех тех, которые желают отыскать своих родных в Канаде или США.

Было бы хорошо, если бы они написали письма о своей жизни к своим родным на мой адрес в Киеве.

Почти все те, которые ищут своих родных, являются членами Товарищества объединенных украинских канадцев и Лиги американских украинцев, являются их активными деятелями.

Если бы удалось удовлетворить их просьбу, это имело бы большое значение и для ТОУК, и для "УЖ", а также и для моей миссии на Украине. Поэтому прошу приложить все усилия, чтобы получить об их родных необходимую информацию. Письма, если они будут писать таковые, необходимо адресовать в УОКС на мое имя.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.336, арк.15. Переклад з української мови. Засвідчена копія.

* Не публікується.

№ 18

З листа голови правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном М.А.Скачка секретареві ЦК КП(б)У К.З.Литвину з пропозиціями по відзначенню 50-річчя української еміграції в Канаді

Київ *31 серпня 1948 р.*

Секретно

В МИД УССР я был ознакомлен с текстом беседы советника Посольства <СССР> в Канаде с руководителями украинского прогрессивного движения в Канаде Прокопчаком, Шатульским, Мациевичем, Вивюрским и Навизивским (полный текст беседы будет переслан Вам МИД УССР).

По поводу затронутых в беседе вопросов могу сообщить следующее:

1.Возможность отправки украинских газет в Канаду авиапочтой будет немедленно изучена и, если таковая УОКСу в Киеве будет предоставлена - с 1-го сентября с/г УОКС будет направлять наши газеты в Канаду авиапочтой.

2.УОКС может и должен оказать активную помощь украинскому прогрессивному движению по ознаменованию 50-летия украинской эмиграции в Канаде.

Что можно и нужно направить в Канаду в 1949 году?

а)Выслать в дар украинцам от Советской Украины монументальную бронзовую фигуру Т.Г.Шевченко для установлення на одной из площадей городов Канады, заселенных украинцами. На монументе высечь нужные нам тексты из произведений великого поэта.<...>

б)Выслать фотовыставку "Советская Украина" Выставку разработать с таким расчетом, чтобы она могла демонстрироваться в различных городах и поселках Канады по усмотрению прогрессивных деятелей Канады.

в) Издать специальную брошюру "Советская Украина", в которой в популярной форме изложить успехи строительства коммунизма в нашей стране, успехи государственного, экономического и культурного развития УССР. Брошюру издать массовым тиражом и постепенно засылать ее в Канаду.

г) Издать массовым тиражом художественные портреты основных выдающихся деятелей Советской Украины, знатных людей УССР, представителей культуры.

д) Выслать комплекты библиотечек для украинских эмигрантов. Библиотечку укомплектовать политической, социально-экономической, исторической и художественной литературой, нотами, пьесами и т.д.

е) Написать массовую песню для украинцев, живущих в Канаде, о Советской Украине.

ж) Выслать в дар фильм "Советская Украина".

з) Выслать в дар кружкам художественной самодеятельности Канады несколько комплектов национальных костюмов (в купонах).

и) Направить серию статей и фотоподборок о Советской Украине.

к) Направить в Канаду на празднование группу культурных деятелей Советской Украины.

Для осуществления подобных мероприятий необходимо специальное постановление ЦК КП(б)У и Совета Министров УССР. В случае Вашего согласия, УОКС вместе с Управлением пропаганды ЦК КП(б)У, приступит к подготовке такого постановления.

3.По поводу заклятого врага Донцова - полагаю возможным организовать специальную статью о нем для опубликования только в канадской печати.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5194, арк. 86-86зв. Оригінал.

№ 19
Постанова Ради Міністрів УРСР про виготовлення пам'ятника Т.Г.Шевченку в дар українській еміграції в Канаді

Київ *11 жовтня 1948 р.*

У відповідності з постановою Ради Міністрів Союзу РСР від 14 травня 1948 року № 1591* Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1.Виготовити пам'ятник Т.Г.Шевченку в дар українській еміграції в Канаді.

2.Зобов'язати Комітет в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР замовити два проекти пам'ятника Т.Г.Шевченку двом різним бригадам скульпторів та архітекторів.

3.Покласти на Комітет в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР та Управління в справах архітектури при Раді Міністрів УРСР проведення систематичного нагляду за ходом проектування пам'ятника Т.Г.Шевченку та попереднє затвердження цього проекту за участю представників Академії архітектури УРСР і спілок радянських художників, скульпторів та письменників.

4.Зобов'язати Комітет в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР (т.Пащина) подати проекти пам'ятника Т.Г.Шевченку та кошторис на розгляд і затвердження Ради Міністрів УРСР до 1 грудня 1948 року.

Встановити, що виготовлення моделі пам'ятника та відлив її з бронзи має бути проведено до 1 квітня 1949 року.

5.Затвердити подане Комітетом в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР та Управлінням в справах архітектури при Раді Міністрів УРСР проектне завдання на складання проектів пам'ятника Т.Г.Шевченку (додається)**

6.Міністерству фінансів УРСР (т.Сахновському) профінансувати в 1948 році за рахунок резервного фонду Ра-

* Див. док. №12.

** Не публікується

ди Міністрів УРСР роботи по проектуванню пам'ятника Т.Г.Шевченку в сумі 50 тисяч карбованців.

Міністерству фінансів УРСР та Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР передбачити за республіканським бюджетом на 1949 рік асигнування на виготовлення пам'ятника Т.Г.Шевченку.

Голова
Ради Міністрів УРСР Д.Коротченко

Керуючий справами
Ради Міністрів УРСР В.Власенко

ЦДАВО України, ф.2, оп.7, спр.6352, арк.145-146. Оригінал.

№ 20
Лист голови правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном М.А.Скачко секретареві ЦК КП(б)У К.З.Литвину з проханням надіслати книги видавництва "Радянська школа" для українського населення Канади

Київ *28 грудня 1948 р.*

Совершенно секретно

Канадский корреспондент прогрессивных украинских газет П.Кравчук обратился в УОКС с просьбой направить дополнительно в Канаду 1000 экземпляров англо-украинского словаря и 1000 экземпляров учебника английского языка для ВУЗов, изданного издательством "Радянська школа". Кравчук заявляет, что эти книги будут проданы в

Канаде (на них большой спрос среди укранинского населения Канады), а вырученные деньги будут обращены на укрепление прогрессивных организаций Канады.

Такая операция будет стоить 40.000 рублей и для ее проведения нужно специальное указание ЦК КП(б)У.

Прошу Вас дать мне соответствующие инструкцин по этому вопросу*.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5195, арк. 347. Оригінал.

Додаток 1

Інформація заступника керуючого справами Ради Міністрів УРСР С.Горохова ЦК КП(б)У про виділення необхідної кількості літератури для української громади в Канаді

15 січня 1949 р.

Секретно

В связи с письмами председателя правлення УОКС от 28 декабря 1948 года № 462-с и от 28 декабря 1948 года № 463-с на имя секретаря ЦК КП(б)У тов.Литвина К.З. о выделенин в его распоряжение 1000 экз<емпляров> англо-украинских словарей, 1000 экз<емпляров> учебников английского языка, 54 комплекта учебников для начальных и 23 комплекта для средней школы с украинским языком преподавания, Управленне делами Совета Министров УССР настоящим сообщает, что Министерству просвещения УССР, Укркнигокультторгу и издательству "Радшкола" поручено обеспечить выделение указанных учебников в требуемых количествах.

ЦДАГО України, ф.1, оп.23, спр.5195. арк. 346. Оригінал.

* Див. додаток 1

№ 21
Постанова Ради Міністрів УРСР про виготовлення скульптурної постаті .Г.Шевченка в дар українській еміграції в Канаді

Київ *4 травня 1949 р.*

На виконання постанови Ради Міністрів Союзу РСР від 14 травня 1948 року № 1591 і на додаток до постанови Ради Міністрів УРСР від 11 жовтня 1948 року* № 2297, Рада Міністрів Української РСР постановляє:

1. Взяти за основу для виготовлення остаточної моделі поданий Комітетом у справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР проект скульптурної постаті Т.Г.Шевченка (автори - скульптори Вронський М.К.[34] та Олійник О.П.)[35], яка має бути переслана в дар українській еміграції в Канаді.

2. Доручити Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР та Управлінню в справах архітектури при Раді Міністрів УРСР:

а) представити для остаточного затвердження виготовлену в гіпсі модель скульптурної постаті Т.Г.Шевченка до 1 серпня 1949 року, урахувавши при цьому потребу внесення змін до скульптурного портрету і всієї постаті Т.Г.Шевченка, згідно з зауваженнями художньої ради Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР;

б) переробити проект постаменту, подавши до 1 червня 1949 року кошторисні розрахунки на виготовлення постаменту;

в) забезпечити виготовлення скульптурної постаті Т.Г.Шевченка в бронзі, в трьох примірниках - до 1 вересня 1949 року.

Виготовлення бронзової постаті поета покласти на трест "Будмонумент" Управління в справах архітектури

* Див. док. №19.

Міністрів УРСР на виготовлення гіпсової і трьох примірників (один основний і два дублікати) бронзової постаті Т.Г.Шевченка 420 тисяч карбованців за рахунок резервного фонду Ради Міністрів УРСР.

Міністерству фінансів УРСР профінансувати на зазначену суму Комітет у справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР у відповідності з встановленими п.2 цієї постанови строками.

4. Держплану при Раді Міністрів УРСР (т.Валуєву) забезпечити виділення в розпорядження Управління в справах архітектури при Раді Міністрів УРСР червоної міді та алюмінію, потрібних для відливу в трьох примірниках скульптурної постаті Т.Г.Шевченка.

Голова
Ради Міністрів УРСР Д.Коротченко

Керуючий Справами
Ради Міністрів УРСР В.Власенко

ЦДАВО України, ф.2, оп.7, спр.8365, арк.121-122. Оригінал.

№ 22
Стенограма засідання комісії по підготовці матеріалів для музею Т.Г.Шевченка в Торонто у заступника Голови Ради Міністрів В.Г.Бондарчука*

Київ 7 квітня 1952 р.

ПРИСУТНІ: т.т.КОПИЦЯ, КИЗЯ[36], ПАЛАМАРЧУК, САВІН, СІРЧЕНКО, БІЛОЗУБ, ДОРОШЕНКО[37], КОБЕЛЯЦЬКИЙ.

Тов.КИЗЯ - Ми повинні в найкоротший час на протя-

* Див. док. №23, №24.

зі місяця зробити експозиції музею Т.Г.Шевченка для Канади. Треба, щоб експозиції були зроблені і відправлені до Канади, і щоб до 1 липня музей був збудований.

Що ми маємо підготувати. Буде підготовлено 35 картин живопису, вони вже замовлені, художники вже працюють. До 1 травня картини будуть готові. Далі, ми можемо підготувати 9 скульптур, потім буде понад 400 фотокопій. Треба підготувати багети, хороші рами для картин і 10 травня все прийняти та відправити до Канади.

Провести цю роботу ми можемо. Що вже зроблено. Виробничо-художні майстерні готують 35 картин. Комбінат "Київміськоформлення" готує 9 скульптур: 8 в бронзі, одна в мармурі. Виробничий комбінат буде готувати паспорту. Це обіцяли зробити до 1 травня. Тексти готує друкарня Академії наук. Багети має виготовити Укрліспромрада і Укрхудожпромрада. Теж обіцяють зробити до 1 травня.

Всі роботи по експозиції ми маємо покласти та т.Дорошенко.

Відносно вітрин. Ми готуємо книги, документи, але вітрин ми не запланували. Треба дати 10 вітрин. Мені здається, що Комітет в справах мистецтва, або Комітет в справах культосвітніх установ виготовили вітрини.

Відносно постаменту. Ми цього не зможемо зробити. Треба дати і постамент.

Є така думка, щоб вітрини і постамент не виготовляти, це можна зробити в Канаді. Треба вирішити це питання, будемо давати постамент, чи може дамо хороші креслення й це буде зроблено на місці.

Далі, важливо і бажано дати зразки народної творчості, присвяченої Шевченку. Це є в будинку народної творчості. Треба звернутись до Комітету в справах культосвітніх установ і щоб це було виділено.

У нас є експозиційний план музею Шевченка, який схвалений в Академії Наук.

Експозиційний план нами проглядався, ми даємо

тільки те, що говорив Шевченко Т.Г. в його заповіті і т.інш.

Зараз вирішено, що в Канаді буде такий музей, як у нас, тільки в меншому варіанті.

Перед комісією стоїть важливе завдання - забезпечити виконання цих робіт.

Тов. ДОРОШЕНКО - Бригада наукових робітників склала тематичний план, експозиційний план, відповідно до тематичного плану українською та російською мовами. Плани були прорецензовані науковими робітниками Інституту літератури, на науковій раді ці плани затверджені.

Підготовлено до друку 50% текстів.

Бригада працює над такими завданнями - організується контроль, знімаються розміри експонатів, фотографи виготовляють фоторепродукцію.

Заготовлюються книги для вітрин музею - всі видання, які виходили за життя Т.Г.Шевченка пізніше.

Багато подарунків ми вже одержали від письменників.

Складаються зараз договори по виготовленню експонатів. Уже 2 дня працюють товариші над виготовленням скульптур.

Все те, що буде залежати від нашої бригади, ми зробимо.

Тов. ПАЛАМАРЧУК - Для нас важливо мати точну уяву про музей, як він буде виглядати, коли його влаштують в Палермо. Нам треба від початку до кінця уявити всю композицію. Треба розробити план діяльності. Треба спланувати роботу нашої комісії і доручити мати план.

Треба проглядати програми і приймати картини.

Що торкається витрат, то їх можна виготовити, коли завчасно послати проекти.

Треба мати точний графік що, коли буде виготовлено.

Часу залишилось мало і важливо мати музей

Т.Г.Шевченка в Палермо до 1 липня - до річниці встановлення пам'ятника Т.Г.Шевченку[38].

Тов. СІРЧЕНКО - Питання про картини, які готуються за такий короткий термін, мене ця справа бентежить. Тут треба встановити суворий щоденний контроль. За місяць дати картини - це дуже тяжко. Треба послати тільки доброякісні картини.

Я вважаю, що потрібно встановити дуже суворий контроль і знати хто над якою картиною працює. Було б непогано подати об'ємні матеріали.

Мені здається, що треба дати вироби з фарфору з портретами Шевченка Т.Г. Це можна замовити. Треба також зробити гобелен Т.Г.Шевченка.

Про вітрини. Є можливість з музею Леніна, треба домовитись і взяти вітрин 10.

Тов. КОПИЦЯ - Щодо оргпитань - у мене велике побоювання, потрібно встановити дуже суворий контроль. Всі акварелі Шевченка кольорові. Якщо роблять акварелі, то це повинно бути зроблено художньо. Треба суворо контролювати якість роботи. Треба створити кваліфіковану комісію по образотворчому мистецтву.

Щодо скульптур і вітрин - я думаю, що з музеїв це брати не треба.

Поки готується матеріал треба т. Дорошенко замовити художнику дати ескіз по стінах. Ми повинні подивитись на стінах оригінали і все це затвердити. Треба прослідкувати всі стадії робіт. Всі деталі потребують суворої перевірки.

Тов. САВІН - Коли нам дадуть тематику стін, я хотів би бачити що робиться в середині музею. Треба проглянути і продумати весь комплекс. Спочатку треба подивитись на ескізах. Коли будуть у нас ескізи, ми підемо і подивимося їх в музеї.

Особливо я звертаю увагу на середину музею, як вона буде заповнена.

Тов. КОБЕЛЯЦКИЙ - В отношении картин. Нуж-

но было бы возложить контроль на выщающихся художников. Мы не можем игнорировать таких художников, как Григорьев и др.

Нужно подготовить для музея в Канаде очень высококачественную продукцию.

Желательно было бы пригласить в ближайшее время художников, рассказать им цели, задачи организации музея Т.Г.Шевченко в Канаде и их ответственность в этой работе.

Наша задача - все вещи, которые мы делаем для музея, нужно сделать так, чтобы это было от начала и до конца законченным.

Тов. БОНДАРЧУК - 10 квітня комісія має подати свої пропозиції до політбюро з приводу організації музею Шевченка в Канаді.

Треба рішити принципово питання про меблі, про оформлення приміщення.

Якщо ми даємо меблі, постамент і всі інші матеріали, потрібні для експозиції, то це одне питання, а коли не даємо, то чи потрібно ескіз.

Давайте вирішемо - прикладемо зусилля, щоб зробити меблі, чи не прикладемо. Яка вартість всього цього.

Тов. ДОРОШЕНКО - Ми намітили, щоб все зробити, що потрібно, але ВТКС заперечує. Потрібно додатково 50-60 тис. крб.)

Текст подання до політбюро по всім питанням ми будемо просити зробити т.Кизю.

Останнє слово в цій справі належить Гурію Миколайовичу.

Я був би схилений приєднатись до такої думки - що треба робити оформлення повністю. Звідти будуть конкретні пропозиції - розробити екскізи, оформлення. Доручити це т. Дорошенко. Строк - 10 квітня*.

Треба всім присутнім товаришам познайомитись з експозиційним планом.

* Див. док. №24, 40.

Треба виділити деякі положення. Найважливішим розділом має бути "Шевченко і радянська дійсність".

Тексти і підтекстовки потребують пильного перегляду.

8.IV. т. Дорошенко подати нам примірники текстів... За завтрашній день прохання обізнатися з цими матеріалами.

Далі, треба буде забезпечити контроль. Контроль нам треба забезпечити подвійний, випускаючи матеріал закордон, особливо в Канаду.

Доручити курирування живопису т.Копиці, з спілки художників т.т.Хмелько[39], Касіяну[40], Лисенко.

Контроль фотоматеріалу доручити т.Ливаді.

Щодо альбому, треба підібрати всі видання Т.Г.Шевченка не тільки дорадянського, а і за радянського періоду і показати масштаби. Доручити це т.Білозубу.

Експонати, пам'ятки, фарфор, литво все те, що зв'язано з народною творчістю, покласти на т. Сірченка.

Я вважав би необхідним приділити особливу увагу такому розділу як "Шевченко і радянська дійсність". Треба показати хатку, де народився Т.Г.Шевченко, будинок культури, прилеглі вулиці. Курирування цієї частини доручити т.Паламарчуку.

Таким чином, ми маємо розподіл нагляду за виконанням окремих великих ділянок.

Багети, малюнки, ескізи подати т.Дорошенко.

В цілому треба розробити графіки виконання всіх матеріалів.

Це треба зробити силами музею, а курирування буде здійснювати Гурій Миколайович.

Нам залишається подання до апробації всього матеріалу.

На початку травня місяця треба т.Дорошенко забезпечити експозицію всього матеріалу.

7-8-9 травня - це огляд і прийомка комісією матеріалу. Збираємося тоді, щоб матеріали, які будуть подані

до ЦК КП(б)У, обговорити і обмінятися думками - 10 квітня о 8 год. вечора.

ЦДАВО України, ф.2, оп.8, спр.5415, арк.40-46. Оригінал.

№ 23
Стенограма засідання комісії по підготовці матеріалів для музею Т.Г.Шевченка в Торонто у заступника Голови Ради Міністрів УРСР В.Г.Бондарчука*

Київ *10 квітня 1952 р.*

Присутні: т.т.МАЗЕПА, САВІН, ПАЛАМАРЧУК, КИЗЯ, КОПИЦЯ, СІРЧЕНКО, БІЛОЗУБ, ДОРОШЕНКО, КОБЕЛЯЦЬКИЙ

Тов.БОНДАРЧУК - Спочатку обміняємося думками з приводу плану експозицій, потім заслухаємо ті пропозиції, які т.Кизя обіцяв доповісти і обміняємося думками щодо редагування документу для ЦК КП(б)У.

Т.т. Копиця, Сірченко - Ми не обізнані з планом.

Тов.Дорошенко було доручено ознайомити товаришів з планом експозицій. Це не виконано. Тоді почнемо з того, що т.Кизя нам доповість.

Тов. КИЗЯ - Пропозиції будуть такі: експозиційний план, запропонований УТКЗ'ом, рецензований Академією наук, ствердити.

У мене є орієнтовний кошторис, тож пропозиція його затвердити.

Вітрини та постамент виробляти не будемо. Я ставив це питання перед т.Шатульським і він сказав, що цього посилати не треба. Треба надіслати креслення вітрин і поста-

* Див. док. №22, 24.

ментів. До відкриття музею все це буде зроблено.

Всі матеріали, каталоги я підготував російською і українською мовами, як цього вимагає ЦК КП(б)У.

Щодо графіку експозицій, то він ще не підготовлений. Днями це буде зроблено.

Відносно розміщення замовлень. Живопис - 35 картин виконують майстерні. По скульптурі підписана угода з "Київміськоформленням". Справа дуже кепська тому, що немає матеріалів. Як повідомили в Держплані зараз є заборона Ради Міністрів СРСР витрачати кольорові матеріали. Треба просити дозвіл на витрачання бронзи.

Відносно фоторепродукції. Нам треба зробити високоякісну репродукцію. Практика показує, що кращий майстер Юрченко зробив контрольні роботи погано. Доведеться вишукувати інших майстрів.

Немає хорошого паперу.

Підтекстовки друкує друкарня Академії наук.

Всі експонати будуть в рамах.

Багети виробляє Укрліспромрада і комбінат. Замовлення вже зроблене.

Ми ведемо підготовку до пакування експонатів, щоб 10-15 травня їх відправити. Це все можна зробити високоякісно.

Тов. БОНДАРЧУК - Справа не підготовлена, т.т.Кизя і Дорошенко не зробили того, що доручено.

Я попрошу т. Дорошенко передати експозиційний план для ознайомлення членам комісії і забезпечити продовження оформлення цього матеріалу.

Мінімальний час для ознайомлення - до 12.IV.

Розглянемо екскизи.

Тов. СІРЧЕНКО - Я вважаю, що меблі можна схвалити.

Тов. САВІН - Из истории архитектуры нам известно, что мебель подбирается по месту. Я хотел бы знать в каком стиле будет помещение. Я просил дать мне план какие будут стены, какая высота, тогда можно сказать го-

дится ли эта мебель. Эта мебель годится для музея - это совершенно очевидно.

Тов. КИЗЯ - Я запитав у т. Шатульського який буде колір стін. Він відповів що білий, але можна написати і колір буде який потрібно. Висота буде музейна. Мені здається, що ці зразки вітрин треба схвалити.

Тов. БОНДАРЧУК - Оскільки меблі посилати не будемо, ми можемо висловити свої рекомендації, щоб меблі будувати в такому-то стилі.

Стиль приймемо такий: "Українська народна хата під полтавську орнаментацію".

Нам треба висловити рекомендацію щодо матеріалу, з якого треба зробити вітрини. Фарбування стін зробити в залежності від типу меблів.

Рекомендації по меблям треба зробити вичерпуючими. Доручити це т.Дорошенко.

Виготовлення експонатів. Це головне, що нам треба підготувати. Чим можна замінити метал.

Т. Копиця - Є новий матеріал, який може замінити бронзу).

Доручити т. Кизі вивчити можливість заміни бронзи і кольорового металу для виготовлення скульптур.

Тов. СІРЧЕНКО - З об'ємних речей виявились такі: 5 скульптур Верне - різьба по дереву - портрет Шевченка, портрет Шевченка - робота Усика та ін. (зачитує список).

Тов. БОНДАРЧУК - т. Кизі треба це врахувати до проекту.

Прийняти до відому повідомлення т. Кизі, що видання Шевченка будуть підготовлені Слов'янським комітетом.

Тов. МАЗЕПА - Я не знав, що треба робити фоторепродукцію. Треба зібрати кращих фотографів і послухати їх тому, що фоторепродукція - це складна справа.

Тов. БОНДАРЧУК - Просити Івана Ільїча продумати шляхи <її виготовлення> забезпечити реалізацію фотопродукції.

Доручити т.т.Кизі та Черкашину розробити кошторис і

підготувати проект рішення Ради Міністрів УРСР.

12.IV о 2-ій год. ранку збираємося для того, щоб остаточно зверстати матеріал.

ЦДАВО України, ф.2, оп.8, спр.5415, арк.82-85. Оригінал.

№ 24
З доповідної записки директора Державного музею Т.Г.Шевченка АН України К.П.Дорошенко заступнику Голови Ради Міністрів УРСР В.Г.Бондарчуку та голові правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном Л.Є.Кизі про стан підготовки експозиційних матеріалів для музею Т.Г.Шевченка в Торонто*

Київ *28 квітня 1952 р.*

Справа з підготовкою експозиції музею Т.Г.Шевченка для Канади на сьогоднішній день знаходиться в такому стані:

1. Наукові працівники музею Т.Г.Шевченка Академії наук УРСР зробили всі зміни й поправки до експозиційного плану відповідно вказівок урядової комісії. Складено тематичний план і підібрані фотографії для розпису ваз. Підготовлено до друку 85% всіх текстів і підтекстовок. Закінчується складання тексту лекції - екскурсії розміром до трьох друкованих аркушів. В приміщенні музею організовані робочі місця для художників і фотографів, які виконують замовлення по підготовці картин, портретів, малюнків і фотографій. Для художників і фотографів організована постійна наукова консультація.

* Див. док. №22, 23

2. Всі художники роблять авторські варіанти і копії із запланованих 35 картин і портретів. Всі роботи будуть закінчені до 5 травня. Багет для рам на картини, портрети, малюнки, фотографії і тексти замовлений у Львівській артілі "Нове життя". Проте, керівники артілі заявили, що замовлення вони можуть виконати лише до 29 травня при тій умові, коли УТКЗ своєчасно видасть їм 5 кг бронзового порошку для позолочення багету. Названа артіль підпорядкована Укрліспромраді (голова правління тов. Дарчук С.А.).

Прошу Вас дати вказівки тов. Дарчуку С.А., щоб він організував так роботу в артілі "Нове життя", щоб вона виконала замовлення не пізніше 10 травня.

3. Копії з акварельних робіт Т.Г.Шевченка виконують три художники. Зроблено уже сім копій. Решта 13 копій будуть готові до 8 травня.

4. Фоторепродукції в кількості 360 штук виготовляє Київська зразкова фотографія. Сфотографовано біля 180 експонатів, з яких виготовляються фотовідбитки. Фотографії будуть готові до 5 травня.

5. Такси і підтекстовки друкують три друкарні: Академії наук УРСР, Обласна, колишньої школи ФЗУ З друкуванням матеріалу загрозливе становище. На 28 травня набрано тільки 50 текстів, але з них ще жодного не надруковано, бо УТКЗ і досі не забезпечило друкарні необхідним папером.

6. Загрозливе становище з виготовленням скульптур. З скульптури - Шевченко в кріслі, барель'єф п'ятьох повішаних декабристів і маска Т.Г.Шевченка, виготовляє з бронзи виробничий комбінат "Київміськ-оформлення". Ці скульптури відливаються і будуть закінчені до 10 травня. Решта скульптур повинна виготовлятись у Республіканських художньо-реставраційних майстернях з оргскла <...>

ЦДАВО України, ф.2, оп.8, спр.7074, арк.46-47. Оригінал.

№ 25

Постанова Ради Міністрів України про виділення матеріалів Українському товариству культурного зв'язку з закордоном на виготовлення експонатів для музею Т.Г.Шевченка в Торонто

Київ *3 травня 1952 р.*

Рада Міністрів Української РСР ПОСТАНОВЛЯЄ:

Виділити Українському товариству культурного зв'язку з закордоном на виготовлення експонатів для музею Т.Г.Шевченка матеріали за рахунок фонду центральних організацій УРСР на II квартал 1952 року, згідно з додатком*.

Голова
Ради Міністрів УРСР Д.Коротченко

Керуючий Справами
Ради Міністрів УРСР І.Вівдиченко

ЦДАГО України, ф.2, оп.8, спр.5047, арк.234. Оригінал.

№ 26

З інформації завідувача сектором ЦК КПУ по добору кадрів для Міністерства закордонних справ УРСР І.Пересаденка[41] ЦК Компартії України про запрошення членів ТОУК для навчання у вищих навчальних закладах Україн

Київ *3 вересня 1954 р.*

Згідно рішень ЦК КПРС від 13 листопада 1953 року та ЦК КП України від 4 грудня 1953 року правління Ук-

* Не публікується.

раїнського товариства культурного зв'язку з закордоном запросило для навчання у вищих учбових закладах України 5 членів Товариства об'єднаних українців Канади (ТОУК).

Міністр закордонних справ УРСР т.Паламарчук і голова правління УТКЗ т. Кизя одержали від МЗС СРСР та ВТКЗ повідомлення про те, що ТОУК рекомендує на навчання таких осіб:

1. Скрипник Марію Федорівну - на три роки, по курсу журналістики та політичної освіти.

2. Мотоланець Юрія Раймондовича - на три роки, по курсу журналістики та політичної освіти.

3. Кобилянського Карла Антоновича - на три роки, в консерваторію.

4. Біллінгса Григорія Михайловича - на три роки, в консерваторію.

5. Філіповича Василя Олексійовича - на один рік, по курсу музики та культурно-масової роботи<...>.

Всі ці члени ТОУК близьких родичів в Радянському Союзі не мають. Міністерство закордонних справ СРСР повідомило, що Радянському Посольству в Канаді дана вказівка про видачу їм в'їздних віз до СРСР.

Правління УТКЗ вносить до ЦК КП України пропозицію вирішити питання про можливість зарахування:

Скрипник М.Ф. та Мотоланець Ю.Р. в Республіканську трирічну партійну школу при ЦК КП України на газетне відділення з трьохрічним строком навчання;

Кобилянського К.А. та Біллінгса Г.М. - в Київську державну консерваторію з трьохрічним строком навчання та Філіповича В.О. - однорічним строком навчання по спеціальному курсу.

По питанню зарахування на навчання українців із Канади радився з зав<ідувачем> сектором ЦК КПРС т.Матковським, який повідомив, що потрібно прийняти рішення ЦК КП України згідно постанови ЦК КПРС від 13 листопада 1953 року. Проект постанови ЦК КП України також погоджений з т.Матковським, про який він доповідав

зав<ідувачу> відділом ЦК КПРС т.Степанову.

Тов.Матковський також повідомив, що всім кандидатам на навчання із Канади бажано встановити стипендію одного розміру і розмістити їх разом в гуртожитку.

Сектор ЦК КП України по добору кадрів для МЗС УРСР вважає можливим підтримати пропозицію УТКЗ про зарахування Скрипник, Мотоланець, Кобилянського, Біллінгса та Філіповича - членів ТОУК у вищі учбові заклади м. Києва. (Проект рішення додається)*.

Вважаємо доцільним розмістити на період навчання всіх вище згаданих осіб в гуртожитку Республіканської трирічної партійної школи та встановити за рахунок УТКЗ стипендію в такому розмірі, яку одержують слухачі республіканської партійної школи.

ЦДАГО України, ф.1, оп.16, спр.66, арк. 33-34. Оригінал.

№ 27

Лист голови правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном Л.Є.Кизі відповідальному секретарю Слов'янського комітету СРСР С.М.Пнлипчуку щодо фінансування, виготовлення і відправки експонатів до музеїв української народної творчості та Івана Франка**

Київ *Не пізніше 15 лютого 1955 р.*

В связи с тем, что на основании решения Совета Министров СССР Славянский комитет финансирует изготовление экспонатов музеев украинского народного творчества и Ивана Франко и их отправку в Канаду в адрес ТОУК. Правление УОКС просит Вас гарантировать Всесо-

* Не публікується.

** Див. док. №30.

юзному объединению "Союзвнештранс" оплату расходов по отправке Музея украинского народного творчества, украинских народных песен в грамзаписи и Музея Ивана Франко из Вентспилса в Канаду через Лондон, включая расходы в иностранной валюте.

Экспонаты Музея украинского народного творчества и украинские народные песнн в грамзаписи (50 мест) отправлены УОКС'ом по железной дороге из Киева в Вентспилс в адрес отделения В/О "Союзвнештранс" 24 февраля с.г. Номера багажных квитанций: 047043-047048, номера провозных ведомостей, оформленных Киевской таможней 112-118. Инвойсы на указанный груз нами будут высланы адресату и уполномоченному ВОКС в Канаде тов.Бурдину. Все необходимые сведения для отправки данного груза в Канаду прилагаются*.

Музей Ивана Франко будет отправлен из Киева в Вентспилс в марте с.г., после чего мы сообщим Вам количество отправленных мест, их вес, габариты и другие необходимые сведения.

ПРИЛОЖЕНИЕ: по тексту на 7 листах**

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.806, арк.5. Засвідчена копія.

№ 28
Розпорядження Ради Міністрів УРСР про дозвіл Міністерству культури України безоплатно передати ряд творів народного мистецтва для експонування на виставках, зініційованих канадськими українцями

Київ *4 березня 1955 р.*

Дозволити Міністерству культури УРСР безплатно

*Не публікується.
**Не публікується.

передати Українському товариству культурного зв'язку з закордоном 8 творів народного мистецтва, загальною вартістю 12315 крб. для поповнення ними експонатів виставки українського народного мистецтва, яка підготовлена в подарунок трудящим українцям Канади.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.825, арк. 5. Засвідчена копія.

№ 29
Лист члена ТОУК А.Сочаски про діяльність українських організацій в Канаді

Ванкувер *12 березня 1955 р.*

Как канадка, я хочу рассказать вам о том, как некоторые из нас в Канаде проводят свое свободное время вечером. Я являюсь членом клуба, который называется Общество объединенных украинских канадцев.

По всей Канаде мы имеем 125 таких клубов больших или меньших. Существует около 115 украинских домов, которые нам принадлежат. Рабочие построили их на свои собственные деньги. Я расскажу вам о таком клубе в Ванкувере, Британская Колумбия. У нас есть отдельно мужской клуб и отдельно женский клуб. В нашем клубе около 80 женщин. Существует также большой молодежный клуб.

У нас есть частные учителя, которые по вечерам, обучают наших детей украинскому языку, а также украинским танцам. У нас около 150 детей, которые танцуют. Мы имеем мандолиновый оркестр из молодежи и пожилых в составе 50 человек. Раз в месяц эти группы дают концерты в нашем зале. Каждое воскресенье у нас демонстрируются советские фильмы. Наш зал вмещает триста человек.

Наш женский клуб имеет кружок вышивания и мы вышиваем украинские рубашки, фартуки и другие вещи. Наши члены активно участвуют в кампании за мир.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.794, арк.11. Переклад з оригіналу англійською мовою.

№ 30

З листа Уповноваженого Всесоюзного товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном в Канаді О.С.Товстоганя голові правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном Л.Є.Кизі з проханням надати ТОУК до 100-річчя з дня народження І.Франка необхідні матеріали*

Оттава *10 жовтня 1955 р.*

1. В связи с исполняющейся в июле 1956 г. 100-летней годовщиной со дня рождения Ивана Франко 6-й Национальный съезд ТОУК принял решение отметить эту дату большим фестивалем украинской музыки, песни и танца и открытием музея Ив.Франко в г.Виннипеге. Кроме того, в течение мая-июля месяцев по всей стране будут проведены торжественные празднества, посвященные памяти выдающегося украинского писателя.

Намечается использовать богатое творческое наследие Ив.Франко для пропаганды единства среди канадского народа и украинцев Канады, в частности, в борьбе за мир и дружбу между народами. В свете этих задач большая работа предстоит газетам "Украинская жизнь", "Украинское слово" и "Ukrainian Canadian", которые

* Див. док. №27

должны будут публиковать посвящаемые Ив.Франко материалы и его произведения.

В связи с этим руководство ТОУК обратилось с просьбой оказать помощь редакциям вышеупомянутых газет путем написания и высылки в их адрес или в адрес Уполномоченного ВОКС серии статей об Иване Франко и о его творческом наследин. Статьи могут быть посвящены самым разнообразным сторонам творческой, публицистической и общественной деятельности Иване Франко. Весьма желательно, чтобы этн статьи были основаны на живом фактическом матернале н увязывались с жнзнью украинской эмиграцин за рубежом. В качестве примера были названы следующие темы: "Франко и украинская литература", "Научное и публицистическое наследие Ив.Франко", "Франко н австрийская реакцня", "Франко и украинская эмнграция" и т.д. Прошу нметь в виду, что эти темы не являются единственными и обязательными. Украинские литературоведы могут подобрать материалы и составить соответствующие обзоры по своему усмотрению<...>

В настоящее время художественный комитет ТОУК разрабатывает программу будущего фестиваля и производит отбор произведений Ив.Франко, которые можно было бы рекомендовать для постановок на сценах рабочих домов (клубов). В этой связи руководство ТОУК обращается с просьбой прислать в их адрес по несколько экземпляров музыкальных произведений, написанных на стихи Ивана Франко или отражающих жизнь его эпохи. Желательно также получить ноты отдельных арий или увертюр из опер прошлого столетия.

Среди украинских канадцев пользуются популярностью произведения молодого украинского композитора Богдана Грималика, передаваемые по киевскому радио. Было бы желательным направить в адрес ТОУК написанные Грималиком музыкальные произведения и специально посвященные Иване Франко.

Недавно Государственное издательство Украины вы-

пустило пьесу "Бориславская трагедия", написанную Юрием Дольд-Михайликом[42] по мотивам романа Ив.Франко "Борислав смеется". Просьба прислать 60 экз. этой пьесы в адрес ТОУК для распространения ее среди коллективов художественной самодеятельности ТОУК.

Несмотря на то, что фестиваль будет проводиться в июле 1956 года, руководство ТОУК просит прислать необходимые им для этого материалы этой осенью, так как коллективы художественной самодеятельности смогут вести наиболее плодотворную подготовку к фестивалю только осенью и зимой.

2. Три недели тому назад по киевскому радио выступил украинский поэт Ростислав Братунь[43]. Одно из его стихотворений было посвящено украинскому канадскому поэту Дмитрию Дубыни (Захаруку).

Если представится возможным, просьба переслать текст упомянутого стихотворения в адрес редакции "Украинская жизнь" для опубликования его в газете и для передачи Д.Дубыни<...>*

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.794, арк.66-68. Оригінал.

*На документі резолюція голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном Л.Є.Кизі: "Внести предложения на рассмотрение правления. Л.Кизя. 27.X.1955 г.".

№ 31

З інформації заступника міністра сільського господарства УРСР О.Гризи ЦК Компартії України про прибуття канадської делегації представників фірми сільськогосподарського машинобудування "Мейтіс Харіс Сергісон"

Київ *Не раніше 20 жовтня 1955 р.*

Міністерство сільського господарства Союзу РСР повідомило по телефону, що орієнтовно 26 жовтня цього року на Україну прибуде канадська делегація представників фірми сільськогосподарського машинобудування "Мейтіс Харіс Сергісон" в кількості 5 осіб. Делегацію очолює президент фірми - Данкен.

Делегація висловила бажання побувати в Харківській та Київській областях республіки, в яких протягом 6 днів хоче ознайомитись з підприємствами сільськогосподарського машинобудування, колгоспами, радгоспом, МТС і науково-дослідними установами.<...>

ЦДАВО України, ф.27, оп.18, спр.8586, арк.86-89. Засвідчена копія.

№ 32

З виступу по радіо письменника П.Г.Тичини з нагоди проведення в Канаді Всекрайового фестивалю і відкриття Музею І.Я.Франка

Київ *1956 р.*

Дорогі канадські брати і сестри!

Прийміть від мене сердечне вітання і поздоровлення в ці радісні дні, коли у вашій країні проходить Всекрайо-

вий фестиваль, під час якого буде відкрито Музей Івана Франка.

Поряд з Музеєм Тараса Шевченка в Торонто, поблизу пам'ятника поетові, Музей Великого Каменяра у Вінніпегу буде другим вогнищем культури для всіх канадських українців та й не тільки для українців. Як гарно, що це вогнище засяє у вас напередодні великої дати - 100-річчя від дня народження поета, яке відзначатиметься наприкінці серпня! Це дасть можливість краще підготуватися до ювілею Івана Франка, як вам, так і всім громадянам різних національностей Канади, що побажають разом з вами гучну славу проспівати українському генію, борцеві за щастя людей і свободу, борцеві за дружбу народів.

А таких бажаючих буде багато. Адже за рішенням Всесвітньої Ради Миру 100-річчя від дня народження Івана Франка святкуватиметься по всіх країнах світу. Отже, всі трудящі світу братимуть участь у вшануванні пам'яті незламного Каменяра і полум'яного патріота нашої Батьківщини. І кожен з народів знайде свої окремі для цього слова, неподібні до інших. А ви ж, дорогі брати і сестри, я певен, особливо теплі, лагідні та задушевні, а в той же час горді та величні, і в пісню переллєте їх, у пісню величальну на честь любимого українського письменника, <...> вченого і громадського діяча, рідного Івана Франка<...>

ЦДАМЛМ України, ф.464, оп.1, спр.3828, арк.1. Оригінал.

№ 33
Лист Уповноваженого Всесоюзного товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном в Канаді О.С.Товстоганя голові правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвину з проханням надіслати ТОУК музичну літературу та ноти*

Оттава *22 лютого 1957 р.*

По просьбе руководства ТОУК направляю Вам список музыкальных произведений и музыкальной литературы, крайне необходимых для художественной самодеятельности ТОУК. Список был составлен с учетом возросших потребностей художественных коллективов ТОУК, принимавших участие во Всеканадском фестивале украинской музыки и танца, а также с учетом возросших запросов канадской молодежи по ознакомлению и изучению украинской музыкальной культуры.

Первый экземпляр такого списка передавался в УОКС летом 1956 года секретарем ТОУК Прокопчаком П.Д., но пока ни одной книги или музыкального произведения по этому запросу в ТОУК не поступало.

Учитывая острую необходимость в приведенной в списке литературе, прошу, по возможности, удовлетворить просьбу ТОУК и высылать в их адрес литературу по мере ее приобретения. Кроме того, было бы весьма желательно, если бы Вы направляли в адрес ТОУК по несколько экземпляров запрашиваемых произведений, так как в настоящее время ТОУК располагает многими художественными коллективами, которые

* Див. док. №35.

могут сами осваивать сложные музыкальные произведения*.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.918, арк.62. Оригінал.

№ 34
З листа голови правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина голові Слов'янського комітету СРСР О.С.Гундорову з проханням надати допомогу у виготовленні українських національних костюмів на замовлення КВК ТОУК

Київ *21 березня 1957 р.*

В Украинское общество культурной связи с заграницей обратился Национальный исполнительный комитет ТОУК с просьбой, переданной через Е.Вир, об изготовлении и посылке в Канаду образцов национальных украинских, русских и белорусских костюмов из дешевых тканей с рисунками, исполненными масляными красками, с приложенными к ним трафаретами. Эти костюмы будут служить образцами для их массового производства для кружков художественной самодеятельности ТОУК и других прогрессивных организаций Канады.

Правление УОКС обсудило этот вопрос и приняло решение послать в ТОУК по одной паре гуцульских, киевских и буковинских (женских и мужских) костюмов.

*На документі резолюція голови правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина: "т.Егорову<співробітник товариства>. Надо удовлетворить просьбу. К.Литвин. 29.III.1957 г."

Однако, как выяснилось, мы не имеем возможности в настоящее время заказать их в Киеве. Изготовление этих костюмов могут обеспечить только производственные мастерские Всесоюзного гастрольно-концертного объединения в Москве. Описание костюмов, фасоны и рисунки к ним, готовит художница Эльцуфен Э.И., под непосредственным руководством которой они будут изготовляться.

В связи с вышеизложенным правление УОКС просит Вас, если возможно, взять на себя оформление заказа производственным мастерским Всесоюзного гастрольно-концертного объединения, контроль за исполнением заказа и отправку костюмов в Канаду<...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.918, арк.91-92. Засвідчена копія.

№ 35
Лист голови правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина Уповноваженому Всесоюзного товариства дружби і культурних зв'язків з закордоном у Канаді О.С.Товстоганю про безоплатну передачу літератури українським організаціям в Канаді*

Київ *Квітень 1957 р.*

Подтверждая получение Вашего письма, сообщаем, что в соответствии с запросом Генерального секретаря ТОУК П.Д.Прокопчака, в адрес ТОУК за последнее время

* Див. док. №33.

уже было УОКС послано около 200 экземпляров различных музыкальных произведений, имевшихся на книжном рынке.

Учитывая повторную просьбу ТОУК, изложенную в Вашем письме, мы увеличим количество нотной литературы, посылаемой для прогрессивной украинской эмиграции Канады, и будем в соответствии с запросом ТОУК направлять в его адрес по 3-5 экземпляров имеющихся в продаже музыкальных изданий.

Пользуясь случаем, ставим Вас в известность, что все периодические издания и другая украинская литература, направляемая нами в 1957 году в адрес Канадского славянского комитета (Canadian Slav Committee, 479 Queen Street West, Toronto, Ont.Canada), возвращается обратно как незатребованная. В связи с этим мы временно прекратили отправку литературы и других материалов в адрес Канадского славянского комитета.

Просим Вас выяснить и сообщить нам следует ли в дальнейшем УОКСу направлять материалы Канадскому славянскому комитету.

Одновременно просим Вас также оказать нам содействие в получении газет "Українське життя" и "Ukrainian Canadian" - печатных органов ТОУК, которые по неизвестным нам причинам перестали присылаться в УОКС с ноября прошлого года.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.918, арк.74-75. Засвідчена копія.

№ 36

З листа завідувача сектором ЦК КПУ по добору кадрів для МЗС УРСР І.А.Пересаденка ЦК Компартії України про прийом членів політбюро Робітничої прогресивної партії Канади І.Віра та І.Бойда в ЦК КПУ

Київ *2 жовтня 1958 р.*

Члени політбюро Робітничої прогресивної партії Канади, члени виконавчого комітету Товариства об'єднаних українських канадців І.Вір та І.Бойд, які перебувають в Радянському Союзі за запрошенням ЦК КПРС та Академії наук СРСР, 27 вересня цього року прибули на Україну.

В бесіді з головою правління УТКЗ т.Литвином К.З. І.Вір та І.Бойд попросили організувати їм бесіду з секретарем ЦК КП України товаришем Червоненком С.В.[44] по питанням дальшого поширення культурних зв'язків між УРСР та прогресивними українськими організаціями Канади.

Проект постанови ЦК КП України* по цьому питанню додається**.

ЦДАВО України, ф.1, оп.31, спр.1166, арк. 214-215. Оригінал.

---

* Не публікується.

**На документі примітка завідуючого сектором ЦК КПУ І.Пересаденка: "Доповідав тов. Найдеку Л.І. (секретарю ЦК КПУ - авт.) Постанова прийматися не буде. Прогресивних діячів буде приймати С.В.Червоненко 6 та 7 жовтня 1958 р. І.Пересаденко 3/Х 1958 р."

№ 37

Вітальний лист українських письменників Крайовому виконавчому комітету Товариства об'єднаних українських канадців з нагоди проведення VIII з'їзду ТОУК

Київ *Не пізніше жовтня 1958 р.*

Дорогі брати і сестри прийміть щирий привіт від письменників Радянської України. З глибини наших сердець шлемо вам, а через вас і усім членам ТОУК нашу братерську любов і вдячність за поширення української культури серед канадського народу. Письменники України і вся українська громадськість високо цінують діяльність вашого товариства, що сприяє найблагороднішій справі зміцнення дружби і миру між народами усього світу. Хай живе і квітне дружба між українським і канадським народами.

Микола Бажан
Яків Баш
Олесь Гончар
Любомир Дмитерко
Наталя Забіла
Юрій Збанацький
Олександр Корнійчук
Василь Козаченко
Петро Козланюк
Андрій Малишко
Леонід Новиченко
Степан Олійник
Борис Палійчук
Леонід Первомайський
Максим Рильський
Натан Рибак
Юрій Смолич
Семен Скляренко
Володимир Сосюра
Вадим Собко
Павло Тичина
Антон Хижняк
Микола Шамота

ЦДАМЛМ, ф.590, оп.1, спр.319, арк.5. Оригінал.

№ 38
Лист українських канадців консульству СРСР в Оттаві з проханням передати в дарунок односельцям з с.Черче на Івано-Франківщині друкарську машинку

11 лютого 1959 р.

Минулого місяця Київське радіо транслювало репортаж про наше рідне село Черче, Рогатинського району на Станіславщині. Ми, вихідці з села Черче, прослухали репортаж з великим захопленням. Дізналися про справжні великі зміни і радісне життя наших рідних, з якими ми розсталися десятки років тому у пошуканнях праці і шматка хліба. З утіхи, що наші земляки на рідній землі щиро працюють у колективному господарстві і будують світле майбутнє для своїх дітей, ми рішили купити для них маленький подарунок, тобто українську друкарську машинку для сільради села Черче. Саме в цій справі нам потрібно Вашої допомоги. Будемо вельми вдячні, коли вишлите нам український алфавіт з розділовими знаками і додатком тих російських буквів, яких немає в українському алфавіті. Бажано, щоб Ви передали нам це в такому порядку, як воно розположено в українсько-російських машинках на Україні.

Будемо вельми вдячні Вам за пораду.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.850, арк.22. Копія.

№ 39
З листа Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді А.А.Арутюняна[45] міністру закордонних справ УРСР Л.Х.Паламарчуку з пропозиціями щодо активізації роботи радянського Посольства серед українських канадців

Оттава *14 квітня 1959 р.*

<...>Как Вам известно, в Канаде довольно значительное украинское население. Здешние видные украинцы - Бойчук, Прокопчак, Кравчук и другие называют 700-750 тыс. человек украинцев. Это - самая сильная украинская колония за границей, а для Канады с ее населением в 17,3 млн. человек довольно значительная величина во внутренней жизни Канады.

Прогрессивное движение среди украинских канадцев довольно сильное. По существу, его влияние простирается в известной степени и на массу украинцев, не охваченных формально ТОУК. Однако, не следует забывать, что среди украинских канадцев большое влияние имеют различные националистические организации, входящие в Комитет украинцев Канады[46] и другие. С формальной стороны, также как и организационно и материально, они даже сильнее, чем ТОУК. В последнее время, в связи с очевидными для всех успехами Советского Союза и Советской Украины: запуск искусственных спутников Земли и планеты вокруг Солнца, расцвет национальной культуры УССР, семилетний план развития народного хозяйства, посещение украинскими канадцами Советской Украины и т.д., наблюдается явный рост симпатин к Советской Украине в массах украинцев, находящихся под влиянием националистических организаций, даже среди некоторых руководителей этих организаций появились новые настроения, хотя и робкие, свидетельствующие о глу-

боких процессах расслоения, которые протекают в массах рядовых сторонников националистических организаций.

Активизация работы нашего Посольства должна бесспорно укрепить и развить влияние украинских прогрессивных организаций, помочь массам трудящихся украинцев, находящихся под влиянием националистических организаций, правильно разбираться в национальном вопросе и понять правду о Советской Украине, отходить от националистического движения и поддержать и развивать тенденции расслоения среди руководителей этого движения.

Посольство - после моего ознакомления с состоянием дела здесь и беседы с руководством ТОУК - вносит на рассмотрение соответствующих организаций свои предложения о дальнейшей активизации нашей работы среди украинских канадцев на ближайший период. Посольство просит МИД УССР рассмотреть эти предложения, внести свои поправки и дополнения и дать им надлежащий ход, и о принятых мерах не отказать в любезности поставить Посольство в известность.

В записи моей беседы с руководством ТОУК и в плане работы нашего Посольства, которые были посланы Вам ранее, Вы найдете, в случае необходимости, мотивы этих предложений Посольства. Повторять их здесь я не стану.

Хотел бы, однако, высказать некоторые соображения дополнительно. Прежде всего, это относительно разрешения туристам, прогрессивным украинцам-канадцам, по приезде в УССР посетить родные места и родных людей. Я понимаю, что эти места находятся в западных областях. Но можно ведь, в порядке исключения пустить туда к своим родным тщательно проверенных наших друзей. Посмотрите, что получается. Часто по радио из Киева, при вещании на Канаду для здешних украинцев, выступают наши товарищи и зовут здешних приехать и посмотреть свою родину, а что означа-

ет родина для здешних украинцев, 95% которых являются выходцами из западных областей. Ведь странно звать их только в Киев и другие украинские города и не пускать их в родные места, где они сами или их отцы родились, где живут их родные люди, часто родители, братья и сестры и даже дети<...>

Несколько слов относительно написания учебников украинского языка для канадских школ. Из записи моей беседы с руководителями ТОУК видно, какая острая потребность в этих учебниках ощущается здесь. Лидеры националистического движения среди украинских канадцев используют это. Они выпустили свои учебники, которые, кстати говоря, плохие даже с точки зрения самого украинского языка, но, поскольку другого учебника нет, они в ходу. 29 декабря прошлого года Посольство направило в УОКС два экземпляра учебника "Грамматика современного украинского языка", изданного недавно в Канаде националистической организацией (Украинской Вильной академией наук под редакцией двух известных националистов: Ярослава Рудницкого (из Манитобского университета) и Григория Луцкого (из Торонтского университета). Это было третье издание учебника, что, безусловно, свидетельствует об огромной тяге молодых украинских канадцев изучать язык их родителей. Это тем более подчеркивает необходимость того, чтобы мы взяли в свои руки создание учебников украинского языка для лиц со знанием английского языка. Делонужное и принесет большую пользу в деле сближения украинских канадцев с Советской Украиной. Изданный в свое время учебник русского языка под редакцией Потаповой продолжает пользоваться большим успехом среди канадской молодежи, желающей изучать русский язык. Мы согласны с мнением руководства ТОУК о том, что современный украинский язык должен изучаться по советским учебникам, а не по учебникам старых националистов, находящихся под влияни-

ем польской и австрийской школ. Такое же мнение высказывают и некоторые националисты, как например, декан <факультета> славяноведения при Саскатунском университете Андрусишин.

Хочу поговорить и о художественной самодеятельности. За границей особенно ощущаешь огромное значение художественной самодеятельности для сплочения представителей наших народов - в данном случае украинцев, злой волею судеб разбросанных далеко за пределами своей матери-родины. На концерте самодеятельности в Торонто, 15 марта, в связи с 145-летием со дня рождения Шевченко, можно было бы видеть как родные старые и новые украинские мелодии, национальные пляски и песни объединяют сотни и сотни слушателей, сплачивают их любовью к матери-родине, наполняют их сердца гордостью, тем, что там - далеко на родной земле украинский народ, который также живет этими песнями и плясками, добился огромных достижений, строит новую, счастливую, светлую жизнь, которая исключает уже ту долю украинского трудящегося, которая гнала многих из них на чужбину за поисками куска хлеба и, жертвами которой являются они, собравшиеся в огромной аудитории Масси, чтобы почтить память великого гражданина-поэта, сына украинского народа, человека, чьи мечты воплощаются в жизнь в Советской Украине. Так приятно было видеть на сцене чужого города как любовно поют знакомые мотивы и пляшут в таких прекрасных национальных костюмах.

Оказывается, примерно лет пять назад, УОКС подарил ТОУКу комплект украинских национальных костюмов лучшему женскому и мужскому коллективам самодеятельности ТОУК, - тогда коллективу г. Торонто. До сих пор украинские канадцы с благодарностью отзываются об этом даре с Украины и продолжают использовать его в своих выступлениях, любовно храня их, как дорогую национальную реликвию. Активность

ТОУК в области организации художественной самодеятельности тем временем возросла. В настоящее время большую популярность начинают приобретать другие, наряду с торонтским, художественные коллективы, например, города Эдмонтона под руководством известного Вам Василия Хомина (он учился в г.Киеве в 1957-1958 гг.). На торжествах, посвященных 145-летию со дня рождения Шевченко, этот коллектив выступил перед трехтысячной аудиторией и покорил всех своим мастерством.

Однако, в силу известных Вам материальных затруднений руководство ТОУК не в состоянии обеспечить этот коллектив надлежащими национальными костюмами. Нам думается, что было бы весьма кстати выделить средства и приобрести один комплект украинских национальных костюмов (мужских и женских) для коллектива художественной самодеятельности ТОУК города Эдмонтона. Очень прошу Вас подумать над зтим и найти возможность направить в этом году комплект зтих костюмов украинским канадцам. Вы заметили, что я не внес такое предложение в проект постановления*, но не потому, что придаю ему мало значения, а только потому что это связано с финансовыми соображениями, которых я, естественно, не знаю здесь. Если Вы найдете возможным включить такое предложение в проект постановления, найдя соответствующие финансовые средства, мы будем только благодарны.

Аналогичными соображениями руководствуемся мы и при постановке следующего вопроса. Речь идет о хоре бандуристов им. Шатульского в г.Виннипеге, которым руководит известный Вам Мирон Шатульский. Хор имеет всего лишь 7 бандур, собранных в разное время от разных мастеров. Аналогичный хор украинских националистов имеет 30 бандур. Было бы неплохо продумать возможности УОКСа по приобретению некоторого количества новых бандур для вручения их в качестве подарка хору им. Шатульского. Можно бы-

* Див. додаток 1.

ло бы попытаться изыскать средства, чтобы в течение года - другого пополнить хор бандуристов при ТОУК и довести его, по крайней мере, до численности хора бандуристов, который имеют здесь украинские националисты. Дело даже чести для УОКС добиться того, чтобы хор бандуристов прогрессивных украинских канадцев был бы лучше хора бандуристов украинских националистов. Вопрос в эдешних условиях упирается лишь в отсутствие бандур, есть опытный руководитель хора, имеются любители, желающие участвовать в хоре, нет только инструментов. Помогите им.

Я бы попросил подумать над таким предложением: не мог бы УОКС (или другая какая-либо организация Советской Украины) в связи с XX-летием воссоединения западных областей Украины с Советской Украиной или к празднованию летом того года годовщины открытия памятника и музея Шевченко преподнести подарок ТОУКу - комплект национальных костюмов для мужского и женского ансамбля и комплект бандур для хора им.Шатульського. Большая просьба изыскать возможности осуществления этого нашего предложения.

Теперь относительно организации в Канаде гастролей Государственного ансамбля народного танца УССР. Идет разговор об ансамбле, которым руководит народный артист Вирский[47]. Гастроли этого ансамбля будут иметь огромное значение в деле завоевания новых масс украинского населення в Канаде на сторону Советской Украины*. Это будет настоящим поворотным пунктом при нынешней обстановке здесь в политическом настроении этих масс, находящихся все еще под влиянием лидеров националистического движения. Можно не сомневаться также в том, что гастроли ансамбля внесут большое расслоение среди этих лидеров, также как и среди националистической украинской интеллигенции и, прежде всего, среди молодежи. Помимо всего, приезд Ансамбля в Канаду будет

* Див. додаток 1.

иметь общеполитическое значение в целом в стране в смысле дальнейшего укрепления влияния и международного авторитета СССР в Канаде. В этом смысле можно смело сказать, не касаясь художественного их достоинства, что гастроли в Канаде Государственного ансамбля народного танца УССР будут иметь больший политический смысл для нас, чем приезд любого другого художественного коллектива. Даже приезд балета Большого театра в Канаду не будет иметь такого политического значення, как приезд украинского ансамбля. Балет заденет часть канадской нителлнгенции и бизнесменов и то в двух городах - Монреаль и Торонто, а украинский ансамбль, захватив и зту часть канадского населения, распространит свое влияние широко и на канадскую интеллигенцию, на бизнесменов, на народные массы, и не только украинские. Имеется ввиду органнзованные гастроли Ансамбля в 12 крупнейших городах Канады, от берегов Атлантики до берегов Тихого океана. Пребывание ансамбля в Канаде 35 дней, как это планируется канадским импрессарио, превратится в настоящий триумф советского искусства<...>

Теперь несколько слов о других предложениях, которые не вошли в проект постановления, поскольку, как мне представляется, могли бы Вы разрешить в рамках МИДа или, по договоренности, с другими украинскими организациями.

Во-первых, из плана работы нашего Посольства Вы знаете, что я собираюсь поехать 28 июня на празднование VIII годовщины открытия памятника и музея Шевченко в Палермо. Здесь это приобретает характер массового национального праздника прогрессивных украинских канадцев, в Палермо[48] <съедутся> со всех концов Канады тысячи людей, в прошлом году, друзья говорят, собралось около 10 тысяч человек. Моя поездка будет первой поездкой советского посла на такое празднование, и, естественно, хотелось провести <ее> так, чтобы получить наи-

больший политический эффект. Какими советами и чем может нам помочь МИД УССР? Нельзя ли получить от какого-либо шевченковского учреждения в УССР дар для передачи музею Шевченко в Палермо в день VIII годовщины открытия этого музея? Это - очень важно, и Посольство просило бы Вас об этом. Нельзя ли послать из родных шевченковских мест какой-либо посадочный материал - кустик розы, молодой тополь или др., чтобы в день VIII годовщины торжественно посадить у памятника Шевченко в Палермо. Прошу подумать и помочь нам.

Здесь особенно интересуются развитием Станиславского и Львовского экономических районов, и это понятно, потому что огромное большинство украинских канадцев происходят из этих мест и имеют до сих пор родных в этих краях. Просьба прислать из публикуемых для общего обозрения некоторые материалы, касающиеся этих районов.

Большая нужда здесь ощущается в нотах украинских песен и танцев для украинских ансамблей. Причем, не в одном экземпляре, а во многих - много здесь коллективов художественной самодеятельности сторонников ТОУК. Прошу добиться такого положення, чтобы УОКС регулярно присылал бы для этих коллективов новые нотные материалы - и в количестве, рассчитанном, по крайней мере, на 5 коллективов.<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.849, арк. 23-38. Засвідчена копія.

Додаток № 1

Проект постанови Центрального Комітету КП України про заходи по поліпшенню роботи серед українського населення в Канаді*

З метою поліпшення справи дальшого розповсюд-

* В такому варіанті постанова схвалена не була.

ження правдивої інформації про Радянський Союз і Радянську Україну серед трудової української еміграції в Канаді, а також дальшої активізації діяльності МЗС УРСР та УТКЗ щодо українського населення в Канаді Центральний Комітет КП України постановляє:

1. Доручити МЗС УРСР та УТКЗ регулярно постачати Радянське Посольство в Канаді текстами доповідей українською мовою з питань семирічного плану розвитку народного господарства СРСР та УРСР для виступів на зборах українців в Канаді. Відділу пропаганди ЦК КП України подавати необхідну допомогу в підготовці таких текстів. МЗС УРСР регулярно надсилати в Радянські Посольства закордоном необхідну політичну та довідкову літературу про СРСР та УРСР українською мовою, як для користування працівниками посольств, так і для розповсюдження серед прогресивних українських організацій та окремих діячів української еміграції.

2. З метою активного використання можливостей кіно для популяризації серед українців в Канаді досягнень радянського народу Міністерству культури та МЗС УРСР відібрати з наявного фонду фільми українською мовою (кіножурнали, науково-технічні, документальні та художні), які можуть бути надіслані в Радянське Посольство в Канаді для створення там постійної фільмотеки вузькоплівкових українських фільмів. Міністерству культури розробити заходи по створенню фільмів українською мовою, розрахованих на українську еміграцію. МЗС УРСР регулярно надсилати Радянському Посольству в Канаді радянські фільми українською мовою, щоб сприяти організації в Посольстві кіноперегляді для українців.

3. Доручити Міністерству освіти УРСР підготувати разом з МЗС УРСР пропозиції про створення підручників з української мови для канадських шкіл з англійською мовою викладання. В пропозиціях, зокрема, передбачити поїздку в Канаду, в райони масового про-

живання українського населення, восени 1959 р. 2 - 3 кваліфікованих авторів підручника з української мови і одного, що добре володіє англійською мовою, щоб на місці ознайомитись з постановкою викладання української мови в канадських школах та визначити методику складання згаданого підручника, який мусить відповідати вимогам радянської педагогіки і завданням пропаганди правди про Радянський Союз та Радянську Україну.

Дозволити Міністерству освіти УРСР прийняти влітку 1959 групу українських вчителів з Канади до 15 чол., які побажають як туристи приїхати за свій рахунок в УРСР для ознайомлення з культурними та економічними досягненнями українського народу. Персональний склад вчителів цієї групи має бути рекомендований Національним комітетом Товариства об'єднаних українців Канади (ТОУК). Проконсультуватись, по можливості, з цими вчителями з Канади, в разі їх приїзду до УРСР, з питань методики і характеру бажаних підручників для викладання української мови в канадських школах.

4. Дозволити приїзд до УРСР в 1959 р. трьох туристичних груп по 16 чол. з українських канадців, добраних Національним комітетом ТОУК і в супроводженні кожної групи надійним політичним керівником від ТОУК, з тим, щоб кожний турист мав можливість провести до 10 днів в рідному селі чи місті. Цю можливість розповсюдити й на туристів-вчителів, приїзд яких передбачений п.3 цієї постанови.

5. Раді профспілок УРСР разом з Спілкою письменників, Спілкою композиторів та Спілкою художників України організувати влітку 1959 р. туристичну поїздку в райони масового проживання українців в Канаді групи радянських українських письменників, музикантів та митців.

6. УТКЗ разом з МЗС УРСР та Міністерством сільського господарства УРСР підготувати групу (до 5

чол.) політично надійних передовиків сільського господарства, які мають родинні зв'язки з українськими канадцями і могли б поїхати до них в гості в Канаду, провести там якийсь час і вивчити досвід сільськогосподарських робіт, а також сприяти розповсюдженню правдивої інформації про СРСР та УРСР. МЗС УРСР з'ясувати можливості такої поїздки без витрат іноземної валюти або з мінімальною її витратою.

7. Задовольнити прохання Національного комітету ТОУК про внесення прогресивних газет "Українське життя" та "Українське слово", що виходять в Канаді, до каталогу зарубіжних видань, дозволених до розповсюдження в УРСР.

Доручити УТКЗ за погодженням з відділом пропаганди ЦК КП України підготувати грунтовну і товариську рецензію на газети "Українське життя" та "Українське слово" за 1958 рік та перше півріччя 1959 року і в тактовній, дружній формі повідомити її керівництву ТОУК.

8. УТКЗ надіслати як подарунок один комплект українських національних костюмів (чоловічих і жіночих) для колективу художньої самодіяльності ТОУК міста Едмонтон, а також комплект національних костюмів для чоловічого та жіночого ансамблю і комплект бандур для хору ім.Шатульського в Канаді.

Міністерству культури УРСР розробити заходи по виданню нот пісень і танців, які УТКЗ має регулярно надсилати прогресивним українським ансамблям в Канаді. Міністерству культури здійснити заходи по посиленню виробництва патефонних платівок з записами української музики, найкращих колективів УРСР та видатних виконавців - солістів і з'ясувати можливості широкого розповсюдження їх закордоном через експортні організації. МЗС УРСР регулярно постачати радянські посольства закордоном та представництво УРСР при ООН цими платівками.

9. Міністерству культури УРСР забезпечити надсилку

через УТКЗ від імені Державного музею ім.Т.Г.Шевченка ювілейного подарунку Музею Шевченка в Палермо (Канада) до VIII річниці відкриття музею (28 липня 1959 р.).

10. МЗС УРСР надсилати Радянському Посольству в Канаді українські сувеніри для створення фонду подарунків українським друзям в Канаді.

11. Міністерству культури УРСР розробити і внести пропозиції про влаштування турне Державного ансамблю народного танцю по Канаді.

12. Дозволити перебування в Києві постійного кореспондента від прогресивної української преси в Канаді. Кандидатура кореспондента затверджується за поданням ТОУК та погодженням з Радянським Посольством в Канаді.

13. МЗС УРСР з'ясувати потреби Радянських Посольств в усіх країнах, де є наявною більш-менш значна українська еміграція, з тим, щоб підготувати аргументовані пропозиції, аналогічні до затверджуваних цією постановою.

14. Раді Міністрів УРСР виділяти відповідні кошти МЗС УРСР для придбання необхідної літератури, патефонних платівок, сувенірів і т.д., що надсилаються в Радянські Посольства та Представництво УРСР при ООН для цілей, визначених цією постановою.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.849, арк.51-55. Оригінал.

№ 40
Інформація директора Державного музею Т.Г.Шевченка АН УРСР К.П.Дорошенко Міністерству закордонних справ УРСР про передачу копій робіт Великого Кобзаря музею поета в м.Палермо*

Київ *22 травня 1959 р.*

Дирекція Державного музею Т.Г.Шевченка АН УРСР для поповнення музею Т.Г.Шевченка в Канаді виготовила дві копії з оригіналів Т.Г.Шевченка: "Пожежа в степу", "Натурщиця", які ще не відправлені.

Вважаємо, що до 8-річчя відкриття музею Т.Шевченка в Канаді додатково необхідно було б зробити копії з робіт Т.Г.Шевченка:

1.Будинок Котляревського в Полтаві.
2.Андруші.
3.У В'юнищах[49].
4.Новопетровське укріплення.
5.Т.Шевченко і М.Щепкін оглядають Кремль. Картина М.Хмелька.
6.Т.Шевченко на засланні над Аральським морем. Картина В.Пузирькова.
7.Т.Шевченко - водоноша. Скульптура І.Гончара**.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.848, арк.44. Оригінал.

---

* Див. док. № 22,23,24.
** Див. додаток

Додаток

Акт

складений співробітниками Державного музею Т.Г.Шевченка АН УРСР про передачу з фондів музею в дар Товариству об'єднаних українських канадців копій з малюнків Т.Шевченка

Київ *3 червня 1959 р.*

Ми, що нижче підписалися головний хранитель музею Т.Г.Шевченка АН УРСР т.Чумак К.В., заступник директора музею по науковій частині т.Красицький Д.Ф., ст. науковий співробітник музею Прокопенко Н.П. склали цього акта про те, що на підставі постанови Президії Академії наук Української РСР від 9 вересня 1958 року, протокол № 50-б, § 583, з фондів Державного музею Т.Г.Шевченка передано через Міністерство закордонних справ Української РСР в дар Товариству об'єднаних українських канадців дві копії з акварельних малюнків Шевченка, які експонуватимуться в музеї Т.Г.Шевченка в м.Палермо, а саме: "Пожежа в степу" і "Натурщиця", вартістю 3197 карбованців (три тисячі сто дев'яносто сім крб.)

Малюнки передали:
(копії) (Чумак К.В.)
(Красицький Д.Ф.)
(Прокопенко Н.П.)

Малюнки прийняв (копії): М.Поменичко

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.848, арк.45. Оригінал.

№ 41
Із звіту другого секретаря Посольства СРСР в Канаді І.Науменка про поїздку в Палермо з нагоди відкриття арки, збудованої на честь 800-річчя міста Снятина[50]

Оттава *11 червня 1959 р.*

17 мая с.г. в парке им.Т.Г.Шевченко в Палермо, состоялся митинг, посвященный открытию арки, сооруженной в честь 800-летия г.Снятина. На митинг съехались украинцы из г.Торонто и его окрестностей, а также прибыли выходцы из Снятина и Покутья, проживающие в гг.Гамильтоне, Брент-Форд, Сент-Кетеренс, Ниагара Фаллас, Виндзор. Открывая митинг, председателя Юбилейного комитета по празднованию 800-летия г.Снятина в Канаде Д.Проданюк рассказал о деятельности Юбилейного комитета, отметив, что празднование 800-летия г. Снятина превратилось в демонстрацию любви украинских канадцев к Советской Украине.

Затем с яркой речью выступил В.Королевич, уроженец г.Снятина, член делегации украинских канадцев на праздновании 800-летия Снятина. Он рассказал об изменениях, которые произошли в Снятине за годы советской власти. Потом он поделился своими впечатлениями о поездке по Советскому Союзу. В заключение В.Королевич, под общее одобрение присутствующих на митинге, от имени делегации и Юбилейного комитета выразил благодарность советским организациям за теплый прием их делегации.

Потом слово было предоставлено мне. Текст выступления, напечатанный в газете "Украинская жизнь", прилагается*.

После открытия Арки состоялся торжественный обед. На обеде присутствовало свыше 400 человек, где

* Не публікується.

также выступали с приветствиями. Текст моего выступления на обеде, напечатанный в газете "Украинская жизнь", прилагается*. На обеде выступила Е.Скегар от имени женской делегации ТОУК, посетившей Украинскую ССР. Присутствующие с большим вниманием прослушали ее сообщение о пребывании делегации на Украине. Присутствующие неоднократно прерывали речь Е.Скегар бурными аплодисментами, особенно, когда она сказала, что наши сестры призывают нас, чтобы мы в Канаде боролись за мир, против войны<...>

Дипломатичний архів МЗС, ф.1, оп.1, спр.849, арк. 66-67. Оригінал.

№ 42
Протокол організаційного засідання правління Товариства СРСР - Канада

Москва *28 грудня 1959 р.*

Председательствовала: тов.Зуева Т.М. - заместитель Председателя президиума Союза советских обществ дружбы и культурной связи с зарубежными странами.

Присутствовали: члены правления Общества "СССР-Канада": т.т.Агранат А.А., Берденников Н.А., Борисов А.С., Борисов М.И., Бородуленко И.К., Вартумян Э.Л., Гонтарь В.П., Горностаев С.Т., Дорофеев Б.Я., Ермольева Э.В., Зенкевич М.А., Кабатов В.А., Каранкевич Л.К., Качанов В.Е., Козьяков В.Д., Корниец Л.Р., Ломко Я.А., Марков В.А., Масько А.Н., Милейковский А.Г., Молочков С.Ф., Мукке М.И., Огородников А.С.,

* Не публікується.

Орлов Г.М., Павлюченко Л.М., Пчелко И.Г., Ригин Ю.И., Савин С.А., Серебрянников И.М., Сироткина М.Г., Соколова-Пономарева О.Д., Сущенко В.В., Теплинский Б.Л., Тихомиров И.А., Толстиков Е.И., Топчу И.Д., Фролов Н.Г., Хорошилов И.И., Хромов И.А., Чесноков Г.А., Ушаков Н.А.

1. О президенте Общества "СССР-Канада"[51]

(т.Зуева Т.М.)

Избрать президентом Общества "СССР-Канада" тов.Царёва Михаила Ивановича[52].

II. О вице-президентах Общества "СССР-Канада"

(тов.Царёв М.И.)

Избрать вице-президентами Общества "СССР-Канада" следующих товарищей:

Балавадзе Бенедикта Константиновича, Борисова Михаила Ивановича, Зубова Виктора Геннадьевича, Кухаренко Лидию Ивановну, Литвина Константина Захаровича, Ломко Якова Алексеевича, Маркова Василия Александровича, Милейковского Абрама Герасимовича, Мукке Михаила Ивановича, Орлова Георгия Михайловича, Писнячевского Дмитрия Петровича, Платонова Бориса Викторовича, Пучкова Николая Георгиевича, Топчу Ивана Дмитриевича, Швеца Ивана Трофимовича.

III. Об ответственном секретаре Общества "СССР-Канада"

(т.Царев М.И.)

Избрать ответственным секретарем Общества "СССР-Канада" тов.Тихомирова Игоря Алексеевича.

IV. Об уставе Общества "СССР-Канада" и плане работы Общества на 1960г.

(т.Тихомиров)

Поручить комиссии в составе т.т.Царева М.И., Лом-

ко Я.А., Милейковского А.Г., Вартумяна Э.Л., Звонкова В.И., Дорофеева Б.Я., Егинзарова Э.М., Иванова В.В., Карпова Л.Н., Козьякова В.Д., Молочкова С.Ф., Ригина Ю.И., Сущенко В.В., Смирновой Р.М. и Тихомирова И.А. подготовить к 12 января 1960 года проект устава Общества "СССР-Канада" и план работы Общества на 1960 год.

V. О вступлении Общества "СССР-Канада" в Союз советских обществ дружбы и культурной связи с зарубежными странами

(т.Царев М.И.)

Просить президиум Союза советских обществ дружбы и культурной связи с зарубежными странами принять Общество "СССР-Канада" в Союз советских обществ дружбы и культурной связи с зарубежными странами. Текст заявления утвердить.

VI. Об очередном заседании правления Общества "СССР-Канада"

(т.Царев М.И.)

Провести очередное заседание правления Общества "СССР-Канада" 12 января 1960 г. в 16.00 в Доме дружбы с народами зарубежных стран со следующей повесткой дня:

1. Обсуждение и принятие устава Общества "СССР-Канада".
2. Обсуждение и принятие плана работы Общества "СССР-Канада" на 1960 год.
3. Разное.

Председатель организационного заседания
правления Общества "СССР-Канада" Т.Зуева

ЦДАМЛМ України, ф.590, оп.1, спр.412, арк.44-45. Копія.

№ 43

План роботи Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном з членами ТОУК, що навчаються у вищих навчальних закладах м.Києва

Київ *Грудень 1959 р. - січень 1960 р.**

1. У вищих учбових закладах Києва навчається група членів ТОУК:

В.Гарасим
З.Николишин - слухачі Вищої партійної школи при ЦК КП України
О.Урсуляк
В.Якимчук
В.Росевич

Р.Семак
М.Винничук - студенти Державної консерваторії

Б.Безубяк -студентка Інституту театрального мистецтва

З цієї групи О.Урсуляк і Р.Семак у 1960 р. закінчують курс навчання, а студенти В.Якимчук і В.Росевич, крім занять у ВПШ при ЦК КПУ, будуть відвідувати лекції і матимуть практичні заняття з окремих предметів у Київській консерваторії.

Протягом 1960 року з членами ТОУК, що навчаються у вузах Києва, провадитиметься відповідна робота, спрямована на забезпечення їх успішного навчання та підвищення ідейно-політичного рівня.

2. Для кращого ознайомлення студентів - членів ТОУК з Україною і Радянським Союзом під час зимових і літ-

*Датується за змістом документу.

ніх канікул для них будуть організовані поїздки до Москви, Ленінграда, індустріальних центрів (Донбас, м.м.Харків, Запоріжжя, Львів та ін.), колгоспів та радгоспів (Закарпаття, західні області України, Херсонщина), здравниць України (Крим, Закарпаття) тощо.

3. В період літніх канікул частина студентів - членів ТОУК відвідає своїх родичів, що проживають у західних областях України.

4. Протягом лютого-березня 1960 р. для членів ТОУК, що навчаються в Києві, буде організовано спеціальний курс лекцій з питань фальсифікації українськими буржуазними націоналістами деяких проблем історії України.

5. Під час навчання для студентів - членів ТОУК з метою більш глибокого ознайомлення з радянською дійсністю організовуватимуться екскурсії на підприємства, до наукових, учбових закладів і культурно-освітніх установ столиці України.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.1339, арк.8. Копія.

№ 44
З статті "Трагічне становище української мови в Україні", опублікованій в газеті "Український голос"

Вінніпег *2 березня 1960 р.*

Совєтська пропаганда на всі заставки прославляє совєтську шкільну систему і нібито великі осяги тієї системи. Ця пропаганда замилює очі навіть деяким загранич-

ним педагогам, які час до часу відвідують СССР. Тим часом дійсність не така рожева, як її представляє совєтська пропаганда. З-поза крилатих слів тієї пропаганди визирає трагічна дійсність, яка показує, що через занедбання гуманістичних наук і протегування технологічних наук совєтська школа випускає бездушних і некультурних роботів-фахівців, які поза своїм фахом нічого не знають і виконують його як автомати.

Спеціяльно трагічне положення на відтинку навчання рідної мови і літератури в національних совєтських республіках, а спеціяльно трагічне воно в Україні, де навчання української мови в повному занедбанні і поневірці. Свідчать про це самі совєтські джерела.

Оце, наприкінці жовтня минулого року відбувся в Києві з'їзд учителів, в якому взяло участь 912 делегатів з усіх областей України. У зв'язку з цим з'їздом опубліковано цілий ряд статтей в київському журналі "Українська мова в школі". Американська "Свобода" коментує ці статті і ми користуємось її матеріялом.

Отож, головним питанням на з'їзді було питання: якою має бути нова зреформована совєтська школа і як поєднати в ній навчання основ наук з хрущовською "трудовою підготовкою". Заторкнено на з'їзді теж і справу навчання української мови і літератури. З доповідей, а головно із виступів дискутантів виходить, що ця справа представляється в Україні просто трагічно. За новим проєктом шкільного плану на вивчення української мови передбачається лише одна година тижнево, а в старших клясах (9-11) взагалі не передбачається.

Як виходить з доповідей учасників з'їзду, в методичних вказівках для вчителів української мови панують голі приписи, розперізаний примітивізм. Внаслідок цього методична озброєнність учителів української мови дуже низька. Сільський учитель при хаотичній системі постачання книжок селу взагалі не може придбати собі методичної літератури. Навчання російської мови поставлене, очевидно, куди краще. Для неї є і відповідні шкільні

підручники і головно методичні підручники. Наслідок - повільна але систематична русифікація учнів у школах України.

В журналі "Українська мова в школі" є цікаві матеріяли про висліди вступних іспитів до Луганського педагогічного й Одеського медичного інститутів. Отож, на усних іспитах виявилось, що значна частина вступників, отже молодих людей із закінченою середньою освітою, мають дуже низький загальний розвиток, не знають граматики і не можуть висловити на письмі своїх думок. Їхній активний запас слів дуже обмежений, мова безбарвна, рясніє жаргоновими висловами, русизмами, діалєктизмами. З написаних 295 задач тільки 16 оцінено на "відмінно", а 149 - на "добре".

З матеріялів з'їзду довідуємось, що учні російських шкіл в Україні, в яких вони зобов'язані вивчати українську мову як предмет, бо це ж державна мова, виявляють цілковите незнання української мови. І так, наприклад, із 110 осіб, що вступили на російський відділ педагогічного інституту, 10% виявили повне незнання української мови (всі вони - випускники шкіл з російською мовою навчання). Спробував би випускник школи з українською мовою навчання виявити повне незнання російської мови, яка нібито не є державною мовою Української ССР.

Окремі вступники з російських шкіл в Україні в письмових працях показали цілковите незнання української літератури, бо і нащо ж її знати дітям окупантів України.

Висновки, до яких прийшли вчителі на своєму з'їзді в Києві, були очевидно, цілком однобічні, як то, звичайно, буває на того роду совєтських з'їздах. Вони самі себе бичували за ріжні, мовляв, свої недотягнення, а мусили прославляти спричинників лиха, тобто совєтський уряд України, який потурає русифікації української шкільної молоді і планово її веде. Вони не могли сказати, що це власне совєтський уряд планово витис-

кає зі школи українську мову й літературу та занедбує в шкільних програмах гуманітарні науки взагалі на користь "політграмоти" і технічних наук, які мають озброїти українську молодь лише в знаннями, потрібними для виконання хрущовської семирічки.

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр.5174, арк.408. Копія.

№ 45

Лист президента Товариства "СРСР - Канада, народного артиста СРСР М.І.Царьова голові Спілки письменників України О.Т.Гончару щодо перспектив участі СПУ у діяльності Товариства

Москва *27 квітня 1960 р.*

Как Вам известно, 28 декабря 1959 года в Москве было создано Общество "СССР-Канада", одним из членов-учредителей которого явилась Ваша организация.

Деятельность Общества будет осуществляться по плану работы, составленному правлением с учетом Ваших предложений и пожеланий.

Это не исключает, что Общество будет проводить ряд мероприятий, которые не отражены в плане его работы.

Просим Вас рассмотреть вопрос об участии Вашей организации в работе Общества. Как показывает опыт, без планового руководства работой организации, являющихся коллективными членами Общества, правление не сможет поддерживать с ними регулярную связь.

Участие в работе Общества может быть различным. Возможно, на некоторых предприятиях и организациях следует создать бюро коллективного члена Общества, в план работы которого может быть включено проведение различных мероприятий, в том числе установление индивидуальной и коллективной переписки с различными уч-

реждениями и предприятиями Канады, которая должна осуществляться через Центральное правление Общества, обмен литературой и различными печатными изданиями с различными организациями Канады, проведение вечеров канадского искусства и литературы, выступления товарищей, посетивших Канаду, со своими впечатлениями, просмотр документальных канадских фильмов и т.п.

ЦДАМЛМ України, ф.590, оп.1, спр.412, арк.41. Оригінал.

№ 46

З листа голови Товариства культурного зв'язку з українцями за кордоном Ю.К.Смолича[53] письменнику П.І.Кравчуку про створення Товариства.

Київ *2 жовтня 1960 р.*

<...>Дуже шкодую, що від'їхавши до Ялти, так і не зустрівся з гостями з Канади, а вони ж до мене із санаторія в Кончі приходили на дачу пішака! Дуже жалкую, що не встиг побачитися.

Чи одержали Ви мого листа і примірники "Правнуків поганих", які надіслало видавництво? Я запитував Вас - чи ще придбати Вам кілька примірників? Дайте відповідь скоріше, бо ж книжка може розійтись і тоді важко буде її придбати. І чому Ви не надіслали мені обіцяного рукопису? Чув, що редакція "Жовтня" вже його має? Чи правда? Чекаю, що надішлете й мені.

Вчора відбулась значна подія: утворено Товариство культурного зв'язку з українцями за кордоном і мене обрано на голову, а Миколу Миколайовича[54] - на заступника голови. Починатимемо роботу. Насамперед - вида-

ватимемо газету (ще, мабуть, в цьому місяці почнемо). Вчора вже й дивився приміщення для редакції та Товариства, яке нам пропонують. Словом, зараз у мене - "гостро організаційний період", а тут ще готування до Декади. Роман мій - вже вичитав коректуру і, сподіваюсь, що до Декади має вийти.

Отакі новини. Що нового у Вас? Як здоров'я усіх Ваших? Щиро всіх вітайте від Олени Григорівни і від мене!

ЦДАМЛМ України, ф.1953, оп.1, спр.3, арк.21. Оригінал.

№ 47

З рішення президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном про заходи по вшануванню 100-річчя з дня смерті Т.Г.Шевченка

Київ *30 грудня 1960 р.*

Заслухавши та обговоривши інформації завідуючих відділами тт.Коцюби, Оскоми та Бречака, президія Українського товариства дружби відзначає, що протягом 1960 року була проведена певна робота по наданню допомоги зарубіжним товариствам дружби з СРСР та іншим організаціям за кордоном у підготовці до відзначення 100-річчя з дня смерті Т.Г.Шевченка.

На прохання керівництва ТОУК готується до відправки в Канаду 20 тисяч значків з зображенням Т.Г.Шевченка, 5 тисяч бюстів та 500 портретів Т.Г.Шевченка. Ці подарунки будуть надіслані на адресу ТОУК в січні 1961 року.

Разом з Київським музеєм Т.Г.Шевченка підготовлено до відправки в дарунок музею Т.Г.Шевченка в Палермо 12 ліногравюр художника Фіщенка[55] "Види Канева", картину Глущенка[56] "Канівський музей" та гіпсову скульптуру

роботи Мовчана "Т.Г.Шевченко" (погруддя). Для гуртків художньої самодіяльності ТОУК, які готуються до шевченківського фестивалю, надіслано 18 бандур, а також нотні матеріали, опис танців та ескізи костюмів. Замовлено 40 українських національних костюмів, які будуть надіслані до шевченківських днів у Канаду на адреси ТОУК та Карпаторуського товариства для гуртків художньої самодіяльності.<...>

Протягом 1960 року надіслано на адресу ТОУК фільм-балет "Лілея", а також магнітозаписи творів Т.Г.Шевченка та музичних творів на слова поета.

Президія Українського товариства дружби постановляє:

<...>4.Зобов'язати відділ радянської культури (т.Оскома О.Я.) до 10 лютого 1961 року:

а) відправити на адреси ТОУК та Карпаторуського товариства в Канаді 40 українських національних костюмів для гуртків художньої самодіяльності;

<...>5.Зобов'язати відділ капіталістичних країн (т.Коцюба В.О.):

а) відправити до 20 січня 1961 року на адресу ТОУК 20 тисяч значків з зображенням Т.Г.Шевченка, 5 тисяч бюстів та 500 шт. портретів Т.Г.Шевченка;

б) забезпечити прийом на Україні в липні - жовтні 1961 року 3-х груп туристів-паломників (по 400 чол.), які будуть направлені Товариством об'єднаних українських канадців та Лігою американських українців в зв'язку з шевченківським ювілеєм<...>

7. Зобов'язати відділ преси та інформації надіслати до 1 лютого на адреси газет "Українське життя", "Українське слово" і "Ukrainian Canadian", що видаються в Канаді, газети "Українські вісті" (США) та газет країн народної демократії статті:

1. М.Рильський "Шевченко і народна поетична творчість"

2. О.Білецький "Шевченко і світова література".

3. Є.Кирилюк [57]"Шевченко і слов'яни".

4. Є.Шабліовський "Шевченко і російські революціонери -демократи"
5. М.Бажан "Шевченко і український народ"
6. В.Касіян "Українські художники Шевченкові"
7. М.Коцюбинська "Твори Шевченка в англійських перекладах"
8. А.Недзвідський "Шевченко і українська література"<...>

ЦДАМЛМ, ф. 1953, оп. 1, спр. 3, арк. 21. Оригінал.

№ 48
Лист голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина завідувачу відділом Британських країн Союзу радянських товариств дружби про умови передачі ТОУК національного музичного інструменту - бандури з нагоди відзначення 100-річчя з дня смерті Т.Г.Шевченка

Київ *6 січня 1961 р.*

В связи с тем, что изготовленная по нашему заказу бандура является уникальной, Украинское общество дружбы считает необходимым и правильным передать ее в подарок прогрессивной украинской организации - Товариществу объединенных украинских канадцев в связи с чествованием 100-летия со дня смерти Великого Кобзаря Т.Г.Шевченка.

Одновременно, желая удовлетворить Вашу просьбу относительно посылки одной бандуры для Монреальской студии народного танца, мы предлагаем, чтобы ТОУК взамен этой новой уникальной бандуры передал одну из полученных от нас недавно 18 бандур Монре-

альской студии народного танца.

Направляя уникальную бандуру в адрес Посольства СССР в Канаде для передачи ТОУК, просим Вас согласно договоренности сообщить о вышеизложенном Уполномоченному Союза советских обществ дружбы в Канаде.

По получении Вашего согласия мы думаем непосредственно поставить обо всем в известность руководство ТОУК.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.1469, арк.2. Засвідчена копія.

№ 49

Пропозиції Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном по нагородженню Шевченківською ювілейною медаллю громадських діячів, майстрів культури, вчених, українських організацій і установ Канади

Київ *Не пізніше січня 1961 р.*

Прокопчак Петро	- генеральний секретар ТОУК, голова Шевченківського ювілейного комітету
Король Михайло	- голова КВК ТОУК
Бойчук Іван	- член КВК ТОУК
Сейго Михайло[58]	- член КВК ТОУК
Кравчук Петро	- член КВК ТОУК
Добровольський Стенлі	- член КВК ТОУК
Прокопчак Марія	- заступник генерального секретаря ТОУК по роботі серед жінок

Гарасим Василь	- заступник генерального секретаря ТОУК по роботі серед канадськонароджених
Дольний Євген	- член КВК ТОУК
Кардаш Василь	- член КВК ТОУК
Кардаш Марія	- член КВК ТОУК
Грибань Софія	- член КВК ТОУК
Дубно Іван	- член КВК ТОУК
Стефаницький Іван	- член КВК ТОУК
Вір Гелен	- член КВК ТОУК
Нестерук Софія	- керівник комітету ТОУК по роботі серед дітей
Мацієвич Степан	- редактор газети "Українське життя"
Гринчишин Микола[59]	- редактор газети "Українське слово"
Скрипник Марія	- редактор газети "Юкрейніан кенедіен"
Глуханюк Василь	- директор видавництва ТОУК, Вінніпег
Рожко Максим	- секретар провкому ТОУК, Квебек
Мокрій Михайло	- секретар провкому ТОУК, Манітоба
Олексєвич Микола	- голова провкому ТОУК, Альберта
Дячук Мирон	- секретар провкому ТОУК, Альберта
Хитренький Іван	- секретар провкому ТОУК, Ванкувер
Соломон Юрій	- активіст ТОУК
Лапчук Анна	- секретар провкому ТОУК, Саскачеван
Хомин Василь	- диригент хору ім.М.Шатульського, Едмонтон

Польова Ганна[60]	- активістка ТОУК, перекладач творів Т.Г.Шевченка, автор книжки про життя поета
Кобилянський Карл	- керівник мистецької секції провкому ТОУК, Ванкувер
Філіпович Василь	- диригент мішаного хору ТОУК (Британська Колумбія)
Ковалевич Джоен	викладач Дитячої школи народних танців ТОУК, Ванкувер
Ліщинська Діана	- викладач Дитячої школи народних танців ТОУК, Ванкувер
Шатульський Мирон	- диригент хору ім.М.Шатульського
Шарабура Володимир	- активіст ТОУК
Лапчук Петро	- диригент струнного оркестру ТОУК (Реджайна)
Костанюк Кость	- активіст ТОУК
Семенова Анна	- активістка ТОУК
Головчак Атанас	- активіст ТОУК
Шимчишин Іван	- поет, робітник
Вокалюк Марія	- поетеса, робітниця
Білецький Антон	- президент РЗТ
Кренц Юрій	- секретар РЗТ
Сейчук Михайло	- скарбник РЗТ
Білецький Андрій	- управитель народного кооперативу РЗТ
Лукач Михайло	- генеральний секретар Товариства карпаторуських канадців
Окулевич Григорій	- генеральний секретар Федерації російських канадців

Свистун Василь - почесний голова Товариства культурного зв'язку з Україною
Вір Джон - кореспондент газети "Canadian Tribune" в Москві, перекладач творів Т.Г.Шевченка
Леслі Хант - генеральний секретар Асоціації "Канада-СРСР"
Дайсон Картер - редактор журналу "Північні Сусіди"
Джо Уоллес - поет, перекладач творів Т.Г.Шевченка
МакДональд - поет, перекладач творів Т.Г.Шевченка

Товариство об'єднаних українських канадців
Робітниче запомогове товариство
Товариство карпаторуських канадців
Федерація російських канадців
Газета "Українське життя"
Газета "Українське слово"
Газета "Ukrainian Canadian"
Музей Т.Г.Шевченка в Палермо
Музей Івана Франка у Вінніпегу
Хор імені Т.Г.Шевченка
Хор імені М.Шатульського
Надзвичайний і Повноважний Посол СРСР в Канаді *тов.Шпедько Іван Тадейович*[61]
Рудницький Ярослав- професор Манітобського університету, шевченкознавець
Славутич Яр - поет, перекладач творів Т.Г.Шевченка
Дараган Андрій[62] - автор пам'ятника Т.Г.Шевченку у Вінніпегу
Старчук Орест[63] -професор університету в Альберті, керівник слов'янського відділу

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.1884, арк.1-3. Копія.

№ 50
З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина голові правління Спілки художників України М.Г.Дерегусу[64] з проханням виділити графічні і живописні твори для музею Т.Г.Шевченка в Торонто

Київ *4 квітня 1961 р.*

До Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами звернулась директор Київського музею Т.Г.Шевченка тов.Дорошенко К.П. з пропозицією надіслати в зв'язку з вшануванням 100-річчя з дня смерті Т.Г.Шевченка в дарунок музею Т.Г.Шевченка в Торонто (Канада) 12 ліногравюр художника <О.Ф.>Фіщенка "Види Канева" та картину художника <Г.Г.>Шишка[65] "Парк ім.Шевченка в Києві" (масло) <...>

ЦДАМЛМ України, ф.581, оп.1, спр.909, арк.17. Оригінал.

№ 51
З довідки Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном про відправлення українським організаціям Канади літератури та інших матеріалів*

Київ *Початок 1961 р.*

В 1960 г. Украинское общество дружбы поддерживало культурные связи с 24 организациями в Канаде, а так-

* Див. док. № 59.

же с отдельными канадскими общественными деятелями. В адреса этих организаций и отдельных лиц систематически направлялись различные украинские республиканские периодические издания (50 названий газет, журналов и брошюр Украинского общества по распространению политических и научных знаний), политическая, социально-экономическая, художественная, музыкальная литература, материалы изобразительного искусства, кинофильмы, выставки, граммпластинки и магнитозаписи украинской музыки, словари и учебники, диафильмы.

Так, например, только в адрес ТОУК в числе других периодических изданий направлено журналы:

"Україна" - 140 годовых комплектов;
"Радянська жінка" - 85 " - "
"Дніпро" - 50
"Вітчизна" - 50
"Всесвіт" - 55

В адрес Рабочего общества взаимопомощи журналы:
"Україна" - 100 годовых комплектов
"Радянська Жінка" - 25 " - "
"Всесвіт" - 22 " -"

Газеты отправлялись в Канаду авиапочтой. В ТОУК в числе других газет направлено:
"Радянська Україна" - 27 годовых комплектов
"Літературна газета " - 19 " - "
"Робітнича газета" - 18 "-"

<...>В 1960 году в Канаду отправлено свыше тысячи названий и 10,5 тысяч экземпляров различной литературы. В том числе произведения К.Маркса, Ф.Энгельса, В.И.Ленина, книга "Жити в мирі і дружбі" (50 экз.), брошюра Н.С.Хрущова "Роззброєння - шлях до зміцнення миру і забезпечення дружби між народами" (100 экз), учебник "Політекономія", сборник произведений украинских писателей "Навіки возз'єднана" (40 экз), полное собрание произведений украинских советских писателей: Ю.Смолича, О.Гончара, П.Панча, Ю.Яновского. В адреса прогрессив-

ных украинских организаций Канады отправлены I, II тома "Украинской советской энциклопедии".

В связи с празднованием 90-летия со дня рождения В.И.Ленина в Канаду была отправлена специальная подборка литературы о жизни и деятельности В.И.Ленина.

Значительное количество литературы и других материалов отправлялось в адрес ТОУК в I квартале с.г. к IX Всекраевому съезду ТОУК, который проходил в марте месяце.

Специальная подборка литературы, освещающей развитие экономики и культуры Советского Закарпатья отправлена в Торонто в адрес Карпаторусского общества.

По сравнению с предыдущим 1959 годом отправка пропагандистских материалов возросла почти в 2 раза. Украинское общество дружбы получило ряд писем из Канады, в которых выражается благодарность за присылку литературы и высказываются ряд конкретных пожеланий.

Вот, например, что пишет президент Канадского общества культурной связи с Украиной В.И.Свистун: "Наше Товариство регулярно одержує газети, журнали, книги і іншу літературу, яку Ви нам висилаєте. Особливо ми вдячні Вам за книгу Є.П.Кирилюка "Т.Г.Шевченко. Життя і творчість", "Політичну економію", десять комплектів підручників з української мови та літератури для середньої школи.

Наше Товариство увесь час висилає літературу до слов'янського відділу при Манітобському університеті, а також час від часу до Альбертського університету... Ще раз, від нашого Товариства складаю щиру подяку за допомогу, яку Ви подаєте нам постійно, надсилаючи літературу".

По просьбе руководства ТОУК в Канаду было отправлено 500 экз. книги Марко Терлицы "Правнуки погані" и 300 экз. "Сини без батьків" Д.Картера.

В 1960 году в число постоянных адресов для отправки пропагандистских материалов включены адреса отделений Канадского общества культурной связи с Укра-

иной в городах Монреале и Форт-Вильяме.

В настоящее время закуплена и отправляется в Канаду большая партия украинской литературы, вышедшей к Декаде украинского искусства и литературы в Москве.

По просьбе редактора прогрессивной газеты "Українське життя" С.Мациевича отправлен набор запасных частей к линотипной и ротаторной машине.

Кроме того, для оказания помощи в работе кружков художественной самодеятельности ТОУК в 1960 г. была отправлена партия украинских народных инструментов (18 бандур), набор характерных париков для постановки украинских пьес, ряд изданий из серии "Библиотека художественной самодеятельности". В настоящее время по просьбе Союза советских обществ дружбы в адрес Посольства СССР в Канаде готовится к отправке одна бандура для передачи ее Монреальской студии народного танца.

В адрес Посольства СССР в Канаде по специальному запросу отправлена большая подборка украинской советской и классической литературы (свыше 100 названий), образцы украинских народных изделий из керамики, фарфора и дерева. Систематически в адрес Посольства направляется украинская периодическая литература, образцы украинской - политической, художественной и музыкальной литературы. По специальной просьбе в Посольство СССР в Канаде отправлен портрет Т.Г.Шевченко<...> и украинские рушники, кинофильм "Лілея".

Учитывая, что в 1961 г. в Канаде украинские прогрессивные организации готовятся широко отметить 100-летие со дня смерти Т.Г.Шевченко, Украинское общество дружбы по просьбе руководства ТОУК договорилось с поэтом П.Тычиной и композитором А.Филипенко о написании кантаты к Шевченковским дням. В адрес ТОУК и РЗТ готовятся к отправке 6 тыс. бюстов Т.Г.Шевченко (оргстекло), 600 экз. портретов Т.Шевченко (литография) и 25 тыс. значков с изображением Т.Г.Шевченко. Ведется подготовительная работа по отправке в Канаду

для музея Т.Г.Шевченко в Палермо 12 линогравюр "Види Канева", картины "Музей Т.Г.Шевченко в Каневі".

Указанные картины передает для отправки в Канаду в качестве подарка Киевский государственный музей Т.Г.Шевченко (Из литературы к шевченковским дням в Канаду отправлено: Т.Г.Шевченко "Балади"; Т.Г.Шевченко "Лірика"; "Кобзар"; Є.П. Кирилюк "Т.Г.Шевченко життя і творчість"; Т.Г.Шевченко "Заповіт".

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.1326, арк.35-38. Копія.

№ 52

З листа голови Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном Ю.Смолича ЦК Компартії України про враження письменника П.І.Кравчука від перебування в Україні

Київ *16 липня 1961 р.*

На Україні зараз перебуває Кравчук П.І. - один з керівників ТОУК (Канада). В розмовах зі мною він торкнувся деяких важливих питань, про що вважаю своїм обов'язком поінформувати.

1. Перед виїздом з Канади тов.Кравчук зустрічався з членами делегації ТОУК, що приїздили на Україну туристською групою в дні відзначення пам'яті Т.Г.Шевченка в травні цього року і брали в них участь. Розповідаючи про їх настрої, Кравчук підкреслює, що поїздка і перебування на Україні пройшли, на враження туристів, надзвичайно вдало - всі туристи залишились задоволеними, і, на думку Кравчука, лише двоє-троє на сто п'ятдесят чоловік висловлювали своє незадоволення окремими дрібницями. Кравчук підкреслює, що особливо вдалим і правильним було те, що всіх без винятку туристів було допущено поїхати на західні області, щоб поба-

читися з своїми рідними. Це справило на туристів якнайкраще враження і для керівництва ТОУК, в його пропагандистській роботі, надзвичайно сприятливо. Кравчук відзначає також, що навіть у тих випадках, коли туристові доводилось потрапити до своїх рідних в бідний колгосп і побачити ряд нестач, або незадовільний стан роботи в самому колгоспі, все одно це не дало йому приводу для будь-яких негативних політичних висновків, бо він водночас мав змогу побачити й інші колгоспи - багаті і добре організовані, і зробити висновок про те, що неполадки в одному колгоспі не є характерні для системи колгоспного господарювання, а залежать від тих чи інших місцевих причин, або від нерентельності самих колгоспників. Так само Кравчук інформує, що подібне ставлення склалося в туристів і до інших труднощів в нашому радянському житті, з якими туристам доводилось стикатися. Переважна більшість пояснює їх собі як наслідок пережитої війни, або нерадіння окремих місцевих керівників - і знайомство з такими труднощами не привело масу туристів до будь-яких негативних, антирадянських висновків. І Кравчук робить висновок, що найкраща пропаганда - це не ховати наших недоліків, де вони є, а вказувати на них і не стільки пояснювати їх, як - давати змогу водночас зазнайомитися з досягненнями на живих прикладах. І найкращий спосіб - дозволяти туристам бачити все. Ще, робить Кравчук висновок: не посилати слідуючі групи туристів по тому ж самому маршруту, а посилати в інші місця, щоб не складалося враження, що маршрут поїздки підібрано умисне і є він "демонстративний". Тому він ставить питання, щоб друга група (285 чоловіка), яка прибуває зараз в СРСР подорожували за іншим маршрутом, ніж перша.

Що, за розповіддю Кравчука, викликало непорозуміння й незадоволення туристів?

Дорожнеча на окремі вироби, або брак якогось товару, за словами Кравчука, не викликала особливої негативної реакції (в Запоріжжі і Харкові туристи зіткнулись

з фактом, що в крамницях нема продуктів), бо туристи пояснювали це собі труднощами післявоєнного характеру чи тогорічного неврожаю. Але їх здивувало, що в соціалістичній країні така велика різниця в заробітній платні і вони роблять висновок, що людям з низькою зарплатнею прожити важко. Особливе здивування і незадоволення викликало те, що пенсії одержують тільки робітники і службовці, а колгоспники - ні. З приводу цього поміж них точаться розмови - як це так в соціалістичній країні, коли навіть у капіталістичній Канаді пенсія видається тільки за віком (65 років), незалежно від характеру праці (пенсію в Канаді дістає і робітник, і службовець, і фермер і бізнесмен). Обурює туристів, що їм доводилось зустрічати на посту голів колгоспу п'яниць і нероб, яких люди в колгоспі не шанують і не терплять, але вони й далі займають місце, розвалюючи роботу колгоспу, - як це можливо в країні, де всім порядкує держава? Подібне обурення викликало у них і те, що інколи доводилось натрапляти на факти бюрократизму в установах, і бюрократи були комуністами. Кравчук каже, що в зв'язку з цим у багатьох туристів з'явилося певне розчарування: вони досі ідеалізували комуніста як людину бездоганну, цілком віддану справі й народу, і їх дивує і обурює, що подібні факти можливі в країні, де соціалізм переміг: народжується висновок, що комуністи теж небездоганні. Кравчук висловлює думку, що важливо було б туристів знайомити з випадками, коли комуніст, який негідний звання комуніста, дістає по заслузі - знайомити принагідно в час подорожування на живих прикладах.

2. Щодо Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном, то, за словами Кравчука, утворення такого Товариства справило дуже добре враження в Канаді серед кіл прогресивних українців і помагає проводити пропагандистську роботу серед українців взагалі. Але Кравчук вважає, що діяльність Товариства треба максимально поширювати, і зараз його діяльність ще недостатня: треба висилати більше літератури, більше сприя-

ти роботі прогресивних організацій за кордоном і більше "заявляти про себе". Зокрема, на думку Кравчука, потрібна демонстративна діяльність Товариства (виїзди художніх ансамблів за кордон, в першу чергу, поширення українських кінофільмів, виїзди і виступи з лекціями діячів культури від імені Товариства). Кравчук наголошує на тому що треба Товариству неодмінно виконувати всю ту програму, яку воно оголосило в час свого утворення, бо, мовляв, за канадським звичаєм, якщо програма не буде виконана, то й престиж зразу буде зруйнований серед широких кіл українців<...>

ЦДАМЛМ України, ф.169, оп.2, спр.812, арк.1-6. Копія.

№ 53
Інформація апарату Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном голові президії Товариства К.З.Литвину про необхідність надати допомогу активістам ТОУК М.Сейго та Г.Польовій у виданні книг про юність Т.Г.Шевченка та збірника "Українські народні казки".

Київ *31 липня 1961 р.*

Активісти ТОУК, редактор газети "Український канадець" М.Сейго та Ганна Польова під час перебування в Києві, в розмовах зі мною поділилися своїми планами про видання в Канаді англійською мовою ілюстрованої книги для дітей "Українські народні казки". В зв'язку з цим вони просили, якщо можливо, допомогти їм і надіслати на адресу редакції кольорові кліше для ілюстрації згаданої книги.

Крім того, Ганна Польова планує написати книгу англійською мовою про юність Тараса Шевченка і просила допомогти їй підібрати необхідні матеріали.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.1469, арк.129. Оригінал.

№ 54
З інформації Міністерства культури України Міністерству культури СРСР про рецензію С.Джонсона на виступ Українського державного ансамблю танцю, опубліковану в газеті "Montreal Star"

Монреаль *22 травня 1962 р.*

<...>Если бы симфонический оркестр Монреаля дал такое же сенсационное представление и был принят с такими же восторженными овациями, какие раздавались вчера вечером в "Форуме", тогда мы могли бы считать, что было достигнуто честное соглашение, когда в обмен на Украинский танцевальный ансамбль мы послали в Россию наш оркестр.

Аплодисменты начались с момента, когда поднялся занавес, открывая огромный - огромный коллектив в их ярких национальных костюмах, и продолжались не переставая на протяжении всего представления, пока в финале они не переросли в ритмическое хлопанье и затем гром аплодисментов.

И это было оправдано, так как украинцы дали великолепный спектакль. Он не походил на спектакли, которые начинались спокойно, а затем поднимались до кульминации. Концерт начался с кульминации, и на этом уровне он шел, более или менее, до конца с небольшими перерывами, чтобы дать возможность аудитории прий-

ти в себя, а более чем ошалелым танцорам сменить костюмы, пока другие занимали публику более спокойным номером <...>

Спектакль будет повторяться сегодня, завтра и в четверг вечером. Не могу представить никого, будь-то мужчина, женщина или ребенок, кто бы не был очарован и увлечен таким концертом.

ЦДАМЛМ України, ф.643, оп.1, спр.162, арк.1. Оригінал.

№ 55
З листа секретаря КВК ТОУК П.Прокопчака Українському товариству дружби та культурного зв'язку з закордоном з проханням надати матеріали, пов'язані з відзначенням 100-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка

6 травня 1963 р.

В зв'язку з нашою підготовкою до відзначення 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка в 1964 р. хочемо висловити наші прохання до вас. Ми будемо дуже вдячні вам, якщо ви допоможете нам такими засобами і матеріалами:

1. Надсилати нам, по можливості найшвидше, і в значній кількості нові музичні твори, які готуються і видаються до Шевченківського ювілею.

2. Матеріали, які готуються для висилки до ЮНЕСКО (англ. мовою і укр.).

3. Магнітофонні записи музичних творів на слова Шевченка <...>

5. Супровід для кантати "Кавказ" в чотирьох руках. По-можливості, просимо надіслати не пізніше (щоб був

у наших руках) до кінця року.

6. Ряд українських творів для оркестрів народних інструментів на народні теми, а також на теми пісень Т.Шевченка. Оркестр народних інструментів при Радіокомітеті в Києві має (твердить дир<ектор> Є.Дольний) багато таких творів у бібліотеці.

7. Як частина загального відзначення 150-річчя з дня народження Т.Шевченка планується поїздка чоловічого хору ім.Т.Шевченка (диригент Є.Дольний) з концертами по Канаді наст<упного> року. Надійшла пропозиція від хору, щоб поробити заходи до написання твору (кантати) великої форми у чотирьох частинах для солістів і чоловічого хору. У цій справі написано також до т.М.М.Тарновського, який свого часу жив і працював на ам<ериканському> континенті (в США і часто бував у нас, знає умови і т.д.), чи не написав би він твір і разом з одним з композиторів створили його для хору ім.Т.Шевченка. Ми були б раді і вдячні вам за всю можливу підтримку і допомогу в переведенні цього прохання в життя.

8. Також просимо розглянути можливості написання українськими рад<янськими> художниками кількох картин на тему Шевченко і канадські українці, Шевченко і збереження зв'язків з українцями, де б вони не жили (або ще і така тема: Один український народ і один Шевченко). Ця думка висувається з метою поповнення і поновлення музею Т.Г.Шевченка в Палермо до ювілейного свята, яке відбудеться в день тринадцятої річниці відкриття пам'ятника (1 липня 1964 р.) в Палермо (на Українській площі).

Всі матеріали до ювілею була б бажаним мати не пізніше кінця 1963 року на руках у нас (за винятком 8, який може бути 3-4 міс. пізніше, і, само собою розуміється, ті, що просимо надсилати їх постійно).

Хочемо повідомити, що через Посольство СРСР повідомлено нас про ваше запрошення надіслати жіночу делегацію ТОУК в складі 5 чол. на 14 днів побуту в Україні і, зокрема, на Світовий конгрес жінок, який відбудеть-

ся в Москві від 24 до 29 червня 1963 р. Дякуємо за запрошення. Делегація очевидно прибуде до Москви - спочатку на конгрес - 22 червня (такі заходи робляться), а після конгресу буде готова відвідати Україну - Київ, Львів і т.д.<...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.1734, арк.36-37. Засвідчена копія.

№ 56

З довідки Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном про роботу з канадськими громадянами - членами ТОУК, Карпаторуського товариства, які навчаються у вищих учбових закладах Києва

Київ *Не пізніше 15 червня 1963 р.*

Українське товариство дружби згідно з рішеннями відповідних інстанцій з 1947 року запрошує від ТОУК, Карпаторуського товариства (Канада) та ЛАУ (США) членів цих товариств на навчання на різні строки у вищих учбових закладах м.Києва. З 1947 р. по 1962 р. в Києві навчалися 24 чоловіка; 12 чоловік навчається зараз.

Метою, яка переслідується при цьому, є підготовка для ТОУК, Карпаторуського товариства і ЛАУ кадрів політичних організаторів, керівників самодіяльності, працівників газет, вчителів української мови та вихователів для роботи з дітьми.

Виходячи з цього, основна кількість запрошених на навчання від вказаних організацій проходить курс у Вищій партійній школі при ЦК КП України.

Так, протягом 1947-1962 рр. Вищу партійну школу

при ЦК КП України за спеціально розробленими індивідуальними програмами закінчило громадян Канади членів ТОУК - 13 осіб.

Крім цього, громадяни Канади і США проходили і проходять навчання в Київському педагогічному інституті ім.Горького, Київській державній консерваторії ім.П.І.Чайковського, Київському хореографічному училищі, Київському інституті театрального мистецтва ім.Карпенка - Карого.

Досвід показав ефективність такого шляху підготовки кадрів для ТОУК, Карпаторуського товариства, ЛАУ.

Випускники Вищої партійної школи при ЦК КП України, такі, наприклад, як М.Гринчишин, П.Кравчук виросли у відомих прогресивних українсько-канадських журналістів. М.Гринчишин працює зараз головним редактором органу ТОУК у Вінніпегу - газети "Українське слово", П.Кравчук активно працює в газеті "Українське життя" - органі ТОУК в Торонто. Обидва вони є провідними діячами ТОУК і помітними громадськими діячами Канади. Ще один випускник ВПШ при ЦК КПУ - В.Гарасим, який закінчив навчання в позаминулому році, є зараз заступником генерального секретаря ТОУК по роботі з українцями, народженими в Канаді<...>

Зараз у вищих учбових закладах Києва навчається 10 членів ТОУК. 1 - член Карпаторуського товариства (М.Томас) і 1 член ЛАУ (М.Ракочий) <...>

Серйозним недоліком роботи з цією групою студентів є те, що Українське товариство дружби не має можливості виділити спеціального співробітника, який би займався виключно цією важливою роботою: погодженням учбових планів, залежно від профілю підготовки, контролем за успішністю, наданням допомоги в учбовому процесі та організації побуту, у всебічному ознайомленні з радянською дійсністю.

Крім роботи з канадськими і американськими громадянами, які навчаються у вищих учбових закладах Києва, на запрошення Українського товариства дружби, проводиться робота також і з студентами з інших країн. Для цього встановлено контакти з Комітетом молодіжних організацій УРСР та з Інтернаціональною радою молоді м.Києва.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.1722, арк.1-4. Копія.

№ 57

Лист голови правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном Ю.К.Смолича заступнику голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку про перспективи видання та розповсюдження газети "Вісті з України"

Київ *6 серпня 1963 р.*

До січня 1963 року газету "Вісті з України" та брошури пропагандистського і контрпропагандистського змісту, які видає Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном, розповсюджував серед емігрантів, що проживають в різних капіталістичних країнах, колишній Комітет за повернення на Батьківщину і розвиток культурних зв'язків з співвітчизниками, постійним місцем перебування якого був Берлін, НДР.

Рішенням секретаріату ЦК КПРС № 47/18с від 24 листопада 1962 року Комітет за повернення на Батьківщину і розвиток культурних зв'язків з співвітчизниками реорганізований і переведений з Берліна в Москву.

28 грудня 1962 року Комітет за повернення на Батьківщину сповістив нас, що з 1 січня 1963 року всі витрати по розповсюдженню газети "Вісті з України" та брошур повинно взяти на себе Товариство культурних зв'яз-

ків з українцями за кордоном.

Але кошторис Товариства на 1963 рік був складений ще в липні 1962 року і на той час уже був затверджений, тому сума, необхідна на масове розповсюдження газети "Вісті з України" та брошур, зрозуміло, в кошторисі не була передбачена.

В зв'язку з вищезгаданим, просимо виділити для Товариства на 1963 рік додаткову суму в розмірі 18.424 (вісімнадцяти тисяч чотириста двадцяти чотирьох) карбованців.

Довідка-розрахунок про розповсюдження газети "Вісті з України" та брошур додається на 2 аркушах*.

ЦДАГО України, ф.5110, оп.1, спр.2397, арк. 221-222. Оригінал.

№ 58

Із звернення Гамільтонського відділу Комітету українців Канади до української громадськості Канади у зв'язку з 30-річчям голоду 1932-33 року в Україні[66]

Гамільтон *Не пізніше 15 вересня 1963 р.*

Дорогі брати і сестри!

В цьому році припадає 30-та річниця, коли вся Україна переживала, незнаний ще в історії людства, жахливий терор голоду. Тоді, коли на родючих, але сплюндрованих Москвою, полях Українського чорнозему щойно достигав щоденний хліб нового врожаю, по селах і містах валялись, мов снопи, сотні тисяч трупів, померлих українських людей, інші сотні тисяч живих кістяків чекали на свою неминучу чергу. Багато з вас є свідками того безладдя, коли цілі села заростали бур'янами, а плач і стогін голодних матерів з немовлятами і дітьми орною

* Не публікується.

лавою залив усю Україну. Цілі райони були обложені військовими ордами Москви, щоб безмилосердно, в хижацький спосіб, знищити всякий збройний переворот. Увесь Український Нарід, потопаючи в пролитих сльозах і крові, переживав катастрофу масового знищення, а Москва, проливши крокодилячі сльози перед так зв. "Гуманістичним світом", з особливим пієтизмом, приглядалась своєму успіхові запланованої акції: "Голодом знищити національний хребет України українське селянство, і масовими чистками НКВД розстріляти здобутки українізації - українську інтелігенцію і національно-свідоме робітництво.

На превеликий жаль, деякі "гуманісти" заходу свідомо повірили отим крокодилячим сльозам Москви: як радісно живеться народам Радянського Союзу, і різними політичними акціями офіційно й неофіційно прикривали й прикривають ще й до сьогоднішнього дня варварський злочин Москви, планово застосований для України.

На сьогоднішній день міжнаціональний зміст політичної структури майже не змінився. Нова і небезпечна течія вільно демократичного націоналізму, що прямує до остаточного національного визволення, лякає Москву, що незадовго вона втратить годувальницю Європу-Україну. Хрущовська доктрина (ліквідації національного питання на Україні) - це не що інше, як продовження колоніальної і народовбивчої політики Кремля, а план "мирної коекзистенції" - це ще одна підступна брехня Москви, яка може принести катастрофічні наслідки всім вільним народам світу <...>

ЦДАМЛМ України, ф.1186, оп.2, спр.91, арк.94. Оригінал.

№ 59
З листа Юрія Кренца від Робітничого запомогового товариства в Канаді Українському товариству дружби і культурного зв'язку з закордоном щодо обміну літературою та інформаційними матеріалами*

Вінніпег *21 лютого 1964 р.*

<...>В листі від 9 січня звідомляєте, що посилаєте нам через посольство планшетну виставку Т.Г.Шевченка англійською мовою, бібліотечку літератури (40 назв), магнітозапис концерту на слова Шевченка і статті.

Цієї посилки ми ще не одержали, але сподіваємося, що вона в найближчому часі надійде. Фільм "Тарас Шевченко" вже одержали через посольство. Робимо заходи, щоб фільм почати демонструвати спершу у Вінніпегу, а після по інших містах Канади.

Ми готуємося до першої виставки про Шевченка в Манітобському університеті. Ця виставка буде тривати цілий березень. Після того плануємо мати виставку в публічній бібліотеці Вінніпегу і інших місцях. Про успіх нашої виставки будемо звідомлять.

Вислані нам фільми одержали всі за винятком одного, а це "Королева бензоколонки". Цього фільму ще не одержано. Тепер висвітлюється в різних місцевостях Канади фільм "Земля". Готуємося до висвітлення інших фільмів. Ці фільми дуже на часі і це дає нам добрий засіб скликати більше людей і до святкувань ювілею Шевченка.

В справі інвойсів. Тепер від нас не вимагають інвойсів на літературу і газети. На фільми або картини вимагають. Але це не означає, що не може бути в цьому зміни. Ми в найближчому часі надрукуємо інвойси і надішлемо до Вас. Літературу можете посилати без них. Якби щось сталось, то ми Вас повідомимо.

* Див. док. № 51.

Фотоальбом "Юність України" ще не одержали, не одержали також книжок до виставки Шевченка. Тимчасом збираємо книжки самі між собою і сподіваємось, що надійдуть від Вас.

Посилки книжок, що звідомляєте листом від 14 лютого теж ще не одержали. Деякі книжки просимо надсилати, як можливо, по кілька копій, бо тільки в нашій канцелярії працює кілька товаришів, що цікавляться надісланою Вами літературою. А в цілій Канаді у нас є багато хороших людей, які бажають бодай дещо прочитати.

Будемо просити, як вийдуть твори Шевченка і про Шевченка англійською мовою, щоб Ви нам обов'язково надіслали. Можна надіслати по пару книжок французькою і російською <...>*

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.1845, арк.50-51. Оригінал.

№ 60
Інформація Посольства СРСР в Канаді про святкування 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка

Оттава *6 червня 1964 р.*

Уже стало традицией украинских прогрессивных организаций Канады ежегодно отмечать юбилейные даты Т.Г.Шевченко и других деятелей украинской культуры.

Особенно торжественно проходят празднования 150-летия со дня рождения Т.Г.Шевченко в этом году.

*На документі резолюція голови правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.Колосової[67]: "Харитонову В.О.< співробітник товариства.> Прошу перевірити коли все це посилалось, чим би ми ще допомогли РЗТ. К.Колосова. 6.III.1964".

Шевченковские торжества в Канаде начались 8 марта и закончатся в конце июня народным торжеством в Палермо около памятника Великому Кобзарю.

Украинские прогрессивные организации ТОУК, РЗТ провели большую подготовительную работу по проведению празднования 150-летия со дня рождения Т.Г.Шевченко. К этой дате готовились выступления коллективов художественной самодеятельности, велась большая воспитательная работа, готовились выставки, рефераты и т.п.

Накануне 150-летия со дня рождения Т.Г.Шевченко, 8 марта состоялись праздничные концерты в Виннипеге, Реджайне, Монреале и Ванкувере.

В Виннипеге - "столице" украинских поселенцев, где впервые в 1906 году состоялся концерт в честь Великого Кобзаря, 8 марта в Плейгауз театре собралось свыше 1500 человек на Шевченковский концерт. Зал театра был заполнен людьми разных национальностей, которые пришли сюда, чтобы отдать дань уважения Т.Г.Шевченко - великому сыну украинского народа.

Среди присутствующих много молодежи.

Праздничный концерт, в котором выступили ученики украинской детской школы, члены юношеской секции и молодежный хор "Динамо", мужской хор "Бандурист", женский хор "Барвинок", прошел с большим успехом.

На концерте с докладом "Тарас Шевченко - великий сын украинского народа" выступил Посол СССР в Канаде И.Ф.Шпедько. В своем докладе посол рассказал о том, как уважают и ценят Шевченко не только на Украине, но и все народы Советского Союза, о тех успехах, которых достигла Украина за годы советской власти. Выступление Посла было выслушано с большим вниманием и неоднократно прерывалось бурными, продолжительными аплодисментами.

Концертная программа была очень разнообразна и вся посвящена великому юбилею. Художественные силы выступали под руководством дирижера Мирона Ша-

тульского. Председателем концерта был Николай Гринчишин.

В тот же день в г.Реджайне в Украинском рабочем доме состоялся юбилейный Шевченковский концерт. Зал украинского рабочего дома украшен литографиями картин Шевченко. Везде слышится разная речь - и сюда пришли люди разных национальностей, чтобы вместе с украинцами отметить юбилей великого интернационалиста - Т.Г.Шевченко.

Сборный хор ТОУК Реджайны и Мус Джо начинает праздничный концерт. Величественно льется "Реве та стогне Днипр широкий!"

Свыше трех часов длился Шевченковский юбилейный концерт. Его программу исполняли хористы, оркестранты, танцовщики и солисты под руководством дирижеров Петра Лапчука и Василия Олександрука. Реферат о жизни и творчестве Тараса Шевченко на английском языке сделал Йосип Савчик.

На торжественном концерте-вечере выступил мэр города Реджайны Генри Мейкор, который поздравил присутствующих со 150-летием со дня рождения Великого Кобзаря<...>

В Украинском рабочем доме собрались члены ТОУК и РЗТ, гости, все те, кто чтит и уважает наследие великого поэта-революционера Т.Г.Шевченко.

Коротким вступительным словом вечер открыл Николай Михайлюк.

Затем состоялся шевченковский концерт.

Дань уважения Кобзарю прибыл отдать альдерман города Лашин (предместье Монреаля) Василий Михайлюк, выходец из украинской семьи. С рефератом о жизни и творчестве Т.Г.Шевченко выступил Федор Петелько.

Затем состоялся просмотр художественного фильма "Назар Стодоля".

Ванкувер

Около 2200 человек заполнили просторный зал Квин

Елизабет театра в Ванкувере. Среди присутствующих много молодежи, слышится английская речь. Украинцы, русские, англичане, люди других национальностей собрались сегодня здесь, чтобы одной семьей отметить 150-летие со дня рождения Т.Г.Шевченко.

...На сцене сборный хор Товарищества объединенных украинских канадцев. На заднем плане макет памятника Т.Г.Шевченко в Палермо. Хор под руководством Карла Кобылянского исполняет "Реве та стогне..." В зале праздничное настроение.

Доклад о жизни и творчестве поэта сделал атташе Посольства СССР в Канаде Олег Хоменко. Присутствовавшие несколько раз прерывали его доклад бурными аплодисментами.

Свыше 350 участников выступили перед зрителями. Выступали с песнями: смешанный хор, женский хор "Русалка", молодежный хор "Дружба", танцевальный ансамбль "Кобзарь".

Концерт вела секретарь провинциального комитета ТОУК Ганна Польова.

Торонто

В понедельник 9 марта в Украинском рабочем доме в Торонто состоялся торжественный вечер, посвященный 150-летию со дня рождения Великого Кобзаря. Зал заполнен до отказа людьми, которые пришли сюда, чтобы отдать дань уважения великому сыну украинского народа Т.Г.Шевченко. <...>

Председатель КИК ТОУК Михаил Король открывает торжественный вечер. Он говорит о величин великого сына Украины Т.Г.Шевченко<...>

Член КИК ТОУК Петр Кравчук делает доклад "Он всегда с нами" - о влиянии произведений Т.Г.Шевченко на канадских украинцев.

От Канадского совета национальных групп с приветственной речью выступил Вильям Богм.

Василий Гарасим, член КИК ТОУК, сделал доклад на английском языке "Слово Шевченко к нам".

* * *

Украинская общественность Эдмонтона провела большую подготовительную работу по празднованию 150-летия со дня рождения гениального поэта-борца, революционера-демократа Т.Г.Шевченко.

В воскресенье 19 апреля в самом большом зале города Джубели Аудиториуме благодаря большой подготовительной работе художественных сил ТОУК и РЗТ состоялся шевченковский концерт, в котором приняли участие свыше 300 участников. <...>

Вся программа была посвящена Шевченковской тематике.

На концерте присутствовало 2500 человек как из самого Эдмонтона, так и его окрестностей. С большим вниманием присутствовавшие выслушали выступление Посла СССР в Канаде И.Ф.Шпедько о жизни и творчестве Т.Г.Шевченко.

На концерте также выступил мэр города Эдмонтона Василий Гавриляк. В своем выступлении он указал на значение Т.Г.Шевченко в мировой литературе и отметил тот большой вклад, который сделали украинцы в строительство Канады - ее экономику и культуру.

Торжественные вечера и концерты, посвященные 150-летию со дня рождения Т.Г.Шевченко, состоялись и в других канадских городах - Гамильтоне, Виндзоре, Брентфорде, Кириленд Лейк. В каждой местности, где живут украинцы и существуют культурно-воспитательные общества, в марте-апреле проходили лекции, рефераты, литературные вечера, посвященные 150-летию со дня рождения Т.Г.Шевченко.

Художественные коллективы провинциальных отделов ТОУК в Британской Колумбии, Альберте, Манитобе провели целый ряд концертов, посвященных Т.Г.Шевченко в различных городах и местностях провинций, где имеются украинские поселения.

В связи со 150-летием со дня рождения Т.Г.Шевченко

Краевой исполнительный комитет ТОУК принял решение направить с концертами на запад страны Торонтский мужской хор имени Т.Г.Шевченко под руководством Евгения Дольного.

В июне этот хор выступит со своими концертами в Виннипеге, Калгари, Эдмонтоне, Реджайне, Форт Вильяме. Вместе с хором в гастрольную поездку отправился и мандолинный оркестр. Программа хора - новые произведения на слова Тараса Шевченко, произведения, посвященные Т.Г.Шевченко, лучшие образцы песен современных украинских советских композиторов.

* * *

В плане проведения шевченковских торжеств, ознакомления канадской общественности с литературным наследием Т.Г.Шевченко большое место занимают организации шевченковских выставок.

Уже несколько месяцев путешествует по Западу Канады выставка картин детей на шевченковские темы, которая была направлена в Канаду Украинским обществом дружбы и культурной связи с зарубежными странами. Выставка состоит из более чем 100 рисунков.

Большим успехом эта выставка пользовалась в провинции Альберта. Она была организована в государственных школах, публичных библиотеках, помещениях ТОУК. Эту выставку посетили тысячи людей.

Особенно большое влияние оказала выставка на учеников средней школы в городе Вернон (Британская Колумбия), где она была организована в январе с.г. Учитель рисования по этому поводу заявил, что выставка вызвала живой интерес среди учеников, значительный процент которых составляют украинцы. Они, увидев выставку, гордо заявили, что принадлежат к этому великому украинскому народу, из которого вышел Тарас Шевченко.

В Реджайне силами ТОУК и РЗТ была организована выставка, посвященная Т.Г.Шевченко. Над выставочным

столом виднелся портрет Кобзаря и сообщение ЮНЕСКО о праздновании его 150-летнего юбилея во всем мире. На выставке были представлены произведения Шевченко, книги о нем, бюст поэта, барельефы с изображением Ивана Франко и Шевченко, пейзажные картины Украины художника Левченко, картины Киева, альбомы пластинок оперы "Катерина", "Малый Тарас", "Хор Шевченко". Все это привлекало внимание зрителей, одни расспрашивали о Шевченко и его творчестве, другие покупали книги, альбомы.

Кроме того, в Реджайне, в помещении новопостроенной городской библиотеки с 28 марта по 17 апреля была организована литературная выставка, посвященная Т.Г.Шевченко. Такая же выставка была организована в г.Саскатуне с 10 по 24 марта в помещении публичной библиотеки.

Детская художественная выставка на шевченковские темы длилась в Реджайне 10 дней - с 1 по 10 мая в помещении Норман Мекенз и Арт Гелери, Университете Сакачевана, Реджайна Кемпус.

С 3 по 7 февраля в гор. Летбридж, провинции Альберта была организована выставка рисунков, выполненных студентами Украины на тему произведений и жизни Т.Г.Шевченко. Выставка была организована в городской библиотеке имени Карнити. Выставку просмотрели тысячи жителей.

Местная телевизионная станция и пресса "Летбридж Геральд" широко рекламировали выставку, показывали рисунки и портрет Шевченко, информировали о 150-летии со дня рождения Т.Г.Шевченко, которое согласно постановлению ЮНЕСКО отмечается во всем мире.

Редактор "Leathbridqe Gerald" В.Моверс осмотрел выставку и в редакционной статье отметил юбилей Тараса Шевченко, его большой талант художника и поэта. Он призвал канадцев ближе познакомиться с жизнью и творчеством Великого Кобзаря Украины.

Во многих украинских рабочих домах были органи-

зованы многодневные выставки, на которых показывались литографии рисунков Тараса Шевченко и рисунки других украинских художников, "Кобзари" разных изданий и другие произведения, книги украинских советских шевченковедов.

Три недели длилась Шевченковская выставка в Манитобском университете, организованная обществом культурных связей с Украиной и славянским отделением университета. На ней демонстрировалось свыше 300 экспонатов, среди них 30 разных изданий "Кобзаря". Выставка вызвала живой интерес профессоров и студентов университета.

В связи со 150-летием со дня рождения Т.Г.Шевченко женские отделы ТОУК в Гамильтоне, Ванкувере и других городах страны организовали выставку ручных работ и домашней кулинарии. Выставки пользовались большой популярностью среди населения.

* * *

В связи со 150-летием со дня рождения Т.Г.Шевченко прогрессивные газеты "Українське життя", "Українске слово" и "Ukrainian Canadian" в течение всего 1964 года печатали на своих страницах статьи о жизни и творчестве поэта, о местах, связанных с его жизнью, о подготовке и праздновании юбилея Кобзаря в Советском Союзе.

В начале марта все три газеты выпустили праздничные шевченковские номера. Праздничный номер вышел также и русской прогрессивной газеты "Вестник".

Впервые на английском языке выпущена биографическая повесть о Тарасе Шевченко "Свет мое село", которую написали канадско-украинские авторы Ганна Польова и Мич Сейго.

Канадская компания "Концерт Аренджмент Лимитид" выпустила к юбилею поэта долгоиграющие пластинки оперы Николая Аркаса "Катерина" и "Поет хор Шевченко". Эта же компания выпустила долгоиграющую пластинку "Маленький Тарас", по книге Ганны По-

льовой этого же названия.

Во многих городах Канады демонстрируются фильмы "Тарас Шевченко", "Назар Стодоля", "Лилия", "Муза Т.Г.Шевченко в Палермо".

Виннипегская телевизионная студия передавала специальную программу в связи со 150-летним юбилеем Т.Г.Шевченко.

Канадская радиостанция СБС передавала получасовую программу, посвященную Великому Кобзарю.

В издающемся Посольством СССР в Канаде журнале "Советский Союз сегодня" мартовский номер быш полностью посвящен годовщине поэта, в других номерах также печатались статьи о жизни и творчестве Т.Г.Шевченко.

В мае месяце с.г. в столице Канады Оттаве Посольством СССР в Канаде совместно с отделением ЮНЕСКО в Национальном музее был проведен вечер, посвященный Великому Кобзарю. Кроме выступлений о творчестве и значении Т.Г.Шевченко демонстрировался кинофильм "Тарас Шевченко". На вечере присутствовали представители правительственных, дипломатических кругов, общественности, местных украинцев.

Наряду с мероприятиями, проводимыми прогрессивными организациями, к 150-летию со дня рождения Т.Г.Шевченко "готовятся" и украинские буржуазные националисты.

Основные "торжества" у них намечены на 4 и 5 июля в Виннипеге около памятника Шевченко.

В день рождения поэта украинские националистические газеты выпустили специальные "шевченковские" номера, в церквях проходили богослужения, читались "рефераты и доклады", в которых творчество поэта искажалось в националистическом духе. <...>

Науковий архів Шевченківського Національного заповідника, ф.1, оп.1, спр.1, арк.1-11. Оригінал.

№ 61
Повідомлення РАТАУ про прибуття в Україну канадського спортсмена Конрада Дюбе

Київ *22 серпня 1964 р.*

Сюди прибув канадський спортсмен Конрад Дюбе, який об'їхав на велосипеді багато країн світу. Свою подорож він розпочав десять років тому. За цей час він змінив 6 машин, на яких "наїздив" понад 200 тисяч кілометрів і відвідав 49 країн п'яти континентів земної кулі. Тепер він робить подорож по Радянському Союзу за маршрутом Москва-Харків-Полтава-Київ-Одеса-Кишинів.

Найцікавішим у біографії 35-річного велосипедиста з міста Квебека є те, що в дитинстві він переніс поліомієліт і одинадцять років був прикутий до ліжка. Завдяки величезній силі волі і невпинним тренуванням він переміг хворобу і став спортсменом.

-Ось моя візитна картка! - посміхаючись, простягає Конрад Дюбе товстий зошит у червоній палітурці. Тут зібрана справді унікальна колекція підписів мерів міст з печатками муніципалітетів. У Харкові в зошиті з'явився ще один підпис і печатка.

-Щиро дякую радянським людям, - каже він. - У вашій величезній країні я зустрів щирих, привітних друзів. Після Радянського Союзу мій дальший шлях лежить через Румунію, Болгарію, ОАР, країни східного узбережжя Африки, потім - повернення на батьківщину.

ЦДАВО України, ф.5111, оп.1, спр.368, арк.15. Оригінал.

№ 62

Доповідна записка голови Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР В.Ф.Нікітченка[68] ЦК КПУ про антирадянську діяльність в Україні громадянина Канади І.В.Коляски*

Київ *14 січня 1965 р.*

Совершенно секретно

Экз № 1

В сентябре 1963 года для учебы в Высшей партийной школе при ЦК КПУ по рекомендации Товарищества объединенных украинцев Канады в Киев прибыл Коляска Иван Васильевич, 1915 года рождения, украинец, уроженец и житель Канады, работающий учителем средней школы в Торонто. Учебу в партшколе Коляска закончит в 1965 году.

До этого Коляска посетил Советский Союз в 1962 году в качестве руководителя группы туристов-членов ТОУК.

В Комитет госбезопасности при СМ УССР поступило ряд сообщений о поведении и высказываниях Коляски, из которых устанавливается следующее:

Во время официальных встреч и бесед с советскими людьми Коляска заявляет, что главной его целью является борьба против врагов Советского Союза после окончания учебы в партшколе и возвращения в Канаду. При этом он подчеркивает, что является коммунистом, находится в первых рядах борцов и много делает для развития прогрессивного движения.

В то же время, беседуя в августе 1964 г. в Черновцах со своим знакомым, он показал себя хорошо осведомленным о деятельности канадских троцкистов, называл их "смелыми, решительными парнями", поборниками мира и демократии, которые, по его утверждению, играют положитель-

* Див. док. № 63.

ную роль в политической жизни Канады.

Коляска считает, что ТОУК и другие, действующие в Канаде прогрессивные организации украинских эмигрантов не способны вести положительную работу в стране. По его мнению, наиболее влиятельным среди украинцев в Канаде является "Украинское национальное объединение" - УНО[69], которое, как заявляет Коляска, занимает в последнее время довольно лояльные позиции по отношению к СССР. Известно, что Коляска посещал собрания УНО и знаком со многими членами этого националистического объединения.

Ссылаясь на свои знакомства в УНО, знание настроений его членов и "полевение", в целом, всего УНО, Коляска всерьез вынашивает планы создания новой, промежуточной между УНО и ТОУК, "демократической" эмигрантской организации или партии. Цель этой организации - объединение колеблющихся и отходящих от националистической деятельности эмигрантов, всестороннее ознакомление с жизнью Советской Украины, организация поездок ее членов в СССР, установление тесных культурных связей с общественными и культурными организациями Украинской ССР.

В качестве своих будущих помощников по "демократической" организации Коляска называет, прежде всего, националистов, активных участников УНО.

Коляска стремится использовать пребывание в СССР, чтобы заручиться поддержкой его намерений со стороны УОКС'а, Общества культурных связей с украинцами за границей, а возможно, и других организаций и учреждений.

Действия Коляски идут вразрез с планами ТОУК, поскольку они направлены на ослабление этой широко известной в Канаде прогрессивной организации, выступающей против украинских националистов, за дружбу с Советским Союзом.

Установлено, что Коляска рассматривает многие стороны жизни на Украине с националистических позиций,

восхваляет условия жизни в капиталистических странах, вступает в частые контакты с местными жителями и завязывает с ними острые дискуссии по национальному и другим вопросам. Во время пребывания в Черновцах в августе 1964 года Коляска проявлял чрезмерный интерес к изучению сотрудников отделения "Интурист" и государственного университета.

Коляска установил тесную связь с возвратившимся из заключения писателем Антоненком-Давидовичем Б.Д.[70], сообщаемые им отрицательные факты тщательно записывает в зашифрованном виде, подчеркивая при этом, что такие вещи он "должен обязательно знать". Коляска предлагал Антоненком-Давидовичу передать ему стихи или другие произведения, которые не могут быть опубликованы в СССР, и обещал оказать содействие в публикации их за границей.

По просьбе Коляски, ему из Канады довольно часто направляют вырезки из реакционных газет, распространение которых на территории УССР нежелательно. Известны также факты, когда Коляска в беседах в Обществе культурных связей с украинцами за границей пытался доказать нецелесообразность разоблачения и компрометации на страницах, издаваемой Обществом газеты "Вісті з України", украинских националистов, в том числе и военных преступников, утверждая, что Общество должно стремиться к переубеждению этой категории эмигрантов с целью привлечения их на свою сторону.

Коляска характеризовал ряд националистов-эмигрантов как нейтральных и даже лояльно настроенных по отношению к Советскому Союзу и рекомендовал с отдельными из них установить более тесный контакт по линии Общества. К числу таких лиц Коляска отнес также бывшего редактора бандеровской газеты "Гомін України" Рахманного-Олейника, руководителя группы сторонников "Украинской головной вызвольной рады" в Виннипеге Марунчака, редактора газеты "Вільне слово" Россоху Степана, канадского сенатора Юзыка Павла и др., антисовет-

ски настроенных лиц.

На основании изложенного возникают опасения, что Коляска может использовать пребывание и учебу на Украине для сбора тенденциозной информации, а после возвращения в Канаду включиться в работу по подрыву авторитета ТОУК и других прогрессивных организаций, чем нанести большой вред патриотическому движению в Канаде.

Считали бы целесообразным, поручить ректорату Высшей партийной школы при ЦК КПУ и президиуму Украинского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами, с которым Коляска как иностранный гражданин имеет тесный контакт, обратить серьезное внимание на его идеологическое воспитание.

Меморандум, составленный на основании поступивших в КГБ при СМ УССР материалов, <которые - авт.> при этом прилагаются*.

Державний архів Служби безпеки України. Колекція документів.

№ 63

Спеціальне повідомлення голови Комітету держбезпеки при Раді Міністрів УРСР В.Ф.Нікітченка ЦК КП України про комплекс оперативних заходів щодо громадянина Канади І.В.Коляски**

Київ *21 липня 1965 р.*

Секретно

Экз. № 1

В Высшей партийной школе при ЦК КП Украины с сентября 1962 года обучается канадский гражданин Коляска Иван Васильевич, 1915 года рождения, уроженец

* Не друкуються.

** Див. док. № 62.

Канады, по профессии учитель истории средней школы.

За время пребывания в Киеве Коляска установил связь с националистически настроенными лицами из числа творческой интеллигенции столицы Украины, а также с отдельными представителями интеллигенции города Львова, находящимися в поле зрения органов госбезопасности.

По имеющимся в КГБ при СМ УССР данным, Коляска предпринимает активные меры для получения интересующих его материалов тенденциозного и антисоветского характера с тем, чтобы после возвращения в Канаду опубликовать их в зарубежной прессе, тем самым нанести политический ущерб Советскому государству.

Устанавливая широкие связи среди советских граждан, Коляска систематически допускает клеветнические измышления о политике Коммунистической партии и Советского правительства по национальному вопросу, раздает националистические открытки, марки и вырезки из зарубежных националистических газет, в которых возводится клевета на советскую действительность.

При этом, Коляска от своих связей стремится получить различного рода тенденциозные и националистические материалы, распространяемые нелегально.

Так, при посещении поэта А.Малышка Коляска, якобы, получил от последнего четыре неопубликованные стихотворения, жене умершего поэта В.Сосюры предлагал большую сумму денег за неопубликованные в советской прессе произведения, в особенности его интересовала поэма "Розстріляне безсмертя".

Полученные таким образом материалы, Коляска переправляет в Канаду с целью последующего их опубликования в зарубежной прессе (как в коммунистических газетах, так и в органах печати различных националистических формирований).

В одной из бесед Коляска заявил по этому поводу следующее:

"Самые ценные материалы я переслал в Канаду через

руководящих работников Компартии Канады[71], приезжавших в Киев в качестве гостей... Некоторые из этих руководящих канадских коммунистов знали, что и для чего я им передаю, а некоторые этим даже не интересовались. Все доставлено в Канаду по назначению и полностью. Передавать через таких людей нелегальные материалы очень удобно, ведь их, соблюдая коллегиальный коммунистический этикет, у вас не обыскивают".

КГБ при СМ УССР были получены данные о том, что в июле с.г. Коляска передал гостю ЦК КП Украины Мациевичу С.В. ряд антисоветских и тенденциозных материалов. По согласованию с руководящими органами, перед вылетом в Канаду в московском аэропорту Шереметьево у Мациевича был произведен таможенный досмотр вещей.

При досмотре были обнаружены три тетради, принадлежащие Коляске, в двух из них Коляской были записаны тенденциозно подобранные материалы, в которых искаженно толковалась политика Советского государства по национальиому вопросу, переписка киевского инженера Лобка В.Ф. и ряд его заявлений в инстанции и частным лицам по вопросам развития украинского языка, а также тайник в футляре от фотоаппарата, в котором находилось 6 листов, заполненных Коляской с двух сторон различного рода антисоветскими анекдотами и пасквилями на советскую действительность.

Вышеуказанные материалы при досмотре изъяты и по этому факту официальными органами проведена соответствующая документация.

Особенно активно Коляска ведет себя в оставшийся период перед отъездом в Канаду.

В настоящее время он предпринимает настойчивые попытки к приобретению различного рода бланков официальных учреждений, книг, брошюр, проспектов и т.п., применяя при этом различные ухищрения, вплоть до похищения их в организациях и учреждениях.

Значительное количество литературы самого разно-

образного содержания Коляска направляет в Канаду по почтовым каналам.

Коляску интересуют также фамилии руководящих работников ЦК КПУ, фамилии лиц русской и еврейской национальности, работающих на руководящих постах в учреждениях и предприятиях Украины, а также места работы и должности бывших сотрудников органов госбезопасности, после увольнения на пенсию, продолжающих работать в народном хозяйстве.

Все эти данные нужны Коляске, по его словам, для иллюстрации, якобы проводящейся на Украине, активной руссификации[72] и ассимиляции, направленной на уничтожение украинской нации.

В сложившихся обстоятельствах считали бы целесообразным осуществить следующие мероприятия:

1.За недостойное поведение, направленное на подрыв международного авторитета Советского государства и дискредитацию национальной политики Коммунистической партии Советского Союза, нарушение правил поведения для иностранцев выдворить Коляску И.В. за пределы Советского Союза с опубликованием этого факта в республиканской прессе для компрометации Коляски перед канадской прогрессивной общественностью.

2.По преступным связям Коляски И.В. из числа советских граждан, известным органам госбезопасности, осуществить комплекс профилактических мероприятий.*

Державний архів Служби безпеки України. Колекція документів.

* На документі примітка: "Доложено т.Шелесту П.Е.[73] 16.VII.65".

№ 64
Із звернення до української громади Канади Комітету з ювілейного видання творів Уласа Самчука

Торонто *1965 р.*

З приводу того, що цього 1965 р., один з наших видатних письменників Улас Самчук зустрічає 60 річницю свого народження і 40 років літературної діяльності, у Торонто (Канада), де живе письменник, за почесним гологуванням президента Наукового товариства ім.Шевченка, професора Романа Смаль-Стоцького[74], під патронатом Української вільної академії наук та Об'єднання українських письменників "Слово" утворився Громадський комітет до складу якого належать: інж. Арсен Шумовський - діловий голова, п.Трохим Ринденко - секретар, п.Іван Драгомирецький - скарбник. Члени: інж. Олександр Бабиченко, д-р.Петро Глібович, п.Іван Довгаль, проф.Зенон Зелений, п-ні Ольга Лаптута, поет Борис Олександрів, м-гр.Ярослав Спольський і інж.Іван Янішевський.

Завданням Комітету - допомогти письменникові в його творчо-видавничих труднощах, зокрема перевидати солідним академічним виданням головний його твір "Волинь", який вже належить до нашої літературної класики і який вже давно вичерпаний на книжковому ринку, як також довидати третій том його другої трилогії "Ост"

Дорогі краяни, друзі, читачі, організації, підприємства, установи і церковні громади! Ви знаєте труднощі наших письменників на еміграції! Знаєте вагу і значення їх роботи для нашої культури! Зокрема, знаєте вагу і значення творчості Уласа Самчука! Закликаємо вас помогти нам, помогти йому! Це справа не його особиста, а нас усіх. Майбутність буде нам за це вдячна<...>

ЦДАМЛМ України, ф.1186, оп.2, спр.108, арк.156. Оригінал.

№ 65
З доповідної записки завідувача сектором ЦК КПУ з зарубіжних зв'язків І.А.Пересаденка та консультанта сектора ЦК КПУ з зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України В.П.Оснача[75] про співробітництво України з Канадою по лінії громадських організацій

Київ *3 серпня 1966 р.*

Громадські організації, окремі учбові заклади УРСР підтримують активні і широкі зв'язки з прогресивними організаціями, редакціями газет, діячами науки і культури Канади.

Тільки в 1965 р. та І півріччі ц.р. Українське товариство дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами надіслало до Канади біля 20 тисяч примірників соціально-економічної, художньої літератури та ілюстрованих видань, в тому числі тематичні бібліотеки (по 30-100 назв в кожній) <...>: "Українське народне мистецтво", "Київ - місто-герой", "І.Я.Франко", "20 років з дня розгрому фашистської Німеччини" та інші.

В Канаду, на адресу прогресивних українських та інших організацій також надіслано:

56 комплектів планшетних фотовиставок "Радянська Україна", "Народна освіта в УРСР", "І.Я.Франко";

6 комплектів виставки прикладного мистецтва, виставки дитячого малюнка, естампів, живописних творів радянських художників<...>;

47 копій науково-популярних і хронікально-документальних кінофільмів англійською, французькою, іспанською, німецькою, російською та українською мовами, в тому числі: "Портрет хірурга"; "Золоті ворота"; "Українська РСР"; "О.Довженко"; "Ю.Шумський"; "Каштани Києва"; "Супутники" та інші.

295 статей і виступів державних і громадських діячів

республіки, письменників, журналістів, зокрема А.Кочубея "Україна в семирічці", М.Терещенка "Нові рубежі української металургії", М.Котикова "Надра України служать народові", В.Бакуля "Україна алмазна", В.Московченка "Народний митець Василь Касіян" та інші, 638 кліше, щомісячну хроніку "Україна сьогодні";

106 копій магнітозаписів, в тому числі концерти української радянської симфонічної, оперної музики, народної, естрадної пісні, художньої самодіяльності колективів України, "Співає Белла Руденко", "Співає Дмитро Гнатюк", концерти-бесіди про Одесу і Севастополь та багато інших, понад 2 тис. грамплатівок з записами української класичної сучасної і народної музики.

До Канади надсилається також щотижнева газета "Вісті з України" з додатком англійською мовою, а також брошури, які видаються Товариством культурних зв'язків з українцями за кордоном.

Широкі зв'язки існують між Київським університетом та Альбертським університетом (м.Едмонтон). Щороку ці університети обмінюються науковцями для читання лекцій. В цьому році в КДУ були проведені місячні курси викладачів української мови з Канади<...>

За останні роки для ТОУК на Україні було підготовлено 29 спеціалістів. Зараз в Києві навчається 13 членів ТОУК, в т.ч. в КДУ - 6 чоловік, консерваторії - 4 чоловіки, в педінституті - 2 чол., в хореографічному училищі - 1 чол.<...>

В рамках культурних зв'язків між СРСР і Канадою в Канаді гастролювали Державний ансамбль танцю УРСР (1962 рік), народний артист СРСР Дмитро Гнатюк[76] (1963 р.), народний артист УРСР Ю.Гуляєв [77](1965 р.). Ансамбль танцю виїздить на гастролі до США і Канади і в 1966 році.

В ц.р. передбачається проведення в м.Києві фотовиставки "Канадська архітектура", яку організовує Спілка архітекторів УРСР.

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр. 236. Арк.70-72. Оригінал.

№ 66

Інформація РАТАУ про перебування в Україні мера м.Вінніпега С.Дзюби

Київ *18 серпня 1966 р.*

На Україні гостював мер канадського міста Вінніпега С.Дзюба. Він ознайомився з успіхами трудящих західних областей України в господарському і культурному будівництві, відвідав столицю України.

С.Дзюбу прийняв заступник Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Тронько і мав з ним розмову.

На розмові були присутні голова президії правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами К.А.Колосова і голова президії правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном Ю.К.Смолич.

ЦДАВО України, ф. 5111, оп.1, спр.519, арк.82. Оригінал.

№ 67

Запис бесіди Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька з членами виконкому ТОУК В.Гараснмом, М.Королем, М.Гринчишнним з проблем національної політики в УРСР та організації поїздок в Україну молодих українських канадців

Торонто *26 серпня 1966 р.*

26 августа с.г. встретился в Торонто с председателем Исполкома ТОУК В.Гарасимом, заместителем председателя М.Королем и главным редактором газеты "Життя и слово" М.Гринчишиным. В беседе были затронуты сле-

дующие вопросы:

1.О записке ТОУК в ЦК КП Канады по национальному вопросу. Собеседники рассказали, что по поручению исполкома и партийного комитета ТОУК т.т.Прокопчак, Кравчук и Сейго подготовили проект записки "Некоторые аспекты национального вопроса". В записке излагается мнение руководства ТОУК относительно якобы имеющих место, фактах неправильного отношения к проблеме языка в УССР, в частности, о замене украинского языка русским в официальной переписке, печати, в школах и высших учебных заведениях и т.п. После рассмотрения и утверждения исполкомом ЦК КП Канады записка будет служить указанием для делегацни, которая в октябре-декабре с.г. выедет в Киев по согласованию с ЦК КП Украины. В последние годы руководство ТОУК непосредственно и через Компартию Канады неоднократно высказывало свое мнение в Москве и Киеве по указанному вопросу, а сейчас это обобщено в записке. Она является закрытым документом, о котором знают лишь члены исполкома и партийного комитета ТОУК. Возможно руководство Компартии внесет изменения и коррективы в записку, но цель ее останется прежней - откровенно высказать советским товарищам дружеское мнение о том, что непродуманные факты виедрения русского языка вместо украинского в УССР создают беспокойство среди украинской общественности за рубежом и подрывают престиж Советского Союза в национальном вопросе. К тому же они широко используются украинскими националистами в США, Канаде, Аргентине и ряде других стран, где много проживает украинцев, в целях развертывания антисоветской пропаганды.

В ответ на это сказал собеседникам, что не читал упомянутой записки, но хочу высказать свое мнение по существу вопроса. Напомнил, что в Москве, Киеве и при встречах в посольстве членам руководства ТОУК уже неоднократно разъяснялись основы нашей национальной политики. Разъясняя суть этой политики, подчеркнул, что ника-

кой руссификации на Украине не проводилось и не проводится. Русский язык является ведущим в Советском Союзе и его знание позволяет любому советскому человеку более широко и всесторонне использовать свои способности. Поэтому, естественно, если украинцы проявляют большой интерес к русскому языку и той богатейшей культуре, которая создана и создается на его основе. К тому же, на Украине проживает много граждан других национальностей, в том числе и русских, которым никак нельзя отказывать в использовании русского языка, независимо от того, где они проживают. Подчеркнул, что в Советском Союзе, в том числе и на Украине, строго соблюдаются принципы ленинской национальной политики, которая обеспечивает равноправие и расцвет всех национальностей в Советском Союзе. И это главное, а не то, где и сколько появилось надписей или публикаций на русском языке. Очевидно, товарищи из ТОУК, явившиеся инициаторами постановки вопроса "о проблеме языка в УССР", либо не знают действительного положения, либо введены в заблуждение. Добавил, что после ознакомления с содержанием записки работники посольства готовы снова обсудить с членами правления ТОУК затронутые в ней вопросы.

Присутствующий на беседе первый секретарь т.Мартыненко В.Н.[78] разъяснил ошибочность взглядов ряда товарищей из ТОУК по некоторым конкретным вопросам, касающимся проблем языка в УССР.

Собеседники утверждали о важности и необходимости постановки поднятого в записке ТОУК вопроса. Они сообщили, что исполком ТОУК согласился с мнением руководства Компартии Канады о том, чтобы на Украину поехала партийная делегация, а не самостоятельная делегация ТОУК.

Сказали собеседникам, что в Советском Союзе с большим вниманием и уважением относятся к ТОУК, но если подымаются искусственные и надуманные проблемы, то мы прямо и откровенно говорим об этом.

ПРИМЕЧАНИЕ: Проект записки ТОУК "Некоторые аспекты национального вопроса" направляется в Отдел ЦК КПСС и ЦК КП Украины с отдельным письмом.

2.О поездке тургрупп ТОУК в УССР. Собеседники поинтересовались, нет ли какого-либо ответа на их просьбу, высказанную секретарю ЦК Украины тов.Комяхову В.Г.[79] во время его пребывания в Канаде в составе делегации Верховного Совета СССР летом с.г., относительно поездки ряда тургрупп украинцев из Канады в Советский Союз. Они пояснили, что речь идет о намерении ТОУК организовать в будущем году поездку в УССР нескольких тургрупп общим количеством до 400-500 человек с предоставлением им возможности посетить села в западных областях Украины, где проживают их родственники. ТОУК намерен приурочить поездку этих тургрупп к празднованию 50-летия Октябрьской революции и 100-летия Канадской конфедерации.

Ответил товарищам, что этот вопрос несколько раз подымался и ранее. Разъяснил, что туристские поездки в СССР могут быть осуществлены в любое время. Что же касается порядка посещения сел в закрытых для иностранцев районах УССР, то он остается прежним, т.е. каждая просьба рассматривается отдельно. Поэтому вряд ли можно ожидать, что на беседу с тов.Комяховым В.Г. поступит какой-либо специальный ответ. Заметил при этом, что в 1965-66 годах количество разрешений на поездки украинцев из Канады к своим родственникам на Украину значительно увеличилось.

3.О возможности поездки в УССР делегации молодых украинских канадцев. Руководители ТОУК попросили оказать содействие в организации приглашения в УССР в будущем году делегации молодых украинских канадцев в количестве 10-15 человек для ознакомления с жизнью, экономическими и культурными достижениями УССР. Из Союза получено сообщение, что в "Спутнике"[80] могли бы принять такую делегацию, но этого не-

достаточно. Желательно было бы получить какое-либо официальное приглашение. ТОУК намерен сформировать делегацию не только из членов своей организации, но и представителей других украинских организаций Канады с тем, чтобы расширить рамки работы среди молодежи.

Ответил, что посольство сообщит о данной просьбе соответствующим советским организациям.

4.О Национальном дне УССР на Всемирной выставке 1967 года в Монреале. Собеседники поинтересовались, будет ли проводиться Национальный день УССР на выставке и приедут ли на выставку художественные коллективы из УССР. Они сказали, что этот вопрос вызван появившимися слухами об отмене украинского дня на выставке.

Разъяснил товарищам, что по согласованию с канадской корпорацией по проведению выставки 15 августа будет проводиться Национальный день СССР, 16 августа - Национальный день УССР, 17 августа - Национальный день БССР. Канадские власти в предварительном порядке высказали мнение о том, что поскольку Советский Союз будет иметь один павильон, то следует ограничиться проведением лишь Национального дня СССР. Если советская сторона пожелает, то она может проводить специальные дни УССР, БССР и других советских республик в своем павильоне. В связи с этим мы обращались за разъяснениями к Выставочной корпорации, и последняя заверила, что ее решение о предоставлении нам возможности провести национальные дни СССР, УССР и БССР остается в силе. Будут ли официальные власти Канады настаивать на своей позиции, сейчас сказать трудно. Но независимо от этого ведется широкая подготовка к проведенню дня УССР на выставке.

Далее рассказал собеседникам, что канадцы уклоняются от подписания контрактов на приглашение художественных коллективов из УССР и поэтому условия их приезда пока что окончательно не определены. Спросил, может ли ТОУК организовать выступления в ряде городов Канады какого-либо крупного художественно-

го коллектива из УССР, если он прибудет на выставку.

Собеседники ответили, что возможности ТОУК в организации таких выступлений большого коллектива весьма ограничены. Они отметили, что канадские власти чинят всяческие препятствия показу достижений УССР в Канаде. В этом сказываются политические мотивы, в том числе давление националистических украинских организаций.

5.Собеседники выразили удовлетворение по поводу приглашения в Киев делегацни ТОУК на празднование 110-летия со дня рождения украинского писателя Ивана Франко. Поскольку с делегацией приглашен В.Пылыпив - сын одного из первых украинских поселенцев в Канаде, это нашло здесь большой положительный отклик среди общественности. Интерес и одобрение вызвал также теплый прием в Москве и на Украине, оказанный мэру г.Виннипега Ст.Дзюбе, который является влиятельной фигурой среди украинских кругов в Канаде. В.Гарасим просил передать благодарность Украинскому обществу дружбы и культурных связей за приглашение указанной делегации и внимательное отношение к другим запросам ТОУК.

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр.6187, арк.132-136. Оригінал.

№ 68

З інформації заступника завідувача відділом пропаганди і агітації ЦК КПУ Головка ЦК Компартії України про розмову першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.М.Мартиненка з заступником секретаря ТОУК П.І.Кравчуком з питань діяльності Товариства

Київ *26 вересня 1966 р.*

Посол СРСР в Канаді - т.Шпедько І.Т. надіслав на

ім'я секретаря ЦК КП України т.Скаби А.Д.[81] листа, в якому просить ознайомитися із записом бесіди першого секретаря Посольства СРСР в Канаді т.Мартиненка В.М. з заступником секретаря Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК) П.Кравчуком.

За повідомленням т.Шпедька І.Т. із згаданої бесіди видно, що "деяким членам ТОУК під час їх перебування в Києві було, буцім-то кимось розказано про закриту інформацію Посольства, яка торкається оцінки Посольством діяльності ТОУК і його окремих керівників, що ускладнило роботу відряджених з Києва співробітників Посольства з керівництвом ТОУК та іншими колами української прогресивної еміграції. Тов.Шпедько І.Т. просить дати вказівку відповідним установам і відомствам, що займаються в Києві контактами з представниками українських організацій з Канади, проявляти необхідну обережність і не допускати розголошення закритих відомостей.

Питання порушене т.Шпедьком І.Т. у його листі до ЦК КП України пов'язане, насамперед, з висуненням кандидатури П.Кравчука на конкурс для здобуття премії імені Я.Галана за 1965 рік.

Петро Кравчук - відомий канадський прогресивний громадський діяч українського походження (народився у 1912 році в с.Стоянові Радехівського району Львівської області; емігрував до Канади в 1930 році), член Комуністичної партії Канади, заступник секретаря ТОУК і один з редакторів прогресивної канадської газети "Життя і слово".

П.Кравчук проводить активну публіцистичну діяльність. Його книги "50 років служіння народу", "Тарас Шевченко в Канаді", "На канадській землі", "Українська література в Канаді" "600 днів на Україні" розповідають про трудові і культурні досягнення Радянської України.<...>

Відносно премії П.Кравчук під час цієї ж бесіди сказав, що він пишаться відданою йому шаною і розуміє,

що висунення на здобуття премії імені Я.Галана ще не означає одержання цієї премії. Проте, вийшло так, що премії він не одержав (за що він не образився), а цим скористалися націоналісти, щоб висміяти його і показати все це в неприглядному вигляді.

Беручи до уваги вищевикладене, вважаємо за можливе повернутися до питання про присудження П.Кравчуку премії імені Я.Галана в наступному році, попередньо погодивши це з Посольством СРСР в Канаді.

Щодо порушеного т.Шпедьком І.Т. питання про те, що "деяким членам ТОУК під час перебування їх в Києві було, буцім-то кимось розказано про закриту інформацію Посольства, що торкається оцінки Посольством діяльності ТОУК та його окремих керівників, то перевіркою таких фактів не встановлено. Проте не виключено, що хто-небудь з працівників, які мали контакти із Ст.Зенюком під час його перебування в Києві, міг викласти йому свою особисту оцінку громадської і публіцистичної діяльності П.Кравчука у зв'язку з висуненням його кандидатури на здобуття премії ім.Я.Галана.

Керівникам Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами і Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном (тт.Колосовій К.А. і Смоличу Ю.К.) доведено зміст листа т.Шпедька І.Т. до ЦК КП України і запропоновано ще раз дати вказівку своїм співробітникам, які здійснюють контакти з представниками українських організацій з Канади, про дотримання належної обережності і недопущення розголошення закритих відомостей.

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр.6187, арк. 118-119. Оригінал.

№ 69
З викладу Міністерством культури України Міністерству культури СРСР рецензії С.Джонсона на виступ Українського державного ансамблю танцю, опубліковану в газеті "Montreal Star"

Монреаль *26 жовтня 1966 р.*

Украинский государственный ансамбль танца открыл свой второй визит в Монреаль (он был здесь в 1962 г.) в Саль Уилфрид Пелетье вчера вечером при полном зале, который был захвачен непрерывной волной энтузиазма представлением, которое было ослепительным своей артистичностью, красочностью и воодушевлением. В нем был также юмор.

Я никогда не ожидал увидеть такое отличное исполнение крестьянских танцев этой чудесной коллекцией виртуозов. Удивительно, как Павел Вирский, основатель и художественный руководитель ансамбля, смог обеспечить преобладание элементов простого сельского народного творчества в каждом номере независимо от блеска и воодушевления исполнения танцев. Поразительно также, как много вариаций он н его группа сотрудников смогли извлечь из того, что в основном является очень узким диапазоном народной музыки, приемов и движений. На некоторых из танцев в основном те же, но все танцы выглядят различными и каждый производит свое собственное волнующее, захватывающее впечатление, имеет свое собственное очарование.

От открытия номеров "Добрый вечер", обращенного к публике с традиционным предложением хлеба и соли, до заключительного "Гопака" на сцене никогда не было скучно.

Оркестр, дирижируемый Игорем Иващенко, был за-

мечательно эффективным, живым или лирическим, а публика была очарована, развлечена и воодушевлена поочередно - часто все вместе.

ЦДАМЛМ України, ф.643, оп.1, спр.252, арк.4. Оригінал.

№ 70
Інформація Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном ЦК КПУ про враження редактора газети "Життя і слово" П.І.Кравчука про перебування в Україні

Жовтень 1966 р.

На запрошення Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами 20 серпня 1966 року разом з сином першого українського поселенця в Канаді Пилиповим В.І. прибув П.І.Кравчук.

Під час неодноразових бесід Петро Кравчук докладно розповів:

Про роботу XII всекрайового з'їзду ТОУК, що відбувся 19 - 22 березня 1966 р.

Він сказав, що з'їзд обговорив питання:

-про відзначення 75-річчя української еміграції до Канади в цьому році і 100-річчя канадської державності в 1967 році та розробив заходи для гідного проведення цих ювілеїв;

-про серйозне становище у світі у зв'язку з війною США у В'єтнамі і прийняв резолюцію із закликом до українців в Канаді посилити боротьбу за мир;

-про розгортання роботи ТОУК серед молодих канадських українців.

На з'їзді, як відомо, мав місце факт виступу члена ТОУК і члена партії Миколи Оленюка з приводу мовного питання. П.Кравчук розповів, що у своєму виступі М.Оле-

нюк наводив приклади про те, що на Україні домінує російська мова в установах, на заводах, у вищих учбових закладах, а українська мова відсувається на задній план. М.Оленюк сказав, що вважає це порушенням ленінської національної політики і вимагав, щоб ТОУК у цій справі висловило своє ставлення з тим, щоб позбавити націоналістів аргументів у антирадянській кампанії. П.Кравчук зауважив, що виступ Оленюка був досить різким і тому керуючий комітет з'їзду вважав неможливим залишити цей виступ без відповіді і доручив йому з'ясувати делегатам з'їзду ставлення КВК ТОУК до цього питання.

Відповідаючи Оленюку, чи той мав право виступати, П.Кравчук зауважив, що кожен делегат на з'їзді, згідно встановленого регламенту, має право виступати. Жодному делегатові ні керуючий комітет, ні КВК не диктує, що він має говорити. Отже, таке право належало і Миколі Оленюку. Він мав право виступати, але як він виступав, то це інша справа.

Микола Оленюк порушив важливі питання, але зробив це в істеричний спосіб, в такий спосіб, що з нього можуть скористатись націоналісти на шкоду ТОУК і Радянської України.

Українські трударі в Канаді, організовані в свої прогресивні товариства, від Жовтневої революції стали на позицію дружби з українським радянським народом, з усім СРСР (від його оформлення в 1922 році). Вони з цього шляху ніколи не сходили і не сходять, хоч на цьому історичному шляху були різні перипетії, що коли б не було сильного ідеологічного проводу, могли їх зіштовхнути на манівці.

Питання, які підносять члени ТОУК на місцях, нас, безперечно, хвилюють і ми не можемо пройти мимо них, якщо нам доручено керувати Товариством об'єднаних українських канадців, що об'єднує тисячі канадських українців. Ми в цій справі проробили заходи, щоб у відповідному місці з відповідними людьми обміркувати порозумному ці питання для взаємної користі, як нашого

прогресивного руху в Канаді, так і для України.

Ми категорично заявляємо, що ніколи не дозволимо, щоб наше становище з цього питання використовували націоналісти у своїй злобній антирадянській кампанії. Розуміється, що в цьому мусить бути виявлена добра воля, взаєморозуміння, бажання і належні зусилля тих, від кого залежить позитивна розв'язка цього питання.

Ми віримо в здоровий глузд українського радянського народу і його керівників".

Цю відповідь делегати з'їзду схвалили бурхливими оплесками і більше на з'їзді ніхто у своїх виступах не звертався до цього питання.

-Однак, - сказав П.Кравчук, - зараз, перебуваючи на Україні, я хочу по-дружньому, як комуніст, вболіваючий, перш за все, за загальну справу, зауважити на те, що подекуди окремі працівники не звертають увагу на прикрі факти, які потім використовують у своїй антирадянській пропаганді буржуазні націоналісти, а люди, які очолюють ту чи іншу організацію, мабуть, недостатньо приділяють увагу вихованню кадрів.

Взяти хоч би такий приклад. В багатьох книжкових магазинах Києва, Харкова, продавці які покликані популяризувати українську літературу, розмовляють виключно російською мовою, навіть тоді, коли до них звертаються українською мовою.

В м.Харкові я зайшов до чудового магазину, який носить назву "Кобзар". В ньому великий вибір літератури, але всі продавці говорять російською мовою і дуже погано розуміли мене, коли я звертався до них по-українському. Коли я платив за книжки, що вибрав для себе, то касир кілька разів перепитала мене: "Что, что", бо я назвав суму - 1 крб. 40 коп. Їй слово "карбованець" видалося дуже дивним і незрозумілим. Такий же стан з обслуговуючим персоналом в готелях, ресторанах "Інтурист", де дуже багато буває туристів-українців. Навіть у Львові в готелі "Інтурист" анкету ви повинні заповнити російською мовою, в ресторані меню прочитали російською.

На літаках, які обслуговують внутрішні рейси і якими теж користуються туристи-українці, стюардеси розмовляють виключно російською мовою. Хіба було б погано, щоб про досягнення республіки, міст, над якими пролітає літак, стюардеса розповідала українською, російською, англійською або французькою мовами? Це ж так необхідно для всіх. Для мене це не робить різниці. У моїй сім'ї і сім'ях моїх родичів повний інтернаціонал, включно до корейців. Але ж сюди приїздять різні люди і це чи не єдине питання з приводу якого потім точиться багато розмов непотрібних там, по той бік океану.

Серйозну увагу в своїх бесідах П.І.Кравчук приділив участі Української РСР у Всесвітній виставці в Монреалі. Зауваживши, що цю виставку відвідає не менше, як 30-40 млн. чоловік, і серед них величезна кількість української еміграції з США та інших країн, він наполягає на тому, що Виставку треба широко використовувати для пропаганди досягнень Української республіки за 50 років радянської влади в галузі економіки, науки і культури, марксистсько-ленінського вирішення національного питання в Радянському Союзі. Він вважає, що з цією метою необхідно, спеціально для Всесвітньої виставки, випустити кольорові хронікально-документальні фільми про Радянську Україну, окремі галузі її народного господарства, промисловості, розвиток житлового будівництва, освіту, охорону здоров'я, добробут радянських людей. На Виставці мають широко бути представлені художні фільми українських кіностудій, дубльовані англійською, французькою мовами.

В цьому ж плані серйозну роль відводить Кравчук друкованому слову. Він підкреслює, що для виставки необхідно видати якомога більше літератури, розрахованої спеціально на зарубіжного читача про економіку, культуру Радянської України на іноземних мовах, перекласти 17 том УРЕ англійською і французькою мовами, підготувати цілий ряд популярних книжок з історії України. На Виставці повинна бути широко представлена

українська художня література не тільки рідною мовою, а обов'язково в перекладах на іноземні мови, з тим, щоб величезні скарби радянської української літератури були доступними для зарубіжного читача.

Керівництво ТОУК, - сказав П.І.Кравчук, - доручило мені передати його думку про те, що велику справу в пропаганді досягнень радянської культури міг би зробити один із широко відомих хорових колективів, наприклад, хор імені Григорія Верьовки, Державна капела "Думка"[82], або Закарпатський народний хор. На ці колективи давно чекають в Канаді і виступи їх, а також провідних українських вокалістів таких, як Олександр Чулюк-Заграй, Сергій Козак і Микола Фокін, Борис Гмиря, Євгенія Мірошниченко, Андрій Кікоть, Микола Кодратюк, тріо бандуристок та інших зробили б величезну роботу по пропаганді успіхів української культури за 50 років радянської влади, по-дальшому розколу в таборі націоналістів, завоюванню почуттів симпатії і дружби до Радянського Союзу і Радянської України серед широких кіл канадської громадськості.

Відповіли Кравчуку, що до Всесвітньої виставки у Монреалі Україна готує спеціальну експозицію, в якій буде всебічно показане життя республіки. Щодо поїздки акторів і хорового колективу, то на Україні ніхто не заперечує проти такої поїздки і всіляко б їй сприяли, але треба, щоб ТОУК вивчило питання і розробило відповідні заходи по використанню цього колективу в Канаді після його виступу на Виставці.

Про запрошення на Україну відомих діячів Канади українського походження

П.Кравчук позитивно оцінив запрошення мера міста Вінніпега Степана Дзюби на Україну. Він сказав, що гостювання С.Дзюби в Радянському Союзі матиме великий політичний резонанс в Канаді, що його перебування на Україні і враження, які він звідси виніс, сприятимуть дальшому зближенню канадського і радянського народів, розколу в таборі українських буржуазних націона-

лістів. Дуже бажаним для прогресивного руху в Канаді було б запрошення на Україну в наступному році таких відомих громадських діячів, як ректор Альбертського університету В.Джонс, бувший мер міста Вінніпега В.Гавриляк, провінційний міністр культури А.Головач та інші.

Відповіли, що Товариство планує і надалі розширювати зв'язки з відомими громадськими діячами Канади, в тому числі і українського походження, але треба і ТОУК виходити в своїй політичній роботі на більш широкі кола канадської громадськості, а не замикатись лише в колі прогресивних організацій.

Про зустріч з Л.Костенко[83] і І.Дзюбою[84] П.Кравчук розповів, що на початку вересня в редакції журналу "Ранок" він мав зустріч з українськими поетами Ліною Костенко та Іваном Дзюбою і хотів взяти у них коротке інтерв'ю про їх творчі плани до 50-річчя Жовтня з тим, щоб опублікувати його в газеті "Життя і слово" і тим самим дати відповідь українським буржуазним націоналістам в Канаді і США, які поширюють вигадки про їх арешт.

-Але, на жаль, - сказав Кравчук, - інтерв'ю не вийшло, бо Л.Костенко повела себе зухвало, істерично, навіть не подала мені руки, ніби в зв'язку з тим, що я у своїх статтях неправильно інформував читачів про ставлення до неї і її товаришів на Україні.

При цьому Кравчук зауважив, що І.Дзюба не підтримав Л.Костенко, дуже вибачався за її грубу поведінку і цей неприємний інцидент.

Розповідаючи про цей випадок, П.Кравчук підкреслив, що Л.Костенко намагається, на його думку, грати роль героїні-мучениці і тому дуже важливо не давати приводу грати їй цю роль.

Про премію ім.Я.Галана. В квітні цього року редакція журналу "Жовтень" та кафедра журналістики Львівського державного університету ім.Франка висунули твори П.Кравчука на здобуття премії імені Я.О.Галана. В рі-

шенні цих організацій відзначалась велика і плідна публіцистична діяльність П.Кравчука по пропаганді досягнень Радянської України в економічному і культурному житті, викриттю ворожих дій українських буржуазних націоналістів. П.Кравчук з хвилюванням говорив, що висунення його творів на здобуття премії імені Я.О.Галана - велика честь і, коли він прочитав про це в республіканських газетах, то сприйняв це як високе довір'я до нього і до прогресивного руху в Канаді.

Проте, коли ця премія не була присуджена, націоналісти в Канаді і США скористалися цим для поширення брудних наклепів на нього, і навіть образ. В націоналістичній пресі його називають "собачкою, що вислужується перед Москвою", але "мабуть, погано служить, бо премії не дали". Такий поворот справи, сказав П.Кравчук, як для організації в цілому, так і для нього особисто, небажані.

Пояснили П.Кравчуку, що премії одержують не всі ті, кого висувають. Втручатися у це ніхто з нас не може. Справа вирішується голосуванням членів комітету.

Проте, вважаємо, що при висуненні кандидатури П.Кравчука на здобуття премії необхідно було мати серйозний підхід до цієї справи і друкувати в пресі повідомлення лише при позитивному вирішенні цього питання. В зв'язку з таким станом цієї справи вважали б необхідним через деякий час повернутись до цього питання і розглянути його.

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр.6187, арк. 150-159. Оригінал.

№ 71

З інформації Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька ЦК КПРС та ЦК КПУ про розмову з Генеральним секретарем Компартії Канади У.Каштаном[85] про підготовку візиту в Україну делегації ТОУК і ЦК Компартії Канади.

Оттава *14 грудня 1966 р.*

Секретно

<...>3.Тов.Каштан сообщил, что на январском пленуме ЦК Компартии Канады намеревается обсудить и вопрос о поездке в Киеве а затем, возможно, и в Москву, делегации, в состав которой войдут представители Товарищества объединенных украинцев Канады (ТОУК) и ЦК Компартии. Руководство ТОУК настаивало, чтобы делегация целиком состояла из представителей ТОУК, но выступала бы и от имени ЦК Компартии Канады. ЦК не согласился с этим. Очевидно, делегация будет состоять из 6 человек: 3 человека от ТОУК (т.т. Прокопчак, Антон Билецкий, М.Сейго или П.Кравчук) и 3 человека из ЦК Компартии (т.т.Тим Бак[86], М.Кларк и Росс). Если т.Тим Бак сможет поехать, то он будет главой делегации. Как известно, делегация направляется в Киев по настоянию руководства ТОУК для того, чтобы обсудить ряд вопросов, среди которых главным будет вопрос о якобы имеющихся фактах недооценки украинского языка и "руссификации" в УССР. ЦК не одобрил подготовленного ТОУК летом с.г. проекта письма указанной делегации, т.к. в нем явно проскальзывали концепции украинских националистов по вопросу о языке. Однако, руководство ТОУК довольно настойчиво и единодушно требуют внимания Компартии к этому вопросу. Поскольку большинство членов Компартии Канады составляют украинцы, ЦК высказался за по-

ездку указанной делегации в Союз с тем, однако, чтобы представителям ЦК в ней принадлежала не второстепенная роль. Возможно, что делегацией будет поставлен вопрос о направлении в Киев постоянного корреспондента газеты "Життя и слово" - органа ТОУК.

Сказал т.Каштану, что киевские товарищи готовы принять такую делегацию или группу и обстоятельно побеседовать о достижениях УССР в области народного хозяйства и культуры, в том числе и в развитии украинского языка. Затем рассказал о выступлении т.Шелеста на съезде писателей Украины и секретаря украинской писательской организации т.Гончара по вопросу об отношении к украинскому языку* Передал т.Каштану тексты этих выступлений. Он поблагодарил и сказал, что использует их как на пленуме, так и в беседах с руководством ТОУК. В целом, заключил т.Каштан, партия будет вести работу к тому, чтобы приобщить ТОУК к политической, а не только культурно-просветительской деятельности.

Рассказал ему о своих беседах с руководителями ТОУК по национальному вопросу<...>

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр.6370. арк. 3,5-7. Оригінал.

№ 72

Доповідна записка першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка ЦК КПРС та ЦК КПУ про розмову з членом виконкому ТОУК П.І.Кравчуком з питань здійснення в УРСР національної політики

Оттава *25 грудня 1966 року*

Секретно

25 декабря, находясь в командировке в г.Торонто,

* Див. док. № 72.

встретился с членом исполкома Товарищества объединенных украинских канадцев П.И.Кравчуком. В беседе П.И.Кравчук коснулся нескольких вопросов.

1.О поездке в УССР. П.И.Кравчук рассказал, что его поездка в УССР была очень полезной во многих отношениях. Во-первых, он сопровождал в поездке по Украине сына первого украинца-эмигранта в Канаду В.Пылыпива и, по его мнению, приглашение В.Пылыпива в УССР и в его родное село Небылов нашло отклик среди украинской эмиграции в Канаде. Выступления самого В.Пылыпива и его рассказы о впечатлениях от посещения УССР также дают положительные результаты. Сопровождение В.Пылыпива в его поездке по Украине дало возможность ему, Кравчуку, подготовить и опубликовать несколько статей в газете "Життя и слово" о жизни и успехах украинского народа, а также снять любительский кинофильм о поездке по Украине, который он с успехом использует во время своих выступлений перед канадскими украинцами.

Во-вторых, сказал П.И.Кравчук, на него произвело неизгладимое впечатление посещение Казахской ССР во время проведения там декады украинской культуры и искусства. Говоря о своей поездке в Казахстан, П.И.Кравчук неоднократно подчеркивал, что он на примере этой декады еще раз убедился, какой популярностью и любовью пользуются украинское искусство и литература у народов Советского Союза. П.И.Кравчук отметил также и то, что ему представилась исключительная возможность посетить Шевченковские места в Казахстане и еще раз убедиться, как дорого имя великого украинского поэта для казахского народа.

2.О 5-м съезде писателей Украины. Далее, П.И.Кравчук рассказал о том, что он очень внимательно читал и анализировал доклад А.Т.Гончара и выступление П.Е.Шелеста на съезде писателей Украины. На вопрос, каково его мнение о содержании выступления и доклада, П.М.Кравчук ответил, что его, как и других членов ру-

ководства ТОУК, очень обрадовала постановка вопроса об украинском языке в этих документах.

Обратил внимание П.И.Кравчука на то, что в выступлении П.Е.Шелеста, докладе А.Т.Гончара и выступлениях участников съезда писателей дан глубокий анализ развития разнообразных форм и жанров украинской литературы, по деловому вскрыты недостатки и намечены пути ее дальнейшего развития. Сказал, что съезд украинских писателей показал наличие неограниченных возможностей для развития украинской литературы, в том числе и для роста и развития литературных талантов молодых писателей и поэтов, которых так яростно "защищают" украинские националисты за рубежом, обвиняя КПСС и Советскую власть в преследовании молодых украинских авторов. Сказал далее, что было бы неправильно считать, что на съезде писателей Украины имела место какая-либо постановка вопроса об украинском языке. В речи П.Е.Шелеста и докладе А.Т.Гончара говорится об украинском языке как о средстве развития литературы, а анализ развития литературы в УССР, сделанный на съезде, свидетельствует о неограниченных возможностях обогащения и дальнейшего усовершенствования украинского языка. Подчеркнул при этом, что украинская националистическая пресса в Канаде уделила гораздо меньше внимания работе съезда писателей Украины, чем т.наз. вопросу защиты "преследуемых писателей на Украине". Видимо, это не случайно, ибо работа съезда выбила все фальшивые козыри из рук националистов.

Спросил П.И.Кравчука, не изменились ли его взгляды на т.наз. "вопрос использования украинского языка в УССР" после его поездки в УССР, Казахскую ССР и после прошедшего съезда писателей Украины. Выразил при этом мнение, что рассказанные им впечатления о посещении СССР в августе-сентябре с.г., его присутствие на декаде украинской литературы и искусства в Казахской ССР, которая представляла собой яркий пример

взаимного обогащения культур народов Советского Союза, и, наконец, материалы съезда писателей Украины должны были бы убедить его и других членов руководства ТОУК в необоснованности постановки вопроса о т.наз. "неправильном использовании украинского языка в УССР".

В ответ на это П.И.Кравчук сказал, что позиция руководства ТОУК в этом вопросе остается прежней. Было бы очень хорошо, продолжал он, если бы сказанное П.Е.Шелестом на съезде писателей Украины относительно украинского языка было воплощено в жизнь каким-либо директивным указанием ЦК КП Украины или Совета Министров УССР. Вопрос о языке, сказал П.И.Кравчук, остается по-прежнему одним из основных в планах делегации, которая поедет в Киев в январе 1967 года. Как коммунисты, мы хотим, продолжал он, высказать честно и открыто свои взгляды на положение украинского языка в УССР, ибо этот вопрос нас очень беспокоит и мешает нашей работе и нашей борьбе против националистов. Сейчас, сказал П.И.Кравчук, вопрос о поездке делегации в Киев тщательно обсуждается руководством Компартии Канады. Единого мнения по вопросу, следует ли этой делегации высказывать в Киеве свои взгляды относительно языка в УССР, в руководстве партии нет. В ходе обсуждения этого вопроса, сказал далее П.И.Кравчук, были предложены две преамбулы к записке руководства ТОУК "Некоторые аспекты национального вопроса". Одна из них предложена т.Тимом Баком. С ней не соглашается руководство ТОУК. Вторая - предложена т.Нельсоном Кларком и является приемлемой для руководства ТОУК (каково содержание этих преамбул, П.И.Кравчук не сказал). Видимо, продолжал П.И.Кравчук, оба эти проекта будут рассматриваться на предстоящем пленуме ЦК КП Канады. Вопрос этот приобрел весьма острый характер и принятие проекта преамбулы, предложенного т.Тимом Баком, может привести к еще большему расхождению во мнениях.

Спросил П.Кравчука, кто планируется в составе делегации для поездки в Киев. Кравчук ответил, что руководство ТОУК хотело, чтобы в состав делегации вошли только руководители украинских прогрессивных организаций. Исполком партии с этим мнением не согласился и считает необходимым включить в состав этой делегации 2-3 члена руководства партии неукраинского происхождения. Поэтому, сказал он, от ТОУК в состав делегации, видимо, войдут т.т. П.Д.Прокопчак, М.Сейго и он, Кравчук. Относительно остальных кандидатур он затрудняется ответить.

3.О поездке в Канаду украинских поэтов Д.Павлычко[72] и И.Драча. В беседе П.И.Кравчук сообщил, что он выезжал в Виннипег для встречи с украинскими поэтами Д.Павлычко и И.Драчом, которые прибыли 20 декабря в Виннипег из Нью-Йорка по приглашению туристской фирмы "Глоб турс". Кравчук рассказал, что встречи украинских поэтов с многими представителями украинских канадцев в Виннипеге, в том числе и с националистически настроенными, были, по его мнению, очень полезными. Несмотря на присутствие на этих встречах многих националистов, со стороны последних не было провокационных вопросов или выпадов в адрес т.т.Павличко и Драча. Одна из встреч была организована и проведена вице-президентом КУКа Сырныком и прошла в весьма корректной форме, что свидетельствует, подчеркнул П.Кравчук, о большом интересе, который проявила украинская общественность Виннипега к украинским поэтам. На этой встрече присутствовали многие представители украинских прогрессивных организаций.

В заключение беседы П.И.Кравчук сказал, что такие поездки и выступления перед канадскими украинцами являются хорошей формой влияния на украинцев Канады и разоблачения клеветнической антисоветской пропаганды националистов.

Поблагодарил П.И.Кравчука за беседу.

Примечание: 25 декабря состоялась встреча с В.И.Га-

расимом, П.Д.Прокопчаком и М.Сейго. Ссылаясь на их просьбу высказать мнение по содержанию записки ТОУК "Некоторые аспекты национального вопроса", предложил им обменяться мнениями по поводу этой записки. Однако, Гарасим, Прокопчак и Сейго уклонились от разговора на эту тему.

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр.6370, арк. 8-11. Оригінал.

№ 73

З доповідної записки ректора Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка І.Т.Швеця про підготовку матеріалів для Всесвітньої виставки в Монреалі

Київ *6 січня 1967 р.*

Київський державний університет повідомляє про стан підготовки матеріалів для Всесвітньої виставки 1967 року в Монреалі (Канада):

1.Відповідно з замовленням-нарядом, одержаним від науково-технічної Ради МВССО СРСР, університет повинен був виготовити і направити в Ленінградський порт не пізніше 20 грудня 1966 р. навчаючу машину "Вогник-2" і проспект до неї для експозиції на Виставці в Канаді. За замовленням університету машина була виготовлена спеціальним конструкторським бюро "Фізприлад" в м.Львові на 15 грудня. Для її прийому була створена комісія в складі помічника міністра вищої і середньої спеціальної освіти УРСР Ю.М.Каліна, начальника Обчислювального центру - А.А.Танцюри і ст.інженера З.М.Епштейна. Після прийому машина "Вогник-2" була передана в Ленінградський морський порт 19 грудня 1996 р.

Проспект до машини друкується в Одеській друкарні кольорового друку і, згідно з заявою видавництва "Реклама", буде готовий до 10 січня ц.р.

2.Університет розробив сценарій кольорового документального кінофільму "Київський університет" (на 10 хв.) і допоміг Київській студії хронікально-документальних фільмів в організації зйомок. Комітет по кінематографії при Раді Міністрів СРСР запланував вироблення фільму на перший квартал 1967 року, проте Київська студія підготувала фільм достроково на 1 грудня 1966 р. Неозвучений варіант фільму був попередньо переглянутий представниками університету і рекомендований до випуску після виправлення деяких недоліків. Студія закінчила виробництво кінофільму і відправила його в МВССО СРСР, правда, без остаточного перегляду в університеті.

3.На початку вересня 1966 р. був написаний текст брошури-довідника "Київський університет" для видання російською, українською, англійською та французькою мовами загальним тиражем 30 тис. примірників. Брошура була передана видавництвом університету 17 листопада 1966 р. друкарні № 5, директор якої тов. Івченко Я.П. підписав графік її виробництва з випуском у світ 20 грудня 1966 р.

Однак, з вини друкарні брошура до сьогоднішнього дня не видана. 4 січня ц.р. голова Комітету в справах преси при Раді Міністрів УРСР т.Білогуров Н.К. дав вказівку виділити необхідну кількість паперу і друкарні № 5 негайно закінчити видання брошури.

За станом на 6 січня ц.р. друкарня № 5 затримує видання брошури через відсутність паперу, який вона так і не одержала. Університет вживає заходи, щоб брошура була надрукована найближчим часом.

4.Підібрано для експозиції на Виставці і друкуються на ротапринті:

а)докторська дисертація тов.Гарбаня І.С. (фізичний факультет);

б) кандидатська дисертація тов.Корнілова Ю.М. (хімічний факультет);

в) дипломна робота тов.Тюпті В.І. (механіко-математичний факультет).

Ці роботи будуть направлені в Монреаль з помічником міністра вищої і середньої спеціальної освіти УРСР тов.Каліним Ю.М., який затверджений стендистом на Виставці.

5. Підібрано 5 викладачів англійської мови, які рекомендовані для роботи перекладачами на Виставці. Виїзні справи знаходяться у Всесоюзній торговій палаті.

6. Підібрано 2 вчених для читання лекцій в Монреалі: проф.Кондиленка І.І. і доц.Стрижака В.І.

Ректор, акад. АН УРСР Швець І.Т. і проф. Пилипенко А.Т. рекомендовані в Канаді по міжвузівському обміну з Альбертським університетом.

7. Підібрані і оформлені наступні документи:

а) залікове зведення вступних іспитів абітурієнта на ім'я студента геологічного факультету Константиненко Л.І.;

б) студентський квиток на ім'я студентки філологічного факультету Брунько М.П.;

в заліковий студентський матрикул на ім'я студента біологічного факультету Рибальченка В.К.;

г) диплом з вкладишем на ім'я студента механіко-математичного факультету Тюпті В.І.;

д) університетський значок та ювілейна медаль університету;

е)направлення на роботу випускника університету на ім'я випускника географічного факультету Кутового С.С.

Всі ці документи будуть направлені в Монреаль через тов. Каліна Ю.М.

8. Готуються 10 підручників і учбових посібників для виставки в Монреалі:

а) матеріали до вивчення історії української літератури (5 томів). За редакцією доц. Іщука А.О. та ін.

б) Дружба братских университетов (сборник статей ученых университетов Братиславы, Брно, Дебрецена, Кракова и Киева). Изд-во КГУ, 1966

в) Г.Н.Положий. Обобщение теории аналитических функций комплексного переменного (монография). Изд-во КГУ, 1965.

г) Історія Української РСР (підручник) за редакцією проф. К.К.Дубини, І.С.Дзюбка і Ф.Є.Лося, К., КДУ, 1965.

д) Історія південних і західних слов'ян (підручник). За редакцією проф. В.А.Жебокрицького та ін. К., Видавництво КДУ, 1966.

е) Вісник КДУ № 7 (серія фізики і хімії), Видавництво КДУ, 1967.

є) Співробітництво і дружба українського і польського народів. Збірник статей. Видавництво КДУ, 1967.

9. За замовленням МВССО СРСР було підготовлено 60 контрольних фотознімків із життя університету.

Проте виставочний комітет відібрав тільки 20 фотознімків, посилаючись на відсутність площі для показу.

10. На вимогу МВССО ще в травні 1966 року був підготовлений тематично-експозиційний план досягнень університету для демонстрації на виставці в Монреалі. Цей план затверджено МВССО УРСР і Радою Міністрів УРСР і направлено до МВССО СРСР.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.2686, арк. 23. Оригінал.

№ 74
Доповідна записка голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами К.А.Колосової заступнику Голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку про підготовку до Всесвітньої виставки в Монреалі

Київ *4 січня 1967 р.*

Рішенням Ради Міністрів УРСР Українському товариству дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами виділено кошти на виготовлення фотовиставки "Радянська Україна", підготовку виставки української радянської графіки та придбання грамплатівок із записами української музики. Всі ці матеріали повинні бути направлені до Канади на Всесвітню виставку в Монреалі.

Фотовиставка "Радянська Україна" повинна всебічно розкрити відвідувачам Монреальської виставки всю велич тих здобутків, яких досягли трудящі республіки за 50 років радянської влади. Поліграфічне виконання виставки повинно бути на рівні кращих світових зразків. Для виготовлення такої фотовиставки і підготовки текстового матеріалу Українське товариство дружби не має необхідної виробничої бази, про що ми вже писали в листі на Ваше ім'я в червні 1966 року. Щоб фотовиставка "Радянська Україна" повністю відповідала тим високим вимогам, які пред'являються до неї, необхідно, на нашу думку, доручити складання проспекту виставки, підготовку текстового матеріалу, добір фотознімків Держплану Української РСР, Центральному статистичному управлінню при Раді Міністрів УРСР, а поліграфічне виконання - Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР.

Для того, щоб у Монреалі були представлені найкращі твори українських графіків, вважали б за доцільне до-

ручити відбір робіт та їх оформлення Спілці художників України, а випуск ілюстрованого проспекту виставки української графіки з текстами на трьох мовах - українській, англійській та французькій - видавництву "Мистецтво".

Українське товариство дружби за останні роки направило до Канади понад 10 тисяч грамплатівок із записами українських народних пісень, творів українських радянських композиторів у виконанні кращих майстрів мистецтв і колективів республіки. В своїх запитах представники різних канадських організацій просять надіслати їм грамзаписи найновіших творів композиторів України. На жаль, Товариство не може задовольнити ці прохання, бо такі платівки випускаються дуже рідко і обмеженими тиражами. Для направлення до Канади в зв'язку з Всесвітньою виставкою потрібної кількості грамплатівок, просимо доручити Міністерству культури УРСР та Спілці композиторів України, крім тих, що вже тиражує "Апрелевський завод", відібрати кращі та найновіші твори і замовити платівки з їх записами у відповідному оформленні всесоюзній фірмі грамплатівок "Мелодія".

Українське товариство дружби придбає всі ці матеріали і надішле до Канади.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.2686, арк.36-37. Оригінал.

№ 75
Протокол засідання Організаційного комітету по підготовці секції СРСР на Всесвітній виставці в Монреалі (ЕКСПО-67)

Москва *21 лютого 1967 р.*

Для служебного пользования

Председательствовал - тов.Новиков И.Т.

Присутствовали: члены Оргкомитета: тт.Борисов Б.А., Гусенков П.В., Жуков Д.А., Медведев И.И., Петров Г.Г., Прокофьев М.А. Савельев И.С., Трифонов С.А., Цветков И.И.

Приглашенные:

тт.Карпова Е.Ф.	Зам.Председателя Совета Министров РСФСР
Есипенко Г.Е.	Зам.Постпреда Украинской ССР
Горячкин А.В.	Постпред Белорусской ССР
Бурнашев И.И.	Зам.Постпреда Узбекской ССР
Исхаков Б.И.	Зам.Постпреда Казахской ССР
Чоговадзе Г.И.	Зам.Председателя Совета Министров Грузинской ССР
Гусейнов Э.Д.	Зам.Постпреда Азербайджанской ССР
Кайрис К.К.	Зам.Председателя Совета Министров Литовской ССР

Коробчану А.В.	Зам.Председателя Совета Министров Молдавской ССР
Круминь В.М.	Зам.Председателя Совета Министров Латвийской ССР
Бегматова С.Б.	Зам.Председателя Совета Министров Киргизской ССР
Атабаев Я.М.	Зам. Постпреда Таджикской ССР
Степанян Л.А.	Зам.Председателя Совета Министров Армянской ССР
Курттельдыев М.Г.	Постпред Туркменской ССР
Грен А.К.	Зам.Председателя Совета Министров Эстонской ССР
Петров А.П.	Инструктор отдела пропаганды ЦК КПСС
Мартынов П.И.	Инструктор отдела информации ЦК КПСС
Федяшин Г.А.	Зам.Генерального комиссара секции СССР
Владимиров В.М. -	Зам.Генерального комиссара секции СССР
Ломко Я.А.	Зам.директора павильона СССР на ЭКСПО-67, руководитель информцентра
Максаков Л.С.	Зам.Председателя Комитета по радиовещанию и телевидению при Совете Министров СССР
Титков В.А.	от Госплана СССР
Кудряшова Ю.М.	от Министерства финансов СССР

Костров А.Н.	от Академии наук СССР
Хомутов Е.Е.	Зам.Председателя Комитета по печати при Совете Министров СССР
Молодяков Э.В.	от Комитета по культурным связям с зарубежными странами при Совете Министров СССР
Ходорков Л.Ф.	Зам.Председателя ВАО "Интурист"

<u>От Всесоюзной торговой палаты:</u>

тт.Филиппов Н.Д., Наумик А.Ф., Каменев В.Г., Пожидаев В.И., Ковалев А.С., Шитикова А.И., Иванов И.И.

1. О проведении дней союзных республик в павильоне СССР на Всемирной выставке 1967 года в г.Монреале

(тт.Федяшин, Цветков, Есипенко, Жуков, Грен, Медведев, Степанян, Атабаев, Круминь, Коробчану, Кайрис, Гусейнов, Чоговадзе, Карпова, Исхаков, Бегматова, Бурнашев, Куртгельдыев, Горячкин, Владимиров, Ходорков, Борисов, Новиков)

1.Одобрить в основном представленные Советами Министров союзных республик проекты программ проведения дней союзных республик на ЭКСПО-67 с учетом замечаний и предложений, высказанных на заседании Оргкомитета.

2.Поручить Министерству культуры СССР, Комитету по радиовещанию и телевидению при Совете Министров СССР, Комитету по кинематографии при Совете Министров СССР, Комитету по печати при Совете Министров СССР разработать программы показа сценического искусства союзных республик, состава сменной части экспозиции по разделу изобразительного искусства, книг, радио и телевизионные программы, а также программы де-

монстрации кинофильмов.

При разработке программ широко отразить братскую дружбу и взаимное обогащение культур народов СССР, обеспечив высокий профессиональный уровень исполнительского мастерства, всесторонний показ жизни республик.

3.Общее руководство по проведению дней союзных республик возложить на Генерального комиссара секции СССР т.Борисова.

Разрешить т.Борисову в дни союзных республик устройство приемов в честь делегаций союзных республик. Расходы по приемам произвести в пределах ассигнований, предусмотренных в сметах на зти цели.

4.Руководителю информцентра секции СССР т.Ломко:

-разработать программы и порядок проведения дней союзных республик (подъем флага, исполнение гимнов СССР и союзной республики, выступление главы делегации и т.д.), а также график работы кинозала (демонстрация фильмов, выступления концертных бригад, показ мод, лекций и др.);

-обеспечить рекламу дней союзных республик в печати, по радио и телевидению;

-организовать пресс-конференции глав делегаций республик.

5.ТАСС (т.Горюнову) и Агентству печати "Новости" (т.Буркову) организовать в дни союзных республик хроннкальные и тематические фотовитрины, посвященные республикам.

6.Советам Министров союзных республик и Всесоюзной торговой палате обеспечить своевременную отправку экспонатов для сменной части экспозиций в дни союзных республик.

Возложить на дирекцию секции СССР (т.Червякова) художественное оформление сменной части экспозиций и других художественных элементов в дни союзных республик.

7.Поручить ВАО "Интурист" (т.Бойченко) совместно с Министерством гражданской авиации СССР, Министерством культуры СССР и Советами Министров союзных республик разработать график поездок делегаций и концертных бригад союзных республик, а также обеспечить размещение и обслуживание в период их пребывания в Канаде.

8.Поручить коммерческому центру секции СССР (т.Любимскому) в 10-дневный срок рассмотреть предложение Советов Министров союзных республик о продаже сувениров в дни союзных республик.

9.Министерству культуры СССР совместно с Советами Министров союзных республик до 25 февраля т.г. уточнить количество артистов и состав концертных бригад по каждой республике в отдельности с учетом предложений, высказанных на заседании Оргкомитета, в частности по РСФСР, Украинской ССР, Белорусской ССР, Литовской ССР и Эстонской ССР.

10.Поручить т.Борисову с учетом состоявшегося обмена мнениями в пятидневный срок тщательно рассмотреть представленные Советами Министров союзных республик сметы расходов на проведение дней союзных республик, имея в виду:

-исключить из зтих смет средства на подготовку программ радио и телевидения, дублирование кинофильмов, выплату гонорара солистам; издание брошюр, т.к. на эти цели выделены средства министерствам и ведомствам СССР;

-сократить расходы, связанные с выступлением концертных бригад, изготовлением значков, фотоснимков, а также по другим статьям.

11.Просить Советы Министров союзных республик рассмотреть возможность частичного покрытия сметы расходов за счет бюджета союзных республик, в том числе и по валютной части.

Министерству финансов СССР рассмотреть предложения Советов Министров союзных республик вместе с

общей сметой расходов на проведение дней союзных республик и свои замечания представить Оргкомитету.

12.Принять к сведению заявление тт.Куртгельдыева (Туркменская ССР), Бегматовой (Киргизская ССР), Исхакова (Казахская ССР) и Бурнашева (Узбекская ССР), что сметы расходов по союзным республикам будут представлены в двухдневный срок.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.2687, арк.4-7. Засвідчена копія.

№ 76

Постанова Організаційної комісії по підготовці Української РСР до участі у Всесвітній виставці 1967 року в Монреалі "Про заходи по виконанню постанови ЦК КП України від 4 березня 1967 р. "Про програму Дня Української РСР на Всесвітній виставці 1967 р. в Монреалі"

Київ *17 березня 1967 р.*

Організаційна комісія ПОСТАНОВЛЯЄ:

1.Розроблені заходи по виконанню постанови ЦК КП України від 4 березня 1967 року "Про програму Дня Української РСР на Всесвітній виставці 1967 року в Монреалі", з врахуванням обміну думок на засіданні Оргкомісії, схвалити і направити відповідним міністерствам і відомствам для забезпечення виконання їх в установлені строки.

2.Міністерствам і відомствам УРСР, які беруть участь в підготовці Дня Української РСР на Всесвітній виставці, забезпечити до 20 квітня виготовлення і відбір для перегляду та до 1 червня 1967 р. відправку в Монреаль експонатів, творів живопису, графіки, скульптури, народно-декоративного мистецтва, художню карту Україн-

ської РСР, фотовиставку, творів дитячих малюнків і вишивок, виставку фотохроніки РАТАУ, стендів про розвиток вищої, середньої і професійно-технічної освіти, макет або карту Києва, макет з буклетом села Моринці, інформаційну літературу і рекламний матеріал.

3.Звернути особливу увагу міністерств і відомств УРСР на забезпечення ними високоякісного виготовлення, ідейно-художнього рівня, відповідного естетичного оформлення всіх експонатів, творів мистецтва, кінематографії, радіомовлення і телебачення, друкованої літератури, сувенірів, подарункових виробів та інших творів і матеріалів, які будуть подані для експонування на ЕКСПО-67 в День Української РСР.

Голова
Організаційної комісії П.Тронько

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.2687, арк.36. Оригінал.

№ 77

З щоденникових записів першого секретаря ЦК КПУ П.Ю.Шелеста про обмін думками з головним редактором журналу "Всесвіт" щодо перебування в Україні делегації Компартії Канади

Київ *2 квітня 1967 р.*

Принимал и имел обстоятельную беседу с ответственным редактором журнала "Всесвит" О.И.Полторацким. В беседе я ему в спокойной и деликатной форме высказал свои опасения по поводу чересчур модернистского направления в журнале. В частности, шел разговор об И.Дзюбе. Он не глупый человек, хороший писатель, преданный своему народу, но подчас у него появляется "политическое

донкихотство", которое наносит вред нашему общему делу, в том числе развитию украинской культуры и языку. П.Кравчук из Канады (общество ТОУК) в своем трактате-меморандуме написал много в искаженной форме об украинском языке.

В разговоре с Полторацким мы пришли к заключению, что надо бы дать в журнале достойную отповедь на этот "меморандум", но все надо делать в пределах разумного.

В эти же дни на Украине находилась канадская делегация во главе с Тимом Баком, председателем национального комитета Компартии Канады. Очень много приходилось нашим товарищам работать с этой делегацией. В особенности с П.Кравчуком - это умный и опытный человек и политик, но многие вопросы трактует со своей "колокольни", в особенности вопросы национальной политики.

Шелест П.Е. Да не судимы будете... Дневниковые записи, воспоминания члена Политбюро ЦК КПСС. М., 1995. - С.227-228.

№ 78

Запис розмови делегації ЦК Компартії Канади з членами колегії Міністерства освіти України з питань здійснення національної політики в УРСР

Київ *3 квітня 1967 р.*

3 квітня 1967 року (з 10-00 до 13-00) Міністерство освіти УРСР приймало делегацію ЦК Компартії Канади, яка перебувала в м.Києві у такому складі:

ТІМ БАК - голова Компартії Канади (керівник делегації);

УІЛЬЯМ РОСС - член ЦК КПК, секретар парткому провінції Манітоба;

ВАСИЛЬ ГАРАСИМ - член ЦК КПК, голова ви-

конкому Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК);

АНТОН БІЛЕЦЬКИЙ - президент Робітничого запомогового товариства (РЗТ);

ПЕТРО КРАВЧУК - оргсекретар виконкому ТОУК;

ЮРІЙ СОЛОМОН - голова провінціального комітету ТОУК в м.Едмонтоні, провінція Альберта.

Зазначених членів делегації приймав міністр освіти УРСР тов. УДОВИЧЕНКО П.П.

На прийомі були присутні тов. тов.:

МИРГОРОДСЬКИЙ П.Л. - заступник міністра освіти УРСР;

ЗАВАЛО С.Т. - заступник міністра освіти УРСР;

КОРНІЙЧУК А.В. заступник міністра освіти УРСР;

БЕРЕЗНЯК Є.С. - нач<альник> управління шкіл;

СИВЕЦЬ О.Г. - нач<альник> програмно-методичного управління;

РЕПА М.Ф. - нач<альник> управління інтернатних установ;

МАГДИЧ І.І. - нач<альник> управління кадрів;

ПЕТРУСЕНКО Т.С. - нач<альник> управління дошкільних установ;

СЕМЕРНІКОВА Р.А. - нач<альник> управління вищих і середніх педагогічних навчальних закладів;

ЗАЩИТА П.Г. - нач<альник> планового відділу;

ОБОДОВСЬКИЙ Г.А. - нач<альник> відділу зовнішніх зв'язків;

РИНДИЧ В.В. - секретар партбюро Міністерства освіти УРСР;

АНДРУЩАК В.М. - завідуючий Київським міськвно;

СОРОКІНА Д.О. - директор Київського палацу піонерів;

ПОНОМАРЕНКО Л.С. - директор школи-інтернат № 7 м.Києва.

Міністр освіти УРСР УДОВИЧЕНКО П.П. привітав членів делегації.

Голова Компартії Канади тов. ТІМ БАК запропонував, щоб бесіда велась у формі запитань і відповідей без попереднього вступу. Потім т.Т.БАК зупинився на цілях приїзду делегації на Україну. Він розказав, що останнім часом в Компартії Канади відбувається дискусія з питань здійснення національної політики на Україні, що деяка частина членів ЦК КПК, члени делегації Компартії Канади, зокрема т.т.В.ГАРАСИМ, А.БІЛЕЦЬКИЙ, П.КРАВЧУК І Ю.СОЛОМОН, вважають, що в здійсненні національної політики в Українській РСР є цілий ряд незрозумілих для них моментів і повинні відбутись якісь зміни в цьому питанні. Щоб внести для себе ясність в сутність цих питань вони і прибули на Україну. В Міністерстві освіти УРСР їх цікавить питання стану української школи.

Після виступу т.Т.БАКА слово взяв т.А.БІЛЕЦЬКИЙ, який запропонував, щоб міністр зробив коротку інформацію про народну освіту в республіці, а потім перейти до запитань. Члени делегації погодились з доцільністю такої інформації.

Тов.УДОВИЧЕНКО П.П. зробив детальну інформацію про стан народної освіти в Українській РСР, підкріплюючи всі положення цифрами і фактами.

В кінці свого повідомлення міністр зауважив, що він вважає, що в світлі об'єктивних даних успіхи в розвитку освіти на Україні і досягнення української культури, національної за формою і соціалістичної за змістом, незаперечні.

Після цього П.КРАВЧУК виступив з заявою, в якій сказав, що їх враження про те, що на Україні занепадає українська мова і культура грунтуються на тому, що, поперше, голова Спілки письменників України тов. О.Гончар заявив на останньому з'їзді письменників, що викладання української мови в школах республіки перебуває в гіршому становищі, ніж іноземні мови; по-друге, що в Українській РСР існують школи з російською мовою викладання; по-третє, що немає шкіл з українською мовою викладання в Москві, на Кубані, в Казахстані, де живе багато українців; що в університетах і технічних вузах України викладання ведеться російською мовою.

Ці питання тов.КРАВЧУК поставив у грубій формі і на підвищеному тоні, в стані граничної роздратованості.

Тов.УДОВИЧЕНКО П.П. дав відповіді на всі поставлені питання. Перш за все, міністрові знову довелося назвати процент кількості українських шкіл в республіці (з 34000 шкіл - 82%). Потім тов.Удовиченко П.П. охарактеризував стан викладання української мови і літератури в школі (навчальними планами в школах УРСР передбачено на вивчення української мови і літератури в школах з українською мовою навчання 61,5 годин на тиждень, російської мови - 41 година, іноземної мови - 14 годин).

Далі міністр зауважив, що він не знає, чи робив таку заяву тов. Гончар, на яку посилається П.Кравчук, але впевнений, що тов. Гончар не консультувався з Міністерством освіти УРСР з приводу цього питання і, очевидно, не знайомився з навчальними планами школи. Якщо дійсно була така заява, то вона помилкова. До речі, члени делегації будуть мати, як ми сподіваємось, можливість зустрітись з тов. Гончаром і з'ясувати питання щодо його заяви. Фактичний же стан справ з викла-

данням української мови в школі зовсім не такий, як було сказано в заяві, якщо така заява була.

З приводу питання про відкриття українських шкіл у Москві, на Кубані, в Казахстані міністр підкреслив, що українці, які живуть там і в інших місцях Радянського Союзу, виїхали з України добровільно і навчають своїх дітей по місцю проживання на тій мові, на якій вважають за потрібне. Вони не вимагають, як цього хоче тов. Кравчук, відкриття для їх дітей українських шкіл, ми не маємо жодної заяви від громадян-українців, які живуть в СРСР за межами України, з проханням відкрити по місцю проживання українські школи. І це, з мого погляду, зовсім не стосується питання національних почуттів, до яких апелював тут тов. Кравчук. Що ж до російських шкіл на Україні, то відкриття і існування їх зумовлене: по-перше, економічною системою соціалізму, плановим розвитком нашого соціалістичного господарства, широким обміном кадрами робітників, інженерно-технічних працівників і службовців; по-друге, бажанням батьків і учнів, як українців, росіян, так і батьків інших національностей віддавати своїх дітей в школу з російською мовою навчання, а дітей - навчатись в таких школах. Це зовсім не означає, як було підкреслено, що діти, які навчаються в російських школах, не знають української мови, бо в цих школах всі діти обов'язково вивчають українську мову. При цьому міністр навів приклад, про те, що його донька, яка закінчила російську школу, з успіхом викладала українську мову в Альбертському університеті в м.Едмонтоні (Канада). Це підтвердив член делегації Ю.Соломон.

Що торкається мови викладання в Київському державному університеті, то міністр підкреслив, що він працював там завідуючим кафедрою, секретарем партійного комітету і з відповідальністю заявляє, що в Київському державному університеті лекції з абсолютної більшості предметів читаються українською мовою.

Під час відповіді П.Кравчук не витримав, підскочив з

місця і роздратовано вигукнув: "Чи можу я написати в газетах, що міністр освіти УРСР П.П.Удовиченко заявив: "В університетах і технічних вузах України викладання здійснюється українською мовою?"

На цю репліку міністр освіти УРСР П.П.Удовиченко відповів, що він ще раз з повною відповідальністю заявляє, що в Київському державному університеті викладання абсолютної більшості предметів ведеться українською мовою. Що торкається технічних вузів, то він би не хотів порушувати прерогативів міністра вищої і середньої спеціальної освіти Ю.М.Даденкова, з яким делегація, напевне, матиме зустріч і розмовлятиме на цю тему.

Під час відповіді на репліку і після відповіді П.Кравчук проявляв невдоволення, нервозність, сидів з розчервонілим обличчям і потупленим в стіл поглядом.

Наступне питання поставив А.Білецький. Він запитав, чому учителі на Україні не знають української мови і не бажають її вивчати. В підтвердження сказаного він прочитав цитату з журналу "Українська мова і література в школі" № 7 за 1965 рік на стор. 67 "Вчителі не читають української художньої літератури, не цікавляться нею і не підносять своєї кваліфікації".

На це питання міністр освіти УРСР П.П.Удовиченко відповів, що взагалі справа цитування складна, що по одній цитаті не можна робити висновку про всю статтю, а тим більше не можна робити узагальнень. До того ж, наведена цитата з нашого журналу і в ньому може бути критикою недоліків. Я, до речі, цієї статті не читав.

(Коли був знайдений номер цього журналу, то виявилося, що А.Білецький невірно цитував речення, навмисне опустивши слово "ці" на початку речення. Звідси виникла можливість для узагальнення. Взагалі в статті мова йшла про одну конкретну школу з російською мовою викладання).

Після цього П.Кравчук, пославшись на статтю колишнього секретаря Львівського обкому КП України тов. Маланчука, знову поставив питання, чому в Львові

на 100 тис. росіян відкрито 20 російських шкіл, а в Москві для 0,5 млн. українців немає жодної української школи.

Міністр освіти УРСР П.П.Удовиченко і на це питання дав вичерпну відповідь, яка аналогічна відповіді на питання П.Кравчука на початку бесіди.

Далі питання поставив В.Гарасим. Він вже посилався не на українських націоналістів, а на власний досвід. Перебуваючи на навчанні у ВПШ в м.Києві, заявив він, я спостерігав, що українська мова знаходиться на Україні в приниженому стані, що на вулиці на Україні розмовляють лише російською мовою, що артисти на сцені грають роль українською мовою, а в своїх уборних розмовляють російською мовою.

Міністр освіти УРСР П.П.Удовиченко відповів, що на його погляд, питання, які підняв В.Гарасим, політичні діячі повинні розглядати з точки зору принципів політики партії в національному питанні. А вона у нас є ленінською політикою і здійснюється в житті. Як здійснюється національна політика в галузі народної освіти, я вже про це говорив. Такі питання слід розглядати по фактичному розвитку науки, культури, мистецтва на Україні, а не з точки зору, на якій мові заговорить на вулиці Києва та чи інша особа, яка приїхала до столиці у відрядження. Що торкається того, на якій мові розмовляють артисти в своїх уборних, то міністр сказав, що він, коли буває в театрі, після спектаклю йде додому і не заглядає в артистичні уборни.

Наступне питання задав Ю.Соломон. Він запитав, чому закон Радянської України про школу[87] знімає з себе відповідальність за обов'язкове вивчення української мови в школах республіки як першої мови? Чому цю справу передано на розсуд батьків?

Нам невідомо жодної країни в світі, де цю справу вирішували б батьки, а не держава. З газет нам стало відомо, що Верховна Рада УРСР законом від 17.IV.1959 р. звільнила громадян республіки від обов'язкового нав-

чання дітей української мови.

На це питання відповіли міністр освіти УРСР П.П.Удовиченко і начальник управління шкіл Є.С.Березняк.

Міністр сказав, що, по-перше, не відповідає дійсності заява про те, що УРСР єдина європейська країна, де справу вибору мови навчання вирішують батьки. Нам відома і така, наприклад, країна як Канада, в якій взагалі немає державної системи освіти, немає Міністерства освіти, а всі справи освіти вирішують провінції. Так як в Канаді 10 провінцій, то там є і 10 систем освіти. І в кожній провінції батьки і діти, наскільки це їм вдається, вирішують питання, в якій школі навчатись, самі. Нам відомо і те, що в Канаді українських шкіл немає.

В Англії, де, як відомо, немає Конституції, теж немає закону про обов'язкову мову навчання в школах. В США взагалі немає державної системи освіти. Ми не говоримо вже про те, що в цілому ряді країн світу, особливо молодих, освіта взагалі знаходиться в початковій стадії розвитку. Тому не може не викликати подиву така заява тов. Ю.Соломона.

Далі на питання Ю.Соломона відповів тов. Березняк Є.С. В ст.9 Закону про школу, сказав він, говориться, що питання, якою мовою навчатимуться діти, вирішують батьки, і в цьому ми вбачаємо демократичність нашої системи освіти. Стаття не продиктована згори. Це питання широко обговорювалося громадськістю республіки. Аналогічні статті прийняті в законах про школу інших союзних республік. Щодо звільнення дітей від обов'язкового вивчення української мови, то це прямо Законом не передбачено. В ст.9 мова йде про те, що вивчення однієї з мов СРСР, якою не проводиться викладання в даній школі, здійснюється за бажанням батьків. Отже, в школах з російською мовою навчання, окремі діти, якщо цього побажають батьки, можуть не вивчати українську мову, так як і в школах з українською мовою, окремі діти можуть не вивчати російську мову, якщо цього

побажають батьки. Слід сказати, що наші громадяни дуже рідко користуються цим правом.

СИВЕЦЬ О.Г. - Навчальними планами в школах Української РСР передбачено на вивчення української мови і літератури в школах з українською мовою навчання 61,5 години на тиждень, а російської мови - 41 година. Іноземна мова - 14 годин.

ЮРІЙ СОЛОМОН - Указом Президії Верховної Ради УРСР від 6/VIII- 1966 року Міністерство освіти УРСР перетворене з республіканського в союзно-республіканське. Нам незрозуміло, чому? Відповідно до ст. 19 Конституції Української РСР керівництво освітою повинно здійснюватися урядом УРСР.

УДОВИЧЕНКО П.П. - Питання утворення союзного міністерства освіти висунули прибалтійські республіки. Ми підтримали цю ідею, бо цього вимагає час, розвиток технічного прогресу. Необхідно, щоб координація навчальних програм і особливо з природничих дисциплін знаходилася в одному центрі, а випускники середніх шкіл нашої республіки були на рівні випускників союзних республік. Щодо керівництва народною освітою в республіці, то воно, як і раніш, здійснюватиметься урядом УРСР.

ТІМ БАК - Чи кожна республіка має свій Закон про школу?

УДОВИЧЕНКО П.П. - Так, кожна.

ПЕТРО КРАВЧУК - Скільки нараховується українських і російських шкіл у м.Києві?

УДОВИЧЕНКО П.П. - 101.

ПЕТРО КРАВЧУК Чи можна дістати Закон про школу і навчальні плани?

УДОВИЧЕНКО П.П. - Так, ми їх вам дамо.

УІЛЬЯМ РОСС - Хоч я - англієць, а не українець, проте мене цікавить національне питання в СРСР. Нам цікаво знати, як вдалося позитивно вирішити його на Україні. Це цінно для нашої компартії, і ми можемо взяти ваш досвід для вирішення наших проблем в націо-

нальному питанні, розуміючи при цьому, що цей процес в соціалістичному суспільстві відрізняється від процесу в капіталістичному суспільстві. Ми відвідали одне місто, в якому проживає до 50 національностей і єдина мова спілкування у них російська. Це сприяє соціальному і економічному розвитку вашого суспільства. У комуністів не може бути заперечень проти цього факту. Ми повинні до цього питання підходити з класової точки зору. Специфічні відносини росіян і українців сприяють розвитку економіки і культури УРСР. Цей приклад дає нам змогу зрозуміти і процес розвитку освіти у вашій республіці. Це наша оцінка, а не питання.

ТІМ БАК - Це питання стосується не тільки канадських українців, воно дуже важливе для нашої партії. Українська громада в Канаді значна. Питома вага членів Компартії Канади з числа українців теж значна. Ставлення канадських українців до Радянської України і до СРСР впливає на загальне ставлення Канади до СРСР, і нам на це потрібно зважати. Закон про школу і вибір мови навчання батьками - це дуже прогресивно і демократично. Закон має інтернаціональний зміст і це допоможе нам в боротьбі з ідеологічними ворогами. Нам дуже допоможуть ваші відверті відповіді. Ми розкажемо своїй партії і народу про те, що комуністи України йдуть вірним шляхом. Навчання в технічних вузах і в університетах російською мовою - явище логічне.

УДОВИЧЕНКО П.П. - На всі ваші запитання ми відповідали щиро і відверто. Я ще раз підкреслюю, що розквіт української мови і культури знаходиться в центрі уваги комуністів України. Прикладом цього є наш республіканський бюджет, чверть якого витрачається на розвиток освіти і культури.

ПЕТРО КРАВЧУК - Ми дуже вдячні Вам за навчання наших дітей в вузах Української РСР.

Слід зазначити, що під час прийому тов.тов. П.Кравчук, В.Гарасим, А.Білецький та Ю.Соломон виявляли нервозність і тенденційність.

З 15-30 до 17-30 члени делегації відвідали Бучанську школу-інтернат і дали високу оцінку школі. Школярі тепло і щиро вітали канадських гостей, пов'язали їм червоні піонерські галстуки, піднесли квіти. Члени делегації відвідали фізичний і хімічний кабінети, а також кабінети іноземної мови, української літератури, шкільний музей Т.Г.Шевченка та клуб інтернаціональної дружби.

Під час бесіди з директором школи тов. Поліщуком К.Ф. були поставлені такі питання:

ТІМ БАК. З яких сімей діти?

Скільки дітей, що вступають до 1-го класу, закінчують школу?

Чи існують проблеми у відносинах молодших і старших учнів?

Яку фізичну роботу виконують діти?

ПЕТРО КРАВЧУК. Школи-інтернати знаходяться в стадії експерименту. Чи виправдали вони себе?

Чи не виховують у школі-інтернаті якусь привілейовану касту?

На всі питання тов. Поліщук К.Ф. дав вірні і вичерпні відповіді.

На закінчення Юрій Соломон подякував за прийом і заявив, що і їх діти, як і наші, борються за мир, а за справу Комуністичної партії - ні слова.

Школа-інтернат справила на канадських гостей хороше враження.

Після відвідування школи П.Кравчук заявив, що він дуже вражений всім побаченим в школі і сказав: "Забудемо все, що було погане".

ЦДАВО України, ф.166, оп.15, спр.6154, арк.2-13. Оригінал.

№ 79
Лист міністра закордонних справ УРСР Д.З.Білоколоса[88] заступнику Голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку щодо надання можливості перенесення з с.Канцерівка Запорізької області до м.Стейнбаха (Маиітоба) пам'ятника Й.Бартху

Київ *3 квітня 1967 р.*

До Міністерства закордонних справ Української РСР надійшов лист від Посла СРСР у Канаді тов.І.Шпедька, в якому повідомляється що Товариство менонітів провінції Манітоба звернулось через канадського адвоката В.Свистуна в Посольство з проханням з'ясувати можливість перенесення пам'ятника Йогану Бартху з села Канцерівка Запорізької області в місто Стейнбах провінції Манітоба.

Й.Бартх був одним з перших менонітів, які прибули в Росію у 1789 році. Пам'ятник був споруджений в с.Канцерівка у 1890 році на честь 100-річчя поселення менонітів в Росії.

Товариство менонітів в Канаді нараховує 50000 членів і бере участь в русі прихильників миру. До Радянського Союзу меноніти ставляться лояльно. Керівники Товариства повідомляють у своєму листі, що в разі, якщо буде дана згода радянської сторони на перенесення пам'ятника у Канаду, то всі пов'язані з цим витрати Товариство бере на себе.

Посольство вважає, що передача згаданого пам'ятника менонітів відкрила б додаткові можливості для роботи серед членів цього Товариства в Канаді у потрібному

нам напрямку.

Просимо доручити відповідним організаціям вирішити це питання і дати вказівки щодо змісту відповіді Посольства СРСР в Канаді.

Додаток: на 6 аркушах*.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.2545, арк.10. Оригінал.

№ 80
З листа міністра культури УРСР Р.В.Бабійчука заступнику Голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку про доцільність перенесення пам'ятника на честь 100-річчя поселення менонітів в Росії

Київ *21 квітня 1967 р.*

У зв'язку з Вашим дорученням і листом міністра закордонних справ УРСР тов.Білоколоса Д.З. про можливість передачі пам'ятника Йогану Бартху Товариству менонітів в Канаді, Міністерство культури УРСР доповідає, що для вивчення цього питання до Запорізької області виїжджав представник Міністерства культури.

Перевіркою встановлено, що в колишньому селі Канцерівка, зараз селище міського типу Верхня Хортиця Запорізького району Запорізької області, на колишньому німецькому кладовищі знаходиться пам'ятник Йогану Бартху, одному з перших менонітів, що переселилися в Росію в 1789 році.

Пам'ятник споруджено в с.Канцерівка в 1890 році на честь 100-річчя переселення менонітів у Росію.

Пам'ятник має форму чотиригранного обеліску з сі-

* Не публікується.

рого граніту висотою до трьох метрів.

На пам'ятнику з чотирьох боків висічено тексти, два з них - російською, інші два - німецькою мовою:

1."Памяти уполномоченаго Іоанну Бартху
от хортицких и молочанских братьев 1890 г."

2."Вспомни дни древние
помыслы о летах
прежних родов, что
господь сделал для них.
Второзаконие XXXII"

Напис на пам'ятнику німецькою мовою неможливо розібрати<...>

В окремих місцях постамент пам'ятника має незначні пошкодження. Місцеві організації вживають заходів до впорядкування пам'ятника і території навколо нього.

Пам'ятник не являє собою будь-якої художньої цінності, а тому Міністерство культури не заперечує проти зняття, перенесення або вивозу його за межі республіки.

Міністерство культури УРСР повідомило про це міністра закордонних справ УРСР тов.Білоколоса Д.З. і просило його питання про передачу пам'ятника Йогану Бартху Товариству менонітів у Канаді вирішити у відповідних інстанціях.

Додаток:
1.Фотографії пам'ятника
2.Довідка про менонітів
3.Листування на 7 аркушах*

ЦДАВО України, ф.2, оп.1, спр.2545, арк.17-18. Оригінал.

* Не публікується.

№ 81
З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка ЦК КПУ про розмову з секретарем виконкому ТОУК П.Д.Прокопчаком з приводу культурного обміну між Україною і Канадою

Оттава *10 травня 1967 р.*

Секретно

10 мая с.г. в Торонто встретился с секретарем Краевого исполкома Товарищества объединенных украинских канадцев (ТОУК) П.Д.Прокопчаком и имел с ним беседу по ряду вопросов.

1.Передал для использования ТОУКом кинофильмы "Гибель эскадры", "Нет неизвестных солдат", "Они отстояли весну", "Верность", "Украденное счастье", "Днепровские этюды", присланные Украинским обществом дружбы и культурной связи с зарубежными странами.

Поблагодарив за фильмы, П.Д.Прокопчак выразил пожелание, чтобы Украинское общество дружбы присылало кинокартины на 16-миллиметровой пленке. Эти фильмы, сказал он, можно использовать по всей Канаде, а показ 36-миллиметровых фильмов очень ограничен, т.к. в Канаде почти нет для них аппаратуры.

2.Передал П.Д.Прокопчаку перечень материалов, посвященных 50-летию Октября, которые Украинское общество дружбы может прислать в адрес ТОУК и других прогрессивных организаций (в соответствии с письмом Украинского общества дружбы от 18 марта с.г.).

П.Д.Прокопчак ответил, что ТОУК и его провинциальные отделы смогут использовать эти материалы в

своей работе. В частности, будут использованы фотовыставки. При этом он выразил просьбу, чтобы планшеты фотовыставок были небольшие (не больше 40 х 50), т.к. выставки больших размеров использовать в условиях ТОУК не представляется возможным. Подтекстовки на украинском и английском языках, подчеркнул т.Прокопчак, значительно облегчили бы работу ТОУК в экспонировании выставок.

Касаясь фотоподборок, П.Д.Прокопчак отметил, что они, как правило, используются мало. На вопрос, чем это объясняется, он ответил, что украинские канадцы больше всего интересуются материалами из жизни западных областей УССР, а этих материалов в фотоподборках, дескать, недостаточно. Заметил П.Д.Прокопчаку, что было бы неправильно показывать Советскую Украину в фотоподборках только на материалах западных областей, т.к. это могло бы создать у канадцев не совсем правильное впечатление об УССР. Вместе с тем, в материалах, которые направляются в Канаду Украинским обществом дружбы, значительное место уделено развитию западных областей Украины.

Выставки графики украинских художников и выставки детского рисунка, предлагаемые Обществом в этом году, сказал П.Д.Прокопчак, видимо, опоздают, что также затруднит их своевременное и эффективное использование. На вопрос, как используются выставки графики и детского рисунка, полученные ТОУКом ранее, т.Прокопчак ответил, что они еще готовятся к экспонированию и, видимо, будут показаны в Палермо в летний период.

Говоря о выставке прикладного искусства, которая была направлена ТОУК через Посольство в 14 ящиках, П.Д.Прокопчак сказал, что она используется в Торонто и других городах, где есть организации ТОУК, для экспонирования во время празднований 100-летнего юбилея Канады. Однако, заметил он, эта выставка оказалась не полностью укомплектованной и поэтому невозможно было составить из нее 8 комплектов, как это сообщалось в соп-

роводительном письме к ней. Такое положение вызвало ряд нареканий со стороны провинциальных комитетов ТОУК, руководители которых считают, что исполком ТОУК в Торонто оставил для своих нужд большую часть экспонатов этой выставки. П.Д.Прокопчак просил, по возможности, дослать недостающие экспонаты для полного укомплектования 8 экземпляров выставки. После использования многие экспонаты могут быть проданы, сказал он. <...>

6.Сообщил П.Д.Прокопчаку, что Украинское общество дружбы и культурной связи с зарубежными странами с благодарностью может принять как дар от ТОУК кинофильм "Тарас Шевченко" с участием в заглавной роли А.М.Бучмы, единственная копия которого хранится в Товариществе. П.Д.Прокопчак ответил, что он не совсем осведомлен об этом фильме. Напомнил ему, что несколько месяцев тому назад в Совпосольство обратился член исполкома ТОУК И.Дубно с предложением передать этот фильм в Киев и что в разговоре И.Дубно сослался на решение исполкома ТОУК по этому вопросу, о чем Посольство сообщило в Киев. П.Д.Прокопчак пообещал, что разберется с этим вопросом и ответит позже.

В заключение беседы П.Д.Прокопчак просил передать руководству Украинского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами то, что переписку между Украинским обществом дружбы и ТОУК по вопросам посылки различных материалов и приглашений в УССР делегаций целесообразнее вести непосредственно, за исключением отдельных вопросов, по которым необходимо переписываться через Посольство.

На беседе присутствовал третий секретарь Посольства В.И.Юшко.

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр.6370, арк. 87-88, 91. Оригінал.

№ 82
З інформації завідувача відділу науки і техніки Ради Міністрів УРСР І.С.Савельєва заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку про можливість участі Л.І.Жаботинського у відкритих змаганнях на першість Канади під час проведення Дня Української РСР на Всесвітній виставці в Монреалі

Київ *Серпень 1967 р.*

Представник Інформаційного центру павільйону СРСР на ЕКСПО-67 (т.Молодяков Є.В.) передав повідомлення т.Ломко Я.А. з Монреалю про те, що т.Жаботинський Л.І. зможе взяти участь у відкритих змаганнях на першість Канади під час проведення Дня Української РСР 22 і 23 серпня ц.р.<...>

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.2687, арк.138. Оригінал.

№ 83
Із звіту делегації Комуністичної партії Канади про перебування в Україні[89]

18 вересня 1967 р.

Ваша делегация, которой пленум поручил в январе 1967 года посетить Украину с миссией узнать и обсудить политику и опыт Коммунистической партии и правительства Украины по национальному вопросу, выехала из Канады с этой миссией 29 марта. Делегация состояла из товарищей: Юрия Соломона, Антона Билецкого, Билла Росса, Петра Кравчука, Василия Гарасима и Тима Бака.

Мы пробыли на Украине 22 дня - с 31 марта по 21 апреля включительно. Это были деятельные, исключительно интенсивно загруженные дни. Мы посетили большое количество городов, сел и учреждений, встретились со многими людьми и собрали столько информации, что подробное описание нашего опыта, хотя оно было бы интересным и ценным, сделало бы этот отчет таким объемным, что он разошелся бы с целью, для которой вы послали делегацию. Поэтому, мы концентрируем наш отчет на собранных нами фактах, которые касаются и выражают в жизни людей политику украинского правительства, украинского народа и его великой Коммунистической партии по национальному вопросу <...>

Некоторые итоги в ходе нашей дискуссии показали ясно, что есть действительная разница в понимании и подходе к вопросу языка на разных уровнях партийной организации и среди разных руководящих товарищей, хотя все они верят, что соглашаются с ленинской национальной политикой. В добавление к разнице понимания и отношения между отдельными личностями, мы нашли случаи разрыва между провозглашенной политикой и практикой.

Прежде всего, есть отношение, довольно общее, что национальный вопрос успешно решен на Украине на основе ленинского учения, что нет проблем национального характера, никакого давления относительно языков, что советские народы все объединены единой целью построения коммунизма и что именно это имеет значение <...>

-Во-вторых, была мысль, высказанная министром просвещения о том, что вопрос национальных устремлений не зависит от языка. Подобную позицию выдвинул А.Д.Скаба - секретарь по идеологии в Центральном комитете, который заявил, что важным является то, что техника развивается, а не язык, на котором учебники издаются. Его не беспокоит, заявил он, на гидрозлектрической станции в Бурштыне больше надписей на рус-

ском или на украинском языке. Потом заявление в Государственной плановой комиссии, что одной из причин, почему так мало технических книг издано на украинском языке, было то, что некоторые авторы считают более важным, чтобы их книги были изданы на русском языке <...>

Разница существует также относительно оценки дискуссии на съезде украинских писателей. Каждый, с кем мы обсуждали это, уверял, что съезд был действительным выражением ленинской национальной политики и отражал правильный подход партии к украинскому языку. Однако, в дискуссии с некоторыми писателями была высказана мысль, что действие съезда было частью общего идеологического отторжения потенциально вредных понятий об украинском языке, что съезд подчеркнул факт, что в последние два года ситуация относительно украинского языка чрезвычайно улучшилась. Тогда, как секретарь по идеологии заявил, что причиной, почему вопрос украинского языка был поднят на съезде писателей, был не какой-то конфликт в политике, а потому что определенные личности хотели определять политику для Союза писателей, иные товарищи, как министр просвещения, утверждали, что Гончар, председатель Союза писателей УССР, не знаком с действительной ситуацией в школьной системе, когда он заявил на съезде, что обучение украинскому языку в средних и высших школах временами находилось на низшей ступени, чем иностранный язык.

Исправление извращений.

Много есть признаков, что в нынешнем периоде совершились некоторые изменения в направлении исправления извращения официальной политики на Украине: - исправление представляющих извращений национальной политики - извращений двойного характера, как национального нигилизма, так и проявлений великонационального шовинизма. Но большинство товарищей, которые продолжают ссылаться на прогрессивное

развитие ленинской национальной политики на Украине со времени Октябрьской революции, об этом не говорят.

Твердый и категорический акцент съезда писателей УССР на роль украинского языка, равно как и отклонение фальшивых теоретических концепций о развитии языков в Советском Союзе, очевидность возрастающего числа украинских учебников в технических школах и институтах, показательный рост украинских литературных произведений, издание Украинской энциклопедии, словарей, история языка и культуры сопровождает возрастающий акцент на язык в средних и высших учебных заведениях.

Украинские книги изданы на 41 языке. 3 миллиона экземпляров произведений Шевченко издано в других республиках Советского Союза. Достаточное доказательство было дано делегации, что украинский язык - язык официальных документов и переписки между правительственными и партийными учреждениями, министерствами и партийными комитетами. Самодеятельные культурные кружки процветают во всех отраслях народного искусства, которые включают широкие массы молодых людей. Все это положительный признак, как это провозглашала одна из афиш, которую мы видели, что - "язык Тараса всегда будет языком Украины".

Однако, по мнению нашей делегации, эти положительные явления не продвигаются вперед однородно и нужно их больше. Мы видим необходимость более сильного руководства со стороны правительственных и партийных учреждений и более последовательной идеологической работы в преодолении остатков вредных понятий и практикований. Например, нам говорили о случаях буржуазного национализма среди писателей и студентов, но ни в одном случае мы не могли получить специфических деталей этих обвинений. Буржуазный национализм не был определен. В некоторых местах были тенденции клеймить как буржуазный национализм или как своего рода уклон требования

большего употребления украинского языка в общественных учреждениях. Такие остатки времен сталинской эры не помогают правильно решать проблему языка.

Аналогично обстоит дело со случаями нарушения социалистической демократии и отрицанием гражданских прав. Когда мы спрашивали об осуждении украинских писателей и прочих, нам говорили, что они не были признанными писателями, что они не были арестованы за свои произведения и что они были осуждены как враги государства. Однако, специфических обвинений против них не обнаружено. Хотя, мы не утверждаем, что знаем, какие соображения государственной безопасности привели к ведению втайне судебного расследования над этими писателями, но мы должны сказать, что такие расследования при закрытых дверях никогда не помогают развеять сомнения и вопросы.

С другой стороны, объединенная социалистическая экономика всего Советского Союза порождает определенные проблемы, которые не всегда решаются с должным вниманием и чуткостью к национальным чувствам. Например, некоторые секторы экономики подходят под юрисдикцию всесоюзных министерств в Москве, как транспорт, коммуникации, туризм и т.д. Для коммуникационных целей, разумеется, что общим языком, который употребляется в этих секторах во всем Советском Союзе, должен быть русский. Но это не может оправдать практики до недавнего времени ставить надписи на украинских железнодорожных станциях только на русском языке, меню в украинских ресторанах на железных дорогах - на русском, французском, английском, немецком и других языках, но не на украинском, не оправдывает гидов "Интуриста" на Украине обращаться к туристам на русском языке и т.д. Употребление обоих языков - русского и украинского или языка данной республики - должно, с нашей точки зрения, всеобще применяться к подписям меню, телеграммам и т.п. с ударением на украинский язык, как язык употребляющийся в различных

общественных учреждениях республики. Следует подчеркнуть, что это сейчас делается больше.

Интернационализм

Мы пришли к выводу, что украинские товарищи очень сильно акцентируют на социалистическом интернационализме, на братских отношениях между украинским и русским народами, на помощи, полученной Украиной от других советских республик. Все это полезно и помогает обходить капканы украинского национализма. Но у некоторых украинских товарищей совершенно одностороннее ударение на этот аспект служило для затемнения или даже отрицания другого аспекта этой проблемы, а именно, что истинный интернационализм может развиваться только на базе наиболее свободного развития каждой нации.

Когда секретарь по культуре заявляет: "У нас есть русские театры, школы, газеты". В этом нет ничего плохого. Мы жили 300 лет с русским народом. Мы прожили 50 лет при Советской власти с русскими. Они никогда не предали нас. Принципом является не искать, что нас разделяет, а то что нас объединяет - мы, конечно, можем согласиться с такими чувствами. Но это не проблема. Тут не стоит вопрос о праве русских граждан на Украине употреблять свой язык, прессу, школы и т.д., а о параллельных правах украинских граждан, живущих в районах с сосредоточенным населением в других республиках, совместно с наиболее полным поощрением к употреблению украинского языка на Украине.

Когда тот же товарищ сказал нам, что они не могут давать директивы людям на каком языке, они должны говорить, то мы можем только согласиться с таким подходом, если только он не является отражением понятия, что это не имеет существенного значения на каком языке говорят на Украине, лишь бы строился коммунизм. Людей нужно поощрять говорить на украинском языке, содействовать этому и развивать его во всех областях жизни на Украине. Не следует навязывать его силой лю-

дям, будут они украинцы, русские, или другого происхождения, но нужно создать климат для его наиболее свободного процветания и взаимного развития с другими языками и культурами. Только тогда дух настоящего интернационализма будет существовать. Сама жизнь решит будущее украинского языка, как и всех других языков.

Интернационализм должен выражать самое полное и самое свободное развитие творческих сил каждой нации, что-либо меньшее этого не походит для марксизма-ленинизма.

Украинский язык

На Украине, как и в других советских республиках, закон разрешает родителям избирать язык обучения в школе. Поэтому, собственно, мы находим там школы, в которых языком обучения является русский, польский, венгерский или молдавский. Однако, министр просвещения сказал нам, что во всех этих школах неудовлетворительные оценки по украинскому языку препятствуют ученику переходить в следующий класс. В тех школах нет требований освободить учеников от изучения украинского языка. Действительно, в Министерстве культуры нам сказали, что несколько сот тысяч русских, которые живут на Украине, теперь заявляют, что украинский язык является их языком.

Однако, когда мы спросили, как это так, что нет школ с украинским языком обучения в Москве или других городах с большим сосредоточением украинских рабочих, министр просвещения* ответил нам, что нет требований от тех рабочих на преподавание в школах украинского языка, газеты или школы. Никто, говорил он, не заставлял этих украинцев в Москве ехать туда.

Наша делегация не удовлетворена такими ответами. Каким образом украинские рабочие в других республиках отличаются от русских, польских или других, которые же-

* Министр просвещения УССР П.П.Удовиченко.

лают учиться на родном языке на Украине? Или национальные чувства среди украинцев более слабые нежели среди других советских национальностей?

Или возможно такое, что украинцы, которые живут в Москве или где-либо вне Украины колебались бы просить разрешения на школы с украинским языком обучения, чтобы не быть заклейменными как "националисты"? Или это случай, где остатки русского шовинизма, ошибок, совершенных на протяжении сталинской эры, все еще остаются? <...>

Опыт нашей делегации и уроки, которые вытекают из него, должны быть опубликованы как можно шире на заседаниях, через печать, интервью и иными формами популяризации и информации.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.4. Арк.4-65. Копія. Переклад з англійської.

№ 84

Із звіту керівника делегації УРСР на "ЕКСПО-67", заступника Голови Ради Міністрів України П.Т.Тронька ЦК КПУ про її участь в організації і проведенні Всесвітньої виставки у Монреалі

Київ *4 листопада 1967 р.*

<...>Для участі в проведенні Дня Української РСР на "Експо-67" Центральним комітетом КП України було затверджено делегацію, до складу якої увійшли тт.Г.І.Ващенко, І.А.Пересаденко, Б.Є.Патон, В.П.Козаченко, В.М.Кавун[90], Н.О.Пучковська, М.Г.Вахула, В.А.Масол[91], Л.І.Жаботинський. Керівником делегації було затверджено П.Т.Тронька.

Делегація УРСР під час свого перебування в Канаді

взяла участь у проведенні Дня Української РСР на Всесвітній виставці, а також мала зустрічі з офіційними канадськими особами й представниками української еміграції, зробила поїздку по країні. <...>

Поїздці делегації передувала значна робота міністерств і відомств республіки разом з Організаційною комісією по підготовці Української РСР до участі у Всесвітній виставці.

Експонати з України були представлені в усіх розділах Радянського павільйону і займали друге місце після експозиції Російської Федерації: діорама Донецького вугільного басейну, макет колгоспу імені XXII з'їзду КПРС в селі Шляхова на Вінниччині, стенд Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка, електронно-лічильні машини, модель найбільшого в світі літака АН-22 (Антей), зразки інструментів з синтетичних алмазів, легковий автомобіль "Запорожець - 966", телевізор "Електрон", діючі моделі найновіших вугільних комбайнів, електробури, фото-кіноапаратура, медичні прилади і апарати, моделі морських суден, експозиція малюнків "Україна очима дітей", більш 300 назв суспільно-політичної, художньої і науково-технічної літератури, окремі сорти сільськогосподарських культур, які вирощуються на Україні, діорама піонертабору "Артек", корисні копалини та ін. - всього близько 1500 експонатів.

Крім того, спеціально до Дня Української РСР було підготовлено додаткову експозицію, куди увійшло 675 творів українського народно-декоративного мистецтва, скульптури й живопису, велика художня аплікативна карта УРСР, макет столиці України - міста Києва, макет села Моринці та інше.

Для безкоштовного розповсюдження серед відвідувачів виставки було видано українською, англійською і французькою мовами інформаційну літературу про нашу республіку, відправлено спеціальні номери газет: "Радянська Україна" (10 тис<яч> прим<ірників>), "Вісті

з України" (3 тис<ячі> прим<ірників>) та журнали "Україна" (5 тис<яч> прим<ірників>) і "Мистецтво" (3 тис<ячі> прим<ірників>)<...>

Були також підготовлені радіотелевізійні програми для передачі на "Експо-67". Розроблено сценарій телевізійної вікторини "Чи знаєте ви нашу республіку?" Крім того, в розпорядження радіоредакції павільйону СРСР направлено 330 записів української музики. Надіслано також художні, науково-популярні та хронікально-документальні кінофільми, виготовлені студіями республіки<...>

20 серпня в радянському павільйоні делегація Української РСР зустрілася з представниками преси. Кінозал заповнило більше шестисот чоловік. Серед них були канадські і зарубіжні журналісти, провідні співробітники прогресивних українських газет і представники української прогресивної еміграції, деякі представники націоналістичних газет у Канаді і націоналістичних організацій. Всі журналісти одержали республіканські газети і журнали, видані до Дня України, а також інформаційну літературу українською, англійською та французькою мовами про історію і сучасні досягнення Української Радянської Соціалістичної Республіки, пам'ятні подарунки.

З заявою виступив керівник української делегації т.Тронько. Під час зустрічі, яка тривала дві години (випадок безпрецедентний для таких зустрічей), Тронько П.Т., Патон Б.Є., Пучковська Н.О., Козаченко В.П., Жаботинський Л.І. відповіли на численні запитання журналістів.

Більшість запитань були продиктовані щирим бажанням дізнатися якомога більше про сьогоднішнє буття Радянської України. Так, цікавилися організацією і плануванням науково-дослідницької роботи в республіці; діяльністю Інституту імені академіка Філатова, життям українських спортсменів та ін.

В той же час були поставлені і такі запитання: "Чому Україна не підтримує дипломатичних стосунків з іншими

країнами і не має там своїх представництв?", "Чи є школи з українською мовою навчання за межами республіки?" "Чи не завдає шкоди Україні перенесення Міністерства освіти до Москви?", "Чому в російському павільйоні не видно експонатів союзних республік, чому ці республіки не мають своїх окремих розділів, а Україна свого павільйону?", "Чому провадяться арешти українських письменників?", "Чому немає пам'ятника в Бабиному яру?", "Чи будуть реабілітовані всі ті, хто постраждав у період культу особи?", "Як відомо, прем'єр-міністр провінції Квебек дуже схвально відізвався про Конституцію СРСР, яка надає великі права союзним республікам, а що ви думаєте в зв'язку з цим про канадську конституцію?", "Чи не вважаєте, що до неї слід додати нові положення, чи внести якісь зміни?" <...>

21 серпня делегацію УРСР прийняв мер міста Монреаля п.Драпо. П.Т.Тронько і І.А.Пересаденко разом з тов. Борисовим* і Генеральним консулом СРСР в Монреалі тов.Сафоновим у супроводі почесного ескорту мотоциклістів прибули до мерії Монреаля, перед якою було вишикувано почесну варту. В кабінеті мера стояли прапори Української РСР, Канади, провінції Квебек, міста Монреаля та Союзу РСР. Члени делегації УРСР розписалися в Книзі почесних гостей і обмінялися з п.Драпо пам'ятними подарунками<...>

22 серпня на Всесвітній виставці відзначався День Української Радянської Соціалістичної Республіки. Вперше республіці, яка не мала свого окремого павільйону, керівництво канадської корпорації "Експо-67" виявило високі офіційні почесті і влаштувало для неї урочисту церемонію на Площі Націй.

По завершенню урочистої церемонії на Площі Націй українська делегація, Генеральний комісар "Експо-67" і Посол СРСР в Канаді прибули до Радянського павільйону, де було виконано гімни СРСР і УРСР, і оглянули українські експонати.

В цей день, ще зранку, біля Радянського павільйону

* Генеральний комісар секції СРСР на "Експо-67".

зібралися тисячі людей. Довга черга не зменшувалась аж до пізнього вечора. Незважаючи на те, що в зв'язку з урочистостями на Площі Націй павільйон відкрився на кілька годин пізніше, в ньому побувало більше 70 тисяч чоловік. А всього з 18 по 24 серпня українські експонати переглянуло понад 600 тисяч чоловік<...>

23 серпня найбільші монреальські газети подали докладні звіти про проведення Дня Радянської України, вмістили фотографії<...>

24 серпня делегація УРСР виїхала до Торонто, де в цей же день тов.Тронько відвідав Ганну Франко в її будинку. Під час щирої бесіди Ганна Франко подякувала українському урядові за те, що їй надали можливість побувати на рідній землі, за сердечну гостинність<...>

25 серпня вранці члени делегації УРСР прибули до Палермо і поклали квіти біля пам'ятника Великому Кобзареві. Тут вони відвідали парк імені Т.Г.Шевченка, кемпінг, куди приїздять в суботу і неділю тисячі українських канадців, оглянули експозицію музею Т.Г.Шевченка і передали пам'ятні подарунки.

Потім члени делегації виїхали до Ніагара-Фоллс, а тов.Тронько вилетів до Монреалю, де зустрівся з Прем'єр-міністром Канади Лестером Пірсоном[92]. Ця неофіційна зустріч відбулася в театрі "Пелетьє" під час перегляду опери Великого театру "Князь Ігор".

Керівник делегації висловив вдячність Лестеру Пірсону за все те, що було зроблено для делегації УРСР на канадській землі, за теплий прийом і допомогу в проведенні Дня України, передав вітання і найкращі побажання канадському народові в зв'язку з сторіччям Канадської Конфедерації. Він висловив задоволення тим, що українці брали активну участь у розбудові Канади, і сказав, що наше єдине бажання - хай вони будуть добрими канадськими громадянами. Згадавши про те, що планувався візит міністра закордонних справ Канади П.Мартіна до Києва, тов.Тронько зауважив, що радянські люди на Україні радо вітають гостей з Канади і що, якби до Києва

завітав колись Лестер Пірсон, його зустрічали б з такою ж гостинністю, з якою делегацію УРСР приймали в Монреалі<...>

Лестер Пірсон зазначив, що йому приємно чути про задоволення української делегації перебуванням у Канаді, і пожалкував, що не мав змоги побувати на урочистостях Дня України. Йому відомо, продовжував Пірсон, що 1967 рік також ювілейний і для Радянського Союзу, він задоволений, що стосунки між нашими країнами з року в рік стають все кращими. Прем'єр-міністр запевнив, що не мине Києва, коли приїде до Радянського Союзу.

ЦДАГО України, ф.1, оп.24, спр.6384, арк.97-115. Оригінал

№ 85
З щоденникових записів першого секретаря ЦК КПУ П.Ю.Шелеста стосовно проведення Світового конгресу вільних українців[93] в Канаді

Київ *Не пізніше 12 листопада 1967 р.*

В Канаде собирается конгресс "Свободных украинцев", он будет рассматривать тему: "Революция и ее итоги на Украине". Стараются убедить, что Украина является колонией, а ее природное богатство истощается, украинский народ не является хозяином своей судьбы. Выдвигают тезис: "Задача украинской нации - присоединиться к свободному миру". Все это имеет определенное влияние на умы неустойчивых, подверженных шатанию людей. Нам надо повышать политическую бдитель-

ность, по-настоящему находить формы и методы, завладевать умами, мыслями и чувствами наших людей, этим самым завоевывать их доверие.

А в нашей идеологической пропаганде, организаторской работе много формализма, штампа, излишней централизации. Наши люди часто с трудом и даже с неохотой, формально воспринимают малоквалифицированную, но "централизованную" пропаганду.

Шелест П.Е. Да не судимы будете... Дневниковые записи, воспоминання члена Политбюро ЦК КПСС. М., 1995. - С.289.

№ 86

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка Міністерству закордонних справ України про роботу Всесвітнього конгресу вільних українців

Оттава *26 грудня 1967 р.*

12-19 ноября 1967 года в Нью-Йорке проходил так наз<ываемый> Всемирный конгресс "свободных" украинцев. В нем приняли участие представители тех националистических организаций, которые входят в состав Украинского конгрессового комитета Америки (УККА-США)[94] и Комитета украинцев Канады (КУК), а также немногочисленные представители националистических группировок в странах Латинской Америки, Австралии и Западной Европы. От националистических организаций США на "конгрессе" было 695 делегатов, Канады - 224, Аргентины - 21, Англии - 15, Западной Германии 12, Франции - 8, Бразилии и Австралии - по 6, Бельгии и Венесуэлы - по 4, Австрии 2, Италии, Голландии, Чили, Швейцарии и Люксембурга - по 1.

Возня вокруг идеи созыва националистического конгресса началась еще в 1933 году, когда во Львове была создана "организационная комиссия" по подготовке к созыву "конгресса". Однако, из-за противоречий в националистическом лагере эта идея не была реализована. Предложения о "конгрессе" снова возобновились в 1947 году на так наз<ываемой> Панамериканской украинской конференции[95] в Нью-Йорке. После этого различные националистические группировки в течение 20 лет вели острую междоусобную борьбу по вопросу созыва "конгресса", места его проведения и программы. Наконец, после того, как бандеровцы установили свое господство в Украинском конгрессовом комитете Америки (УККА) и укрепили свои позиции в Комитете украинцев Канады (КУК), было достигнуто соглашение враждующих нацноналистических группировок о созыве "конгресса", однако продолжалась борьба по вопросу о месте его созыва.

УККА добивался, чтобы "конгресс" проходил в Нью-Йорке, где бандеровцы будут иметь полный контроль над ним. КУК настаивал, чтобы "конгресс" проходил в Канаде, где бандеровцы, несмотря на укрепление своих позиций, не в состоянни контролировать "конгресс" и, следовательно, не смогут проводить свою "политическую линию". Важно отметить, что украинские националисты в Канаде постоянно стремились держать в своих руках инициативу созыва "конгресса". КУК обсуждал этот вопрос на своем 6-м съезде в июле 1959 года. 7-й съезд КУК (июль 1962 г.) предложил созвать "конгресс" во время празднования 150-летия Т.Г.Шевченко.

4 и 5 сентября 1964 года в Виннипеге состоялось заседание VII сессии Панамериканской украинской конференции, на котором было принято решение о создании двух основных комиссий по созыву СКВУ (сокращенное название "всемирного конгресса "свободных" украинцев) программной в Виннипеге и организационной в Нью-Йорке. В обеих комиссиях активное участие приняли гла-

вари националистических организаций США и Канады. Однако, тот факт, что постоянным местом работы программной комиссии был избран Виннипег, где находится исполком КУКа, свидетельствует о том, что именно КУК явился органом, где в значительной мере определялись характер и направление будущего конгресса. 8-й конгресс КУКа, заседавший в октябре 1965 года, снова и весьма настойчиво высказался за созыв СКВУ и предложил, в частности, созвать его в 1966 г. в Канаде в честь 75-летия украинской эмиграции в стране. В резолюции по этому вопросу было записано: "Наделить новоизбранный президиум КУК широкими полномочиями для принятия соответствующих мер по осуществлению плана созыва Всемирного конгресса в 1966 году по случаю 75-летия украинского населения в Канаде, согласовав его <план> предварительно с другими организациями".

15 и 16 апреля 1966 г. в Торонто состоялись заседания подготовительного комитета по созыву СКВУ, в котором приняли участие президент КУК В.Кушнир, председатель отделения КУК в Торонто О.Бойко, редактор националистической газеты "Украинский голос"[96] Иван Сырник, покойный секретарь КУКа Владимир Кохан. В комиссию по подготовке программы конгресса от Канады вошли В.Кушнир, И.Сырник, Н.Плавюк (нынешний секретарь КУКа), И.Иванчук, Ал.Метла, Е.Мастикаш, В.Кохан, Анна Ганковская и М.Сосновский - один из главарей Лиги освобождения Украины. Борьба за лидерство и ведущее положение в СКВУ между УККА и КУК проявилась и на этом заседании.

О стремлении КУК занять господствующие позиции в СКВУ свидетельствует выступление В.Кушнира на заседании подготовительного комитета. Подчеркнув, что Комитет украинцев Канады по своей структуре отличается от Украинского конгрессового комитета Америки, Кушнир заявил: "...Мы не являемся эмиграцией. Мы граждане Канады, желающие сохранить нашу веру, язык и культуру... Мы действуем через правительство... как граждане стра-

ны своего поселения, мы ставим требования к нашему правительству, а украинцы в США ведут декларативную политику.

...Необходимо уточнить, созываем ли мы Всемирный Конгресс как эмиграция или как граждане стран нашего поселения".

Это заявление Кушнира вызвало резкую реакцию со стороны представителей УККА - И.Лысогора и, особенно, бендеровца И.Билинского, который пытался изобразить националистов в США как "политическую эмиграцию". "Мы являемся политической эмиграцией, - утверждал он, - частью украинского народа, и из этого вытекают наши задачи и цели. Одни задачи и место у тех, кто называет себя канадцем или американцем украинского происхождения, и другие у тех, кто является украинцем, гражданином отдельных государств".

Таким образом, уже на заседании в Торонто 15 и 16 апреля 1966 года КУК и некоторые националистические организации из США, не разделяющие политическую платформу главарей УККА, были склонны выдвинуть на первый план обсуждение на "конгрессе" проблем украинцев в странах эмиграции. Это давало им возможность в какой-то степени завуалировать антисоветскую суть "конгресса".

Бандеровские же главари и их пособники сразу поставили перед собой цель превратить "конгресс" в открытое антисоветское сборище, в демонстрацию против СССР и Советской Украины.

В конце концов, верх одержали бандеровцы не только в вопросе о месте проведения "конгресса", но и в вопросе о его характере. Из текстов "обращений", "меморандумов", "резолюции", в подготовке которых активно участвовали представители КУКа Н.Плавюк (руководитель УНО), Т.Гуменюк, М.Кушпета, О.Метла, выпирает наружу общая ненависть всех националистических главарей к социалистическому строю в СССР, к Советской Украине и ее народу.

Подкомиссия по подготовке "документов" националистического конгресса, заседавшая 27 и 28 августа 1966 года в г.Гамильтоне (Канада), подготовила следующие "документы": "манифест о созыве конгресса", "манифест к украинцам на Украине", "манифест к украинцам в свободном мире", основные резолюции и постановления конгресса. Все эти "документы" составлены в антисоветском духе.

В задачу подкомиссии входило также отработать тексты памятной записки для представления в ООН и обращений "к правительствам и народам свободного мира" по так наз. делу "о порабощении Украины коммунистической Москвой". В подготовке этих документов активное участие приняли М.Кушпета и С.Сырник. Последний, в частности, выступил с предложением дать определение, "российского империализма", как "империализма тотального", а также четко определить "требования" "конгресса" к ООН в отношении Украины.

Деятельность президента КУКа В.Кушнира по подготовке СКВУ отнюдь не ограничивалась Канадой и Соединенными Штатами. В мае 1967 года он выезжал в европейские страны, где имеются националистические группировки, для оказания помощи в подготовке "конгресса". 15 мая 1967 г. в Западной Германии состоялась встреча националистов из Англии, Австралии, Бельгии, Франции, Швеции, Швейцарии, Голландии и, конечно, Западной Германии. Выступая на этой встрече, Кушнир заявил, что его приезд "имеет цель помочь европейским украинцам "консолидироваться" в подготовке к СКВУ".

Когда начался "конгресс" в Нью-Йорке, его президиум возглавил, тот же Кушнир, а одним из секретарей "конгресса" был Н.Плавюк. Помимо руководителей националистических организаций Канады в президиуме СКВУ заседали главы украинской католической церкви в Канаде Андрей Роборецкий, Исидор Борецкий, Нил Саварин, Максим Гарманюк, а также православный архиепископ Канады Михаил.

СКВУ создал так наз<ываемый> Всемирный секретариат свободных украинцев во главе с президиумом в качестве органа, действующего между конгрессами. В его состав вошли по одному представителю от националистических организаций США, Канады, Бразилии, Аргентины, Англии, Франции, Западной Германии и Австралии. О роли нацноналистов из Канады в этой организации свидетельствует тот факт, что первым председателем этого секретариата был назначен президент КУК В.Кушнир. Финансовое участие в этом органе со стороны националистических организаций Канады составило 30% (США - 40%, Южной Америки - 15%, Европы и Австралии - по 7,5%). Секретариат будет менять свой состав и место пребывания через каждые 2 года. В течение первых 2 лет президиум будет находится в Канаде, затем перейдет в США, в Европу и снова в Канаду. Ключевые посты президиума находятся сейчас в руках канадских нацноналистов: президент - В.Кушнир, заместитель президента И.Сырник, генеральный секретарь Н.Плавюк и казначей И.Иванчук. Ряд националистов из Канады вошли в состав членов этого президиума.

В "манифесте" о созыве "конгресса" сообщалось, что в качестве гостей на "конгресс" будут приглашены "видные деятели украинской политической жизни, представители правительств дружественных стран", члены парламента стран, в которых имеются украинские националистические организации и т.д.

Заслуживает внимання тот факт, что ни одна из стран, кроме Канады, не послала на это сборище националистов своих официальных представителей. Канадские официальные круги "удостоили чести" националистический конгресс тем, что в нем приняли участие члены парламента - Дж.Дифенбейкер[97] и И.Старр.

Бывший премьер-министр Канады и до недавнего времени лидер оппозиции в канадском парламенте Дж.Дифенбейкер специально выезжал из Оттавы в Нью-Йорк, чтобы выступить на заключительном банкете

СКВУ. В своем выступлении 19 ноября перед сборищем националистов он призвал провести общую кампанию в ООН "против угнетения порабощенных Россией народов". Давая оценку сборищу, Дифенбейкер подчеркнул, что "этот конгресс дает возможность по новому осмыслить существо российского колониализма и сосредоточить внимание всех свободных людей в мире на то, что СССР отнял свободу у украинского народа и других порабощенных наций". ("Новый шлях"[98], 9 декабря 1967 г.) Учитывая "заслуги" Дифенбейкера перед украинскими националистами и, особенно, его антисоветские речи в ООН по так называемому вопросу "порабощенных народов", УККА наградил его "Шевченковской медалью свободы" (Такой медалью награждены были ранее Трумэн и Эйзенхауэр).

До выступления Дифенбейкера на банкете перед 12-тысячным митингом националистов в Медисон сквер гарден в Нью-Йорке, 18 ноября выступил член канадского парламента И.Старр. Его речь, как и выступление Дифенбейкера, носила насквозь антисоветский характер. "Наша национальная культура, - говорил он, - наше языковое и духовное наследие, наша родина, ее города, села и фермы порабощены объединенной силой..." ("Вильне слово", 25 ноября 1967 г.) В этой же речи Старр пытался доказать, что пресса в "свободном мире" излишне акцентирует внимание на праздновании Советским Союзом 50-летия Октябрьской революции.

К националистическому сборищу в Нью-Йорке не остался безразличным и премьер-министр Канады Л.Пирсон. 25 октября 1967 г. он принял так наз<ываемого> Президента Украинской народной республики в изгнании Н.Ливицкого и председателя исполнительного органа Украинской народной рады А.Фиголя (оба были в Оттаве проездом на "конгресс" в Нью-Йорк). По сообщению националистической газеты "Новый шлях" от 18 ноября с.г., во время этой встречи обсуждался вопрос о "современном положении в порабощенной Украине".

2 ноября 1967 г. в газете "Канадийский фермер"[99] была опубликована приветственная телеграмма Пирсона, в которой, в частности, говорилось: "С большим удовольствием посылаю привет от имени правительства и от себя лично всем читателям еженедельника "Канадийский фермер", который своим отдельным изданием отмечает Всемирный конгресс свободных украинцев"

Из приведенных данных и материалов видно, что руководство украинских националистических организаций в Канаде при пособничестве официальных кругов проводило активную деятельность по подготовке так называемого Всемирного конгресса "свободных" украинцев в Нью-Йорке и приняло в нем самое широкое участие. "Если бы украинцы США так же активно поработали, как канадские украинцы, - писала националистическая газета "Новый шлях" 9 декабря 1967 г., - то возможно кроме Канады в ООН было бы больше членов, выступающих за освобождение порабощенных народов и, в частности, Украины".

Необходимо также отметить, что с резким осуждением "конгресса" выступило Товарищество объединенных украинских канадцев (ТОУК). В органе ТОУК "Життя и слово" были опубликованы материалы, в которых разоблачались антисоветские цели конгресса и враждебное Советскому Союзу и Советской Украине лицо организаторов этого "конгресса" Среди материалов, разоблачающих "конгресс", заслуживает, в первую очередь, внимание серия статей П.Кравчука под заголовком "Сборище националистических отщепенцев" ("Життя и слово" 23, 30 октября, 6 и 13 ноября 1967 года).

Отношение прогрессивных украинцев Канады к "конгрессу" было выражено заявлением краевого исполкома ТОУК: "СКВУ не является волеизъявлением всех канадских украинцев". В заявлении говорится: "Мы категорически заявляем, что этот "конгресс" не является собранием представителей всех украинцев Канады потому, что наше Товарищество объединенных украинских канадцев, кото-

рое существует уже 50 лет и насчитывает тысячи членов, и имеет поддержку широких кругов украинской общественности в Канаде, не принимает в нем участия, не разделяет целей его созыва и не разделяет той пропаганды, которая велась во время подготовки к "конгрессу" и на самом "конгрессе".

Указав, что в "конгрессе" принимают участие только националистические организации, исполком ТОУК подчеркивает, что "СКВУ не является волеизъявлением всех канадских украинцев".

"Этот конгресс", - говорится далее в заявлении, - созван не для обсуждения жизненных проблем украинских общин в разных странах (за пределами Украины), а для разжигания ненависти к Украине, ее народу и ее нынешнему общественному строю" ("Життя и слово", 13 ноября 1967 года).

Дипломатичнй архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.1824, арк.17-23. Оригінал.

№ 87

Із запису бесіди Тимчасового Повіреного у справах СРСР в Канаді С.Букіна[100] із заступником міністра закордонних справ Канади Коллінзом з приводу акцій української еміграції до 50-річчя проголошення Української Народної Республіки

Оттава *18 січня 1968 р.*

18 января с.г. посетил заместителя министра иностранных дел Канады Коллинза и заявил ему, что согласно сообщениям канадской печати, секретариат так называемого Всемирного конгресса "свободных" украинцев обратился с призывом к канадским украинцам отметить

50-летие провозглашения, так наз. Украинской народной республики 22 января с.г. Одновременно с этим опубликованы сообщения о том, что мэр города Виннипега Стефан Дзюба намерен объявить с 22 по 28 января "украинскую неделю Виннипега", во время которой будут проводиться различные националистические антисоветские мероприятия.

Мэр города Ванкувера Томас Кемпбелл также провозгласил 22 января так наз. "днем украинской независимости".

Сказал, что по имеющимся у посольства сведениям подобные мероприятия готовятся и в других городах.

Отметил также, что в прошлом посольство неоднократно обращало внимание МИД Канады на то, что так называемая Украинская Народная Республика была провозглашена враждебным украинскому народу режимом Центральной Рады. Поэтому празднование указанной даты в Канаде с участием мэров канадских городов не может не рассматриваться иначе, как враждебная кампания в отношении СССР, являющаяся продолжением провокационных действий, имевших место 7 ноября 1967 года перед совпосольством в Оттаве, а также перед генконсульством СССР в Монреале.

Проведение такой кампании является несовместимым с интересами развития советско-канадских отношений и может вызвать соответствующую реакцию со стороны советской общественности.

Выразил надежду, что канадскими властями будут приняты меры к недопущению антисоветских мероприятий в связи с датой 22 января и участия в них мэров городов и других канадских официальных лиц.

Коллинэ выразил сожаление по поводу того, что указанные мероприятия националистов принимают политическую окраску и нежелательный оборот. Хотя Коллинз сказал, что канадское правительство не имеет никакого отношения к мероприятиям националистов, он отметил, что городские муниципалитеты являются незави-

симыми в своих действиях и на них было бы трудно повлиять. При этом он сослался на прошлогодний пример, когда в результате такого же представления совпосольства мэр г.Оттавы обещал МИДу Канады не вывешивать на здании муниципалитета флаг украинских националистов, но тем не менее вывесил его 22 января 1967 г.

Коллинз обещал, что данное представление будет рассмотрено и он выяснит, что можно было бы сделать, чтобы эти мероприятия не получили антисоветской окраски.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.1824, арк.39-40. Оригінал.

№ 88
З інформації секретаря ЦК КПУ А.Д.Скаби ЦК КПРС про перебування в Україні делегації Компартії Канади та порушені нею питання у сфері національної політики

Київ *2 лютого 1968 р.*

С 30 марта по 24 апреля 1967 г. в Советском Союзе по приглашению ЦК КП Украины находилась делегация Коммунистической партии Канады во главе с национальным председателем Компартии Канады тов. Тимом Баком.

В период пребывания на Украине делегации были предоставлены широкие возможности для ознакомления с жизнью украинского народа, развитием в республике экономики, науки и культуры. Члены делегации посетили многие промышленные предприятия, колхозы, стройки, учебные заведения, научно-исследовательские учреждения, учреждения культуры, имели беседы в республиканских министерствах и ведомствах, общественных органи-

зациях, обкомах партии.

Делегация была принята секретарями ЦК КП Украины и членом политбюро ЦК КПСС, секретарем ЦК КПСС тов. Сусловым М.А.

Во время многочисленных встреч и бесед с широким кругом работников делегация интересовалась всеми аспектами политической, экономической и культурной жизни на Украине, проявляя особый интерес к проблемам развития национального языка, литературы и культуры в целом. По всем этим вопросам ей были даны исчерпывающие ответы.

На беседе в ЦК КП Украины тов. Тим Бак от имени делегации заявил, что на большинство вопросов ей были даны содержательные ответы. Об этом же говорили и другие члены делегации во время встреч в ЦК КП Украины, ЦК КПСС, а также в выступлениях перед трудящимися. Они неоднократно подчеркивали, что поездка на Украину помогла им ближе ознакомиться с жизнью украинского народа и лучше вооружиться для борьбы против антисоветской буржуазно-коммунистической пропаганды.<...>

Несмотря на это, после возвращения в Канаду члены делегации в отчете о поездке на Украину* вновь возвращаются к вопросу о якобы неравноправном положении украинского языка в УССР, в искаженном свете представляют политику КПСС в национальном вопросе. Официальный отчет был сделан делегацией на пленуме ЦК Компартии Канады, состоявшемся в сентябре 1967 года.

15 декабря 1967 г. Генеральный секретарь Компартии Канады тов. У.Каштан информировал Посла СССР в Канаде тов. Шпедько И.Ф. о том, что в начале января 1968 г. предполагается опубликовать доклад о поездке делегации на Украину в украинской прогрессивной печати в Канаде. Тов. Шпедько И.Ф. высказал сомнение в целесообразности этой публикации, имея ввиду, что ряд утверждений доклада не отражает действительного положения дел в УССР и будет, несомненно, во вред тем использован наци-

* Див. док. № 83.

оналистами. Тем не менее тов.Каштан заявил, что приостановить публикацию доклада невозможно, т.к. на ней настаивают товарищи из украинских прогрессивных организаций. Однако он добавил, что исполком Компартии Канады постарается сделать все возможное чтобы подправить доклад.

1 января 1968 г. газета "Життя і слово" (орган ТОУК) опубликовала указанный доклад, оговариваясь, что публикуемый материал является переводом с английского текста, помещенного в декабрьском номере бюллетеня ЦК компартии Канады "Вьюпойнт".

Следует отметить, что опубликованный доклад попрежнему в искаженном виде представляет некоторые моменты национальной политики КПСС, необъективно освещает положение с развитием и употреблением национального языка в республике.

В докладе вновь поднимаются вопросы об использовании украинского и русского языков на железных дорогах республики, в почтовом ведомстве, выражается несогласие с организацией судебных процессов над отдельными представителями интеллигенции.<...>

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.104, арк.23-25. Оригінал.

№ 89

Інформація голови Комітету держбезпеки при Раді Міністрів УРСР В.Нікітченка ЦК Компартії України про внутрішні процеси в Товаристві об'єднаних українців Канади

Київ *19 лютого 1968 р.*

Совершенно секретно

Экз.№ 1

Сотрудник консульского отдела Посольства СССР в

Канаде тов. Юшко В.И. имел ряд встреч и бесед с руководящими деятелями ТОУК и РЗТ - Довгополюком Романом, Кренцом Юрием и Билецким Антоном. Инициатива бесед исходила от канадских друзей. Ниже сообщаются записи из дневника тов. Юшко.

Довгополюк заявил, что в коммунистическом и прогрессивном движении Канады в последние годы возникла группа, которая считает, что успешному развитию этого движения, якобы, мешают имеющиеся ошибки во внутренней политике КПСС в области решения национального вопроса, расширения демократических прав и т.д. Эти вопросы, якобы, специально ставились перед соответствующими партийными и советскими инстанциями делегацией Компартии Канады, находившейся в СССР в октябре 1966 года.

По результатам бесед с руководящими деятелями партии и правительства СССР и Украины делегация составила меморандум, который был утвержден на пленуме ЦК КПК в г.Торонто.

Из дальнейшей беседы с Довгополюком тов. Юшко сделал заключение, что в КПК, ТОУК и РЗТ образовались три группировки, с совершенно различных позиций оценивающие внутреннее положение СССР. Одна группа, в которую входит ряд руководящих членов ТОУК, считает, что в деятельности КПСС, особенно, в вопросе национальной политики, имеются недостатки и просчеты. Эти просчеты, якобы, влияют на развитие всего прогрессивного движения в Канаде. Основная забота сторонников этой группы - побудить наше государство исправить эти "ошибки". Работу в организации среди населення Канады, в связи с этим, сторонники этой группы отодвинули на другой план. Важную, если не основную роль в этой группе, играет Кравчук П., являющийся инициатором постановки всех вопросов, с которыми делегация КПК приезжала в СССР.

Довгополюк высказал мнение, что Кравчук подобной деятельностью хочет завоевать себе авторитет и, та-

ким образом, взять руководство ТОУК в свои руки на предстоящем съезде этой организации в 1968 году.

Вторая группа, считая, что недостатки в СССР в этих вопросах имеются, придерживается позиции невмешательства КПК во внутренние дела КПСС.

Третья группа полагает, что не дело канадских коммунистов судить о том, есть ли в СССР недостатки в области решения национального вопроса или нет. По их мнению, КПК должна решать свои наболевшие проблемы и строить работу с учетом особенностей развития Канады.

Довгополюк причисляет себя к третьей группе коммунистов. Он полагает, что дискуссия по этим вопросам отвлекает руководителей КПК и прогрессивного движения от их непосредственной повседневной работы в массах.

Значительный ущерб коммунистическому и прогрессивному движению Канады, по словам Довгополюка, нанесла позиция члена муниципального совета г.Виннипега, коммуниста Зукена относительно израильской агрессии на Ближнем Востоке. Как известно, Зукен опубликовал в ряде виннипегских газет статьи, в которых открыто поддержал агрессивную политику Израиля и осудил Советский Союз за помощь, оказываемую им арабским странам. В связи с этим, среди коммунистов возникло опасение, что в результате позиции Зукена они не смогут набрать необходимого числа голосов избирателей в округе, где коммунисты-депутаты одерживали победу на выборах, начиная с 1926 года.

С критикой этих позиций выступили Т.Бак и В.Каштан, которые специально приезжали в Виннипег, чтобы на месте лично разобраться в причинах антипартийного поведения Зукена. Довгополюк, однако, сомневается, что принятые руководством КПК меры окажут какое-то положительное воздействие на Зукена.

Довгополюку также известно, что в руководящих кругах КПК и ТОУК обсуждается вопрос о закрытии газеты "Ukrainian Canadian" и создании на ее базе журнала с периодичностью два номера в месяц. Инициатора-

ми этого предложения, по словам Довгополюка, являются руководители прогрессивного движения в Виннипеге, которые обосновывают такой шаг необходимостью изменения политической направленности этого печатного органа, стремлением сделать его более партийным и боевым. Планируется заменить состав редакционной коллегии, поскольку существующая редакция с новыми задачами, якобы, не сможет справиться. Довгополюк считает, что переход к изданию журнала и изменения в составе редакционной коллегии задуманы с целью избавиться от людей, работающих в настоящее время в редакции "Ukrainian Canadian".

Кренц Юрий также выразил свою озабоченность современными тенденциями в рабочем и прогрессивном движении Канады. Он сказал, что ему, как человеку, отдавшему 50 лет своей жизни работе в прогрессивных организациях, больно видеть как многие члены этих организаций пошли на поводу у националистов и выступили с осуждением национальной политики в СССР. Как заявил Кренц, под видом дружеской критики эти люди протаскивают такие антисоветские мысли и суждения, которые затем с успехом используют националисты в своей антисоветской пропагандистской деятельности.

У Кренца вызывает недоумение тот факт, что, выступая с критикой в адрес КПСС, эти люди в то же время отрицают необходимость сохранения национального лица этнических групп, населяющих Канаду, и твердо стоят на позициях их слияния и ассимиляции англосаксами. Кренц высказал мнение, что подобного рода нездоровые настроения искусственно разжигаются группой П.Кравчука, поведение которого ему непонятно. Кравчук слишком много уделяет внимания встречам и беседам с украинскими националистами, активно поддерживал их выступления относительно необходимости создания отдельного павильона Украины на ЭКСПО-67.

По словам Кренца, руководитель ЦК КПК Тим Бак не разделяет позиций группы Кравчука.

По наблюдениям Кренца, дисциплина среди членов

прогрессивных организаций упала, имеется ряд фактов, когда рядовые члены организации предпринимают действия от имени организации, не согласовывая их предварительно с руководством ТОУК и РЗТ.

В беседе с тов. Юшко Билецкий Антон резко критиковал наше правительство по вопросу о разрешении посещения канадским гражданам родственников в СССР. Он заявил, что, несмотря на переговоры, ведшиеся в 1966 г. делегацией КПК в СССР, положение в этом вопросе не изменилось. В 1967 году количество отрицательных ответов по ходатайствам канадских граждан о временном въезде в СССР стало самым высоким. Белецкий уверен в том, что в отношении членов прогрессивных организаций Канады в нашей стране, якобы, существует негласное положение об ограничении их въезда в СССР, в то время, как такого положения в отношении националистов и других граждан Канады не существует.

Такое заключение Билецкий сделал в результате бесед по этому вопросу с рядом руководителей местных советских и партийных органов Украины. Наши товарищи, по заявлению Белецкого, якобы, смотрят на членов прогрессивных организаций Канады, как на смутьянов.

По заявлению Белецкого, в настоящее время ТОУК и РЗТ через свои провинциальные комитеты готовят списки своих членов, которым было отказано во въезде в СССР. Эти списки вместе с анкетами предполагается выслать в Посольство СССР в Оттаве.

Белецкий далее заявил, что все компартии имеют право выступать с критикой позиций КПСС по любым вопросам. Экономическая и другая помощь СССР не является препятствием к этому. Он высказал также мнение о необходимости создания международного центра коммунистических партий, наподобие Интернационала, в который, как он выразился, можно было бы обращаться с жалобами на Советский Союз.

Державний архів Служби безпеки України. Колекція документів.

№ 90
З інформації Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ щодо звіту делегації* Комуністичної партії Канади про перебування в УРСР

Оттава *29 березня 1968 р.*

Таємно

Экз. № 1

В конце 1965 года некоторые руководители Товарищества объединенных украинских канадцев (ТОУК) начали высказывать мнения о, якобы, имеющей место "руссификации" на Украине, которая противоречит принципам ленинской национальной политики и мешает развитию прогрессивного движения среди украинской эмиграции в Канаде.

29 ноября 1965 года Генеральный секретарь Компартии Канады т.Каштан в беседе с совпослом информировал о том, что некоторые члены исполкома ТОУК вынашивали идею о написании письма в ЦК КПСС. В письме они намеревались обратить внимание на "процессы руссификации", однако, после неоднократных бесед в ЦК партии отказались от него. В этой же беседе т.Каштан выразил пожелание о целесообразности пригласить на Украину специальную партийную делегацию, в которую вошли бы руководители украинских прогрессивных организаций, для ознакомления с успехами в развитии национальной культуры и языка в УССР, а также с жизнью украинского народа. Поездка такой делегации в УССР, по мнению т.Каштана, помогла бы руководству друзей в работе с украинскими прогрессивными организациями и способствовала бы исправлению ошибок, допускаемых руководством ТОУК в национальном вопросе.

---

* Див. док. № 83.

Просьба т.Каштана была удовлетворена и 2 июля 1966 года Центральный комитет Коммунистической партии Украины пригласил в УССР делегацию Коммунистической партии Канады в количестве 6 человек сроком на 3 недели для ознакомления с развитием экономики, науки и культуры Советской Украины<...>

В соответствии с решением ЦК КП Канады в состав партийной делегации для поездки в УССР вошли т.т. Тим Бак - председатель Коммунистической партии Канады (руководитель делегации), Василий Гарасим член исполкома Компартии, председатель Товарищества объединенных украинских канадцев (ТОУК), Вильям Росс - секретарь провинциального комитета Компартии Канады провинции Манитоба, Петр Кравчук - оргсекретарь ТОУК, Антон Билецкий - президент главного исполнительного комитета Рабочего общества взаимпомощи (РЗТ), Юрий Соломон - председатель провинциального комитета ТОУК провинции Альберта.

Делегация находилась в Украинской ССР с 31 марта по 21 апреля 1967 р. После возвращения делегации в Канаду в газете "Життя и слово" за 1 мая 1967 г. была помещена обширная информация под заглавнем "Пребывание делегации КП Канады на Украине". В этой информации отмечалось, что члены делегации побывали в г.Киеве, в Каневе, на могиле Т.Г.Шевченко, в г.Черкассах и Черкасской области, в г.Полтаве и Полтавской области, в г.Львове и ряде районов Львовской области, в том числе в местах, где жил и работал И.Я.Франко, в Ивано-Франковской области.

В Киеве, говорилось в этом сообщении, делегация имела встречи и беседы в ЦК КП Украины, в ходе которых обменивалась мнениями с руководством Компартии Украины по многим интересовавшим ее вопросам. Члены делегации посетили также Госплан УССР, республиканские министерства культуры, просвещения, высшего и среднего специального образования, Академию наук УССР, комитеты по печати, по радиовещанию

и телевидению при Совете Министров УССР, Институт истории партии ЦК КП Украины, Союз писателей Украины, киностудию им.А.Довженко и др. "В упомянутых учреждениях делегация вела откровенные беседы по вопросам украннской национальной культуры, истории, языка, экономики и права" <...>

21 апреля 1967 г. состоялась встреча члена политбюро ЦК КПСС, первого секретаря ЦК КП Украины тов.П.Е.Шелеста с членами делегации Компартии Канады, в ходе которой имел место "откровенный обмен мнениями по широкому кругу вопросов, которые представляли взаимный интерес - по вопросам украинской национальной культуры, языка, школы, экономики". Отмечается также, что "встреча прошла в атмосфере братской дружбы и сердечности". В информации отмечается также пребывание делегации в Москве и встреча с членом политбюро и секретарем ЦК КПСС тов. М.А.Сусловым<...> Отчет <о поездке делегации - сост.> был подготовлен и заслушан на пленуме Центрального комитета Компартии Канады еще в сентябре 1967 года.

В отчете дается положительная оценка достижений украинского народа, но не раскрывается полностью суть этих достижений. Вместе с тем подчеркивается, что делегация посетила "большое количество городов, сел и институций, встретилась со многими людьми и собрала столько информации, что детальное описание... опыта, несмотря на то, что оно было бы интересным и ценным, сделало бы этот отчет настолько обширным, что он разошелся бы с целями, ради которых посылалась делегация". Поэтому, говорится далее в отчете, делегация "концентрирует отчет на собранных фактах, касающихся... национального вопроса". Этой идеей пронизан весь отчет делегации. Описание всех посещений, бесед и впечатлений членов делегации сводится к выяснению "национальных проблем" во всех местах, которые посетила делегация.

Обращает на себя внимание заключительная часть отчета, которая не была известна до опубликования. В этой

части отчета сделаны выводы, что в УССР имеются "различия в понимании и подходе к вопросам языка на различных уровнях партийной организации и среди различных руководящих товарищей, хотя все они верят, что соглашаются с ленинской национальной политикой". Далее, отмечается, что делегация нашла "случаи пробелов между провозглашенной политикой и практикой".

В заключении также подчеркивается, что в настоящее время "наступили некоторые изменения в направлении официальной политики на Украине - исправления предыдущих извращений национальной политики - извращений двоякого характера, как национального нигилизма, так и проявлений великодержавного шовинизма". Однако, по мнению делегации, положительных явлений недостаточно. "Мы видим потребность, - пишут члены делегации, более сильного руководства со стороны правительственных и партийных учреждений и более последовательной идеологической работы в преодолении остатков вредных понятий и практики". В качестве подтверждения этого вывода приводится пример, когда делегации "говорили о случаях буржуазного национализма среди писателей и студентов, но ни разу делегация не смогла получить специфические детали этих обвинений. Буржуазный национализм не был определен". Авторы отчета пишут далее, что "в некоторых местах имелись тенденции поставить клеймо буржуазного национализма или своего рода уклона на требования более широкого употребления украинского языка в общественных институциях". Все это рассматривается в отчете как "остатки сталинской эры", которые "не помогают правильно решить проблему языка".

В выводах отчета затрагивается вопрос о "случаях нарушений социалистической демократии и отрицания гражданских прав". Эти "случаи" иллюстрируются разговорами "об осуждении украинских писателей", которые "не были признаны писателями" и их судили "как врагов государства[101]. Однако специфических обвинений против

них не обнаружено". В этой части отчета говорится: "Хотя мы не утверждаем, что знаем, какие соображения государственной безопасности привели к ведению тайных судебных разбирательств над этими писателями, но мы должны сказать, что такие разбирательства при закрытых дверях никогда не помогают развеять сомнения и вопросы".

В отчете и, главным образом, в его заключительной части имеется ряд других положений и заявлений, перекликающихся с утверждениями националистической и буржуазной пропаганды против Советского Союза. Особенно двусмысленным является содержащееся в отчете заявление о том, что "партия и коммунисты, работающие в украинской национальной группе, должны перейти в наступление в освещении процессов происходящих в настоящее время в Украинской Советской Социалистической Республике, и утвердить себя более решительно в качестве защитников истинных национальных прав украинского народа и социалистического интернационализма".<...>

1 февраля с.г. в соответствии с поручением Центра Временный Поверенный в делах СССР в Канаде т.Букин С.А. встретился с т.т. Т.Баком и В.Каштаном и сообщил им, что в Москве с сожалением отмечают, что наряду с высокой оценкой достижений украинского народа в отчете делегации содержится ряд положений, которые дают пищу пропаганде канадских украинских националистов против Советского Союза, а также против Компартии Канады и прогрессивных организаций украинских канадцев. Сказанное было подтверждено статьями, опубликованными в связи с отчетом, в украинской националистической и канадской буржуазной прессе.

Беседы такого же содержания проводились сотрудниками посольства с членами руководства партии т.т. С.Уолшем, Н.Бруди, Р.Мерфи, А.Дьюхарстом, а также с руководителями ТОУК В.Гарасимом, П.Прокопчаком и др.<...>

ЦДАГО, ф.1, оп.25, спр.106, арк.74-86. Оригінал.

№ 91
Лист Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька секретарю ЦК КПУ О.П.Ляшку[102] з приводу публікації в Канаді книг, статей, листів активних учасників українського національного руху

Оттава *29 березня 1968 р.*

Секретно

Экз. № 1

В последнее время в канадской буржуазной и украинской националистической прессе опубликовано большое количество антисоветских статей, касающихся положення в УССР. Эта пропаганда ведется главным образом, под флагом так называемой "защиты национальных прав украннского народа", "борьбы против руссификации Украины" и "протестов протнв преследований украннской интеллигенции в СССР". При этом используются опубликованные украинскими националистами за рубежом книга В.Черновола[103] "Лихо з розуму"[104] и "письма" Караванского[105], Заливахи, Масютко и других лиц, осужденных советским судом за антисоветскую деятельность.

Поднятая вокруг этих материалов широкая пропагандистская кампания преследует далеко идущие антисоветские цели и, в первую очередь, предотвратить влияние на местную общественность успехов Советского Союза за 50 лет советской власти и, в частности, влияние успехов Украинской ССР на украинскую эмиграцию. В качестве ближайшей цели этой кампании является активизация антисоветских элементов в стране перед конференцией ООН в Тегеране в апреле с.г. в связи с 20-летием провозглашения

Организацией Объединенных Наций Декларации прав человека. По имеющимся сведениям, Комитет украинцев Канады и другие националистические организации, используя указанные публикации, поставили перед правительством вопрос о том, чтобы канадская делегация подняла на этой конференции вопрос о, якобы, имеющем место нарушении в СССР Декларации прав человека в отиошении украинского и других народов Советского Союза.

Следует отметить, что руководство Компартии Канады и ТОУК ничего не сделало для разоблачения этой антисоветской кампании. Более того, в этой кампании довольно широко используются опубликованный в январе с.г. отчет делегации Компартии Канады и ТОУК, посетившей СССР весной прошлого года, а также книга члена Компартии И.Коляски "Образование в Советской Украине". Как известно, в отчете и книге Коляски содержатся утверждения националистического характера о, якобы, имеющих место дискриминации украинского языка в УССР, извращениях ленинской национальной политики на Украине, нарушениях социалистической законности и т.п.

В связи с опубликованием отчета делегации Компартии Канады и книги Коляски, а также реакцией на них со стороны украинской националистической и канадской буржуазной прессы посольством, в соответствии с указаниями Центра, были проведены беседы с руководством Компартии и Товарищества объединенных украинских канадцев. При этом, было отмечено, в частности, что отчет и книга дали пищу украинским националистам и реакционным антисоветским кругам Канады для развертывания пропаганды не только против Советского Союза, но и против Компартии Канады и прогрессивных украинских организаций в стране.

Беседы показали, что руководство Компартии и ТОУК, по существу, остается на тех же позициях, которые изложены в отчете делегации, и не намеревалось выступать с критикой антисоветской книги Коляски. Однако

в силу нашего отрицательного отношения к этим вопросам, а также наглядного примера использования отчета делегации и упомянутой книги националистами, руководство Компартии и ТОУК пошло на некоторые шаги. В частности, в органе партии "Canadian Tribune" от 26 февраля с.г. и в газете прогрессивных украинцев "Життя и слово" опубликовано заявление исполкома Компартии Канады по вопросу использования националистами отчета делегации в антисоветских целях. В этих газетах напечатаны также две небольшие статьи по этому вопросу.

3 марта с.г. в Торонто состоялось собрание членов ТОУК, на котором были разъяснены некоторые положения отчета, а также осуждена в общей форме книга Коляски.

Тов.Каштан сообщил, что секретариат ЦК создал комиссию для расследования вопроса о книге Коляски и принадлежности последнего к партии. Вопрос о книге и отчете делегации, видимо, будет рассматриваться также на очередном пленуме ЦК, учитывая то обстоятельство, что на сентябрьском (1967 г.) пленуме этот отчет был принят без обсуждения.

Поскольку указанная антисоветская кампания приняла здесь широкий характер и, по существу, не получила надлежащего отпора, а также учитывая то, что вряд ли можно ожидать от руководства Компартии Канады и ТОУК активных мер против этой пропаганды, полагаем, что следовало бы принять дополнительные меры с нашей стороны, в частности:

1.Опубликовать в печати УССР ряд статей по разоблачению целей и характера книги В.Черновола "Лихо з розуму", а также т.н. "писем заключенных", опубликованных националистами.

2.Организовать серию радиопередач, рассчитанных на украинскую эмиграцию за границей, с разоблачением ведущейся антисоветской пропаганды.

3.Подготовить брошюру на украинском, английском и французском языках для распространения среди эмиграции о развитии украинской культуры, литературы и

науки, а также об успехах в области просвещения и роли украинского языка в нем.

4.Подготовить хорошо аргументированный фактами материал по разоблачению книги Коляски, который можно было бы использовать в газете "Висти з Украины", а также для передачи в газету "Canadian Tribune", газету "ТОУК "Життя и слово" и распространения по другим каналам.

5.Использовать приглашение в СССР в этом году делегаций Компартии Канады, и в беседах с ними в Москве и Киеве высказать еще раз наше отрицательное отношение к опубликованию отчета и антисоветской книге Коляски.

Как нам представляется, весьма важно, чтобы в этих материалах и радиопередачах было высказано мнение видных украинских писателей, деятелей культуры и науки, а также специалистов в области образования, языкознания и т.д.

ЦДАГО України, ф.1, оп. 25, спр.123, арк.74-76. Оригінал.

№ 92

З інформації Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька секретарю ЦК КПУ О.П.Ляшку про розмову з Генеральним секретарем Компартії Канади У.Каштаном щодо публікації в Канаді книги І.Коляски "Освіта в Радянській Україні" та надання можливості канадським українцям відвідування західних регіонів України

Оттава *31 березня 1968 р.*

Секретно

Экз. № 1

<...>5.О книге "Образование в Советской Украине". В

соответствии с поручением ЦК КП Украины затронул вопрос об антисоветской книге члена Компартии Канады И.Коляски "Образование в Советской Украине", выпущенной издательством "Peter Martin Association" в феврале с.г. Сказал тов.Каштану, что, по нашему мнению, выходу в свет этой книги следует уделить серьезное внимание, т.к. она дает пищу националистической и буржуазной пропаганде против СССР и прогрессивных сил Канады. Рассказал далее, что во время его, Каштана, отсутствия вопрос об этой книге и ее авторе уже затрагивался при встрече с членами секретариата партии т.т.Дьюхарстом и Когэном, а сейчас хотелось бы обменяться мнениями с Генеральным секретарем.

В свое время Коляска как член Компартии Канады и по просьбе ТОУК в течение двух лет обучался в ВПШ при ЦК КП Украины. Был выдворен из СССР за антисоветскую деятельность, но и после этого действовал как член партии и работал над указанной книгой. В своей книге Коляска извратил факты о положении с образованием в УССР, а также в отношении национального вопроса в республике и допустил провокационные, враждебные выпады против Советского Союза. Привел примеры. Обратил внимание собеседника на то, что книга Коляски взята на вооружение идейными противниками КПСС и Компартии Канады вслед за тем, как этими же противниками были использованы против СССР и прогрессивных канадских организаций некоторые положения опубликованного здесь в январе с.г. отчета делегации Компартии, посетившей УССР в 1967 г. Всем известно, что эти материалы подхватила украинская националистическая и канадская буржуазная пресса, делая упор на то, что канадские коммунисты выступают "против Москвы и русификации Украины". Отметил, что реакционные элементы используют, в частности, написанную членом Компартии Канады И.Коляской книгу "Образование в Советской Украине" и упомянутый отчет делегации с целью создать впечатление о невозмож-

ности решения национального вопроса при социализме и таким образом лишить прогрессивные силы Канады перспективы в их борьбе.

Сказал далее, что в апреле с.г. в Тегеране будет проводиться юбилейная сессия ООН, посвященная 20-летию подписания Декларации прав человека. Враждебиые нам реакционные оргаиизации готовятся к тому, чтобы использовать ее в антисоветских целях. Из местной печати видно, что т.н. Комитет украинцев Канады и другие националистические организации настаивают, чтобы канадская делегация подняла в Тегеране вопрос о якобы имеющем место нарушении прав человека и указанной Декларации в СССР, использовав в качестве доказательств наряду "с письмами заключенных из УССР", книгу Коляски и отдельные положения отчета делегации Компартии Канады. Заметил, что, как мне кажется, в этих условиях нельзя не реагировать на провокационную книгу Коляски и антисоветские публикации националистов. Спросил, будет ли рассматриваться поведение И.Коляски, который является членом партии.

Тов.Каштан ответил, что по вопросам, связанным с выходом книги Коляски, создана комиссия, которую возглавляет член ЦК т.Когэн. Результаты ее работы будут рассмотрены Центральным комитетом. Одновременно будет рассмотрен и вопрос о пребывании Коляски в партии. "ЦК, - продолжал т.Каштан, - изыскивает возможности разоблачения националистической пропаганды, но это нелегкое дело, т.к. товарищи из ТОУК в партии больше, чем следовало бы, уделяют внимание национальному вопросу и отстаивают позиции, изложенные в отчете делегации, посетившей УССР в прошлом году". Тов.Каштан пытался объяснить это "давлением на руководство украинских прогрессивных организаций снизу". Он много говорил о том, что ЦК партии "вынужден проявлять гибкость и осторожность в работе с национальными группами, чтобы не допустить отрицательных результатов, т.к. сейчас для Канады харак-

терно обострение национального вопроса".

Сказал т.Каштану в связи с этим, что сейчас действительно наблюдаются признаки обострения национального вопроса. Но опыт многих партий показывает, что если в такой ситуации своевременно не принять мер в отношении возникших нездоровых националистических тенденций и не занять принципиальной позиции, то это приводит к весьма отрицательным последствиям для партии и прогрессивного движения в целом.

В конце разговора на эту тему тов.Каштан сказал, что он хотел специально встретиться с руководителями делегации КПСС на Будапештской встрече и обменяться мнениями по национальному вопросу, однако, как ему показалось, "советские товарищи проявили к этому сдержанность и даже чувствовался какой-то холодок, что, очевидно, связано с опубликованием отчета делегации Канадской компартии о посещении УССР и с выходом в свет книги Коляски".<...>

6.О поездках членов ТОУК в западные районы УССР. Сообщил тов.Каштану, что во время пребывания в УССР в 1967 году члены руководства ТОУК обратились в ЦК КП Украины с просьбой разрешить 198 канадским гражданам украинского происхождения из числа членов ТОУК и их семей посетить родственников в селах на западе Украинской ССР. Сказал, что это обращение было внимательно рассмотрено и 86 гражданам из указанного списка будет предоставлена возможность посетить родные села при оформлении ими документов на посещение СССР в установленном порядке. Передал тов.Каштану для сведения список зтих граждан. Выразил надежду, что друзья и товарищи из ТОУК должным образом используют это для опровержения неправильных утверждений относительно невнимательного отношения к обращениям ТОУК по таким вопросам к соответствующим советским властям.

Тов.Каштан поблагодарил за информацию и сказал, что это имеет значение для работы с ТОУК.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.108, арк.56-58. Оригінал.

№ 93
З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка ЦК КПРС та ЦК КПУ про публікацію книги І.Коляски "Освіта в Радянській Україні"*

Оттава *31 березня 1968 р.*

Секретно

Экз. № 1

Книга И.Коляски "Образование в Советской Украине" издана в середине февраля с.г. в Торонто издательством "Peter Martin Association" Написана на английском языке, 238 страниц, тираж 5 тысяч экземпляров. Книга снабжена 17-ю иллюстрациями, главным образом фотокопиями объявлений о наборе учащихся, списком литературы, распоряжений Министерства просвещения УССР и пр., а также 24-мя таблицами, составленными автором на основании цифр из статистических сборников СССР и другой советской литературы. В конце книги даны приложения, список использованной литературы и периодических изданий. Литература и периодика, за некоторыми исключениями, советская. Книга состоит из предисловия, 9 глав и заключения.

Антисоветское содержание книги определяется с самого начала ее заглавием: "Образование в Советской Украине. Исследование в области дискриминации и руссификации".

В предисловии к книге Коляска пишет, что в СССР иностранцы не пользуются правом свободного доступа в школы и учебные заведения, их посещение организуется специально на то уполномоченными советскими учреждениями. Несмотря на это, продолжает автор, во время своего пребывания на Украине в 1963-1965 г.г. он изучал систему образования в УССР посредством час-

* Див. док. № 94, 95.

тных встреч и бесед с учителями и учениками, преподавателями и студентами, путем тщательного изучения учебников и литературы о советском образовании и, наконец, путем частных посещений высших учебных заведений. Неофициальные встречи и беседы, подчеркивает автор, давали ему гораздо больше искомой информации, чем официальные визиты.

Такого рода исследования, пишет Коляска, "открывали перед ним спланированную дискриминацию против Украины и украинцев и заговор против украинского языка". Автор без обиняков подтверждает, что он "начал собирать любой опубликованный материал, который мог пролить свет на эти вопросы, и отсылал его домой. "Одновременно, - пишет он далее, - мое внимание привлекли машинописные тексты, направленные против руссификации, которые распространялись нелегально. Их я также собирал и секретно направлял в Канаду" На основании сомнительных "фактов", собранных сомнительным путем, тенденциозно подобрав цифры и извратив истину, И.Коляска написал книгу, в которой клевещет на систему образования в СССР, обливает грязью советскую действительность.

Глава I - Ленин и национальный вопрос - представляет собой набор цитат из работ В.И.Ленина и документов партийных съездов по национальному вопросу. Используя эти цитаты, автор пытается, во-первых, провести идею национальной исключительности, якобы, вытекающей из ленинского учения по национальному вопросу, и, во-вторых, выдавая себя за марксиста, доказать в последующих главах, что практика решения национального вопроса в СССР не соответствует, якобы, ленинской теории. Такого рода "приемы" являются сейчас "модными" в буржуазной и националистической прессе и литературе, т.к. с их помощью антисоветская и антикоммунистическая пропаганда ведется как бы с марксистско-ленинских позиций и поэтому более эффективно воздействует на читателя.

Глава II - Национальный вопрос на Украине от Сталина до Хрущева - начинается попытками дать краткое изложение истории Украины. Искажая историческую истину, Коляска утверждает, что "страх перед Польшей вынудил Украину на союз с Россией в 1654 году". В этой главе автор с крайне националистических позиций рассматривает провозглашение Центральной Радой так называемой Независимости Украины 22 января 1918 г., а съезд большевиков Украины в Москве в июле 1918 г. называет "искусственным". Коляска проводит далее мысль о том, что с момента 14 съезда КП(б)У начался период руссификации Украины, сменивший "времена украинизации 20-х годов", что "Сталин разрушил украинизацию, а Хрущев разрушил украинский язык, заменив его русским в украинских школах".

Глава III - Новый закон Хрущева об образовании. - В этой части книги Коляска ссылается на постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 16 ноября 1958 г. "Об укреплении связи школы с жизнью и дальнейшем развитии системы народного образования в СССР". При этом он берет из постановления пункт 19, называя его "классическим образцом обмана и лицемерия", и путем произвольного толкования приходит к выводу, что благодаря пункту 19-му русский язык в СССР был провозглашен "великим средством межнационального общения и укрепления дружбы между народами СССР". А так как, по словам автора, "никто не смеет выступить против дружбы", то русский язык стал доминирующим во всех республиках, вытеснил национальные языки и "используется в высших учебных заведениях, в правительственных учреждениях, в промышленности и торговле".

После того, пишет далее Коляска, как это постановление было принято Верховным Советом СССР в качестве закона 24 декабря 1958 г., Верховный Совет УССР, "несмотря на широкую оппозицию", также принял новый закон о школе 17 апреля 1959 г. Статья 9 этого зако-

на, по мнению автора, является противоречивой. Противоречие Коляска усматривает в том, что в статье 9 содержится положение об обучении на родном языке и одновременно положение о праве родителей выбирать школу и язык обучения для своих детей. Это, дескать, дает преимущества русскому языку и является дискриминацией в отношении украинского языка. Коляска пытается на сомнительных данных убедить читателя, что дискриминация в отношении национальных языков проводится во всех республиках через систему просвещения.

Глава IV - Начальное и среднее общее образование. - С введением нового закона о школе, пишет Коляска, "процесс руссификации значительно усилился и проник в школы небольших городов УССР, где преподавание было только на украинском языке". В этом разделе автор использует статистические данные о количестве украинских и русских школ в УССР с 1953 по 1965 г.г., а также о количестве учащихся в украинских и русских школах республики за тот же период, чтобы "показать на фактах процесс руссификации". Далее Коляска описывает украинские школы в Киеве и Черновцах, которые он посетил. В этих школах, по его словам, "портреты русских писателей, руководителей Коммунистической партии и правительства СССР, а также лозунги и стенгазеты, написанные на русском языке", также являются свидетельством руссификации. "Музыка, искусство, производственное обучение и физическое воспитание, - пишет Коляска, - ведутся на русском языке, библиотеки заполнены русскими книгами, большинство детских и молодежных журналов - на русском языке".

Автор утверждает, что "руководящие посты в промышленности УССР, в администрации, в партийном аппарате занимают русские, присланные из России. Руководящие места в селах также часто занимают русские". Прибыв на Украину, "они немедленно требуют русских школ для своих детей, - подчеркивает он. - И

тогда украинская школа становится русской, или организуются параллельно с украинскими русские классы в украинской школе. Такая школа становится смешанной". Смешанная школа, делает вывод Коляска, является средством руссификацни. Образование союзно-республиканского Министерства просвещения СССР Коляска рассматривает как "ликвидацню остатков автономии министерств просвещения республик". Руссификации способствуют, утверждает он далее, "общесоюзное планирование, система финансирования" и т.п. Причем русские школы, по его мнению, финансируются лучше, чем украинские. Все эти "доказательства" Коляска расценивает в своей книге как практическое осуществление "пункта Программы КПСС о сближенин наций", который он называет "пунктом руссификации".

Глава V - Профессионально-технические школы и средние специальные учебные заведення - "Анализируя" систему профессионально-технического обучения, Коляска утверждает, что процент профессионально-технических школ на Украине не соответствует проценту населення республики в масштабе СССР. Это обстоятельство он также относит к фактам дискриминации и подчеркивает, что Украина "лишена квалифицированных рабочих", так как их "высылает Москва из Украины и других национальных республик на работы в Казахстан и на Сибирь".

Профтехобразование в УССР Коляска считает полностью руссифицированным, т.к. обучение в этой системе "ведется на русском языке". Автор пишет далее: "Годовая статистика учебников за период 1955-1964 гг. показывает, что они были изданы в РСФСР. Только в 1955 г. некоторые книги были отпечатаны на Украине и их было только 3. Тот факт, что учебники печатаются на русском языке, говорит о том, что преподавание ведется на русском языке. Это далее подтверждается учебным планом этих школ на 1957 год, где только

русский язык является учебным предметом".

В такой же степени, утверждает Коляска, руссифицировано среднее специальное образование на Украине. "В своей родной стране, - пишет он, - украинцы, составляющие 76,8 процентов, имеют всего 69,1 процент студентов в техникумах; русские, составляющие 16,9 процентов населения республнки, имеют 29,8 процентов студентов". Говоря о языке обучения в техникумах, Коляска пишет, что "тщательное изучение в течение двухлетнего пребывания на Украине показало, что языком преподавания в транспортных, строительных, производственных, сельскохозяйственных, экономических, медицинских, торговых, лесных, технологических и музыкальных техникумах является русский язык... Украинский язык в техникумах на Украине изучают как предмет, но в учебных программах он находится на втором месте, а на первом - русский язык. Эти "доводы" автор иллюстрирует фотокопиями из учебных программ. В заключение он пишет, что "техникумы на Украине, за небольшими исключениями, являются островами чужой культуры с дискриминацией украинского языка и украинских студентов".

Глава VI - Высшее образование - Основная мысль, которую проводит Коляска в этой главе, сводится к тому, что "Москва заботится о том, чтобы высшее образование получили преимущественно русские, а не украинцы". Последних, дескать, после окончания средней школы направляют работать в промышленность, сельское хозяйство или "высылают на работы в Сибирь и Казахстан".

По подсчетам Коляски, на долю Украины приходится меньше преподавателей и студентов-украинцев. Политика дискриминации Украины усматривается автором в том, что в 1959 г. количество окончивших вузы на 1000 человек населения составляло на Украине 18, тогда как в РСФСР - 19. Коляска при этом умышленно замалчивает тот факт, что в том же 1959 году на

1000 человек населения количество окончнвших вузы в Грузин было в два раза больше, чем в Российской Федерации, и что Азербайджан, Латвия, Эстонння, Армения по количеству выпускников высших учебных заведений на 1000 человек также значительно опережалн РСФСР.

Далее Коляска протаскивает навязчивую идею о том, что "русснфикацию на Украине проводят русские, приехавшие на постоянное жительство в УССР, в то время как "украннцы, выехавшие за пределы республики, ассимилируются".

Вследствие "дискриминацнонной политнки против украннцев", заключает автор, на Украине ощущается "недостаток национальных кадров" с высшим образованием. "Если украинские специалисты, - продолжает он, - составляют такой малый процент в общем числе специалистов на Украине, то это произошло по двум причинам: во-первых, из-за отсутствия достаточного количества украинских специалистов, необходимого для заполнения всех мест, потому что украинцы подвержены дискриминации в высших учебных заведениях СССР и УССР; во-вторых, многих из них, кто получил высшее образование, высылают на работы за пределы УССР". Свой "тезис" Коляска подтверждает тем, что в 1959 г. за пределами УССР проживало 13,7 процентов украинцев, а украинских специалистов вне Украины было 22,8 процента "Из бесед со многими преподавателями, выпускниками и студентами высших школ в различных городах, - пишет Коляска, - можно было убедиться, что в Днепропетровском, Одесском и Харьковском университетах преподавание, за исключением факультетов украинского языка и литературы, ведется на русском языке. В Киевском, Львовском, Ужгородском и Черновицком университетах на украинском языке преподают и на других факультетах, в частности на отделении общественных наук... Другие высшие учебные заведения: политехнические, инже-

нерные, медицинские, торговые, сельскохозяйственные и экономические полностью руссифицированы, за исключением Западной Украины, где некоторые лекции читаются на украинском языке".

Коляска сетует на то, что "среди преподавателей университетов и вузов большой процент русских" и "учебники, и книги преимущественно русские". По его словам, из 236 книг, поступивших в Киевский пединститут им.Горького в январе 1965 г. 205 - на русском языке, в т.ч. "все книги по философии, научному коммунизму, политэкономии, истории, кибернетике, астрономии, технологии, лингвистике, музыке, психологии, медицине, языковедению и литературе".

Подобного рода "аргументами" Коляска пользуется, чтобы "доказать" наличие "дискриминации против Украины на научном поле". Ни слова не сказав о развитии науки в УССР, автор убеждает читателя в том, что "украинских ученых высылают на работу за пределы УССР, а на их место направляют русских, которые становятся носителями руссификации в науке". Для того, чтобы придать большую убедительность своим "доказательствам", Коляска не брезгует явной подтасовкой фактов. Так, например, он утверждает, что до 1939 г. на 10 тысяч жителей УССР приходилось больше ученых, чем после войны, и не объясняет того обстоятельства, что в 1939 году с Советской Украиной воссоединились западные земли, где на то время почти не было научных кадров. Прибегнув к такого рода фальсификации, Коляска пытается доказать, что уменьшение количества ученых на 10 тыс. жителей УССР после войны произошло "по причине руссификации".

Глава VII - Бюрократическое слияние против демократического развития. - В этой главе Коляска говорит, что "собранные доказательства ясно показывают, что русские проводят политику дискриминации против образования на Украине во всех его аспектах и против украинцев как нации как на Украине, так и в

СССР в целом... Господство русских навязывается директивами из Москвы". Он прямо заявляет, что и политика руссификации проводится Москвой под ширмой слияния языков и сближения народов". Понятия "коммунизм" и "советский народ" он трактует как общество, где всецело будет господствовать русский язык и русская культура, а нерусские народы и их языки исчезнут. Коляска пишет, что этим вопросам была посвящена Всесоюзная конференция, проведенная в г.Алма-Ата 20-24 ноября 1962 года Институтом языкознания АН СССР. При этом Коляска фальсифицирует доклад, сделанный на этой конференции членом-корреспондентом АН СССР Каммари[106], приписывая ему заявление о том, что "в коммунистическом обществе национальные языки перестанут существовать, а русский язык станет для всех родным языком". Эта проблема, пишет далее Коляска, обсуждалась также на научных конференциях во Фрунзе в октябре 1963 г., в Московском университете в декабре 1963 г. и в г.Казани в сентябре 1964 г.

В этой главе Коляска наводит также выдержки из высказываний высокопоставленных чиновников царской России, проводивших открытую политику руссификацни, и делает наряду с этими высказываниями следующий вывод: "Нынешние русские правители Украины, хотя и более умелые, более преуспевающие и более безжалостные, чем их царские предшественники, но не настолько честные, чтобы назвать свою политику руссификацией". Эту клевету Коляски подхватил канадский реакционный журналист и ярый антисоветчик Питер Вордингтон: "И это пишет коммунист ! восклицает он в своей рецензии на книгу Коляски. - До сих пор было много таких разоблачений советской политики со стороны эмигрантов, перебежчиков, бывших коммунистов и антикоммунистов. Но никогда еще не было такого документированного и неопровержимого разоблачения, как работа Коляски". Эту книгу Вордингтон назвал "своеобразным подарком к 50-ле-

тию землякам в Советской Украине".

Глава VIII - Там, где процветает язык меньшинства. - В этой главе Коляска прибегает к очередной клевете, утверждая, что "украинцы и другие нерусские народы в СССР лишены права учиться на родном языке". Он противопоставляет Советскому Союзу Финляндию, где шведское меньшинство, дескать, имеет начальные, средние школы и даже университеты на родном языке. "Даже есть шведские газеты и журналы и шведские соединения в финской армии", - подчеркивает он.

Далее автор ссылается на пример Швейцарии, где, мол, немецкое большинство "не навязывает свой язык" французам и итальянцам. Коляска дошел до того, что противопоставил СССР Западную Германию, в которой "признаны права небольшой группы датчан". Вопреки здравому смыслу Коляска пишет: "Установив свое собственное государство Израиль, они (евреи В.М.) предоставили национальные, политические и религиозные права 250000 арабам, проживающим на территории Израиля". Важно заметить, что эти строки написаны автором после израильской агрессии против арабских стран.

Коляска ссылается далее на "примеры" решения национального и, в особенности, языкового вопроса в Турции, Индии, Пакистане и других странах. Он противопоставляет Советскому Союзу в этом вопросе социалистические страны - Чехословакию, Венгрию, Югославию. Наконец, Коляска "ставит в пример" положение украинцев в США и Канаде, где они "имеют сотни культурных и религиозных институций, музеев, десятки газет и журналов, издательства и академические общества, в которых процветает украинская культура без вмешательства извне".

В заключительной части главы автором делается вывод, что русские принадлежат к числу немногих наций, которые своей кампанией разрушают язык и культуру не только небольших меньшинств, населяющих

СССР, но и исторически установившихся и культурно развитых наций, крупнейшей из которых является 40-миллионная украинская нация".

Глава IX. В защиту языка. - В ней делаются ссылки на съезды писателей Украины, выступления отдельных писателей УССР, на различные мелкие собрания студентов, имевшие место в университетах Киева, Львова и др. городов Украины. Все это, по мнению Коляски, выступления в защиту украинского языка и "протесты против руссификации".

В заключении к книге Коляска сообщает, что после того, как книга была сдана в набор, "им получены новые данные, свидетельствующие о дальнейшей руссификации". При этом он делает ссылки на количество смешанных школ в Киргизской ССР, на то, что "в Дагестане обучение ведется на русском языке, начиная с 3 класса" в соответствии с "желанием родителей" и пр.

Далее Коляска "информирует" читателей "о преследованиях противников руссификации" и "арестах интеллигенции", а также об опубликованных на западе биографиях арестованных и письмах, которые поступили от заключенных из лагерей в Мордовской АССР, "осужденных за стремление отстаивать свою национальную культуру".

Содержание заключительных глав книги "Образование в Советской Украине" носит еще более антисоветский характер, чем предыдущих.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.106, арк. 87-94. Оригінал.

№ 94

Із запису розмови Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька з членами виконкому ТОУК щодо публікації в Канаді книги І.Коляски "Освіта в Радянській Україні" та надання можливості канадським українцям відвідувати західні області України*

Оттава *31 березня 1968 р.*

Секретно

Экз. № 1

18 марта с.г. встретился в г.Торонто с членами исполкома Товарищества объединенных украинских канадцев П.Прокопчаком, В.Гарасимом, М.Королем, П.Кравчуком и М.Гринчишиным.

1.В ходе беседы с ними поднял вопрос о том, что канадское издательство "Peter Martin Association" выпустило в феврале с.г. враждебную Советскому Союзу книгу "Образование в Советской Украине", написанную членом Компартии Канады И.Коляской, который по просьбе ТОУК в течение двух лет обучался в Высшей партийной школе при ЦК КП Украины и был выдворен из СССР за антисоветскую деятельность.

Сказал, что об этой книге 4 марта представитель Посольства уже беседовал с т.т. Прокопчаком и Гарасимом, но ввиду важности вопроса хотел бы снова вернуться к нему, пользуясь данной встречей, где присутствуют почти все руководители ТОУК.

Говоря далее о допущенных в книге извращениях действительного положения вещей с образованием в УССР и враждебных выпадах против Советского Союза, обратил внимание собеседников на то, что провокационная книга Коляски широко используется наци-

* Див. док. № 93, 95.

оналистами и их прессой, а также некоторыми канадскими буржуазными газетами не только в антисоветских целях, но и для нанесения удара прогрессивному украинскому движению в Канаде. Отметил, что националистическая и буржуазная пропаганда использует то обстоятельство, что Коляска является членом прогрессивной организации и делает ударение на то, что канадские коммунисты якобы переродились и "выступают против Москвы и руссификации Украины". Спросил, какие меры предполагает предпринять руководство ТОУК в связи с антисоветской книгой Коляски.

Собеседники выразили согласие с тем, что автор книги "Образование в Советской Украине" использовал собранный им в УССР материал в антисоветских целях и дал пищу националистам для борьбы с прогрессивным движением. Они заявили, что считают эту книгу вредной, а "поведение автора, показавшего себя злейшим руссофобом, явно недостойным". Они сообщили, что антисоветская книга Коляски была осуждена 3 марта с.г. на собрании членов ТОУК г.Торонто.

П.Прокопчак рассказал при этом, что вопрос о книге не выносился специально на это собрание, но был поднят кем-то из присутствующих. С ответом выступил П.Кравчук, который заявил, что Коляска, написав такую книгу, "совершил подлый поступок".

Члены исполкома заявили, что примут возможные меры к подготовке и опубликованию статей, разоблачающих руссофобство Коляски и антисоветскую направленность его книги. Разъяснения в этом духе будут даны также на собраниях членов ТОУК в ряде городов.

Далее собеседники высказали мнение о том, что против книги "Образование в Советской Украине" необходимо подготовить солидный материал, в котором специалисты в области образовання вскрыли бы как в теоретическом, так и в практическом плане антисоветское содержание книги. Подготовка такого материала не под силу ТОУК или редколлегии газеты "Життя и

слово", т.к. у них нет хороших специалистов по вопросам образования и необходимых фактических данных. Поэтому материал следовало бы подготовить в Киеве.

Сказал членам исполкома, что с этим можно и не согласиться, т.к. из Киева непосредственно и через посольство в ТОУК регулярно направляются материалы об УССР. В последнее время были направлены, в частности, обстоятельные статистическне данные о республике, где есть необходимые цифры по образованию и другим вопросам, умышленно извращенным в книге Коляски. При желании нашлись бы и квалифицированные журналисты для подготовки статей в ответ на эту провокационную книгу и ту возню, которую подняли вокруг нее националисты. Было бы наиболее полезным приняться за подготовку соответствующих материалов по разоблачению книги Коляски как в Канаде силами ТОУК и других прогрессивных организаций, так и в Киеве. Широкое использование книги Коляски националистами говорит о том, что нельзя медлить с ее разоблачением по всем возможным каналам.

П.Кравчук ответил, что "кое-что можно сделать и силами ТОУК, но и Киев больше не должен молчать, т.к. это ни для кого не является понятным". Он добавил, что выступления против книги Коляски лишь со стороны канадских прогрессивных организаций дадут повод националистам снова писать о том, что "советские сателлиты в Канаде выскакивают вперед батьки, которому нечего де сказать относительно фактов, изложенных Коляской".

Сказал на это товарищам, что соответствующие меры в Союзе будут приняты. Однако хотелось бы выяснить, что может сделать ТОУК для разоблачения книги Коляски и той пропагандистской кампании, которую подняли националисты вокруг этой книги. Если ТОУК нужна какая-либо помощь, например, консультация или дополнительные материалы, то мы готовы оказать такую помощь.

Продолжая беседу, П.Кравчук и В.Гарасим заявили, что Коляска уже давно не является членом ТОУК, но остается членом Рабочего общества взаимопомощи (РЗТ). Несмотря на то, что РЗТ является организацией, состоящей в основном из прогрессивных украинцев, исключить Коляску из ее рядов почти невозможно. Поскольку РЗТ зарегистрирована как страховая компания, исключение кого-либо из ее рядов возможно только за неуплату членских взносов. Все другие причины исключения могут быть обжалованы в суде. Это привлекло бы внимание общественности к Коляске и дало бы новую пищу для реакционной пропаганды. Кроме того, факт исключения из РЗТ по политическим мотивам отпугнул бы многих членов РЗТ от этой страховой организации, что причинило бы движению прогрессивных украинцев больший вред<...>

2.Сославшись на то, что во время пребывания в Киеве в прошлом году руководители ТОУК и РЗТ обращались с просьбой к соответствующим инстанциям УССР разрешить ряду канадских граждан украинского происхождения, связанных с ТОУК и РЗТ, посетить родственников в западных областях УССР, сообщил собеседникам о результатах рассмотрения этого вопроса. Сказал, что из переданного списка на 198 человек 86 лицам будет предоставлена возможность посетить родственников в селах УССР, после того, как они оформят документы на въезд в Советский Союз в установленном порядке. Передал при этом список на этих 86 человек. Разъяснил далее, что 12 человек из переданного в прошлом году ТОУК и РЗТ списка не обращались за разрешением на посещение сел, а 20 человек не проживают на территории Украинской ССР. Передал списки этих лиц. Для остальных 80 чел. пока не представляется возможным разрешить посещение ряда районов УССР.

Члены исполкома просили передать благодарность советским властям за разрешение группе членов ТОУК и РЗТ посетить родственников в УССР. Т.т.Прокопчак и

Король заявили, что этот вопрос имеет сейчас первостепенное значение для ТОУК и РЗТ, т.к. в низовых организациях существует недовольство тем, что многим членам ТОУК и РЗТ советские власти отказывают в разрешении на поездки в села, где они родились и имеют родственников.

Ответил товарищам, что советские власти внимательно относятся к обращениям ТОУК и РЗТ по данному вопросу. Свидетельством этого является и ответ, переданный сегодня. Можно надеяться, что руководство ТОУК и РЗТ соответствующим образом оценит и использует это в своей работе. Что касается отказов на посещение ряда районов, то это связано, главным образом, с тем, что существуют пограничные районы, закрытые для иностранцев по причинам безопасности. Такие районы имеются в Канаде, США и других странах и с этим надо считаться. Подобные разъяснения по всем вопросам, связанным с посещением канадскими гражданами их родственников в СССР, давались ранее руководству ТОУК и РЗТ как Посольством, так и нашими ответственными работниками в Москве и Киеве<...>

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр. 108, арк.67-71. Оригінал.

№ 95

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка з Головою ТОУК В.Гарасимом і секретарем ТОУК П.Прокопчаком стосовно публікації книги І.Коляски "Освіта в Радянській Україні" та надання можливості канадським українцям відвідувати західні області України*

Торонто *Березень 1968 р.*

Секретно

4 марта с.г. в Торонто встретились с председателем Товарищества объединенных украинских канадцев В.Гарасимом и секретарем Товарищества П.Прокопчаком и по поручению руководства Посольства беседовал с ними и об антисоветской книге И.Коляски "Образование в Советской Украине", изданной компанией "Peter Martin Association" в феврале с.г. в Торонто. Подчеркнул в беседе, что ряд националистических газет, в частности "Гомин Украины", "Вильне слово" и другие используют книгу Коляски в антисоветских целях, публикуя статьи о ней. Сослался также на статью П.Вордингтона в торонтской газете "Телеграм", в которой автор подчеркивает, что И.Коляска является членом Компартии Канады в течение 30 лет и написал свою книгу после двухлетнего пребывания на учебе в Высшей партийной школе в Киеве.

Во время беседы поинтересовался у В.Гарасима и П.Прокопчака, намечаются ли со стороны ТОУК какие-либо меры по разоблачению книги Коляски, а также оргмеры в отношении самого автора, учитывая, что Коляска по просьбе ТОУК был послан на учебу в УССР, а затем выдворен из нашей страны за антисоветскую дея-

* Див. док. № 93, 94.

тельность.

В.Гарасим и П.Прокопчак согласились, что книга "Образование в Советской Украине" написана Коляской в антисоветском духе. Они считают, что ТОУК в свое время допустил большую ошибку, направив Коляску на учебу в Киев. Однако, подчеркнул П.Прокопчак, книга "Образование в Советской Украине" не оказывает такого влияния на членов ТОУК, как ограниченный доступ в родные села и к родственникам в УССР.

Ответил на это замечание П.Прокопчака, что в данном случае речь идет не о посещении сел, а об антисоветской книге, написанной автором, который находится в рядах Коммунистической партии Канады и Товарищества объединенных украинских канадцев. Сказал также, что влияние книги Коляски на членов ТОУК является меньшим злом, т.к. в данном случае руководство ТОУК может вести работу среди членов Товарищества по разоблачению книги. Хуже то, что националистическая и канадская буржуазная пропаганда использует книгу и ее автора, как коммуниста, в антисоветских целях и во вред прогрессивному движению канадских украинцев. Выразил при этом мнение, что влияние книги Коляски на украинскую эмиграцию и канадцев вообще опаснее, чем на членов ТОУК, именно потому, что в этой книге антисоветская пропаганда ведется устами члена Компартии и члена ТОУК.

В.Гарасим и П.Прокопчак ответили, что Коляска уже более года не является членом ТОУК и что руководство Товарищества остается в недоумении, почему он не исключен из рядов партии. Собеседники сказали также, что ТОУК будет вести работу по разоблачению книги "Образование в Советской Украине" через газету "Життя и слово" и "Ukrainan Canadian". В.Прокопчак сообщил, что 3 марта состоялось собрание членов ТОУК г.Торонто, на котором присутствующие поднимали вопрос об этой книге. Отвечая на этот вопрос, П.Кравчук, сказал он, осудил книгу и ее автора "за совершение подлого поступка". Вместе с тем В.Гарасим и П.Прокопчак вы-

разили мнение, что для разоблачения антисоветской книги Коляски было бы более эффективным, если бы в советской прессе были опубликованы квалифицированно подготовленные материалы специалистов в области образования. Для подготовки таких материалов ТОУК не имеет ни специалистов, ни возможностей, сказали собеседники.

В ходе беседы информировал В.Гарасима и П.Прокопчака, что радиостанция "Свобода" 7 февраля с.г. передала сообщение мюнхенской газеты "Зюддойче цайтунг" о том, что материалы для вышедшей во Франции книги В.Черновола "Лихо з розуму", якобы, были вывезены из СССР группой канадских коммунистов, посетивших Украину в качестве туристов.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.1824. Арк.62-63. Оригінал.

№ 96
Інформація Посольства СРСР в Канаді про заходи Комітету українців Канади в зв'язку з Міжнародною конференцією ООН з прав людини в Тегерані

Торонто *11 червня 1968 р.*

Комитет украинцев Канады (КУК) и украинская националистическая пресса провели в конце прошлого и в начале нынешнего года кампанию так наз<ываемой> подготовки к Конференции ООН по правам человека в Тегеране, состоявшейся 22 апреля 12 мая с.г. Целью этой кампании был "сбор материалов, свидетельствующие о нарушении Декларации прав человека Украинской ССР", доведение их до сведения участников конференции в Тегеране и, по возможности, убеждение делегации Канады и других стран выступить с трибуны Теге-

ранской конференции с обвинениями в адрес Советского Союза, якобы, не выполняющего основные положения Декларации.

В числе мероприятий КУК-а по проведенню этой антисоветской кампании былн публикация так наз. "писем заключенных и преследуемых в УССР представителей интеллигенцин", шумнха вокруг книги В.Черновола "Лихо з розуму" и книги И.Коляски "Образованне в Советской Украине", обращение президента КУК В.Кушнира к правительству Канады с требованием поручить канадской делегации на Конференции в Тегеране выступить "в защиту прав украинского народа", распространение меморандума под заглавнем "Нарушение прав человека на Украине", направленного секретариатом так наз<ываемого> "Всемирного конгресса свободных украинцев" Генеральному секретарю ООН У Тану, проведенне "Дня солидарности с украинским народом в знак протеста против новой волны советско-российского террора на Украине" и ряд других.

Особенно большие надежды главари украинских националистов возлагали на Конференцию ООН по правам человека в Тегеране. Помимо намерений убедить делегацию Канады и, по возможности, других стран выступить на этой конференции с антисоветскими заявлениями, они добивались от Конференции признання так наз<ываемого> "Всемирного конгресса свободных украинцев" в качестве организации, имеющей право "представлять свободную Украину". Несмотря на то, что эти домогательства националистов быши отвергнуты, так называемый "Всемирный конгресс свободных украинцев" направил в Тегеран "делегацию наблюдателей" в составе: архиепископ Мстислав Скрыпник (США), президент КУК и президент так называемого "Всемирного конгресса свободных украинцев" Василий Кушнир (США), Владимир Душник (США), Ярослав Мусиянович (Франция), Михаил Сосновский (Канада), Богдан Галайчук (Аргентина), Денис Квитковский (США). Руководство "делегацией" возлагалось на В.Кушнира, а

члены "делегации" обязывались "войти в контакт с Кушниром для координации общих действий". В деятельности этой группы активное участие принимал представитель газеты "Detroit News" (США) Дж.Андерсон.

Основной задачей этой "делегации" было "проводить активную деятельность, распространяя ряд документов и материалов о нарушении прав человека в Советской Украине". Главными материалами, которые пытались распространять националистические посланцы на конференции, а также вручить посольствам в Тегеране, были книги "Лихо з разуму" В.Черновола и "Образование в Советской Украине" И.Коляски, а также "меморандум" Генеральному секретарю ООН У Тану.

В поисках "публичного признания" националистические представители добились опубликования своего "интервью" в газете "Teheran Journal" 27 апреля, а также посетили редакции армянской националистической газеты в Тегеране "Алик" и иранской газеты "Кайган", встречались с рядом делегаций, "чтобы убедить их поднять официально украинский вопрос".

Националистам, естественно, не удалось протащить так называемый "украинский вопрос" на конференции. Это вынуждены были признать сами участники "делегации". "За десять дней моего пребывания в Тегеране, - писал Д.Квитковский в газете "Новый шлях" 25 мая с.г., ни одна государственная делегация и ни одна негосударственная, но представленная там организация не подняла свой голос протеста в защиту поруганных и пренебрегаемых прав человека в так называемом СССР"<...>

Однако, сам по себе факт, что группа националистов специально выезжала в Тегеран, чтобы попытаться провести антисоветскую акцию на Международной конференции ООН по правам человека, свидетельствует о том, что так наз. "Всемирный конгресс свободных украинцев" и Комитет украинцев Канады стремятся всеми средствами активизировать антисоветскую деятельность, пытаясь использовать для этой цели даже международные форумы.

По возвращении из Тегерана "делегация" опубликовала коммюнике, в котором, в частности, говорится: "Главной целью украинской репрезентации было довести до сведения участников конференции о современном положении на Украине, население которой находится в условиях колониального угнетения, которое исключает возможность пользоваться правами и привилегиями, предусмотренными Всеобщей Декларацией прав человека..." Авторы коммюнике жалуются на то, что "к великому сожалению ход Конференции... и сама процедура Конференции сильно ограничивали возможности для деятельности репрезентации", а всякие попытки "вскрыть истинное положение" в СССР квалифицировались "как вмешательство во внутренние дела".

Несмотря на то, что националистам не удалось протащить так называемый "украинский вопрос" на трибуну Конференции в Тегеране и они вынуждены были ограничиться распространением там антисоветских материалов, СКВУ и КУК продолжили свою деятельность в этом направлении в Канаде и США.

Наряду с антисоветскими мероприятиями в Тегеране украинские националисты пытались провести ряд акций непосредственно в Канаде, направленных на поддержку действий "своей делегации" на Конференции ООН по правам человека. С этой целью в националистической прессе было опубликовано обращение Комитета украинцев Канады по случаю так называемого "Дня солидарности с украинским народом 28 апреля 1968 г.", провозглашенного "Всемирным конгрессом свободных украинцев". В этом обращении содержался призыв "провести манифестацию протеста против преследований украинской интеллигенции", выслать "телеграммы протеста" по этому вопросу правительству Канады, Генеральному секретарю ООН и Международной конференции в Тегеране и др.

Необходимо отметить, что националистические мероприятия в связи с так называемым "Днем солидарности с украинским народом" не приобрели 28 апреля в Канаде

такого характера, как, например, в США. Так называемый "День солидарности с украинским народом и защиты преследуемых деятелей культуры на Украине" был проведен только 12 мая с.г. в Торонто по инициативе местного отделения КУК. В этом сборище приняли участие министр транспорта П.Хельер, исполнявший в тот момент обязанности премьер-министра. В своем выступлении он указал на "страны, не называя их по имени, где не применяется на практике Всеобщая декларация прав человека, принятая ООН" С антисоветскими речами на этом сборище выступили представитель муниципалитета Торонто и главари местного отделения КУК. Само по себе сборище, однако, было немногочисленным.

В Монреале состоялась по случаю "Дня солидарности" демонстрация националистов возле Генерального консульства СССР. В ней приняли участие около 500 человек во главе с президентом КУК Кушниром.

В связи с переносом "Дня солидарности" бандеровская газета "Гомин Украины" писала 25 мая с.г.: "Вина в том, что управа КУК игнорировала распоряжение секретариата СКВУ, чтобы организовать митинги 28 апреля. Не нужно было оглядываться на то, что в это время церковные громады и общественные организации устраивали "свячене" (пасхальные празднества) и были объявлены концерты Гнатюка".

Из материалов, опубликованных в националистической прессе о результатах "деятельности" националистической "репрезентаций" в Тегеране во время Международной конференции ООН по правам человека, а также из последующих мероприятий националистов видно, что так называемый "Всемирный конгресс свободных украинцев" и Комитет украинцев Канады продолжают раздувать антисоветскую пропаганду вокруг вопроса о так называемом "нарушении Декларации прав человека в УССР".

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.1824, арк.116-120. Оригінал.

№ 97
Доповідна записка міністра закордонних справ УРСР Д.З.Білоколоса секретарю ЦК Компартії України Ф.Д.Овчаренку про окремі аспекти роботи з українською еміграцією

Київ *6 листопада 1968 р.*

Цілком таємно

Примірник № 1

Мета наших зусиль

Поліпшення роботи з українською еміграцією, зв'язане з зовнішнім та внутрішньополітичним аспектами.

Щодо зовнішньополітичного аспекту:

-ставлення до керівних і активних буржуазно-націоналістичних діячів з середовища української еміграції - гостро негативна, принципово непримиренна позиція. Основний напрямок політичних заходів - всіляка дискредитація контрреволюційних ватажків і цілих антирадянських угруповань, сприяння процесам загострення міжусобиць серед ворожих нам організацій, розвиткові розкольницьких тенденцій в їх середовищі, сприяння їх ізоляції не тільки від основних мас еміграції, але й від рядових членів націоналістичних організацій, диференційований політично-пропагандистський підхід до рядових членів ворожих організацій з метою посилення і зміцнення серед них настроїв байдужості, нейтральності, негативного ставлення до акцій антирадянського змісту, посилення тяжінь до лояльності щодо Радянської України.

-активно використовувати всілякі принагідні можливості для розширення ефективних зв'язків з прогресивною еміграцією, сприяння виробленню правильної тактики щодо розширення масової бази прогресивних орга-

нізацій і груп, особливо за рахунок молоді. Реальний стан речей диктує необхідність створення якомога ширшої мережі культурно-просвітніх груп, товариств, допомогових організацій тощо. В цьому напрямку мали б розгортати свою практичну діяльність і такі, скажімо, організації, як ЛАУ чи ТОУК. Грунт для такої діяльності - політично індиферентна маса еміграції, розчарована безплідністю антирадянських "змагань" ватажків буржуазно-націоналістичних угруповань та безнастанних чвар поміж ними, відвертого кар'єризму, безоглядної проповіді ненависті до України Радянської.

Визначальною формою політичної роботи з еміграцією має бути наступальна пропагандистська діяльність, контрпропаганда мусить займати другорядне, підпорядковане місце. Активна пропаганда наших ідей, опосередкована через конкретний об'єкт - УРСР - мусить сприяти переакцентуванню уваги еміграції з проблем "чисто" національних (мова, суверенітет в буржуазному його розумінні, зовнішні ознаки "самостійності" тощо) на питання суттєво соціальні, політичної влади, фактичних прав трудящих і т.д. Не слід припускати перебільшення ролі тих антирадянців, котрих самі емігранти називають "генералами без армії". Політичні діалоги мусимо широко розгорнути усіма можливими заходами серед індиферентної маси трудової еміграції, яка править за головний об'єкт наших пропагандистських зусиль. Мусимо уникати без докінченої потреби полеміки з ідеологами націоналізму, особливо, лайливої, галасливої, бездоказової, яку зручно використовує націоналістична преса в цілях підвищення своїх "політичних акцій", "авторитету" націоналістичних "генералів без армії".

-диференціація пропагандистської діяльності щодо різних прошарків еміграції має заторкувати не лише політичні ознаки (контрреволюційні елементи, "прогресисти", "нейтрали", "байдужі", керівники політичних угруповань і рядові їх члени), але також соціальні та професіональні (робітники, фермери та дрібновласники, нау-

ково-технічна інтелігенція, творча інтелігенція, бізнесмени), вікові та мовні (молодь, старше й середнє покоління, асимільовані чи частково асимільовані українці). На пильну увагу наших пропагандистських зусиль заслуговують представники англомовних українців, що збайдужіли до "чисто" національних проблем, і є вдячним грунтом для позитивних зусиль з нашого боку. В перспективі саме ці шари еміграції становитимуть дедалі солідніщу основу лояльних до Радянської України лав еміграції.

Щодо внутрішньополітичного аспекту, то тут, здається, головна увага мусить бути звернута на якість пропаганди. Принаймні переважна частина друкованої пропаганди з національних проблем мусить бути такого гатунку, щоб вона не викликала сумнівів у доцільності перекладу на іноземні мови для розповсюдження за кордоном. Різкий поділ всієї пропагандистської літератури на таку, що призначається тільки для "зовнішнього" чи тільки для "внутрішнього" вжитку не є виправданим і, очевидно, пояснюється здебільшого якістю пропагандистської літератури. Такий штучний поділ дає в руки націоналістичних пропагандистів додаткові аргументи проти нас, знижує ефективність наших пропагандистських зусиль.

Деякі пропозиції:

1.Необхідно подбати про координацію дій і більш чіткий розподіл обов'язків, налагодити взаємопоінформованість поміж створеними і новостворюваними осередками пропагандистської діяльності на закордон, не допускаючи розпорошення сил, дублювання і паралелізму в роботі.

2.Здається доцільним створення у складі Українського товариства дружби і культурних зв'язків з зарубіжними країнами Управління по роботі з українською еміграцією (на чолі з заступником голови Товариства). Це дало б змогу сконцентрувати всю практичну діяльність на безпосередніх і опосередкованих контактах з еміграцією. Управління мусило б мати в своєму розпорядженні

відповідні матеріальні та фінансові ресурси, апарат (відділи: оперативний, науки, літератури і мистецтва, молоді, спорту і туризму, преси та інформації, видавничий).

3.Осередки пропагандистської діяльності на закордон мають поставити одним з своїх актуальних завдань вивчення ефективності наших пропагандистських зусиль. На цій основі мають виникати узагальнені пропозиції для директивних органів щодо поліпшення форм і методів пропаганди як на закордон, так і для розв'язання внутрішньополітичних завдань.

4.Міністерство культури УРСР має широко розгорнути за старанно продуманою програмою роботу по налагодженню зарубіжних турне наших творчих працівників та колективів (ансамблі, державні хори, солісти, театральні колективи тощо) з метою широкої популяризації за кордоном успіхів УРСР в розвитку культури. В цьому напрямку має діяти і Комітет по кінематографії, організувавши через "Союзекспортфільм" реалізацію за кордоном кращих зразків художньої, науково-популярної і документальної кінопродукції України; слід систематично поповнювати фільмотеки радянських посольств у країнах з українською еміграцією; новинами нашого кіновиробництва для організації ознайомлення з ними емігрантських груп, які становлять інтерес для нас з політичної точки зору.

5.Міністерства освіти та вищої освіти мають активно сприяти посиленню контактів з емігрантською молоддю. Слід широко практикувати такі форми контактів, як запрошення на навчання до наших вузів; практику стажування (1-2 роки) для удосконалення в мові; симпозіуми; обмін молодіжними групами в канікулярні періоди (в межах туристських поїздок); прямі контакти з вузами УРСР (обмін делегаціями, літературою, методичними розробками, взаємопоповнення бібліотечних фондів тощо); спортивні зустрічі в студентських таборах і т.д.

6.Міністерству торгівлі УРСР та уповноваженому МЗТ СРСР через Міністерство ЗТ СРСР налагодити по

відповідним каналам постійні, сталі зв'язки з зарубіжними бізнесменами та фірмами для реалізації на закордонному ринку українських сувенірів, музичних платівок, магнітофонних записів тощо.

7.По лінії Міністерства закордонних справ УРСР:

а)порушити перед директивними органами питання про створення Постійного представництва УРСР при ЮНЕСКО з апаратом, що мав би забезпечити широке й активне використання ЮНЕСКО для популяризації досягнень України серед української еміграції в галузі культури і освіти;

б)Постійному представництву УРСР при ООН здійснити відповідні організаційні заходи по активізації роботи з українською еміграцією та залученню до цієї роботи як штатних працівників Представництва, так і працівників Секретаріату ООН, що посідають місця за квотою УРСР;

в)порушити перед директивними органами питання про визначення спеціальних штатних посад для працівників у радянських посольствах (США, ФРН, Франція, Англія, Аргентина), які займалися б питаннями, зв'язаними з українською еміграцією;

г)зважаючи на значне розширення обсягу діяльності і кола обов'язків відділу преси та інформації МЗС УРСР, особливо у зв'язку з заходами, що вживаються для поліпшення роботи з українською еміграцією, увійти до відповідних інстанцій з клопотанням про збільшення штату працівників відділу на 3-4 чол.;

д)підготувати обгрунтоване подання до директивних органів про необхідність створення при відділах МЗС УРСР постійних груп стажування дипломатів (на рівні посад аташе) з 3-4 чол. кожна, що створило б умови для якісної підготовки кадрів дипломатичних працівників, а також резерву працівників для потреб, передбачуваних постановами директивних органів у зв'язку з заходами по поліпшенню пропагандистської діяльності на закордон;

е)підготувати обгрунтоване подання до директивних органів про потреби республіки в кадрах для забезпечення правильного функціонування органів, так чи інакше зв'язаних з міжнародною діяльністю УРСР, мавши на увазі можливість відновлення міжнародного факультету при Київському університеті.

8.В галузі видавничої діяльності:

а)розв'язати проблему створення на Україні видавничої бази для організації видань іноземними мовами (об'єднавши в єдине ціле наявні видавничі ресурси);

б)організувати спеціальне видання щомісячника (для початку хоча б двома мовами - українською та англійською), що мав би розповсюджуватись через "Укркнигоекспорт" також за кордоном. Щомісячник мав би видаватись на більш широкій основі, ніж колишній журнал "Сучасне і майбутнє". На його сторінках слід публікувати, крім оригінальних статей, також компілятивні матеріали з кращих публікацій нашої преси, наукових видань, літературно-художніх та громадсько-політичних журналів, ввести полемічні рубрики, інформацію про життя і діяльність прогресивної української еміграції тощо. За своїм змістом і формою щомісячник мусить бути цікавим, дохідливим, розрахованим на найширші читацькі маси, розумним і тактовним пропагандистом радянського способу життя;

в)зусиллями різних видавництв республіки налагодити видання бібліотечки "Наша Україна" та ілюстрованих додатків до неї;

г)організувати постійне видання іноземними мовами кращих здобутків української художньої літератури, а також поетичних антологій, збірок фейлетонів, публіцистики, науково-популярних статей про досягнення науки на Україні тощо;

д)організувати видання бібліотечки "Очима друзів" (відгуки про УРСР іноземних туристів, компіляції з позитивних висловлювань буржуазної преси, а також видань прогресивної української еміграції, статей, написа-

них на замовлення іноземними науковцями, діячами літератури і мистецтва і т.д.);

е)регулярно видавати збірки на підставі доповідей і матеріалів, з якими виступають українські вчені на міжнародних симпозіумах, конференціях, диспутах;

є) з метою дискредитації ватажків контрреволюційної частини еміграції налагодити видання українською та іноземними мовами серії "Біографії приречених";

ж)на основі вивчення кадрів вчених з різних галузей науки і техніки (вихідців з кола української еміграції), що виступають з працями на іноземних мовах, організувати перекладні перевидання кращих праць цих вчених, а також збірок рефератів і доповідей молоді, що виступає іноземними мовами (конференції при університетах, на різного роду міжнародних зустрічах);

з)на основі наукового аналізу напрямків націоналістичної пропаганди організувати видання відповідних контрпропагандистських праць, розрахованих на всі кола читачів (радянські і зарубіжні), найкращі з них видавати також іноземними мовами для розповсюдження за кордоном;

і)з метою забезпечення відповідних пропагандистських установ (наприклад, група при РАТАУ, відділ при Держполітвидаві, міжнародні відділи редакцій республіканських газет і т.д.) кваліфікованими журналістськими кадрами в галузі зовнішньо і внутрішньополітичної пропаганди створити при факультеті журналістики Київського університету однорічні постійно діючі курси перепідготовки журналістів, передбачивши в навчальній програмі курсів обов'зкове удосконалення іноземної мови. З кращих журналістів-випускників курсів формувати групи, що мали б доступ до найширшої інформації, яка необхідна для реалізації спеціальних завдань пропагандистського характеру, особливо, на закордон.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.106, арк.185-191. Оригінал.

№ 98
З доповідної записки Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді Б.П.Мірошниченка[107] ЦК КПУ щодо розмови з Генеральним секретарем Компартії Канади У.Каштаном про реакцію членів ТОУК на події в Чехословаччині та здійснення національної політики в Україні

Оттава *2 грудня 1968 року*

Секретно

Генеральный секретарь Компартии Канады т. У.Каштан посетил Посольство 2 декабря с.г.

В начале беседы приветствовал т.Каштана и выразил надежду, что в своей деятельности Посла Советского Союза в Канаде получу понимание и товарищескую поддержку со стороны руководства Компартии Канады и лично т.Каштана.

Тов.Каштан обещал оказывать новому руководству Посольства всяческое содействне и, в свою очередь, высказал уверенность в том, что сотрудничество между представителями Советского Союза в Канаде и канадскими коммунистами получит дальнейшее развитие.

В ходе дальнейшей беседы с т.Каштаном был затронут ряд вопросов.

<...>4.Во время беседы т. Каштан особо остановился на положении в Товариществе объединенных украинских канадцев (ТОУК). Он сказал, что во время поездки по стране в первой половине ноября с.г. он еще раз убедился, что рядовые члены ТОУК в подавляющем большинстве не поддерживают ошибочные позиции руководства ТОУК по национальному вопросу и в оценке событий в Чехословакии. В последнее время обнаружилось, что в органе ТОУК газете "Життя и слово" была

опубликована резолюция КП Великобритании, осуждающая ввод союзных войск в ЧССР. Члены ТОУК показывали т.Каштану распространяемые руководством ТОУК тексты заявления Л.Лонго об августовских событиях в Чехословакии, письма члена руководства КП Великобритании Д.Уоддиса на эту же тему и другие недружественные Советскому Союзу материалы. Эти действия лидеров ТОУК являются прямым нарушением решения пленума ЦК КП Канады от 4-7 октября с.г., заявил т.Каштан. Члены ЦК партии т.т.Д.Ксрри, М.Кардаш из провинции Манитоба, где находится вторая по численности после Онтарио организация ТОУК, осудили подобную деятельность руководства ТОУК. Руководитель организации ТОУК в провинции Альберта, член ЦК партии т.Ю.Соломон и секретарь провинциального комитета партии в Манитобе, член ЦК т.У.Росс, который на пленуме поддерживал ревизионистов, в беседе с т.Каштаном по этому вопросу заявили, что упомянутое решение пленума ЦК обязательно для выполнения всеми членами партии. По сведениям т.Каштана, член ЦК партии т. К.Костанюк, который входит в руководство ТОУК, выступил с критикой указанных действий лидеров ТОУК, заявив, что они скатываются на позиции открытой антисоветчины. Постепенно выясняется, заметил т.Каштан, что центральной фигурой, подогревающей националистические, антисоветские настроения в ТОУК, является не столько П.Кравчук, сколько П.Прокопчак, бывший президент ТОУК.

Центральный исполком КП Канады наметил провести до конца этого года ряд встреч с руководством ТОУК для обсуждения принципиальных проблем.

В связи с этим т.Каштан поднял вопрос о переданном ему еще в сентябре с.г. письме представителей общественности Украины в адрес ЦИК и членов делегации КП Канады, посетившей УССР весной 1967 года. Он рассказал о том, как с представителем ЦК КП Украины, который вручил ему в конце июля с.г. в Москве перевод этого письма,

была достигнута договоренность, что выбор момента для начала обсуждения этого письма в КП Канады будет предоставлен ему, Каштану.

Преждевременное обнародование письма с Украины, по словам т.Каштана, внесет в предстоящую дискуссию по Чехословакии новый момент и толкнет руководство ТОУК к блоку с ревизионистской группой в ЦК КП Канады.

Поэтому, заявил т.Каштан, ему совершенно непонятно, почему факт передачи ему этого письма был сообщен в Киеве сначала президенту ТОУК т.Гарасиму, а затем активистам ТОУК Хитренькому и Зинюку, которых, по сведениям т.Каштана, ознакомили в Украинском обществе дружбы с текстом самого письма.

Такая несогласованность ставит под вопрос планы руководства КП Канады по борьбе против ревизионизма в партии вообще, и национализма, как одной из его разновидностей. "Если украинские товарищи решили сами решать эту проблему, следовало бы сказать об этом нам", - заявил т.Каштан. "Если договоренность о том, что мы сами выбираем наилучший момент для использования такого сильного, нужного нам документа, как письмо представителей общественности Украины, остается в силе, то непонятно, зачем меня ставить перед членами нашей партии в положение обманщика". Тов.Каштан при этом сослался на то, что в беседе в Посольстве 9 октября с.г. он уже высказывал свою точку зрения по этому вопросу.

Тов.Каштан просил передать его просьбу не сообщать без его согласия никому из членов КП Канады или ТОУК о существовании упомянутого письма. При этом т.Каштан заверил, что руководство КП Канады твердо намерено подвергнуть пересмотру доклад партийной делегации о поездке на Украину. Подготовка к такому обсуждению уже началась. В частности, в последнем номере бюллетеня ЦИК партии "Вьюпойнт" опубликовано письмо бывшего члена политбюро ЦК партии т. И.Ф.Вира, проживающего ныне в СССР, с резкой критикой этого доклада.

Тов.Каштан подчеркнул, что для Компартии Канады крайне важно, чтобы ТОУК занимало правильную позицию в оценке как событий в Чехословакии, так и национальной политики в СССР, поскольку большинство членов партии составляют канадцы украинского происхождения.

Сказал т.Каштану, что понимаю его озабоченность положением, сложившимся в прогрессивном движении канадских украинцев. Обещал незамедлительно передать его просьбу по назначению. Выразил уверенность, что действия наших товарищей в Киеве, наверняка, были продиктованы стремлением помочь, а не помешать руководству КП Канады в решении трудной задачи по исправлению националистических ошибок руководства ТОУК.

Подчеркнул, что в своей благородной деятельности по укреплению дружбы и сотрудничества между народами Канады и СССР руководство Компартии всегда будет встречать полное понимание и поддержку со стороны Посольства.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.244, арк. 8-11. Оригінал.

№ 99

Лист секретаря КВК ТОУК П.Д.Прокопчака голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами В.М.Дмитрук з проханням надати допомогу в спорудженні пам'ятника письменнику В.Стефанику в м.Едмонтоні.

Київ *20 січня 1969 р.*

Ми сподівалися <зустріти> Вас в Торонто, як про це писалося в нашому листі від 27 вересня 1968 р., вийшло, однак, не так як гадалося... Тому дозвольте звернутися

до Вас, а через Вас і до президії цим листовним проханням. Це прохання наше йде від усієї нашої організації за постановою XIII крайового з'їзду Товариства об'єднаних українських канадців, який прийняв резолюцію про увічнення пам'яті Василя Стефаника у Канаді.

Тут ми надсилаємо повний зміст резолюції, яку прийняв цей з'їзд, і просимо допомогти нам провести її в життя надісланням на нашу адресу погруддя Василя Стефаника.

Крайовий з'їзд ТОУК запропонував спорудити В.Стефанику пам'ятник - погруддя в м.Едмонтоні, в провінції Альберті, де оселювались його земляки (Іван Дідух і його сім'я), яких він змалював у новелі "Камінний Хрест". Ми бажали б отримати це погруддя як дарунок землякам у Канаді - усім українцям, а все інше буде виконано нашими заходами і засобами. Будемо раді почути Вашу думку і постанову в цій справі*.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2374, арк.35. Оригінал.

№ 100
З повідомлення РАТАУ про відправлення до Канади продукції Мукачевської лижної фабрики

Київ *21 січня 1969 р.*

Сегодня из Мукачево в Канаду отправлена первая партия гоночных лыж "Тиса". Это уже не первый зарубежный заказ на продукцию закарпатских умельцев. К началу зимнего сезона Мукачевская лыжная фабрика отправила свою продукцию спортсменам Польши, Венгрин, ГДР, Чехословакии. Торговая фирма Канады сделала заказ на 10 тысяч пар.

"Тису" украшает государственный Знак качества. По

* На документі примітка: "Надіслано П.Прокопчаку, що нам'ятник буде виготовлено <підпис нерозбірливий - авт.>"

заключению специалистов лыжи отвечают лучшим зарубежным образцам - они крепкие, эластичные и весят всего 600 граммов. Высокую оценку дают им и советские олимпийцы.

ЦДАВО України, ф.5111, оп.1, спр.1075, арк.6. Оригінал.

№ 101
Із запису розмови Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді Б.П.Мірошниченка з представниками КВК ТОУК В.Гарасимом та П.Прокопчаком з питань подальших контактів в сфері науки і культури

Оттава *19 лютого 1969 р.*

Принял в Посольстве представителей Краевого исполкома ТОУК В.Гарасима, председателя П.Прокопчака - секретаря, по их просьбе, и имел с ними беседу<...>

2.Собеседники сообщили, что ТОУК получил от Украинского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами письмо, в котором изложено приглашение 4 человек на учебу в СССР. Проведенная предварительная работа показала, отметил В.Гарасим, что существуют большие трудности в подборе таких кандидатур. Большинство молодежи теперь стремится получить образование и диплом о высшем образовании в Канаде. Так, что, очевидно, мы не сможем воспользоваться этим предложением и в этом году. Окончательного ответа не дала еще дочь К.Костанюка, которая ранее изъявляла желание выехать на учебу в

УССР. Как только станет известным ее ответ, мы, продолжал собеседник, сразу сообщим об этом <...>

4.Представители ТОУК затронули вопрос о нецелесообразности существования Общества культурной связи с Украиной в Виннипеге, возглавляемого Ю.Кренцом[108]. Как известно, заявил П.Прокопчак, в свое время исполком ТОУК принял решение распустить это общество ввиду его малочисленности. Однако, его председатель Ю.Кренц не выполнил это решение и ведет переписку с Украиной, чем, мол, создает определенную неразбериху, выступая самостоятельно. Недавно исполком ТОУК вновь обсудил этот вопрос и снова подтвердил свое прежнее решение о нецелесообразности существования такого общества. Все это, заметил собеседник, сообщается для передачи в Киев к сведению.

5.В.Гарасим сказал, что в этом, 1969 году в УССР должен выехать представитель ТОУК для детального обсуждения вопросов, связанных с поездкой в 1970 году в Советский Союз хора и оркестра ТОУК. Время, мол, идет, а предстоит еще большая работа, поэтому хотелось бы знать мнение из Киева по этой поездке.

Со своей стороны пообещал передать все эти вопросы по назначению для их рассмотрения. Что касается существования Общества культурной связи с Украиной, то по этому вопросу посоветовал обратиться и решать его с друзьями. Заметил при этом, что проводимые этим обществом мероприятия, о которых известно посольству, заслуживают всяческого одобрения.

В беседе высказал ряд своих соображений по вопросу работы ТОУК.

На беседе присутствовал первый секретарь Посольства тов. Липатов В.Н.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2373, арк.13-15. Оригінал.

№ 102
Із запису розмови радника Посольства СРСР в Канаді С.Ф.Молочкова з керівними діячами ТОУК з приводу приїзду в Канаду радянських делегацій і груп, а також відвідування канадськими українцями рідних сіл на території України

Оттава *19 лютого 1969 р.*

Во время командировки в Торонто посетил редакцию газеты "Життя и слово" и два магазина "Украинская книга", фирму "Глоуб Туре" и встретился с П.Кравчуком, М.Королем, Н.Гринчишиным, С.Зинюком.

В ходе состоявшихся бесед главными вопросами были: информация о приезде в Канаду советских делегаций и групп, а также посещение родных сел в Советском Союзе<...>

Когда П.Кравчук и другие стали вновь сетовать на мнимую дискриминацию членов ТОУК при рассмотрении их просьб о посещении родных сел в СССР, попросил привести конкретные примеры в подтверждение сказанного. П.Кравчук заявил, что из практики 1968 года он может привести два случая, когда в деревню Цинева, Рожнятовского района, Ивано-Франковской области (УССР) был разрешен визит двум известным националистам - А.Николюку и Алексиеву с женами, в то время как члену КП Канады Маргарите Габинет в посещении было отказано. Одновременно, Кравчук просил, по возможности, положительно рассмотреть просьбу о посещении села Завидка, Калушского района Ивано-Франковской области УССР Филиппом Марущаком.

Сказал Кравчуку, что передам полученную информацию и просьбу по назначению.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2373, арк.28-29. Оригінал.

№ 103
Лист диригента хору "Бандурист" (Вінніпег) В.Філіновича голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук з проханням надіслати ноти пісень, аранжовані для чоловічого хору

Київ *27 лютого 1969 р.*

Звертаюсь до вас з великою просьбою. Просимо вас вислати нам музики - пісні, спеціально оброблені для чоловічого хору. Чув, що цього року буде виданий збірник пісень для чоловічого хору. Не знаю, чи це вже здійснилося, якщо ні, то може знайдеться дещо окремими виданнями.

Нам цікаві нові обробки народних, жартівливих, літературного походження та пісень міжнародного значення. Все, що зможете вислати, приймемо з глибокою вдячністю*.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2374, арк.40. Оригінал.

* На документі примітка: "В.Філіповичу надіслано два збірника хорових творів <підпис нерозбірливий. авт.> 18.10.69 р."

№ 104
З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук Надзвичайному й Повноважному Послу СРСР в Канаді Б.П.Мірошниченку з питань запрошення на навчання членів ТОУК, прийом делегацій і туристичних груп

Київ *4 квітня 1969 р.*

Получили записи бесед с В.Гарасимом и П.Прокопчаком, а также с П.Кравчуком, Н.Гринчишиным, С.Зенюком. Благодарим за информацию.

По поводу затронутых в беседах вопросов сообщаем:

О приглашении на учебу. Украинское общество дружбы считает необходимым обсудить вопрос о направлении на учебу на Украину. По нашему мнению, существующая ныне практика направления на учебу молодых членов ТОУК на полный курс в высшие учебные заведения не оправдала себя, так как по возвращенин домой ТОУК не может предоставить им работу согласно приобретенной специальности и они постепенно теряют связь с организацией. Думаем, что было бы более целесообразно направлять на учебу членов ТОУК, проявивших себя на организационной работе или в художественной самодеятельности, а также преподавателей украинского языка в школах и на курсах ТОУК и РЗТ, и тех, кто имеет способности к журналистике, для повышения идейно-теоретического уровня и приобретения конкретных знаний с тем, чтобы после учебы ТОУК могло использовать их на работе в организации. При такой постановке вопроса, вероятно, не возникала бы проблема поисков кандидатов для направления на учебу, которая длилась бы 1-2 года, и организация могла бы ежегодно использовать предоставляемую ей возможность готовить нужные кадры.

- О приглашении делегаций. В 1969 году Украинское общество дружбы приглашает от украинских прогрессивных организаций для ознакомления с достижениями Советской Украины в строительстве коммунизма:

-делегацию в составе 5 молодых членов ТОУК, участников художественной самодеятельности, на 14 дней в сентябре;

-делегацию руководителей провинциальных комитетов РЗТ в составе 3-х человек на 14 дней в мае-июне;

-делегацию Общества карпаторусских канадцев в составе 3-х активистов на 14 дней в июле;

-3-х преподавателей украинского языка в школах и на курсах ТОУК и РЗТ на 14 дней в августе.

Условия приглашения делегаций остаются прежнними, а именно, Украинское общество дружбы берет на себя расходы по пребыванию делегаций в Советском Союзе и стоимость обратного проезда.

- О своевременной информации ТОУК о приезде в Канаду делегаций и туристских групп. Украинское общество дружбы всегда заблаговременно ставит в известность ТОУК о времени приезда в Канаду, маршруте и составе своей туристской группы. Претензии по этому вопросу к ССОД и "Спутнику" следует адресовать непосредственно названным организациям, так как влияние Украинского общества дружбы не распространяется на их деятельность.

В дополнение к затронутым вопросам хотим сообщить, что Украинское общество дружбы приглашает посетить Советский Союз и Украину корреспондента журнала "Северные соседи" сроком на 21 день, желательно в сентябре, на тех же условиях.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2373, арк. 26-27. Оригінал.

№ 105
З листа заступника голови правління СПУ В.П.Козаченка голові іноземної комісії Спілки письменників СРСР О.О.Косорукову з проханням надати допомогу у поїздці в Україну канадському письменнику Д.Ризі.

Київ *13 квітня 1969 р.*

В Канаде живет и работает известный прогрессивный писатель, украинец по национальности - Джордж Рига. Пишет он на английском языке и известен как автор талантливых романов: "Баллада о собирателе камней", "Голодные горы", многих рассказов, нескольких пьес поэтического сборника "Песня о руках".

Сын украинского хлебороба, эмигрировавшего за океан в поисках куска хлеба, писатель хорошо знает жизнь канадских фермеров, ярко отображает ее в своих произведениях. Джордж Рига ставит и такие наболевшие для своей страны проблемы, как расовая дискриминация, духовный кризис современной молодежи в капиталистическом мире и т.п.

С романом Д.Риги "Голодные горы" и несколькими рассказами познакомил украинских читателей журнал "Всесвіт". В конце 1968 года в серии "Романы и повести" вышли в свет оба романа писателя - "Голодные горы" и "Баллада о собирателе камней"

Живет писатель в провинции Британская Колумбия. Женат, отец четырех детей.

Нам известно, что Джордж Рига хочет побывать на Украине - земле своих отцов, ближе познакомиться с жизнью нашего народа<...>

ЦДАМЛМ України, ф.590, оп.1, спр.791, арк.18. Засвідчена копія.

№ 106
Довідка інструктора відділу інформації та зарубіжних зв'язків ЦК КПУ В.Т.Лапицького до листа Генерального секретаря компартії Канади У.Каштана з визначенням першочергових контрпропагандистських заходів, пов'язаних з публікацією книг І.Коляски "Освіта в Радянській Україні" та І.Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?".

Київ *18 квітня 1969 р.*

У зв'язку з викладеним в даному листі проханням т.У.Каштана про підготовку контрпропагандистських матеріалів, які викривали б видання І.Коляски та І.Дзюби, вжито і планується вжити таких заходів.

В листопаді 1968 р. в журналі "Радянська школа" опубліковано грунтовну статтю О.Дзевіріна, О.Савченка і В.Смаля "Народна освіта в Українській РСР", в якій спростовуються наклепницькі твердження книжки І.Коляски. Вказану статтю передруковано в газеті Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном "Вісті з України".

Зараз закінчується підготовка до видання англійською мовою монографії "Розвиток народної освіти в Українській РСР".

У відділі пропаганди і агітації ЦК КП України готується матеріал, в якому викриваються націоналістичні збочення книжки І.Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?".

Передбачено також випустити в 1969-70 рр. силами АН УРСР серію брошур англійською мовою про торжество ленінської національної політики на Україні. Цю ж тематику має систематично висвітлювати газета Това-

* Див. док. № 93, 94, 95.

риства культурних зв'язків з українцями за кордоном "Вісті з України".

В газеті "Вісті з України" найближчим часом буде надруковано лист-відповідь колишнього члена ЦК КП Канади, зараз радянського журналіста Д.Віра до лондонського журналу "Економіст" в якому недавно було опубліковано тенденційну статтю з приводу книжки І.Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?".

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.244, арк. 18. Оригінал.

№ 107
З інформації секретаря ЦК КП України Ф.Д.Овчаренка ЦК КПУ про прийом першим секретарем ЦК КП України П.Ю.Шелестом Генерального секретаря Комуністичної партії Канади У.Каштана

Київ *23 червня 1969 р.*

21 червня 1969 року перший секретар ЦК КП України тов.Шелест П.Ю. прийняв Генерального секретаря Комуністичної партії Канади тов. Уільяма Каштана, який прибув до Києва після участі в міжнародній нараді комуністичних і робітничих партій в Москві.

Під час бесіди, на якій були присутні також секретар ЦК КП України тов.Овчаренко Ф.Д., зав<ідувач> сектором Міжнародного відділу ЦК КПРС тов.Матковський М.В. і зав<ідувач> відділом ЦК КП України тов.Пересаденко І.А., було обговорено ряд питань, що цікавили обидві сторони.

Т.т.У.Каштан і Шелест П.Ю. високо оцінили підсумки міжнародної наради комуністичних і робітничих партій в Москві, відзначивши єдність поглядів КПРС і

КП Канади в найважливіших питаннях боротьби проти імперіалізму, за згуртованість світового комуністичного руху на основі марксизму-ленінізму.

Тов.Шелест П.Ю. ознайомив тов.У.Каштана з ходом економічного і культурного будівництва в республіці, підготовкою трудящих України до 100-річчя з дня народження В.І.Леніна.

В свою чергу, тов.У.Каштан розповів про завдання, над вирішенням яких працює Компартія Канади. Він заявив, зокрема, що користуючись своїм перебуванням у Києві, хотів би подякувати українським товаришам за лист групи діячів культури України Центральному Комітетові КП Канади і членам делегації КП Канади з нагоди звіту цієї делегації про поїздку до УРСР в березні-квітні 1967 року. "Ми вітаємо цей лист, бо він торкається важливих питань і допоможе нам у їх вирішенні, - продовжував т.У.Каштан. - Ми обговорювали лист з керівниками Товариства об'єднаних українських канадців. Спочатку вони не сприйняли критичні зауваження по відношенню до звіту делегації, але зараз після тривалої дискусії зрозуміли, що звіт делегації приніс багато шкоди, в першу чергу, Компартії Канади, бо делегацію посилала саме Компартія Канади, а не ТОУК".

Тов.У.Каштан визнав, що публікація цього звіту була помилкою керівництва КП Канади, що звіт містить ряд "некорисних формулювань". Він повідомив: "Ми вважаємо це обговорення звіту попереднім і маємо намір ще раз критично розглянути його, а також лист діячів культури України на пленумі ЦК КП Канади у жовтні 1969 року. Ми планували обговорити це питання раніше, але у нас були певні труднощі у зв'язку з подіями в Чехословаччині, оскільки частина керівництва нашої партії в цьому питанні також займала неправильні позиції. Тому ми вирішили спочатку врегулювати проблеми, зв'язані з Чехословаччиною, а потім перейти до українських справ" <...>.

На думку т. У.Каштана, зараз серед членів ТОУК від-

бувається певна диференціація. Рядові члени організації починають критикувати керівництво, звинувачують його в націоналізмі. Це дуже важливо, бо проблема націоналізму гостро стоїть в Компартії Канади. Тов.Каштан вважає, що в жовтні ц.р. ситуація буде кращою і вдасться ці питання врегулювати.

Визнавши ще раз помилковим публікацію звіту делегації КП Канади без його обговорення, т.Каштан попросив поради, як цю помилку виправити, яку тактику застосувати на пленумі ЦК КП Канади у жовтні в цьому питанні.

"Можна було б цей звіт спростувати, відкинути як помилковий в цілому, але можна критикувати лише його окремі положення, тому що перша частина звіту є корисною. Ми хотіли б уникнути розламу в українському прогресивному русі Канади, - сказав т.Каштан, - і намагаємось зробити так, щоб ті наші українські товариші, які роблять помилки, повернулись на правильний шлях. Можливо, що не всі зможуть це зробити. Час це покаже".

Тов.Шелест П.Ю. зауважив на це, що самому керівництву КП Канади краще видно, як і що зробити під час обговорення цього питання в жовтні на пленумі ЦК. Можливо, що треба критикувати лише частину звіту, яка містить хибні положення. ЦК КП України теж не хоче, щоб в прогресивному русі Канади стався розлам.

"Ми розглядаємо керівництво українськими прогресивними організаціями Канади справою КП Канади, - заявив тов.Шелест П.Ю. - Ми не втручаємося у ваші внутрішні справи, але ТОУК вибивається з-під контролю партії. Це видно з публікації цього звіту. Тим більш дивно, що делегацію посилав ЦК КП Канади, а не ТОУК. Частина членів делегації, коли вона була тут, займала правильні позиції, листа нам хорошого залишила про своє перебування на Україні, і раптом - такий звіт. Цей лист тов. Т.Бака є і в ЦК КПРС, він опублікований. Вирішальну роль в цій справі мабуть зіграли націоналістичні елементи в делегації. Звіт викликав серед членів

ЦК КПРС і ЦК КП України справедливе обурення. Тому не випадково діячі культури УРСР написали до ЦК КП Канади свого листа з приводу звіту*. Його <звіту - упоряд.> публікація допомогла нашим ворогам, найбільш реакційним силам Канади.

В керівництві ТОУК є група людей, які крім питань національної мови і культури нічого не хочуть бачити на Україні, яка стала передовою в усіх відношеннях країною. У нас в республіці теж є деякі елементи, яких цікавлять лише мовні проблеми і національна культура, а не величезні досягнення українського народу в розвитку економіки, науки і культури в цілому. Цих людей більше хвилює, що хтось на Хрещатику розмовляє російською мовою. А може це сибіряк до нас у гості приїхав. Якщо його ми примусили б говорити тільки по-українськи, то це і був би націоналізм. Ви, тов.Каштан, були на заключному концерті Декади української літератури і мистецтва в Москві 6 червня і бачили, що ми виступаємо в розвитку нашої культури за дружбу між народами, за інтернаціоналізм. Національне питання для нас не головне. Наша мета - розвиток економіки і на її основі культури. Україна за роки Радянської влади під керівництвом Комуністичної партії зробила величезні успіхи. Зараз її питома вага в усіх галузях економіки, науки Радянського Союзу складає 30-50 процентів. А це ж колись був відсталий край. Чому ж про це не згадується у звіті делегації?

У нас відверта розмова. Ми вислухали Вашу точку зору, тов.Каштан, а зараз висловлюємо свою. Цей звіт зачепив також наші національні почуття. Як вийти з цього становища? Ми не можемо тут дати якийсь рецепт, але мабуть треба зробити так, щоб розламу в прогресивному русі Канади не було. Ми згодні, щоб була піддана критиці лише частина звіту. Треба також знайти можливість, щоб лист нашої громадськості теж був в якійсь формі опублікований у Канаді".

Погодившись з цими міркуваннями тов.Шелеста

* Див. док. № 83.

П.Ю., тов.Каштан повідомив, що лист діячів культури України був розісланий усім членам ЦК КП Канади. В майбутньому його буде опубліковано в Канаді, треба лише визначити, коли це буде більш вчасно і корисно.

Тов.Каштан поставив питання про повернення до Канади тов.Джона Віра, який тривалий час працював кореспондентом органа КП Канади газети "Canadian Tribune" в Москві, а потім лишився на постійне проживання в нашій країні, є громадянином СРСР і членом КПРС, а зараз працює в Києві на перекладацькій роботі. ЦК КП Канади має намір знову використати тов.Д.Віра для роботи в редакції "Canadian Tribune". Це ж питання тов. У.Каштан поставив перед ЦК КПРС.

Тов.Шелест П.Ю. відповів, що цю справу ЦК КП Канади повинен вирішувати разом з самим Віром, який виконує корисну роботу і потрібний нам і в Києві, але якщо ЦК КП Канади вважає, що йому слід повернутися до Канади, то ЦК КП України не буде заперечувати проти цього.

Тов.У.Каштан просив ЦК КП України, зважаючи на труднощі в українському прогресивному русі Канади, нічого не робити по лінії організацій УРСР по відношенню до ТОУК, РЗТ без відому ЦК КП Канади, бо керівництво цих організацій має тенденції діяти без контролю з боку КП Канади.

Тов.Каштану було повідомлено, що як і завжди про всі зв'язки та заходи громадських організацій УРСР з українськими організаціями Канади ЦК КП Канади буде інформований нами через Радянське посольство у Канаді. В разі заперечення проти тих чи інших заходів з боку КП Канади, вони не будуть проводитись.

На повідомлення тов.Шелеста П.Ю. про підготовку в республіці до відзначення 30-річчя возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною тов.У.Каштан просив ЦК КП України розглянути можливість запрошення для участі в цьому святкуванні делегації прогресивних українських організацій Канади. Йому було

заявлено, що це прохання з увагою буде розглянуто.

З тов.У.Каштаном було обговорено також питання про формування інших делегацій з Канади на Україну та про надсилку кандидатів по лінії ТОУК на навчання у вузах УРСР. Йому було висловлено побажання, щоб до складу цих делегацій більше включалося молоді, а не лише українців старших поколінь, які знають Україну з часів 20-30-х років. На навчання до учбових закладів УРСР було б варто направляти таку молодь, яка потім могла б працювати в прогресивному русі. Було б корисно також, якби цю справу контролювала КП Канади. Це дозволило б в майбутньому уникати таких випадків, що стався нещодавно з І.Коляскою, який вчився в Києві по квоті ТОУК, а повернувшись до Канади, написав ворожу нашій країні книжку, яку схвально зустріли антирадянські кола за кордоном.

Органи радянської влади в Києві мали всі підстави для арешту Коляски за його злочинну діяльність, але не зробили цього, зважаючи лише на те, що на той час він був членом Компартії Канади.

З нашого боку були висловлені також критичні зауваження відносно деяких матеріалів націоналістичного характеру, зокрема вірша "До брата", що друкуються інколи газетою ТОУК "Життя і слово".

Тов.Каштан заявив, що ЦК КП Канади розгляне ці пропозиції і побажання і буде враховувати їх в своїй роботі. З свого боку, він просив прискорити публікацію на Україні, в тому числі для зарубіжного читача, якихось матеріалів проти книжки І.Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?", що набула певного поширення за кордоном і, на його думку, стала своєрідним маніфестом українських націоналістів.

З цього приводу тов.Каштана було повідомлено, що така робота в УРСР вже зроблена і найближчим часом такі матеріали будуть опубліковані українською, а потім і англійською мовами.

На закінчення бесіди тов. У.Каштан висловив своє за-

доволення відвертою і щирою розмовою в ЦК КП України, яка, за його словами, дала йому багато користі. Він побажав ЦК КП України, всім комуністам і трудящим УРСР нових успіхів у комуністичному будівництві.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.244, арк. 92-97. Оригінал.

№ 108
Повідомлення РАТАУ про гастрольне турне по містах Канади українських митців

Київ *21 листопада 1969 р.*

Велике гастрольне турне робить по містах Канади концертна бригада українських майстрів сцени, в складі якої соліст Київського театру опери та балету імені Т.Г.Шевченка, народний артист УРСР А.Кікоть, тріо бандуристок Київської філармонії, заслужені артистки республіки В.Третякова, Н.Москвіна і Н.Павленко, концертмейстер Г.Паторжинська.

Як стало відомо в Міністерстві культури УРСР, вже перші концерти посланців українського мистецтва в Монреалі і Торонто принесли їм успіх. Глядачі і преса високо оцінили майстерність артистів, тепло прийняла програму, яка складається з творів радянських композиторів, українських народних пісень.

Гастролі в Канаді триватимуть до 8 грудня. Їх маршрут пройде і у містах Віндзор, Едмонтон, Вінніпег, Форт-Уїльям, Садбері та інших.

ЦДАВО України, ф.5111, оп.1, спр.754, арк.17. Оригінал.

№ 109
Інформація голови КДБ при РМ УРСР В. Ф.Нікітченка першому секретарю ЦК КПУ П.Ю.Шелесту про обставини зустрічі членів делегації ТОУК з учасниками правозахисного руху З.Т.Франко і Б.Д.Антонеиком-Давидовичем

Київ *3 грудня 1969 р.*

Секретно

В дополнение к нашим номерам 697/н от 24 октября и 719/н от 30 октября 1969 года о пребывании на Украине делегаций ТОУК и ЛАУ, сообщаем, что, прибыв 26 октября сего года в гор.Киев, П.Кравчук и А.Билецкий посетили Франко Зиновию Тарасовну, 1925 года рождения, уроженку гор. Львова, беспартийную (в 1965 году исключена из членов КПСС), временно не работает, в 1969 году уволена с должности старшего научного сотрудника Института языковедения АН УССР , проживает в гор. Киеве.

По полученным данным, во время первой беседы, которая проходила на улице, З.Франко проинформировала П.Кравчука о тех событиях, которые проходили в среде творческой интеллигенции с момента последнего приезда Кравчука на Украину.

П.Кравчук внимательно выслушав сообщение З.Франко, уточнил отдельные вопросы, в том числе о пожаре в Выдубецком монастыре[109], о месте работы отдельных лиц из числа фрондирующнх элементов, об освобожденных из мест заключения, о факте исключения И.Дзюбы из членов СПУ.

Со своей стороны П.Кравчук рассказал З.Франко о жизни украинской эмиграции в Канаде, проинформировал о дебатах на пленуме ЦК КП Канады в отношении пересмотра отчета о поездке делегации Компартин Канады на Украину в 1967 г. П.Кравчук заявил, что, яко-

бы, по этому поводу на пленуме произошел раскол и большинство участников пленума - украинцев отказались от пересмотра отчета, в связи с чем этот вопрос будет еще раз поставлен на обсуждение.

В разговоре П.Кравчук охарактеризовал, выехавшего из УССР в Канаду, Джона Вира как агента КГБ, которому, якобы, никто не верит.

П.Кравчук рассказал З.Франко, что в Канаде отрицательно воспринимаются книги С.Штеменко и Г.Жукова и расцениваются как попытка, по его словам, "реставрации сталинизма". В то же время, положительно отозвался об изданных националистами за рубежом книгах Е.Сверстюка[110] "Собор в риштуванні" и В.Мороза "Сльози із заслання". Заявил, что "Интернационализм или руссификация?" И.Дзюбы пользуется большой популярностью среди украинцев, в том числе и коммунистов и отозвался о книге Б.Стенчука "Що і як обстоює І.Дзюба", как неубедительной[111].

П.Кравчук заявил, что опубликованный в "Литературной Украине" отказ Харчука Бориса Никитовича, 1931 года рождения, члена КПСС и члена СПУ от подписи под известной "петицией", вызвал реакцию неуважения к нему среди украинской эмиграции, в том числе и коммунистов. При этом, советовал З.Франко не отказываться в будущем от уже сделанного.

Вторая встреча П.Кравчука с З.Франко состоялась после приема членов делегаций ТОУК и ЛАУ в ЦК КП Украины. П.Кравчук проинформировал ее о результатах этой встречи, предупредив, что это абсолютно секретные данные, разглашение которых Зиновией Франко может повредить ему.

В беседе с П.Кравчуком и А.Билецким З.Франко заявила следующее:

"Имейте ввиду, что Вы должны решить, быть с нами или против нас. Если с нами, то поддерживайте нас конкретными действиями. Если Вы откажетесь от нас, то покроете себя позором, так как история работает на нас.

Вы будете кусать себе локти, ибо нас используют и поддержат другие круги".

П.Кравчук и А.Билецкий в ответ заявили: "Мы с Вами!"

Характеризуя, после этих встреч, политическое лицо П.Кравчука, З.Фраико заявила, что в нем остались в настоящее время, общие коммуиистические идеалы.., что он держится Компартии потому, что его уже не примут в некоммунистические группы".

П.Кравчук вместе с З.Франко посетил Антоненка-Давидовича, жаловался последнему, что "наши" постоянно оказывают нажим, в связи с чем участники бывшей канадской делегации, находившейся на Украине в 1967 году, вынуждены быши отказаться от своего меморандума в ЦК КПСС по поводу национальной политики в УССР.

Своим связям Антоненко-Давидович заявил: "П.Кравчук хотел многое рассказать, но боялся подслушивания, просил не выключать телевизор. Зато я и Зиновия говорили все, что считали нужным сказать".

В беседах с другими связями А.Билецкий подчеркивал, что "ТОУК и канадские коммунисты-украинцы никогда не согласятся на положение "подчиненных" КПУ, что они отстаивают и будут отстаивать свое политическое равноправие и независимость от нас, хотя у них и у нас общие цели и общие идеалы".

Посещая неоднократно Украину в составе различных делегаций, П.Кравчук систематически встречался с отдельными лицами, стоящими на неправильных, а порой и враждебных позициях по отношению к политике КПСС и Советского правительства в национальном вопросе и получал от них информацию тенденциозного характера.

Кравчук Петр Ильич, 1911 года рождения, уроженец с.Стоянов Радеховского района Львовской области, в 1938 году эмигрировал в Канаду, с 1936 года член Компартии Канады, в настоящее время является членом главного управления и секретарем ТОУК, редактором

прогрессивной газеты "Життя і слово".

За принадлежность к Компартии и прогрессивной организации украинских эмигрантов в 1940 году П.Кравчук был арестован канадскими властями и в течении двух лет находился в заключении. После освобождения возобновил свою деятельность в прогрессивных организациях, был назначен заместителем редактора газеты "Українське життя".

В 1947 году в составе делегации прогрессивных украинцев Канады П.Кравчук приехал в СССР и был определен на учебу в Высшую партийную школу при ЦК КП(б)У

В период учебы П.Кравчук характеризовался как трудолюбивый, настойчивый человек, талантливый журналист, однако, политически незрелый, самолюбивый, с обостренными национальными чувствами.

В апреле 1966 года оперативным путем были получены данные о том, что П.Кравчук делал попытки перевести ТОУК с прогрессивных позиций на националистические, о чем свидетельствовали следующие его высказывания и действия:

-украинцам надо себя вести, как евреям, то есть думать только о том, что они украинцы, а не враждовать между собой по политическим мотивам;

-приветствовал работу националистов среди украинской молодежи в Канаде, заявляя, что они в ней поддерживают национальное самосознание, а это важнее, чем классовая ориентация;

-сделал заявление секретарю Компартии Канады Каштану о том, что он считает необходимым послать на Украину делегацию из трех украинцев, которые изучат решение национального вопроса на Украине.

В августе 1966 года П.Кравчук прибыл на Украину по приглашению Украинского общества дружбы и культурных связей с зарубежными странами на празднование юбилея И.Франко.

В беседе с сотрудниками редакции газеты "Вісті з України" П.Кравчук заявил, что "необходимо отказаться от

їни" П.Кравчук заявил, что "необходимо отказаться от подачи в газете "Вісті з України" материалов о зверствах националистов, так как это уже эмигрантам "приелось" и они не хотят читать подобные сообщения. Эмигранты, родители или родственники которых погибли от рук националистов, уже хотят забыть об этом, а напоминания о тех злодениях травмируют их душу".

В период своего пребывания на Украине П.Кравчук неоднократно выражал неудовлетворение тем, что жители Киева и других городов разговаривали с ним и другими приезжающими на Украину эмигрантами на русском языке.

В начале 1967 года были получены данные о предстоящем приезде делегации Компартии Канады на Украину, в состав которой был включен и П.Кравчук и о том, что позиция, занятая украинской секцией исполкома Компартии Канады по вопросам "руссификации на Украине, затрудняет роботу партии, отвлекает от классовой борьбы и активного участия в решении внутренних вопросов в стране".

Анализ статей П.Кравчука, опубликованных в 1969 году в газете "Життя і слово", показывает, что он пытается выступать против националистических главарей, особенно, из числа бандеровцев например "Баталія бандерівських ідеологів", (газета "Життя і слово" от 23 июня 1969 года).

Однако, в тех случаях, когда П.Кравчук затрагивает вопросы украинского языка и культуры, его позиции меняются.

Обращает на себя внимание тот факт, что допуская националистические суждения, П.Кравчук прикрывает их марксистско-ленинской терминологией*.

Державний архів Служби безпеки України. Колекція документів.

* На документі примітка: "Ознакомить т.Овчаренко Ф.Д. Шелест".

№ 110
Запис бесіди завідувача консульським відділом Посольства СРСР в Канаді М.Мурникова з керівником туристичної фірми "Глоуб Туре" Р.Довгополюком про перспективи розвитку туризму між Канадою та СРСР

16 грудня 1969 р.

Касаясь итогов работы фирмы в 1969 году, Довгополюк рассказал, что "Глоуб Турс" и филиалы увеличили объем туризма в СССР в среднем на 25%, в том числе главное торонтовское отделение на 40%, что явилось результатом привлечения самими фирмами новых туристов. Некоторое увеличение имело место также за счет субагентирования, что, однако, не имеет решающего значення в общем объеме работы "Глоуб Турс" и филиалов.

В беседе были затронуты также общие вопросы, касающиеся перспектив развития туризма из Канады в СССР на будущее. По мнению Довгополюка, в Канаде имеются большие возможности для этого, не только среди украинцев, но и представителей других национальностей. Учитывая, что наиболее перспективным направлением является групповой туризм, что подразумевает организацню значительных по количеству групп туристов, едущих по одному маршруту, что это обстоятельство должно привести к концентрации туристского бизнеса в руках небольшого числа крупных фирм. Этот процесс тем более неизбежен еще и потому, что авиакомпанни предоставляют значительную скидку на стоимость проезда группам туристов в количестве 80-100 человек. В дальнейшем предполагается довести размер подобных групп до 100-150 человек. Поэтому, по мнению Довгополюка, "Интуристу" было бы нецелесообразно идти по линии установления новых агентских связей с туристскими фирмами.

В беседе был также затронут вопрос об антрепренерской фирме "Д-К Аттрекшенз". Довгополюк сказал, что для него участие в этой работе стало очень затрудненным, так как он лишен возможности выезжать в Советский Союз для переговоров и пр<очее>. Поэтому, в ближайшее время должен быть решен вопрос о привлечении новых сотрудников, чтоб после того, как они ознакомятся в работой, Довгополюк мог бы выйти из этой фирмы.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.2104, арк.8-9. Оригінал.

№ 111

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Ліпатова[112] ЦК КПУ про розмову з секретарем комітета ТОУК провінції Альберта Ю.Соломоном про наміри української громади щодо створення Товариства української спадщини і культури та спорудження пам'ятника В.Стефанику

Оттава *26 січня 1970 р.*

Секретно

Встретился в посольстве и беседовал с секретарем комитета ТОУК провинции Альберта Ю.Соломоном.

1.Собеседник сообщил, что более полгода тому назад в Эдмонтоне среди украинских канадцев создана инициативная группа по учреждению новой организации Общества украинского наследия и культуры. Главная цель, которая ставится перед этим обществом - это сохранение культурного наследия украинских пионеров и их детей в Канаде, а также проведение культурно-просветительской работы. Высказываются суждения, что достичь этой цели можно только при условии поддержания культурных связей с

Советской Украиной. По словам Соломона, создаваемое общество стоит в стороне от ТОУК и не примыкает к КУК, цель, поставленная им, благородна.

В число инициаторов создания этой организации входят Лакуста (фермер), Гавриляк (бывший мэр г.Эдмонтона), Сопуляк (священник, администратор газеты "Украински висти"), Снигурович (бывший руководитель КУК Альберты, в последнее время отошел от этой организации, так как, по его мнению, ее захватили бандеровцы) и другие. Предполагается построить за 20 миль от Эдмонтона специальное село[113], в котором отражались бы украинский быт, нравы, архитектура, культура и т.д. Обсуждается сейчас вопрос, чтобы для этого села заказать в УССР бюсты Т.Шевченко, И.Франко, а также купить некоторые экспонаты украинской старины и др. В настоящее время оргкомитет начинает проводить запись членов в общество. Проведенный недавно этой инициативной группой первый банкет, собравший около 600 участников, показывает, что цели и задачи, которые ставятся обществом, поддерживаются значительной прослойкой украинских канадцев. По мнению Ю.Соломона, общественным организациям УССР следовало бы поддерживать контакт с организаторами этого общества, в случае их обращения.

2.Поинтересовался, как решается вопрос о выборе места для установления бюста В.Стефаника, изготовляемого в УССР. Мы, ответил Ю.Соломон, стремимся подобрать место неограниченное для доступа широких масс канадцев (около провинциального музея, университета и др.). Проведены уже переговоры по этому вопросу с представителями провинциального правительства, которые в принципе не возражают выделить такое место, если не будет никаких возражений со стороны других украинских организаций. Такне протесты могут последовать со стороны КУК. Пока настроения руководителей местного отделения КУК - не мешать установлению бюста В.Стефаника, но неизвестно, какая будет реакция краевого комитета КУК. Как заявил собеседник, сын В.Стефа-

ника - Ю.Стефаник проявляет большой интерес к ходу подготовки установления бюста н стремится нейтрализовать препятствующие этому действня КУК. Ю.Соломон заявил, что сейчас комитет ТОУК усиливает свои шаги по решению этого вопроса, ориентировочной датой установлення бюста считается нюнь 1971 года.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.423, арк. 43-45. Оригінал.

№ 112

З листа професора кафедри слов'янознавства Альбертського університету О.Д.Старчука голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук про стан викладання в Канаді української мови і літератури

Едмонтон *26 січня 1970 р.*

Ми тут з великим інтересом прочитали в "Літературній Україні" про Ваш виступ на IV пленумі правління Спілки письменників України.

У своїй доповіді Ви дали певне уявлення про велику активність і допомогу Вашого хвального Товариства в поширенні української культури поза межами Батьківщини.

У минулому Ваше хвальне Товариство сильно помагало нам творити відповідну бібліотеку та поширювати українську культуру в степовій Канаді, де відсоток українського населення дуже високий. Вам, мабуть, відомо, що українська мова й література займає в нас належне місце в університеті, а в публічних школах українську мову вчать від сьомого класу. Одна з моїх великих проблем - це вишкіл учителів української мови. Нам болюче

потрібні добрі й нормативні підручники української мови, словники, магнітофонні записи, кінофільми, літературні видання тощо. Недавно відвідав мене Петро Ілліч із Торонто й ми багато говорили про ці пекучі проблеми. Наш народ тут хоче задержати все своє рідне, а в тому й рідну мову й культуру.

Я, наприклад, читаю лекції з української радянської літератури і як цікаво було б студентам дивитись фільми про Павла Тичину й Максима Рильського! Але, на жаль, ми їх не маємо. Ваш прес-бюлетень "По Радянській Україні" ми тут ще не бачили. Багато можна б Вам написати про наші потреби й прагнення<...>*

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2469, арк.33. Оригінал.

№ 113

З листа власника картинної галереї "Ми і світ" та видавця однойменного журналу М.С.Колянківського заступнику голови президії Українського товариства дружби та культурних зв'язків з закордоном А.С.Кисілю про формування туристської групи з числа художників та любителів мистецтва для ознайомлення з культурним життям в Україні

Торонто *31 березня 1970 р.*

Дозвольте Вас повідомити, що ми оце з дружиною зорганізували спеціальну туристську групу художників і любителів мистецтва та привеземо їх до Вас, щоб познайомити з культурними досягненнями України і людьми, які стоять у проводі культурного життя.

* На документі примітка: "Надіслані к/ф "Павло Тичина", "Добра і правди син" і грамплатівки".

Ми просили вже Миколу Петровича Глущенка допомогти нам, щоб перебування цих людей, які з нами приїдуть було найприємніше й найкорисніше. Прошу Вас, дорогий Анатоліє Степановичу, й через Вас прошу Українське товариство дружби, й, зокрема, шановну Віру Максимівну та шановну Анастасію Келіну, щоб ласкаво допомогли розв'язати всі проблеми. Вже тепер нам потрібна інтервенція в Інтуристі. Я написав про деякі труднощі Миколі Петровичу і він прийде, напевно, з цим до Вас. Хотілося б також, щоб в Києві влаштувати для цих туристів і цікаві зустрічі й цікаві вечори. Про дещо я просив уже й Віталія Коротича, і Юрія Смолича, і Володимира Мартиненка. Мені тут важко зорієнтуватися, хто чим може допомогти<...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2469, арк.54. Оригінал.

№ 114

Інформація голови правління Товариства "Україна"[114] Ю.К.Смолича ЦК КПУ та Раді Міністрів України про перебування в УРСР професора Вінніпезького університету Д.Райяна

Київ *13 квітня 1970 р.*

1 і 2 квітня 1970 року Товариство "Україна" провело зустрічі з туристом із Канади, професором Вінніпезького університету, викладачем географії Джоном Райяном, 1930 року народження.

Д.Райян народився в Канаді, його батьки емігрували з України в 1907 році.

Д.Райян вперше відвідав Радянський Союз в 1957 році у складі делегації канадської молоді на VI Всесвітній фестиваль молоді, який проходив у Москві. Цього разу

Райян прибув у складі спеціалізованої групи туристів-викладачів по лінії бюро міжнародного молодіжного туризму "Супутник". Райян залишив туристську групу в Ленінграді, а сам приїхав до Києва з метою вияснити можливість його навчання у Київському державному університеті в порядку обміну між університетами.

Райян розповів, що у Вінніпезькому університеті планується відкрити кафедру української мови і літератури, яку має очолити колишній викладач цього університету Юрій Джуравець, 1937 року народження, який працює зараз над дисертацією в Оттавському університеті.

Зі слів Райяна, Джуравець - людина прогресивних поглядів, українські націоналісти незадоволені ним і хочуть перешкодити йому зайняти місце керівника цієї кафедри. В той же час кандидатуру Джуравця підтримує один з відомих у Канаді націоналістів, професор Ярослав Рудницький.

Джон Райян під час організованої йому екскурсії по місту багато фотографував, цікавився новобудовами, звертав особливу увагу на рекламні оголошення і написи українською мовою. Побував він також на лекції з географії в Київському університеті. Відзначив з задоволенням, що лекція була прочитана українською мовою. Приємне враження на нього справили студенти як ввічливістю, дисциплінованістю, так і своїм зовнішнім виглядом.

Повідомляємо в порядку інформації.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.4656, арк.61-62. Оригінал.

№ 115
З листа голови провінційного комітету ТОУК Альберти М.А.Алексієвича до голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук з проханням надати допомогу членам Товариства під час поїздки на історичну батьківщину

Едмонтон *15 травня 1970 р.*

Нові друзі, члени Товариства об'єднаних українських канадців і Робітничого запомогового товариства з міста Едмонтону, Альберта, Канада, товариші: Петро і Катерина Свериди, Йосиф і Анна Старки в понеділок 18-го травня лишають свою канадську землю і летять до рідних їм сіл, де родились щоб ще раз у своєму житті побачити рідних, рідні стріхи в яких родились, а від тоді вже минуло понад чотири декади, великі зміни настали, тепер Україна Вільна-Радянська. Для них все дороге, їм буде цікаво бачити нове життя, яке вони самі твердо відстоюють, але їм сильно хочеться хоч день побути в рідному селі, чи рідних селах, бо простір від рідного села буде їх ділити лише десятками кілометрів!

Ми звертаємося до Вас і просимо ласкаво допомогти нашим друзям провести побут на рідній землі якнайвеселіше, бо це для них буде найбільше свято в їхньому житті. Чекали вони цієї світлої нагоди майже половину сторіччя. Вони їдуть і хвилюються, яка то буде їхня зустріч з рідними, хочуть свій час провести так, щоб хвилини не пішло марно, бо вони певні ще це буде послідній раз, що вони своїми очима будуть бачити родимі місця<...>

Катерини Свериди - село Різдвяни, Галицький р-н, Петра Свериди і Анни Старко - село Середне, Калушський р-н, а Йосифа Старки - село поблизу міста Львова.

Всі вони хороші друзі, їдуть на Україну, а їхні серця наповнені великих надій і радості.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2469, арк.66. Оригінал.

№ 116
Повідомлення РАТАУ про перебування в Україні туристської групи українців США і Канади

Київ *5 червня 1970 р.*

Чимало синів і дочок нашого народу розвіяла доля по світу. В яких тільки країнах не мешкають вони нині.

Вже не одне покоління народилося відтоді, як пішли у світ, втікаючи від злигоднів, перші українські емігранти. Та з плином часу в більшості з них не згасла любов до рідної землі. Любов ця, як святиня, передається з покоління в покоління, від батька до сина.

Тож і прагнеться кожному з них, бодай на кілька днів, загостити на Україну. Хочеться вклонитись отій смереці, що колись ще дід посадив, посидіти під отим дубом, де колись мати співала веснянки.

Тільки-но завершила свою тритижневу подорож по містах і селах республіки туристична група українців з Канади і США. Кореспондент РАТАУ Олексій Троценко мав нагоду зустрітися з редактором і видавцем журналу "Ми і світ", власником художньої галереї "Ми і світ" Миколою Колянківським і попросив його поділитися своїми враженнями від подорожі.

-У нашій групі, - розповідає Микола Спиридонович, - 20 чоловік. Митці, архітектори, гурт студентської молоді та колекціонери мистецьких творів. Тут відомий художник Василь Курилик з Торонто, викладач мистецтва у Вінніпезькому університеті Марія Рудницька, бібліоте-

кар з Британської Колумбії Зіновія Мельник, архітектор з Пуерто-Ріко Степан Букоємський, художник з Нью-Джерсі Богдан Певний, колекціонер творів мистецтва з Детройта Богдан Ухач, піаністка з США Ніна Стецькова та інші.

Я не можу передати вам те хвилювання яке заполонило кожного з нас, коли стюардеса оголосила, що через кілька хвилин літак приземлиться на Бориспільському аеродромі. А коли ми спустилися на київську землю, то в багатьох зрадливо заблищали сльози на очах. Бо ж можна чути, можна безліч разів читати про рідну землю, але найкраще побачити її, ступити на неї своїми ногами, вдихнути її повітря.

Три тижні, а для нас вони промайнули наче один день. Київ, Львів, Запоріжжя, Ялта - це лише великі міста, які ми відвідали. І враження від перебування в кожному з них незабутні. Наприклад, у столиці України ми мали нагоду зустрітися з провідними українськими художниками Василем Касіяном і Миколою Глущенком, письменниками Миколою Бажаном, Дмитром Павличком і Віталієм Коротичем, народним артистом Радянського Союзу Дмитром Гнатюком та іншими відомими літераторами і митцями. Ця зустріч була люб'язно організована президентом товариства "Україна", одним з найстаріших українських письменників Юрієм Смоличем. Цікавим було відвідання Київського музею Тараса Шевченка, де нас щиро прийняла його директор Катерина Дорошенко. Василь Курилик передав у дар музею картину "Дух Шевченка в Канаді". Мали щасливу нагоду відвідати й інші музеї столиці України, милуватися її новими житловими районами, які виросли буквально за останні роки, і, звичайно, захоплювалися неповторною чарівністю Дніпра - Славутича і парків, що на кілька кілометрів простяглися вздовж його берегів.

Відвідавши індустріальну перлину України - Запоріжжя, ми ще раз переконалися, яких вершин економічного прогресу сягнула республіка. Ми також побували на ле-

гендарній Хортиці - колисці запорізького козацтва, де незабаром буде створено меморіальний музей.

У Ялті члени нашої групи ознайомилися з чудовими оздоровницями. Як хороше, що тепер українські люди мають змогу відпочивати в таких чудових санаторіях, пансіонатах, будинках відпочинку.

Незабутні враження справило й відвідання одного з найстаріших міст України - Львова.

Василь Курилик відвідав своє рідне село Боровці на Буковині. Він у захопленні від того, як живуть і працюють його земляки.

А хіба можна забути, - продовжує Микола Колянківський, - ті хвилюючі години, які провели ми біля святині українського народу - могили Тараса Шевченка. Ми віддали шану великому Кобзареві, і поклали до підніжжя пам'ятника вінок з червоних маків, який привезли сюди аж з Канади.

ЦДАВО України, ф.5111, оп.1, спр.804, арк.41-45. Оригінал.

№ 117

З довідки консультанта відділу інформації та зарубіжних зв'язків ЦК КПУ Ю.Соломатіна про видання книги І.Коляскн "Два роки в Радянській Україні"

Київ *10 червня 1970 р.*

В этом году в Канаде издана на английском языке новая книга Ивана Коляски "Два года в Советской Украине" с подзаголовком "Личный отчет канадца о русском угнетении и возрастающей оппозиции". В книге 264 страницы, состоит она из предисловия, 20-ти глав, эпилога, десяти приложений и множества иллюстраций

(преимущественно документальных). Книга посвящается "неисчислимым и невоспетым героям, борющимся против иноземного господства за сохранение своих наций".

В предисловии автор напоминает, что с сентября 1963 года по август 1965 года он жил в Киеве, будучи слушателем Высшей партийной школы при ЦК КП Украины, и таким образом имел возможность "лично наблюдать процесс руссификации с сопровождающими его дискриминацией, двуличностью, лицемерием, скандалами и коррупцией". Если в своей первой книге "Образование в Советской Украине", изданной в Канаде в 1968 году, Коляска говорил о руссификации в области образования, то теперь он пытается проследить ее действие и результаты "во всех областях политической, экономической и культурной жизни на Украине". <...>

Свое ядовитое жало Коляска нацеливает в первую очередь против Коммунистической партии и правительства Советского Союза. Используя самые грязные слухи и анекдоты, которые он старательно собирал во время пребывания в Советском Союзе, Коляска пытается убедить читателя в том, что во главе партии и правительства стоят люди, чуждые народу и заботящиеся лишь о собственном благополучии. В книге много места отводится бывшему председателю Киевского горсовета Давыдову, которого Коляска обвиняет в гибели "нескольких тысяч" киевлян во время обвала в районе Куреневки[115].<...>

Коляска прибегает к оскорблениям по адресу руководителей КПСС, в частности тов.Брежнева Л.И., разглагольствует о "неустойчивости", "временности" нынешнего правительства (стр. 176-177).

Ссылаясь на периодические издания, Коляска приводит цифры о национальном составе Компартии Украины, ее Центрального Комитета, государственных и общественных организаций республики, называет фамилии руководителей министерств, облисполкомов, директоров заводов, что по его мнению, свидетельствует о сплошной руссификации Украины. В главе под назва-

нием "Те, кто предают" фальсифицируются биографии и общественная деятельность известных писателей Л.Дмитерко, А.Корнейчука, ученых И.Белодеда, Н.Шамоты, А.Скабы.

В Украинском обществе дружбы и культурных связей с зарубежными странами работают, согласно утверждению автора, главным образом, русские либо женатые на русских (стр. 41), а Общество культурных связей с украинцами за границей характеризуется Коляской как агентство КГБ (стр.109). Приводя газетные сообщения в помощи рабочих и инженеров Москвы, Ленинграда, Свердловска в восстановлении народного хозяйства республикн в послевоенные годы, автор без зазрения совести квалифицирует это проявление нерушимой дружбы между нашими народами как один из методов руссификации (стр.16).

Специальные главы посвящены "удушенню украинской культуры", "цензуре", "разрушению религии и церкви", "моральному разложению" советского общества.

Коляска приходит к выводу, что "по мере того, как тиранническая Советская империя, уже прошедшая свой зенит, продолжает падение в небытие, она генерирует, подобно всем другим империям периода упадка, возрастающее разочарование и цинизм с неотвратимым моральным разложением, коррупцией правящей бюрократии и ее последователей" (стр.187).

В следующих четырех главах Коляска детально расписывает забастовки и мятежи, которые будто имели место в Караганде, Новочеркасске, в Одесском порту и Киеве, а также националистические выступления некоторых молодых украинских литераторов. "Оппозиция становится явной", - утверждает Коляска заголовком одной из глав, подчеркивая важность именно политических выступлений против советской власти.

В заключение Коляска рассказывает о своем аресте в Киеве и последующем выдворении за пределы Украины.

Его беспокоила мысль о возможном судебном процессе, ибо, как он сам признает, ему были предъявлены антисоветские материалы, нелегально пересылавшиеся им в Канаду.

Почему же его не судили? Полагаясь на "достоверные источники", Коляска отмечает, что КГБ действительно планировало отдать его под суд, но "какая-то влиятельная личность в Обществе культурных связей была против, ибо это вызвало б скандал и нанесло непоправимый ущерб советскому престижу за границей и, особенно, в Канаде" (стр. 242).

Коляска говорит, что перед тем, как выпустить из КГБ, ему предложили подписать заявление, в котором он обещал не выступать с критикой СССР. Он принял это условие, отметив однако, что все равно намеревается поднять вопрос о руссификации перед Коммунистической партией Канады.

Почему же он нарушил условие? Коляска выкручивается таким образом. Во-первых, не все материалы, конфискованные КГБ, были возвращены ему в Канаду. А во-вторых, до него дошли слухи о массовых арестах, начавшихся в Киеве и других городах республики.

"Поскольку, - пишет он - полиция не сдержала своего обещания возвратить мои книги и личные записи и воздержаться от арестов, я больше не был связан своим обещанием не писать ничего критического об СССР" (стр.242).

Ничего не говоря об исключении из рядов Компартии Канады, Коляска все же отмечает отчужденность, с которой его там встретили. Он докладывал секретарю ЦК Компартии Канады о своих выводах относительно руссификации и квалифицировал "советскую иерархию как русский империализм, а не социализм". Секретарь, по словам Коляски, "выслушал меня внимательно и информировал о том, что национальный вопрос на Украине находится в стадии изучения" (стр. 241).

Дополнительно сообщаем, что кроме написания двух

антисоветских книжек - "Образование в Советской Украине" и "Два года в Советской Украине", Коляска проводит активную пропагандистскую деятельность, выступая в Канаде и США с лекциями о "русском империализме", "руссификации Украины" и т.п.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.398, арк. 2-5. Оригінал.

№ 118
З інформації секретаря ЦК Компартії України Ф.Д.Овчаренка ЦК КПУ про зустріч з членами виконкому ТОУК

Київ *13 серпня 1970 р.*

5 серпня 1970 року прийняв членів делегації Товариства об'єднаних українських канадців - голову ТОУК В.Гарасима, заступника голови ТОУК М.Короля та члена виконкому ТОУК М.Скрипник на їх прохання і мав з ними розмову.

На початку бесіди представники ТОУК передали від ЦК КП Канади і виконкому ТОУК привітання і сердечну подяку за організацію поїздки ансамблю ім.Шевченка на Україну. Відзначивши, що гастролі ансамблю в УРСР є важливою подією в житті канадських українців і допомогою прогресивним силам Канади, вони згадали про вітальну телеграму канадського прем'єра Трюдо[116], надіслану на адресу ансамблю перед його від'їздом до СРСР, і розцінили її як перше офіційне визнання канадським урядом діяльності прогресивних українців Канади.<...>

Однією з пекучих проблем, перед якою вже чимало років стоїть Товариство, є, зазначили представники ТОУК, проблема кадрів, проблема поповнення організації молоддю. "Старе покоління вимирає, - заявив М.Ко-

роль, - і ми не завжди маємо заміну".

Як заявив В.Гарасим, керівництво ТОУК занепокоєно таким становищем і, згідно з рішеннями останнього з'їзду Товариства, вживає заходів до посилення роботи серед молоді. Зокрема, в Палермо (під Торонто), в культурному осередку ТОУК, де знаходиться музей і пам'ятник Т.Г.Шевченка, створено "розваговий центр" на базі недавно збудованого клубу, де збирається багато молодих прихильників ТОУК. Членами цього клубу є вже 87 сімей, серед яких 10-12% становлять члени ТОУК. Це, зазначив В.Гарасим, один з нових засобів залучення людей до Товариства. Він підкреслив, що цій меті служать також гуртки художньої самодіяльності та спортивні колективи, що існують при ТОУК. В липні 1970 року на своїй базі в Палермо керівництво ТОУК провело семінар для молоді, в якому взяв участь 21 чоловік.

Як зазначила М.Скрипник, важливу роль в роботі з молоддю відіграє щомісячний журнал "Ukrainian Canadian", який видається ТОУК англійською мовою. Якщо тираж попередниці журналу - двотижневої газети "Ukrainian Canadian" становив півтора роки тому 1,5 тис. примірників, то після її перетворення в журнал його тираж став збільшуватись і зараз становить 3 тис. примірників. <...>

Згадуючи про інший друкований орган ТОУК - щотижневу газету "Життя і слово", М.Король зазначив, що тираж її становить зараз 7 тис. примірників і перевищує тиражі як партійної преси, так і багатьох націоналістичних видань. Подякувавши за одержані недавно машини для друкарні, він разом з тим зауважив, що редакція зазнає труднощів через брак українських шрифтів, у зв'язку з чим висловив прохання про допомогу. Відповів, що розглянемо це питання, і порадив докладніше обговорити його в Комітеті по пресі при Раді Міністрів УРСР.

В ході дальшої бесіди керівники ТОУК поділились труднощами добору кадрів для навчання в вузах України, пояснивши їх загостренням в країні проблеми тру-

довлаштування. У зв'язку з цим В.Гарасим висловився за доцільність перегляду форм підготовки кадрів ТОУК в УРСР. На його думку, було б більш корисним, коли б в Києві організовувались для представників ТОУК короткочасні курси (від 4-5 тижнів до 2-х місяців) з актуальних питань української мови, літератури, історії тощо. Домовились, що це питання слід докладно вивчити і потім обмінятись думками.<...>

Торкаючись питань інформаційно-пропагандистської роботи республіканських організацій за кордоном, представники ТОУК відзначили важливе значення нового видання англомовного квартальника "Ukraine" ("Україна"), перший номер якого вже одержано, в Канаді. Вони підкреслили перспективність цього журналу і висловили думку, що журнал відіграватиме, мабуть, навіть більш значну роль, ніж газета товариства "Україна" - "News from Ukraine"

Що ж до надісланої за кордон брошури Б.Стенчука "Що і як обстоює І.Дзюба", то за їх твердженнями, вона мала як позитивні, так і негативні наслідки. Зокрема, негативним, на їх думку, було те, що брошура Б.Стенчука зробила певну рекламу книжці І.Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?", і люди, які про неї не знали, стали її читати.

Говорячи про другу антирадянську книжку Д.Коляски, М.Король зауважив, що вона не мала резонансу, на який розраховувала реакція. Для багатьох стало ясним те, що Д.Коляска відверто перейшов на ворожі позиції. Не принесе йому успіху, заявила М.Скрипник, й третя книжка, над якою він, згідно з чутками, зараз працює.<...>

Члени делегації подякували за літературу і інші матеріали, які надсилає їм Товариство "Україна". В той же час вони поскаржились на "Совекспортфильм", який незважаючи на угоду про постачання фільмів на комерційній основі, не виконує замовлень ТОУК. Як сказав В.Гарасим, ТОУК хотіло б одержувати 4 художніх фільми на

рік, в тому числі хоч би 2 фільми виробництва українських кіностудій.<...>

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.424, арк. 7-11. Оригінал.

№ 119

З листа професора кафедри слов'янознавства Альбертського університету О.Д.Старчука голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук про діяльність слов'янського відділення університету

Едмонтон *18 серпня 1970 р.*

Користуючись чемністю однієї радянської громадянки, посилаю Вам цього листа безпосередньо до Києва.

Наше слов'янське відділення надзвичайно вдячне Вашому хвальному Товариству й Вам особисто за довголітню дуже цінну допомогу в розбудові книжкових фондів нашої бібліотеки й, очевидно, періодики. Завдяки Вашій допомозі ми могли належно поширити курси української мови й літератури та ввести дипломні курси для вчителів наших публічних шкіл. Вам певно відомо, що в наших школах навчання української мови відбувається від сьомого до дванадцятого класу включно. Підготовлення учительських кадрів - це одне з моїх основних завдань (у нас педагогічний факультет належить до університету).

За останні роки багато дечого змінилося в адміністративній структурі нашого університету. Наприклад, існують: загальноуніверситетська бібліотека, бібліотека педагогічного факультету, бібліотека слов'янського відділення, бібліотека вечірніх та позаочних курсів та ще де-

кілька. Крім цього, слов'янське відділення поділене на мовні та літературні угрупування: російське, українське, польське, сербохорватське, порівняльна література, слов'янська лінгвістика тощо. Кожне з цих угрупувань має свою бібліотеку. Крім цього, останнього року в нашім університеті вирішили, щоб керівники всіх відділень чергувалися що сім років. Це добре й корисно. Кожна адміністративна робота відтягує викладача від науково-творчої праці. Я щиро привітав це рішення й тепер маю значно більше змоги займатися дальшою розбудовою української бібліотеки, а в першу чергу новими дослідженнями над українською мовою в Канаді. Новим керівником слов<'янського> відділення став доцент-лінгвіст Гюнтер Шааршмідт<...>

Недавно ми одержали від Вас два примірники чудового енциклопедичного видання "Soviet Ukraine" англійською мовою. Томи 4 і 6 "Історія українського мистецтва" ще не прийшли. Доведеться, мабуть, їх десь відшукати в приймальних канцеляріях різних бібліотек.

Якщо тільки можливо, дуже просимо Вас заабонувати на мою адресу низку часописів та журналів на 1971 рік. Всі вони стоять до розпорядку студентів та викладачів всього нашого університету. Крім цього, я видаю їх поодиноким учителям і середнім школам. Великий інтерес мають у нас, зокрема, "Мовознавство", "Народна творчість та етнографія", "Наука і суспільство", "Знання та праця", "Українська мова в школі", "Радянська школа" "Соц. культура", журнали "Україна" укр. і англійською мовами, "Історичний журнал" та інші. Просимо додати журнали "Вітчизна", "Жовтень" і по інші <...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2469, арк.131-132. Оригінал.

№ 120

З доповідної записки голови правління Товариства "Україна" В.Цуркана та голови правління Музично-хорового товариства УРСР С.Д.Козака уряду республіки про гастролі в Україні танцювально-хорового ансамблю ім. Т.Г.Шевченка (м.Торонто)

Київ *31 серпня 1970 р.*

З 4 по 25 серпня 1970 року на Україні перебував танцювально-хоровий ансамбль ім.Т.Г.Шевченка Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК) з м.Торонто, який прибув на запрошення Товариства "Україна" та Музично-хорового товариства УРСР<...>

Виходячи з наявних фактів, можна зробити висновок, що поїздка ансамблю ТОУК в СРСР уже викликала позитивний інтерес канадців українського походження до цієї прогресивної організації, а також те, що вона до певної міри прорвала завісу ізоляціонізму і дістала визнання офіційних кіл Канадської держави.

Важливим для ТОУК був уже сам дозвіл уряду Канади на обмін делегаціями між ансамблем і товариствами УРСР, які запросили ансамбль, дозвіл на виїзд його до Радянського Союзу <...>

Керівництво ансамблю й ТОУК розглядає як позитивний факт вітальну телеграму Прем'єр-міністра Канади П.Трюдо, надіслану на адресу ансамблю напередодні його виїзду на Україну. При цьому, прогресивній українській організації в Канаді вперше<...>

За час поїздки по Україні учасники ансамблю побували на Харківському тракторному заводі, Зміївській ДРЕС, Львівському заводі кінескопів, Тернопільському бавовняно-прядильному комбінаті, в селах на Полтавщині, Харківщині та Буковині, відвідали Львівський і Чернівецький державні університети, Львівський полі-

технічний інститут, оглянули багато музеїв, історичних місць, побували в міжнародному молодіжному таборі в с.Невицькому Закарпатської області, в Київському палаці піонерів та школярів.

Своє ставлення до баченого учасники ансамблю виявили покладенням квітів до пам'ятників Невідомому солдату в м.Києві та в Тернополі, Т.Шевченку в Каневі, І.Котляревському в Полтаві, І.Франку у Львові. В кожному місті при зустрічі та проводах, під час концертів, при зустрічах з колективами промислових підприємств, колгоспів, з громадськістю представники ансамблю і ТОУК, переважно Є.Дольний, М.Король, В.Гарасим, М.Скрипник, виступили зі словами подяки за прийом, з розповіддю про діяльність прогресивних українських організацій в Канаді. Їх виступи були витримані загалом у вигідному нам дусі, в них говорилося про рішучість прогресивних організацій української еміграції та їх прихильників відстоювати ідеї миру й дружби між народами, зміцнювати дружні зв'язки з Радянською Україною<...>

Ансамбль дав 12 концертів у Києві, Полтаві, с.Кошманівці Машівського району Полтавської області, Харкові, м.Змієві Харківської області, Львові, Ужгороді, Тернополі, Чернівцях<...>

Є.Дольний заявив (і делегація ТОУК це підтвердила), що ансамбль є одним з найактивніших прихильників ТОУК, завжди веде перед у зборі коштів на пресовий фонд і інші збірки, які проводяться ТОУК. На його думку, слід, не наголошуючи на цих зв'язках, водночас посилювати роботу ТОУК серед учасників ансамблю, добиваючись поширення впливу ТОУК і на ансамбль і на інші, більш далекі від Товариства, українські організації, мистецькі колективи та окремих українських канадців.

Делегація ТОУК прямо не висловила своїх думок з цього приводу. Відомо, однак, що вона поділяє думку про необхідність поширення впливу на українських емігрантів, але не повністю схвалює прагнення Є.Дольного

відійти подалі від ТОУК, навіть якщо це продиктовано тактичними міркуваннями.

Керівництво ансамблю висловило задоволення широким висвітленням його перебування на Україні в пресі, по телебаченню й радіо, хоч вважає явно недостатнім лише одну згадку в єдиній "Ньюс фром Юкрейн" про автора музики пісні на слова О.Підсухи "Як давно" - Г.Китастого[117]<...>

26 учасників ансамблю виявили бажання отримувати "News from Ukraine", 20 з них сплатили гроші і оформили передплату. Серед нових передплатників - керівник ансамблю Є.Дольний, балетмейстер М.Пилович, композитор М.Сурдін, солісти Д.Проців, І.Бокла, Ф.Мігай, син відомого канадсько-українського поета Шимчишина - В.Шимчишин <...>*

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.4657, арк.10-18. Оригінал.

*На документі резолюція першого заступника Голови Ради Міністрів Української РСР Н.Т.Кальченко: "Прошу ознайомити членів президії Ради Міністрів УРСР Н.Кальчеико. 1 вересня 1970 р." та примітка: "Ознайомилися: М.О.Соболь, В.Ю.Семичастний, С.М.Андріанов, О.О.Бурмистров, П.Я.Розенко, І.Д.Степаненко, П.Т.Тронько, Г.І.Шевчук. 2 вересня 1970 року"

№ 121
З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.НЛіпатова ЦК КПУ про розмову з редактором журнала "Ukrainian Canadian" М.Сейго про підготовку заходів по відзначенню в Канаді 100-річчя з дня народження В.Стефаника

Оттава *3 вересня 1970 р.*

Секретно

В Торонто встретился и беседовал с членом крайисполкома ТОУК, редактором журнала "Ukrainian Canadian" М.Сейго.

1.М.Сейго рассказал, что он недавно возвратился из поездки в Эдмонтон, где обсуждались мероприятия, связанные с юбилеем В.Стефаника. Прннято решение провести 23 мая 1971 г. краевой фестиваль в Эдмонтоне, посвященный 80-летию украинской эмиграцни и 100-летию со дня рождения В.Стефаника, в котором примут участие коллективы ТОУК со всей Канады. Точная дата открытия памятника В.Стефанику пока еще не установлена. На сегодня еще не определено место, где будет поставлен памятник, в кратчайшее время этот вопрос должен быть решен. Организация ТОУК стремится получить согласие местных властей, чтобы для памятника было отведено общедоступное место в городе. Переговоры по этому вопросу продолжаются.

Собеседник сказал, что сейчас предстоит провести широкую кампанию по популяризации В.Стефаника, так как оказалось, что для многих украннских канадцев это имя неизвестно. Задача, мол, газеты "Життя и слово" и журнала "2" шире рассказать своим читателям о В.Стефанике. Краевой исполком ТОУК проведет в этом году в Виннипеге специальное заседание, на кото-

ром будет обсуждаться проведение этого юбилея. Высказывается предложение, чтобы на открытие памятника пригласить делегацию Украины, куда бы вошли скульптор, председатель республиканского комитета по проведению юбилея (М.Бажан) и еще один представитель. <...>

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.423, арк. 143-144. Оригінал.

№ 122
Лист Товариства об'єднаних українських канадців Товариству "Україна" з приводу перебування в УРСР танцювально-хорового ансамблю ім.Т.Г.Шевченка

Торонто *30 вересня 1970 р.*

Крайовий виконавчий комітет Товариства об'єднаних українських канадців на своєму спеціальному засіданні, яке відбулося 28 вересня ц.р., з великим зацікавленням заслухав звітного огляду поїздки по Україні Ансамблю пісні, музики і танцю ім. Т.Г.Шевченка.

Загально визнано історичне значення цієї поїздки для дальшої громадської і культурної діяльності нашого руху і для справи поширення ідей миру, прогресу і дружби між народами, в даному разі, зокрема, між Канадою і Радянською Україною - Радянським Союзом.

В підсумках висловлено щиру вдячність за все те, що було зроблено з боку вашого Товариства (Товариства "Україна") і Музично-хорового товариства для проведення успішного туру Ансамблю, за піклування і турботу. Цим листом КВК ТОУК не тільки підтверджує висловлену звітодавцями вдячність, але і, однозгідною постано-

вою, від імені всієї організації шле щире ДЯКУЮ обом товариствам, в тому, зокрема, керівництву і всім особам, що супроводили і піклувалися учасниками Ансамблю та делегацією КВК ТОУК під час їхньої незабутньої подорожі по Україні. Прийміть же самі і передайте Музично-хоровому товариству і всім друзям, що піклувалися і дбали про успіх поїздки, наше ЩИРЕ ДЯКУЮ і сердечний братерський привіт! За дальші успіхи наших зв'язків.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.6451, арк.32. Засвідчена копія.

№ 123
З доповідної записки Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді Б.П.Мірошниченка ЦК КПРС та ЦК КПУ про розмову з керівництвом ТОУК щодо підсумків перебування в СРСР хорового ансамблю ім.Т.Шевченка

Оттава *5 жовтня 1970 р.*

Секретно

В соответствии с предварительной договоренностью принял в Посольстве членов руководства ТОУК и ансамбля им.Т.Шевченко (В.Гарасим - председатель, М.Король зам.председателя, П.Прокопчак - секретарь, М.Скрипник - член крайисполкома ТОУК, Е.Дольный - руководитель и главный дирижер ансамбля). В беседе основное внимание было уделено обсуждению итогов состоявшейся в августе с.г. поездки ансамбля им.Шевченко в Советский Союз.

Собеседники заявили, что поездка ансамбля была чрезвычайно успешной и нужной, все члены коллектива выс-

казывают большое удовлетворение посещением СССР. Как заявил Е.Дольный, никто из участников ансамбля по возвращении домой не выразил какого-либо недовольства по поводу поездки, все остались очень довольны, хотя программа пребывания и была несколько перегружена<...>

По заявлению М.Скрипник, наибольшие впечатления от всего увиденного в СССР остались у молодежи, для них это была первая и очень полезная поездка, они увидели много интересного для себя. Молодые юноши и девушки смогли познакомиться, чем и как живет советская молодежь, в этом ценность поездки для них и для нас.

Собеседники высказали сердечную благодарность советским организациям за предоставленную участникам ансамбля возможность посетить села, где проживают их родственники. Посещение родных мест оказало исключительно большое положительное воздействие на всех, кто выезжал в села. Как они неоднократно подчеркивали, эти встречи останутся в их памяти на всю жизнь. Со стороны собеседников с удовлетворением отмечено, что организаторы поездки сочли возможным повторно организовать концерт в Киеве и выступление в Москве.

П.Прокопчак сказал, что поездка ансамбля в Союз сделала этот коллектив более популярным среди канадцев. После возвращения ансамбль получил ряд приглашений выступить с концертами - отчетами перед чисто канадской аудиторией<...>

По заявлению Е.Дольного, Посол Канады в СССР Форд принял в Москве руководство (три человека) ансамбля и поблагодарил за всю их работу, которая будет способствовать развитию дружественных отношений между двумя странами. Большое внимание коллективу во время его пребывания в СССР оказал второй секретарь Канадского Посольства в СССР Брайс.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.423, арк. 155-157. Оригінал.

№ 124
Лист голови Всесоюзного об'єднання "Міжнародна книга" Б.Макарова голові президії Українського товариства дружби та культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук з приводу безоплатних поставок літератури до Канади

Москва *25 листопада 1970 р.*

Наш представитель находился в сентябре с.г. в Канаде в служебной командировке, посетил и вел переговоры с книготорговыми фирмами, городскими и университетскими библиотеками по вопросу расширения закупок советской литературы, в том числе книг на украинском языке.

Книжные магазины и библиотеки университетов в гг.Торонто, Эдмонтоне, Ванкувере за последние два-три года заметно сократили свои заказы по той причине, что большинство книг, требующихся им, они получают бесплатно от советских обществ культурной связи и, в частности, от УОКС.

От УОКС поступают за границу дорогие издания разнообразной литературы в количествах от 2 до 10 экз. одного и того же наименования. В Торонто и Ванкувере было заявлено, что из книг присылаемых бесплатно советскими обществами культурных связей, профессорско-преподавательский состав университетов, колледжей, комплектует частные библиотеки.

Поступившие в объединение спецификации Укркнигоэкспорта по отправкам книг УОКС в Канаду, США и др<угие> страны <сведения-упоряд/> свидетельствуют о правильности высказываний представителей инофирм и университетов.

Подтверждается информация, что УОКС высылает бесплатно книги не только пропагандистским организациям, но и книжным магазинам, библиотекам, кото-

рые покупают у В/О "Международная книга" советскую литературу за валюту.

УОКС направляет книжным магазинам, университетам, библиотекам по 3-5, а то и больше экземпляров многотомных изданий, дорогих по своей стоимости, например, такую книгу как "История украинского искусства". Возникает законный вопрос, почему книжные магазины в США, Канаде и др<угих> странах получают книги бесплатно от УОКС? Одно дело, когда высылается пропагандистская литература, другое дело, когда массово высылаются дорогостоящие книги, которые фирмы могли бы приобрести у нас за деньги.

Если учесть утверждение самих же канадцев, что высылаемая литература УОКС не используется для пропаганды, а оседает в частных библиотеках, то смысл рассылки бесплатно книг нам непонятен.

Мы с одобрением относимся к рассылке обществами культурных связей за границу некоторых книг, они служат пропагандой, рекламой и в какой-то степени улучшают дело по распространению советской литературы, но когда высылаются в один адрес по 5-10 экз. одного наименования, да еще в книжные магазины, то последние фактически сокращают в связи с этим работу по распространению советских изданий коммерческим путем.

Направляя Вам в приложении копии спецификаций по бесплатной рассылке книг в Канаду, США и др<угие> страны, просим принять соответствующие меры и информировать нас о результатах.

Приложение: на 5 листах*

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2572, арк.18-19. Оригінал.

* Не публікується

№ 125
З листа художнього керівника ансамблю ім. Т.Г.Шевченка (Канада) Є.Дольного голові правління Музично-хорового товариства УРСР С.Д.Козаку про свої враження від гастролей в містах і селах України

30 грудня 1970 р.

Як це часто буває перед наступом Нового року, люди зупиняються на хвилинку і роблять огляд пройденого ними шляху, підсумовують свою роботу за минулий рік. Наш ансамбль не виняток у цьому випадку.

Приступаючи до Нового року, до нових творчих задумів, ми з радістю та гордістю згадуємо наші досягнення в 1970-му році, які завершились історичною для нашого ансамблю поїздкою по Радянській Україні. Це визначна сторінка в житті канадських українців. Ми раді, що саме нашому ансамблю, при допомозі Товариства об'єднаних українських канадців, припала ця честь.

Резонанс наших гастролей пролунав по усій Канаді, як також поза її межами. Всі радіють успіхам концертної подорожі по Україні.

Наш ансамбль вдячний всім, хто спричинився до здійснення цієї події. Зокрема і особливо ми вдячні Музично-хоровому товариству, Товариству "Україна" та урядові Радянської України, без співчутливого ставлення і підтримки наша мрія не була б здійснена. Спасибі, друзі, за піклування, за ту теплоту, що проявили Ви, радянські наші друзі, до нашого ансамблю, до нашої праці на канадській землі. Це завжди надихатиме нас до нових досягнень на благо ідейного мистецтва, що завжди служить найкращим прагненням людства.

Спасибі Вам, Сергіє Давидовичу, за Ваше особисте зацікавлення нами і за все те, що зроблено Вами, щоб

здійснити нашу поїздку по Україні. Ніколи ми не забудемо теплих та дружніх зустрічей з Вами і Вашими співпрацівниками. Члени згадуватимуть цю подію з великою приємністю та любов'ю.

З такими досягненнями, як це було в минулому році, з такими друзями, які знаходяться у Вашому Товаристві та по усій Україні, Новий рік тільки може бути хорошим, щасливим, радісним для нас усіх.

Ще раз всім Вам велике спасибі. Прийміть від нашого ансамблю найкращі побажання Музично-хоровому товариству, всім членам президії, їхнім сім'ям, всім, хто був з нами та супроводив нас. Бажаємо Товариству ще більше успіхів у благородній праці на наступний рік. <...>

ЦДАМЛМ України, ф.635, оп.2, спр. 60, арк. 4-5. Оригінал.

№ 126

Лист заступника директора Асоціації освітнього телебачення Едмонтона П.Діцеля професору кафедри слов'янознавства Альбертського університету О.Д.Старчуку стосовно підготовки серії передач, присвячених історії та культурі українців в Канаді

Едмонтон *1970 р.*

Вибачаюся, що досі не відповів Вам з приводу нашої запланованої зустрічі, тому що ми мали багато негайних справ.

Після обговорення Вашої пропозиції щодо програм з української культури, ми вирішили включити їх до більш ширших серій, які будуть включати в себе всі головні культури провінції Альберта. Ми сподіваємося передати ці програми між січнем і червнем 1971 року та зробити чо-

тири стрічки для використання їх іншими темстудіями Альберти.

В цьому відношенні, ми передамо приблизно шість програм, присвячених життю українців та їх впливу. Можливо, дві будуть про життя "в старій країні", дві - поселення українців у Східній Канаді, останні дві - адаптація та внесок українців у сучасне життя Альберти. Можливо, Ваш комітет має кращі пропозиції щодо цих шести програм.

Ми б хотіли почати планувати в липні. Дата виготовлення буде затверджена, після чого режисер буде мати змогу визначити витрати на всю серію та підібрати зразки сценарію.

Це буде запропоновано "ТЕЕТА програм" 25 червня. Якщо Рада прийме цю пропозицію, Ви, можливо, одержите листа від режисера в липні. Ми розуміємо, що багато людей буде у відпустці, але ми будемо працювати з тими, хто є.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2469, арк.113-114. Переклад з оригіналу англійською мовою. Копія.

№ 127

Лист власника картинної галереї "Ми і світ" та редактора однойменного журналу М.С.Колянківського голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук про організацію в Канаді ряду художніх виставок

Торонто *22 лютого 1971 р.*

Сердечне спасибі Вам за повідомлення на англійській мові про висилку виставки українського декоративного мистецтва. Дякую також за 140 примірників альбому

гравюр О.Фіщенка. Його виставка починається в нас 28 лютого, я вислав Вам запрошення.

Досі не прийшла "Історія українського радянського мистецтва", про якої висилку Ви люб'язно повідомили. Мабуть, вже й не прийде, бо з дати висилки проминуло оце чотири місяці.

Важка зима дещо притримала наші будівельні роботи. Тепер вже знову почалася будова. Сподіваємось бути готові до кінця травня.

Поки закінчимо будову, важко ще планувати докладний час виставок. Сподіваємось, однак, що вчасною осінню зможемо влаштувати велику виставку українського радянського мистецтва в новій галереї та окрему виставку олій, акварель й монотипій М.П.Глущенка. Було б нам дуже мило, щоб на час своєї виставки міг приїхати до нас Микола Петрович Глущенко (в нього є вже канадська віза) й щоб голова Спілки Василь Бородай міг взяти участь у відкритті виставки українського радянського мистецтва. Микола Петрович згадав у своєму листі про його та інших художників бажання прислати нові праці на ті виставки. Було б добре, щоб одержати їх наперед, щоб оформити тут і зладити каталог бодай на місяць до виставки. Може була б нагода передати їх кимось з туристів. Дуже просимо Вас, Віро Максимівна, допомогти в справі пересилки й видачі віз.

Микола Петрович написав у листі, що Українське товариство дружби вже приготувало, чи, може, й вислало вже нам виставку молодих художників. Це дуже цікава виставка, щиро дякую Вам.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2572, арк.42. Оригінал.

№ 128

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Ліпатова з власником картинної галереї "Ми і світ" та видавцем одноймеииого журналу М.С.Колянківським про завершення будівництва в м.Ніагара - Фоллс нового приміщення для українського музею-галереї, видання журналу, супроводження Прем'єр-міністра Канади П.Трюдо в його поїздці в СРСР

Оттава *21 квітня 1971 р.*

Находясь в Торонто, встретился и беседовал с владельцем картинной галлереи "Мы и свит" и издателем одноименного журнала Н.Колянкивским.

Собеседник рассказал о ходе завершения строительства нового помещения для украннского музея-галлереи в г.Ннагара Фоллс. Как он сообщил, переезд в новое помещение намечен на 15 июня, откроют музей-галлерею для посетителей 20 июня. Официального открытия не будет, т.к. это требует значительных средств. Общая площадь всех новых помещений составит 13 тыс. кв. футов (около 1307 кв.м.), все строительство оценивается в сумме около 150 тысяч долларов. Это будет одна из 10 наибольших картинных галлерей в Канаде. По его словам, все средства на строительство он получнл в кредит в банках Канады, пожертвований со стороны почитателей украннского искусства было мало. Помещение картинной галлереи в Торонто он продает, и за счет этого выплатит часть своего долга в банках. Название музея-галлереи будет "Ниагара - Фоллс арт" (на английском языке) и "Украинский музей" (на украинском языке).

В новом здании будет несколько залов для передвижных выставок, постоянными будут выставки работ Кри-

чевского, Курилика и других. Трудностей в оформлении нет, сказал Колянкивский, т.к. имеется много материалов для размещения в новом помещении. Он выразил большую благодарность Украинскому обществу дружбы и культурной связи с зарубежными странами, которое выслало в феврале с.г. в дар для нового музея выставку украинского декоративного искусства. В передвижных залах предполагается организовывать до 10 выставок в год<...>

Отвечая на мой вопрос, поступают ли из Украины материалы для журнала "Мы и свит", собеседник сказал, что Украинское общество дружбы направляет в его адрес много хороших материалов, которые он публикует на страницах своего журнала. Сейчас тираж журнала небольшой, всего 1300 экз., журнал выходит один раз в два месяца. В целом о помощи, которую оказывает его журналу и галлерее Украинское общество дружбы, он отзывался очень высоко<...>

Н.Колянкивский сообщил, что несколько дней тому назад ему позвонили из канцелярии Премьер-министра Трюдо и предложили выехать в составе группы журналистов, которые будут сопровождать Премьер-министра в предстоящей поездке по СССР. Это очень приятное для меня предложение<...>

Это предложение ободряет меня тем, продолжал собеседник, что в то время, когда в некоторых газетах (он имел ввиду газеты украинских националистов) меня критикуют за публикацию юмористических рассказов в киевском журнале "Перець", со стороны правительства чувствуется поддержка. По мнению собеседника, предложение выехать ему в СССР в составе группы журналистов вызвано тем, что он имеет довольно широкие связи на Украине.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2572, арк.62-64. Оригінал.

№ 129
З інформації Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про діяльність українських громадських та релігійних організацій

Оттава *26 квітня 1971 р.*

Секретно

Экз. № 1.

Как известно, Канада является страной, где сосредоточена довольно значительная украинская эмиграция. По официальным подсчетам, в стране проживает около полумиллиона украинцев, из них 75-80% - лица, которые родились уже в Канаде, но считают себя украинцами по происхождению. Среди этнических групп украинцы занимают пятое место посла канадцев британского, французского, немецкого и итальянского происхождения.

Небольшая часть этой эмиграции находится под влиянием прогрессивных украинских организаций, таких как Товарищество объединенных украинских канадцев (ТОУК) и Рабочее общество взаимопомощи (РЗТ).

В силу определенных исторически сложившихся условий украинские буржуазно-националистические эмигранты составляют большинство украинского населення Канады. Особенностью украинской националистической эмиграции является ее относительно высокая степень организованности. Практически все украинцы с националистическими убеждениями являются членами той или иной организации, а то и нескольких сразу.

В настоящее время в Канаде насчитывается около 40 украинских националистических организаций. Почти все они формально объединяются в центральный координационный орган "Комитет украинцев Канады (КУК), однако каждая из входящих в КУК организаций имеет свой устав и программу и свое участие в КУК рассматривает в чисто представительском плане. Наиболее

крупными и влиятельными организациями являются "Братство украинских католиков" (БУК), "Украинское национальное объединение" (УНО), "Союз украинских самостийников" (СУС) "Лига освобождения Украины" (ЛВУ)[118] и ряд других.

Националистическая эмиграция в Канаде располагает значительной экономической базой, которую создали зажиточные фермеры, торговцы и предприниматели, скатывание которых на позиции националистов под влиянием соответствующей пропаганды и церкви происходило по мере роста их богатства, а также бежавшие из Украины контрреволюционеры, немецкие пособники, участники ОУН - УПА и вооруженного националистического подполья, захватившие с собой награбленное имущество и ценности.

Представители украинских националистов есть и в большом бизнесе. В настоящее время в Канаде имеется ряд миллионеров-украинцев, наиболее известными из которых являются М.Смерчанский - владелец золотых и урановых шахт в Манитобе и Квебеке и ряда химических предприятий в Нью-Брансвике и Манитобе, Г.Поворозник - президент крупнейшей в стране фирмы "Эсекс Пэказ" в Гамильтоне, Е.Винтон - владелец ряда строительных фирм в Торонто, Р.Чолкан крупнейший в стране торговец недвижимым имуществом в г.Торонто и ряд других. Указанные лица являются активными сторонниками националистов и оказывают им большую финансовую помощь. Значительные денежные поступления к националистам идут в порядке добровольных пожертвований. Средства поступают также и в порядке уплаты регулярных членских взносов, являющихся обязательными в ряде националистических организаций. Все это позволило им создать обширную сеть различных центров, клубов, мест летнего отдыха и т.д., расходовать соответствующие средства на пропаганду, организацию и финансирование различных антисоветских сборищ, митингов-протестов и проведение других акций. Укра-

инская националистическая эмиграция располагает несколькими десятками газет и журналов, имеет несколько издательств и свои радиопрограммы.

Националисты имеют своих представителей в федеральном и провинциальных правительствах, муниципалитетах. В настоящее время семь украинцев являются членами Палаты представителей федерального парламента, один - член сената. Если к этому прибавить украинцев, являющихся членами провинциальных парламентов, то общая картина участия украинцев в делах государства и канадской политике представляется значительной. Особенно сильно проявляется украинское влияние в таких провинциях, как Манитоба, Саскачеван, Альберта, где степень концентрации украинского населения является наивысшей. Будучи в основном людьми с националистическими убеждениями и взглядами, украинцы, занимающие высокие государственные посты, всячески поддерживают националистов и оказывают им помощь в проведении антисоветской деятельности. Используя правительственные трибуны, они тем самым придают своим действиям характер государственной политики. Показательным примером в этом отношении являются постоянные выступления в Сенате с антисоветскими националистическими речами сенатора П.Юзика.

Говоря об организованности украинской националистической эмиграции Канады, необходимо отметить значительную роль церкви, которую она при этом сыграла. Известно, что первая украинская националистическая организация в Канаде так наз. "Украинске задопомогове Братство св.Миколы" возникла в 1905 году в Виннипеге по инициативе украинского католического священника Гуры, объединившая как католиков, так и православных.

Обладая большими организационными возможностями и влиянием на верующих украинских эмигрантов, церковнослужители из числа украинцев-националистов сравнительно быстро выдвинулись в число руководите-

лей украинским буржуазно-националистическим движением в Канаде. Именно поэтому во главе координирующего органа украинских националистических организаций КУК вот уже на протяжении 20 лет стоит священник В.Кушнир.

Националистические организации занимаются антисоветской деятельностью в Канаде. Ежегодно 22 января ими отмечается т.н. "День Украинской Народной Республики" (УНР). По этому случаю мэры ряда городов (Торонто, Виннипег, Эмонтон и др.) провозглашают т.н. "Украинские недели". Антисоветские акции организовываются во время гастролей различных художественных и творческих коллективов, прибывающих из СССР. Националистические элементы пикетируют входы в помещения, где выступают коллективы, распространяют антисоветские листовки и литературу.

Особое внимание уделяют националисты проведению демонстраций и митингов по различным поводам у зданий советских представительств в Канаде.

Страницы националистической прессы пестрят клеветническими выпадами и измышлениями о жизни советских людей и положении на Украине. Большое место отводится публикации так наз. "материалов, нелегально попавших за рубеж", "письмам заключенных", "заявлениям", "обращениям" и прочей "захалявной литературе".

Руководители украинских националистических организаций используют также каждую возможность и на международной арене для того, чтобы привлечь к т.н. "украинскому вопросу" в ООН, <распространяют> различные меморандумы" и "протесты" против нарушений прав человека на Украине, преследований украинской интеллигенцией, "о колониальном положении УССР" и т.д.

В своей антисоветской деятельности Комитет украинцев Канады поддерживает тесные контакты с украинскими националистическими организациями и объединениями других капиталистических стран. КУК был од-

ним из основных инициаторов создания и является активным участником "Всемирного Конгресса Свободных Украинцев" (СКВУ). КУК поддерживает все антисоветские действия, которые предпринимаются различными этническими группами в Канаде, в том числе блокируется и с сионистскими организациями.

Вся эта враждебная СССР деятельность украинских националистов не встречает никаких ограничений в Канаде, а, наоборот, порой находит прямую поддержку со стороны правящих кругов. Неоднократно на конгрессах КУК выступал со злобными антисоветскими речами бывший Премьер-министр Д.Дифенбейкер. Реакционная антисоветская деятельность украинских националистов пользовалась поддержкой со стороны правительства Пирсона, который еще в 1949 г. выступал в ООН с заявленнем о т.н. "советской империи". В различных сборищах украинских националистов принимали участие и выступали министры федерального правительства, члены парламента, деятели либеральной и консервативной партии.

С приходом к власти Трюдо со стороны правительства стала замечаться некоторая сдержанность к крайне реакционным украинским националистическим организациям. В мае 1969 г. Трюдо отказался направить правительственную телеграмму в адрес съезда "Лиги освобождения Украины" (ЛВУ), как это делали прежде другие Премьер-министры. Этот шаг Трюдо, а также отказ министра обороны Д.Макдональда принять участие в январе с.г. в праздновании т.н. "Дня соборности Украины", не приглашение редактора газеты "Гомин Украины" (издает ЛВУ) на встречу 3 марта с.г. в Торонто Премьер-министра Трюдо с представителями этнической прессы вызвали недовольство среди украинских националистов и острую критику федерального правительства. Как представляется, получив значительное большинство в парламенте, правительство Трюдо не видит большой необходимости заигрывать с крайне реакцион-

ными организациями. Однако, делать вывод о том, что кабинет Трюдо полностью игнорирует украинские националистические организации, было бы неверно.

Как свидетельствуют факты, в последние годы буржуазно-националистическое движение в Канаде испытывает определенные трудности. Как сами руководители националистов, так и те, кто разделяют их взгляды, начинают понимать, что старые лозунги об "освобождении" Украины вооруженным путем и создании "самостийного" государства сейчас изжили себя и превратились в современных условиях в утопию. Особенно критически относится к этим "призывам" послевоенное поколение украинских националистов, которое родилось, выросло и получило образование в Канаде.

В то же время главари националистов не могут отказаться от своего лозунга борьбы за "соборную Украину", т.к. это было бы равносильно их политической смерти.

Упорное преследование узко националистических буржуазных интересов, слепой антисоветизм и антикоммунизм, длительная строжайшая изоляция от Советской Украины, непризнание ее как суверенного государства, происходившие на фоне наших политических, культурных, научно-технических и экономических достижений привели к тому, что украинская националистическая эмиграция в Канаде сама оказалась изолированной. А это привело к ускорению процесса их ассимиляции и ставит под угрозу существование националистического лагеря в стране в целом.

В этих условиях националистические лидеры пересматривают формы и методы своей деятельности, ищут выход из создавшегося положения. Поэтому сейчас особое внимание ими уделяется вопросу изучения ситуации на Украине, выявления, якобы, имеющихся там "оппозиции" к существующему строю, антисоветских и националистических групп и форм их деятельности, настроений в среде интеллигенции и молодежи, возможности веде-

ния националистической пропаганды и ее форм и т.д. Для них становится очевидным, что без поездок в УССР и контактов с проживающими там людьми решить эту задачу практически невозможно. Поэтому не случайно ряд националистических руководителей вопреки своим старым правилам изоляции и отказа от контактов с советскими людьми начинает выступать за связи с Советской Украиной, пропагандирует туристические поездки в СССР и т.п. Для прикрытия этих истинных планов они выдвигают лозунг сохранения украинцами Канады своей "идентичности" посредством связи с Украиной, ее культурой и искусством. Очевидно из этого исходят руководители КУК, когда они предпринимают попытки сблизиться с ТОУК и через него установить контакты с Украиной. Все это не что иное, как поиск новых методов и форм борьбы за старые идеи. Националисты все меньше призывают к открытой вооруженной борьбе с Советской властью, а вместо этого предлагают перенести центр тяжести на идеологическую борьбу.

Как уже неоднократно отмечалось, между националистическими организациями существуют острые разногласия, которые являются причиной постоянной, непрекращающейся борьбы между ними. Прежде всего националисты Канады разделены на два больших лагеря в силу своих религиозных убеждений. В одну группу входят сторонники украинской католической церкви (УКЦ), в другую - верующие украинской греко-православной церкви (УГПЦ). Между ними ведется постоянная борьба за влияние, за увеличение количества верующих, которая не ограничивается чисто традиционными спорами в области религии, а переносится и на украинские националистические организации, в среде которых также проявляется размежевание по религиозному признаку.

Острые разногласия существуют между главарями мельниковского "Украинского Национального Объединения" (УНО) и бандеровской "Лигой освобождения Ук-

раины" (ЛВУ). Первые с неприязнью относятся к бандеровцам за раскол ОУН в 1939 году и многочисленные убийства сторонников Мельника. "Союз Украинских самостийников" (СУС), как выразитель интересов Украинской греко-православной церкви, резко выступает против Украинской католической церкви и ее организации "Братство украинских католиков" (БУК)[119], а также многочисленных католических элементов в бандеровских, мельниковских и других националистических организациях.

Острые разногласия существуют между бандеровцами и гетьманцами, с одной стороны, и СУС, БУК и УНО, с другой стороны, по вопросу признания т.н. "Украинской Рады" в Мюнхене.

С новой силой проявились разногласия на IX конгрессе КУК в 1968 г. между руководством националистических организаций и молодежью. Молодое поколение украинских националистов обвиняет старые националистические кадры в их неспособности руководить националистическим движением, непонимании современных проблем национальной борьбы, игнорированин молодежи и создании искусственных преград для продвижения молодежи к руководству националистическими организациями. Руководители националистических организаций, в свою очередь, упрекают молодежь в непонимании "тонкостей" националистического движения, чрезмерной "революционности", поспешности, необоснованных притязаниях молодых людей на руководство националистическим движением в целом. Проблема старшего поколения и молодежи приобрела в КУК характер ожесточенных конфронтаций, вышедших за рамки организации.<...>

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.592, арк. 54-61. Оригінал.

№ 130
Запис розмови третього секретаря відділу преси МЗС України В.Сотникова з канадськими журналістами про перспективу українсько-канадських культурних зв'язків

Київ *24 травня 1971 р.*

Вранці 21 травня за програмою, складеною для канадських журналістів відділом преси МЗС УРСР, відбувся огляд музею Т.Г.Шевченка. Музей відвідала група з 10-12 чоловік, супроводжував цю групу я.

Під час огляду музею мав розмову з М.С.Колянківським (журнал "Ми і світ", видається в Торонто, тираж - 1300 примірників).

Колянківський розповів про труднощі, які зазнає його журнал, головним чином, фінансові. Нагадавши мені про те, що в складі групи знаходяться як канадські, так і американські журналісти (Джоф Стівенс, журнал "Тайм"), він почав висловлювати думку про продажність північноамериканської преси та вплив її на життя США і Канади. Його буквальними словами були: "Якщо преса хоче, то людина стає прем'єром, а навіть і президентом, а якщо не захоче, то і президент зрезигнує".

Для ілюстрації розповів про Діффенбейкера, зазначивши, що доля його як кандидата в прем'єр-міністри була вирішена пресою.

Він казав також, що у Канаді з Україною "дуже файні відносини і зв'язки, і це, мабуть, одна з причин того, що Послами СРСР у Канаді призначають українців"

Під час нашої розмови до нас підійшла екскурсовод і Колянківський запитав у неї, коли будуть експонувати картину художника-емігранта В.Курилика, яку канадські українці надіслали в дар музею Т.Г.Шевченка. Екскурсовод пояснила, що зараз ця картина реставрується, а після буде експонуватись. Колянківський висловив жаль з приводу того, що приміщення музею "вже занадто мале" для

всіх експонатів. Йому відповіли, що вже є план реконструкції музею, який передбачає значне розширення виставочних залів.

В дальшій розмові М.Колянківський висловив побажання зустрітись з тов. В.Н.Мартиненком, щоб "одержати офіційний дозвіл повернутись з Ташкенту до Києва на два дні", оскільки до Норільська і Мурманська Колянківський не поїде, а в Києві в нього багато справ в зв'язку з тим, що канадські українці збираються заснувати в м.Ніагара-Фоллс (провінція Онтаріо) українську галерею (як він пояснив, це буде "Український культурний центр" на північному континенті). Колянківський казав також, що після відкриття галереї (наприкінці цього або на початку наступного року) він переїде з Торонто в Ніагара-Фоллс на постійне мешкання, щоб очолити діяльність цієї галереї. Для вирішення питань, пов'язаних з експозицією творів українських радянських митців, Колянківський збирається приїхати до Києва у листопаді.

Коли зайшла мова про святкування ювілею В.Стефаника, Микола Колянківський сказав, що Марія Скрипник підготувала і видала окреме видання про життя і творчість письменника англійською мовою.

Наприкінці огляду канадські журналісти одержали від імені дирекції музею "Заповіт" іноземними мовами та значки, що справило на них дуже приємне враження.

Увечері 21 травня на прийомі в готелі "Дніпро" я мав розмову з Максом Кіппінгом (приватна мережа телебачення Сі-Ті-Ві).

Кіппінг підкреслив, що в Києві "журналісти почували себе значно вільніше, ніж у Москві". На моє запитання, що він має на увазі, він відповів, що тут вони мали можливість ходити по місту без "супроводжуючих осіб". Особливе враження на нього справили бесіди з радянськими людьми, з якими він зустрічався в місті (зміст бесід не згадував), а також доброзичливість, з якою кияни ставились до канадських журналістів. Під час розмови Кіппінг запропонував тост за українсько-канадську дружбу. На моє запи-

тання про його враження від візиту він відповів: "Гадаю, що візит матиме велике значення для вас, українців, а також для ваших співвітчизників у Канаді".

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр. 5528, арк.201-203. Оригінал.

№ 131
Лист доцента Саскачеванського університету Ю.Фотія та голови Асоціації вчителів української мови Саскачевану Р.Франка голові Ради Міністрів УРСР В.В.Щербицькому з приводу необхідності організації літніх курсів української мови та літератури при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка.

27 травня 1971 р.

Звертаємося до Вас у цій справі з надією, що Ви, як найбільш авторитетна і впливова особа в уряді УРСР, будете в силі розглянути її і виправити помилку, зроблену, мабуть, якимсь немислячим бюрократом.

Коротко - справа така: Асоціація українських учителів Альберти зорганізувала була літні курси української мови й літератури, що мали були відбуватися в Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка, починаючи 5-ого липня ц.р. На ці курси записалося було понад п'ятдесят кандидатів з усіх кінців Канади, в тім числі і з десятеро студентів, що вивчають українську мову в нашому університеті. Саме від імені цих саскачеванських студентів пишемо листа до Вас із просьбою перевірити, чому, після багатьох місяців переговорів і домовлень, раптово кимсь було вирішено, без ніякого вияснення для студентів, ці літні курси зліквідувати. Не можна собі уявити більш нищівного удару по імені цілої УРСР в очах наших студентів, як

це безвідповідальне рішення скасувати літні курси нанесло.

Щоб Ви могли краще зрозуміти це цілковите розчарування наших студентів, хочемо кількома словами написати Вам про стан навчання української мови по школах і університетах Саскачевану і взагалі цілої Канади. Відколи французьке населення Канади почало домагатися більших прав і урядової підтримки для розвитку французької мови і культури, від того часу прокинулися й другі етнічні групи канадського суспільства і почали переоцінювати свою сучасність і майбутність у цьому суспільстві. Передовою групою у цьому процесі виявилися якраз українські студенти, деякі з котрих є членами уже четвертого покоління уродженців Канади. Саме серед цих молодих канадців українського походження спалахнуло зацікавлення до батьківщини їх дідів і прадідів і проявилося бажання вивчати українську мову та познайомитися безпосередньо з віковими надбаннями багатої культури українського народу. Хоч ми, як викладачі університетів, як також і більшість учителів по державних школах сприяємо цьому зростаючому зацікавленню Україною, і старатимемося об'єктивно інформувати студентів про сучасну Україну, як одну з найкращих, природно найбагатших і промислово найпотужніших країн світу. У теперішніх обставинах приходиться це нам часом дуже трудно через брак відповідних матеріалів, а особливо через відсутність безпосереднього контакту з Україною. Для порівняння згадаємо, що для студентів, котрі вивчають французьку або німецьку мови, існують куди більш сприятливі умови, бо вони не тільки забезпечені цілою низкою прекрасних підручників, посібників та других допоміжних матеріалів, але для них щорічно уряди Франції та Німеччини також організують поїздки та літні курси, а здібніших студентів нагороджують щедрими стипендіями на продовжування їх студій у кращих університетах цих країн.

Отож, можете собі уявити, яке зацікавлення виникло серед наших студентів, коли спершу було оголошено, що і в Києві відбудуться подібні літні курси, а рівно ж можете зрозуміти тоді і їх цілковите розчарування і зневірення,

коли їх несподівано було повідомлено, що ці курси не відбудуться. Це необдумане рішення скасувати літні курси сильно вдарило по наших студентах, які навіть розпочали були акцію в Саскачеванському університеті за встановлення сталого обміну з одним з українських університетів, щоб дати нагоду студентам славістики вивчати їх спеціальність у найбільш відповідному середовищі. Ніяк не хотілося б вірити, що це рішення має одобрення уряду УРСР, бо немислимим, щоб в інтересі України було поширювати прогалину між українським народом і молодим поколінням українців у Канаді. Таке наставляння уряду УРСР було б особливо немислимим у теперішньому міжнародному політичному стані, коли прем'єри Канади, СРСР і УРСР ведуть переговори за збільшення торговельних контактів та поширення зв'язків і на культурні та освітні ділянки, зокрема з Україною.

Надіємося, що Ви Володимире Васильовичу, зрозумієте вагу цієї справи для молодого покоління українців у Канаді, і що Ви зробите відповідні заходи, щоб виправити цю велику помилку. Також висловлюємо бажання, щоб уряд УРСР, взоруючись на уряди Франції і Німеччини, створив прихильні умови для навчання канадських студентів у вузах України. Тому, що в майбутньому, можливо, буде нагода і в нашому університеті зорганізувати обмін і поїздки студентів в Україну, необхідним є почути від Вас, чи уряд УРСР справді має бажання поширювати зв'язки в цьому напрямку, чи може було б краще залишити подібні старання, як нереальні і безнадійні*.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.5528, арк.206-207. Оригінал.

* На документі резолюції: т.Тронько П.Т. (заступник Голови Ради Міністрів УРСР-авт.).Надсилається за вказівкою тов.Щербицького В.В. К.Фурдило (зав. секретаріатом Голови Ради Міністрів УРСР - авт.). А також: "Товариство Україна" (Цуркану). Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР (Даденкову Ю.М.). Прошу із зацікавленими організаціями розглянути і внести конкретні пропозиції. Термін - 15.VI.1971 року. Голубкову В.М. (зав. відділом Ради Міністрів УРСР - авт.). П.Тронько. 9 червня 1971 р."

№ 132

Інформація заступника міністра вищої і середньої і спеціальної освіти УРСР Л.Чередниченка щодо можливості організації літніх курсів української мови і літератури для вчителів і викладачів Канади

Київ *11 червня 1971 р.*

На Ваш № 8162/5 від 9.VI.1971 року повідомляємо, що перед Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти УРСР питання про організацію курсів української мови і літератури для українських канадців офіційно жодною організацією чи установою СРСР, а також організаціями чи приватними особами Канади не ставилось.

По суті листа про організацію курсів української мови і літератури для вчителів та студентів з Канади, Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР вважає, що Київський державний університет може забезпечити без виділення додаткових коштів навчальну програму (68 учбових годин) для 50-60 осіб протягом 3-х тижнів, починаючи з 5 липня ц.р. при тому, що:

-матеріальне забезпечення (проїзд, харчування, проживання в готелі) візьмуть на себе слухачі курсів;

-культурну програму в межах республіки повинно забезпечити Товариство "Україна".

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.5528, арк.210. Оригінал.

№ 133
Інформація голови Товариства "Україна" В.Цуркана Раді Міністрів УРСР щодо доцільності організації літніх курсів української мови і літератури для вчителів і викладачів Канади при Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка

Київ *23 червня 1971 р.*

Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном повідомляє, що з питань організації короткотермінових літніх курсів української мови в УРСР до Товариства в минулому році звертався від імені головної Ради нових і класичних мов Альбертської асоціації вчителів Йосип Мельничук (Канада).

З цього приводу Товариство отримало також листи від голови Альбертського провінційного комітету ТОУК Юрія Соломона та професора Альбертського університету Старчука, які підтримували прохання щодо організації курсів для вчителів та студентів українського походження Західної Канади при одному з вузів України.

Оскільки при учбових закладах УРСР таких курсів не існує, Товариство повідомило цих осіб, що в 1971 році прийняти групу на навчання немає можливості. Одночасно з метою вивчення цього питання Товариство звернулось до Посольства СРСР в Канаді з проханням висловити думку про доцільність організації таких курсів на Україні.

Посол СРСР в Канаді тов.Мірошніченко Б.П. повідомив, що "питання про приїзд на курси до Києва групи канадських вчителів слід було б вирішити позитивно, звичайно, маючи при цьому на увазі, що в її складі можуть бути люди різних поглядів і переконань".

З'ясовуючи далі справу проведення літніх курсів для зарубіжних громадян українського походження, Това-

риство консультувалось з Союзом Радянських Товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами та Головним Управлінням з іноземного туризму при Раді Міністрів СРСР, які протягом багатьох років беруть участь в організації "Літньої школи російської мови для іноземних громадян" в Москві.

Перший заступник Голови Союзу Радянських Товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами тов. Горшков В.І. та відповідальний секретар педагогічної секції цього Товариства тов.Лукіна С.Д. повідомили, що організація приїзду та обслуговування слухачів школи (включаючи проживання, харчування, транспортування, культурно-побутові послуги) здійснюється по лінії "Інтуристу" за їх власний рахунок. Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти СРСР забезпечує учбовий процес. Під час перебування слухачів в СРСР Союзом Радянських Товариств дружби додатково організовуються лекції з окремих питань історії СРСР, російської літератури та мистецтва.

Заступник начальника комерційного управління при Головному Управлінні з іноземного туризму при РМ СРСР тов. Запрометов С.П. вважає, що такі курси на Україні організувати в цьому році неможливо, оскільки план приїзду іноземних туристів затверджений. Він порадив запланувати проведення курсів української мови в Києві на 1972 р.

Товариство вважає, що на такій основі можна було б створити курси на Україні влітку 1972 року, доручивши вирішення цієї справи Управлінню з іноземного туризму при РМ УРСР та Міністерству вищої і середньої спеціальної освіти УРСР.

В зв'язку з тим, що в листах іноземних громадян до Товариства висловлено бажання поряд з вивченням української мови прослухати окремі теми з історії, літератури та мистецтва України, Товариство зможе взяти на себе організацію виступів перед слухачами курсів окремих діячів науки і культури з цих питань, а також забез-

печення слухачів відповідною учбовою та суспільно-політичною літературою*.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.5528, арк.212-214. Оригінал.

№ 134

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Ліпатова з головою виконкому ТОУК В.Гарасимом про результати навчання в УРСР учасників художньої самодіяльності з Канади

Оттава *24 жовтня 1971 р.*

Секретно

В Торонто встретился и беседовал с председателем исполкома ТОУК В.Гарасимом.

В ходе беседы спросил у него, какие впечатления остались у молодых членов ТОУК, побывавших в этом году на Украине, в частности, у группы участников художественной самодеятельности, выезжавших для обучения украинским национальным танцам (13 человек), а также молодежной делегации (3 человека).

В.Гарасим сказал, что все эти молодые люди увезли прекрасные впечатления от своего пребывания на Украине, они остались очень довольны тем приемом, который был организован им в УССР. Уже сейчас есть конкретные результаты этих поездок. Так, Терри Полова по приезде из СССР сразу организовала в Ванкувере клуб молодежи при отделении ТОУК в составе 16 человек и ведет там очень хорошую и полезную работу, что, кстати, не удавалось никак сделать до этого руководителям Товарищества. Поездка молодежи оправдана и необходима и этот курс на более широкое ознакомление молодых людей с советской действительнос-

тью следует проводить впредь более активно.

Участники художественной самодеятельности из Виннипега и Реджайны, выезжавшие для обучения украинским танцам, тоже приехали с очень хорошими впечатлениями, сказал В.Гарасим. Их поездка заинтересовала многих. Так, уже сейчас есть три группы из Эдмонтона, Ванкувера и Тандер Бейя, которые настоятельно требуют от руководства ТОУК оказать им содействие в такого рода поездке в СССР на следующий год. И количество желающих поехать в СССР увеличивается с каждым днем.

Через выезжающего 10 ноября в СССР С.Зенюка руководство ТОУК передаст для Общества "Украина" письмо с предложениями в отношении поездок активистов ТОУК в СССР в 1972 году.

В плане более широкого ознакомления с жизнью советских людей рассматривается инициатива журнала "Ukrainian Canadian" организовать чартерные поездки на Украину летом 1972 года молодых украинских канадцев, которые родились и выросли в Канаде. Главная цель этих поездок - более глубокое ознакомление с историей, культурой, современной жизнью Советской Украины. При этом упор будет сделан не на показе западных областей УССР, где родились их родители, а на посещении культурных и промышленных центров республики, все это должно помочь воспитанию чувства гордости за свое украинское происхождение, от которого они порой отказываются.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.570, арк. 39-41. Оригінал.

№ 135

Лист голови правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном В.Цуркана ЦК КПУ з питань навчання в Україні активістів ТОУК

Київ *14 грудня 1971 р.*

Товариство об'єднаних українських канадців звернулось до Товариства "Україна" з проханням прийняти на двохрічний курс навчання у Київській державній консерваторії за рахунок квоти на 1972 рік активістів ТОУК - подружжя Тараса Васильовича та Діану Василівну Головачів.

Т.Головач - 1948 року народження, Д.Головач (Трилінська) - 1947 року народження. Обоє закінчили Торонтську консерваторію по класу скрипки і мають бажання удосконалити свою майстерність. Їх батьки - довголітні активні члени ТОУК.

Керівництво ТОУК характеризує Тараса та Діану Головач як молодих активістів своєї організації і покладає надії на їх майбутню роботу в ТОУК.

Міністерство культури УРСР повідомило, що навчання Тараса і Діани Головачів може бути організовано у Київській державній консерваторії, яка забезпечить їх гуртожитком.

Під час навчання вищезгаданих студентів матеріальне забезпечення візьме на себе Товариство.

ЦДАГО України, ф.1, оп.32, спр.335, арк. 152. Оригінал.

№ 136

З листа завідуючої книжковим відділом "Української книги" Л.Загородньої Українському товариству дружби і культурного зв'язку з закордоном з проханням вислати для українських канадців підручники, художню, історичну та краєзнавчу літературу, мікрофільми.

Ванкувер *24 грудня 1971 р.*

Після зустрічі з Марією Кушнір, проф. історії Полтавського університету*, яка недавно побувала в Канаді у складі групи радянських туристів, я вирішила звернутись до вас із просьбою вислати для українських канадців трохи (15) підручників, з яких вони могли б вивчати мову своїх предків. Маю на увазі підручники для початківців, з яких можна б навчити англомовних дітей писати і читати по-українськи, а також підручники української мови щоденного вжитку, без надмірних деталізацій цієї мови та зайвих ускладнень.

Добре було б, якби хтось із дитячих письменників подбав про невеличкі оповідання краєзнавчого та історичного характеру у дохідливій формі, щоб ми могли включити їх у навчальну програму. Ми також просимо прислати нам мікрофільми чи діапозитиви про Тараса Шевченка, Лесю Українку, Довженка, Лисенка, Корольова, про Київську Русь, Львів, Одесу, Полтаву, Харків, Крим, Карпати, про легендарних гайдамаків, Кармелюка, Довбуша, Залізняка, Хмельницького, про музеї під відкритим небом та заповідники України. Кошти ми покриємо через "Українську книгу", де я завідую книжковим відділом в даний час. Наша фірма має торговельні зв'язки з Всесоюзним об'єднанням "Международная книга" в Москві. Так, що труднощів з фінанса-

* Йдеться про Полтавський педінститут ім. В.Г.Короленка

ми ніяких не буде. Пришліть нам також всі каталоги книжок виданих у 1972 р. За все будемо дуже вдячні.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2672, арк.5. Оригінал.

№ 137
Лист директора етнографічного музею Д.В.Лайта Українському товариству дружби і культурного зв'язку з закордоном з пропозицією здійснити обмін експонатами з музеями СРСР

Калгарі *кінець 1971 р.*

Недавно мы встречались с госпожой Марией Скрыпник, одним из редакторов торонтского журнала "Ukrainian Canadian". Она посоветовала передать через мистера Зенюка, который собирается ехать в Киев, подробно наши запросы.

Мы неприбыльная организация, наша цель - собрать, сохранить и записать факты из истории Канады, главным образом западной ее части. Украинцы, как этническая группа, внесли значительный и важный вклад в ее историю. Поэтому мы думали, что нам будет полезно установить контакты и обменяться костюмами.

Мы знаем, что Львовский этнографический музей народного творчества располагает прекрасной коллекцией экспонатов и архивных документов о фольклоре Западной Украины.

Из приложенных проспектов Вы можете судить о довольно широком объеме работы над историей индейцев. И если Львовский или любой другой музей (по Вашему усмотрению) собирает что-либо касательно индейцев, мы можем прислать любые фотографии.

Поскольку это наша первая попытка собрать материалы об Украине, то нам придется положиться на Ваши

советы и предложения относительно подбора наиболее ценных экспонатов для музея здесь, в Западной Канаде. Если бы Вы смогли представить фотографии их, мы были бы весьма благодарны.

Мы надеемся, что есть возможность установить такой культурный обмен и с нетерпением ждем Вашего ответа.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2672, арк.21-21 зв. Переклад з англійського. Копія.

№ 138
З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук завідуючій книжковим відділом "Української книги" Л.Загородній з повідомленням про надсилку каталогів видань, підручників, літератури

Київ *4 лютого 1972 р.*

Ми одержали Ваш лист. Нам приємно, що Ви намагаєтесь зберегти українську мову на канадській землі.

Щодо Ваших прохань. Зараз надсилаємо Вам каталоги видань у 1972 році, підручники української мови з I по IV клас для початківців, невеличку бібліотечку дитячої літератури (50 примірників). Дещо пізніше надішлемо діапозитиви про музеї, культурні заповідники України.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2672, арк.4. Засвідчена копія.

№ 139
Інформація начальника Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР Й.І.Затягана заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку щодо організації літніх курсів української мови і літератури для вчителів і викладачів Канади при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка

Київ *25 лютого 1972 р.*

Відповідно до Вашого доручення № 8162/5 від 2 липня 1971 р. Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР спільно з Товариством культурних зв'язків з українцями за кордоном і Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти УРСР розробило і погодило з Головним Управлінням з іноземного туризму при Раді Міністрів СРСР порядок і умови проведення семінару української мови в м.Києві для туристів українського походження з Канади.

Семінар буде проведено 3-29 липня 1972 р. в м.Києві. У відповідності з розробленим планом роботи семінару передбачається 21 день для навчання і 6 днів для ознайомлювальних поїздок по республіці в мм.Львів та Полтаву.

Робочий день семінару включає 4 години лекцій з української мови і питань історії, економіки та культури Української РСР і 2 години для екскурсій на різні об'єкти показу в м.Києві. Два дні занять присвячуються поїздкам в міста Канів та Умань.

Учбову частину семінару забезпечує Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР, а екскурсійну і ознайомлювальну Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном і Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР.

Заняття будуть проходити в Київському державному університеті. Кількість учасників семінару - 60 чоловік.

Учасники семінару розміщуються двома групами по 30 чоловік з готелях "Інтурист" і "Дніпро".

Загальна орієнтована вартість перебування на семінарі одного учасника, включаючи проїзд з Канади і у зворотному напрямку, складає 750 доларів.

Набір слухачів на семінар української мови Головному управлінню при Раді Міністрів СРСР рекомендовано здійснити через канадські прогресивні туристські організації.

Питання, пов'язані з проведенням семінару української мови в м.Києві для іноземних туристів українського походження, погоджені в ЦК КП України.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.5528, арк.215-216. Оригінал.

№ 140

Узагальнюючі пропозиції відділів Ради Міністрів УРСР заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку з приводу організації літніх курсів української мови та літератури для вчителів і викладачів з Канади при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка

Київ *4 березня 1972 р.*

До Голови Ради Міністрів УРСР тов.Щербицького В.В. в травні 1971 року звернулися представники Асоціації українських вчителів Канади з проханням організувати курси-семінар української мови для українців з Канади.

Управлінням з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР за погодженням з Міністерством вищої і середньої

спеціальної освіти УРСР і Товариством культурних зв'язків з українцями за кордоном внесена пропозиція організувати такий семінар на 60 чоловік при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка з 3 по 29 липня 1972 року.

Учбову частину семінару забезпечує Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР, екскурсійну - Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном і Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР, проживання в готелях і харчування - Київське відділення "Інтурист".

Набір на семінар буде здійснено Головним управлінням з іноземного туризму при Раді Міністрів Союзу РСР на туристській основі. Загальна орієнтовна вартість перебування на семінарі одного учасника з проїздом у два кінці буде становити біля 750 доларів.

З відділом інформації і зарубіжних зв'язків ЦК КП України (т.Пересаденком) це питання погоджено*.

Просимо Вашої згоди.

ЦДАВО України, ф.2, оп.13, спр.5528, арк.218. Оригінал.

*На документі резолюція заступника Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Тронька: "Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР (т.Затягану), Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти УРСР (т.Даденкову), Товариство "Україна" (т.Кисілю). Погодитись з внесеними пропозиціями. (т.Голубкову). П.Тронько. 6 березня 1972 р.".

№ 141
Інформація голови правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном А.С.Кисіля ЦК КПУ щодо видання брошури про перебування в Україні танцювально-хорового ансамблю ім.Т.Г.Шевченка

Київ *28 березня 1972 р.*

У серпні 1970 року на запрошення Товариства "Україна" та Музично-хорового товариства УРСР на Україні перебував Танцювально-хоровий ансамбль ім.Т.Г.Шевченка ТОУК (Канада) у складі 100 осіб. Під час його перебування в республіці від учасників ансамблю було взято багато інтерв'ю з позитивними висловлюваннями і враженнями про життя Радянської України. На їх основі І.Чічіною та В.Білим була написана брошура під назвою "На Україну з любов'ю", яка містить оповідь про перебування ансамблю з гастролями на Україні і ілюструється численними фотографіями.

Однак, робота над виданням брошури була припинена з тієї причини, що ансамбль організаційно відокремився від ТОУК.

Товариство поцікавилося думкою ТОУК щодо доцільності видання брошури. У листі-відповіді крайового секретаря КВК ТОУК П.Прокопчака від 17 листопада 1971 року говориться: "Керівництво КВК ТОУК обговорило це питання і вважає, що поїздка ансамблю була здійснена тоді, коли він був незаперечною частиною культурно-мистецької діяльності ТОУК і Радянська Україна приймала його, перш за все, як представника ТОУК, а з цим - представника прогресивної української і загальноканадської громадськості, і цей історичний факт є достатньо важливим, щоб брошура про цю історичну поїздку була видана".

Корисність цієї брошури (поряд з недоліками редак-

ційного характеру) відзначає рецензент С.Л.Бухтяк.

Виходячи з викладеного, Товариство вважає за доцільне видання цієї брошури, яка могла б завдяки своїй документальності, великому фактичному матеріалу і вміщеним в ній свідченням людей, які на власні очі побачили життя Радянської України, справити значний вплив на українську еміграцію і сприяти зміцненню зв'язків ансамблю з ТОУК.

ЦДАВО України, ф. 5110, оп. 1, спр. 2755, арк. 20. Оригінал.

№ 142
Лист першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького голові Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук з проханням зробити фотокопію картини художника Де Ла Тура "Легкі гроші" для університету м.Кінгстона

Оттава *2 жовтня 1972 р.*

В посольство поступило письмо из университета г.Кингстона с просьбой помочь приобрести или дать совет о возможностях приобретения фотокопни картины художника Де Ла Тура "Легкие деньги", якобы, имеющейся в картинной галлерее г.Львова. Высылая копию этого письма, прошу Вас, по возможности, оказать содействие в удовлетворении указанной просьбы.

Одновременно сообщаю, что поступившие от Вас фильмы "Поет Нина Матвиенко" и "Музыка Веделя" переданы в начале октября с.г.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2797, арк.2. Оригінал.

№ 143
З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук члену виконкому ТОУК М.Скринник про виділення етнографічному музею в Калгарі двох українських костюмів

Київ *Кінець жовтня 1972 р.* *

Нарешті можемо Вас повідомити про те, що 24 жовтня ми відправили два українських костюми (жіночий та чоловічий) етнографічному музею в Калгарі. Сподіваємося, що наші друзі там допоможуть музеєві розібратися в комплектах вбрання.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2672, арк.90. Оригінал.

№ 144
З листа Комітету українських вчителів Канади в Міністерство закордонних справ України із запрошенням ряду українських письменників для проведення лекцій та семінарів з української літератури

Торонто *31 січня 1973 р.*

У Канаді українську мову і літературу викладають тепер в університетах і деяких середніх та початкових школах. Зацікавлення мовою зростає у великій мірі й тому, що наша молодь цікавиться творчістю сучасних україн-

* Датується за змістом документу.

ських поетів та письменників, як Микола Вінграновський, Михайло Стельмах, Олесь Гончар, Євген Гуцало, Станіслав Тельнюк, Олесь Бердник та інші.

Нам хотілося б, щоб молодь познайомилася ближче з радянською науковою фантастикою Олеся Бердника, яка відповідає психіці сучасної молоді та її зацікавленням.

Зустріч з авторами творів, напевно, допоможе нам поглибити зацікавлення українською мовою і літературою. У зв'язку з цим ми просимо дати дозвіл Олесеві Бердникові на приїзд до Канади, - першому, який, на нашу думку, буде найвідповіднішим з уваги на науковий і дуже сучасний характер його творчості.

Зрозуміло, у майбутньому ми бажали б гостити в Канаді й інших згаданих письменників. Тому вже заздалегідь усім їм висилаємо особисте запрошення<...>

ЦДАМЛМ України, ф.590, оп.1, спр.904, арк.23. Засвідчена копія.

№ 145

З доповідної записки голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко[120] ЦК Компартії України про співробітництво з українськими організаціями Канади

Київ *Січень-лютий 1973 р.**

Протягом 1972 року Українське товариство дружби підтримувало зв'язок з Товариством "Квебек-СРСР" (голова Аделяр Пакен), Асоціацією "Канада-СРСР" (голова - Джон Вігдор, виконавчий секретар - Михайло Лукач), Українським музеєм в Ніагара-Фоллс (М.Колянківський), редакціями газет "Canadian Tribune", "Життя і

* Датується за змістом документу.

слово", "Вестник", журналами "Північні сусіди" (видавець Дайсон Картер), "Ukrainian Canadian", "Ми і світ" (видавець М.Колянківський), "Наш голос" (орган Товариства карпаторуських канадців), бюлетенем Товариства "Квебек-СРСР", а також журналом "Форум" (редактор А.Грегорович), який видає Український робітничий союз.

На адресу прогресивних організацій Товариством були надіслані великоформатні фотовиставки "Радянська Україна" (2 прим.), 8 копій кінофільмів 6-ти назв, виставки українського народного декоративно-прикладного мистецтва (2 комплекти), графіка українських художників (2 комплекти), соціально-політична, ілюстративна, художня література 613 примірників, грамплатівки, значки, діапозитиви.

Для Товариства "Україна" було виготовлено по 10 комплектів фотовиставок "Радянська Україна" та "Орденоносна Львівщина", а також 5 комплектів фото- добірки "Молодість древньої землі" (про колгосп імені Т.Г.Шевченка Переяслав-Хмельницького району Київської області), частина яких була надіслана українським прогресивним організаціям у Канаді.

Задовольняючи прохання етнографічного музею в Калгарі, який збирає матеріали про Україну і українських поселенців у провінції Альберта, Товариство надіслало для експонування в ньому чоловічий та жіночий українські національні костюми.

На адресу університетів у Торонто, Саскатуні, Едмонтоні, Реджайні, Калгарі, Ванкувері, Вінніпегу, Монреалі надіслано матеріали до 250-річчя з дня народження Г.С.Сковороди (виставки естампів, ювілейні 2-томники творів Сковороди, грамплатівки).

Редакціям газет та журналів систематично надсилались прес-бюлетені "По Радянській Україні" (англійською, французькою, українською, російською мовами), статті, нариси тощо.

Матеріали, надіслані Товариством, були використані

при проведенні заходів, присвячених 50-річчю утворення Союзу РСР. Асоціація "Канада-СРСР" та Товариство "Квебек-СРСР" організували експонування виставок українського народного декоративно-прикладного мистецтва, фотовиставок "Радянська Україна", демонстрацію кінофільмів українських студій.

50-річчю утворення СРСР були присвячені, організовані Асоціацією "Канада-СРСР" та Товариством "Квебек-СРСР", урочисті вечори.

За повідомленням А.Пакена, діяльністю Товариства "Квебек-СРСР" зацікавились канадці українського походження. Тому, деякі матеріали Товариству "Квебек-СРСР" на прохання А.Пакена надсилались українською мовою. Товариство культурного зв'язку "Квебек-СРСР" є членом Федерації культурних товариств Канади, що дає йому можливість розсилати одержані від Товариства матеріали в різні провінції Канади.

Після зміни керівництва активізувала свою діяльність Асоціація "Канада-СРСР". Як сповістив М.Лукач, Асоціація вже має нове приміщення, створено 11 провінційних відділень.

В 1972 році Україну відвідали дві делегації з Канади - виконавчий секретар Асоціації "Канада-СРСР" М.Лукач та член виконкому Товариства культурного зв'язку "Квебек-СРСР" Ф.Арбур, а також дві туристські групи цього Товариства (всього 40 осіб).

В роботі з ними брали участь члени правління Українського відділення Товариства "СРСР-Канада".

За погодженням з Посольством СРСР у Канаді Товариство запросило на Україну редактора журналу "Форум" А.Грегоровича. Він одержав візу, але через хворобу не зміг приїхати в цьому році.<...>

Згідно з перспективним планом роботи Товариства на 1971-1973 рр. канадським виданням, з якими Товариство підтримує зв'язки, у 1973 році буде надіслано 12 номерів прес-бюлетеня "По Радянській Україні", у якому будуть вміщені статті державних діячів, спеціаліс-

тів, науковців, видатних діячів культури. Вони розповідатимуть про втілення в життя рішень XXIV з'їзду КПРС трудящими республіки, непорушну дружбу радянських народів, взаємозв'язок і взаємозбагачення національної культури братніх республік. Це, зокрема, статті про розвиток важкої промисловості (заступник голови Держплану УРСР), хімічної промисловості, приладобудування, транспорту, про стан народної освіти, соціального забезпечення, культурного будівництва в республіці, іноземного туризму. З статтями виступлять голови облвиконкомів ряду областей республіки, в тому числі й західних. В останніх наголошуватиметься на політиці КПРС по підвищенню економічного потенціалу західних областей, про їхні здобутки в усіх галузях господарського і культурного життя.

За погодженням з об'єднаною редакцією газети "Moscow News", ряд статей, нарисів, фоторепортажів буде підготовлено для англомовного видання газети.

У 1973 році Українське товариство дружби планує направити до Канади делегацію Товариства (3 чоловіки на 10 днів) для розширення контактів з прогресивними організаціями та спеціалізовану туристську групу діячів науки і культури, громадських діячів до Канади та США (15 чоловік на 21 день) для розширення зв'язків і пропаганди радянської дійсності та прийняти делегацію Товариства культурних зв'язків "Квебек-СРСР" для ознайомлення з успіхами українського народу в будівництві комунізму, делегацію Асоціації "Канада-СРСР" для розвитку дружніх контактів і ознайомлення з радянською дійсністю (2 чоловіки на 14 днів).

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2763, арк.1-4. Оригінал.

№ 146
Інформація завідувача відділом Британських країн Союзу радянських товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами А.Маська голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко про проведення в Канаді виставок декоративно-прикладного мистецтва та дитячої творчості

Москва *19 квітня 1973 р.*

По сообщению Генконсульства СССР в Монреале и руководства Общества "Квебек-СССР", комплект изделий украинского народного декоративно-прикладного искусства и выставки детского творчества, направленные в Канаду Обществу "Квебек-СССР", получили самую высокую оценку со стороны франко-канадской общественности. После демонстрации в помещении Общества выставка будет демонстрироваться Федерацией культурных центров Квебека в течение всего 1973 г. по всей провинции Квебек по программе знакомства с национальными культурами. Выражая благодарность за присылку вышеупомянутых материалов, Общество высказало пожелание о постепенном ее пополнении дополнительными материалами украинского народного творчества.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2772, арк.55. Оригінал.

№ 147

Лист заступника представника Союзу радянських товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами в Канаді В.М.Майорова Українському товариству дружби і культурного зв'язку з закордоном про становлення і діяльність Асоціації "Канада-СРСР", проведення ряду українських виставок, обмін літературою

Оттава *21 травня 1973 р.*

24-25 марта 1973 года в Торонто состоялась конференция Ассоциации "Канада-СССР", в которой приняли участие представители 11 городов, где существуют или находятся в стадии становления отделы Ассоциации, а именно из городов Ванкувер, Эдмонтон, Реджайна, Тандер Бей, Торонто, Гамильтон, Лондон, Винзор, Брантфорд, Ст.Джон, Галифакс.

Основное внимание в работе конференции было уделено вопросу активизации деятельности Ассоциации в стране и координация этой деятельности. Участники конференции приняли проект Конституции Ассоциации и избрали руководящий орган, в который вошли: Роберт Кенни - президент, Майкл Лукач - исполнительный секретарь, Гелен Лукач - финансовый секретарь, Энн МакДональд - секретарь, Стенли Зинюк - член правления.

Таким образом, Ассоциация "Канада-СССР" официально утвердилась как организация канадско-советской дружбы на англоговорящие провинции. Более подробно по вопросу конференции и ее результатов, я думаю, Вас проинформирует ССОД.

Относительно Вашего сотрудничества с Ассоциацией, могу Вам сообщить, что все присылаемые Вами материалы незамедлительно передаются в канадские общества дружбы, которые активно используют их в раз-

личных своих мероприятиях.

В частности, выставка детского рисунка была передана обществу "Квебек-СССР", которое используя возможности Федерации культурных обществ Квебека, членом которой "Квебек-СССР" состоит, организовало экспозицию выставки по всем основным городам провинции.

Выставка эстампа украинских мастеров была использована во время официального открытия "Интерарта" (подкомитет Ассоциации "Канада-СССР", куда входят художники, скульпторы, и другие люди искусства). На открытии (23.05.73 г.) присутствовали представители прессы, радио, телевидения. Выставка пользовалась большим успехом. В дальнейшем выставка будет экспонирована по всем городам, где имеются отделы Ассоциации;

Выставка керамики и изделий прикладного искусства была использована при проведении Ассоциацией "Канада-СССР" фестиваля "Украинская ССР" (25.05.73 г.). В дальнейшем эта выставка также будет направлена в другие города Канады.

Присылаемые Вами материалы (книги, брошюры, буклеты и.т.д.) по своему оформленню, красочности и тематическому подбору находят высокую оценку канадской публики.

Одновременно позвольте высказать несколько пожеланий. В будущем хотелось бы получать от Вас больше слайдов о республике, живописи, искусству, пластинок с записями народной и современной украинской музыки, фотовыставок на темы "Прикарпатье", "Полтавщина", "Пионерия", "Спорт на Украине", "Киноискусство Украины", "Образование" и т.п., выставки украинского плаката, марки, диафильмы, открытки и т.д., с тем, чтобы иметь возможность наиболее полно ознакомить канадскую общественность с различными сторонами жизни Советской Украины.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2772, арк.84-85. Оригінал.

№ 148
З листа голови Державного комітету Ради Міністрів України з телебачення і радіомовлення М.А.Скачка ЦК КПУ щодо здійснення українського радіомовлення на Канаду

Київ *23 липня 1973 р.*

Таємно

За дорученням Держтелерадіо УРСР директор дирекції програм мовлення на зарубіжні країни т.Бухтяк С.Л., перебуваючи у червні ц.р. в складі туристської групи в Канаді, займався питаннями чутності радіопередач з Києва на території країни, зокрема, в містах і провінціях, де масово проживають українці.

Перевірка показала, що здебільшого задовільно, а іноді й добре чутно Київ тільки в південній частині провінції Онтаріо (міста Торонто, Гамільтон, Велланд, Лондон, Віндзор), тобто на південь від 45-ої паралелі. В місті Монреалі, провінція Квебек, розташованому на північ від 45-ої паралелі, голос Києва ледве-ледве прослуховувався в 25-му діапазоні радіохвиль. У м.Вінніпезі (початок степової Західної Канади) і в м.Ванкувері (крайній Захід країни на березі Тихого океану), розташованих на південь від 50-ої паралелі, Києва не можна було почути ні в одному з чотирьох діапазонів радіохвиль (16; 19; 25; 31). Так само не було прийому Києва і в місті Едмонтоні (степова провінція Альберта), розташованому на південь від 55-ої паралелі.

З цих даних, які підтверджуються і листами радіослухачів з Канади, стає ясно, що жоден з короткохвильових радіопередавачів, виділених Держтелерадіокомітетом СРСР для трансляції програм з Києва на Північну Америку, не має антени, скерованої на територію Канади. Тому, голос Києва чути тільки в південній час-

тині канадської провінції Онтаріо, яка географічно, так би мовити, вклинюється в територію США в районі Великих Озер.

Враховуючи те, яке значення мають радіопрограми з Києва для української і англомовної аудиторії в Канаді, Комітет просить ЦК КП України порушити питання про посилення технічних засобів відтворення усіх трьох наших щоденних радіопрограм на Північну Америку, зокрема, на Канаду, перед ЦК КПРС<...>

ЦДАГО України, ф.1, оп. 25, спр. 173, арк.6-7. Оригінал.

№ 149

Інформація секретаря ЦК КПУ В.Ю.Маланчука[121] ЦК КПРС про пропагандистські заходи на Канаду в зв'язку з антирадянською кампанією, розгорнутою серед української еміграції*

Київ *1 жовтня 1973 р.*

Секретно

Во исполнение постановления Центрального Комитета КПСС ЦК Компартии Украины рассмотрел и утвердил 28 августа с.г. (№ П-48/8) план внешнепропагандистских мероприятий в связи с антисоветской кампанией украинских буржуазно-националистических организаций на Западе, в частности, подготовкой к так называемому "Всемирному конгрессу свободных украинцев" в канадском городе Торонто. В соответствии с этим планом республиканские ведомства и организации, которые принимают участие в информационно-пропагандистской работе на заграницу, сделали следующее:

* Див. док. № 158, 165, 169, 171.

Украинское общество дружбы и культурной связи с зарубежными странами направило Товариществу объединенных украинских канадцев, Лиге американских украинцев, Лемко-союзу, Обществу карпаторусских канадцев, Музею украинского искусства в Ниагара-Фоллсе, Обществу культурного наследия в Эдмонтоне, Ассоциации "Канада-СССР", Обществу "Квебек-СССР", ряду учебных заведений и библиотек Канады и США материалы на английском, французском, русском и украинском языках о 50-летии СССР, о вручении Украинской ССР ордена Дружбы народов, тексты выступлений тт. Л.И.Брежнева и В.В.Щербицкого, посвященных этим событиям, в том числе специальный номер журнала "Юкрейн", а также различную социально-политическую и художественную литературу, фотовыставки и кинофильмы о Советской Украине.

Постановлением секретариата ЦК КП Украины от 25 сентября с.г. утверждена специализированная туристская группа в составе 20 передовиков производства, деятелей науки, культуры, искусства, которая 18 октября с.г. должна выехать в Канаду и США для проведения среди канадской и американской общественности необходимой информационно-пропагандистской работы. Материалы для решения о выезде и оформления загранпаспортов направлены в ССОД.

Общество культурных связей с украннцами за границей готовит серию из 10 брошюр - "Украина сегодня" об успехах в развитии экономики, науки и культуры республики; 3 из них ("Новые города Украины", "На полях широких", "Ценява - село галицкое") уже изданы и разосланы зарубежным адресатам, 5 - находятся в типографии и 2 - в стадии редактирования. Распространена за рубежом также брошюра "Банкроты без маски" - личные свидетельства бывшего оуновского вожака об антисоветской деятельности украинских буржуазных националистов. Еще две брошюры этого плана - "За кулисами балагана ЗЧ ОУН" и "Рупоры "холодной войны" - выйдут в ближайшее время.

В еженедельных газетах "Вісті з України" и "News from Ukraine" напечатано 12 обобщенных материалов о миролюбивой внешней политике КПСС и Советского государства, 22 - об успехах коммунистического строительства, торжестве ленинской национальной политики и советском образе жизни, 18 - о дружбе народов СССР и пролетарском интернационализме, 12 - разоблачающих идеологию и практическую деятельность украинской буржуазно-националистической эмиграции, в том числе: "Под чужими порогами", "Дорогой позора и измены", "Шевченков "Кобзарь" разоблачает", "Неуклюжие попытки фальсификаторов" и ряд других материалов.

Циклы статей на такие же темы передаются в программах иновещания Украинского радио. Систематически ведется рубрика "Украина глазами иностранцев".

Радиотелеграфное агентство Украины еженедельно передает телетайпной связью вестники оперативной информации "Украинская панорама", которые постоянно используются прогрессивной украинской печатью США и Канады. Всего передано 85 материалов. Значительное место среди них занимают материалы о претворенин в жизнь, разработанной XXIV съездом КПСС, Программы мира, о поездках Л.И.Брежнева в США, ФРГ и Францию, братские социалистические страны, об участии УССР во внешнеэкономических и культурных связях Советского Союза.

Украинским отделением Агентства печати новости подготовлены и направлены в АПН для опубликования в Канаде в журнале "Soviet Union today" статья Председателя Президиума Верховного Совета УССР И.С.Грушецкого "Цветущая Украина" и статья Председателя Госплана УССР П.А.Розенка "Основа прогресса" (о развитии экономики республики за годы советской власти). Кроме того, в республике подготовлены и направлены в АПН для опубликования в канадских изданиях пять статей, интервью, очерков о развитии науки в УССР, о совместных исследованиях ученых УССР и зарубежных

стран, об украинской экспортной продукции, об участии УССР в международных торгово-промышленных ярмарках и выставках, о дружеских связях Одессы и Ванкувера - породненных городов УССР и Канады.

В Обществе культурных связей с украинцами за границей за это время принято делегации руководящих деятелей Лиги американских украинцев и Товарищества объединенных украннских канадцев. Обсуждены и реализуются планы сотрудничества в вопросах помощи прогрессивным организациям украинской эмиграции, пропаганды достижений украинского народа в братской семье народов СССР, разоблачения вожаков украинского буржуазного национализма. В канадской газете "Життя і слово" напечатано ряд статей, направленных против реакционных эмигрантских объединений - так называемых Украинской национальной Рады и Всемирного конгресса свободных украинцев. Эти выступления вызвали злобную критику в буржуазно-националистической печати.

С целью использования возможностей канадской компартии по противодействию антисоветской кампании в стране, редактор газеты "Canadian Tribune", член политбюро ЦК КП Канады товарищ Д.Вир, находившийся недавно в Советском Союзе, снабжен необходимыми материалами. Первая статья Д.Вира - "Сборище украинских ультра. Наращивание ядовитой пропаганды" - появилась в "Canadian Tribune" от 26 сентября.

Государственный комитет по кинематографии при Совете Министров УССР и "Укртелефильм" заканчивают производство кинофильма "Советская Украина" о современной жизни республики и двух кинолент о преступлениях украинских буржуазных националистов: "До последней минуты", о жизни и смерти от рук бандеровцев Ярослава Галана и "Убийца известен". Фильмы будут готовы к концу октября.

В связи с намерениями зарубежных буржуазно-националистических центров использовать для антисоветской

пропаганды, намечаемое в Канаде сооружение памятника выдающейся украинской поэтессе Лесе Украинке:

-зарубежную общественность широко информировано через газеты Общества культурных связей с украинцами за границей, радиопередачи иновещания и прогрессивную печать украинской эмиграции об открытии памятника поэтессе в Киеве, состоявшемся 3 сентября с.г. с участием представителей прогрессивных украинских организаций в США и Канаде;

-издано и распространено иллюстрированную брошюру об открытии памятника;

-снято кинофильм "Я буду жить вечно", который заканчивается производством и будет направлен за границу в октябре с.г. в украинском и английском вариантах.

МИД УССР 28 сентября с.г. направил через МИД СССР в советское посольство в Канаде для возможного опубликования в местной прессе и использования в беседах с официальными канадскими лицами материалы о преступлениях и враждебной деятельности украинских буржуазных националистов против украинского народа. Кроме того, МИД УССР подготовил справку о достижениях УССР в области экономики, науки, культуры и некоторые фактические данные для подготовки к беседам, и направил эти материалы через МИД СССР советским посольствам в Канаде, США, Франции, Англии, ФРГ, Аргентине, Бразилии, Австралии (основных странах проживания украинской змиграции), а также Представительству УССР при ООН.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.838, арк.204-208. Засвідчена копія.

№ 150
З інформації секретаря ЦК КПУ В.Ю.Маланчука ЦК Компартії України про зустріч з головою ТОУК П.Д.Прокопчаком та редактором газети "Життя і слово" П.І.Кравчуком

Київ *17 жовтня 1973 р.*

Секретно

9 жовтня прийняв П.Д.Прокопчака - голову Товариства об'єднаних українських канадців та П.І.Кравчука - секретаря ТОУК і редактора газети "Життя і слово", які перебувають в УРСР на запрошення Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном<...>

Вони відзначили, зокрема, що економічне становище Української РСР все менше й менше стає об'єктом ворожої критики за кордоном. Навіть націоналісти не можуть заперечити великих успіхів українського народу в розвитку промисловості, сільського господарства, підвищенні добробуту трудящих. Великим авторитетом користується в Канаді цілеспрямована миролюбна зовнішня політика СРСР.

Українські буржуазні націоналісти, сказав П.Прокопчак, не можуть не бачити очевидних фактів. Тому вони зосередили основну увагу на "складностях" національної політики в СРСР. І він сам вважає це болючим питанням, бо всюди, де він бував, розмовляють, мовляв, російською мовою і навіть коли вперто звертатися українською мовою, то не завжди на це зреагують відповідним чином.

Певні питання, продовжував Прокопчак, нам часом незрозумілі, а обмаль офіційної інформації не дозволяє прогресивним діячам і пресі давати відсіч антирадянській націоналістичній пропаганді, яка завжди краще поінформована. Це стосується арештів окремих осіб, судових процесів тощо. Відсутність повідомлень в пресі

УРСР про засудження тих чи інших осіб ускладнює ситуацію. Інакше виглядає справа з російськими "інакомислячими". В центральній пресі з'являються офіційні повідомлення, що все ставлять на свої місця.

На зауваження про необхідність ширше глянути на речі і не зводити все лише до української мови, не йти за націоналістичною пропагандою, а утверджувати свій погляд на стан справ в УРСР П.Кравчук відповів, що газета "Життя і слово", в якій він працює, досить повно висвітлює життя Радянської України, користуючись матеріалами РАТАУ, Товариства дружби і Товариства "Україна". Однак є питання, які набули за кордоном негативного резонансу і які прогресивним діячам теж незрозумілі. Це стосується і статті в журналі "Комуніст України" про книгу П.Ю.Шелеста. Він згоден з критикою окремих аспектів висвітлення історії УРСР, в тому числі і твердженням, що Запорізька Січ мала класовий характер, але здивувало те, що ця стаття з'явилась в ряді інших, таких як стаття Котляра, в якій "неправильно висвітлюється ліквідація Січі", Дядиченка, "в якій возвеличується роль російських царів" і стаття Шамоти, "в якій критичній оцінці піддано аж 17 імен українських письменників".

Ми вважаємо доброю справою, говорили керівники ТОУК, проведення цього літа в Києві курсів для канадських вчителів. Частіше слід було б надсилати в Канаду туристські і концертні групи з України, окремих діячів, літераторів. Все це велика допомога в нашій роботі. Добре враження залишають приїзди громадян УРСР до своїх родичів у Канаді. Їх приїзд - це вже радянська пропаганда. Не було випадку, щоб хтось залишився. Ми, з свого боку, хотіли б послати масову групу на Україну, просили б, щоб членам цієї групи було дозволено відвідати рідні села в західних областях України. Це відіграло б важливу роль для зміцнення позицій прогресивного руху.

Щодо процесів, сказав П.Кравчук, то не наша справа вказувати, кого арештовувати, а кого ні. Закон є закон.

Йдеться про пояснення. І.Дзюбу арештовано, чи ні? З радянської преси не можна зрозуміти. А він уже в тюрмі. Націоналісти роблять на цьому капітал, а ми - в тупику, нас обзивають брехунами, наш престиж підривається. Те ж саме з оцінкою окремих постатей в історії України, зокрема, Костомарова, Драгоманова. Важко зорієнтуватися. Так було з П.Кулішем, Яворницьким, журналом "Київська старовина". Я не за те, щоб ідеалізувати Запорізьку Січ, Дорошенка, Сагайдачного. Але потрібна ясність критеріїв, принципів. Адже в РСФСР видаються Вітте, Бунін і т.д. Не слід забувати, що деякі націоналістичні історики покінчали ваші інститути, були вашими професорами. Такі як Оглоблин, Шевельов та інші зуби з'їли на цьому. Їх не- просто розвінчувати. Часті переоцінки тих чи інших подій чи постатей в українській радянській історіографії дезорієнтують думку і націоналісти на цьому спекулюють. Треба виходити з принципів, додав Прокопчак, а не з суб'єктивних поглядів окремих осіб. "А то один говорить одне, другий - інше"

Зауважив канадським товаришам, що вони чимало фактів сприймають з чисто особистих позицій, видаючи окремі від'ємні вияви за соціальні процеси і явища в республіці. Навіть у цій розмові вони наводять приклади, які не є характерними і типовими для нашої дійсності. Торкаючись окремих осіб, засуджених за порушення радянських законів, вони повинні мати на увазі, що більшість з них: 1, писали свої "листи", "твори" і т.п. не для внутрішнього користування, а для зовнішнього - для ворожої зарубіжної пропаганди, і 2, що ця "творчість" була розрахована не на прогресивних людей за кордоном, а на найреакційніші антирадянські кола, до того ж, 3, до всіх цих осіб знайшли дорогу зарубіжні антирадянські центри і навіть забезпечували їх фінансування. Що ж до гласності, то ми проти створення навколо цих осіб ореолу якихось "борців". Короткі повідомлення, а також листи Селезненка, Холодного, Франко публікувалися в республіканській пресі, у "Вістях з України", крім того, дру-

кувались матеріали про злочинну діяльність Караванського, про В.Мороза. На жаль, не все це використано нашими друзями з контрпропагандистською метою.

Розповів про заходи, спрямовані на недопущення в майбутньому скороспілих, кон'юнктурних оцінок тих чи інших подій чи постатей окремими українськими істориками та літераторами, зокрема, про роботу по створенню багатотомної історії України. Сказав, що вживемо заходів, щоб через Посольство СРСР в Канаді краще інформувати канадських друзів про справи, що являють взаємний інтерес<...>

П.Кравчук заявив, що ТОУК має великий архів українських прогресивних газет і журналів, що виходили за кордоном, і запропонував передати фільмокопії цих видань Українській РСР. Порадив йому зробити це офіційно через Товариство "Україна"<...>*

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.919, арк.1-4. Оригінал.

№ 151
З листа керівництва ТОУК-РЗТ Товариству "Україна" з питань діяльності курсів української мови і літератури для канадських вчителів при Київському держуніверситеті ім.Т.Г.Шевченка

28 січня 1974 р.

З задоволенням ми сприйняли повідомлення, що Товариство "Україна" вирішило цього року знову провести курс української мови при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка для учителів канадських державних шкіл.

* На документі примітка: "Озн<акомить> членів ПБ та завідуючих відділами. В.Щербицький. 19.10.73 р."

Ми вважаємо, що влаштовування таких курсів приносить користь для української громадськості Канади, яка зацікавлена в збереженні своєї національної ідентичності, продовжуванні кращих національних традицій і культурних надбань українського народу, плеканні любові до землі своїх батьків і дідів. Влаштовування таких курсів допомагає зміцнювати дружні і корисні відносини між Канадою і Радянським Союзом.

Уже сам факт, що українські вчителі з Канади їдуть до Києва, щоб поглиблювати знання української мови, позитивний і багатомовний. Адже це вселяє у канадсько-українських педагогів певну гордість, що збагачення своєї української мови вони набули на Україні - в Українській Радянській Державі.<...>

Ми знаємо, що й цього року, як і минулого, на курс в Києві будуть записуватися канадсько-українські вчителі, які не є членами або прихильниками українських прогресивних товариств. Але ми хочемо вірити, що значна частина їх закінчивши такий курс, краще зрозуміє Радянську Україну і оцінить ту діяльність, яка проводиться в галузі української освіти.

Розуміється, ми будемо робити всі можливі старання, щоб цьогорічний контингент учасників курсу був значно кращий, щоб в ньому було значно більше прихильників українського прогресивного руху, ніж в минулому році. Ми вже почали конкретні заходи в цій справі.

Зібравшись на спеціальному засіданні в Торонто 24-25 січня, керівники українських прогресивних товариств у Канаді обговорили цю важливу справу і однодумно заявили, щоб з огляду на вище сказане, позитивно віднестись до нашого задуму - знову перевести такий курс цього року.

Хочемо на закінчення заявити, що канадський федеральний уряд останніми роками почав переводити т.зв. "політику багатокультурності", в якій важливу роль відіграє українська громадськість, тому необхідно мати відповідний кадр українських інтелектуальних сил, які

були б озброєні і добрим знанням української мови, і передовими ідеями, які вони, напевно, набудуть на такому курсі.

Щоб зміцнити прогресивне ядро серед тих, які будуть учащати на такий курс, ми розгорнемо кампанію набору бажаючих через відділення наших товариств і українську прогресивну пресу.

Ми не маємо ніяких зауваг до цієї домовленості, щодо коштів перебування у Києві учителів з Канади, яка була зроблена з представниками Подорожуючого агентства "Глоуб Турс". Про всі інші організаційно-технічні питання, зв'язані з висилкою і перебуванням канадсько-українських учителів, буде домовлятися з Вами і "Інтуристом" Управа "Глоуб Турс".

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.2711, арк.9-10. Оригінал.

№ 152

Із запису розмови радника-посланника Посольства СРСР в Канаді В.Вахрушева з керівництвом ТОУК та РЗТ про організацію в Києві курсів української мови і літератури для канадських вчителів та підготовку заходів з нагоди 100-річчя Вінніпега і відкриття українського "Села-музею"

Едмонтон *28 січня 1974 р.*

Принял в посольстве руководителей украинских прогрессивных организаций: национального секретаря Товарищества объединенных украинских канадцев (ТОУК) В.Гарасима, президента Рабочего общества взаимопомощи (РОВ) А.Билецкого (он же президент туристической фирмы "Глоуб турс"), секретаря Альбертского провинциального комитета ТОУК Ю.Соло-

мона, генерального секретаря РОВ М.Сейчука, управляющую "Глоуб турс" Б.Билецкую по их просьбе и имел с ними беседу.

Украинские товарищи передали для пересылки в Киев письмо, принятое на недавнем совместном заседании руководства ТОУК и РОВ, излагающее их принципиальное отношение к вопросу организации в Киеве курсов украинского языка и литературы для представителей украинцев Канады (прилагается)*.

Собеседники заявили, что они приветствуют решение организаций УССР вновь провести упомянутые курсы и будут всячески содействовать их успеху, считая их важным средством идеологической работы среди украинской эмиграции.

Украинские товарищи обратили внимание на позитивные отзывы о таких курсах, состоявшихся в прошлом году в Киеве, как со стороны их участников, так и канадских учреждений и передали в этой связи документ, подготовленный в Министерстве просвещения Манитобы. Они согласились, что хотя указанный документ и должен восприниматься критически, он содержит ряд соображений, которые следовало бы принять во внимание.

А.Билецкий сообщил, что в Виннипеге уже выразили желание поехать на курсы 20 учителей украинского языка. В целом же предполагается укомплектовать группу в 60 чел. Ссылаясь на опыт организации в СССР для иностранных туристов курсов по изучению русского языка, А.Билецкий высказал пожелание об удешевлении в дальнейшем таких учебных поездок, особенно, для студентов, которых, по его мнению, можно было бы селить не в дорогих гостиницах, а в общежитиях. Он выдвинул в порядке обсуждения предложение о подготовке "Интуристом" для канадских туристов маршрута, предусматривающего путешествие на пароходе вниз по Днепру и проведение во время поездки занятий по украинскому языку<...>.

В ходе подготовки к съезду партии, сказал В.Гара-

* Не друкується.

сим, ТОУК также будет участвовать в предсъездовской дискуссии и намерено выступить в партийной печати с материалами о проблемах украинского прогрессивного движения и его отношении к правительственной политике в области этнического развития. Позитивная сторона этой политики заключается в содействии культурному развитию национальных групп. Однако, отметил В.Гарасим, эта политика больше служит корыстным целям правящих кругов, ибо, по-существу, представляет собой соревнование между либералами и консерваторами в борьбе за голоса избирателей. Новая демократическая партия относится к этой политике отрицательно.

Вместе с тем, сказал А.Билецкий, в своей политике правящие круги вынуждены постепенно отходить от былой дискриминации прогрессивных сил в иммигрантских группах. Свежей иллюстрацией этого может служить тот факт, что в созданный при муниципалитете Виннипега комитет по связям с городом Львовом была включена и представительница ТОУК Н.Пелович.

Отвечая на вопрос относительно мероприятий по празднованию 100-летия Виннипега, А.Билецкий сказал, что приложит максимум усилий к тому, чтобы мэр Виннипега пригласил председателя Львовского горисполкома в Канаду, в частности, на национальный фестиваль, организуемый ТОУК 19 мая с.г. в честь 100-летия города. Он попросил, чтобы товарищи в Киеве и Львове имели это ввиду, поскольку приглашение может прийти с некоторой задержкой.

Собеседники подчеркнули, что, по их мнению, следовало бы воспользоваться предложением С.Дзюбы об организации в сентябре-октябре с.г. в крупнейшем выставочном зале Виннипега советской промышленной выставки. При этом, они рекомендовали сделать в экспозиции упор на показе современного лица Советской Украины, на ее экономических, технических и культурных достижениях. А.Билецкий также пообещал в ближайшее время представить в Посольство соображения о требуемой со стороны

организаций Украины помощи в подготовке в августе с.г. в помещении рабочего дома ТОУК в Виннипеге павильона "Львов" (организуется ежегодно).

В.Гарасим и Ю.Соломон сообщили, что ТОУК считает целесообразным приезд в Канаду председателя Общества "Украина" А.Пидсухи с супругой по приглашению президента Общества украинского культурного наследия Ф.Лакусты. Отвечая на вопрос, они подчеркнули желательность приезда А.Пидсухи не по частному приглашению, а по приглашению указанной организации, которое будет подтверждено в самое ближайшее время. Руководители ТОУК высказали при этом пожелание, чтобы А.Пидсуха прибыл в Канаду с расчетом участвовать как в торжествах по поводу открытия украинского села-музея близ Эдмонтона (9 июня с.г.), так и в национальном фестивале ТОУК в Виннипеге (19 мая с.г., т.е. практически на месяц.<...>

Собеседники далее сообщили, что не исключено, что в открытии украинского села-музея может принять участие Премьер-министр Канады П.Трюдо, поскольку президент этого общества Ф.Лакуста, являясь членом Либеральной партии, имеет тесные связи с правительством. Только в 1971-72 г.г. правительство выделило на строительство музея 221 тыс. долларов, в текущем году также финансирует строительные работы. Интересен тот факт, заметили украинские товарищи, что свое субсидирование строительства музея либералы оговаривают, по словам Ф.Лакусты, условием, чтобы ни один цент из выделяемых сумм не попал в руки КУК. С другой стороны, продолжали они, известен тот факт, что на "всемирном" конгрессе украинских националистов националистическими лидерами выражалось недовольство по поводу того, что КУК до сих пор не удалось проникнуть в руководство селом-музеем. Поэтому их нынешняя политика направлена на всемерную изоляцию Ф.Лакусты<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.2711, арк.3-8. Оригінал.

№ 153
Із запису розмови другого секретаря Посольства СРСР в Канаді І.П.Вартаняна з президентом "Національної концертної агенції" М.Муцаком про організацію в містах Канади гастролей співаків Є.С.Мірошніченко, Д.М.Гнатюка*

Оттава *6 лютого 1974 р.*

Во время поездки в г.Торонто 6 февраля с.г. встретился с М.Муцаком и имел с ним беседу.

М.Муцак рассказал, что уже приступил к организации рекламы по всем городам Канады, где будут проходить концерты советских певцов Е.Мирошниченко[122] и Д.Гнатюка. Эту работу следует провести до конца театрального сезона, т.е. в последующие 2-3 месяца. Определенную помощь он получил от Госконцерта и Украинского общества дружбы. К сожалению, некоторые печатные материалы присланы на русском языке, и он имеет определенные трудности в их переводе на английский и французский языки. В частности, он просил прислать ему экземпляры журнала "Украина" № 3 за 1973 г. на английском и французском языке (там имеются материалы о Е.Мирошниченко). Кроме того, ему хотелось бы получить пластинки Е.Мирошниченко на украинском языке для радиорекламы и короткие киноленты о наших певцах для показа по телевидению<...>

В период гастролей в Оттаве М.Муцак планирует приглашение на концерт большого количества представителей правительства, политических партий, членов парламента. В частности, он рассчитывает на присутствие на концерте Премьер-министра Трюдо с женой, Генерал-губернатора, министра иностранных дел

Див. док № 154, 175.

М.Шарпа и других, которых он хорошо знает и лично пригласит<...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2894, арк.24-25. Оригінал.

№ 154

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з керівником "Національної концертної агенції" М.Муцаком з питань організації в Канаді гастролей співаків Є.С.Мірошніченко та Д.М.Гнатюка*

Оттава *15 лютого 1974 р.*

Позвонил М.Муцаку по телефону и сообщил, что не смогу прибыть на банкет в Торонто по случаю 20-летия ансамбля ТОУК "Гагилка". Попросил М.Муцака зачитать на этом вечере мое письменное приветствие, высланное в адрес ансамбля. Одновременно известил М.Муцака об отправке ему рекламных материалов о Е.Мирошниченко и Д.Гнатюке, полученных из Украинского общества дружбы. Подчеркнул, что материалы дают ему возможность организовать фотовыставки о ведущих артистах Украины в разных городах страны.

М.Муцак поблагодарил за помощь и обещал принять меры по организации рекламных мероприятий. Он сообщил, что в городах, где будут проходить гастроли, он уже имеет людей, на которых может опереться в рекламной работе.

М.Муцак сообщил далее, что в настоящее время им заканчивается подготовка рекламного буклета, содержащего характеристику вокального искусства Д.Гнатю-

Див. док. № 153.

ка и Е.Мирошниченко на английском, французском и украинском языках<...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2894, арк.18. Оригінал.

№ 155
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з працівником Манітобського провінційного комітету ТОУК Р.Мельником про його навчання в Україні, підготовку до фестивалю у Вінніпезі, протиріччя в українських мистецьких колективах Канади, візит до СРСР мера м.Вініпегу С.Дзюби

Оттава *18 лютого 1974 р.*

Принял в Посольстве Р.Мельника по его просьбе и имел с ним беседу.

Последний сообщил о решении руководства ТОУК направить его на учебу в Киев, сказал, что с нетерпением ждет этого времени и выразил огорчение в связи с тем, что руководители ТОУК хотят ограничить срок его учебы двумя годами.

Отвечая на вопрос, Р.Мельник сообщил, что сейчас в провкоме ТОУК много внимания уделяется подготовке фестиваля, который состоится в Виннипеге 19 мая с.г. Однако, хотя в нем будет участвовать немало молодежи, продолжал собеседник, пока не чувствуется, чтобы этот фестиваль способствовал росту среди молодежи интереса к деятельности ТОУК. Как мне кажется, подчеркнул Р.Мельник, старшее поколение, стоящее у руководства ТОУК, утратило влияние даже на своих детей, которые живут совершенно иными интересами.

Кроме того, сказал далее Р.Мельник, не способству-

ют этому и действия таких бывших деятелей ТОУК, как Е.Дольный. На днях он был в Виннипеге и, опираясь на руководителя танцевальной школы ТОУК Романа Мокрия (который связан с мельниковским УНО), пытался собрать общее собрание танцевальной группы для того, чтобы переманить танцоров к себе в ансамбль, который, как известно, откололся от ТОУК. Эти действия Е.Дольного, заметил Р.Мельник, вызвали отпор со стороны руководителей ТОУК в Виннипеге.

Отвечая на вопрос, Р.Мельник сказал, что после поездки в СССР мэр Виннипега С.Дзюба подвергается нападкам со стороны реакционной части эмиграции. Очевидно, стараясь нейтрализовать эти нападки, он принял меры, чтобы включить в состав комитета горсовета по связям с Львовом представителя Министерства по делам туризма и культуры Манитобы Семчишина.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр. 2894, арк.19-20. Оригінал.

№ 156

Із запису телефонної розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з виконуючим обов'язки завідуючого сектором СРСР МЗС Канади А.Чистовим з приводу попередження пікетування Посольства канадськими студентами на захист українського правозахисника В.Мороза

Оттава *22 лютого 1974 р.*

Позвонил по телефону в МИД Канады А.Чистову и в соответствии с указанием руководства Посольства заявил следующее:

Нам стало известно о том, что в воскресенье 24 февраля с.г. возле Посольства состоится демонстрация, в кото-

рой примет участие около 400 канадских студентов. Судя по листовкам, в которых содержатся призывы к проведенню демонстрации, очередное сборище около Посольства будет посвящено "украинскому литератору" Морозу.

Посольство выражает по этому поводу МИД Канады свое сожаленне.

Указанная акция препятствует нормальной деятельности Посольства. Демонстрация состоится в связи с сугубо внутреннними вопросами СССР, представляет собой акт вмешательства во внутреннне дела Советского государства и носит поэтому враждебный характер.

Такая акция не служит делу развития советско-канадских отношений.

А.Чистов ответил, что принимает заявление к сведению и немедленно доложит о нем своему руководству.

Он сообщил, что ннформнрован о предстоящей демонстрации полицией, которая заверила, что примет все меры к тому, чтобы держать демонстрантов на должном расстоянии от Посольства и обеспечить необходимую безопасность.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.2711, арк.14. Оригінал.

№ 157

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з національним секретарем ТОУК В.Гарасимом про передачу в дар канадским українцям бюста Лесі Українки та організацію літніх курсів української мови та літератури в Києві для викладачів канадських вузів

Оттава *13 березня 1974 р.*

Находясь в Торонто, встретился и имел беседу с В.Га-

расимом.

Собеседник информировал о том, что руководство ТОУК решило обратиться к Обществу "Украина" с официальной просьбой о передаче в дар канадским украинцам бюста Леси Украинки для установления его в Риджайне илн Саскатуне. Он подчеркнул, что согласно предварительному зондажу есть основание надеяться, что для памятника будет выделено прилнчное место в одном из указанных городов.

В.Гарасим сообщил, что ТОУК с целью популяризации намеченных на лето курсов украинского языка н литературы в Киеве разослало по всем провкомам соотвествующие письма. Уже достоверно известно, что Манитоба направит на курсы не менее 20 преподавателей. Им провнинцнальное правительство выделило для оплаты издержек соответствующие субсидин. В целом уже подали заявления на поездку 30 человек. А.Билецкий заверяет, сказал В.Гарасим, что в этом году группа на курсы будет укомплектована полностью, в составе 60 человек. Собеседник подчеркнул, что если среди активистов ТОУК найдутся желающие поехать на курсы, то Товарищество даже готово будет оказать им финансовую помощь.

В.Гарасим рассказал далее, что ТОУК испытывает трудности в комплектовании молодежной тургруппы на курс народных танцев в Киеве. Всего по Канаде изъявило желание поехать 10 человек и, пожалуй, больше желающих не будет. По сообщению из США, сказал В.Гарасим, ЛАУ и примыкающие организации готовы направить 20-24 человека. Таким образом, группа будет включать 30-34 чел.<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.2863, арк.5-6. Оригінал.

№ 158
Аналітична довідка Посольства СРСР в Канаді ЦК Компартії України про процеси в середовищі української еміграції в Канаді*

Оттава *25 березня 1974 р.*

Состоявшийся в ноябре 1973 года в Торонто "Всемирный конгресс свободных украинцев" не только не способствовал укреплению единства националистического лагеря, но еще более обострил существовавшие в нем противоречия, вызвав глубокое недовольство в среде эмигрантов, прежде всего, политнкой и практикой экстремистских националистических кругов. Это недовольство с особой наглядностью проявилось как среди молодежи, так и "старой", "умеренной" националистической эмиграции. В этой связи характерно, что даже молодежная сессия, состоявшаяся в рамках конгресса, заявила в принятой резолюции о своем разочаровании отношением националистических лидеров к молодежи и "вообще к прогрессивным мыслям"**. Редактор "Лемкивских вестей" и литсотрудник "Вильного слова" И.Элияшевский, давая оценку конгрессу, писал: "Кто имеет контакты с эмигрантской массой, тот знает, что мнение общества о тех не- толерантных руководителях - прямо неблагоприятное... Поэтому многие делегаты отбыли конгресс с огорчением и неудовлетворением, но с надеждой и мыслью, что следующий конгресс будет уже таким, как все хотели бы. Ибо, с одной стороны, тенденции развития мира, и с ними нашей эмигрантской жизни, а с другой - немощь (да и старость) экстремистских руководителей устранят в будущем так называемые партийные "принципиальные" споры"*.

Одной из причин указанного недовольства явилось стремление бандеровских лидеров подчинить деятель-

* Див. док. № 149, 165, 169, 171.
** "Новий шлях", 8.12.73 г.

ность конгресса своим устаревшим политическим концепциям, направленным на всемерное нагнетание антисоветской истерии, вместо конструктивного обсуждения внутренних проблем эмиграции. Об этом, в частности, заявила одна из культурных эмигрантских деятельниц Г.Мухина, которая в оценочной статье об итогах конгресса подчеркивала, что конгресс в том случае имел бы успех, если бы в центр его внимания были поставлены не идеи "освобождения" Украины, а насущные проблемы жизни зарубежных украинцев и сохранения ими родной культуры и языка в странах поселения. "Мне кажется, - писала она, - что те, кто ополитизовал СКВУ (и мы едва не пропели по нему панихиду), те, кто ополитизовал общественный сектор, а культуру столкнул на последний план - те выполняют враждебную работу"**.

Таким образом, конгресс не смог воспрепятствовать дальнейшему нарастанию в среде членов националистических организаций и примыкающих к ним прослоек реалистических настроений, которые, отражая глубокую озабоченность искусственной изоляцией эмиграции от родины и усиливающейся в связи с этим в ее среде ассимиляцией, все больше приобретают форму течения за "деполитизацию" жизни украинской общины, за развитие культурных связей с Советской Украиной.

Наиболее полно умонастроения этого течения определил другой культурный деятель эмиграции, принадлежавший в свое время к бандеровскому крылу, а ныне стоящий на твердо реалистических позициях - Н.Колянкивский. Уже после конгресса в своем журнале "Мы и свит" он указывал, что невозможно исполнять советские украинские музыкальные произведения и вместе с тем не признавать их авторов, бойкотировать украинских артистов и одновременно торговать грампластинками с записью их выступлений, отрицать существование украинской культуры и одновременно заполнять библиоте-

* "Вильне слово", 22-29.12.73 г.
** "Новий шлях", 24.11.72 г.

ки, журналы и школьные учебники произведениями украинских советских писателей, осуждать поездки на Украину и контакты с советскими людьми и одновременно содержать туристские фирмы, организующие такне поездкн, нспытывать удовлетворение от участия Украины в ООН и не признавать и даже выступать с нападками на ее представителей в международных организациях. Заявляя, что для эмиграции Украина и ее культура необходимы, и отмечая ценность для Украины эмиграции, являющейся, по его мнению, "связывающим звеном" нации, через которое она может знакомить внешний мир со своими достижениями и духовными ценностями, Н.Колянкивский призвал к "сотрудничеству с обеих сторон", основывающемуся на "взаимном уважении взглядов, взаимном джентльменстве и взаимной принципиальности"*.

Встречи и беседы с различными представителями украинской эмиграции полностью подтверждают наличие и рост в ней указанного течения. К нему можно отнести, помимо упомянутых эмигрантских деятелей, и таких видных представителей канадских украинцев, как мэр Виннипега С.Дзюба, министр просвещения Манитобы Б.Ганущак, руководитель села-музея украинского культурного наследия Ф.Лакуста и многих других. Причем, все они предпринимают практические шаги к налаживанию культурного и иного сотрудничества с Советской Украиной, отражая настроения широких масс эмиграции.

Ничем иным, как отражением этих настроений, явилась поездка в СССР в конце 1973 года мэра Виннипега С.Дзюбы и подписание договора о породнении и обменах с Львовом. В текущем году муниципалитет Виннипега пригласил делегацию Львова на празднование 100-летия города. Одновременно С.Дзюба обратился с просьбой выставить в открывающемся в Виннипеге в ноябре с.г. центре для конгрессов советский космический ко-

* "Мы и свит", ноябрь-декабрь 1973 г., стр. 10-11.

рабль с другими соответствующими экспонатами, а в 1975 году изъявил готовность предоставить это помещение под советскую выставку экспортной продукции.

Ярким подтверждением настроений в пользу развития культурного сотрудничества с УССР является возрастающий интерес среди канадских украинцев к курсам украинского языка и литературы, организуемым в Киеве для туристов из Канады. По имеющимся данным, уже 30 преподавателей украинского языка изъявило желание поехать на упомянутые курсы летом текущего года, причем 20 из них получают для этой цели финансовую помощь от правительства Манитобы.

Интересно, что один из известных в Канаде националистических деятелей, профессор Р.Билаш, возглавляющий Ассоциацию учителей украинского языка государственных школ Канады, также высказал намерение посетить Украину с целью изучения методики преподавания украинского языка. Руководитель Онтарийской секции указанной организации Ю.Дуравец уже несколько раз был на Украине с этой целью и ныне является активным поборником развития культурных связей с Украиной.

Наблюдается стремление со стороны украинских эмигрантских научных кругов к развитию контактов с УССР по научной линии. В частности, в 1973 году руководство Эдмонтонского университета, подняв вопрос о восстановлении обменов с Киевским университетом, выразило желание направить в Киев в период летних каникул группу студентов с тем, чтобы им был прочитан курс лекций об УССР.

Мак Мастерский университет, организующий в октябре с.г. в Гамильтоне научную конференцию по Украинской ССР, пригласил для участия в этой конференции советских украинских ученых.

Интерес проявляется к различным сторонам украинской советской культуры и искусства.

Например, в совпосольство поступил запрос от члена канадского парламента П.МакРея о возможностях обу-

чения на Украине художественной вышивке канадской украинки Ф.Руснак (г.Тандер Бей). Недавно нам сообщили, что правительство готово выделить субсидию для ее двухмесячного пребывания в СССР.

Президент фирмы "Ориана Филм Дистрибьюторс" - выходец из украинских националистических кругов Л.Олексюк, занимающийся коммерческим прокатом художественных и других кинофильмов в Канаде и США, выразил желание закупить в СССР ряд фильмов, прежде всего выпущенных киностудиями Украины на украинском языке, и с этой целью в апреле с.г. намеревается посетить Москву.

Определенный процесс пересмотра позиций происходит и в некоторых органах украннской националистической печати. Уже несколько лет журнал националистического "Украинского рабочего союза" публикует материалы Украинского общества дружбы и культсвязи с зарубежными странами. Заметно объективнее начинает освещать успехи культурного развития УССР газета "Вильне слово", которая, в частности, нередко перепечатывает материалы из здешних прогрессивных или украинских советских газет, в связи с чем в последнее время обострила свои отношения с бандеровским "Гомоном Украины". Газета рекламирует предстоящие курсы украинского языка в Киеве и приезд на гастроли в Канаду артистов УССР Д.Гнатюка и Е.Мирошниченко. Редактор газеты С.Росоха в 1973 году в канун "всемирного" конгресса националистов не побоялся принять участие во встрече с туристской группой из УССР, в личной беседе он высказывал просьбу о присылке ему газет "Литературна Украина" и "Культура и життя".

Как свидетельствуют факты все больше канадских украинцев, еще находящихся под влияннем националистической идеологии, идет на контакты с советскими туристами и делегациями, выезжает в туристские поездки в СССР, на Украину.

Все это является проявлением необратимых процессов расслоения и размежевания в лагере украинских националистов, потери влияния на эмигрантскую массу их идейных вожаков и постепенной изоляции этих вожаков.

Как представляется, эти процессы достойны самого пристального внимания с нашей стороны, а конкретные предложения, открывающие новые возможности для расширения нашего влияния на змигрантскую массу - тщательное изучение и оперативное реагирование. В этом плане следовало бы воспользоваться упоминавшимися выше просьбами мэра Виннипега С.Дзюбы, члена парламента МакРея и президента "Ориана Филм Дистрибьюторс" Л.Олексюка, намерениями Р.Билаша, предложениями Эдмонтонского и МакМастерского университетов, усилить работу по проникновению на страницы националистической печати.

В работе на эмиграцию, очевидно, надо учитывать, что прогрессивные украинские организации в Канаде - ТОУК и РОВ - в силу одряхления, ограниченности возможностей, влияния и ряда других причин не дают желаемого эффекта как канал для пропаганды советской действительности. Поэтому, не ослабляя работы с этими организациями, на наш взгляд, следует активнее внедряться в "нейтралистскую" и националистическую среду, которая в силу своей неоднородности и происходящего в ней расслоения открывает для этого широкие возможности.

В частности, учитывая положительный опыт проведения в Киеве для туристов из Канады курсов украинского языка, целесообразно и дальше расширять работу с прибывающей на Украину туристской массой зарубежных украинцев и, в частности, изучить возможности организации для нее на туристской основе за соответствующую плату курсов по обучению украинскому народному танцу (что делается изредка, в основном, лишь для ТОУК и ЛАУ, и для чего у ТОУК не находится желающих канди-

датов), по обучению украинской художественной вышивке и других мероприятий.

Очевидно, недостаточно еще используются для пропаганды советской культуры в Канаде такие "каналы" как картинная галерея и музей Н.Колянкивского в Ниагара-Фоллс и "Село украинского культурного наследия" Ф.Лакусты близ Эдмонтона.

Расширение культурной, а с нею и идеологической работы на украинскую эмиграцию в Канаде несомненно ускорило бы происходящие в ней позитивные процессы.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.1125, арк. 35-40. Оригінал.

№ 159
Лист Надзвичайного й Повноважного Посла СРСР в Канаді О.М.Яковлєва [123] заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку з проханням надати допомогу у створенні в Посольстві сувенірного фонду, пов'язаного з Україною

Оттава *25 березня 1974 р.*

Во время пребывания в Киеве в прошлом году я рассказывал Вам об отсутствии в Посольстве сувениров, необходимых для работы с канадцами.

Я хотел бы напомнить Вам о наших нуждах.

Для создания в Посольстве сувенирного фонда хотелось бы, в частности, иметь с Украины подарочные выпуски фотоальбомов, грампластинок, комплектов репродукций картин, магнитозаписей, печатных изданий, деревянные, керамические и иные произведения народных умельцев, а также другие сувенирные изделия, используемые

республикой в работе с иностранцами.

За помощь в решении этого вопроса были бы очень благодарны.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2894, арк.57. Оригінал.

№ 160

З розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з редактором журналу "Форум" А.Грегоровичем про організацію виставки стародавньої української архітектури і мистецтва в м.Торонто

Оттава *27 квітня 1974 р.*

Находясь в Торонто, встретился с А.Грегоровичем и передал ему фотоматериалы для выставки древней украинской архитектуры и искусства. Проявив большой интерес к материалам, А.Грегорович обещал организовать общественный просмотр указанной выставки.

Собеседник подчеркнул свою непричастность к политике, но в то же время заявил, что является сторонником развития культурных связей с Советской Украиной. Он отметил отсутствие в Канаде каких-либо популярных публикаций о культуре Украины и ее достопримечательностях и высказал заинтересованность в подготовке такого издания.

Сказал собеседнику, что это вряд ли возможно без поездки в СССР и сотрудничества с организациями Украины.

А.Грегорович согласился с высказанным мнением, выразил сожаление по поводу того, что в свое время не воспользовался приглашением Украинского общества дружбы и поинтересовался, не могло бы Общество возобновить свое приглашение.

Ответил собеседнику, что затрудняюсь дать ответ на сей счет, однако, при наличии большого желания с его стороны мог бы ходатайствовать о его приглашении на Украину.

А.Грегорович ответил, что хотел бы посетить Украину, но тут же оговорился, что боится этим причинить ущерб своему служебному положению и семье. Он сказал, что должен над этим еще подумать.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.2863, арк. 80. Оригінал.

№ 161

З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко першому секретарю Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицькому з пропозицією узгодити плани співробітництва з українськими організаціями, музеями, університетами Канади

Київ *14 травня 1974 р.*

Большое спасибо за внимание к нашей группе. Хотелось бы, чтобы ее пребывание в Канаде имело <...> успех, способствовало укреплению контактов с обществами дружбы с СССР.

Мы разработали план мероприятий по усилению<...> работы на Канаду, которым предусмотрелн значительное увеличение количества и разнообразие тематики направляемых в Канаду материалов. Отдельными пунктами внесены предложения по связям с музеями Н.Колянкивского, Ф.Лакусты, Розумного, ансамблем Т.Г.Шевченко, университетамн. Некоторые вопросы плана требуют изучения и одобрения Посольства.

Хотели бы знать Ваше мнение и Посольства по поводу следующих наших предложений:

1.Возможно ли экспонирование в крупных канадских городах выставки живописи, графики, прикладного искусства (с возвращением) в сопровождении лектора или художника.

2.Насколько реально предложение организовать передвижную выставку современной украинской графики и книг украинских издательств в канадских университетах в 1975-1976 годах.

3.Мы предполагаем включить в план культурного сотрудничества Союза советских обществ дружбы на 1976 год поездку в Канаду группы самодеятельных артистов (на туристской основе или через новую фирму Ассоциации "Канада-СССР" "Кенсов"). По нашему мнению, подобная поездка имела бы большой успех и принесла пользу общему делу.

4.Хотели бы в 1975-1976 годах пригласить на Украину делегацию деятелей культуры Канады из 4-5 человек. В ее состав можно было бы включить, к примеру, А.Грегоровича, Джорджа Ригу и других.

Конечно, решение этих вопросов требует определенных усилий и времени. Но нам кажется, что работу на такую специфическую страну, какой является Канада, необходимо планировать перспективно. Возможно, у Вас есть другие мысли и предложения относительно нашей работы.

Что касается пребывания Н.Колянкивского на Украине и переговоров с ним, то можем сообщить:

Он посетил Киев, Львов, Ужгород, встретился со многими художниками и отобрал более 50 работ (список прилагаем)*. После некоторого сопротивления наши художники согласились все-таки поддерживать контакт с ним.

М.Колянкивского принимали П.Т.Тронько, Г.Г.Шевель, А.К.Романовский и О.С.Чернобривцева,

* Не публікується

Е.А.Колосова, руководство Общества "Украина" и нашего Общества, Союза художников Украины, редакторы журналов "Перець" и "Всесвіт", он дал интервью Украинскому радио, имел встречу с Филаретом.

В Москве Н.Колянкивский встречался с тов.Шпедьком и с руководством "Новоэкспорта". Так что касается встреч и внимания к его особе - было сделано все возможное. Нам кажется, что он остался доволен поездкой.

От наших обществ Н.Колянкивский хочет постоянного направления изделнй декоративно-прикладного искусства, выставки плаката, произведений <Г.Г.>Шишко и <М.П.>Глущенко, а главное - просил содействия в приобретении произведений для выставки и продажи.

"Новоэкспорт", после некоторых колебаний, согласился подписать с ним контракт не на 6 месяцев, а - как исключение - на один год. Договорились и о продаже Колянкивскому небольшой партии (до 100 предметов) мелкой авторской пластики.

Н.Колянкивский поставил также вопрос о возможности организации в его музее (после его смерти!) какого-нибудь центра украинской советской культуры. По нашему мнению, это интересное предложение и им следует воспользоваться.

Положение с кинофильмами о <Д.М.>Гнатюке, <Е.С.>Мирошниченко и с пластинками пока остается без изменений. По нашим сведениям, АПН собирается снимать фильм о <Д.М.>Гнатюке. Если он выйдет в срок, то мы его закупим и пришлем обязательно.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2869, арк.10-12. Оригінал.

№ 162
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з редактором газети "Життя і слово" П.І.Кравчуком щодо публікації прес-релізу про діяльність українського правозахисника В.Мороза

Оттава *16 травня 1974 р.*

В Монреальском аэропорту встретился с П.Кравчуком. Спросил, намерена ли его газета опубликовать пресс-релиз совпосольства о В.Морозе.

Собеседник ответил отрицательно. Он заявил, что материал пресс-релиза не является официальным документом, ибо написан неким Ткаченко, а по сему он не верит в его достоверность, а частности, в то, что Мороз мог выступать за возрождение буржуазного строя на Украине, причем при поддержке США. Если бы это было заявление РАТАУ или совпосольства, заметил П.Кравчук, то мы опубликовали бы его. Кроме того, сказал собеседник, в пресс-релизе не объясняются причины проведения в СССР закрытых судов, с практикой которых мы согласиться не можем.

Спросил П.Кравчука, следует ли рассматривать его позицию как несогласие в принципе с решением советского суда по делу Мороза. Собеседник уклонился от ответа.

Сказал П.Кравчуку, что, в конце-концов, мы не нуждаемся в осуждении им или его газетой Мороза и проводимой в его защиту кампании, а просим об элементарной вещи, выполнимой любой буржуазной газетой - опубликовании текста пресс-релиза со ссылкой на совпосольство. Собеседник пожал плечами и посоветовал обратиться с этим вопросом к Н.Гринчишину.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.2711, арк.24. Оригінал.

№ 163

Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з президентом Канадської асоціації учителів української мови державних шкіл Б.Білашом про шляхи подальшого співробітництва з науковими установами УРСР

Оттава *22 травня 1974 р.*

Будучи в Виннипеге, имел беседу с Б.Билашом.

Последний подтвердил свое намерение осуществить туристскую поездку в УССР, однако, сказал, что отложил ее в связи с финансовыми затруднениями до весны 1975 года. Он обратился с просьбой оказать ему содействие, поскольку во время поездки хотел бы познакомиться с методикой преподавания украинского языка в средних школах, а также посетить ряд институтов АН УССР.

Собеседник сообщил, что по мере расширения преподавания украинского языка в школах Канады все более возрастает потребность в квалифицированных кадрах учителей и школьных учебниках. При этом он отклонил возможность использования учебников украинского языка, выпускаемых в УССР, заявив, что в них "много политики" и разного рода "неприемлемых выражений" (например, "наша Москва", "наш Ленин" и т.д.).

Пытаясь возражать против моего замечания о том, что учебники украинских националистов в Канаде в таком случае должны быть еще менее пригодны, поскольку насыщены политикой, преследующей недобрые цели воспитания искаженных представлений о нашей стране, Б.Билаш в то же время признал, что определенные эмигрантские круги стараются препятствовать поездкам молодежи на Украину, ибо опасаются, что это подорвет доверие к ним.

Отвечая на вопрос, Б.Билаш сообщил, что в настоя-

щее время в Канадскую ассоциацию учителей украинского языка госшкол входит около 70 человек - в основном делегаты учредительной конференции. Однако, ассоциация неизбежно будет расти, сказал он, прежде всего за счет учителей-членов украинских секций провинциальных ассоциаций преподавателей современных языков.

Б.Билаш подтвердил, что принимал участие в состоявшейся в начале апреля с.г. в Виннипеге по инициативе КУК конференции профессоров-украинцев канадских университетов. Собеседник отметил, что эта конференция, имевшая целью повышение уровня и улучшение координации научных исследований в области украиноведения, одобрила идею своего преобразования в постоянно действующий орган, а также предложения о создании четырьмя западными провинциями совместного института украиноведения и об учреждении объединением украинских профессионалов "фонда для исследований в области украинистики"

Б.Билаш сказал, что на конференции не возникал вопрос о связях и возможном сотрудничестве с научными учреждениями УССР. Вместе с тем, он высказал убеждение, что рано или поздно этот вопрос встанет.

Возвращаясь к проблемам школы, собеседник подчеркнул острую нужду в учебных текстах на современном украинском языке (из художественной литературы или на историко-географические темы), начитанных на магнитопленку, а также учебных кинофильмах (на украинском языке) о городах, культурных и исторических памятниках Украины. Он высказал просьбу о помощи этими материалами.

Ответил Б.Билашу, что о его просьбах сообщу в Киев.

Дипломатичний архів МЗС України ф.1, оп.1, спр.2711, арк.43-44. Оригінал.

№ 164

З листа Приморського морського пароплавства голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами В.С.Шевченко з проханням надати матеріали про Україну для популяризації їх в іноземних портах

Находка *30 травня 1974 р.*

Суда Приморского морского пароходства регулярно посещают порты Австралии, США, Канады, где проживает много граждан украинской национальности.

Во время мероприятий, проводимых нашими моряками совместно с зарубежными соотечественниками и иностранцами - членами обществ дружбы с СССР, необходимы материалы, пропагандирующие достижения Украины за годы советской власти.

К сожалению, мы таких материалов имеем очень мало, а они вызывают большой интерес и теплые воспоминания эмигрантов о потерянной Родине.

Руководство и партийный комитет Приморского морского пароходства обращается к Вам с убедительной просьбой. Мы были бы очень признательны президиуму и Вам лично за оказанную помощь в выполнении стоящих перед моряками политических задач.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2894, арк.79. Оригінал.

№ 165
Доповідна записка секретаря ЦК КПУ В.Ю.Маланчука ЦК Компартії України "Про деякі питання поліпшення координації роботи з зарубіжною еміграцією"*

Київ *25 червня 1974 р.*

Цілком таємно.

В условиях международной политической разрядки внешнепропагандистские службы империалистических государств активно разрабатывают новые формы идеологической борьбы. В последнее время они делают особый упор в своей работе на, так называемый национальный вопрос, нередко используя для своих враждебных целей реакционные круги эмигрантов - выходцев из СССР.

Это требует усиления работы по изучению деятельности различных кругов эмиграции в капиталистических странах, разоблачению антисоветской буржуазно-националистической пропаганды, оказанию помощи прогрессивным и дружественно настроенным в отношении СССР эмигрантским организациям и объединениям выходцев из СССР, значительному расширению сферы их влияния на всю эмиграцию в целом.

ЦК Компартии Украины придает серьезное значение вопросам повышения целенаправленности и действенности информационно-пропагандистской работы среди зарубежной общественности, в том числе среди украинской эмиграции в капиталистических странах. В основе этой работы лежит главное положение - завоевать на нашу сторону как можно больше эмигрантов, оторвав их от буржуазно-националистических центров, расположить их к себе и, по возможности, превратить их в друзей нашей страны.

Сейчас в капиталистических странах проживает око-

* Дивю док. № 149, 158, 169, 171.

ло 3 млн. граждан украинского происхождения. По своему составу эта эмиграция неоднородна. Условно ее можно разделить на три группы: трудовая эмиграция, преимущественно дореволюционного периода, значительная часть которой входит в прогрессивные организации или симпатизирует им; буржуазно-националистическая эмиграция, которая состоит, главным образом, из контрреволюционных и антисоветских элементов бывших пособников немецко-фашистских оккупантов; так называемые "нейтралистские круги" преимущественно молодежь, которая родилась за пределами нашей страны, и люди среднего поколения, которые отошли от националистических организаций.

В США прогрессивно настроенные украинцы группируются вокруг Лиги американских украинцев и Лемко-Союза, в Канаде - вокруг Товарищества объединенных украинских канадцев, Рабочего общества взаимопомощи и Общества карпаторусских канадцев, в западноевропейских странах, а также в Австралии, Аргентине и Уругвае - входят в межнациональные патриотические организации выходцев из нашей страны. Ими издается ряд прогрессивных газет и журналов.

Реакционные силы украинской эмиграции объединены более чем в 600 националистических организациях, молодежных клубах, религиозных и так называемых "научных" обществах, действующих главным образом, в Канаде, США, ФРГ, Англии, Франции, Бельгии и ряде других стран. Ими выпускается около 500 газет, журналов, бюллетеней и других периодических изданий. Изменниками советского народа укомплектованы украинские редакции американских радиовещательных станций "Свобода" и "Голос Америки", канадской "Си-Би-Си", ватиканской "Рим" и некоторых других буржуазных радиостанций.

Для осуществления культурных связей с прогрессивной эмиграцией в УССР создано Общество "Украина", которое осуществляет обмен делегациями и туристски-

ми группами, приглашение на учебу в советских вузах, направление за границу советской социально-политической литературы, фотовыставок, кинофильмов и других информационно-пропагандистских материалов. Общество издает для эмиграции еженедельную газету на украинском языке и приложение к ней на английском языке общим тиражом 34000 экземпляров, ежегодно публикует 10-12 брошюр общим тиражом 120000 экземпляров, готовит и направляет свыше 400 статей и других пропагандистских материалов для зарубежных изданий о советском образе жизни и успехах ленинской внешней политики СССР.

Аналогичная работа, как известно, проводится и в других союзных республиках, в частности, прибалтийских, в Армении. Работники отдела информации и зарубежных связей ЦК Компартии Украины и сотрудники общества "Украина" в последнее время побывали в некоторых союзных республиках с целью изучения опыта информационно-пропагандистской работы на зарубежные страны, в том числе политической и идеологической работы среди эмиграции.

Обобщение опыта работы общества "Украина", а также изучение опыта некоторых других республик в области работы с эмиграцией позволяет сделать вывод, что важные и сложные задачи внешнеполитической пропаганды, задачи усиления нашего идеологического влияния на выходцев из СССР в современной обстановке могут быть успешно решены лишь при условии тесной координации усилий всех обществ культурных связей с соотечественниками, действующих в союзных республиках. По нашему мнению, сейчас важно вести дело к большей согласованности действий этих обществ, к совместной выработке основных направлений идеологической работы с соотечественниками за рубежом, к совместному планированию крупных пропагандистских акций среди эмиграции.

Шаги в этом направлении представляется важным

предпринять еще и потому, что на Западе в последнее время наблюдаются усиленные попытки консолидации целого ряда реакционных эмигрантских организаций, объединяющих представителей различных организаций, в их антисоветской деятельности. Эта тенденция проявилась и в деятельности так называемого Антибольшевистского блока народов, Всемирной антикоммунистической Лиги и т.п.

Все это, а наш взгляд, требует дальнейшего совершенствования и более четкой координации работы республиканских обществ культурных связей с соотечественниками за рубежом. Однако, такие общества нередко действуют разрозненно, ощущается отсутствие надлежащей координации их деятельности во всесоюзном масштабе. Таким координирующим центром, на наш взгляд, мог бы стать Советский комитет по культурным связям с соотечественниками за рубежом.

В связи с этим, считали бы необходимым подчинить деятельность общества "Украина" (как, по-видимому, и аналогичных обществ в других союзных республиках) Советскому комитету по культурным связям с соотечественниками за рубежом, изменив соответственно его структуру, формы организации деятельности, придав ему функции и характер общественной организации. Опыт работы Союза советских обществ дружбы и аналогичных организаций в союзных республиках свидетельствует о целесообразности такой координации и централизации.

Такая мера, по нашему мнению, способствовала бы улучшению всестороннего изучения политической жизни и деятельности организаций выходцев из СССР, определению наилучших форм и методов нашей работы с эмиграцией, правильному выбору направлений пропаганды на отдельные страны и регионы, устранению взаимного дублирования республиканских организаций, более рациональному использованию кадровых и материальных ресурсов нашей внешнеполитической пропа-

ганды, всего многообразия средств и каналов информационно-пропагандистской работы на заграницу и, в конечном итоге, повышению эффективности пропаганды советской действительности среди зарубежной общественности.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.1135, арк.2-5. Оригінал.

№ 166
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з власником української картинної галереї і музею в Ніагара-Фоллс М.С.Колянківським про його враження від поїздки в СРСР

Оттава *29 червня 1974 р.*

Посетил Н.Колянкивского в Ниагара-Фоллс. В беседе с ним поинтересовался итогами его недавней поездки в СССР.

Н.Колянкивский высказал удовлетворение оказанным ему в СССР приемом.

Вместе с тем, он заявил, что его поездка пока не дает ощутимых результатов. Единственным реальным итогом является, по его словам, договоренность в Киеве об обмене в 1975 году выставками картин советского художника Глущенко и канадского - Курилика, а также организации в последующем в Ниагара-Фоллс выставок работ Шишко, Яблонской, художников Закарпатья.

Как рассказал Н.Колянкивский, в Москве, в "Новоэкспорте" его приняли весьма холодно. зам. зав<едующего> отделом Колпакова не хотела возобновлять контракт на закупку им для перепродажи в Канаде картин художников УССР, и лишь обращение к зав<едующему> отделом Федосееву спасло положение. Однако, уже минуло более

двух месяцев, а цены на подобранные на Украине картины не получены.

Собеседник рассказал, что хотел будучи в СССР, договориться об организации в своей картинной галлерее выставок не только художников Украины, но и Российской Федерации, прибалтийских республик, Армении и Грузии. Однако в "Новоэкспорте" ему отказали в ознакомлении с имеющимися фондами. Все это, заявил Н.Колянкивский, не может не огорчать, тем более, что "Новоэкспорт" не имеет оснований для претензий, поскольку за все взятые картины с ним произведен полный расчет.

Н.Колянкивский отметил, что его галлерея испытывает определенные финансовые трудности. При ее общей стоимости в полмилиона долларов долг, оставшийся со времени ее строительства, составляет 130 тыс. долларов. Доход от посещения галлереи пока не высок, ибо за три года ее существования в ней побывало 7 тыс. человек.

Собеседник заявил о своем желании сохранить галлерею как очаг пропаганды украинской культуры в Канаде, но заметил, что обстоятельства могут вынудить его искать себе компаньона, а это неизбежно привело бы к изменению проводимой им линии.

В этой связи Н.Колянкивский указал на важность для него поддержки и помощи с советской стороны, подчеркнув свою готовность идти на самое широкое сотрудничество.

Н.Колянкивский также рассказал о своем желании, чтобы картинная галлерея перешла после его смерти в собственность Советской Украины. Он сообщил, что несколько лет тому назад он уведомил об этом Премьер-министра Трюдо, а позднее обратился с соответствующим письмом в Совет Министров Украины. Однако ни от канадской, ни от советской стороны ответа не последовало. Не проявили интереса к этому предложению и во время его недавнего пребывания в Киеве.

Собеседник попросил, чтобы посольство высказало свое отношение к его предложению. Он заметил, что юри-

дическую силу оно могло бы приобрести лишь в случае соответствующей договоренности между Канадой и СССР, и обещал в ближайшее время представить копию своего письма на имя Трюдо.

Касаясь выпускаемого им журнала "Мы и свит", Н.Колянкивский высказал надежду, что после его бесед в Киеве будет улучшено обеспечение его материалами для печати. Он высказал большое желанне получать еженедельный информационный бюллетень РАТАУ, однако, заметил, что плата за него, даже чисто символическая, оказалась бы ему не под силу.

Н.Колянкивский выразил удивление в связи с тем, что регулярно направляемый им на Украину журнал "Мы и свит" перестал поступать даже к официальным лицам.

Ответил собеседнику, что о всех затронутых им вопросах сообщу по назначению.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.271, арк. 55-56. Оригінал.

№ 167
З телефонної розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.ТЛапицького з генеральним секретарем "Всесвітнього конгресу вільних українців" Ю.Шимком про стан здоров'я ув'язненого дисидента В.Мороза*

Оттава *9 липня 1974 р.*

Ю.Шимко позвонил по телефону в Посольство и попросил о приеме Послом делегации Конгресса.

* Див. док. № 162.

Мотивируя просьбу, он сообщил, что 8 июля звонил в Москву академику Сахарову и последний рассказал, что В.Мороз начал с 1 июля голодовку и это серьезно угрожает его здоровью.

Украинская общественность в Канаде, сказал Ю.Шимко, очень обеспокоена, что голодовка Мороза может иметь смертельный исход, и поэтому мы хотели бы просить советские власти проявить гуманность и великодушне.

На мою реплику о том, что не следует верить необоснованным слухам, исходящим из диссидентских источников, Ю.Шимко ответил, что быш бы рад, если бы это не соответствовало действительности, и попросил Посольство дать более достоверную информацию.

Ю.Шимко заявил, что не считает проводимые Конгрессом демонстрации и пикетированне Посольства наилучшим способом решения вопроса, ибо такие действия не могут способствовать советско-канадским отношениям, и заметил, что хотел бы искать выхода из создавшейся ситуации на пути переговоров.

Со своей стороны сказал, что отказ Конгресса от упомянутых акций можно было бы только приветствовать.

Ю.Шимко сообщил, что делегация будет состоять из 2-3 человек (него самого и церковных деятелей). Он высказал надежду, что встреча не получит огласки.

Ответил Ю.Шимко, что о его просьбе доложу Послу.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.2711, арк.58. Оригінал.

№ 168

Інформація голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко першому секретарю Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицькому про літературу, надіслану славістичним факультетам канадських університетів

Київ *12 липня 1974 р.*

Как Вам известно, планом мероприятий по усилению пропагандистской работы на Канаду нами было предусмотрено систематическое направление литературы славистическим факультетам канадских университетов.

Выполняя этот план, Украинское общество дружбы в течение первого полугодия послало некоторое количество литературы университетам в Монреале, Торонто, Виннипеге, Эдмонтоне, Реджайне, Саскатуне, Калгари, Ванкувере.

Среди направленных томов были такие названия как "Радянська енциклопедія народного господарства УРСР", "Радянська енциклопедія історії України", альбомы, учебник украинского языка на английском языке и другие.

Большинство из библиотек славистических факультетов этих университетов ответило нам. Приводим некоторые из писем:

"Мы только что получили Ваш чрезвычайно ценный дар для библиотеки факультета славянских языков. Книги исключительно интересны и будут очень ценным дополнением к нашим украинским фондам. Примите нашу самую искреннюю благодарность. С.Пристли, руководитель ф<акультета> славянских языков Альбертского университета".

"...Ваши книги будут переданы как дар от вашей орга-

низации университетской библиотеки, некоторые из них останутся для пользования на факультете. Еще раз благодарим. Надия Попил, ф<акультет> славянских языков Саскачеванского университета, Реджайна".

11 июля направили Вам авиапочтой украинскую детскую литературу, а также библиотечку украинской современной поэзии для передачи "осередку української культури" в Виннипеге.

Украинское общество дружбы уже подало свои предложения по развитию породненных связей между Львовом и Виннипегом. Подробно о них сообщим несколько позже.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2869, арк.58-59. Оригінал.

№ 169
З листа Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.М.Яковлєва ЦК КПУ з пропозиціями по роботі серед української еміграції*

Оттава *17 липня 1974 р.*

Секретно

При этом направляем предложения по работе с украинской эмиграцией в Канаде, предусматривающие наряду с дальнейшим укреплением сотрудничества с прогрессивными эмигрантскими организациями, меры по усилению нашего влияния на реалистически настроенные националистические группировки и изоляцию экстремистских эмигрантских кругов.

О решении просим информировать.

* Див. док. № 155, 164, 171.

Приложение: упомянутое на 2 л., секретно*.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.1135, арк.63. Оригінал.

Додаток № 1

З пропозицій по роботі з українською еміграцією в Канаді

<...>2.Передать в 1975 г. в дар украинцам Канады памятник Л.Украинки, направить делегатов на его открытие.

3.Улучшить снабжение отделений "Глоуб Турс" (в Торонто, Монреале, Виннипеге, Эдмонтоне, Ванкувере и Виндзоре) туристской и справочной литературой, организовать в них постоянно действующие выставки советской фотохроники.

4.Подготовить программу обменов между Львовом и Виннипегом, согласовать ее с муниципалитетом Виннипега и добиваться ее реализации (обмен делегациями городов, артистическими группами, отдельными деятелями культуры и искусства, спортделегациями, фотовыставками, кинофильмами и пр.).

5.Организовать в Виннипеге в 1975 г. через мэра города С.Дзюбу советскую космическую выставку.

6.Организовать в 1974-75 г.г. выставку украинского декоративного и прикладного искусства в селе-музее украинского культурного наследия (Эдмонтон).

7.Организовать в картинной галерее Н.Колянкивского (Ниагара Фоллс) регулярные выставки работ советских художников (Украины, Российской Федерации, прибалтийских республик, Грузии, Армении) <...>

9.Передать в 1974-75 г.г. публичным библиотекам в

* Див. дод. № 1.

Виннипеге, Эдмонтоне, Реджайне, Торонто, Оттаве библиотечки украинской советской литературы.

10.Принять предложение Эдмонтонского университета о восстановлении дружеских отношений и научных обменов с Киевским университетом.

11.Изучить и решить вопрос о проведении в 1975 г. для канадских туристов-украинцев в Киеве курсов украинского народного танца.

12.Решить вопрос о приеме на учебу в Киеве известного в эмиграции деятеля культуры В.Климкива, а также приглашении в УССР председателя Виннипегского комитета по связям со Львовом Б.Хевака.

13.Вести через руководителей учительских организаций Ю.Дуравца и Б.Билаша работу по продвижению наших учебных пособий (учебники, магнитопленки, учебные фильмы и пр.) в среду учителей и школьников-украинцев в Канаде.

14.Вести через президента "Нейшнл консерт эйдженси" М.Муцака работу по пропаганде в эмигрантской среде культуры и искусства Советской Украины (гастроли Д.Гнатюка и Е.Мирошниченко, ансамбля "Червона рута", их пропагандистское обеспечение и пр.).

15.Вести работу по продвижению наших материалов в националистическую печать ("Вильне слово", "Новый шлях" и др.).

16.Издать в Канаде через редактора журнала "Форум" А.Грегоровича туристский справочник об УССР <...>

ЦДАГО України, ф. 1, оп. 25, спр. 1135, арк. 64. Оригінал.

№ 170
Лист голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко Надзвичайному і Повноважному Послу СРСР в Канаді О.М.Яковлєву з пропозиціями по роботі з українськими організаціями Канади

Київ *2 вересня 1974 р.*

Благодарим Вас за внимательное отношение к предложениям Общества по усилению работы на Канаду. Ваши ценные рекомендации мы, несомненно, учтем в практической деятельности Общества.

1.Украинское общество дружбы совместно с Львовским горсоветом подготовило и согласовало в инстанции план развития связей породненных городов Львова и Виннипега на 1975-76 годы, который в ближайшее время Львовский горсовет направит С.Дзюбе.

В план культурного сотрудничества ССОД на 1975 год мы вносим предложение включить следующее:

1.Приглашение делегации Виннипега сроком на 7 дней для обсуждення вопросов проведения Дней Львова в Виннипеге.

2.Проведение Дней Львова в Виннипеге. Направление группы львовских самодеятельных артистов в составе 20-25 человек на безвалютной основе и делегации в составе 3-4 человек сроком на 10 дней для участия в Днях.

3.Направленне к Дням информационно-пропагандистских материалов: выставок, кинофильмов, литературы и др.

В 1976 году планируется проведение аналогичных мероприятий во Львове.

Украннское общество дружбы , Общество "Украина", Львовский горсовет направили приглашение Б.Хеваку,

председателю Комитета по развитию связей породненных городов Львова и Виннипега посетить Украину в этом году в любое удобное для него время сроком на 21 день, для обсуждения плана, предложенного нами.

II.Относительно гастролей Е.Мирошниченко, Д.Гнатюка.

Украинское общество дружбы направило М.Муцаку, устроителю гастролей, все необходимые рекламные материалы об артистах: большое количество фотографий, отзывы зарубежной прессы о предыдущих гастролях, грампластинки. Сейчас готовим перевод программ концертов на английский и французский языки.

Что касается статей об артистах, то в пресс-бюллетене "По Советской Украине", № 8 помещена статья о Евгении Мирошниченко. Статья же о Д.Гнатюке будет Вам отправлена дополнительно.

Мы уже располагаем всеми материалами об ансамбле "Червона рута", которые вышлем Вам и М.Муцаку, как только будет подписан контракт.

III.О поездках тургрупп с Украины.

Общество обратилось в ССОД с предложением включить в план культурного обмена на 1975 год спецтургруппу наших активистов и Общества "Украина" только в Канаду сроком на 21 день. В маршрут поездки группы будут включены все крупные города Канады, где есть украинская эмиграция. Мы приложим все усилия к тому, чтобы тщательно продумать программу пребывания группы и заблаговременно подготовить ее.

IV.Делегация деятелей культуры Канады.

Общество каждый год принимает делегации от Ассоциации "Канада-СССР" и Общества "Квебек-СССР". В этом году мы уже приняли две делегации от М.Лукача и одну от А.Пакэна, но уровень этих делегаций был невысок. Мы с удовольствием примем на Украине таких людей, которые, не являясь членами обществ дружбы, своей поездкой в качестве делегатов способствовали бы повышению авторитета и влияния этих обществ на канад-

скую общественность. Были бы признательны Вам, если бы Посольство нашло возможность обсудить этот вопрос с руководством обществ.

V.Контакты с ансамблем им. Т.Г.Шевченко

Мы сознаем тот факт, что Украинскому обществу дружбы не следует выходить на прямые контакты с ансамблем. Как нам сообщила последняя делегация от Ассоциации "Канада-СССР", ансамбль стал ее коллективным членом. Если это так, то для нас открывается возможность сотрудничества с ним. Если же нет, то мы просили бы Ваших рекомендаций относительно прямых контактов ансамбля с Украинским хоровым обществом. Еще раз благодарим Вас за постоянную помощь в нашей работе.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2868, арк.74-76. Оригінал.

№ 171
Лист секретаря ЦК КПУ В.Ю.Маланчука Надзвичайному і Повноважному Послу СРСР в Канаді О.М.Яковлєву з питань подальшого розгортання інформаційно-пропагандистської роботи серед української еміграції*

Київ *16 вересня 1974 р.*

Секретно

Вопросы дальнейшего развертывания информационно-пропагандистской работы среди украинской эмиграции, поставленные в Ваших письмах и информациях Посольства, обсуждались на совещании руководителей республиканских учреждений и ведомств, которое состоялось в отделе информации и зарубежных

* Див. док. № 149, 158, 165, 169.

связей ЦК Компартии Украины 20 августа с.г. В работе совещания принял участие первый секретарь Посольства СССР в Канаде тов.Лапицкий В.Т. В ходе обсуждения определены обязанности каждой из организаций по реализации предложений.

Часть вопросов, такие, как выработка программы связей породненных городов Львов-Виннипег, возобновление связей между Киевским и Эдмонтонским университетами, приглашение отдельных представителей эмиграции на Украину, находятся в стадии разрешения. Об окончательном решении Вы будете информированы дополнительно.

Приглашение делегации ТОУК, передача в дар украинцам Канады памятника Л.Украинки, организация художественных выставок и курсов украинского народного и современного танца в Киеве для иностранцев будут предусмотрены в планах обществ дружбы и "Украина" на 1975 год.

Просьбы относительно обеспечения канадских организаций информационно-пропагандистскими материалами, в т.ч. и статьями к 30-летию освобождения Советской Украины от немецко-фашистских захватчиков, справочной и туристической литературой, фотоподборками, магнитозаписями и т.п. уже выполняются обществами дружбы и "Украина". Посланы также 6 комплектов художественной и социально-политической литературы для канадских городских библиотек (90 наименований книг в каждом комплекте). Продолжается работа по продвижению выгодных нам материалов в националистическую печать. Госкинокомитет УССР изучает возможности улучшения обеспечения Посольства кинофильмами.

От А.Грегоровича Обществом дружбы получен проспект путеводителя по УССР, который он собирается издать. К концу года Общество обеспечит его необходимыми материалами по всем разделам.

Специальное обращение к эмиграции в связи с 30-

летием освобождения УССР от немецко-фашистских захватчиков приниматься не будет. Мысль о готовности Советской Украины и впредь развивать с украинской эмиграцией культурные связи и оказывать ей помощь в сохранении национальной культуры на базе отказа от антисоветизма будет проведена в редакционной статье газеты "Вісті з України" и в передачах иновещания украинского радио.

Пользуясь случаем, уважаемый Александр Николаевич, чтобы еще раз поблагодарить за помощь, оказываемую Вами лично и сотрудниками Посольства, в частности тов.Лапицким В.Т., в развитии связей и контактов с прогрессивными организациями украинской эмиграции в Канаде и канадцами украинского происхождения вообще.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.1135, арк.46-47. Оригінал.

№ 172

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з головою Альбертського провінційного комітету ТОУК М.Алексієвичем з приводу розвитку руху поріднення міст, взаємовідносини з керівництвом музею "Село української культурної спадщини"

Оттава *19 жовтня 1974 р.*

Будучи в Торонто, имел беседу с М.Алексиевичем. Последний рассказал, что на выборах 16 октября с.г. мэром Эдмонтона был избран В.Гавриляк, известный сво-

ими симпатиями к Советской Украине. Собеседник подчеркнул, что В.Гавриляк, будучи одним из богатых людей Эдмонтона, никогда не причинял никакого вреда ТОУК, а во время последних выборов даже обращался к Товариществу за поддержкой. Альбертский провком ТОУК порекомендовал В.Гавриляку последовать примеру мэра Виннипега С.Дзюбы в развитии дружеских связей в Украиной. М.Алексиевич заметил, что было бы желательно повести работу в направлении породнения Эдмонтона с одним из городов Украины.

Касаясь положения в украинском селе-музее, собеседник сообщил, что отношения провкома ТОУК с Ф.Лакустой продолжают оставаться напряженными. Полученную из Киева для села-музея выставку народного искусства провком не решился передать Ф.Лакусте, опасаясь, что он заберет ее в свое личное пользование. В конце года состоится отчетное заседание правления села-музея, на котором Ф.Лакуста будет, очевидно, переизбран. В составе правления есть надежные люди, из числа которых можно подобрать кандидатуру вместо Ф.Лакусты, заявил М.Алексиевич.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2870, арк.85. Оригінал.

№ 173

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з керівниками "Села-музею української культурної спадщини" з приводу можливостей його подальшого розвитку*

Едмонтон *8 листопада 1974 р.*

Будучи в Эдмонтоне, имел беседу с представителями ТОУК в правлении села-музея - Д.Урсуляком (член

* Див. док. № 152.

контрольной комиссии) и А.Мокрием (казначей), а также с президентом села-музея Ф.Лакустой.

Д.Урсуляк и А.Мокрий сообщили о кризисном положении в руководстве села-музея, вызванном поведением Ф.Лакусты. По их словам, последний с весны с.г. стал занимать все более непримиримую позицию в отношении ТОУК, сближаясь одновременно с националистами (особенно, церковниками) и полицией. Следствием этого явилось его недоброжелательное отношение к А.Пидсухе, приглашенному им же на открытие села-музея, обвинение А.Мокрия в растратах и возбуждение дела против него в полиции, в связи с чем А.Мокрий был вынужден временно оставить должность казначея, а также <выразить-сост.> нежелание сотрудничать с правлением в целом, что настроило против Лакусты большинство его членов.

Собеседники подчеркнули, что лучшим выходом из этого кризиса явилось бы отстраненне Лакусты от руководства музеем, в связи с чем ими сейчас проводятся консультации в правительстве Альберты о возможностях выкупа правительством, принадлежащих Лакусте земли и экспонатов музея, и передачи их в управление, созданной при музее организации.

Ф.Лакуста выразил удовлетворение встречей, пригласил осмотреть "Село-музей" и посетить его дом. Он сказал, что кризисное положение в организации возникло в результате стремления политических группировок, как правых, так и левых, завладеть ею. Он же задумал этот музей как сугубо культурный центр и памятник первым украинцам-эмигрантам, стоящий вне политики. По его словам, из-за этого он имел немало неприятностей от бандеровцев, а в последнее время испытывает нажим со стороны ТОУК, президент которого П.Прокопчак заявил, что "пока село не будет принадлежать ТОУК, оно не получит никаких экспонатов с Украины".

Собеседник заметил, что выдвигая эти требования,

ТОУК не оказывает ему никакой помощи, в связи с чем на Украину он ездит и приобретает экспонаты исключительно за свой счет<...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2870, арк.89-90. Оригінал.

№ 174
Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з мером м.Едмонтона В.Гавриляком з приводу розвитку культурних зв'язків

Едмонтон *8-9 листопада 1974 р.*

Будучи в Эдмонтоне, посетил 8 ноября вместе с артистами Д.Гнатюком и Е.Мирошниченко В.Гавриляка. Поздравил его с избранием на пост мэра Эдмонтона.

В.Гавриляк тепло приветствовал гостей, с удовлетворением вспоминал о своем пребывании на Украине и посещении им Д.Гнатюка в Киеве. Касаясь своего избрания, заметил, что думает быть на посту мэра лишь один срок.

При встрече с В.Гавриляком 9 ноября на приеме в Эдмонтонском университете спросил у него, как он отнесся бы к идее породнения Эдмонтона с одним из городов в Советском Союзе.

Собеседник сказал, что является сторонником развития культурных и иных связей с СССР, в частности, с Украиной, ибо видит в этом путь к лучшему взаимопониманию между народами обеих стран. Он подчеркнул, что к идее породнения городов относится положительно и думает, что такие связи Эдмонтон мог бы установить, к примеру, с Киевом.

Спросил у В.Гавриляка, можно ли о его пожелании сообщить в Киев.

Собеседник ответил утвердительно, Он высказал намерение вновь посетить Украину, заметив, однако, что из-за загруженности делами вряд ли сможет осуществить эту поездку раньше 1976 года.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2870, арк.86. Оригінал.

№ 175

Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з секретарем Альбертського провінційного комітету ТОУК Ю.Соломоном стосовно наукових і культурних контактів між Україною і Канадою*

Едмонтон *9 листопада 1974 р.*

Будучи в Эдмонтоне, имел беседу с Ю.Соломоном. Собеседник подчеркнул важность гастролей Д.Гнатюка и Е.Мирошниченко для работы с украинцами в Канаде, отметил, что их проведение вылилось в острую политическую борьбу, прежде всего, между прогрессивными и реакционными силами украинской эмиграции. Но, по-существу, сказал Ю.Соломон, борьба за успех гастролей и каждого концерта, в отдельности, - это борьба за дальнейшую разрядку международной напряженности, против препятствий, чинимых сторонниками "холодной войны" делу развития советско-канадского сотрудничества. К сожалению, заявил собеседник, прогрессивная общественность слишком поздно поняла это и потому не придавала должного поли-

* Див. док. № 153, 154.

тического значения посещению концертов. Однако, при будущих гастролях советских артистов, а их следует организовывать как можно чаще, мы приготовимся к ним лучше н поднимем больше людей.

Отвечая на вопрос, Ю.Соломон положительно охарактеризовал профессора М.Галацана, возглавляющего отделение по изучению СССР и стран Восточной Европы в Альбертском университете. Собеседник отметил, что М.Галацан и, особенно, профессор математики этого же университета Ф.Устина решительно выступили против бойкота концертов, а последний даже организовал пресс-конференцию для артистов и сам выступил в печати в их защиту. Ю.Соломон подчеркнул, что Ф.Устина является другом СССР, фактически примкнул к ТОУК и ведет активную положительную работу среди преподавательского состава университета.

Поделился с Ю.Соломоном впечатлениями от беседы с президентом "Украинского села -музея" Ф.Лакустой. Отметил, что, очевидно, последний подвергается большому давленню и обработке со стороны националистов, а ТОУК своей резкой позицией не только не привлекает его, но, наоборот, толкает прямо в объятия врага. Такая линия может превратить Лакусту из нейтрала, питавшего симпатии к СССР, в антисоветчика.

Попросил Ю.Соломона подумать над этим. Также посоветовал еще раз обсудить решенне не передавать Лакусте, высланной из Киева для "Села", но полученной в Эдмонтоне ТОУК, выставки украинского народного искусства.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2870, арк.87-88. Оригінал.

№ 176

Доповідна записка завідувача відділом інформації та зарубіжних зв'язків ЦК КПУ І.А.Пересаденка та заступника завідувача відділом пропаганди і агітації ЦК КПУ А.В.Мяловицького секретарю ЦК Компартії України В.Ю.Маланчуку щодо видання літератури іноземними мовами

Київ *27 листопада 1974 р.*

За Вашим дорученням відділами пропаганди і агітації й інформації та зарубіжних зв'язків разом з Держкомвидавом УРСР розглянуто лист голови президії Українського товариства дружби тов.Шевченко В.С., у якому порушується питання про збільшення видань іноземними мовами. Враховуючи, що внаслідок відсутності в республіці спеціалізованого видавництва, випуск літератури іноземними мовами здійснюється з великими труднощами і не задовольняє існуючої потреби, відділ пропаганди і агітації ЦК Компартії України доручив Держкомвидаву УРСР вирішити питання про створення на Україні філіалу московського видавництва "Прогрес". Голова Держкомвидаву УРСР тов.Пащенко А.Я. вніс відповідні пропозиції у Держкомвидав СРСР.

Створення в республіці спеціалізованого філіалу видавництва "Прогрес" дозволить повністю забезпечити потребу в збільшенні випуску літератури іноземними мовами.

Тов.Шевченко В.С. з таким вирішенням питання погодилась*.

ЦДАГО України, Ф.1, оп.25, спр.1135, арк.66. Оригінал.

---

* На документі примітка заступника завідувача відділом пропаганди і агітації ЦК Компартії України А.В.Мяловицького: "Доповідалось секретарю ЦК Компартії України Маланчуку В.Ю. З висновками відділів згоден. А.Мяловицький. 2/XII-74 р."

№ 177

Запис розмови голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко з виконавчим директором Асоціації "Канада-СРСР" М.Лукачем щодо перспектив наукових і культурних зв'язків

Київ *9 грудня 1974 р.*

9 грудня 1974 року в Українському товаристві дружби відбувся прийом М.Лукача, який відвідав Київ на запрошення Союзу радянських товариств дружби. Бесіду проводила голова президії Товариства тов.Шевченко В.С.

I/ М.Лукач звернувся з проханням допомогти Євгену Дольному в замовленні на Україні хорового твору спеціально для ансамблю ім.Т.Г.Шевченка. 8 червня 1975 року в Торонто відбудеться річний звітний концерт ансамблю, на який Є.Дольний хотів би запросити композитора з України. Питання замовлення музичного твору і запрошення митця до Канади в червні 1975 року, ставилося перед секретарем КВК ТОУК В.Гарасимом, але керівництву ансамблю було відмовлено в будь-якій допомозі.

Вільям Морріс президент ансамблю та Євген Дольний збираються приїхати на Україну в січні 1975 року, як туристи, для обговорення цих проблем.

Просили передати Є.Дольному, що Українське товариство дружби буде всіляко сприяти вирішенню всіх питань.

2/У вересні 1974 року Товариство карпаторуських канадців відзначило своє 45-річчя, але через 2-3 роки воно перестане існувати. Прикро це визнавати, сказав Лукач, але це факт. Товариство має багатий архів, на матеріалах якого можна було б написати книжку про історію карпаторосів у Канаді, пов'язавши історичний

матеріал з сучасним життям лемків на Україні. М.Лукач вважає, що в Канаді немає такої людини, яка б могла зробити дослідження. Він хотів би приватно запросити з України на 2-3 місяці науковця (бажано лемка) з метою упорядкування архіву та підготовки матеріалу для книжки.

3/На прохання редактора журналу "Ukraine" М.Лукач зробив макет одного з його номерів, застосувавши сучасний метод розміщення фото й текстового матеріалу на сторінці. Крім технічних недоробок, Лукач зауважив відірваність журналу "Ukraine" від життя Радянського Союзу, від розвитку братніх республік.

Радянські видання англійською мовою, які розповсюджуються в Канаді, мають безліч американських і канадських конкурентів, журналів, які видаються за останнім словом поліграфії та з врахуванням психології читача.

М.Лукач вважає, що газета "News from Ukraine", що видається Товариством "Україна", та журнал "Ukraine", який невідомо чий орган, сприяють виникненню націоналістичних тенденцій в українському прогресивному русі в Канаді. На його думку, газета і журнал повинні бути сучасно оформленими друкованими органами Товариства дружби, які б відображали успіхи УРСР у сім'ї дружніх народів Радянського Союзу.

4/Фірма "Кенсов" з січня 1975 року почне прокат радянських кінофільмів у таких містах як Монреаль, Торонто, Вінніпег, Едмонтон, Калгарі, Реджайна, Ванкувер, де будуть придбані кінотеатри не більше як на 200 місць. Фірма має вже 17 кінофільмів, за розповсюдження яких і прокат відповідає Л.Олексюк.

М.Лукач сказав, що їх фірма (його партнерами є Дайсон Картер - редактор журналу "Північні сусіди" і Джордж Лежебоков, який займається обслуговуванням радянських кораблів у Ванкувері) заплатила "Совэкспортфильму" 40 тисяч доларів за 20 фільмів. Прибутки фірми від показу радянських кінофільмів буде

використовувати Асоціація "Канада-СРСР" для активізації своєї діяльності.

5/25 листопада 1974 року федеральний уряд Канади офіційно визнав Статут Асоціації "Канада-СРСР", що відкриває перед нею нові перспективи - одержання більшої фінансової допомоги від впливових осіб, можливість запрошувати делегації з СРСР, розширення сфери діяльності фірми "Кенсов" (як турфірми і гастрольного бюро з 1976 року), підвищення авторитету й впливу Асоціації в цілому.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2961, арк.9-10. Оригінал.

№ 178

Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з головою Комітету Вінніпега по зв'язкам з Львовом Б.Хеваком і співголови Комітету Я.Семчишиним з приводу їх перебування на Україні

Оттава *13 грудня 1974 р.*

Будучи в Виннипеге, встретился и имел беседу с Б.Хеваком и Я.Семчишиным. Собеседники рассказали, что поездка в СССР произвела на них большое впечатление и выразили благодарность за теплый прием на Украине.

Б.Хевак и Я.Семчишин заявили, что итоги поездки в ближайшее время будут доложены ими в правительстве Манитобы и Комитету Виннипег-Львов. Они высказали твердое намерение организовать осенью 1975 г. "Дни Львова" в Виннипеге, заметив, что рассчитывают на приезд в этой связи львовского ансамбля "Юность" и некоторых других солистов, делегации Львовского

горисполкома, присылку выставок, кинофильмов и других материалов об УССР (в частности, видеопленок для телевидения). Б.Хевак подчеркнул, что самой срочной и сложной задачей является сейчас для них решение проблемы финансирования приема ансамбля "Юность".

Собеседники далее заявили, что важным итогом поездки считают также договоренность о проведении в Канаде летних курсов украинского народного танца с помощью 3-4 преподавателей с Украины и что рассчитывают на помощь в организации этих курсов как со стороны городских, так и провинциальных властей. Они сообщили, что данный вопрос также обсуждается с ТОУК. Я.Семчишин заметил, что курсы целесообразно провести в июле 1975 г., допустив к обучению на них всех желающих, после чего в первых числах августа на ежегодном украинском фестивале в Дофине организовать смотр достижений их участников.

Отвечая на вопрос, собеседник заявил, что в будущем году он лично намерен заниматься организацией фестиваля в Довфине и сделает все необходимое для того, чтобы не допустить каких-либо антисоветских акций как на фестивале, так и в период "Дней Львова" в Виннипеге. Б.Хевак и Я.Семчишин сказали, что, по их мнению, кульминационный пункт в кампании против СССР в связи с "делом" Мороза уже миновал.

Собеседники сообщили, что определенные украинские круги высказывают недовольство в связи с их поездкой в СССР, однако, они не придают этому значения, ибо уверены, что их деятельность отвечает интересам большинства жителей Виннипега и украинского населения в целом.

Останавливаясь на отдельных эпизодах своей поездки на Украину, Б.Хевак и Я.Семчишин высказали сожаление по поводу недоразумения, возникшего в связи с передачей ими во Львове флажков с желто-голубыми эмблемами 100-летия Виннипега.

Отвечая на вопрос, они высказали досаду по поводу стремления в ходе поездки отдельных лиц приукрашивать действительность, провозглашать на приемах "пропагандистские" тосты без учета политических взглядов гостей. По заявлению Б.Хевака, его обидело то, что ему не разрешили посетить родное село, хотя он и находился всего лишь в 3-4 км от него. Аналогичное нарекание высказал и Я.Семчишин.

В заключение, и Хевак, и Семчишин вновь выразили большую благодарность за поездку и заявили о своем искреннем желании развивать дружеские связи с Украиной.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2961, арк.65-66. Оригінал.

№ 179
З повідомлення РАТАУ про утворення в Одесі міського відділення Товариства дружби "СРСР-Канада"

Київ *18 грудня 1974 р.*

Здесь создано городское отделение Общества дружбы "СССР-Канада". По этому случаю состоялось учредительное собрание представителей общественности. В работе собрания приняла участие председатель президиума Украинского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами В.С.Шевченко.

Давние дружеские контакты связывают Одессу с канадским Ванкувером. Эти два крупнейших портовых города породнены между собой. У их причалов часто швартуются рядом суда обеих стран. И Одесса, и Ванкувер популярны у туристов.

Создание нового отделения Общества дружбы "СССР-Канада" будет способствовать дальнейшему

укреплению дружбы и взаимопонимания между народами Советского Союза и Канады.

ЦДАВО України, ф.5111, оп.1, спр.1019, арк.316. Оригінал.

№ 180
Інформація голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами В.С.Шевченко ЦК КПУ про перебування в СРСР делегації Комітету побратимства Вінніпег-Львів

Київ *24 грудня 1974 р.*

Делегация в составе Богдана Хевака - председателя Комитета побратимства Виннипег-Львов, Ярослава Семчишина - сопредседателя этого же Комитета по вопросам культурного обмена находилась в Советском Союзе с 5 по 26 ноября 1974 года по приглашению Украинского общества дружбы, Общества "Украина" и Львовского горсовета. За это время она посетила Львов, Тернополь, Киев, Канев, Полтаву, Москву.

Во Львове делегация присутствовала на военном параде и демонстрации трудящихся, посвященных 57-й годовщине Великого Октября, встретилась с активистами львовского областного отделения Общества "СССР-Канада", присутствовала на концертах заслуженного самодеятельного ансамбля танца УССР "Юность", а также ансамбля "Галичина", просмотрела кинофильмы о Львове, посетила детский сад, Дворец пионеров, Политехнический институт, редакцию газеты "Вільна Україна", автобусный завод и завод "Электрон". Делегация была принята председателем Львов-

ского городского Совета депутатов трудящихся тов.Мусиевским Р.А.

Во время беседы в горсовете Хевак прежде всего заявил, что они приехали на Украину не как представители того лагеря украинцев, к которому они принадлежат, а как представители г.Виннипега, уполномоченные обсудить вопросы развития связей со Львовом, со всей Советской Украиной.

"Без таких контактов сохранение и развитие украинской культуры в Канаде теперь невозможно. Все, что мы сейчас имеем у себя, сказал Семчишин - это все мертвое. Нам необходима ваша помощь, ваша поддержка. Породнение наших городов открыло нам двери для культурного сотрудничества, что было невозможным долгие годы"

Делегация согласилась взять за основу план развития породненных связей, предложенный Львовом на 1975-76 гг.

1.Обмен делегациями.

Комитет побратимства направит делегацию во Львов в мае 1975 года для детального обсуждения плана проведения Дней Львова в Виннипеге. В состав делегации возможно войдут Хевак или Семчишин, член комитета, не украинец, Ольга Фуга (или кто-либо другой).

Семчишин выразил мысль, что для пользы дела было бы хорошо, чтобы Украину посетил Премьер-министр провинции Манитоба Шраер или министр по делам туризма, отдыха и культуры. Семчишин после возвращения из поездки по Украине собирается представить им отчет о результатах переговоров, надеясь на поддержку с их стороны, а также предложить одному из них поехать на Украину в составе делегации Комитета.

II.Дни Львова в Виннипеге.

1.Время их проведения зависит от возможности аренды концертного зала в Виннипеге.

2.После просмотра концертной программы самодеятельных ансамблей "Юность" и "Галичина" делегация отдала предпочтение "Юности", высоко оценив мастерство танцоров, репертуар, костюмы. Хевак намерен дополнительно обсудить вопрос количественного состава ансамбля в смысле его увеличения до 35-40 человек (учитывая оркестр из 5-ти человек и 2-х солистов), что и будет, очевидно, одним из вопросов, которые поставит перед нами майская делегация.

Хевак и Семчишин выразили уверенность, что ансамбль будет иметь большой успех в Виннипеге, и считают возможным организовать его выступление в других городах.

3.Комитет побратимства считает, что первый шаг в его деятельности, т.е. проведение Дней Львова в Виннипеге, будет очень трудным, но он приложит все усилия к тому, чтобы этот шаг был успешным. От этого зависит вся дальнейшая работа Комитета по расширению культурных контактов с Украиной, в которых он очень заинтересован.

В этой связи Хевак высказал мысль, что определенные требования к репертуару Львовского и Виннипегского ансамблей будет как с их, так и с нашей стороны. (Хевак имел ввиду исключить русские танцы из программы концерта ансамбля "Юность". Хотя Семчишин, например, считает, что в проведении Дней Львова в Виннипеге Комитет не должен ориентироваться только на украинскую публику. "Если иметь ввиду только украинцев, то не стоит все это и начинать", сказал он.

В рамках проведення Дней Львова в Виннипеге и Виннипега во Львове Семчишин внес предложение обменяться выставками литературы для детей, детского рисунка на заданную тему, сувенирами, а также кинооператорами для съемок фильмов о городах-побратимах, спортсменами.

III.Дни Виннипега во Львове.

Делегация очень обеспокоена тем, что в Виннипеге сейчас практически нет квалифицированно подготовленного самодеятельного коллектива, способного представить Виннипег на Украине. Хевак и Семчишин неоднократно говорили во Львове и Киеве, что им придется хорошо потрудиться, чтобы привезти в 1976 году на Дни Виннипега достойный уровня нашей самодеятельности коллектив. Для Хевака по его просьбе была нодобрана необходимая литература по постановке украинских народных танцев.

Делегация познакомилась с художественным руководителем ансамбля "Юность" Мирославом Вантухом и, возможно, будет поднимать вопрос о приглашении его в Виннипег с тем, чтобы он помог подготовить один из коллективов (Хевак говорил о "Русалке") для поездки на Украину в 1976 году. Правда, Семчишин говорил, что было бы хорошо привезти оперу "Запорожец за Дунаем".

В Киеве делегация присутствовала на репетициях хоровой капеллы "Думка" и народного хора имени Веревки, осмотрели Музей украинского изобразительного и декоративно-прикладного искусства, посетила Киево-Печерский историко-культурный заповедник, музей Великой Отечественной войны. Делегация быша принята в редакции журнала "Перець", в Консерватории, Университете, на кафедре гражданского и хозяйственного права, в Украинском обществе дружбы и Обществе "Украина".

На беседе в Украинском обществе дружбы делегация выразила удовлетворение результатами переговоров во Львове, поблагодарила за приглашение и хорошо организованную программу пребывания.

На беседе делегация была информирована о формах деятельности Украинского общества дружбы по развитию и укреплению породненных связей городов УССР с городами в зарубежных странах и о его готовности всемерно способствовать культурным контактам

Львова и Виннипега.

Обсуждались вопросы обмена:

-выставками живописи в сопровождении художника. Была высказана мысль, что в этом вопросе можно было бы Виннипегу сотрудничать с Колянкивским;

-телефильмами. Семчишин считает, что использование телевидения для культурного сотрудничества имеет огромные перспективы. Телефильмы о Львове, Советской Украине смотрели бы не только в Виннипеге и Манитобе, но и во всей Канаде. Однако, современные советские телефильмы по техническим причинам не подходят для показа по канадскому телевидению, и Семчишин предложил обменяться съемочными камерами;

-кинофильмами. Семчишин привез сценарии четырех фильмов и просил перевести их на украинский язык с тем, чтобы они могли эти фильмы прислать нам. Перевод был сделан, по тематике фильмы нам подходят, однако, мы просили перед посылкой любых фильмов указывать их авторов;

-фотовыставки. Семчишин говорил о том, что 8-9 января 1975 года в Виннипеге будет открыт новый большой зал конвенции и было бы хорошо иметь к его открытию фотовыставку. Делегации была показана фотовыставка "Советская Украина" и фотовыставка "Современное украинское народное прикладное искусство". Гости сказали, что они посоветуются и сообщат дополнительно какую из этих выставок хотели бы получить.

На беседе поднимался Хеваком вопрос о заказе в Киеве танцевальных сапог и некоторых музыкальных инструментов. Мы обещали содействие в их приобретении, если заказы будут сделаны через канадскую фирму "Украинская книга". Выполнение этих заказов может взять на себя Музыкально-хоровое общество УССР, о чем и было договорено с его председателем тов.Кондратюком Н.К.

Украинское общество дружбы поддерживает идею Комитета побратимства об организации дополнительных выступлений самодеятельного коллектива в других городах Канады после участия в Днях Львова в Виннипеге, и считает возможным увеличение количественного состава ансамбля до 40 человек.

Вопрос приглашения М.Вантуха в Виннипег заслуживает внимания, если канадская сторона не сведет его прибывание к подготовке только ансамбля "Русалка". Чтобы избежать осложнения отношений с прогрессивными украинскими организациями в Виннипеге и, вообще в Канаде, считаем целесообразным участие в Днях Виннипега во Львове любого не украинского коллектива, либо самодеятельного украинского ансамбля, в котором бы были представлены прогрессивные и другие украинские организации.

Считаем также возможным и полезным обмен кинооператорами для съемок Дней Львова и Виннипега. Материалы съемок можно было бы использовать в кинофильме "Добрий день, рідна земле", работа над которым уже началась.

Обмен телефильмами представляется нам очень перспективным в смысле расширения информационной и пропагандистской работы на Канаду. Предложение Семчишина об обмене съемочными камерами будет детально изучено и наши предложения будут вынесены на рассмотрение.

Хевак и Семчишин заявили, что они очень довольны своей поездкой на Украину, никогда не ожидали, что их так радушно примут, дадут возможность так много увидеть. Они подчеркнули, что будут делать все для того, чтобы развивались дружеские и культурные контакты со Львовом и всей Советской Украиной, и докажут, что их Комитет способен работать активно.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр.1135, арк.80-84. Оригінал.

№ 181

З листа голови президії Українського товариства дружби і культурних зв'язків з закордоном В.С.Шевченко першому секретарю Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицькому про перебування в Україні голови Комітету по зв'язкам з Львовом з Б.Хевака та Я.Семчишина

Київ *17 січня 1975 р.*

Благодарим Вас за запись беседы с Б.Хеваком и Я.Семчишиным. Вы, очевидно, уже знакомы с нашей информацией о их пребывании на Украине.

По поводу посещения сел можем сообщить, что ни Хевак, ни Семчишин официально этот вопрос не поднимали во Львове. Не касались они его и в Киеве. Более того, они всячески скрывали кто их родственники и где они живут. Б.Хевак в автобиографической справке вообще указал, что его родители из Тернопольской области. На самом же деле они из Львовской.

Что касается флажков, то на последнем приеме во Львове делегация вручила горсовету флажки герб провинции Манитоба на желтоголубом фоне <...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2961, арк.64. Оригінал.

№ 182
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з редактором журналу "Форум" А.Грегоровичем щодо політичних і культурних процесів в Україні та Канаді, обміну туристськими групами

Оттава *11 лютого 1975 р.*

Будучи в Торонто, встретился с А.Грегоровичем. Последний сообщил, что намерен посетить Украину и предполагает быть в Киеве и Черновцах с 21 по 29 марта с.г. в качестве помощника Ю.Джуравца, вновь выезжающего руководителем группы школьников (на время школьных каникул).

Собеседник обратился с просьбой оказать ему содействие в ознакомлении с культурой, экономикой, а также историей Украины. Он высказал желание посетить Украинское общество дружбы, редакции журнала "Юкрейн" и газеты "Ньюз фром Юкрейн", Союз писателей Украины, Институт истории АН УССР, музеи, одно из промышленных предприятий, а также Комитет по иностранному туризму и Комитет по печати СМ УССР с целью получения материала для задуманного им туристского путеводителя по Украине.

Одновременно А.Грегорович дал понять, что очень хотел бы продлить свое пребывание на Украине на 1-2 недели.

Ответил собеседнику, что о его просьбах сообщу Украинскому обществу дружбы и высказал предположение, что последнее могло бы возобновить ему свое приглашение.

А.Грегорович заметил, что в случае положительного решения вопроса, просил бы организовать для него посещение также других городов, возможно, Львова, Чернигова, Запорожья. Однако, он указал на нежела-

тельность разглашения в Канаде факта его пребывания в УССР в качестве гостя Украинского общества дружбы.

Поинтересовался у А.Грегоровича, как будут реагировать на его поездку лидеры УРСоюза, журнал которого он редактирует, а также экстремистские круги эмиграции.

Собеседник ответил, что понимает сложность своего положения и учитывает возможные неприятности, однако, считает, что и для него "уже пришло время совершить этот шаг".

А.Грегорович сказал, что чувствует себя неловко за свой журнал, в частности, за его последний (номер в 1974 г.), где он вынужден был отвести пару страниц под материалы об осужденном в СССР В.Морозе. Вместе с тем, он подчеркнул, что от него требовали отдать под эту тему весь номер, но он отказал и, что благодаря его работе в редакции журнал не стал антисоветским. Для меня составляет большое удовольствие публиковать в журнале материалы, получаемые из Киева, заявил собеседник и сослался на недавно напечатанную им статью об авиаконструкторе О.Антонове. А.Грегорович рассказал, что в 1975 году выйдет лишь три номера "Форума" из-за финансово-технических трудностей.

Отвечая на вопрос, А.Грегорович подчеркнул, что он не одобряет антисоветской кампании, проводимой экстремистами. Он отметил, что отсутствие каких-либо сведений из СССР о В.Морозе поставило в тупик "Комитет в защиту Мороза", и сейчас экстремисты пытаются организовать выступления в защиту Л.Плюща и осужденных в УССР женщин (в связи с объявлением ООН 1975 года международным годом женщин). Имеется также ввиду объявить на несколько месяцев бойкот туристских связей с СССР.

Собеседник рассказал, что к нему обратились из Центра украинских исследований Гарвардского уни-

верситета с предложением стать их почетным членом и помочь в проведении в Канаде кампании по сбору средств для указанного центра. А.Грегорович попросил высказать мнение на сей счет.

Охарактеризовал собеседнику упомянутый центр как псевдонаучную организацию, деятельность которой носит антисоветский характер.

А.Грегорович в целом согласился с оценкой, добавив, что и в Канаде о нем идет дурная слава.

Говоря о своих планах на будущее, А.Грегорович заявил, что он хотел бы отойти от националистических организаций и стать независимым издателем. Однако, для этого потребуется немало времени и труда. Собеседник изъявил готовность высказать свои соображения о том, что и как следовало бы издавать на Украине для распространения за рубежом.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2961, арк.97-99. Оригінал.

№ 183
Лист Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.М.Яковлєва голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами В.С.Шевченко та голові Товариства "Україна" О.М.Підсухі з проханням передати в дар Віндзорській публічній бібліотеці бюсти Т.Г.Шевченка та О.М.Горького

18 лютого 1975 р.

Директор публичной библиотеки города Виндзора Ф.Израэл, принявший в 1973 году от совпосольства

библиотечку украинской литературы и создавший на ее основе сектор советской литературы, выражает большую заинтересованность в получении для указанного сектора небольших бюстов Т.Шевченко и М.Горького. Это находит активную поддержку со стороны Виндзорских отделений ТОУК, ФРК и Ассоциации Канада-СССР, налаживающих с библиотекой полезное сотрудничество.

Считая удовлетворение указанных пожеланий целесообразным, просили бы вас рассмотреть вопрос о направлении от имени ваших организаций упомянутых бюстов в дар Виндзорской публичной библиотеке.

Как представляется, передачу бюстов можно было бы провести через вашу туристскую группу в торжественной обстановке, с привлечением общественности города Виндзора.

Было бы желательно, чтобы вы установили с библиотекой непосредственный контакт.

Приложение: на 2 листах (только в адрес)*

ЦДАВО України. ф.5110, оп.1, спр.2961, арк.100. Оригінал.

№ 184

Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з президентом РЗТ А.Білецьким про позицію мера м.Вінніпегу С.Дзюби щодо відзначення українськими організаціями річниці проголошення Українською Центральною Радою незалежності України

Оттава-Вінніпег *14 березня 1975 р.*

Позвонил А.Билецкому в Виннипег. Последний сообщил, что, как ему удалось выяснить в городском му-

* Не публікується

ниципалитете, исходящие оттуда сведения о том, что мэр Виннипега С.Дзюба в этом году не подписывал прокламации украинских националистов об очередной годовщине провозглашения Центральной Радой "независимости" Украины, не отвечают действительности.

Собеседник сказал, что в январе с.г. С.Дзюба в силу "традиционности" этого акта, а также под большим давлением со стороны КУК вынужден был подписать упомянутую прокламацию, но, как и в прошлом году, в урезанном виде. Однако, на сей раз сделано это было без обычной помпезности и в неофициальном порядке, причем, при условии, что текст прокламации в печати опубликован не будет.

Так оно, по словам А.Билецкого, и получилось. Единственной газетой, нарушившей уговор, явилась бандеровская "Поступ", откуда стало известно (хотя и в узких кругах) о прокламации мэра.

Вместе с тем, заявил собеседник, С.Дзюба отказал украинским националистам в обычной церемонии поднятия их флага над ратушей города, чем вызвал большое недовольствие с их стороны.

По словам собеседника, Комитет побратимства Виннипега испытывает сейчас большие трудности, поскольку его планы проведення "Дней Львова" не имеют пока необходимой финансовой базы. Однако, невзирая на это, Комитет намерен пригласить в Канаду львовский ансамбль "Юность".

Отвечая на вопрос, А.Билецкий сообщил, что на 33-ем съезде ТОУК он попросил не выдвигать его кандидатуру в состав Национального комитета, желая "уступить место молодым", а также в связи с большой загруженностью. Его просьба была удовлетворена.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2962, арк.30-31. Оригінал.

№ 185

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з національним секретарем ТОУК В.Гарасимом щодо ситуації в Товаристві, організації літніх курсів українського народного танцю, створення телевізійної передачі про канадських українців

Оттава *20 березня 1975 р.*

Принял в Посольстве В.Гарасима. Последний сообщил, что 12 марта с.г. в составе делегации ТОУК (в нее также входили М.Сейго, М.Мокрий и А.Лапчук) он встречался в Виннипеге с членами Комитета побратимства с Львовом - Б.Хеваком, Я.Семчишиним, Б.Ридом, Д.Грантом (помощник С.Дзюбы) и Н.Пелович по вопросу проведення летних курсов народного танца с приглашением преподавателей из УССР.

Собеседник рассказал, что делегация ТОУК в соответствии с пожеланиями, высказанными в Киеве, заявила о согласии, чтобы курсы состоялись под опекой Комитета побратимства Виннипега и о готовности сотрудничать в деле их организации, однако, в то же время информировала Комитет о выявленных ТОУК возможностях проведения курсов в Реджайне под опекой правительства Саскачеваиа.

По словам В.Гарасима, это заявление делегации было встречено членами Комитета побратимства по-разному. Его председатель Б.Хевак высказался за проведение курсов "на беспартийной основе" и выразил недоумение по поводу "вмешательства" ТОУК в их организацию. В то же время, Я.Семчишин заявил, что не будет заниматься "противоборством с соседями" и легко согласился на проведение курсов в Реджайне. Иные члены Комитета не высказали против этого никаких возражений, что и решило исход дела. В.Гарасим отме-

тил, что, по сложившемуся у него и М.Сейго впечатлению, Б.Хевак и Я.Семчишин, ничего практически не предприняв для организации курсов, рассчитывали свалить вину на ТОУК, обвиняя его в "обструкции" и "вмешательстве". Их действия, по мнению собеседника, очевидно, определялись давлением со стороны КУК, скрыто противодействующего идее курсов, что подтвердил также пессимизм Б.Хевака, заявившего о намерении оставить пост председателя Комитета побратимства, но выразившего все же надежду, что подобные курсы состоятся в Виннипеге в будущем году.

Таким образом, заявил В.Гарасим, организаторами курсов будут ансамбль ТОУК "Полтава" в Реджайне и правительство провинции Саскачеван в лице заместителя министра культуры Ф.Богдановича (украинца по происхождению), предварительное согласие которого получено. По словам собеседника, уже принимаются меры, чтобы добиться у правительства финансовой помощи, а также, чтобы организаторы курсов направили соответствующее приглашение в Киев и организовали рекламу. Руководство ТОУК рассчитывает, что для проведення курсов в августе с.г. из УССР прибудет 4-5 человек (три преподавателя, баянист и представитель общества "Украина") сроком на 4-5 недель. Предполагается три недели отвести на занятия, а остальное время - на подведение итогов и поездку по стране. Имеется в виду, что проезд делегации до Реджайны и обратно будет оплачен советской стороной, а все расходы, связанные с ее пребыванием в Канаде, возьмет на себя ТОУК. Организаторы курсов рассчитывают, что в них примет участие приблизительно 50 преподавателей народных танцев из Канады и США, и что около половины мест будет заполнено активистами ТОУК и ЛАУ

Касаясь далее недавнего съезда ТОУК, В.Гарасим заявил, что по общему мнению съезд убедительно продемонстрировал жизнеспособность Товарищества и был одним из наиболее успешных за последние годы.

Как рассказал собеседник, на съезде присутствовало 106 делегатов от 48 местных отделений ТОУК и 14 наблюдателей и активистов, в основном от молодежных групп. 82% участников съезда составили уроженцы Канады. Они же во вновь избранном Национальном комитете ТОУК (состоит вместе с контрольной комиссией из 37 чел.) насчитывают 29 человек. При этом среди них 13 человек - лица среднего и молодого возраста, из которых 7 человек избрано впервые. Руководитель молодежной секции ТОУК В.Щезный впервые избран в состав Национального комитета, причем <при баллотировке> на пост третьего заместителя председателя, ему предложено оставить преподавательскую работу и сосредоточиться на работе среди молодежи.

В.Гарасим отметил большой успех банкета в честь делегатов съезда, на который пришло около 400 человек, и важность выступления на нем Посла СССР, а также представителя правительства Онтарио.

Отвечая на вопрос, собеседник рассказал, что руководство ТОУК решило не дебатировать на съезде вопросов, связанных с ансамблем им.Шевченко, и съезд по существу оставил их без внимания. Чтобы не обострять отношений с ансамблем кандидатура его президента В.Марущака вновь была выдвинута в состав Национального комитета. Однако, голосование показало отрицательное отношение делегатов к линии ансамбля - за Марущака было подано лишь около 26 голосов, и он не был избран.

В.Гарасим подчеркнул, что руководство ТОУК проявило максимум терпимости в отношении ансамбля, невзирая даже на то, что его руководители, а также Р.Довгополюк, Дж.Шах (из Ванкувера) и некоторые другие дружно явились на похороны Р.Мокрия в Виннипег и, спекулируя на его идейном разрыве с ТОУК, объявили о создании при ансамбле им.Шевченко "Фонда Р.Мокрия".

Одной из теневых сторон съезда явилось, по словам собеседника, выступление ответственного секретаря Ассоциации "Канада-СССР" М.Лукача, который обрушился с нападками на руководство ТОУК, обвиняя его в нежелании сотрудничать с Ассоциацией. В.Гарасим заявил, что ТОУК намерено поставить этот вопрос в ЦК КП Канады.

Отвечая на вопрос, собеседник подтвердил, что А.Билецкий на съезде, вопреки точке зрения руководства ТОУК, выступил против выдвижения своей кандидатуры в Национальный комитет и не был избран. Осуждая этот шаг, В.Гарасим отметил, что причина его заключается не в желании уступить место молодежи, в частности, не в избрании его дочери в состав Национального комитета, и не в загруженности, которая не так уж велика, а просто в стремлении во что бы то ни стало уйти в отставку.

Собеседник сообщил, что в настоящее время М.Сейго активно работает по соглашению с телевидением в Эдмонтоне над созданием телевизионной передачи о канадских украинцах и стране их происхождения. Однако, использование в этой работе присланных с Украины кинофильмов затруднено, поскольку для этого требуется специальное авторское разрешение. Напомнив, что делегация ТОУК ставила этот вопрос, находясь на Украине, и заручилась там поддержкой, собеседник попросил ускорить высылку ТОУК упомянутых полномочий.

В заключение беседы В.Гарасим передал для отправки в Киев два комплекта материалов 33-го съезда ТОУК.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2362, арк.37-40. Оригінал.

№ 186

Запис розмови заступника представника Союзу радянських товариств дружби В.М.Майорова в Канаді з членом виконкому ТОУК П.І.Кравчуком про результати XXXIII з'їзду ТОУК, розмежування функцій між Товариством та Асоціацією "Канада-СРСР"

Оттава *27 березня 1975 р.*

27 марта с.г. встретился и имел беседу с П.Кравчуком.

Обсуждая результаты состоявшегося съезда ТОУК и выступления Кравчука с отчетом о поездке делегации ТОУК на Украину, высказал от имени Посольства пожелание не публиковать данный отчет. Мотивировал это тем, что план мероприятий по украинской эмиграции в Канаде, выработанный совместно с ТОУК во время пребывания в Киеве, может определенными кругами Канады рассматриваться как вмешательство Советского Союза во внутренние дела страны.

Кравчук полностью согласился и сказал, что сам он придерживался такого же мнения, но сделал упомянутый доклад, уступая мнению большинства членов исполкома ТОУК. Он обещал связаться с секретарем ТОУК В.Гарасимом и изъять у него материалы своего выступления.

Далее, говоря о сотрудничестве ТОУК и Ассоциацин "Канада-СССР", Кравчук заметил, что ТОУК оказывало и впредь будет оказывать Ассоциации посильную помощь. Однако, он продолжает настаивать на организационном отделении зтих организаций. По мнению Кравчука, то, что известные члены Компартии Канады (Кардаш) являются руководителями и ТОУК, и РЗТ, и отделения Ассоциацни "Канада-СССР" в Виннипеге, кроме вреда Ассоциацни ничего не дает.

Не удивительно, что в Виннипеге, который установил связи по линии городов-побратимов со Львовом, отделение Ассоциации имеет всего 12 членов, и все они активисты ТОУК.

Со своей стороны заверил, что мы разделяем взгляды Кравчука и в беседах с руководством Ассоциации постоянно подчеркиваем, что основная задача Ассоциации - работа среди англо-канадцев.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2962, арк.36. Оригінал.

№ 187

З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко Надзвичайному й Повноважному Послу СРСР в Канаді О.М.Яковлєву про встановлення нових контактів з науковими і культурними установами, українськими громадськими організаціями в Канаді

Київ *22 квітня 1975 р.*

Багодарим Вас за рекомендации в установлении новых контактов с канадскими организациями. Направляем Вам копию письма директору Виндзорской публичной библиотеки и одновременно сообщаем, что бюсты Т.Г.Шевченко и А.М.Горького готовит для нее Общество "Украина", которое передаст их через свою тургруппу, выезжающую в Канаду в сентябре 1975 года.

Наша туристская группа должна выехать в Канаду 8 мая по маршруту Монреаль-Торонто-Виннипег-Ванкувер, а также Сан-Франциско - Лос-Анджелес - Нью-Йорк в США.

Группа хотела бы принять участие в мероприятиях

Общества "Квебек-СРСР" и Ассоциации "Канада-СССР", посвященных 30-летию Победы над фашистской Германией. Этим обществам и отделениям Ассоциации в Виннипеге, Эдмонтоне, Ванкувере, Верноне, Камсаке нами были направлены фотовыставки "Путь Победы", альбомы графики украинских художников "Великая Отечественная война". Общества поставлены в известность о приезде нашей группы.

В состав группы включен председатель Одесского городского отделения Общества "СССР-Канада", ректор Института инженеров морского флота тов.Коваленко Н.И., который сможет провести определенную работу по укреплению породненных связей городов-побратимов Одессы и Ванкувера.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2961, арк.103-104. Оригінал.

№ 188

З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з керівником Українського хору ім.Кошиця[124] та президентом культурного центру В.Климківим про його враження від поїздки до Києва

Оттава *25 квітня 1975 р.*

Будучи в Виннипеге, встретился с В.Клымкивым. Собеседник высказал удовлетворение своей недавней поездкой в Киев и организованным для него курсом обучения, который, по его словам, дал ему весьма важную профессиональную подготовку. В.Клымкив подчеркнул, что поездка дала ему возможность убедиться, что хоровая культура на Украине стоит на уровне лучших мировых стандартов. Он рассказал, что его учеба в Киеве была положительно вос-

принята участниками хора, перед которыми он выступил с рассказом о своих впечатлениях, и заявил, что очень хотел бы выезжать в Киев для обучения ежегодно, ибо усматривает в этом единственную возможность сохранения и развития в Канаде украинской песенной культуры.

Собеседник сказал, что пока не решается выступать по итогам поездки в печати, ибо и без того подвергается постоянным нападкам со стороны экстремистских эмигрантских кругов, которые, по его словам, задались, очевидно, целью добиться отстранения его и Г.Мухиной от руководства украинским культурным центром<...>

Касаясь иных впечатлений от посещения Украины, собеседник с огорчением отметил, что во всех советских службах, занимающихся обслуживанием зарубежных украинцев, по-прежнему, сплошь и рядом говорят по-русски, не учитывая, что именно эта категория людей, вынужденная в странах проживання вести повседневную борьбу за свое национальное лицо, проявляет повышенную чувствительность к языковым вопросам. На этом вы много теряете, заявил В.Клымкив.

Собеседник высказал также сожаление в связи с тем, что, несмотря на обещания, ему так и не разрешили посетить родное село. Он с особой обидой говорил о работнике отделения "Интурист" в Тернополе И.Дидухе, который два дня "водил его за нос".

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.2962, арк.76-77. Оригнал.

№ 189
Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з секретарем провінційного комітету ТОУК Британської Колумбії І.Хитреньким щодо зміцнення зв'язків між порідненими містами Одесою і Ванкувером

Оттава *14 травня 1975 р.*

На приеме в Посольстве имел беседу с И.Хитреньким.

Отвечая на вопрос, собеседник сказал, что причиной отсутствия прогресса в развитии связей между городами Одессой и Ванкувером является то, что соглашение о их породнении было достигнуто еще при Кэмпбелле - предшественнике ныешнего мэра Ванкувера. Новый мэр Арт Филлипс, вступая в должность, не принял этого наследства.

Собеседник, однако, отметил, что связи могут быть активизированы. При этом он сослался на свою недавнюю беседу с влиятельным членом муниципального совета Ванкувера, адвокатом, представляющим в совете прогрессивную общественность Г.Рэнкиным, который изъявил готовность содействовать этому и, в частности, поднять этот вопрос на заседании совета. Но для этого, сказал М.Хитренький, необходимы активные шаги со стороны Одессы и осведомленность о них прогрессивной общественности, в частности, Г.Рэнкина. Собеседник заметил, что было бы полезным также пригласить Г.Рэнкина в Одессу. Помимо этого, что он влиятелен, он подумывает и о выдвижении своей кандидатуры на пост мэра Ванкувера.

Обещал собеседнику сообщить о его соображениях по назначению. Информировал его о предлагаемых Одессой на текущий год обменах с Ванкувером, ука-

зав, что Одесский горисполком сообщит о них мэру А.Филлипсу. Сказал также, что днями будет направлено письмо от имени Посла мэру Ванкувера с целью оказания на него воздействия.

В ходе дальнейшей беседы И.Хитренький, отмечая большой интерес в Канаде к советским художественным фильмам, спросил о возможностях их выпуска на пленке в 16 мм. Он заявил, что канадские общественные организации, в частности, ТОУК, охотно покупали бы такие фильмы. Собеседник подчеркнул, что решение проблемы увеличения числа фильмов (в т.ч. и документальных) имело бы важное значение для усиления пропагандистской работы в Канаде.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3001, арк.10. Оригінал.

№ 190

Лист голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко першому секретареві Львівського обкому Компартії України В.Ф.Добрику з проханням надати допомогу у зборі матеріалів приватній радіостанції провінції Манітоба

Київ *5 червня 1975 р.*

Посольство СРСР у Канаді повідомило нас про те, що у Вінніпегу почала працювати нова приватна радіостанція, яка веде передачі на провінцію Манітоба на мовах етнічних груп.

Співробітники української секції цієї радіостанції, які належать до націоналістичного Союзу української молоді Канади (СУМК), висловили намір використовувати інформацію про культурне життя УРСР, висту-

пи (в записах на магнітоплівку) відомих українських діячів науки і культури, а також матеріали про Львів, місто-побратим Вінніпега.

Українське товариство дружби вважає доцільним встановлення зв'язків Львівського обласного радіо з названою радіостанцією і підготовку спеціальної передачі, в якій прозвучали б вітання жителям Вінніпега від Львівської міськради, обласного відділення Товариства "СРСР-Канада", громадськості міста Львова.

У майбутньому питання регулярного обміну радіопередачами можна було б обговорити з Вінніпезьким комітетом побратимства.

Дякуємо Вам за співробітництво.

ЦДАГО України, ф.5110, оп.1, спр.2962, арк.27. Оригінал.

№ 191

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка[125] про розмову з керівниками Національного виконавчого комітету ТОУК з приводу організаційної і культурної діяльності Товариства

Оттава *12 грудня 1975 р.*

Будучи в Торонто, познакомился и имел беседу с руководителями Национального исполнительного комитета Товарищества объединенных украинцев Канады (ТОУК): Прокопчаком, Королем, Гарасимом, Кравчуком и Гринчишиным. Беседа касалась, в основном, программы мероприятий на 1976 год, которые предполагается осуществить совместно с Обществом "Украина".

Главное внимание собеседники уделили вопросу об открытии памятника Л.Украинке в г.Саскатуне. Они сообщили, что проблемы, связанные с этим меропри-

тием, изложены руководством ТОУК в письме Обществу "Украина" 14 ноября 1975 г. (прилагается)*, на которое они пока не получили ответа. Руководители Национального исполкома, по-прежнему, считают желательным, чтобы открытие памятника состоялось 15-16 мая 1976 г., как это уже согласовано с городскими властями Саскатуна. Это позволило бы организовать большой концерт силами коллективов ТОУК, которые приехали бы из других городов Канады, а кроме того, дало бы возможность равномерно распределить мероприятия в течение года и соответственно вести пропагандистскую работу.

Для того, чтобы открытие состоялось в мае, собеседники считают необходимым, чтобы: а)памятник прибыл в Галифакс не позднее февраля; б)Общество "Украина" не позднее начала января прислало ТОУК и мэру г.Саскатуна телеграммы, в которых точно указывался бы рейс и дата прибытия парохода с памятником; в) не позднее середины января саскатунские власти получили план пьедестала и размеры фундамента, что позволило бы провести закладку фундамента раньше, чем промерзнет земля.

Если эти условия, создающие, по словам собеседников, гарантию, не могут быть выполнены в указанные сроки, то дату открытия придется перенести на осень, скорее всего, на 4-6 сентября, когда будет праздноваться "День труда". Руководители ТОУК подчеркнули при этом что такой перенос создаст значительные трудности в привлечении художественных коллективов из других городов и перегрузит программу, поскольку в августе-сентябре планируется еще проведение Дней Львова, "Фольклорамы-76", семинара танцев и, возможно, мероприятий, связанных с Олимпийскими играми и приездом спецтургруппы из УССР.

Что касается доставки памятника, то была высказана просьба, чтобы Общество "Украина" оплатило его тран-

* Не публікується.

спортировку полностью до Саскатуна.

Важным мероприятием руководство ТОУК считает также празднование 25-летия открытия памятника Т.Г.Шевченко в Палермо, намеченное на 3-4 июля. ТОУК хочет пригласить на празднование 3-4 представителей из УССР. Когда будут известны фамилии этих представителей, ТОУК решит, от чьего имени будут высланы приглашения.

Относительно "Фольклорамы-76" в Виннипеге была выражена уверенность, что официальные власти пригласят 4-5 артистов из УССР. Пожелание ТОУК сводится к тому, чтобы в составе этой группы были артист из Львова и, по крайней мере, одна танцевальная пара.

Дни Львова в Виннипеге, по мнению собеседников, лучше было бы провести в начале августа, до открытия "Фольклорамы", но это будет зависеть от городских властей Виннипега. Руководители ТОУК считают нецелесообразным связывать Дни Львова с открытием памятника Л.Украинке, если бы последнее состоялось в начале сентября.

Что касается семинара танцев в г.Реджайне, то побывавший там недавно Гринчишин сообщил, что официальные власти провинции Саскачеван уже выслали приглашение руководителям семинара из Украинской ССР.

Коснувшись предложений относительно проведения в Виннипеге курсов руководителей хоров, информировал собеседников об условиях, которые изложил В.Климкив в беседе со мной в ноябре с.г. Руководители ТОУК согласны, что такое мероприятие будет полезным в плане расширения влияния на различные круги украинской эмиграции в Канаде. При этом они подчеркнули, что следует сделать так, чтобы хор им.Кошица, которым руководит В.Климкив и, на базе которого предполагается провести курсы, фигурировал как самостоятельная единица, а не как хор националистической организации "Украинское национальное объединение". Собеседники считают целесообразным отложить проведение таких курсов до 1977

года, принимая во внимание насыщенность программы на 1976 год. К тому же, по их словам, саскачеванские власти хотят, чтобы семинар танцев в 1977 г. был организован не в Канаде, а на Украине. Курсы руководителей хоров были бы, таким образом, хорошей заменой.

Из других вопросов, затрагиваемых в беседе, была особо выделена просьба о скорейшей передаче в дар городской библиотеке г.Виндзора бюстов Т.Шевченка и М.Горького, обещанных нашей стороной в начале этого года. До сих пор зти бюсты не присланы Посольству.

В беседе принял участие советник Посольства СССР в Канаде В.И.Гаврюшкин.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.8-10. Оригінал.

№ 192

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з секретарем Національного виконкому ТОУК В.Гарасимом з приводу реалізації політики Уряду Канади щодо національних меншин, відкриття пам'ятника Л.Українці, підготовки до Олімпійських ігор

Оттава *13 грудня 1975 р.*

Будучи в Торонто, имел беседу с Гарасимом, организовавшим ознакомительную поездку по городу с посещением различных учреждений, работающих под руководством ТОУК.

Гарасим сообщил, что в январе 1976 г. состоится пленум Нацнонального исполнительного комитета ТОУК, на котором будут обсуждены очередные задачи товарищества и утвержден план работы на 1976 г. В феврале руководители ТОУК намерены в соответствии

с решениями пленума добиться аудиенции у федерального министра труда Джона Мунро, отвечающего за программу "многокультурности" в Канаде и изложить свои требования к правительству.

В последнее время Мунро сделал ряд заявлений о необходимости пересмотра программы "многокультурности" с тем, чтобы основной упор сделать "на ликвидацию дискриминации рассовых и малых этнических групп". При этом предполагается уменьшить субсидии крупным этническим группам на изучение их национальных языков и развитие культур. Хотя бюджет на указанную программу, составляющий 5,6 млн. долларов, не будет сокращен, основные фонды из него теперь должны будут пойти на помощь таким группам, как негры, пакистанцы, португальцы и индейцы.

Отвечая на вопрос, каково отношение украинской эмиграции к этим планам, Гарасим сказал, что националистические организации уже резко выступили в своей печати против такого пересмотра, открыто заявляя, что он направлен, в первую очередь, "против украинцев". Особенно остро критикует Мунро экстремистская газета "Гомин Украины". Что касается ТОУК, то оно в принципе поддерживает идею помощи дискриминируемым группам, однако, опасается, что теперь правительство может совсем лишить прогрессивных украинцев тех мизерных субсидий, которые оно изредка выделяло для ТОУК в прошлом. Во всяком случае, сказал собеседник, если такая политика начнет осуществляться с нового года, мы меньше потеряем, чем националисты.

Гарасим показал памятник Л.Украинке, открытый националистическими организациями в Торонто 18 октября 1975 г. Памятник работы скульптора М.Черешневського является, несомненно, подражанием образам поэтессы, созданным Г.Кальченко. Выполнен хорошо и установлен на холме в живописном "Гайпарке". Гарасим сказал, что вокруг открытия памятни-

ка в националистической и канадской печати было, на удивление, очень мало шумихи. Причины он не знает. Возможно, помешала спешка, в которой готовилось открытие, или сыграли роль внутренние распри между националистическими организациями.

Спросил собеседника, какую пропагандистскую работу планирует ТОУК в связи с предстоящими Олимпийскими играми в Монреале. Обратил внимание при этом, что и некоторые националистические газеты, например, "Вильне слово" могли бы уделить большее место советским спортсменам, которые приедут из УССР. Гарасим ответил, что руководство ТОУК еще не думало над этим вопросом. По его мнению, можно было бы организовать ряд встреч спортсменов с украинскими группами в Монреале, широко рекламировать советских чемпионов в газете "Життя и слово" и журнале "Канэдиен юкрениан". Он подчеркнул, что для этого необходимо заранее иметь материалы о спортсменах и побольше фотоиллюстраций.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.16-17. Оригінал.

№ 193

Повідомлення першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про зустріч з керівництвом Товариства карпаторуських канадців з приводу його організаційної та культурної діяльності

Оттава *9 січня 1976 р.*

Принял в Посольстве председателя ЦК Общества карпаторусских канадцев Тиханича, секретаря ЦК Лукача и члена ЦК Гойду.

Собеседники рассказали об истории Общества, о его прогрессивной деятельности. В последние годы в связи с отсутствием молодого пополнения количественный состав Общества значительно сократился, а средний возраст его членов приближается к 70-ти годам. Молодежь, по словам собеседников, хотя и воспитана в духе прогрессивных традиций и любви к родине отцов, ассимилируется, вливается в общеканадскую экономическую и политическую жизнь. В этих условиях руководство Общества вынуждено вести дело к планомерному свертыванию своей работы. Одну из главных своих задач оно видит в передаче новым поколениям документально зафиксированной истории борьбы Общества за интересы рабочего класса. Собеседники снова повторили просьбу ЦК Общества о том, чтобы кто-нибудь из ученых Украины, занимающийся вопросами карпаторусской эмиграции, приехал на 1-2 месяца в Канаду для ознакомления с материалами, а также для бесед с оставшимися в живых свидетелями и написал исторический очерк о жизни и борьбе карпаторусских канадцев. Кроме предлагавшихся ранее кандидатур проф.Олесневича из Львова и Чаварги из Ужгорода, была упомянута кандидатура ректора Ужгородського университета Михаила Керичанина.

Руководители Общества попутно выдвинули идею о создании на Украине художественного фильма о судьбе трудовой эмиграции в Канаде. Материалом для сценария, по их мнению, могли бы послужить некоторые книги, написанные или составленные П.Кравчуком.

Отвечая на вопрос, собеседники рассказали об отношениях между Обществом и "Лемко-Союзом" в США. Подчеркнув разницу в политическом содержании деятельности этих организаций, они отметили, что после 26-го съезда в "Лемко-Союзе" происходят позитивные изменения, являющиеся результатом деятельности таких руководителей, как Т.Рудавский и М.Логойда. Однако, 28-ой съезд "Лемко-Союза", состояв-

шийся 30 августа - 1 сентября 1975 г. и дальнейшие события показали, по словам собеседников, что правые силы в этой организации продолжают свои попытки сбить ее с прогрессивного курса, а для этого "вывести коммунистов из руководства" и заменить редактора газеты "Карпатская Русь" М.Логойду. Уже обсуждаются возможности назначения на пост редактора некого М.Донского, бывшего во время войны партизаном, но затем находившегося в заключении в ПНР и недавно эмигрировавшего оттуда. С этими же тенденциями Лукач связывает и участившиеся выступления против него самого как члена руководства "Лемко-Союза" В этой же связи Тиханич критиковал поведение на последнем съезде А.Косика, который предлагал свою кандидатуру на пост председателя "Лемко-Союза" По словами собеседников, А.Косик ведет большую полезную работу, но не имеет политической закалки и слабохарактерен, что при выдвижении его на указанный пост могло бы привести к серьезным уступкам правым силам.

Руководители Общества карпаторусских канадцев, исходя, как они заявили, из тактических соображений, попросили, чтобы в этом году их делегация из двух человек была приглашена на Украину отдельно от делегации "Лемко-Союза".

Они сообщили также, что собираются организовать в 1976 году туристскую группу в СССР до 20 человек, состоящую из членов Общества, и просили при этом содействовать в посещении родных сел в Западной Украине. Ответил, что им известно положение относительно посещения сел и что ничего в этой связи обещать не могу.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279. Арк.22-23. Оригінал.

№ 194
Повідомлення першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з депутатами Федерального парламенту Канади С.Папроскн та Р.Гнатишиним з приводу візиту в Україну парламентської делегації Канади

Оттава *5 лютого 1976 р.*

В совпосольстве на приеме, устроенном в честь канадских парламентариев, посетивших в 1975 г. СССР, имел беседу с Папроски и Гнатишиным - депутатами украинского происхождения. Папроски положительно оценил значение визита парламентской делегации Канады в Советский Союз, подчеркнув, что этот визит послужил делу дальнейшего улучшения советско-канадских отношений. Он особо отметил высокий уровень, на котором быша принята делегация. Собеседник поделился также впечатлениями от посещения Киева.

Гнатишии рассказал, что сам он еще не был в СССР, но его мать несколько лет назад совершила поездку на Украину, побывала в родном селе на Буковине. Собеседник ответил на вопросы относительно его избирательного округа в Саскатуне, где основная масса избирателей состоит из русских, украинцев и немцев.

Гнатишин с гордостью говорил об отце, который до 1967 г. был сенатором в Федеральном парламенте. Отвечая на вопрос о представителях украинской национальности в законодательных органах Канады, собеседник сказал, что в нынешнем парламенте заседают сенатор П.Юзик и 8 членов палаты общин: В.Скорейко, С.Папроски, А.Евчук, С.Корчински, П.Маснюк, Н.Цафик, А.Андрэ и он сам. В провинциальные парламенты избраны 23 украинца, 9 назначены министрами провинциальных правительств. Среди мэров остался

только С.Дзюба, т.к. В.Гавриляк, бывший мэр Эдмонтона, умер в конце 1975 г. Один украинец является также лейтенантом-губернатором. Гнатишин сказал, что ему приходится нередко использовать эти данные, чтобы показать канадской общественности роль украинской этнической группы.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.40. Оригінал.

№ 195
Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з редактором газети "Життя і слово" М.Гринчишиним з приводу масових акцій "Всесвітнього конгресу вільних українців", "Комітету українців Канади", підготовки до Олімпійських ігор у Монреалі

Оттава *5 лютого 1976 р.*

На приеме в Генеральном консульстве НРБ в Торонто имел беседу с Гринчишиным, который сообщил о планируемых акциях националистических центров - "Всемирного конгресса свободных украинцев (СКВУ)" и "Комитета украинцев Канады" (КУК).

В январе с.г. в Торонто состоялись заседания "президиума" и пленарная сессия "секретариата СКВУ, где рассматривались основные направления деятельности СКВУ на 1976 год. Было решено сосредоточить в этом году антисоветскую пропаганду вокруг "защиты сво-

боды религии и прав украинских церквей в СССР" В связи с этим выпущено "обращение СКВУ к украинской общественности в свободном мире". Одновременно, "президиум секретариата СКВУ" постановил призвать украинскую эмиграцию широко отметить в мае 1976 г. 50-летие смерти С.Петлюры, а пожертвования и доходы от мероприятий использовать для создания "Исследовательского фонда им.Петлюры", за счет которого будут финансировать антисоветские "исследования".

Что касается Олимпийских игр в Монреале, то, как свидетельствует последнее коммюнике "секретариата СКВУ", созданный в прошлом "Украинский олимпийский комитет" под председательством Я.Пришляка (Монреаль) будет координировать все "информационные и представительские акции" всех украинских эмигрантских организаций и частных лиц. Собственный план действий "комитета" включает создание одного украинского информационного центра в Монреале на все время игр, издание брошюр на разных языках "об участии украинских спортсменов в Олимпиаде", подготовку ежедневных радиопрограмм на украинском языке, организацию постоянной выставки и т.д. Секретарнат СКВУ обратился к эмигрантам с призывом поддержать эти акции "Украинского олимпийского комитета".

Гринчишин сказал, что руководству ТОУК ничего не известно о каких-либо планируемых экстремистами террористических акциях. По его мнению, такие действия были бы крайне рискованными для их организаторов, поскольку в Монреале предпринимаются специальные меры по усилению безопасности во время Олимпиады, а с другой стороны, подобные акции сразу поставили бы под удар "Украинский олимпийский комитет" и стоящих за ним СКВУ и КУК.

Говоря о кампании в националистической печати вокруг заявлений Л.Плюща и его жены в Париже, со-

беседник отметил разочарование националистов тем, что после выезда из СССР Плющ превратился, как они пишут, из "украинца-мученика" в "обыкновенного советского диссидента". В то же время СКВУ и КУК пытаются добиться переезда Плюща и его семьи в Канаду. Президент СКВУ В.Кушнир и исполнительный директор КУК С.Кальба провели в конце января переговоры с руководством Манитобского университета и выпросили для Плюща должность профессора математики, которая может быть ему предоставлена с сентября 1976 г. Кушнир послал Плющу соответствующее приглашение. Одновременно СКВУ ведет сбор средств на переезд и устройство семьи Плюща в Канаде.

В ходе беседы обменялись также наблюдениями относительно празднования националистами т.наз. "Дня независимости украинского государства" 22 января. По словам Гринчишина, в этом году националистические организации провели значительно меньше мероприятий, чем раньше, причем им не удалось привлечь внимания канадской печати и добиться участия официальных представителей правительства.

По-существу, лишь торонтскому отделу КУК удалось организовать 22 января прием с участием главарей СКВУ, парламентариев П.Юзика и С.Гайдаша, мэра Торонто Кромби, а также нескольких членов провинциального парламента и муниципальных советников. В Виннипеге "украинская неделя", намеченная на конец января, не состоялась из-за недобора средств.

Рассказал собеседнику о том, что 30 января "украинская неделя" началась в Оттаве. Однако, федеральные и городские власти позаботились о том, чтобы придать ей возможно более этнографический характер. Сроки "недели" были отодвинуты от 22 января, в приветствиях Трюдо, премьера Онтарио Дэвиса и мэра Оттавы Гринберга совершенно отсутствовали ссылки на "дату" и вообще какие-либо политические заявления. Концерт, а также выставки, не привлекшие посе-

тителей, не комментировались оттавской печатью. Никаких акций перед совпосольством в этот период не было.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.34-36. Оригінал.

№ 196
Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з головою Буковинського товариства А.С.Ковальським з приводу організаційної і культурної діяльності Товариства

Оттава *6 лютого 1976 р.*

Будучи в Торонто, позвонил по телефону Ковальскому, намереваясь выяснить возможности установления контактов с возглавляемым им "Буковинским обществом". Собеседник сообщил, что целью Общества является объединение выходцев из Буковины по этнческому признаку, независимо от их партийной принадлежности. По словам Ковальского, Общество не заннмается политической деятельностью, а выпускаемый им непериодический журнал "Буковина" концентрирует внимание, главным образом, на вопросах истории, культуры и этнографии буковинцев. Печатаются и некоторые материалы о современной жизни Черновицкой области УССР, однако, это в основном впечатления туристов, а также перепечатки из украинской газеты, выходящей в ПНР.

Задал вопрос об отношении к установлению прямых контактов с общественными организациями и культурными учреждениями Советской Буковины, сославшись при

этом на связи некоторых этнических групп с селами и музеями на родных землях. Ковальский ответил, что его Общество "преследует скромные цели, далекие от политики, а любой контакт с СССР означал бы политическую деятельность".

Судя по беседе, руководители "Буковинского общества" пока боятся контактов с Советской Украиной.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.30. Оригінал.

№ 197

Повідомлення першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з канадським адвокатом Н.Крип'якевичем щодо подальшого розв'язання правових питань між українськими і канадськими громадянами

Оттава *25 березня 1976 р.*

Будучи в Виннипеге, познакомился с Крипякевичем, который после смерти юриста Свистуна и его родственников, ведет юридические дела, имеющие отношение к гражданам СССР (передача наследства, пенсии и т.п.). Собеседник поддерживает деловые контакты с консульским отделом Посольства СССР в Оттаве и с Инюрколлегией. Хочет стать центральным юристом для провинций Манитоба и Саскачевана, уполномоченным вести указанные дела. Собирается в качестве туриста посетить Москву и Киев, где хотел бы установить контакты с соответствующими юридическими учреждениями. Пока не решил, состоится ли такая поездка в этом году.

Со своей стороны, поддержал намерение собеседника посетить СССР.

В беседе принял участие секретарь Манитобского провкома ТОУК М.Мокрий, который сказал, что ТОУК ведет работу с Крипякевичем, надеясь позднее привлечь его к деятельности в Обществе "Канада-СССР".

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.53. Оригінал.

№ 198

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з старшим консультантом Міністерства туризму і культури провінції Манітоба С.Семчишиним з приводу перспектив культурного розвитку між Україною і Канадою

Оттава *25 березня 1976 р.*

Будучи в Виннипеге, имел беседу с Семчишиным.

Отвечая на вопрос относительно планов проведения "Дней Львова" в Виннипеге, собеседник выразил скептицизм, сославшись на отсутствие ассигнований и неопределенную позицию мэра С.Дзюбы. В то же время он заметил, что провинциальное правительство всегда могло бы найти средства для осуществления аналогичной программы. В этой связи Семчишин выдвинул предложение расширить культурные связи за пределы компетенции городских властей и оформить в каком-нибудь виде (путем обмена письмами или резюме переговоров) соглашение о культурных обменах между провинцией Манитоба и рядом областей УССР или даже всей Украинской ССР. По его мнению, это дало бы возможность приглашать людей, обмениваться выставками и т.п. Семчишин считает, что такое предложение будет поддержано провинциальным

правительством.

Со своей стороны, согласился, что развитие связей с провинцией Манитоба значительно расширит возможность культурных обменов, и сказал, что наша сторона с должным вниманием изучит это предложение. Вместе с тем, заметил, что установление более широкого сотрудничества не должно поглотить или заменить породненных связей Виннипега и Львова, а должно развиваться параллельно с уже существующими связями.

Перейдя к вопросу об организации в Виннипеге курсов для руководителей украинских хоров, Семчишин сказал, что Министерство туризма и культуры провинции Манитоба могло бы направить приглашение Авдиевскому и его помощнику. Однако, Климкив еще не закончил подготовительную организационную работу и, скорее всего, проведение этих курсов придется перенести на следующий год, т.к. сам Семчишин и многие деятели культуры будут заняты этим летом подготовкой культурных программ в Монреале для Олимпийских игр.

Зная, что собеседник в последние годы принимал активное участие в организации украинского фестиваля в г.Дофине, рассказал ему о письме оргкомитета этого фестиваля, в котором содержится просьба к Посольству СССР прислать группу советских артистов для участия в концерте. Сказал при этом, что в дни фестиваля (с 29 июля по 1 августа) в Канаде не будет артистов из УССР и, что их можно было бы пригласить специально, если бы были гарантии обеспечения их безопасности, и если бы весь концерт был организован на тех условиях, которые указаны в письме, т.е. на традиционных культурных основах, без какой-либо политики с обеих сторон.

Семчишин ответил, что, хотя дофинские фестивали задуманы и организуются как чисто этнографические, в последние годы на них имеют место политические антисоветские выступления. По мнению собеседника, безопасность артистов можно было бы обеспечить, однако, нельзя от-

менить многие националистические атрибуты, которые уже стали традиционными, например, националистические флаги и гербы, а также националистический гимн, исполняемый в конце программы. К тому же, нельзя гарантировать, что некоторые исполнители не выступят с посвящением своих номеров осужденным в СССР антисоветчикам. Семчишин считает, что от всего этого нельзя застраховаться, даже если бы по просьбе посольства опеку над советскими артистами взяло на себя правительство Манитобы. Тем не менее, собеседник подчеркнул, что участие их в концерте было бы значительным событием, и посоветовал попытаться встретиться с организаторами дофинского фестиваля.

В заключение он сказал, что его министерство получило письмо относительно возможности организации в Виннипеге и Торонто выставки картин из коллекции Эрмитажа. В настоящий момент манитобские власти проводят в связи с этим консультации по вопросу о страховке.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк. 51-52. Оригінал.

№ 199

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з керівником хору ім.Кошиця В.Климківим та адміністратором Українського культурного і освітнього центру у Вінніпезі М.Клнмків щодо перспектив співробітницва в сфері освіти і культури

Оттава *26 березня 1976 р.*

Во время посещения Украинского культурного и

образовательного центра в Виннипеге познакомился с М.Климкив, которая здесь исполняет обязанности администратора. Она показала библиотеку, где, наряду с националистической литературой, имеются многие украинские советские книги и периодические издания, а также музей с довольно бедной экспозицией, в основном, этнографического характера. Собеседница сказала, что вскоре пост директора Центра займет д-р Роберт Климаш, работавший до этого в Национальном музее человека в Оттаве.

Делясь впечатлениями о музее, указал на характерный для всех экспозиций, составляемых нацноналистами, недостаток: история и жизнь Украины обрывается на 1918 г. Поскольку музей активно посещается учениками канадских школ, у них неизбежно должен возникать вопрос о том, как, по крайней мере, выглядит нынешняя Украина. К этому вопросу подводит и заключающая экспозицию карта УССР. Спросил, не думают ли организаторы музея дополнить экспозицию фотографиями пейзажей, культурных памятников, видами городов, индустриальных центров современной Украины. М.Климкив сказала, что они могли бы включить такие фотографии, но готовых у них нет, а изготовление увеличенных репродукций из журналов стоит очень дорого. Просила, чтобы, если зто возможно, Общество "Украина" или УОКС прислали им до десятка готовых для экспозиции фотографий или плакатов. Можно предположить, что плакаты с видами Киева националисты готовы использовать в павильоне "Киев" во время фестиваля "Фольклорама".

В ходе беседы, которая была продолжена в доме семьи Климкив, собеседники высказали еще ряд соображений, касающихся культурного сотрудничества УССР с украинской этнической группой в Канаде. В частности, была выдвинута идея организовать в картинной галлерее Виннипега выставку оригинальных произведений Т.Шевченко-художника. Это предложе-

ние, по словам собеседников, уже получило одобрение со стороны дирекции галлереи. На мое замечание о том, что акварельное творчество Шевченко тщательно хранится в Киеве и даже в Музее Т.Г.Шевченко выставлено в копиях. В.Климкив сказал, что можно было бы подумать и о выставке картин из коллекции Киевского государственного музея изобразительного искусства.

Говоря о литературе, присылаемой из УССР в Канаду, М.Климкив обратила внимание на необходимость нзданя книг об Украине на английском языке, особенно, рассчитанных на детей школьного возраста. Как учительница, она утверждает, что такие книги, составленные без "лобовой пропаганды", нашли бы большой спрос в школах Канады. Она заметила при этом, что стариков "трудно переубедить", а "следует начинать с воспитания подрастающего поколения".

Отвечая на вопрос относительно курсов руководителей хоров, В.Климкив сказал, что от этой идеи он не отказался и ведет в настоящее время переписку с украинскими дирижерами в Канаде. Он хочет пригласнть на курсы не новичков, а уже квалифицированных руководителей. Эта подготовительная работа занимает у него много времени, и он боится, что в этом году не успеет все сделать. Чувствуется, что Климкив, как и другие заинтересованные стороны (правительство Манитобы и ТОУК), согласились отложить проведение курсов на 1977 г.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.54-55. Оригінал.

№ 200
Інформація Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.М.Яковлєва ЦК КПРС та ЦК КПУ про розмову з міністром освіти провінції Манітоба Б.Ганущаком з приводу налагодження контактів між Україною і Канадою в сфері економіки, освіти, культури

Оттава *31 березня 1976 р.*

Принял в Посольстве Ганущака, который по поручению Премьер-министра Манитобы Э.Шрайера сообщил о желании последнего посетить СССР в 1976 г. В случае получения приглашения Шрайер готов вместе с женой и двумя сопровождающими совершить двухнедельную поездку в Советский Союз в период со середины августа до середины сентября.

Основную часть времени он хотел бы провести в Украинской ССР, где программа могла бы включать официальные встречи, ознакомление с развитием энергетической промышленности, сельского хозяйства, городского планирования, с постановкой преподавания и исследований в области социальных наук, разработкой проблем сохранения энергии. Было высказано пожелание посетить Днепропетровск как крупный индустриальный центр, а также колхоз.

Кроме того, Шрайер хотел бы на 4-5 дней совершить поездку в Сибирь, чтобы ознакомиться со строительством крупных гидроэлектростанций, ведением лесного хозяйства, разработкой полезных ископаемых. Ганущак сказал при этом, что указанная программа обусловлена как кругом хозяйственных проблем, которые приходится решать правительству Манитобы, так и личными интересами Шрайэра, выходца из фермерской семьи, бывшего преподавателя экономических наук в университете, а ныне Премьера, в непос-

редственном ведении которого находятся вопросы разработки энергетических ресурсов. Собеседник намекнул на то, что поездка Шрайера в СССР могла бы быть использована для переговоров о расширении культурного сотрудничества между Украинской ССР и Манитобой, где значительный процент населения составляют украинцы, а также о дальнейшем участии СССР в строительстве гидроэлектростанций в Манитобе.

В беседе принял участие 1 секретарь Посольства Скофенко В.Ф.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр. 3279, арк.56. Оригінал.

№ 201

Лист завідувача відділом по випуску англомовної газети "News from Ukraine" -додатку до газети "Вісті з України" Ю.П.Москаля заступнику голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку стосовно здійснення в Україні національно-культурної політики.

Київ *20 квітня 1976 р.*

Звертаюсь до Вас як до державного діяча, вченого, з яким пов'язано видання "Історії міст і сіл України", голови Українського товариства по пам'яткам. Перебуваючи на Україні я стикнувся з цілим рядом негативних явищ, що справляють як на мене, так і всіх інших дуже прикре враження. Не хотілося б експлуатувати термін "русифікація", який широко використовується сьогодні. Однак, не помічати того, що українська мова

поступово витісняється з міст, університетів, інститутів, шкіл, було б невірним і несправедливим. Відверто дивує, що історія України в українських школах викладається лише на рівні факультатива, як додаток до загальної історії СРСР.

Для мене, як видавця, залишається незрозумілим ще одне питання. Чому українські видавництва мільйонними тиражами видають російську класику, в той час, як визнані в світі українські письменники мають обмежені можливості для публікації.

Турбує ще одне, ставлення в Україні до унікальних пам'яток, якими б могла пишатися будь-яка світова держава. В жахливому стані перебуває Києво-Печерська Лавра, в каміння перетворено гетьманську резиденцію в Батурині. І таких прикладів можна навести чимало. Невже Україна не розуміє, що таким чином вона не лише втрачає свою культурну спадщину, а й позбувається коштів від міжнародного туризму.

Вірю, що ці питання, шановний Петро Тимофійович, хвилюють і Вас. Тому, можливо, що Ви поставите їх перед Центральним Комітетом Комуністичної партії України і урядом. Напевно, і їх хвилюють питання, які хвилюють кожного українця*.

Поточний архів Всеукраїнської спілки краєзнавців, ф.1, оп.1, спр.342, арк.27. Оригінал.

*На документі резолюція заступника голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Тронька: "Міністерству вищої та середньої спеціальної освіти УРСР, Міністерству освіти УРСР, Міністерству культури УРСР Українському товариству охорони пам'яток та культури. Деякі зауваження Ю.Москаля заслуговують на увагу. Прошу розглянути. 24 квітня 1976 р. П.Тронько".

№ 202
Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з власником художньої галереї в Ніагара - Фоллс М. Колянківським з приводу розширення колекції галереї, активізації контактів між Україною і Канадою в сфері освіти та культури

Оттава *29 квітня 1976 р.*

Посетил галлерею в Ниагара - Фоллс и передал Колянкивскому выставку "Петрикивские росписи", присланную Украинским обществом дружбы и культурной связи с зарубежными странами. Собеседник, которому очень понравились экспонаты, просил передать УОДКС благодарность за ценный подарок.

В продолжительной беседе был затронут ряд вопросов, касающихся развития советско-канадских культурных связей. Колянкивский рассматривает свой музей как один из каналов популяризации в Канаде искусства славянских стран, в первую очередь, УССР и ПНР. В настоящее время в музее развернута большая выставка польского плаката, организованная с помощью посольства ПНР. Коллекция картин украинских советских художников пока еще довольно бедна. Собеседник вспомнил о своих переговорах в Киеве и в "Новоэкспорте" относительно закупки произведений современных художников УССР и организации их выставки-продажи через свою галлерею. Он выразил сожаление по поводу того, что условия, предложенные "Новоэкспортом", оказались для него непосильными. Другая идея Колянкивского состоит в том, чтобы при помощи УОДКС создать в музее постоянную экспозицию картин художников Советской Украины. Такая экспозиция могла бы время от времени заменяться.

В коллекции музея очень мало графических работ и

этот недостаток, по мнению собеседника, УОДКС и Министерство культуры УССР могли бы легко восполнить.

Говоря о посещаемости музея, Колянкивский сказал, что пока она невелика, т.к. музей находится в стороне от водопада и других центров, посещаемых туристами. Однако, он надеется, что, в связи со строительством большого торгового центра напротив музея, посещаемость значительно возрастет.

Коснувшись содержания издаваемого им журнала "Мы и світ", собеседник сказал, что он широко использует материалы, получаемые из Киева. В статьях, посвященных внутренним проблемам украинской эмиграции, он, подчеркивая свою независимость, чаще всего высмеивает "освободительную" деятельность националистических лидеров.

Критикуя некоторые аспекты нашей пропагандистской работы среди эмиграции, в частности, издание большого количества брошюр на украинском языке, Колянкивский высказал предложение направить часть средств на выделение бесплатных стипендий для молодежи украинского происхождения, которая хотела бы изучать на Украине язык, литературу и историю. По его мнению, полезно было бы также организовать заочные курсы по этим предметам при Киевском и Львовском университетах, где могли бы заниматься многие желающие из Канады, США и Европы. Собеседник подчеркнул, что эти формы работы с соотечественниками эффективно используются Францией и некоторыми другими государствами.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк. 63-64. Оригінал.

№ 203
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з директором публічної бібліотеки м.Вінніпегу Н.Сіменс з нагоди вручення української літератури

Оттава *9 липня 1976 р.*

Будучи в Виннипеге, передал в дар публичной библиотеке города 270 томов советских книг, изданных в Украинской ССР. Церемония состоялась в здании муниципального совета во время заседания городской комиссии по библиотекам. Сименс поблагодарила за книги и сказала, что они будут переданы в отдел многокультурности публичной библиотеки, новое здание которой строится в центре Виннипега. Она добавила при этом, что показывала книги заведующему кафедрой славистики Мантитобского университета проф. Я.Рудницкому, который признал, что в украинских библиотеках города нет подобных изданий.

Отвечая на вопрос, Сименс сообщила, что украинские националистические организации имеют ряд своих библиотек, однако, позволяют пользоваться ими только своим членам, оказывая при этом сопротивление планам создания общегородского фонда, открытого для широкой публики. Такая сектантская позиция, по словам собеседницы, в корне противоречит принципам политики многокультурности, проводимой канадскими властями.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк. 72. Оригінал.

№ 204

З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з головою Канадської консультативної ради з питань багатокультурності і Ради народних мистецтв Манітоби Ю.Котелесом з питань подальшого культурного співробітництва

Оттава *9 липня 1976 р.*

Будучи в Виннипеге, посетил Котелеса и имел с ним продолжительную беседу.

Попросил собеседника о содействии в приглашении артистов из УССР на виннипегский фестиваль "Фольклорама -76", а также в организации курсов дирижеров украинских самодеятельных хоров под руководством А.Авдиевского.

Обе просьбы, на которые Котелес в итоге ответил согласием, послужили для него поводом к широкому обсуждению вопросов, связанных с обстановкой внутри украинской эмиграции в Канаде и перспективами советско-канадских культурных связей. Ссылаясь на свое положение, дающее ему возможность выслушивать представителей всех этнических групп и их различных организаций, собеседник продемонстрировал отличное знание политических позиций каждой из таких организаций. Вместе с тем, он заверял, что пытается сохранить нейтралитет, основываясь лишь на принципах политики многокультурности, провозглашенной канадским правительством.

Характеризуя расстановку сил в украинской эмиграции, Котелес сказал, что из общего числа 600 тыс. лиц украинского происхождения, проживающих в Канаде, примерно 30 тыс. человек поддерживают Товарищество объединенных украинских канадцев и Рабочее общество взаимопомощи, около 100 тыс. составляют

базу, на которую опираются националистические организации, входящие в "Комитет украинцев Канады" (КУК), остальные 470 тыс. не примыкают ни к каким организациям. Собеседник указал на то, что за последние годы влияние центрального исполнительного органа КУК, находящегося в Виннипеге, стало слабеть, поскольку многие деятели постарели, а молодые руководители типа Я.Кальбы недостаточно инициативны. В этих условиях националистический центр фактически переместился в Торонто, где обосновался "Всемирный конгресс свободных украинцев" (СКВУ), где активно действует бандеровская группировка и где акции националистов получают поддержку провинциальных властей. Котелес подчеркнул, что КУК раздирается разногласиями входящих в него группировок, и высказал мнение, что "Комитет украинцев Канады" - искусственное объединение, созданное в 1941 г. Премьер-министром Маккензи Кингом для усиления антисоветской деятельности.

Говоря о ТОУК в РЗТ, собеседник дал понять, что он рассматривает эти организации как наследниц массы украинских поселенцев, внесших в свое время большой вклад в строительство Канады. Отсюда - его желание поддержать их и сохранить в рамках многонациональной канадской "мозаики". Он также указал на процесс старения этих организаций, который сказывается на их активности, выделив в виде исключения отделение в провинции Саскачеван, где провинциальному секретарю ТОУК А.Лапчук удалось привлечь значительное количество молодежи.

Остановившись на отношении украинской эмиграции к культурным связям с Советской Украиной, Котелес отметил, что, кроме бандеровцев все группировки, включая и подавляющую часть КУК, готовы идти на расширение таких связей. В то же время, сказал он, существует непримиримая вражда между КУК и ТОУК, блокирующая широкое развитие культурных обменов.

Мероприятия, проводимые под эгидой ТОУК, автоматически бойкотируются руководством КУК. С другой стороны, если бы культурные связи с Украиной осуществлялись через КУК, последний, по словам Котелеса, значительно смягчил бы свою антисоветскую позицию, но это поставило бы ТОУК в весьма трудное положение.

Собеседник рассказал, как эта борьба ежегодно обостряется в связи с "Фольклорамой". После того, как в прошлом году он помог ТОУК пригласить трио бандуристок из УССР, КУК обрушился на него с угрозами. Особенно яростно угрожал украинский поп Йижик в письмах и через свою радиостанцию. Несколько дней назад к Котелесу обратился Семчишин и просил не давать санкции на приглашение советских артистов в этом году. В этой связи собеседник охарактеризовал Семчишина как двуличного политикана, работающего на КУК. По словам Котелеса, Семчишин не надеется на продолжительное пребывание в провинциальном правительстве и хочет обеспечить себе будущее в среде националистов, с которыми он никогда не порывал связей.

Что касается приглашения артистов УССР на "Фольклораму-76", то Котелес заявил, что, несмотря на запугивания, он даст свое одобрение как и в прошлом году. При этом просил, чтобы ни ТОУК, ни Общество "Украина" нигде не ссылались на "официальное приглашение Совета народных искусств Манитобы", ибо это неправильно. Приглашает павильон "Львов", а Совет лишь подтверждает это приглашение. Одновременно он просил, чтобы ТОУК и артисты проявили необходимую гибкость в трудных ситуациях, которые могут возникнуть во время "Фольклорамы". Собеседник также обратил внимание на необходимость обогатить экспозицию павильона "Львов" и, особенно, павильона "Россия", организуемого отделением Федерации русских канадцев.

Просьба об организации курсов для руководителей самодеятельных хоров сначала удивила Котелеса, поскольку идея таких курсов исходит от В.Климкива, в котором собеседник видит только представителя "Украинского национального объединения". Однако, после разъяснения просьбы обеспечить "нейтральность" этому мероприятию, Котелес сказал что он сможет помочь, добавив при этом, что проведение курсов на нейтральной основе определенно вызовет серьезные расхождения среди руководителей КУК. Собеседник высказался за то, чтобы А.Авдиевский и А.Козаченко приехали в 1976 году, т.к. он боится, что в следующем году политическая ситуация может измениться и это может повлиять на развитие культурных обменов<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.77-79. Оригінал.

№ 205

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з керівником хору ім. О.Кошиця В.Климківим щодо проведення курсів керівників самодіяльних хорів

Оттава *10 липня 1976 р.*

Будучи в Виннипеге, встретился с Климкивым и имел с ним беседу относительно плана организации курсов для руководителей самодеятельных хоров некоторых этнических групп Канады. Климкив сообщил, что в апреле с.г. он обратился с письмом к министру культуры и туризма Манитобы Тюпэну, в котором предложил провести такие курсы с помощью провинциального правительства летом будущего года, и уже получил от министра положительный ответ.

Со своей стороны, информировал собеседника о том, что руководитель хора им.Г.Веревки А.Авдиевский и его помощница А.Козаченко готовы выехать в Виннипег для проведення курсов уже в ноябре нынешнего года. Климкнв выразил опасение относительно возможности привлечь в это время многих дирнжеров, т.к. им будет трудно взять отпуск со своей основной работы, однако, учитывая занятость самого Авдиевского в другне месяцы собеседник согласился с предложенными сроками. Он обещал в ближайшее время организовать прнглашение советским руководителям курсов от имени провинциального министерства культуры и туризма и одновременно начать комплектование группы участннков.

Что касается организационной стороны, то было условлено, что курсы (семинар) будут проведены под эгидой провинциального министерства или Совета народных искусств Манитобы в нейтральном помещении без какого-либо упоминания политических организаций, представляемых участннками курсов. Хор, на базе которого будут проводиться практические занятия, будет приглашен как хор им.Кошица, без указания на его причастность к "Украинскому национальному объединению". Климкив заверил, что постарается оградить курсы от участия в них представителей бандеровцев, которые могут попытаться сорвать работу. Условия, согласно которым проезд советских дирнжеров в оба конца обеспечивает Общество "Украина", а пребмванне их в Канаде возьмут на себя провинциальные власти, полностью устраивают канадскую сторону.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.76. Оригінал.

№ 206
Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з директором Центру української культури і освіти (м.Вінніпег) Б.Климашем щодо поповнення експозиції музею, організацію виставок, налагодження культурного обміну

Оттава *27 жовтня 1976 р.*

Находясь в Виннипеге, посетил "Центр украинской культуры и просвещения" и познакомился с Климашем, недавно приехавшим из Оттавы и приступившим к обязанностям директора.

В ходе беседы затронул вопрос об экспозиции музея, находящегося в здании "Центра", заметив, что она обрывается на 1918 годе и не дает представления о современной Украине. Спросил Климаша, не считает ли он, как музейный работник, целесообразным дополнить экспозицию фотографиями с пейзажами сегодняшней Украины, видами ее городов, индустриальных центров и т.п. Сказал, что Украинское общество дружбы и культурных связей с зарубежными странами могло бы оказать ему необходимую помощь. Собеседник ответил, что идея представляется ему интересной и что он подумает над ней.

В свою очередь, Климаш высказал просьбу, чтобы УОДКС прислало для "Центра" выставку современного украинского декоративно-прикладного искусства. Он подчеркнул, что было бы особенно ценным, если бы в ее составлении приняли участие музейные работники Киева, снабдившие выставку планом экспозиции и соответствующими пояснениями. Его устроила бы также и выставка изделий из одного-двух районов Украины (напр., косовская керамика или петрикивские росписи), но с обязательным музейно-научным оформлением. Как один из возможных

вариантов, Климаш упомянул выставку современных моделей одежды, в которых использованы украинские народные мотивы (крой, орнамент, вышивка и т.п.)

Собеседник проявил интерес к организации выставки книг, изданных в УССР, а также выразил готовность организовать прокат украинских советских фильмов, если они будут ему присылаться. Присутствовавший на беседе президент Рабочего общества взанмопомощи (РЗТ) А.Билецкий сказал, что Музей И.Франко в Виннипеге имеет книги и фильмы из УССР и что можно было бы договориться о сотрудничестве и даже совместных мероприятиях.

Беседа оставила впечатление, что Климаш готов идти на расширение культурных связей с украинскими советскими организацнями. В связи с этим представляется целесообразным позитивно отнестись к его пожеланию относительно выставки.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.116-117. Оригінал.

№ 207

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з президентом Саскачеванського університету Р.Беггом стосовно відкриття пам'ятника Л.Українці

Оттава *29-30 жовтня 1976 р.*

Будучи в Саскатуне на открытии памятника Лесе Украинке, имел ряд бесед с Беггом.

Собеседник сообщил, что его решение принять памятник и установить его на площади Саскачеванского университета натолкнулось на отчаянное сопротивле-

ние украинских националистов из местного и провинциального отделений КУК ("Комитета украинских канадцев"), которые несколько раз присылали к нему делегации с требованием отказаться от памятника. Сильное давление оказал и бывший Премьер-министр Канады Дж.Дифенбейкер, являющийся почетным канцлером Саскачеванского университета. Дифенбейкер призвал прислушаться к "голосу украинской общественности". Однако, Бегг заручился поддержкой провинциального правительства Саскачевана и одновременно выяснил, что ряд влиятельных националистически настроенных украинцев (депутат парламента Гнатышын, президент КУК Кушнир и некоторые другие) не имеют возражений против установки памятника. Разделились мнения и среди профессоров кафедры славянских языков. Бегг сам внимательно изучил биографию и творчество Л.Украинки и, действуя как умелый пропагандист, убедил Совет управляющих университета принять памятник гениальной поэтессе.

Во время экскурсии по территории университета Бегг показал скульптуры и произведения архитектурно-декоративного искусства, подаренные университету различными художниками. "Я высоко оцениваю также художественное значение памятника работы Г.Кальченко, - сказал собеседник, - и в своей аргументации доказываю, что он будет прекрасным дополнением к нашей коллекции".

Бегг рассказал, что борьба велась и по поводу места для установки памятника. Кое-кто хотел спрятать его в незаметном среди университетских строений месте. Теперь выбрана наилучшая открытая площадка при въезде в университет, и памятник хорошо просматривается даже с городской автомобильной магистрали. Собеседник отметил, что это место намного лучше того, которое ранее намечалось в городском Парке Дружбы, т.к. в парке почти не бывает людей, а здесь ежедневно мимо него будут проходить тысячи студентов.

Президент университета сказал, что дата открытия памятника - 30 октября 1976 г., совпадающая с днем выдачи дипломов, выбрана не случайно. Торжественные университетские мероприятия дадут возможность привлечь внимание городской общественности к открытию памятника и представить более широкую трибуну для советской делегации, возглавляемой писателем М.Стельмахом, приехавшей на церемонию открытия. Весь ход мероприятий, состоявшихся 30 октября, полностью подтвердил расчеты д-ра Бегга.

Рассказывая о себе, собеседник упомянул, что он - шотландец по происхождению, отставной полковник канадской армии, участвовал в боях в Нормандии, после войны занялся научной работой в области медицины. Искренне сочувствует улучшению советско-канадских отношений, считает, что многие хозяйственные проблемы, в частности, освоение северных районов, требуют совместных усилий Канады и СССР.

После открытия памятника Бегг сказал, что хотел бы установить более тесные связи с одним из университетов Украинской ССР. По его мнению, это помогло бы улучшить качество работы кафедры славяноведения и уменьшило бы националистические настроения среди украинских профессоров. В этой связи представляется целесообразным положительно рассмотреть вопрос об установлении таких контактов и предложить Беггу соответствующий университет.

Отвечая на вопрос, как отнесся бы президент к приглашению совершить поездку в СССР, собеседник ответил, что он был бы рад посетить Советский Союз (Москву, Ленинград, Волгоград и УССР) вместе с женой летом 1977 года.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3279, арк.114-115. Оригінал.

№ 208
Із запису розмови першого секретаря Посольства СССР в Канаді В.Ф.Скофенка з членами виконкому ТОУК П.Прокопчаком, В.Гарасимом, П.Кравчуком, М.Гринчишиним, М.Сейго з приводу подальших контактів з Товариством в сфері туризму і культури

Оттава *1 березня 1977 р.*

Находясь в Торонто, имел беседу с членами исполкома ТОУК П.Прокопчаком, В.Гарасимом, П.Кравчуком, М.Гринчишиным и М.Сейго.

Собеседники сообщили, что 25-27 февраля с.г. в Торонто состоялось заседание узкого состава исполкома ТОУК с участием секретарей провинциальных комитетов, на котором были обсуждены текущие задачи организации. Среди рассмотренных вопросов большое внимание было уделено дальнейшему совершенствованию работы туристского агентства "Глоуб Турс" и укреплению его взаимодействия с ВАО "Интурист". С целью усиления политической работы среди своих членов и увеличения количества туристов по линии "Глоуб Турс" ТОУК планирует направить большую туристскую группу в СССР в год празднования 60-летия Великой Октябрьской социалистической революции. Руководство ТОУК рассчитывает, что участники группы могли бы совершить круиз на пароходе по Днепру и в оставшиеся дни посетить родственников на Украине. В связи с этими и другими туристскими планами исполком решил командировать 10 марта в Москву и Киев для переговоров с "Интуристом" и Обществом "Украина" В.Гарасима и управляющую "Глоуб Турс" Б.Билецкую. Предполагается также, что Гарасим обсудит в Киеве планы сотрудничества с республиканскими организациями на 1977 год.

Руководство ТОУК придает важное значение проведению в этом году празднования 50-летия Украинского рабочего дома в Торонто. Собеседники сообщнлн, что Кравчук, Прокопчак, Гринчишин, Скрипник и Зинюк уже предприняли шаги для того, чтобы послать индивидуальные приглашення деятелям культуры и артистам УССР. В связи с тем, что кандидатура ректора Львовского университета Н.Г.Максимовича была получена гораздо позже, чем других членов делегации, руководители ТОУК считают, что на оформление нового приглашення уже не хватит времени. Канадские иммиграционные власти еще не дали ответа на запросы о приглашениях, и эта затяжка вынудила исполком перенести дату празднования с 3-го на 29-30 апреля с.г.

Говоря о других мероприятиях на 1977 год, Гарасим сообщил, что в Виннипеге после долгих дискуссий о судьбе фестиваля "Фольклорама", принято решение о проведении его 14-го августа с.г. ТОУК ведет подготовку и к семинару народных танцев в Киеве, объявление о котором вызвало небывалый отклик. Уже сейчас поступило около 30 заявлений от желающих поехать на семинар. Однако, для ТОУК еще не ясны условия поездки этой группы, и исполком послал соответствующий запрос Обществу "Украина" и в "Спутник". Гарасим также сказал, что им получено письмо от президента университета в Саскатуне д-ра Бегга, где он просит Общество "Украина" прислать ему новый комплект, изданных в УССР книг вместо тех, которые были посланы с памятником Л.Украинке и сильно пострадали от влаги.

В заключение беседы, Кравчук и другие члены исполкома подняли вопрос о недавней поездке Е.Дольного и других руководителей ансамбля им.Шевченко на Украину. Объяснил, что поездка группы Дольного не предусматривалась планами республиканских организаций и была предпринята по собственной инициативе руководства ансамбля<...>

Собеседники сообщили, что этот вопрос обсуждал-

ся на последнем заседании исполкома и вскоре будет рассматриваться снова. Исполком, а также провинциальные комитеты ТОУК считают, что проблему взаимоотношений с ансамблем необходимо решать возможно скорее, поскольку затянувшийся процесс раскола приносит ощутимые потери <...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3124, арк.72-74. Оригінал.

№ 209

З щоденника першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Скофенка про підготовку візиту в Україну канадського художника В.Курилика

Оттава *3 березня 1977 р.*

Находясь в Торонто, встретился с Колянкивским и Куриликом, чтобы обсудить просьбу последнего о посещении Украины для работы над фресками, посвященными истории украинской эмиграции. Сказал собеседникам, что Украинское общество дружбы и культурной связи с зарубежными странами получило заявление Курилика и ходатайство Колянкивского по этому вопросу, однако несколько пунктов, связанных с планами художника, требуют уточнения.

Отвечая на вопрос, Курилик сообщил, что он давно работает над сериями произведений, иллюстрирующих историю различных этнических групп в Канаде (французы, евреи, ирландцы, эскимосы, поляки и др.). Жизнь выходцев из Украины, к которым он сам относится, является его постоянной темой, и он хотел бы создать в одном из залов Оттавы (место пока не определено) фрески, отображающие историю украинских поселенцев. Поскольку его хроникерский стиль требу-

ет привязки к конкретным пейзажам и бытовым предметам, он хотел бы поработать в родном селе его отца (с.Боровцы, Черновицкой области) и на родине писателя В.Стефаника (с.Русов, Ивано-Франковской области), чтобы собрать материал о Западной Украине XIX века, откуда уезжали первые эмигранты.

Курилик хотел бы поработать в каждом селе по 2-3 недели: в 1977 году - в Боровцах, и в 1978 г. - в Русове. В 1977 г. он приглашен в Польшу на свою выставку, посвященную истории польской змиграции. Приехать в УССР смог бы предварительно 11 сентября. Из трех недель хотел бы побывать неделю в Киеве, чтобы ознакомиться с этнографическими музеями, а две недели в Черновцах, где мог бы жить и работать в гостинице и выезжать в с.Боровцы на этюды. Курилик был бы благодарен, если бы вместе с ним работал какой-нибудь местный или киевский художник.

В ходе беседы был поставлен вопрос о возможности изображения не только "прошлой", но и настоящей Украины с тем, чтобы работа Курилика в УССР не была использована во вред нам, а, наоборот, способствовала бы укреплению сотрудничества. Собеседники согласились с предложенными им возможностями продемонстрировать лояльность Курилика к Советской Украине. Художник готов сделать несколько работ, отображающих современную Украину, и затем организовать выставку либо в УССР, либо в музее Колянкивского. Он также готов торжественно подарить некоторые рисунки Украинскому обществу дружбы или музею в Черновцах или в Киеве. Окончательное решение по этим вариантам могло бы быть принято на Украине.

Курилик просил уведомить его о результатах рассмотрения его заявления не позже мая с.г., т.к. ему необходимо время для увязки планов поездок на этот год.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3500, арк.69-70. Оригінал.

№ 210
Інформація Посольства СРСР в Канаді про ставлення уряду Канади до відкриття канадського консульства в Києві

Оттава *25 травня 1977 р.*

Открытие консульства США в Киеве и начало его работы в 1977 г. послужили для представителей украинской эмиграции в Канаде поводом вновь поставить перед правительством вопрос об открытии в столице Украинской ССР каиадского консульства.

В марте с.г. редактор журнала "Мы и свит" М.Колянкивский, побывавший в 1971 г. в СССР в составе канадской правительственной делегации, возглавляемой П.Э.Трюдо, обратился к Премьер-министру Канады с вопросом, не пора ли сейчас, после открытия американского консульства в Киеве, подумать и Канаде об аналогичном представительстве на Украине. В ответе, который был подписан заместителем министра иностранных дел Канады, говорилось:

"Вопрос о канадском консульстве в Киеве обсуждался в правительстве в течение многих лет. Как вы знаете, во время открытия Генерального консульства СССР в Монреале было условлено, что канадское правительство будет иметь право открыть консульство в Киеве или Ленинграде. Хотя многое говорит в пользу открытия представительства в Киеве, мы вынуждены рассматривать международные приоритеты в рамках ограничений, которые создаются правительственными программами экономии средств. Представители канадского посольства в Москве периодически посещают Украину, и пока мы в состоянии справляться с возникающими там проблемами. Мы и в дальнейшем будем иметь в виду возможность открытия представительства в Киеве, но я был бы недостаточно искренним, если бы не сказал, что нет надежды, что это случится в ближайшем будущем".

Несколько позднее, в апреле с.г. депутат федерального парламента от консервативной партии Р.Гнатишин поставил аналогичный запрос на заседании парламента. Ответ, данный министром иностранных дел Канады Д.Джемисоном, слово в слово повторяет вышеприведенный текст, что свидетельствует о строгой формулировке позиции, занятой правительством Канады в указанном вопросе.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3502, арк. 9. Оригінал.

№ 211

З листа заступника голови Держбуду СРСР І.І.Іщенка заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Є.Єсипенку про засідання радянсько-канадської робочої групи з науково-технічного співробітництва в галузі будівництва

Москва *6 червня 1977 р.*

В соответствии с решением Госкомитета Совета Министров СССР по науке и технике от 25 мая 1977 г. № 230 в Москве с 4 по 9 июля состоится шестое заседание советско-канадской рабочей группы по научно-техническому сотрудничеству в области строительства.

Программой предусматривается посещение канадской делегацией (список прилагается)* с 6 по 8 июля г.Одессы для ознакомления с портовыми сооружениями и береговыми работами и г.Ялты для ознакомления со строительными работами и городским планированием.

Прошу Вас дать указание Госстрою УССР о приеме

* Не публікується

канадских специалистов и организации показа соответствующих объектов строительства.

ЦДАВО України, ф.2, оп.14, спр.1183, арк.81. Оригінал.

№ 212

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з режисером української телевізійної програми В.Гандерою про трансляцію на телевізійній станції Сіті - ТВ в Торонто художніх та науково-популярних фільмів з України

Оттава *7 жовтня 1977 р.*

Будучи в Торонто, через Л.Олексюка познакомился с Гандерой. Владимир Гандера, примерно 37 лет, украинец, более 10 лет работает режиссером на телевизионной станции Сити-ТВ в Торонто. Месяц тому назад телестанция начала передавать программы для некоторых этнических групп, получая для этого субсидии от Министерства по вопросам многокультурности. Гандера заведует французской и украинской программами. Последняя, продолжительностью в 1 час, передается по субботам рано утром и повторяется по вторникам вечером.

Собеседник рассказал, что программа включает новости о жизни украинской эмиграции, интервью, выступления коллективов самодеятельности, юмор и т.п. Гандера, очевидно, по подсказке Олексюка, хотел бы получать и передавать в этой программе художественные и научно-популярные фильмы, изготовленные в

УССР, а также кинороликн с концертами украинских советских художественных коллективов и молодежных групп.

Отвечая иа вопрос о политической направленности программы, Гандера сказал, что, по идее, программа должна отвечать принципам политики многокультурности и способствовать сохранению языка, культуры и обычаев украинской этнической группы. Собеседник подчеркнул при этом, что лично он не принадлежит к какой-либо националистической группировке и будет стремиться к политической нейтральности и объективности, стараясь представить в спорных вопросах различные точки зрения. Он, однако, признал, что двое молодых людей, работающих у него дикторами-комментаторами, воспитаны в антисоветском духе, кроме того, неизбежен будет политический нажим со стороны националистических организаций и украинских бизнесменов-рекламодателей. Несмотря на это, Гандера верит в возможность честного показа в программе достижений украинской советской культуры. Он уже показал предоставленный Олексюком наш фильм о фресках Киевской Софии, сохранив вопреки давлению, титры, указывающие, что фильм сделан в Киеве. Такие фильмы, по мнению Гандеры, наилучшим образом разоблачают антисоветские измышления националистов.

Собеседник согласился также с предложением показывать интервью с гостями, приезжающими из УССР в Канаду, а также передавать выступления советских артистов.

В ходе беседы разъяснил Гандере нашу позицию в отношении политики многокультурности, подчеркнул, что мы поддерживаем ее цель сохранение национальных культур этнических групп и готовы оказать посильную помощь в этом украинской эмиграции. Если телевизионная программа, представляемая Гандерой, будет строиться на принципах многокультурности и не превратится в

трибуну антисоветизма, мы сможем помочь ей фильмами, концертными кинороликами, фотографиями, выступлениями деятелей культуры и артистов, приезжающих в Канаду.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3500, арк. 164-165. Оригінал.

№ 213

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з професорсько-викладацьким складом кафедри славістики Маиітобського університету про забезпечення вузу аудіо- візуальними засобами, науковою та художньою літературою з боку Товариства "Україна"

Оттава *7 листопада 1977 р.*

Находясь в Виннипеге, вместе с поэтом И.Ф.Драчем посетили Манитобский университет, где имели беседу с профессорами кафедры славистики: Ярославом Розумным (заведующий), Ираидой Тарнавецкой, Наталией Апонюк, Генри Вибом и Семеном Погорилым.

Собеседники рассказали, что представляют весь профессорский состав кафедры, преподают русский, украинский и другие славянские языки, широко используют учебники и методические пособия, изданные в Советском Союзе, а также нашу художественную литературу. Указав на то, что кафедра получает определенную помощь книгами от Общества "Украина", собеседники просили увеличить и разнообразить такую

помощь по всем каналам. В частности, они обратились к Посольству с официальной просьбой прислать (или помочь приобрести) диапозитивы и фильмы, рассказывающие о жизни и культуре русского и украинского народов, о городах и памятниках РСФСР и УССР. Кроме аудио-визуальных средств, их по-прежнему интересуют новинки научной, критической и художественной литературы. В этой связи они жаловались на то, что магазин "Украинская книга" в Виннипеге в последнее время перестал удовлетворять спрос на советскую литературу.

Поставил перед Розумным вопрос относительно возможности приезда в Канаду украинского советского писателя или ученого для чтения в ряде университетов (в т.ч. и Манитобском) курса лекций об украинской советской литературе. Розумный положительно отнесся к этому предложению, сказал, что наиболее подходящим временем для его осуществления был бы март или октябрь 1978 года. Он считает кандидатуру поэта В.Коротича вполне приемлемой. При этом собеседник подчеркнул необходимость увязать этот вопрос с кафедрами славистики Альбертского и Торонтского университетов.

В ходе беседы Розумный рассказал о том, что уже несколько раз обращался в советское консульство с просьбой разрешить его отцу и матери, проживающим в УССР, переехать к нему в Канаду на постоянное жительство. Поскольку вопрос до сих пор не решается, он просит Посольство оказать необходимое содействие.

После беседы тов.Драч И.Ф. выступил в университете перед преподавателями, студентами и любителями поэзии с чтением своих произведений. Присутствовало 60 человек. Аудитория тепло встретила выступление советского поэта.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3500, арк.200-201. Оригінал.

№ 214
З щоденника першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка про перебування у Вінніпезі спеціалізованої туристичної групи з УРСР

Оттава *8 листопада 1977 р.*

Будучи в Виннипеге вместе со специализированной туристской группой из УССР, добился через Я.Семчишина и Н.Дякива приема членов группы новым мэром Р.Стином. Стин - 1935 г. рождения, шотландец по происхождению, член консервативной партии, более десяти лет избирался муниципальным советником Виннипега. В конце октября 1977 г., когда бывший мэр С.Дзюба внезапно снял свою кандидатуру, Стин, получивший поддержку Дзюбы, был избран на его место.

Беседа с новым мэром имела принципиальное значение, поскольку в составе тургруппы находился заместитель председателя Львовского горисполкома т.Лонич И.М., задачей которого было установить личный контакт со Стином, добиться закрепления породненных связей между Виннипегом и Львовом, установленных и развивавшихся при Дзюбе. Эта задача была выполнена.

Со стороны хозяев в беседе участвовали: бывший мэр С.Дзюба, главный инженер городского хозяйства Н.Дякив, члены Комитета породнения со Львовом Я.Семчишин и Н.Пелович. С нашей стороны приняли участие: т.т.Лонич И.М., Курило В.М. - руководитель группы, зам. министра просвещения УССР, Лазебник С.Е. - главный редактор Украинского радио, Головин В.И. - референт Украинского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами, Горбатенко Р.И. - артистка Киевской филармонии.

Тов. Лонич И.М. подчеркнул важность породненных связей между городами-побратимами для укрепления дру-

жественных советско-канадских отношений, отметил вклад С.Дзюбы в установление и развитие связей Виннипега и Львова, выразил уверенность, что это сотрудничество будет продолжаться и при новом мэре. Пригласив Стина посетить Львов, т.Лонич перечислил различные формы культурных обменов, которые могли бы быть осуществлены в ближайшее время. В заключение он передал в дар мэру, а также Дзюбе ценные подарки.

В ответном слове Стин высоко отозвался о значении породнения, выразил удовлетворение по поводу приезда нашей делегации и заверил, что будет делать все необходимое для того, чтобы породненные связи со Львовом продолжали развиваться. Он вручил И.М.Лоничу грамоту почетного гражданина Виннипега.

В ходе беседы представился новому мэру, подчеркнул готовность совпосольства оказать содействие в осуществлении породненных связей. Одновременно попросил Дзюбу помочь Комитету породнения со Львовом, возможно даже возглавить этот Комитет. Дзюба сказал, что теперь, как частное лицо, он сможет это сделать<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3500, арк.197-198. Оригінал.

№ 215
З щоденникових записів першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка про роботу Канадського інституту українських студій

Оттава *18 січня 1978 р.*

Будучи в Эдмонтоне, попытался встретиться с пре-

подавателем университета Альберты д-ром М.Галацаном, проявляющим интерес к развитию культурных связей с СССР. Галацан находился в это время в больнице, и университетские сотрудники предложили побеседовать с д-ром Лупулом. Учитывая влиятельное положение последнего в среде украинской змиграции и в правительственных кругах, дал согласие на такую встречу. Известно, что М.Лупул, являясь директором "Канадского института украинских исследований", занимает также ряд других постов: первого заместителя Канадского консультативного совета по многокультурности, президента "Канадского объединения украинских профессионалов и предпринимателей", директора консультативного совета Альбертийского "Села украинского культурного наследства", профессора университета Альберты, члена нескольких научных ассоциаций.

Беседа проходила в "Институте украинских исследований" в присутствии секретаря провинциального комитета ТОУК Ю.Соломона. По моей инициативе обсуждались три вопроса.

1.О работе "Канадского института украинских исследований". Собеседник сообщил, что "институт" был основан при университете Альберты в июле 1976 г. Финансовой базой его является ежегодная субсидия в 355 тыс. долларов, предоставляемая провинциальным правительством Альберты, а также собственный фонд, созданный "Объединением украинских профессионалов и предпринимателей".

Официально цели "института" сводятся к следующему:

-способствовать развитию украинских и украинско-канадских исследований во всех университетах Канады;

-предоставлять для этого стипендии (по контрактам) выпускникам, аспирантам и преподавательскому составу университетов;

-публиковать исследования по упомянутой тематике, в особенности выдающиеся диссертации, а также переиздавать старые научные книги;

-служить межуниверситетским центром украинских исследований в Канаде для координации программ и избежания дублирования;

-оказывать помощь в установлении связей между профессорами, учеными, писателями и библиотекарями в области украинских исследований, организовывать для этого конференции, семинары, лекции и поездки.

Организационно "институт" управляется директором и двумя его заместителями из университетов Альберты (д-р Я.Рудницкий) и Торонто (д-р Г.Луцкий). Последний отвечает за публикации. При директорате имеется консультативный совет, разрабатывающий междисциплинарные программы (в число шести его членов входит и д-р Галацан). Существует также "совет корреспондентов", в который введены почти все украинские профессора и исследователи из различных университетов Канады (всего 37 человек). Ежегодно "институт" предоставляет: 10 стипендий по 1,5 тыс. долларов для выпускников университетов; 5 стипендий по 3,5 тыс. долларов для написання работ на звание магистра, 3 стипендии по 5 тыс. долларов для написання докторских диссертаций; 2 студенческие стипендии по 5 тыс. долларов для поездки на Украину или в страны, связанные с историей Украины; субсидии для высших академических исследований.

"Институт" публикует: 3 бюллетеня с исследованиями об Украине, о жизни украинцев в Канаде, а также выходящий два раза в год "Журнал высших украиноведческих исследований" (печатается в Торонто). Лупул показал последние номера указанного журнала. Большинство статей на английском языке, хотя изредка встречаются материалы и на украинском. Очень редкие "исследования" посвящены жизни украинской эмиграции в Канаде, основное же место занимают ан-

тисоветские упражнения в области истории, литературы и искусства Украины и национальной политики в СССР.

Говоря об "исследованиях", Лупул просил рассмотреть возможность приема в УССР студентов или аспирантов-стипендиатов "института", которые работали бы по своей тематике, используя библиотеки и архивы Украины. Он также жаловался на отсутствие в Канаде научных архивов по украиноведению и даже по украинской эмиграции, просил открыть доступ ко львовскому и другим архивам УССР, где, по его словам, имеются документы, относящиеся к эмиграции из Западной Украины.

Собеседник показал справочную библиотеку "института", весьма ограниченную по количеству томов. Кроме националистических публикаций в библиотеке есть и советские книги, журналы и газеты. Как бы оправдываясь за довольно скудный запас литературы и ограниченные масштабы деятельности "института", Лупул стал жаловаться на имеющиеся трудности. С одной стороны, "институт" подвергается дискриминации со стороны университетских властей. Профессора других национальностей ревниво относятся к украинскому "институту", задавая вопрос, а почему не созданы подобные институты для французской, ирландской, польской или других этиических групп. С другой стороны, мало заинтересованности в "исследованиях" проявляют студенты украинского происхождения. Как правило, они не знают украинского языка и неохотно учат его. Сказывается ассимиляция и вовлечение молодежи в канадскую экономическую и политическую жизнь. Сам Лупул, рожденный в Канаде, также слабо говорит по-украински. Собеседник признался, что многие "исследования" не имеют какой-либо научной ценности. Тем не менее дирекция форсирует их издание, чтобы было чем отчитаться перед теми, кто финансирует деятельность "института".

2.Поставил вопрос о возможности приглашения университетом Альберты советского ученого или писателя для чтения лекций по современной украинской литературе. Сослался на пример выступлений В.Коротича в университетах США. Сказал при этом, что университеты Манитобы и Саскачевана готовы поддержать эту идею.

Лупул ответил положительно, подчеркнув, что он за обмены преподавателями университетов. В то же время он полагает, что труднее всего будет собрать студенческую аудиторию из-за упоминавшегося ее безразличия. Со своей стороны привел пример недавнего выступления И.Драча в Манитобском университете, вызвавшего большой интерес не только среди преподавателей, но и студентов.

3.Обращаясь к собеседнику, как директору консультативного совета "Села украинского культурного наследства", поставил по поручению ТОУК вопрос о возможности перенесения памятника В.Стефанику на территорию "села". Как известно, памятник этому выдающемуся украинскому писателю, подаренный Советской Украиной, был установлен в Эдмонтоне на территории, принадлежащей ТОУК, в очень невыгодном месте.

Лупул согласился, что такой памятник заслуживает установки в более удачном месте, но наотрез отказался хлопотать о перенесении его в "село". Он боится, что такой шаг вызовет бурю в украинской (националистической) среде, что тогда и он не удержится на своих постах, и "институт" будет разогнан.

Сославшись на опыт с памятником Л.Украинке, заметил, что иногда можно не проявлять собственной инициативы, но в то же время не возражать, если кто-то другой ее проявит. Лупул ответил, что это равносильно предложению "идти по тонкому льду". Судя по реакции собеседника, он будет препятствовать усилиям, имеющим целью перенесение памятника на территорию "села".

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3705, арк.43-46. Оригінал.

№ 216
З щоденникових записів першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка про діяльність Українсько-канадського архіву-музея Альберти*

Оттава *18 січня 1978 р.*

Находясь в Эдмонтоне, посетил Украинско-канадский архив-музей Альберты и имел беседу с его управляющим Григорием Йопиком, а также с членами директорского совета Богданом Мельничуком (владельцем "Украинского книжного магазина") и отцом М.Сопуляком (управляющим эдмонтонской националистической газетой "Украинские вести").

Собеседники показали экспозицию музея, отражающую, в основном, жизнь украинских поселенцев в Альберте, и включающую, кроме того, общие материалы об украинской культуре (народная одежда, музыкальные инструменты, вышивки и т.п.). Ряд экспонатов был подарен Йопику советскими людьми. Архив включает богатую коллекцию фотографий первых украинских поселенцев, все газеты и журналы, издававшиеся с начала этого века украинской эмиграцией в Канаде. Йопик с гордостью подчеркнул, что его принципом является объективность, в результате чего значительную часть архива составляют издания прогрессивных украинских организаций. Имеется также большое количество советских журналов, подписываемых и переданных архиву отцом Сопуляком.

В ходе разговора собеседники проявили радушие, дружелюбно высказывались в отношении Советской Украины.

Б.Мельничук владеет самым большим в Эдмонтоне украинским книжным магазином, поддерживает связи

* Див. док.№ 230.

с "Международной книгой", продает значительное количество советской литературы.

Г.Йопик владеет небольшим рестораном, но главное его занятие - собирание музейных экспонатов и упорядочение архива. Он передал просьбу к обществам в УССР прислать для музея следующие экспонаты:

-музыкальные инструменты: дрымбу и кривой рог, на котором играют жители Карпатских гор;

-фотографии классиков украинской литературы - от Котляревского до Рыльского, Сосюры и т.д. (размером 20х25 см);

-бюсты Т.Шевченко, И.Франко, Л.Украинки и В.Стефаника (гипсовые окрашенные под бронзу, высотой ок. 30 см.);

-литературу о музее в с.Пляшова, посвященную битве Б.Хмельницкого под Берестечком.

Высказывая эти просьбы, Йопик просил посылать экспонаты не в адрес музея, т.к. боится обвинений со стороны националистов.

Отец М.Сопуляк предложил свой адрес, подчеркнув при этом, что никого не боится, что получает свободно литературу из СССР и, пользуясь авторитетом церковника, легко отражает нападки украинских националистов. В ходе беседы Сопуляк пообещал присутствовавшему секретарю провинциального комитета ТОУК Ю.Соломону посодействовать в установке памятника В.Стефанику в более подходящем месте.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3705, арк. 54-55. Оригінал.

№ 217

З листа голови правління Товариства "Україна" О.Підсухи ЦК Компартії України про організацію в Канаді виставки С.Кульчицької[126] "Народні традиції в сучасному одязі, вишивці"

Київ *20 квітня 1978 р.*

Крайовий виконавчий комітет Товариства об'єднаних українських канадців звернувся до Товариства "Україна" з проханням влаштувати в Канаді персональну виставку робіт народної художниці декоративно-прикладного мистецтва Стефанії Кульчицької, ім'я якої відоме не тільки в Радянському Союзі, але й за кордоном.

Роботи С.Кульчицької "Народні традиції в сучасному одязі і вишивці" експонувалися в Москві, Ленінграді, Ризі, Володимирі-Суздальському, Києві та в ряді обласних центрів УРСР і одержали високу оцінку громадськості.

Під час перебування в грудні 1977 р. на Україні делегати ТОУК П.Кравчук, В.Гарасим відвідали у м.Львові С.Кульчицьку, зробили їй персональне запрошення і обговорили проспект майбутньої виставки. Запрошення на виставку здійснює музей Т.Г.Шевченка в Палермо, з метою експонування її протягом 45 днів, жовтня-листопада 1978 р. у містах - Ванкувері, Едмонтоні, Вінніпезі, Торонто.

На прохання ТОУК Товариство "Україна" разом з С.Кульчицькою готують виставку, на якій експонуватиметься до 120 авторських робіт, а також виготовляє у видавництві "Реклама" буклет з кольоровими вкладками тиражем 15 тис. примірників.

ЦДАГО України, ф.1, оп.32, спр.1431, арк. 83-84. Оригінал.

№ 218

З листа заступника голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном Г.Тихолаза президенту Асоціації "Канада-СРСР" М.Лукачу та секретарю КВК ТОУК В.Гарасиму з приводу проведення восени 1978 р. Днів СРСР у Канаді*

Київ *24 травня 1978 р.*

Союз радянських товариств дружби запланував проведення в жовтні-листопаді 1978 року Днів СРСР у Канаді за участю Української РСР.

Українське товариство дружби 30 жовтня 1978 року направляє до Канади для участі в Днях строком на 14 днів делегацію і творчий колектив (двох оперних співаків з акомпаніатором, тріо бандуристок і танцювальну групу) - всього 25 чоловік на туристській основі за маршрутом Монреаль-Торонто-Вінніпег - Едмонтон - Ванкувер.

Ми хочемо запропонувати такий план проведення заходів у рамках Днів СРСР:

Торонто. Асоціація "Канада-СРСР", ТОУК

-експонування виставок українського народного декоративно-прикладного мистецтва (залишається тим, хто експонує), петриківських розписів (60 робіт, найбільший розмір 65х80 см, підлягає поверненню), фотовиставок "Україна сьогодні" (близько 60 фото розміром 50Х60 см), "Всі кольори радості" (52 фото розміром 50х60 см); показ кінофільмів, виступи творчого колективу.

Вінніпег. Асоціація "Канада-СРСР", ТОУК.

-експонування виставки книг українських видавництв (близько 700 томів, залишається тим, хто експонує), виставки графіки львівських художників (50 робіт, найбільший розмір 60х80 см, підлягає поверненню), фотовиставки "Україна сьогодні"; показ кінофільмів, виступи творчого колективу.

* Див. док. № 219.

До виставки книг ми надсилаємо буклет "Книговидання на Україні" англійською та українською мовами, а також плануємо видати каталог до виставки графіки.

Едмонтон. Асоціація "Канада-СРСР", ТОУК.

-експонування фотовиставок "Україна сьогодні", "Всі кольори радості", виставки дитячого малюнка, показ кінофільмів, виступи творчого колективу.

Ванкувер. Асоціація "Канада-СРСР", ТОУК.

-експонування виставок графіки одеських художників (54 роботи, найбільший розмір 60х80 см, підлягає поверненню), малюнків одеських школярів (31 робота, розмір 40х50 см); показ кінофільмів, виступи творчого колективу.

В організації експонування виставок у Вінніпегу і Ванкувері ми покладаємо надії на хороші зв'язки з муніципалітетами названих міст, що мають відділення Асоціації і ТОУК. Ми б хотіли, наприклад, щоб виставка української книги експонувалася в новій бібліотеці, збудованої до 100-річчя Вінніпегу<...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3169, арк.62-63. Оригінал.

№ 219

Лист голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.П.Оснача та голови правління Товариства "Україна" О.Підсухи секретарю КВК ТОУК В.Гарасиму про недоцільність перенесення Днів СРСР в Канаді за участю Української РСР*

Київ *19 червня 1978 р.***

Ми отримали Вашого листа з пропозицією перенес-

* Див. док. № 218.

** Датується часом погодження документу.

ти проведення Днів СРСР у Канаді на грудень 1978 року, або на травень наступного.

Союз радянських товариств дружби, ми і наші товариші в Канаді вважають проведення Днів у жовтні-листопаді 1978 року своєчасним і необхідним.

У цьому зв'язку ряд організацій та установ СРСР і Канади провели значну підготовчу роботу, і перенесення Днів на будь-який інший термін не виявляється можливим.

Що ж до організаційних клопотів, що додаються у зв'язку з одночасним проведенням Днів і виставки С.Кульчицької*, то лист від 24 травня 1978 року було надіслано для того, щоб ці організаційні клопоти були по можливості розподілені між Асоціацією "Канада - СРСР" і ТОУК. Саме про посильну участь Вашої організації в названих заходах йшлося під час зустрічі в Києві.<...>

Досвід проведення Днів Радянського Союзу в багатьох країнах показує, що вони значною мірою сприяють зростанню ролі й авторитету прогресивних організацій, розвитку взаєморозуміння й дружніх відносин з громадськістю зарубіжних країн і Радянського Союзу.

Ми впевнені, що і в Канаді названі заходи пройдуть з успіхом, що Товариство об'єднаних українських канадців знайде можливість сприяти цьому успіхові.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3169, арк.115-116. Засвідчена копія.

* Див. док. № 217.

№ 220
Інформація радника Постійного представництва при ООН А.Озадовського ЦК КПУ про зустріч з членами делегації ТОУК на XXIV з'їзді ЛАУ А.Білецьким і Г.Лапчук

Нью - Йорк *28 червня 1978 р.*

20 червня 1978 р. в Постійному представництві УРСР при ООН міністр закордонних справ УРСР т.Шевель Г.Г.[127] і постійний представник УРСР при ООН т.Мартиненко В.Н. мали зустріч з членами делегації Товариства об'єднаних українців Канади, яка брала участь в роботі 24-го з'їзду Ліги американських українців - головою Робітничого запомогового товариства, президентом туристичної фірми "Глоуб турс" Антоном Білецьким і провінціальним секретарем Саскачеванського відділення ТОУК Ганною Лапчук.

Тов.Шевель Г.Г. і Мартиненко В.Н. передали привітання новообраному керівництву Крайового виконавчого комітету ТОУК, розповіли про роботу спеціальної сесії Генасамблеї ООН з питань роззброєння, про участь в ній делегації УРСР.

Члени делегації ТОУК розповіли про підсумки останнього з'їзду ТОУК, який відбувся у Вініпегу в травні ц.р., про проведені в Канаді спільні заходи РЗТ і ТОУК, присвячені 60-річчю Товариства об'єднаних українців Канади, про успішні виступи в Канаді групи митців з УРСР, які взяли участь, зокрема, у фестивалі "Мозаїка" в Реджайні, а також в ряді заходів ТОУК у Ванкувері та Едмонтоні.

Порівнюючи останні з'їзди ТОУК і ЛАУ, Білецький і Лапчук підкреслили, що з'їзд ТОУК помітно відрізнявся тим, що на ньому приблизно кожний восьмий делегат був представником молоді. Із 132 делегатів з'їзду ТОУК, сказали вони, 76 делегатів були вже не еміг-

рантами, а канадцями українського походження, тобто народженими в Канаді. Серед цієї категорії було 15 делегатів від молодіжних клубів і самодіяльних гуртків при ТОУК. Більшість із них за словами Білецького, брали участь в дискусіях на з'їзді ТОУК, зокрема у обговоренні питань роботи серед канадської молоді українського походження, залучення її до активної діяльності в ТОУК.

У зв'язку з тим, що в цьому році ЛАУ організує поїздку 10 дітей членів Ліги для відпочинку в піонерському таборі в УРСР, т.Шевель Г.Г. порадив членам ТОУК, щоб керівництво ТОУК за домовленістю з товариством "Україна" в майбутньому також практикувало організацію аналогічних поїздок, які безумовно мають велике значення для виховання дітей із сімей канадських і американських українців і можуть сприяти тому, щоб вони в перспективі стали членами прогресивних організацій в США і Канаді.

На думку Білецького, ЛАУ тепер знаходиться в критичному фінансовому стані, у Ліги немає коштів на ремонт Українського робітничого дому в Нью-Йорку. За його словами, це приміщення Ліги "викликає огиду і жах", його молода дочка Бетсі Білецька, яка у справах фірми "Глоуб туре" повинна була зустрітись з керівниками ЛАУ, довго вагалась, чи слід їй заходити до брудного приміщення ЛАУ.

Якщо ТОУК, сказав Білецький, може дозволити собі утримувати на роботі молодих людей, сплачуючи їм пристойну зарплату, то ЛАУ, вважає він, неспроможна нікого із молоді залучити ні для організаційної ні для культурно-масової роботи, ні для роботи в редакції Ліги. Білецький розповів, що він був дуже здивований, дізнавшись, наскільки мізерною є зарплата редактора газети ЛАУ. Зрозуміло, що на таку зарплату ніхто з молоді, звичайно, не погодиться.

Білецький розповів також, що РЗТ свого часу мало намір відкрити свої відділення на території США, а

фірма "Глоуб турс" пропонувала відкрити свій філіал в Нью-Йорку. Він вважає, що комерційна діяльність цих відділень і філіалу фірми, які фактично знаходяться під контролем ТОУК, могли сприяти поліпшенню матеріального становища ЛАУ.

Однак ЛАУ, констатував Білецький, не виявила ні в 60-і, ні в 70-і роки ніякої зацікавленості в пропозиціях РЗТ і фірми "Глоуб турс" і плани ТОУК і РЗТ щодо цього не були реалізовані.

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр. 3706, арк. 55-56. Оригінал.

№ 221

Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з художнім керівником ансамблю "Калина" С.Джуганом про враження від перебування в м.Києві

Оттава *10 листопада 1978 р.*

Получил от Джугана письмо, в котором он делится впечатлениями от своей недавней поездки в СССР, а затем встретился с ним в Торонто.

Собеседник считает трехнедельное пребывание в Киеве и стажировку в ансамбле им. П.Вирского "поистине великим и замечательным событием" в своей жизни. По его словам, трудно представить лучшую программу, чем та, которую подготовило для него Общество "Украина".

Киев произвел на него незабываемое впечатление как "один из наиболее интересных, счастливых, чистых и очень зеленых городов, которые когда-либо приходилось видеть" Джуган отметил, что, хотя на улицах говорят преимущественно по-русски, он не имел никаких трудностей, т.к. все, к кому он обращался, отвеча-

ли ему по-украински.

Наибольший интерес для собеседника представляли танцевальные ансамбли Украины и культурная жизнь республики в целом. Считает, что в УССР молодежи предоставлены все возможности для развития талантов и обогащения украинской народной культуры. Джуган сказал, что опыт, полученный им в результате стажировки, явится большой помощью для совершенствования украинского танца, музыки и песни не только в рамках ансамбля "Калина", насчитывающего свыше 70 человек, но и для всех заинтересованных в развитии украинской культуры в Канаде.

Собеседник упомянул, что он встречается со многими представителями культурных кругов украинской эмиграции и правдиво рассказывает им о своих впечатлениях. Молодежь ансамбля с энтузиазмом встретила известие о возможности поездки "Калины" в 1980 году в УССР. Поскольку Джуган пообещал, что возьмет лишь наилучших танцоров, все стали упорнее работать над собой, стремясь попасть в число лучших.

Отвечая на вопрос, собеседник сказал, что со стороны мельниковского руководства УНО к нему не было предъявлено никаких претензий, и вопрос о его поездке, так же, как и хора В.Климкива, не поднимался на недавнем съезде "Украинского национального объединения". Наоборот, будучи не в состоянии скрывать от украинской общественности факты поездок на Украину, мельниковская газета "Новый шлях", и затем и "Вильне слово" опубликовали без комментариев сообщение о поездке на учебу в Киев супругов Будык из Виннипега.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.3705, арк.308-309. Оригінал.

№ 222
З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з мером м.Вінніпегу Р.Стіном з приводу перспектив культурних зв'язків між Україною і Канадою

Оттава *24 лютого 1979 р.*

Имел беседу со Стином, принявшим участие в банкете, посвященном 60-летию Украинского рабочего дома в Виннипеге.

Собеседник подтвердил свою готовность всячески содействовать развитию породненных связей между Виннипегом и Львовом. Он отметил целый ряд полезных мероприятий, проведенных в 1978 году: участие львовских артистов в этническом фестивале "Фольклорама", выставки украинских книг и работ львовских графиков, выставка "Народные мотивы в современной украинской одежде и вышивке" художницы из Львова С.Кульчицкой*, концерт артистов УССР, приезжавших в составе группы Украинского общества дружбы.

Говоря о мероприятиях на 1979 год, мэр подчеркнул, что городские и провинциальные власти Виннипега придают огромное значение выставке картин из музеев Украинской ССР, запланированной на осень. Он сообщил, что поддержал приглашение юбилейного комитета ТОУК для группы поэтов и артистов из УССР, которые должны прибыть в Канаду во второй половине марта с.г. По этому вопросу Стин направил специальное письмо Обществу "Украина". Собеседник также сказал, что поддержит приглашение львовским артистам на "Фольклораму" Со своей стороны сообщил мэру о возможности проведения в Виннипеге некоторых мероприятий, инициаторами которых выступают украинские художественные коллективы. Так, например, изучается вопрос о хоровом семинаре (на

* Див. док. №217.

базе хора им.Кошица) и курсах народного танца (на базе ансамбля "Орлан") <...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3208, арк.89-90. Оригінал.

№ 223
З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з активістами ТОУК з нагоди відкриття Українського музею в м.Тіммінс

Оттава *19-20 травня 1979 р.*

По приглашению местного отделения Товарищества объединенных украинских канадцев посетил г.Тимминс и принял участие в мероприятиях, посвященных открытию Украинского историко-этнографического музея в этом городе. Выступил 19 мая на церемонии открытия музея, а затем - на торжественном вечере, где присутствовало более 200 человек. Церемония открмтия и выступления мэра г.Тимминса, представителя Посольства СССР и директора музея передавались по городскому телевидению и радно.

Украинский музей, размещенный в рабочем доме ТОУК, создан усилиями членов Товарищества объединенных украинских канадцев г.Тимминса по инициативе и под руководством их секретаря - коммуннста Стэнли Кремара, ставшего директором этого музея. Собранные им экспонаты - фотографии, документы, орудия труда горняков и т.д. рассказывают об истории украннской трудовой эмнграции в Канаде, о жизни и общественной деятельности украинских поселенцев в горнопромышленном районе Тимминс-Поркюпайн. Отдельный раздел посвящен периоду второй мировой войны: вывешены списки украинцев

района, воевавших в составе канадских войск на европейском фронте, а также сотен людей, собиравших пожертвования в фонд помощи советским детям, отцы которых погибли на войне. Значительная часть экспозиции отображает культурно-просветительную деятельность ТОУК, а многие экспонаты, присланные музею Обществом "Украина", знакомят посетителей с историей, культурой и искусством украинского народа.

С.Кремар рассказал, что при созданин музея ему удалось заручиться поддержкой городских властей и лично мэра М.Дуди, а также обществ провинции Онтарио, занимающихся музеями и вопросами этнических культур. При их содействии провинциальные власти выделили субсидию в сумме 48 тыс. долларов, что существенно помогло полностью обновить Украинский рабочий дом и оформить экспозицию музея. Большая часть работ по реконструкции была осуществлена добровольным трудом ветеранов ТОУК<...>

ЦДАВО України, ф.1, оп.32, спр.1549, арк. 124-127. Оригінал.

№ 224

З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з керівниками Шевченківського музичного ансамблю Є.Дольним та У.Моррисом (Морущаком) з приводу перспектив розширення взаємозв'язку колективу з творчими організаціями України*

Оттава *30 травня 1979 р.*

В связи с получением совпосольством письма

* Див. док. № 225, 228, 229.

Е.Дольного посетил дом Шевченковского музыкального ансамбля (ШМА) в Торонто и имел беседу с Дольным и Моррисом. Первый является художественным руководителем ансамбля, второй - президентом. В беседе был затронут широкий круг вопросов, касающихся перспектив сотрудничества ШМА с организациями УССР.

Дольный сообщил, что 18 апреля с.г. он выслал письмо Украинскому обществу дружбы и культурной связи с зарубежными странами (УОДКС) с просьбой оказать ансамблю помощь в таких вопросах:

-заказать украинскому композитору произведение крупной формы для мужского хора, солистов и симфонического оркестра;

-провести в провинции Онтарио в 1980 г. семинар украинского народного танца под руководством советских хореографов;

-систематически присылать для библиотеки ШМА музыкальную литературу и записи, выпускаемые в Москве и Киеве;

-направить представителя УОДКС на официальное открытие библиотеки;

-прислать голосовые партии (для симфонического оркестра) увертюры "Тарас Бульба" М.Лысенка и "Гуцульской рапсодии" Г.Майбороды.

Дольный добавил, что он также обратился к Министерству культуры Онтарио с просьбой поддержать ближайшие планы ШМА, в том числе касающиеся сотрудничества с организациями УССР, и получил в целом положительный ответ. Теперь дело за тем, - сказал он, - готово ли УОДКС оказать, наконец, помощь ансамблю. По словам собеседников, они с 1972 г., т.е. с самого начала существования ШМА, обращались к этому Обществу, несколько раз посылали делегации в Киев, но, кроме присылки музыкальной литературы, никакой помощи не смогли добиться.

Спросил, почему руководство ансамбля упорно об-

ращается к УОДКС, а не к Обществу "Украина", которому уже давно переданы многие формы культурных связей с украинскими организациями за рубежом. Заметил при этом, что за последние пять лет не было и обращений в совпосольство. Дал понять, что складывается впечатление, будто, руководители ШМА сознательно избегают тех контактов, которые могли бы быть расценены определенными канадскими кругами как "сомнительные".

Собеседники ответили, что они, учитывая сложность отношений с ТОУК, не хотели устанавливать связь с Обществом "Украина", тесно сотрудничающим с ТОУК, и считали, что каналы УОДКС могут облегчить украинским товарищам работу с ансамблем. Дольный при этом намекнул, что идея создания ШМА как отдельной от ТОУК организации, якобы, родилась в Киеве. Конечно, - сказал он, - никто не мог предполагать, что развитие событий пойдет в таком неблагоприятном направлении, что так обострятся отношения с руководством ТОУК. Собеседники уверяли, что они никогда не стремились причинить вред ТОУК, что ни разу не выступили с публичной критикой ТОУК. Наоборот, по их словам, в последние годы ШМА несколько раз предлагал сотрудничество (выступить с концертами на мероприятиях ТОУК, дать концерт в пользу Украинского рабочего дома), но все эти предложения не встречали сочувствия. Теперь, - сказал Моррис, - мы оказались между двумя огнями: и свои бьют, и националисты устраивают пикеты<...>

Вернувшись к последним просьбам ШМА, адресованным в УОДКС, сказал, что в настоящее время наиболее реальным будет оказание помощи ансамблю музыкальной литературой для библиотеки и для расширения репертуара самого коллектива. В этой связи собеседники высказали пожелание, чтобы присылка нот, выпускаемых союзными и республиканскими издательствами, была поставлена на регулярную основу. Если это возможно, было бы

целесообразно включить библиотеку ШМА в списки для рассылки музыкальных изданий зарубежным библиотекам.

Что касается голосовых партий для оркестров (симфонического и народных инструментов), то в СССР есть возможности для их фотокопирования, и ансамбль уже получал их в прошлом. Собеседники просили, чтобы голосовые партии для увертюры "Тарас Бульба" и "Гуцульской рапсодии" были присланы до конца августа. Одновременно, Дольный обещал составить список и других произведений для оркестра и мужского хора, которые ШМА хотел бы включить в свой репертуар. Здесь также будут необходимы голосовые партии.

Указал на трудности в подготовке крупного произведения (кантаты, оратории), которое специально было бы написано для Шевченковского ансамбля. Не отбрасывая идею в целом, предложил поискать уже готовое произведение. Дольный ответил, что у него есть на примете композитор, которому можно было бы заказать, но нет еще полной ясности относительно текста. Что-нибудь об змиграции, о дружбе, о мире, лирическое и оптимистическое, - сказал он. Вопрос остался открытым, но его следовало бы изучить в практическом плане с тем, чтобы создать произведение, которое нашло бы отклик в эмигрантской среде.

Проявил интерес к идее проведения хореографического семинара в Онтарио. Сказал, что собеседникам следовало бы обратиться к Обществу "Украина", которое уже имеет опыт в этих вопросах. Однако, предварительно нужно найти такую формулу, которая устроила бы и ШМА, и ТОУК, и "нейтралов", обеспечив самый широкий доступ к семинару, не создавая в то же время нездоровой конкуренции.

В заключение еще раз дал понять, что мы готовы развивать культурные связи с Шевченковским ансамблем, и такие связи будут расти по мере того, как

ШМА будет искать взаимоприемлемые формы сотрудничества с ТОУК.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3209, арк.4-7. Оригінал.

№ 225

Запис розмови Тимчасового Повіреного у справах СРСР в Канаді А.С.Новикова з керівниками Шевченківського музичного ансамблю У.Моррисом (Морущаком), Є.Дольним, В.Ковманом з приводу перспектив співробітництва колективу з творчими організаціями України*

Оттава *26 червня 1979 р.*

Принял в Посольстве президента Шевченковского музыкального ансамбля (ШМА) У.Морриса (Морущака), художественного руководителя Е.Дольного и члена руководства ШМА В.Ковмана. Беседа касалась возможностей расширения сотрудничества ШМА с заинтересованными советскими организациями.

Дольный сообщил, что он получил от Украинского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами (УОДКС) положительный ответ (от 21 мая с.г.) на просьбы относительно присылки нот и голосовых партий симфонических произведений для расширения репертуара ШМА и пополнения музыкальной библиотеки. Собеседник в этой связи передал дополнительный список произведений (из репертуара Ансамбля песни и пляски им.Александрова и Оркестра народных инструментов им.Осипова), которые ШМА хотел бы получить для исполнения в Канаде. Было высказано пожелание, чтобы присылка нот, выпускае-

* Див. док. № 224, 228.

мых союзными издательствами, была поставлена на регулярную основу. Если это возможно, было бы целесообразно включить библиотеку ШМА в списки для рассылки музыкальных изданий зарубежным библиотекам.

Собеседники выдвинули ряд предложений, касающихся и других форм сотрудничества ансамбля с советскими организациями:

а)создание украинским композитором произведения крупной формы для мужского хора, солистов и симфонического оркестра, которое было бы передано ШМА для исполнения в Канаде;

б)возможность приглашения ансамблем советских артистов для совместных выступлений в концертах, в частности, в мае 1980 г.;

в)организация летом 1980 г. в Торонто семинара украинского народного танца с приглашением советских хореографов.

Собеседники сказали, что на такие мероприятия ШМА мог бы получить субсидии и обеспечить поддержку Министерства культуры провинции Онтарио и Онтарийского совета искусств. Дольный и Моррис подчеркнули при этом, что только Шевченковский ансамбль, ставящий своей задачей пропаганду советского музыкального искусства, может осуществить в Торонто подобные проекты. Они понимают, что определенная сдержанность организаций УССР в сотрудничестве с ансамблем вызвана осложнением отношений между ШМА и Товариществом объединенных украинских канадцев (ТОУК), от которого ансамбль отделился в 1972 году. В то же время они считают, что нельзя терять время на ожидание, пока эти отношения улучшатся<...>

Беседа в целом показала, что расширение сотрудничества с Шевченковским ансамблем открыло бы новые возможности для нашей работы с украинской и другими этническими группами в Торонто, где сильно ощу-

щается влияние националистических центров. Было бы целесообразно продолжать конструктивный диалог с руководством ШМА и одновременно усилить работу с руководителями ТОУК, разъясняя им необходимость сотрудничества с ансамблем в интересах общего дела.

В беседе принимал участне первый секретарь посольства т.Скофенко В.Ф.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3209, арк.15-17. Оригінал.

№ 226
Звіт голови правління Товариства "Україна" В.Я.Бровченка[128] про поїздку делегації Товариства до Канади

Київ *29 липня 1979 р.*

З 28 червня по 14 липня ц.р. на запрошення КВК ТОУК в Канаді перебувала делегація Товариства "Україна" в складі голови правління Товариства Бровченка В.Я. та головного редактора журналу "Радянська жінка", члена республіканської комісії по відзначенню Міжнародного року дитини Литвинової Г.А. Це була перша делегація Товариства "Україна", яка виїжджала до Канади не за приватним, а за офіційним запрошенням прогресивної української організації, тобто запрошення ТОУК було санкціоноване канадськими властями. Цей факт особливо підкреслювали керівники виконавчого комітету ТОУК.

Члени делегації взяли участь у заходах ТОУК в Палермо, присвячених Дню Канади, 28-й річниці відкриття пам'ятника Т.Г.Шевченку, а також Міжнародному року дитини. Від правління Товариства "Україна" було вручено цінні подарунки КВК ТОУК та сувеніри з емб-

лемою наступної Московської олімпіади для дитячої оселі в Палермо. У заходах взяв участь перший секретар Посольства СРСР в Канаді т.Скофенко В.Ф. з дружиною. Його виступи, як і промови інших радянських представників, схвально сприйняли присутні.

Керівники і рядові члени ТОУК у виступах і приватних розмовах з приємністю відзначали присутність на святі представника радянського Посольства і делегації Товариства "Україна". Визнанням громадської вагомості української прогресивної організації в житті Канади активісти ТОУК вважають те, що в Палермо виступала голова Канадської комісії по відзначенню Міжнародного року дитини, суддя Доріс Огілві, короткочасно в Палермо перебував виконавчий секретар Всесвітньої Ради Миру Джон Бенсон, з Нью-Йорку приїхав представник ЛАУ, редактор газети "Українські вісті" Леон Толопко, виступала представниця Конгресу канадських жінок і підготовчого комітету по проведенню Всесвітньої конференції з проблем дитинства у Москві Гейзел Вигдор.

Незважаючи на несприятливу погоду, 1 липня на святі в Палермо, за підрахунком господарів, були присутні близько 400 чоловік.

2 липня в Палермо відбулася крайова конференція ТОУК по темі "Діти - наше майбутнє". Вона пройшла під гаслом збереження миру на планеті. В роботі конференції взяли участь понад 100 активістів ТОУК, були присутні представники Федерації російських канадців і Карпаторуського товариства, яких офіційно представили як посланців братніх організацій. На конференції виступили Бровченко і Литвинова з промовами, в яких розповіли про заходи, що проводяться в УРСР і в усій багатонаціональній країні Рад у зв'язку з Міжнародним роком дитини. В павільйоні, де відбувалася конференція, демонструвалась виставка малюнків дітей навчальних закладів України "Світ очима дітей", надіслана зо цієї нагоди Товариством "Україна". Конференція

прийняла декларацію, витриману в дусі боротьби за мир, щастя і добробут дітей.

3 і 4 липня відбувся пленум виконавчого комітету ТОУК, який обговорив підсумки роботи Товариства після 34 з'їзду, розглянув питання дальшого розгортання роботи організації. Делегація була присутня на першому засіданні пленуму, Бровченко виступив з привітанням від правління Товариства, вказавши на потребу розширення і поглиблення дружніх контактів та пошуків нових форм взаємозв'язків між ТОУК і Товариством "Україна".

Делегація здійснила поїздку по Канаді, побувала в містах: Монреаль, Торонто, Вінніпег, Едмонтон, Ванкувер. На заходах в Палермо, а також у виступах на зібраннях тоуківців в усіх інших містах, члени нашої делегації підкреслювали велике значення для справи миру підписання Генеральним секретарем ЦК КПРС, Головою Президії Верховної Ради СРСР Леонідом Іллічем Брежнєвим і американським Президентом Джеймсом Картером договору про обмеження стратегічних озброєнь, розповідали про діяльність Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном, розвиток економіки, освіти, науки і культури Української РСР в єдиній сім'ї братніх народів Радянського Союзу.

Делегацію прийняв мер Торонто Джон Сювелл. В розмові, що тривала 20 хвилин, він виявив увагу до посланців Радянської України, сказав, що радий був би приїхати до Києва. Однак, може здійснити це лише після грудня 1980 року, тобто після наступних виборів, якщо він і надалі залишатиметься мером Торонто. Дж.Сювелл цікавився питанням емансипації жінки в Радянському Союзі. Делегація вручила Дж.Сювеллу настільний сувенір "Герб міста Києва" та фотоальбом "Пісня про Київ".

У Вінніпегу нас прийняли заступник міністра культури провінції Марія-Елізабет Беєр. В розмові ми звернули увагу на потребу більш ефективної підтримки культур-

них заходів української прогресивної громади м.Вінніпегу, а також торкалися питання посилення зв'язків між порідненими містами Вінніпегом і Львовом. М.-Е.Беєр, ніби, з розумінням поставилася до цих питань. Однак, візит, незважаючи на його зовнішню пристойність, на нашу думку, мав лише формальне значення, оскільки в апараті міністерства питаннями політкультурності займається українець Ярослав Семчишин (він також був присутній на зустрічі), який, за словами керівників провінційного комітету ТОУК, "сучий син, хитрюга і негідник, бо допомагає і коштами, і всім іншим націоналістам, а не прогресивній організації".

В Торонто (за участю В.Ф.Скофенка та його дружини) та Вінніпегу делегація мала зустрічі з так званими "нейтралами" - націоналістами, які формально належать до "УНО" (Українського національного об'єднання), але все більше прихиляються до культурних контактів з Радянською Україною, прагнуть приїздити в УРСР, виступати разом з нашими мистецькими колективами, вивчати українську мову і літературу в наших учбових закладах, вчитися мистецтву пісні і танцю у провідних радянських митців, використовувати у своїй пресі деякі матеріали, підготовлені Товариством "Україна".

Керівники танцювальних ансамблів "Калина" С.Джуган, "Орлан" (І.Левандовська), "Русалка" (Б.Хевак) підтвердили наміри приїхати на Україну у 1979 і 1980 роках, обговорювали з нами плани організації цих поїздок. Керівник хору ім.О.Кошиця В.Климків висловив задоволення перебуванням цього колективу на Україні минулого року, вів мову про можливість приїзду хору в УРСР 1981 року. Делегація обіцяла підтримку цим клопотанням за умови цілковитих політичних гарантій, що стосуються унеможливлення будь-яких антирадянських проявів з боку учасників поїздок.

Можна зробити висновок, що провокаційний антирадянський галас, піднятий офіційними канадськими властями та націоналістичними центрами в зв'язку з приїздом у

червні ц.р. до Канади В.Мороза, помітно не вплинув на настрої нейтралістських кіл щодо подальшого підтримання контактів з Радянською Україною. Більше того, численні розмови з активістами ТОУК і "нейтралами" засвідчують, що приїзд В.Мороза, його войовничі бандерівські виступи викликали замішання в частині канадської громадськості, яка не сприймає закликів цього злочинця не продавати канадську пшеницю Радянському Союзу, бойкотувати Олімпійські ігри в Москві, озброюватися і йти "визволяти Україну з людьми в уніформі".

Член виконкому ТОУК, один з редакторів журналу "Ukrainian Canadian" М.Скрипник говорила, що багатьом, в тому числі й поміркованим націоналістам, В.Мороз не сподобався, бо корчить із себе фюрера, незаперечного ортодокса, який все знає. Навіть сина Бандери обізвав шмаркачем. "Нейтрали" - В.Климків, М.Климків, Г.Мухіна, М.Гнатів, І.Левандовська та інші підтвердили негативне ставлення частини націоналістів до В.Мороза. Вони називали його фашистом. Ставили нам провокаційні питання: "Навіщо ви нам його вислали? І як ви, в Радянському Союзі, могли отак виховати людину?" На це було дано відповідь: "На жаль, В.Мороз виховався на ваших, націоналістичних, ідеях. Що посіяли, те й пожніть".

Один з активних мельниківців, лікар М.С.Мицик, під "орудою" якого в Торонто недавно поставлено оперу Вахнянина "Купало" (оперу поставив В.Колесник), заявив: "Політика нас майже не цікавить, ми займаємося культурними справами. Прем'єру опери і подальші вистави давали так, щоб на них за часом не потрапив В.Мороз. Навіщо нам влаштовувати політичні демонстрації. Нам треба мистецтво. А В.Мороз - політичний нуль".

Цей же М.Мицик просив надіслати йому партитури опер "Богдан Хмельницький" і "Тарас Бульба", які збираються поставити. Йому було дана відповідь, що така можливість у нас є, але чи не доцільно прислати їм партитури разом... з одним з відомих режисерів з України.

Він обіцяв подумати.

Одному з редакторів націоналістичної газети "Український голос" М.Гнатіву ми сказали, що не завадило б об'єктивно висвітлювати перебування на Україні мистецьких колективів "нейтралів" у їхній газеті. А то про поїздку хору ім.Кошиця мовчали півроку. Він був збентежений цим питанням, сказавши: "А ви і про це знаєте і додав: "Обставини, обставини... Собаки гавкають, коли чоловік іде вулицею. Але ж він іде далі..." Ми побажали отому метафоричному "чоловікові" відганяти собак палицею та сміливіше йти вперед.

В.Климків, М.Гнатів, М.Климків, Г.Мухіна та інші виявили невдоволення рівнем газет "Літературна Україна" та "Культура і життя", розпитували про обставини смерті львівського композитора Івасюка, говорили про провокаційні виступи бандерівських газет, які твердять, що Івасюка вбили, а потім повісили "кагебісти". Їм було роз'яснено дійсні обставини самогубства психічно хворого Івасюка з посиланням на матеріал, опублікований у львівській газеті "Вільна Україна".

Скрізь, у середовищі тоуківців і серед "нейтралів", підкреслювалось, що поїздки зарубіжних українців до Радянського Союзу, мовляв, були б більш масовими, якби мати певність, що їм буде дозволено відвідувати родичів у сільській місцевості західних областей України. Зокрема, про це говорили керівники туристської фірми "Глоуб Турс", яка підпорядкована ТОУК-РЗТ і значною мірою забезпечує фінансову основу діяльності організації.

Відбулася тривала бесіда з керівниками КВК ТОУК (П.Прокопчак, В.Гарасим, М.Сейго, М.Король) з питань розширення і поглиблення зв'язків з Товариством "Україна", пошуків нових форм взаємних контактів. Вони, зокрема, заявили, що на останньому пленумі КВК ТОУК у деяких виступах висловлювалося нерозуміння дій Товариства "Україна", яке, мовляв, останніми роками все більше контактує з "нейтралами", їхні

художні колективи їдуть на Україну, для них влаштовуються мистецькі семінари тощо. У цьому зв'язку, начебто, співочі і танцювальні колективи ТОУК перебувають у невигідному становищі, оскільки "нейтрали" мають кращі фінансові можливості, одержуючи субсидії від властей, чого не мають прогресисти, ні організація в цілому, ні окремі особи. А на хореографічних семінарах радянські спеціалісти, начебто, приділяють більше уваги "нейтралам", бо вони мають вищий рівень підготовки, краще, ніж тоуківська молодь, володіють українською мовою. За твердженням М.Короля, націоналісти під гаслом встановлення зв'язків з Радянською Україною намагаються нейтралізувати ТОУК, применшити його значення в прогресивному русі. В.Гарасим сказав, що керівництво і актив ТОУК, зрештою, не проти того, щоб "нейтрали" їхали на Україну, однак, поряд з цим треба, щоб Товариство "Україна" вишукало можливість запрошувати в УРСР художні колективи ТОУК, беручи їх на своє фінансове утримання, забезпечуючи їм пільгові умови поїздок. М.Сейго заявив: "Ми розуміємо вищу політику контактів з "нейтралами", необхідно розбивати антирадянські позиції, розколювати націоналістичні організації. Однак, в практичній роботі не можна допустити, щоб прогресивна українська організація за цих умов потрапила в невигідне становище". Йшлося також про те, що націоналісти широко використовують постановки танців, інтерпретації музичних творів наших митців, мають в репертуарі художніх колективів твори українських радянських авторів, однак, ніде, ні прилюдно, ні в пресі, не говорять про це.

Керівництву КВК ТОУК було сказано, що Товариство "Україна" продовжуватиме роботу з "нейтралами", керуючись її вищою політичною доцільністю, яка, як свідчить розмова, зрозуміла активістам ТОУК. Разом з тим, ми зважимо на тенденції і факти, які супроводжують цю справу, а також на практичні прохання прогре-

сивної організації.

В.Гарасим від імені керівництва ТОУК сказав, що приїзди до Канади делегацій Товариства "Україна", зокрема, на фестивалі та семінари, є для них "великим фінансовим тягарем". У зв'язку з економічною кризою робочий бюджет ТОУК не може витримати великих витрат. Тому в подальшому делегати Товариства "Україна" будуть утримуватись "на скромних умовах", мешкатимуть на приватних квартирах і т.п.

Було висловлене прохання, щоб Інститут історії АН УРСР (півтора роки тому П.Кравчук і В.Гарасим домовлялися з т.Шлепаковим*) прискорив підготовку обіцяного матеріалу до книги про історію прогресивного руху в Канаді (в частині передісторії еміграції тощо), над якою нині працюють П.Кравчук і М.Сейго. Ми обіцяли сприяти в цій справі. Висловлювалось задоволення з приводу приїзду на відпочинок до піонерського табору "Молода гвардія" 23-х дітей членів ТОУК. Порушувалися також питання: про доцільність перетворення березневих Шевченківських читань (як це було цього року за участю делегації Товариства "Україна") на щорічні Шевченківські конференції ТОУК за участю 2-3 фахівців з України на базі одного з канадських університетів; про участь артистів з Одеси в етнічному фестивалі, що відбуватиметься 15-30 червня 1980 року у Ванкувері (Одеса і Ванкувер поріднені міста); про організацію наступного року в м.Реджайні семінару бандуристів (спільний семінар для тоуківців і "нейтралів") ; про надання допомоги з боку Товариства "Україна" в підготовці січневого (1980) номера журналу "Ukrainian Canadian", присвяченого Олімпійським іграм у Москві; про доцільність участі митців з УРСР в етнічних фестивалях, що проводитимуться наступного року в зв'язку з 75-річчям провінцій Альберта і Саскачеван та інші питання.

Численні зустрічі з активістами ТОУК і РЗТ, а також з деякими "нейтралами", участь у масових заходах

* Заступник директора Інституту історії АН УРСР.

виконавчого та провінційних комітетів ТОУК у Монреалі, Торонто, Палермо, Вінніпегу, Едмонтоні, Ванкувері, сприяння в забезпеченні нашої поїздки з боку Посольства СРСР в Канаді допомогли делегації глибше вникнути в справи ТОУК-РЗТ, з'ясувати політичну обстановку, в якій діє прогресивна українська організація, встановити ділові контакти для дальшого розгортання і вдосконалення роботи Товариства в українському середовищі Канади.

Під час зустрічей і бесід товариші з виконавчого комітету і провкомів ТОУК, а також "нейтрали" порушували ряд питань, пов'язаних з перспективними планами взаємозв'язків. З цього приводу делегація підготувала перелік питань, які потребують вирішення чи взяття до уваги для успішного забезпечення заходів, спрямованих на посилення протидії націоналістичним центрам, та розширення і поглиблення інформаційно-пропагандистської роботи в середовищі українських канадців.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3209, арк.31-36. Оригінал.

№ 227

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з головою Ради управляючих Саскачеванського університету Х.Пастершанк (Пастушенко) про перспективи міжуніверситетського співробітництва з Чернівецьким держуніверситетом*

Оттава *19 березня 1980 р.*

Будучи в Саскатуне, имел беседу с председателем Совета управляющих Саскачеванского университета

* Див. док. № 232.

Х.Пастаршанк. Собеседница сказала, что временное приостановление научных обменов между Саскачеванским и Черновицким университетами объясняется, во-первых, сменой руководства в Саскачеванском университете, по-вторых, сдержанным отношением Черновицкого университета к расширению сотрудничества. В подтверждение этого она сослалась на следующие факты, по ее утверждению, имевшие место в 1978-1979 гг.

1.Несмотря на то, что Саскачеванский университет с момента подписания соглашения о сотрудничестве регулярно направляет Черновицкому университету информацию о составе преподавателей и учебных программах по каждой специальности, до сих пор не представляется возможным получить аналогичные справочные материалы из Черновицкого университета. Эти данные, сказала она, необходимы для выработки рабочих программ сотрудничества; изучения возможности зачтения отдельных курсов, прослушанных в Черновицком университете, студентам Саскачеванского университета; организации обмена преподавателями для чтения лекций и проведения научных исследований.

2.В рабочей программе сотрудничества на 1977-1979 гг. предусматривалось организовать, начиная с 1978 года, обмен студентами в летний период (по 5 чел. с каждой стороны) для совершенствования языковой подготовки. Однако, Черновицкий университет не придерживается этой договоренности и направляет вместо студентов молодых преподавателей в Саскачеванский университет. Информация о составе направляемых преподавателей, как правило, поступает накануне приезда, что не позволяет эффективно спланировать их пребывание в университете (посещение лекций, чтение лекционного курса и т.д.).

3.Во время стажировки саскачеванских студентов в Черновицком университете, сказала К.Пастершанк, им не разрешили пользоваться библиотекой и лабора-

ториями; посетить родственников, проживающих в западных областях УССР; получить представление об учебных и научно-исследовательских возможностях университета.

4.По словам собеседницы, новый президент университета Л.Кристянсон после изучения состояния научных обменов между сотрудничающими университетами пришел к выводу, что они носят "ознакомительный" характер и сказал, что "преподаватели должны ездить, чтобы преподавать и вести исследовательскую работу, а студенты, чтобы изучать" Если это не будет достигнуто в ближайшее время, сказала Х.Пастершанк, Л.Кристянсон прекратит "обмен визитами в ознакомительных целях", так как университет испытывает значительные финансовые затруднения, и Совет управляющих университета поддержит его в этом отношении.

5.По настоянию отдела славистики Л.Кристянсон в феврале с.г. внесла предложение об обмене 5 студентами в летний период на прежних условиях и согласовании проекта рабочей программы на будущие годы. Однако, Черновицкий университет до сих пор ничего не ответил по этому вопросу, что ставит руководство отдела в затруднительное положение. По словам собеседницы, из 20 желающих поехать на стажировку в УССР было отобрано 5 лучших студентов, которые, в случае срыва поездки, останутся без работы в летний период.

В целях дальнейшего развития межуниверситетского сотрудничества Х.Пастершанк предложила обменяться информацией об учебных и научно-исследовательских возможностях и впредь своевременно направлять все необходимые сведения о преподавателях и студентах, рекомендуемых для участия в научном обмене (соответственно за 1 год и за 3 месяца до приезда). Это позволило бы, сказала она, повысить эффективность сотрудничества и научных обменов, дало бы возможность заблаговременно спланировать участие пре-

подавателей и студентов в лекционном, исследовательском и учебном процессе.

По словам Х.Пастершанк, она не исключает возможность своей поездки в Черновицкий университет летом с.г. (по поручению президента университета) для согласования планов сотрудничества на предстоящие годы, так как проект рабочей программы сотрудничества на 1980-1981 гг., полученный от Черновицкого университета в середине 1980 г., нуждается в доработке и редакционной правке (английский вариант).

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4304, арк.39-41. Оригінал.

№ 228

Запис з щоденника першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка про діяльність Шевченківського музичного ансамблю в м.Торонто*

Оттава *11 червня 1980 р.*

Будучи в Торонто, имел беседу с художественным руководителем Шевченковского музыкального ансамбля (ШМА) Е.Дольным по ряду вопросов, касающихся сотрудничества ансамбля с Обществом "Родина" и Украинским обществом дружбы и культурной связи с зарубежными странами.

Собеседник информировал, что в настоящее время в состав ШМА входят хор, танцевальный коллектив и симфонический оркестр, объединяющие в общей сложности 120 человек. Большинство участников ШМА - украинские канадцы, хотя в последние годы ансамбль по-

* Див. док. № 224, 225, 229.

полнился исполнителями из числа представителей других этнических групп. Под эгидой ансамбля издается ежеквартальный "Бюллетень ШМА", который сейчас рассылается в 7 тыс. адресов и, таким образом, способствует рекламированию деятельиости коллектива. С середины 1979 года одна страница бюллетеия печатается на украинском языке.

По словам Е.Дольного, ШМА вносит определенный вклад в дело пропаганды советской русской и украинской музыки в Канаде и пользуется широкой популярностью за пределами Торонто и Онтарио. В репертуаре ансамбля также представлены лучшие произведения канадских композиторов. В результате этого, сказал он, ШМА удалось завоевать массовую аудиторию, расширить круг постоянных меценатов среди канадской общественности и получать финансовую поддержку со стороны местных и провинциальиых властей. Например, недавно муниципалитет Торонто выделил ШМА 2,5 тыс. долларов на создание хоровой школы при ансамбле, открытие которой планируется осуществить в ближайшее время.

Е.Дольный отметил, что благодаря помощи Общества "Родина" и Украинского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами ШМА в значительной мере обогатил свой репертуар и пополнил свою библиотеку за счет лучших произведений советских композиторов. Однако, подчеркнул он, дальнейшее развитие сотрудничества сдерживается тем, что до настоящего времени на решен вопрос о заказе одному из известных украинских композиторов произведения крупной формы для мужского хора, солистов и симфонического оркестра, которое бьшо бы передано ШМА для исполнения в Канаде.

В случае реализации этого предложения, сказал собеседник, мы могли бы пригласить в Канаду создателя названного произведения и группу мастеров искусств УССР для совместных выступлений с ШМА и расширения контактов с канадской общественностью. По его словам ру-

ководство ШМА располагает достаточными связями, чтобы сделать в последующем такие поездки по приглашению ШМА регулярными, гарантировать обеспечение массовой аудитории, выплату соответствующего гонорара артистам и т.д.

В ответ на предложение более конкретно обсудить перспективы развития сотрудничества с союзными и республиканскими организациями Е.Дольный ответил, что целесообразнее будет сделать это с новым художественным руководителем ШМА, так как он подал заявление об увольнении (по состоянию здоровья) и с 18 июля с.г. оставляет ансамбль. На вопрос, кто может возглавить ШМА после его ухода, собеседник ответил, что сейчас ведутся переговоры по этому вопросу с Мироном Шатульским и Кобылянским (последний, по его словам, работает преподавателем музыки в одном из колледжей в Торонто)<...>

Диломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4104, арк.53-54. Оригінал.

№ 229

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з керівництвом Шевченківського музичного ансамблю з приводу творчих планів колективу*

Оттава *13 жовтня 1980 р.*

Во время пребывания в Оттаве председателя Товарищества ШМА В.Марущака, художественного руководителя ШМА Е.Дольнего и редактора бюллетеня ШМА Д.Баркиты встретился с ними в совпосольстве

* Див. док. № 224, 225, 228.

по их просьбе и имел беседу.

Собеседники сообщили, что по просьбе исполкома и художественного совета ШМА Е.Дольный отозвал свое заявление об освобождении от обязанностей художественного руководителя ансамбля (по состоянию здоровья) и согласился остаться его руководителем в течение 1980-81 гг. В настоящее время ШМА готовится к празднованию 30-летия мужского хора им.Шевченко и 25-летия мандолинового оркестра ШМА, которые будут отмечаться в будущем году и завершатся проведением большого праздничного концерта и банкета 8 мая 1981 года в Торонто.

В связи с подготовкой к юбилейным датам руководство ШМА предусматривает осуществить ряд мер, направленных на укрепление и расширение позиций ШМА в музыкальной жизни Канады. В частности, в ближайшее время планируется приступить к реализации следующих проектов:

-развернуть кампанию по привлечению в состав хора, оркестра и танцевальной группы новых членов;

-создать молодежный хор;

-провести несколько хоровых и танцевальных семинаров;

-открыть библиотеку украинской и славянской музыки;

-издать учебник украинских народных танцев М.Шатульского;

-выпустить новые грампластинки и магнитофонные записи лучших выступлений ШМА;

-организовать в г.Торонто и провинции Онтарио ряд концертов, посвятив один из них памяти Поля Робсона.

Собеседники отметили, что в последние годы выросли мастерство и авторитет ШМА в Канаде, о чем свидетельствует моральная и материальная поддержка его проектов канадской общественностью, Советом по делам культуры провинции Онтарио и г.Торонто, пе-

редача его выступлений по радиопрограммам CBC. Они подчеркнули, что своими успехами ШМА, как пропагандист украинских и русских советских и народных песен, танцев и музыки во многом обязан помощи со стороны общества "Родина", Украинского общества дружбы и культурной связи с зарубежными странами (УОДКС), известных советских творческих коллективов<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4107. Арк.94-96.

№ 230
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з директором "Українсько - канадського архіву-музея Альберти" (УКДМА) Г.Йопиком про підготовку заходів по відзначенню 90-річчя початку української трудової еміграції в Канаду

Оттава *5 лютого 1981 р.*

Будучи в Эдмонтоне, посетил УКАМА и имел беседу с его директором Г.Йопиком.

Собеседник рассказал о подготовке музея к 90-летию начала украинской трудовой эмиграции в Канаду, в связи с чем в УКАМА развернута специальная экспозиция, подобрана литература и документальные материалы, посвященные жизни и быту первых украинских поселенцев в Канаде. Как показал осмотр библиотеки музея, насчитывающей свыше 10 тысяч томов, в ней широко представлены произведения украинских классиков и украинских советских писателей. Г.Йопик об-

* Див. док. № 216.

ратился с просьбой о передаче библиотеке музея подборки справочно-рекламных изданий, рассказывающих об историко-краеведческих музеях и картинных галлереях УССР, а также публикаций о раскопках казацких могил на Украине.

Спросил мнение собеседника о возможностях устройства в УКАМА выставок, посвященных 1500-летию Киева. Г.Йопик ответил, что в своей деятельности музей руководствуется "культурными, а не политическими соображениями", что он лично не видит препятствий для организацни в музее "неполитических" выставок об УССР, но должен будет согласовать конкретные предложения по зтому вопросу с советом директоров УКАМА, состоящим из 11 человек.

Обращает внимание, что в ходе беседы Г.Йопик настойчиво пытался провести мысль о необходимости пересмотра оценки, данной в "Украинской советской энциклопедии" Лепкому Б.С.[129] По его утверждению, в "снятии с Лепкого Б.С. ярлыка "украннского писателя буржуазно-националистического направлення" крайне заинтересована украинская интеллигенция в Польше".

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4304, арк.10. Оригінал.

№ 231
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з викладачами кафедри слов'янських мов Альбертського університету про стан викладаня української мови у навчальному закладі

Оттава *6 лютого 1981 р.*

Будучи в Эдмонтоне, посетил Альбертский университет и имел беседу с преподавателями кафедры славянских языков, в которой приняли участие руководитель кафедры Том Пристли, преподаватели Роберт Буш (по совместительству возглавляет отдел восточноевропейських исследований), Андрей Горняткевич (по совместительству возглавляет методический кабинет украинского языка и литературы при "Канадском институте украинских исследований"), Богдан Медвидский, Питер Ролланд (несколько лет назад проходил стажировку в Киевском госуниверситете), а также директор университетской библиотеки Брюс Пил.

Собеседники рассказали об учетной и научно-исследовательской работе кафедры, подробно остановившись на методической помощи, которую оказывает кафедра совместно с КИУС учителям средних школ Альберты с украинским языком преподавания. По словам А.Горняткевича, в настоящее время в Эдмонтоне имеется 8 школ, финансируемых провинциальным правительством, в которых не только глубоко изучается украинский язык, но и все гуманитарные предметы читаются на этом языке. В названных школах в Эдмонтоне обучается свыше 800 учащихся украинского происхождения, а с учетом провинции - около 1,5 тыс.

Методический кабинет украинского языка и литературы при КИУС[130], как показало ознакомление,

располагает необходимым количеством магнитофонных записей, учебников и учебных пособий для учителей, периодических детских и юношеских изданий, в том числе издающихся в УССР. В преподавании украинского языка в школах, наряду с канадскими учебниками, используется "Учебник украинского языка" Ю.Жлуктенко, Н.Тоцькой и Т.Молодида. Собеседники высоко оценили новое издание Института языкознания АН УССР "Говоры украинского языка (сборник тестов)" и убедительно просили оказать им помощь в приобретении одного комплекта магнитозаписей к этому пособию.

Т.Пристли и Б.Пил выразили благодарность совпосольству за систематическое направление кафедре периодических изданий обществ "Родина" и "Украина", которые используются студентами для внеклассного чтения, и передачу университетской библиотеке "Истории УССР" и "Украинской советской энциклопедии". Они предложили организовать торжественное вручение этих изданий в качестве дара Украинского общества дружбы и культурных связей с зарубежными странами в середине марта с.г., совместив проведение этой церемонии с лекцией представителя совпосольства по актуальным проблемам советско-канадских отношений.

Собеседники высказали просьбу оказать им помощь в организации бесплатного проката в университете советских художественных, документальных и научно-популярных фильмов (желательно на 16 мм пленке, на русском и украинском языках с английскими субтитрами). Они изъявили готовность содействовать организации выступлений в широкой студенческой аудитории творческих групп Общества "Украина" и УОДКС, посещающих г.Эдмонтон. Они также обещали сделать все возможное для успешного проведення Шевченковских чтений в университете в марте с.г.

При этом собеседники выразили сожаление по по-

воду того, что информацию о составе группы украинских литераторов они получили слишком поздно и до настоящего времени не располагают никакими сведениями ни о тематике предполагаемых лекций, ни о рабочих языках членов группы, а следовательно не могут приступить к решению таких элементарных вопросов как бронирование или аренда соответствующего помещения, печатание пригласительных билетов, определение состава приглашаемой аудитории и т.д.

По сообщению собеседников, кафедра славистики планирует в июле-августе с.г. впервые организовать в рамках университетской летней программы курсы по интенсивному изучению украинского языка для англоязычных студентов-украинцев, совершенно не владеющих украинским языком. Для занятий на курсах приглашаются студенты украинского происхождения со всех вузов Канады. Занятия будут проводиться 5 дней в неделю по 6 часов в день (фонетика, морфология, развитие навыков разговорной речи, лабораторные работы). В качестве основного пособия избран упоминавшийся выше "Учебник украинского языка", изданный в Киеве в 1978 г.

В связи с этим Т.Пристли 1 августа 1980 г. обратился с письмом к ректору Киевского госуниверситета, в котором информировал его о намерении создать летние курсы и желании пригласить Ю.Жлуктенко или Н.Тоцьку (или иного украиниста с некоторым знанием английского языка) для преподавания языка на названных курсах. Однако, никакого отчета на это письмо, сказал Т.Пристли, до настоящего времени не получено. Поскольку кафедра в ближайшие дни приступит к рекламированию курсов, собеседники просили срочно помочь им в организации приглашения высококвалифицированного специалиста из КГУ для преподавания на курсах в 1981 г. В случае получения принципиального согласия они готовы обсудить вопрос о приемлемых финансовых условиях приглашения.

В ходе беседы был поднят вопрос о восстановлении договора о сотрудничестве и научных обменах между Альбертским и Киевским университетами, который был аннулирован после известного инцидента со стажером Доценко. По мнению собеседников, участие киевского преподавателя в работе курсов могло бы стать первым шагом на пути к заключению нового договора, в котором заинтересованы прежде всего слависты. Б.Пил отметил, что расширение связей с КГУ способствовало бы взаимовыгодному книгообмену между университетскими библиотеками и, возможно, решению вопроса о допуске исследователей КИУС к работе в архивах УССР, касающихся истории украинской эмиграции в Канаду.

Со своей стороны ответил, что в случае официального обращения руководства университета с таким предложением в МВССО УССР совпосольство могло бы содействовать в рассмотрении вопроса о заключении договора.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4304, арк.11-13. Оригінал.

№ 232

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з президентом Саскачеванського університету Л.Кристянсоном про шляхи співробітництва між Саскачеванським та Чернівецьким університетами*

Оттава *18 березня 1981 р.*

Будучи в Саскатуне, имел беседу с президентом Сас-

* Див. док. № 227.

качеванского университета Л.Кристянсоном.

Собеседник высказался в пользу дальнейшего развития связей между Саскачеванским и Черновицким университетами в соответствии с соглашением о сотрудничестве между названными вузами, подписанным 5 июля 1977 г. В то же время он обратил внимание на необходимость повышения эффективности научных обменов, строгого выполнения всех пунктов согласованных рабочих программ.

По утверждению собеседника, в 1978-1979 гг. Черновицкий университет допускал отклонения от достигнутых договоренностей, направляя в летний период 5 преподавателей (вместо студентов) в Саскачеванский университет для совершенствования языковой подготовки. В 1980 г. научный обмен между университетами, сказал он, был приостановлен в связи с тем, что рабочая программа сотрудничества на 1977-1979 гг. была выполнена, а проект новой программы на 1980-1981 гг. до настоящего времени не подписан.

По просьбе кафедры славистики, сказал Л.Кристянсон, в середине февраля с.г. нами было направлено предложение (телеграммой) Черновицкому университету обменяться в текущем году 5 студентами на прежних условиях, однако университет до сих пор не ответил на это предложение. Кроме того, сказал он, поскольку у администрации Саскачеванского университета есть некоторые поправки и дополнения к проекту рабочей программы сотрудничества, подготовленному Черновицким университетом, я считал бы целесообразным организовать визит представителей университета в Черновцы для согласования планов сотрудничества на будущие годы, а также для изучения возможностей Черновицкого университета в расширении связей между двумя вузами.

По мнению Л.Кристянсона, было бы неправильным и в дальнейшем сводить связи сотрудничающих университетов к обмену студентами и преподавателями - филологами, в них следовало бы шире вовлекать пред-

ставителей других специальностей, в том числе и общественных наук (Л.Кристянсон имеет ученую степень доктора философии, в настоящее время занимается исследованиями в области экономики сельскохозяйственного производства).

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4304, арк.34-35. Оригінал.

№ 233
Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з викладачами російського відділу Карлтонського університету про організацію Шевченківських читань для викладачів і студентів університету*

Оттава *31 березня 1981 р.*

Будучи в Карлтонском университете, имел беседу с зав<едующим> русским отделом Б.Джоунсом и преподавателем этого отдела Э.Стиклинг. Собеседники выразили благодарность Посольству за передачу университетской библиотеке "Истории УССР" и "Украинской советской энциклопедии" и организацию ряда мероприятий для преподавателей и студентов в 1980/1981 учебном году - ежемесячных просмотров советских художественных фильмов, выступлений украинских советских артистов и Шевченковских чтений в университете.

По словам собеседников, выступления украинских советских литераторов Л.Н.Новиченко, А.З.Моска-

* Див. док. № 236.

ко и Р.М.Лубкивского[131] в университете 24 марта с.г. вызвали значительный интерес не только у славистов Карлтонского и Оттавского университетов, но и у представителей столичной украинской интеллигенции, присутствовавших на Шевченковских чтениях. 29 марта с.г. Оттавская украинская радиопрограмма "Наш голос" передала интервью, взятое студентами-украинцами у профессора университета Британской Колумбии Г.Польовой и украинского поэта Р.Лубкивского, что способствовало распространению информации о Шевченковских чтениях в канадских университетах.

Собеседники высказались в пользу проведення аналогичных мероприятий с помощью Посольства и в 1981/1982 учебном году, а также предложили изучить вопрос о возможности организации "советской недели" в Карлтонском университете, в рамках которой можно было бы предусмотреть встречу коллектива Посольства со славянской общиной г.Оттавы, фестиваль советских художественных фильмов, проведение выставок о СССР и УССР и симпозиума по проблемам славистики с участием советских ученых, концерт мастеров искусств СССР. <...>

Э.Стиклинг сказала, что ей, как организатору Шевченковских чтений в этом году, пришлось преодолеть немало трудностей из-за того, что окончательные сведения о составе группы, дате приезда ее в Оттаву и тематике лекций были получены фактически за одну рабочую неделю до проведения этого мероприятия. Это в значительной мере усложнило решение вопросов, связанных с бронированием зала, помещением объявления в университетской газете, оповещением столичной общественности и т.д. Собеседница высказала пожелание включить в состав группы, которая приедет на Шевченковские чтения в 1982 г., одного из известных украинских советских драматургов.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4304, арк. 46-47. Оригінал.

№ 234
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з головою Товариства Шевченківського музичного ансамблю В.Марущаком з приводу початку гастролей Державного заслуженого академічного українського народного хору ім.Г.Г.Верьовки

Оттава *5 вересня 1981 р.*

Во время приема, устроенного руководством ШМА по случаю начала гастролей хора им.Г.Веревки в Торонто, имел беседу с В.Марущаком.

Собеседник сказал, что в соответствии с договором, заключенным руководством ШМА с импрессарио А.Харнетом, активисты ансамбля провели большую работу по продвижению информационно-рекламных материалов о хоре в канадскую печать, оповещению украинского населения Торонто о предстоящих гастролях и продаже билетов на выступление хора 18 сентября с.г. в "Мэсси холл". В целях рекламы интенсивно использовались размещение соответствующих публикаций в локальных газетах Йорка, Миссисаги, Этобико и других районов Торонто, личные контакты с руководителями и членами украинских самодеятельных ансамблей и другие формы объявлений. В условиях длительной почтовой забастовки, сказал В.Марущак, наши активисты сделали тысячи телефонных звонков поклонникам ШМА, что сыграло важную роль в популяризации приезда хора им.Г.Веревки в Канаду.

На сегодняшний день, сказал собеседник, все билеты в "Мэсси холл" на 18 сентября с.г. проданы и многим жителям Торонто приходится покупать билеты на выступления хора в Гамильтоне и Китченере. Однако, заявил он, это лишь в незначительной мере удовлетворяет имеющийся спрос на билеты и было бы желательно, если возможно, устроить еще одно выступление хо-

ра в "Мэсси холл" (2850 мест).

В.Марущак сказал, что руководство ШМА уплатило А.Харнету 20 тыс. долл. за право продажи билетов в "Мэсси холл" и тем не менее получило значительную прибыль от реализации билетов, которую предполагается израсходовать на реконструкцию и ремонт помещения ШМА.

Собеседник сообщил, что недавно Е.Дольный освобожден от обязанностей художественного руководителя ШМА в соответствии с поданным в прошлом году заявлением (по состоянию здоровья) и, вероятно, в будущем устроится на работу в телекомпанию СБС. В настоящее время к исполнению обязанностей художественного руководителя ШМА приступил А.Марков, выпускник Киевской государственной консерватории.

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3298, арк.206-207. Оригінал.

№ 235

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєика з головою виконкому ТОУК П.І.Кравчуком та відповідальним секретарем Товариства В.Гарасимом про стан і перспективи туристичного обміну між Україною і Канадою

Оттава *11 грудня 1982 р.*

Находясь в Торонто, имел беседу с П.Кравчуком и В.Гарасимом<...>

В. Гарасим сказал, что в последнее время был предпринят ряд мер по укреплению турфирмы "Глоуб турс": из состава ее руководства выведена Б.Билецкая и введена Р.Мэннинг, председателем совета директо-

ров фирмы избран З.Николышин, который фактически уже сейчас руководит всей коммерческой деятельностью "Глоуб турса" и со временем полностью заменит А.Билецкого.

Со своей стороны спросил, что делается руководством ТОУК и "Глоуб турс" по подготовке к приему спецтургруппы общества "Украина" в Канаде осенью 1983 г. Собеседники сообщили, что ими сейчас разрабатываются два варианта названного тура по Канаде в сентябре-октябре 1983 г., и что они обсудят эти предложения с руководством общества "Украина" во время пребывания в Киеве в январе 1983 г.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр. 4954, арк.1-2. Оригінал.

№ 236

З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка ЦК КПУ про розмову з професором російського відділу Карлтонського університету Е.Стиклінг щодо проведення Шевченківських читань*

Оттава *31 січня 1983 р.*

Посетил Э.Стиклинг в университете и имел с ней беседу.

Собеседница сказала, что в соответствии с договоренностью она провела подготовительную работу по проведению Шевченковских чтений украинскими советскими литераторами в Карлтонском университете. Она заметила, что после длительных переговоров "Институт советских и восточноевропейских исследований" и отдел славистики Оттавского университета, а также представители

* Див. док. № 233.

украинской интеллигенции в Оттаве согласились принять участие в этой встрече и финансировать прием в честь писателей УССР.

При этом Э.Стиклинг подчеркнула, что организация подобных мероприятий в оттавских университетах всегда связана с определенными трудностями, т.к. на гуманитарных кафедрах немало недоброжелателей Советского Союза, особенно, из числа лиц, получивших образование в США либо эмигрировавших из СССР. Собеседница заметила, что в этом году Карлтонский университет и другие канадские вузы проводят собственные Шевченковские мероприятия, как правило, с участием американских славистов. В частности, 11 февраля с.г. в "Институте советских и восточноевропейских исследований" выступит с лекцией о теологической символике в творчестве Т.Г.Шевченко профессор "Украинского научно-исследовательского института" при Гарвардском университете Дж.Грабович<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк.3-5. Оригінал.

№ 237

Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з активістами моиреальського відділу Об'єднання українських канадських професіоналів і підприємців про розширення культурного обміну між Україною і Канадою

Оттава *5 лютого 1983 р.*

Находясь в Монреале, встретился и имел беседу с председателем отдела ОУКПП Богданом Киричнн-

ским, заместителями председателя - Зоряной Гриценко и Адрианой Лысак, активистами отдела - Наталкой Стрелецкой, Анатолием и Ольгой Гайдуками, Владимиром Гайдуком и Лили Моспаи-Гайдук. Собеседники выразили признательность Посольству и Торгпредству за содействие в организации поездки Б.Киричинского в СССР, которая, по их оценке, была весьма продуктивной и вселяет надежду на возможность успешного развития делового сотрудничества с внешнеторговыми объединениями СССР и культурных связей с Обществом "Украина".

Б.Киричинский сказал, что в соответствии с имеющейся договоренностью с В/О "Международная книга" и В/О "Совэкспортфильм", он приступил к проработке вопросов, связанных с проведением коммерческой выставки работ советского художника И.Глазунова[132] в Национальной галлерее Канады, а также фестиваля советских фильмов в Оттаве и фестиваля украинских советских фильмов в крупных центрах поселения украинской эмиграции в Канаде <...>

А.Лысак сообщила, что в порядке подготовки к организации коммерческого проката советских фильмов в Канаде фирмой "Украинафильм энд артистик дистрибюшн лтд." в январе с.г. был устроен просмотр кинофильмов "Тени забытых предков" и "Захар Беркут" в Монреале. По словам собеседницы, первый из них прошел весьма успешно, при полностью заполненных залах, второй - с несколько меньшим успехом в связи с призывом католических священников бойкотировать посещение фильмов киностудии им.А.Довженка. Собеседница сказала, что она, как католичка, возмущена поведением руководителей Украинской (униатской) католической церкви в Монреале и намерена встретиться с ними для обсуждения этого инцидента.

Подводя итоги своей поездки в СССР, Б.Киричинский в целом выразил удовлетворение результатами первых переговоров с советскими внешнеторговыми

объединениями и Обществом "Украина".

Он сказал, что полученные им материалы Общества "Украина" о культурной жизни в УССР заслуживают высокой оценки и постепенно будут публиковаться в монреальской украинской газете "Око".

По его словам, руководители школы игры на бандуре в г.Лашине направили приглашение 3 педагогам УССР посетить Канаду в июне-июле с.г. с целью проведения семинара молодых бандуристов. Он отметил, что сообщение о предстоящем семинаре с участием советских педагогов с одобрением встречено в Монреале, н что директор "Канадского института украинских исследований" М.Луцул недавно обратился к нему с просьбой выяснить возможность проведения в будущем аналогичного семинара в Эдмонтоне.

В настоящее время, сказал собеседник, отдел ОУКПП в Монреале совместно с отделом славистики Макгиллского университета готовится к проведению Шевченковских чтений с участием украинских советских литераторов. Он также заверил, что делегации Госкино УССР, которая приедет в Канаду во время проведення фестиваля украинских фильмов, будет обеспечена широкая возможность для выступлений перед украинской аудиторней как в кинотеатрах, так и в университетах.

Собеседник высказал пожеланне, чтобы Общество "Украина" заблаговременно сообщило ему состав и концертную программу творческой группы, прибывающей на фестиваль "Мозаика-83" в Реджайне в целях организации выступлений этой группы во время "украинской недели" в Лашине.

Со своей стороны поинтересовался, как идет подготовка к поездке в УССР тургруппы канадских врачей украинского происхождення. Собеседник сказал, что в связи с отъездом из Монреаля представителя "Интуриста" В.И.Воронкова ему до сих пор не удалось получить подробную информацию об условиях этой поез-

дки, но что он попытается выяснить необходимые детали через канадские фирмы, и затем проинформирует Общество "Украина" о возможности осуществления упомянутого тура в 1983 г.

По словам Н.Стрелецкой, работающей по совместительству консультантом "Радно Квебек" по вопросам украинской культуры, она собирается вместе с матерью посетнть УССР летом с.г. н во время пребывания в Киеве хотела бы нанести визит в Общество "Украина". Собеседница сказала, что она была бы благодарна Обществу за содействие в ознакомлении с культурной жизнью столицы УССР, а также в посещении родственников, проживающих в Вижницком районе Черновицкой области.

В заключение беседы Б.Киричинский выразил признательность председателю Общества "Украина" В.Я.Бровченку, его заместителям Г.Ф.Науменку и С.Е.Лазебнику и всем сотрудникам Общества, оказавшим ему внимание, помощь и гостеприимство во время поездки в Москву и Киев.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк.6-8.

№ 238

Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з професором університету Британської Колумбії Г.Польової з приводу проведення Шевченківських читань

Оттава *11 березня 1983 р.*

Г.Полева сказала, что в целом Шевченковские чтения украинских советских литераторов в канадских университетах в текущем году, как и в предыдущие годы, прошли успешно. Новым позитивным моментом в

проведении чтений в 1983 г. является то, что выступления советской делегации как по вопросам литературы, так и по актуальным проблемам сохранения мира привлекли внимание многих канадских литераторов и журналистов, университетских профессоров, читающих курс англо-американской и западноевропейской литературы, студенческой молодежи, участвующей в антивоенном движении.

В числе других положительных моментов собеседница отметила встречу Б.Олейника, И.Дзеверина, И.Дузя и П.Кононенка с представителями канадской печати в Ванкувере (ответы членов делегации опубликованы в газете "Ванкувер сан" 23 февраля с.г.), а также встречу с членом федерального парламента С.Робинсоном (НДП) в Оттаве (последнему сделано предложение посетить УССР по приглашению Общества "Украина").

В то же время, Г.Полева отметила, что отдельные кафедры славистики и их руководители, связанные с американскими и канадскими "советологическими" и "украиноведческими" центрами (в частности, университета Британской Колумбии, Альбертского и Манитобского университетов), по всей вероятности, будут препятствовать дальнейшему проведению Шевченковских чтений, рассматривая их как одну из форм "советского проникновения" в канадскую высшую школу. В этих условиях, сказала собеседница, в будущем следовало бы сделать больший упор на организацию выступлений украинских советских писателей в англоязычной аудитории.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк.11. Оригінал.

№ 239

З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка ЦК КПУ про розмову з членами оргбюро ТОУК з питань реалізації плану культурних зв'язків з Товариством "Україна"

Оттава *20 травня 1983 р.*

Находясь в Торонто, имел беседу с членами оргбюро исполкома ТОУК П.Кравчуком, В.Гарасимом, В.Щасным, М.Королем и М.Сейго по вопросу реализации плана культурных связей с Обществом "Украина" на 1983 г. <...>

Собеседники высказали пожелание оказать им содействие в организации встречи участников художественной самодеятельности торонтского отдела ТОУК с коллективом ВИА "Червона рута" и народной артисткой УССР С.Ротару в случае их выступлений в Торонто. Ответил, что просьба руководителей ТОУК будет учтена при решении вопроса об организации гастролей С.Ротару и ансамбля в Канаде. Собеседники также высказали признательность Обществу "Украина" за предоставленную возможность провести семинар танцевальных коллективов ТОУК в Торонто под руководством украинских советских хореографов, которые посетят столицу Онтарио после завершения работы в Саскачеванской школе искусств в Реджайне<...>

Собеседники сообщили, что исполком ТОУК подобрал и утвердил 17 детей членов ТОУК для поездки в пионерский лагерь "Молодая гвардия" в текущем году. Кандидатом на учебу в УССР утвержден Александр Пехота из Ванкувера, и рассматривается вопрос о рекомендации на учебу в УССР Аллена Дэя из Вернона. По словам собеседников, ранее подобранные кандидаты на учебу в УССР из Торонто и Реджайны

по различным причинам отозвали свои заявления.

Собеседники отметили, что бывший стипендиат Общества "Украина" М.Курри принимает участие в концертах художественной самодеятельности ТОУК и ФРК в Торонто и, что у них нет возражений против его стажировки в УССР. В то же время они воздержались от рекомендации руководительницы школы танцев в Саскатуне Л.Павлыченко для прохождения стажировки в УССР до выяснения мнения Саскачеванского провкома ТОУК по этому вопросу<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк.16-18. Оригінал.

№ 240
Нота Посольства СРСР в Канаді Міністерству закордонних справ Канади у зв'язку з ініціативою Едмонтського відділу КУК з спорудження пам'ятника жертвам голоду в Україні 1932-1933 рр.*

Оттава *5 липня 1983 р.*

Посольство Союза Советских Социалистических Республик свидетельствует свое уважение Министерству Иностранных Дел Канады и имеет честь обратить внимание Министерства на намерение Эдмонтонского отдела "Комитета украинцев Канады" соорудить памятник так называемым "жертвам голода на Украине в 1932-33 гг.". Эта акция не может не рассматриваться как грубая антисоветская затея, преследующая цель извратить историческую правду о коллективизации

* Див. док. № 245, 246.

сельского хозяйства в СССР, разжечь вражду к СССР и советскому народу. Вызывает сожаление, что планы создания памятника получили поддержку и одобрение со стороны городских властей Эдмонтона, принявших решение о его установлении на центральной площади города. Недопустимое потакание враждебным СССР действиям со стороны официальных властей ведет к дальнейшей активизации подрывной деятельности украинских правоэкстремистских центров в Канаде, в том числе объединяющих военных преступников из так называемой "украинской повстанческой армии", дивизии СС "Галичина" и др. Обращает на себя внимание и то, что в антисоветском сборище в Торонто 29 мая с.г. по поводу так называемого "голода на Украине", в числе организаторов которого были: один из предводителей профашистской "Лиги освобождения Украины" В.Дидюк, главарь "Братства бывших солдат СС "Галичина" О.Сокольский, приняли участие члены федерального и провинциального парламентов.

Какими бы формальными оправданнями ни прикрывалось привлеченне бывших гитлеровских пособников к осуществлению антисоветских акций в Канаде, покровительственное отношение к ним со стороны официальных властей является, помимо прочего, глумлением над памятью миллионов советских людей, ставших жертвами германского фашизма в годы второй мировой войны.

Посольство выражает протест против антисоветской затеи с вышеупомянутым памятником. Оно ожидает, что будут приняты необходимые меры к недопущенню его строительства.

Посольство пользуется этим случаем, чтобы возобновить Министерству уверения в своем весьма высоком уважении.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк.28-29. Засвідчена копія.

№ 241
Характеристика Посольства СРСР в Канаді громадської діяльності голови Об'єднання українських канадських професіоналів і підприємців Дж.Слоугена

Оттава *11 липня 1983 р.*

Дж.Слоугэн родился 15 февраля 1931 г. в Виндзоре (Онтарио). Родители: Джордж Слоугэн и Текля Касьянчук. Женат с 1960 г. на Мэри Элизабет Гринчишин. Дети Джозеф Марк, Патрисия Элизабет, Джеймс Рандольф.

Окончил Мантитобский университет в 1952 г., Торонтский университет в 1956 г. По образованию - дантист, награжден серебряной медалью за заслуги в области парадонтологии. С 1956 г. занимался частной зубоврачебной практикой. В настоящее время бизнесмен, миллионер. Является президентом фирм "Слоугэн Энтерпрайз Лтд.", "Грэйлайн ов Виннипег Сайтсинг Турс", "Пэдлвил Ривербоутс", вице-президентом фирм "Сеттлерс Сейвинг энд Мортгейдж Корпорейшн", "Сеттлерс Фонд Лтд", одним из основателей "Уайт Шелл Нуклеар Рисер Истэблишмент" (Пинава, Манитоба).

Во время учебы принимал активное участие в деятельности студенческих организаций. В 1954 г. был президентом Клуба прогрессивных консерваторов Торонтского университета, в 1955 г. - членом студенческого административного совета Торонтского университета и национальным президентом студенческой Федерации прогрессивных консерваторов, в 1956 г. - президентом студенческого совета дантистов и национальным вице-президентом объединения молодых консерваторов провинции Онтарио.

В 1958 г. был избран членом Федерального парламента Канады (ПКП, избирательный округ - Спрингфилд, Манитоба), переизбирался в 1962 г. и в 1963 г.

Потерпел поражение на выборах в парламент в 1965 г. Будучи членом палаты общин, включался в состав канадской парламентской делегации в ООН в 1960 г., принимал участие в работе конференции стран НАТО в Париже в 1964 г.

Дж.Слоугэн является членом Королевского общества здравоохранения в Лондоне (Великобритания), Виннипегского общества дантистов, совета Манитобского исторического общества.

По вероисповеданию - католик, принадлежит к "Украинской католической церкви". Принимает активное участие в деятельности "Комитета украинцев Канады", избирался делегатом от КУК на "Всемирный конгресс свободных украинцев". Был президентом "Клуба украинских канадских профессионалов и предпринимателей", вице-президентом федерального ОУКПП на центральные провинции Канады, в 1973-1974 гг. - членом национальной "экзекутивы" ОУКПП. На одном из съездов ОУКПП выступил с докладом "Рычаги власти и украинская канадская община".

Владеет украинским и английским языками.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк. 50-51. Оригінал.

№ 242

Характеристика Посольства СРСР в Канаді громадської діяльності почесного голови Об'єднання українських канадських професіоналів і підприємців П.Саварина

Оттава *11 липня 1983 р.*

П.Саварин родился 17 сентября 1926 г. В селе Зубрец на Украине. Родители - Михайло Саварин и Анна

Атаманюк. С 1951 г. женат на Ольге Кобзарь-Пристаевской. Дети - Вера, Ирэн, Михаил Джозеф и Хелен Энн. В Канаде поселился после второй мировой войны.

В 1956 г. окончил Альбертский университет, по образованию - юрист. Барристер и солиситор. Юридической практикой занимается с 1957 г., имеет собственную юридическую контору в Эдмонтоне с 1959 г. С 1960 г. является юридическим советником "Украинской католической епархии" в Эдмонтоне.

С конца 1950-х гг. принимает активное участие в политической жизни страны на местном, провинциальном и федеральном уровне. С 1956 г. тесно связан с руководством прогрессивно-консервативной партии в Альберте. Был организатором нескольких успешных кампаний по выборам членов провинциальной законодательной ассамблеи от ПКП, руководителем ряда семинаров ПКП, вице-президентом и президентом ПКП в Альберте.

П.Саварин был соавтором нескольких резюме, представленных Королевской комиссии по вопросу двуязычия и двукультурности Объединенной комиссии сената и палаты представителей Федерального парламента по вопросам новой Конституции Канады, а также меморандума "О положении украинцев, новой Конституции Канады, законодательных актах Альберты и политике правительства Альберты", врученого Премьеру Альберты Г.Строму в 1971 г. Неоднократно избирался членом сената и совета управляющих Альбертского университета, членом Альбертского совета культурного наследия. С 1965 г. - почетный гражданин г.Виннипега.

В украинской общине Эдмонтона пользуется репутацией украинского "годфазера". В течение многих лет занимал руководящие посты во многих украинских националистических организациях, в 1964-1965 гг. возглавлял Эдмонтонский отдел "Комитета украинцев Канады", в 1964 г. - клуб ОУКПП в Эдмонтоне, в 1965-1966

гг. был заместителем председателя федерального ОУКПП. Является почетным членом "Клуба украинских профессионалов и бизнесменов" в Эдмонтоне. По отзыву издания ОУКПП "Панорама" (май 1980 г.), опубликовавшего биографию П.Саварина первой под рубрикой "Профиль выдающихся украинских канадцев", "никто не сыграл большую роль в создании "Объединения украинских канадских профессионалов и бизнесменов" и закреплении его национальной сети в Канаде, чем Питер Саварин".

П.Саварин является членом "Братства украинских католиков", "Товарищества содействия "Украинской Национальной Раде", "Украинских ветеранов войны в Канаде" и др. Периодически выступает на страницах эмигрантской печати, его статьи публиковались в "Новом шляхе" (Торонто), "Украинском голосе" (Виннипег), "Украинских вистях" (Эдмонтон), журнале "Братства дивизии СС "Галичина" в Торонто, "Висти комбатанта", молодежных националистических изданиях "Пластовый шлях" и "Юнак".

С конца 1950-х гг. П.Саварин играет важную роль в деятельности Эдмонтонского отдела украинской (бойскаутской) националистической организации "Пласт", провел успешную кампанию по сбору средств на приобретение дома для эдмонтонских "пластунов", в 1955 г., 1960-1964 гг. и в 1970-х гг. был председателем станицы "Пласта" в Эдмонтоне. В 1978 г. организовал международную встречу "пластунов" в административном центре Альберты.

П.Саварин - один из инициаторов и организаторов "Канадского фонда развития украиноведческих исследований" и широкомасштабной кампании по сбору средств на создание и обеспечение функционирования "Канадского института украинских исследований" в Альбертском университете и "Кафедры украиноведения" - в Торонтском университете, учрежденных соответственно в 1976 г. и в 1979 г. на средства Министерства многокультурности, правительств Альберты и Он-

тарио, пожертвования украинской общины в Канаде. В 1979-1983 гг. он возглавлял "Канадский фонд украиноведения".

В настоящее время П.Саварин является канцлером Альбертского университета в Эдмонтоне.

Владеет украинским, русским, польским, немецким и английским языками.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк.47-49. Оригінал.

№ 243
Запис телефонної розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з канадською громадянкою українського походження, юристом Р.Шевчук стосовно можливості придбання експонатів з виставки "Людина та її світ..."*

Оттава *15 серпня 1983 р.*

Р.Шевчук позвонила в Посольство из Монреаля и попросила оказать ей содействие в оптовой закупке изделий украинских народных художественных промыслов, картин и скульптур, экспонирующихся в разделе УССР на выставке "Человек и его мир"

Собеседница сказала, что ведущиеся ею переговоры по этому вопросу с дирекцией экспозиции УССР вряд ли увенчаются успехом, так как на приобретение интересующих ее товаров претендуют еще несколько монреальских биэнесменов украинского происхождения. В связи с этим она просит учесть, что в случае продажи украинских выставочных экспонатов возглавляемой

* Див. док. № 244.

ею фирме она и ее муж Джон Шевчук, работающий в телекомпании "Канадиан бродксастинг корпорайшн", намерены использовать их для организации выставки "Украинское народное декоративное творчество в УССР", которая будет экспонироваться во всех крупных центрах поселения украинской иммиграции в Канаде.

Пообещал Р.Шевчук оказать помощь в установлении деловых контактов с представителями торгпредства и внешнеторговых объединений СССР.

Дипломатичний архів МЗС України Ф.1, оп.1, спр.4954. - Арк. 57. Оригінал.

№ 244

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка ЦК КПУ про зустріч з канадськими громадянами - подружжям Юрієм і Розалією Шевчук щодо поширення виробів української декоративно-прикладного мистецтва*

Оттава *24 серпня 1983 р.*

Находясь в Монреале, встретился с Ю. и Р.Шевчуками и имел с ними беседу.

Собеседница сообщила, что ей удалось приобрести ряд изделий украинского народного декоративного творчества, экспонировавшихся в разделе УССР на международной выставке "Человек и его мир" в Монреале на сумму 3500 канадских долларов. Она выразила удовлетворение заключенной сделкой и подтвердила готовность организовать выставку приобретенных экспонатов УССР, а затем реализовать их через свою фирму.

* Див. док. № 243.

Р.Шевчук сказала, что в целях организации выставки "Украинское народное декоративное творчество в УССР" она хотела бы закупить еще ряд товаров в УССР и проявила заинтересованность к установлению деловых контактов с внешнеторговыми объединениями СССР.

Со своей стороны посоветовал ей посетить СССР на туристнческой основе и провести переговоры по существу поставленного вопроса. Отметил, что в случае предоставления более подробной информации по этому вопросу Посольство и Торгпредство могли бы содействовать ей с помощью соответствующих внешнеторговых объединений СССР, Общества "Украина" и УОДКС в организации программы пребывания в Москве и Киеве, которая позволила бы ей ознакомиться с развитием украинских народных художественных промыслов в УССР и отобрать интересующие ее изделия.

Ю. и Р.Шевчуки сказали, что они обсудят этот вопрос и, по всей вероятности, совершат такую поездку весной 1984 года.

В ходе беседы поинтересовался, есть ли у Р.Шевчук родственники в УССР. Собеседница ответила, что родственники ее отца проживают в Киеве, матери - в Тернопольской области. По ее словам, в годы Великой Отечественной войны ее родители были угнаны в Германию, откуда переселились в 1949 году в Канаду.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк. 58-59. Оригінал.

№ 245
Нота Посольства СРСР в Канаді Міністерству закордонних справ Канади в зв'язку з встановленням пам'ятника жертвам голоду в Україні 1932-1933 рр.*

Оттава *20 жовтня 1983 р.*

Посольство Союза Советских Социалистических Республик свидетельствует свое уважение Министерству Иностранных Дел Канады и имеет честь вновь обратить внимание Министерства на намерение эдмонтонского отдела "Комитета украинцев Канады" (КУК) соорудить памятник так называемым "жертвам голода на Украине в 1932-1933 гг." в Эдмонтоне.

Выражая протест против антисоветской затеи с упомянутым памятником в ноте № 77 от 5 июля с.г., Посольство ожидало, что официальные власти Канады примут необходимые меры к пресечению этой провокационной эмигрантской акции. Однако, как стало известно, эдмонтонский отдел КУК назначил открытие названного памятника в Эдмонтоне на 23 октября с.г., а виннипегский отдел КУК в настоящее время предпринимает попытки к сооружению аналогичного памятника в Виннипеге.

Обращая внимание на то, что осуществление указанных акций, разжигающих вражду между народами, противоречило бы положениям Заключительного акта Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе о содействии всеми средствами созданию атмосферы доверия и уважения между народами и интересам дальнейшего развития отношений между СССР и Канадой, Посольство ожидает принятия действенных мер к недопущенню строительства упомянутых памятников в Эдмонтоне и Виннипеге, а также прекращению

* Див. док. № 240, 246.

антисоветской кампании по поводу фальшивой годовщины.

Посольство пользуется этим случаем, чтобы возобновить Министерству уверения в своем весьма высоком уважении.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк. 76-77. Оригінал.

№ 246
Нота Міністерства закордонних справ Канади Посольству СРСР в Канаді з нагоди встановлення пам'ятника жертвам голоду 1932-1933 рр.*

Оттава *1 листопада 1983 р.*

Министерство иностранных дел свидетельствует свое уваженне Посольству Союза Советских Социалистических Республик и имеет честь сослаться на ноты Посольства № 77 от 5 июля и № 123 от 20 октября 1983 года относительно пятидесятой годовщины голода на Украине и деятельности, предпринятой в различных общинах в Канаде в связи с этим событием.

Министерство иностранных дел вместе с отдельными членами канадского парламента получили представления от ряда организаций и были информированы о запланированной деятельности в текущем году по случаю голода на Украине 1932-1933 гг.

Конституция Канады, также как ее либеральные и демократические традиции гарантируют право выражения индивидуальных политических взглядов в пределах ее законов и ее международных обязательств. Как государство, подписавшее Устав Организации

* Див. док. № 240, 245.

Объединенных Наций, Международную конвенцию о правах человека, Всеобщую декларацию прав человека и Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе, Канада связана обязательствами содействовать развитию прав человека и свобод, включая свободу слова и осуществления гражданских и политических прав.

Министерство иностранных дел хотело бы обратить внимание Посольства на тот факт, что эдмонтонский и виннипегский отделы Комитета украинцев Канады являются независимыми и финансируемыми на частной основе организациями, которые предоставляют поддержку, культурные услуги своим членам в Канаде. Их деятельность как таковая до тех пор, пока они соблюдают законы Канады, является свободной от правительственного вмешательства и составляет законное выражение политических убеждений и взглядов.

Министерство иностранных дел пользуется этим случаем, чтобы возобновить Посольству Союза Советских Социалистических Республик уверения в своем весьма высоком уважении.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.4954, арк.79-80. Переклад з англійської. Засвідчена копія.

№ 247
Інформація Посольства СРСР в Канаді Міністерству закордонних справ УРСР про враження представників української еміграції від першого фестивалю українських художніх фільмів в Канаді

Оттава *18 березня 1984 р.*

Во время приема, устроенного исполкомом ТОУК для делегации Союза кинематографистов УССР в составе тт.Левчука Т.В. и Наум Н.М.[133] имел беседу с П.Кравчуком и М.Гринчишиным.

Собеседники положительно отозвались об организации первого фестиваля украинских советских художественных фильмов в Канаде. По словам П.Кравчука, фестиваль предоставил уникальную возможность украинскому населению Торонто впервые в послевоенные годы ознакомиться с лучшими достижениями украинского советского кино.

Несмотря на различные суждения об истинных намерениях организаторов фестиваля фирмы "Украфильм энд артистикс дистрибюшн" и монреальского отдела "Объединения украинских канадских профессионалов и предпринимателей", необходимо признать, сказал П.Кравчук, что реализация такого крупного культурного мероприятия в двух крупнейших центрах поселения украинской иммиграции - Торонто и Виннипеге не под силу ТОУК или другой прогрессивной организации, а сам факт просмотра восьми лучших произведений киностудии им.А.Довженко оставит заметный след в умах многих украинских канадцев, в том числе и националистически настроенной интеллигенции.

Собеседники отметили, что во время нескольких киносеансов, которые они посетили, зрители восприни-

мали украинские советские фильмы весьма благожелательно и неоднократно выражали свой восторг аплодисментами. В то же время, заметил П.Кравчук, эффективность фестиваля могла бы быть еще выше по степени воздействия на националистически настроенную аудиторию, если бы не отдельные недоработки в подготовке фильмов к фестивалю, которые могут использоваться украинской националистической печатью в антисоветских целях. В частности, сказал он, можно было бы избежать показа в Канаде кинофильма об украинской поэтессе Л.Украинке "Иду к тебе" с русскими титрами, что вызвало ненужные разговоры в кинозале о "руссификации" украинского советского киноискусства.<...>

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.531, арк. 11-12. Оригінал.

№ 248
З листа голови правління Товариства "Україна" В.Я.Бровченка ЦК Компартії України про організацію гастролей в УРСР українського самодіяльного хору "Гагілка" (м.Торонто)

Київ *12 квітня 1984 р.*

У серпні 1984 року до СРСР вперше приїжджає на туристській основі хор "Гагілка" (40 осіб) - самодіяльний колектив українських прогресивних організацій Канади - Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК) та Робітничого запомогового товариства (РЗТ)<...>

Поїздка хору здійснюється по лінії Бюро міжнародного молодіжного туризму "Супутник". Крім інформаційно-пропагандистської та туристичної програми, передбачаються виступи хору з концертами спільно з на-

шими колективами у Львові, Полтаві та Києві за попередньо погодженою програмою<...>

ЦДАГО України, ф.1, оп.32, спр.2146, арк. 33. Оригінал.

№ 249
Інформація завідувача відділом зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України А.В.Меркулова ЦК Компартії України про передачу бюста І.Франка канадському музею (м.Вінніпег)

29 травня 1984 р.

Товариство "Україна" (т.Бровченко В.Я.) просить ЦК Компартії України дати згоду на передачу погруддя І.Франка в дар музею письменника, спорудження якого завершується у місті Вінніпег (Канада).

Цей музей належить Товариству об'єднаних українців Канади (ТОУК) - прогресивній українській організації, з якою Товариство "Україна" протягом багатьох років підтримує тісні культурні зв'язки. Керівництво ТОУК звернулось до Товариства "Україна" з проханням подарувати погруддя І.Франка для встановлення біля музею.

Для передачі канадській стороні Товариство "Україна" пропонує копію бюста (розміром у дві натуральні величини), створеного народним художником УРСР, скульптором М.Г.Лисенком. Оригінал бюста належить родичам покійного художника, які не заперечують проти виготовлення копії з оригіналу і передачі її до музею в Канаді. Архітектурну прив'язку бюста до місця його встановлення на території музею виконав архітектор А.Ф.Ігнащенко.

Вартість бронзової копії погруддя, яка буде відлита на замовлення Товариства "Україна" на Київському

виробничому об'єднанні "Художник", становитиме 500 карбованців.

Всі витрати, пов'язані з встановленням бюста в Канаді, бере на себе ТОУК.

Міністерство культури УРСР (т.Олененко Ю.О.) не заперечує проти передачі канадській стороні копії бюста І.Франка.

Враховуючи важливе пропагандистське значення встановлення бюста І.Франка в крупному культурному осередку прогресивних кіл канадських українців, відділ зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України вважає за доцільне задовольнити прохання Товариства "Україна".

З відділом культури ЦК Компартії України (т.Іваненко Б.В.) погоджено.

Просимо згоди.

ЦДАГО України, ф.1, оп.32, спр.2146, арк. 46. Оригінал.

№ 250
Із запису розмови радника Посольства СРСР в Канаді А.П.Макарова з завідувачем сектором СРСР МЗС Канади Р.Хелпіном щодо акцій українських громадських організацій Канади в зв'язку з 50-річчям голоду в Україні 1932-1933 рр.

Оттава *3 грудня 1984 р.*

<...>5.Сообщил Хэлпину, что, как Посольству стало известно, 21 октября с.г. в Торонтском университе-

те был устроен показ антисоветского "документального" фильма "Жатва отчаяния", сфабрикованного по заказу украинских эмигрантских центров, объединяющих остатки гитлеровских военных формирований и вооруженных террористических банд, находившихся на службе гитлеровского вермахта и абвера в период Второй мировой войны. В названной фальшивке по поводу т.н. "искусственного голода на Украине в 1932-1933 гг." грубо фальсифицируется историческая правда о коллективизации сельского хозяйства СССР, внешняя и внутренняя политика нашей страны.

Развертывание новой антисоветской пропагандистской кампании в Канаде с использованием услуг бывших гитлеровских пособников накануне 40-летия Победы над фашистской Германией, в достижение которой внес свой вклад и канадский народ, оскорбляет память жертв фашизма с советской и канадской стороны. Политическая направленность этой кампании не может расцениваться иначе как стремление определенных реакционных кругов предать забвению совместную борьбу государств антигитлеровской коалиции за спасение мировой цивилизации от угрозы фашистского порабощения.

Вызывает удивление, что в реализации этой провокационной затеи приняли непосредственное участие канадские государственные органы. Как сообщалось в печати, Министерство по вопросам национальных культур предоставило организаторам провокационной затеи финансовую помощь в размере 100 тыс. долларов на "документирование" т.н. "воспоминаний очевидцев" вымышленного в пропагандистских штабквартирах "голода" и изготовление двух фильмов на эту тему, а Национальный совет по кинематографии оказал им прямое содействие в производстве указанных выше фальшивок.

В настоящее время на страницах украинско-канадских профашистских газет, в частности, бандеровского

еженедельника "Гомин Украины", раздаются призывы к показу помянутой кинофальсификации по каналам СВС, передаче сфабрикованных "документальных" материалов в государственные архивы Канады, распространению их в высших и средних учебных заведеннях. Обращает внимание, что часть дохода, полученного от проката упомянутой кинофальшивки, созданной с участием канадских официальных властей, планируется направить на финансирование, враждебной СССР, деятельности т.н. "Всемирного конгресса свободных украинцев" (СКВУ) в Торонто.

Посольство СССР неоднократно привлекало внимание канадских властей к тому, что подрывная деятельность СКВУ направляется бывшими фашистскими пособниками во главе с нынешним "президентом СКВУ Савариным, служившим в гитлеровской дивизии СС "Галичина" в годы Второй мировой войны, что под эгидой СКВУ действуют различные украинские правоэкстремистские группировки, нередко возглавляемые военными преступниками, подлежащими выдаче СССР и привлечению к судебной ответственности за совершенные преступления против человечества на временно оккупированной территории СССР (например, главарь одного из отделов бандеровской "Лиги освобождения Украины" в Торонто Купяк).

Совершенно очевидно, что вышеизложенные антисоветские акции противоречат положениям Заключительного акта Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе о содействии всеми средствами созданию атмосферы доверия и уважения между народами, зафиксированному в этом документе принципу "воздерживаться от оказания прямой или косвенной помощи террористической деятельности или подрывной или другой деятельности, направленной на насильственное свержение режима другого государства-участника".

Посольство СССР ожидает, что канадская сторона

примет конкретные меры к пресечению антисоветской провокационной кампании по поводу т.н. "голода", обузданию враждебной СССР деятельности украинских эмигрантских центров и привлечению к судебной ответственности военных преступников, совершивших злодеяния на временно оккупированной территории СССР.

Хэлпин обещал доложить своему руководству о сделанном ему сообщении.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.5657, арк.15-16. Засвідчена копія.

№ 251
Лист першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка голові правління Товариства "Україна" В.Я.Бровченку про відвідання XIX Українського канадського національного фестивалю та Центру-музею українського народного мистецтва в м.Дофін

Оттава *21 грудня 1984 р.*

В августе с.г. мне представилась возможность посетить XIX Украинский канадский национальный фестиваль (УКНФ) и Центр-музей украинского народного искусства (ЦМУНИ) в г.Дофин (Манитоба), известный в Канаде под названием "Село Украина" Во время пребывания в Дауфине исполнительному директору ЦМУНИ Ярославу Лозовчуку мной передана в качестве дара Общества "Украина" и УОДКС библиотечка украинской советской искусствоведческой литературы и фотовыставка "Все цвета радуги".

В беседах с представителями совета директоров УКНФ и "Село Украина" в принципе обсуждался вопрос о возможности развития культурных контактов с Обществом "Украина" в плане оказания практической помощи с нашей стороны в организации работы упомянутого "музея под открытым небом" и учебного процесса в создаваемой "школе украинского народного искусства" в Дофине, а также выяснялось отношение руководства УКНФ к возможности нашего участия в концертных программах этого наиболее популярного в Северной Америке украинского фольклорного фестиваля, который посещают ежегодно 50-75 тыс. канадцев украинского происхождения со всех провинций страны. Соответствующие записи бесед по этому вопросу направлены в Ваш адрес в августе с.г.

В ноябре с.г. президент совета директоров "Село Украина" Мирослав Процышин обратился в совпосольство с письмом, в котором выразил признательность представителю Посольства за посещение названного Центра-музея и открытия XIX УКНФ, передачу упомянутой литературы и фотовыставки в качестве дара Общества "Украина" и УОДКС и попросил передать благодарность Обществу за этот ценный подарок. Принимая во внимание весьма прохладное отношение националистической администрации УКНФ к нашим попыткам участия в названном фестивале в прошлом, есть основания рассматривать письмо М.Процышына в совпосольство как выражение определенной готовности нового руководства УКНФ и "Село Украина" развивать постепенно сотрудничество с нами в целях сохранения родного языка и культуры.

В связи с моим предстоящим отъездом в Союз М.Процышину было направлено письмо с предложением установить переписку с Обществом "Украина" и обещана помощь в пополнении библиотеки и фильмотеки "Села Украина" украинскими советскими изданиями, документальными и научно-популярными фильмами, тематическими фотовыставками с учетом профиля Дофинского центра-музея. В случае обращения М.Процышина в Общество по

этому вопросу считали бы целесообразным оказать ему содействие в комплектовании библиотеки и фильмотеки ЦМУНИ, имея ввиду нашу практическую заинтересованность в закреплении наших культурных позиций в Дофине в дальнейшем. С этой целью, по нашему мнению, можно было бы использовать периодические посещения Дауфина делегациями - творческими группами и спецгруппами Общества "Украина" и УОДКС (с помощью нейтралов), которые бывают в Виннипеге.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.5658, арк.2-3. Оригінал.

№ 252

Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвського[134] МЗС України про зустріч з одним з керівників танцювального ансамблю "Дніпро" Ю.Остапиком

Оттава *2 квітня 1985 р.*

Встреча состоялась в Посольстве, куда я пригласил Ю.Остапика после получения письма от М.Лукача (президент Ассоциации "Канада-СССР", г.Торонто). В своем письме Лукач, в частности, сообщил, что Остапик, являющийся одним из руководителей украинского ансамбля "Днипро" в Оттаве, обратился в Ассоциацию с просьбой оказать ему и участнице ансамбля Екатерине Шепертицкой содействие в решении вопроса о возможности их поездки на Украину для освоення украинской хореографии.

В ходе беседы Остапик (1957 г. рожд.) сообщил, что его намерение поехать на Украину, где он никогда еще не был, обусловлено желанием создать на основе ансамбля "Днипро" (около 30 чел.) профессиональную базу для обучения украинским народным танцам. 1 но-

ября 1984 г., сказал Остапик, он посещал семинар по украинской хореографии, которым руководил Петро Павлышин, являвшийся в свое время участником семинара в Киеве. Сейчас Павлышин, как сообщил Остапик, работает в "Роял Оттава-Бэллей".

Здесь, в Оттаве, подчеркнул Остапик, они чувствуют себя несколько "изолированными" от основной массы украинской культурной общины, обосновавшейся, главным образом, в западных провинциях Канады.

На мой вопрос, поддерживает ли он контакты с какой-либо украинской организацией, Остапик ответил, что руководители ансамбля избегают "ненужных осложнений" и занимают "независимую" позицию.

В своем письме в Посольство М.Лукач, однако, сообщил, что свои выступления ансамбль "Днипро" проводит в националистической среде. Дополнительно в телефонной беседе Лукач акцентировал также на том, чтобы я "с осторожностью" подходил к рассмотрению просьбы Остапика. Насколько достоверна информация Лукача об ансамбле "Днипро" пока-что установить не удалось. В ТОУК (Гарасим В.И.), куда я обратился с целью получить какие-то дополнительные сведения, даже не знают о существовании в Оттаве упомянутого ансамбля.

Посоветовал Остапику написать по интересующему его вопросу в Киев в Общество "Украина". В целом следует отметить, что тот факт, что Остапик принял предложение о встрече, является положительным моментом, и его надо, по возможности, использовать в наших интересах.

В заключение нашей встречи подарил Остапику несколько пластинок, полученных от Общества "Украина", фотоальбом "Киевские этюды", книги "Украинское советское искусство", "Мозаика и фрески Софии Киевской", "Украина в вопросах и ответах" (3 экз.).

Копия письма Остапика и Шепертицкой в Ассоциа-

цию "Канада-СССР", а также представленные ими подробные сведения о себе прилагаются (всего на 6 листах, только в первый адрес)*.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.5657, арк.29-30. Оригінал.

№ 253
Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвського з головою виконкому Товариства об'єднаних українських канадців П.Кравчуком та національним головою Робітничого запомогового товариства А.Білецьким щодо проведення конференції стосовно культурного життя перших українців в Альберті

Оттава *8 травня 1985 р.*

В ходе беседы, состоявшейся во время приезда делегации ТОУК и РЗТ в Оттаву на прием, устроенный Посольством 9 мая по случаю 40-летия Победы советского народа в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг., П.Кравчук и А.Билецкий информировали меня о результатах "Конференции о культурной жизни первых украинцев в Альберте", в которой они принимали участие "в качестве наблюдателей".

Указанная конференция, проходившая 2-4 мая с.г. в "Селе наследия украинской культуры" (ССУК), расположенном в 40 км к востоку от Эдмонтона, была организована "Канадским институтом украинских студий", службой исторических памятников Министерства

* Не публікується

культуры провинции Альберта и отделением исторических наук и славянских восточноевропейских исследований Альбертского университета.

На конференции были рассмотрены следующие темы: "Контраст между старым и новым мирами" (культурная жизнь в западноукраинской деревне под влиянием национального движения, культурная жизнь на канадских степных окраинах, украинские полосы поселения в Альберте, село в украинской полосе); "Продолжительность и изменение материальной культуры украинцев в Канаде", "Поэтика украинского быта в Канаде" (женщины в трех хозяйствах, женщина как носитель культуры, обряды перехода, роль народной музыки, сезонные праздники); "Традицнонные украинские обычаи и верования"; "Продолжительность и изменения украинских культурных учреждений и организаций" (народные дома, исполнительские группы и общества, церковь как носитель культуры, культурное значение канадских протестантских миссий); "Музей среди неба" (теория и практика музеев среди неба); "Село наследия украинской культуры" (как интерпретатор истории культуры).

П.Кравчук и А.Билецкий высказали свое "сожаление", что в этой, как они подчеркнули, "интересной конференции", в ходе которой не прозвучало "ни одного антисоветского, антикоммунистического, антинародного" заявления, не приняли участие ученые с Украины. Их приезд, согласно информации собеседников, организаторы конференции ожидали "до последней минуты" и, в конечном итоге, остались "разочарованными".

С "тактической точки зрения", заявляли руководители ТОУК и РЗТ, участие советских ученых в такого рода конференции, на которой не было "ни одного бандеровского туза", было бы "выиграшно".

В целом, они считают, что была сделана "большая ошибка" со стороны организаций, которые "не учли"

пожелания Министерства культуры провинции Альберта. Во всяком случае, подчеркнули собеседники, можно было бы прислать хотя бы 3-4 ученых из Киева и Львова. Это участие было, по их мнению, "необходимо".

Их присутствие на конференции, сказали далее П.Кравчук и А.Билецкий, позволяло им в любой момент выступить с необходимым опровержением неприемлемого заявления. В целом, они считают, что указанную конференцию "нельзя сравнить с шевченковскими чтениями", организуемыми Г.Полевой, на которые приходит, по их словам, "всякая нечисть"

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3492, арк.65-66. Оригінал.

№ 254

З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвського МЗС УРСР про зустріч з керівниками ряду українських громадських організацій

Торонто *13 травня 1985 р.*

16-18 апреля с.г. выезжал в служебную командировку в г.Торонто, во время которой посетил Товарищество объединенных украинских канадцев (ТОУК), Ассоциацию "Канада-СССР", а также Федерацию русских канадцев (ФРК).

В ТОУК встретился и имел беседу с председателем исполкома П.И.Кравчуком, национальным секретарем В.Гарасимом и редактором журнала "Ukrainian Canadian " Вильфредом Щасным.

В ходе беседы П.Кравчук рассказал о мероприятиях ТОУК, посвященных 40-летию Победы над фашист-

ской Германией, информировал об их усилиях по разоблачению проживающих в Канаде украинских буржуазных националистов-соучастников преступлений, совершенных нацистами. В этой связи он просил, по возможности, ускорить передачу из Киева крайне необходимых документальных материалов: копии всех номеров националистической газеты "До перемоги", издававшейся сформированной фашистами дивизией СС "Галичина", а также фотографии, засвидетельствовавшие контакты националистических лидеров с Гитлером и "генерал-губернатором" Гансом Франком.

П.Кравчуком был поднят также вопрос об Эдварде Бурстынском, которому и в этом году отказано в выдаче визы на поездку в Советский Союз для стажировки в Черновицком университете вместе с группой других преподавателей и студентов Саскачеванского университета.

Не вдаваясь в существо вопроса, ответил, что в этом повинен прежде всего, сам Бурстынский. П.Кравчук согласился с этим, однако выразил мнение ТОУК, что из "тактических соображений" Бурстынскому все-таки "целесообразно было бы выдать визу", поскольку, как он считает, отказ может "отрицательно повлиять" на дальнейшее сотрудничество между Саскачеванским и Черновицким университетами. Как сообщил П.Кравчук, Бурстынский с "большим огорчением" воспринял очередной отказ в визе на поездку в СССР.

Посещение Ассоциации "Канада-СССР" и беседа с.М.Лукачем подтвердили выводы об отсутствии должного сотрудничества между Ассоциацией и ТОУК.

В ходе беседы Лукач заявил, например, что ТОУК практически "бездействовал" в организации мероприятий в связи с приездом в Канаду делегации Украинской ССР на Дни СССР (16-30 мая 1985 г.). По его словам, в ТОУК занимаются "исключительно пропагандой и коммерцией", имея, очевидно, ввиду публицистическую деятельность П.Кравчука и других руково-

дителей ТОУК, периодические издания ТОУК и магазин "Украинская книга".

Учитывая характер сложившихся взаимоотношений, главным образом, между руководством Ассоциации и ТОУК, ограничился замечанием, что в данном мероприятии, проводимом в год 40-летия Победы по линии Общества "СССР-Канада" при непосредственном участии Украинского отделения, основная нагрузка падает, безусловно, на Ассоциацию и ее соответствующие отделения.

М.Лукач согласился с этим. В заключение беседы он поблагодарил совпосольство за содействие в получении из Киева различных материалов, в том числе фотовыставок, которые, как он заявил, будут активно использованы во время Дней СССР в Канаде.

Знакомясь с фондом литературы, которым располагает Ассоциация, выяснил, что в Ассоциации практически отсутствует фактологическая литература об Украинской ССР. В этой связи Елена Лукач, которая также неоднократно ссылалась в ходе беседы с ней на "постоянные проблемы" с ТОУК, отметила, что они испытывают потребность в изданиях типа "Украина в вопросах и ответах". Она обратилась также с просьбой оказать содействие в получении из Киева инструкции к киноустановке "Киев"<...>

ЦДАВО України, ф.5110, оп.1, спр.3492, арк.94-96. Оригінал.

№ 255
Лист Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.О.Родіонова[135] першому заступнику голови президії Товариства "Родина" Г.В.Горшкову про доцільність нагородження канадських громадян ювілейною медаллю "Сорок лет Победы в Великой Отечественной войне. 1941-1945 гг."

Оттава *14 травня 1985 р.*

В соответствии с запросом, поступившим в Посольство в оперативном порядке, сообщаем фамилии соотечественников, которые принимали активное участие во Второй мировой войне и которые могли бы быть награждены медалью "Сорок лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.":

1.Василий Иванович Глыва, 1902 г.р., украинец, председатель отделения Федерации русских канадцев в Монреале, член Общества дружбы "Квебек-СССР", участник антифашистской борьбы: в 1936-39 гг. сражался против фашистов в Испании в качестве добровольца в интернациональном батальоне им.Домбровского.

2.Александр Пинкасович Фефер, еврей, 1920 г.р., член Компартии Канады с 1962 г. Участник Великой Отечественной войны. Находился с 1941 по 1945 гг. на советско-германском фронте (Донской и II Белорусский фронты). Награжден советскими орденами "Красной Звезды" и "Отечественной войны II степени", а также юбилейной медалью "30-летие Победы". После войны жил в Польше, а затем выехал к родственникам в Канаду. Активный член Общества дружбы "Квебек-СССР". Жена - Юлия Фефер находилась в немецком концлагере.

3.Дополнительно к 10 членам делегации Товари-

щества объединенных украинских канадцев и Рабочего общества взаимопомощи, находившейся в СССР на праздновании 40-летия Победы, руководство этих двух прогрессивных организаций рекомендовало также для награждения советскими памятными юбилейными медалями следующую группу руководителей и активистов:

Василишин Петро - Монреаль; Худобяк Иван и Евгения Пачковская - Оттава; Гарматюк Богдан, Болейчук Владимир, Гринчишин Николай, Зенюк Станислав, Добровольский Станислав, Прокопчак Мария, Грибань София, Скрипник Мария, Король Михаил, Сейго Мич, Кравчук Петро, Муцак Михаил - все из Торонто; Гунчак Петро, Кокор Василий, Сливар София - все из Виндзора; Дубно Иван, Гут Мария, Гуменюк Иосиф, Бильский Владимир - все из Ошавы; Ненчин Евстафий - Сарния; Биленький Иосиф - Тимминс; Темчишин Григорий, Трилинский Василий, Слобода Владимир - Сандер Бей; Костанюк Кость, Филиппович Василий, Билецкий Антон, Сейчук Стелла, Кардаш Василий, Кардаш Мария - все из Виннипега; Лапчук Анна - Реджайна, Франчук Йосиф, Хмиляр Николай, Слободин Мария - Эдмонтон, Свитык Владимир - Саскатун; Алексиевич Иван, Семкулей Григорий, Семкулей Василий, Скульска Анна - все из Калгари; Гошовский Григорий, Кадиляк Михаил - Ванкувер; Маланчук Евстафий - Вернон.

Все предложенные кандидатуры были согласованы на исполкоме ТОУК.

Совпосольство полагает целесообразным положительно решить вопрос о награждении памятной юбилейной медалью всех представленных кандидатов, которые участвовали в борьбе против фашизма в составе различных воинских частей Канады, а также оказывали активную помощь и поддержку Советской Армии и советскому народу через созданный в июле 1941 года Украинский комитет помощи Родине.

Полагали бы также возможным наградить посмертно памятной медалью известную канадскую певицу украинского происхождения Софию Романко-Муцак, являвшуюся многолетним членом Товарищества объединенных украинских Канадцев и активным членом упомянутого выше комитета. Это предложение совпосольства положительно оценивается руководством ТОУК.

4.Предложения о награждении принимавших участие во Второй мировой войне соотечественников из Федерации русских канадцев в настоящее время прорабатываются. Посольство имеет в виду внести их дополнительно.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр. 5657, арк.46-47.

№ 256
Інформація Посольства СРСР в Канаді міністру закордонних справ України В.А.Кравцю[136] про XX з'їзд Об'єднання українських канадських професіоналів та підприємців

Оттава *6 серпня 1985 р.*

В соответствии с указанием республиканской инстанции направляются материалы о состоявшемся 17-20 мая с.г. в г.Эдмонтоне (провинция Альберта) очередном XX съезде Объединения украинских канадских профессионалов и предпринимателей (ОУКПП), насчитывающего сейчас более 2,5 тысяч членов.

На банкете, устроенном организаторами съезда 18 мая, перед представителями ОУКПП, в состав которого в настоящее время входят 27 клубов, созданных в различных городах Канады и объединяющих украинских канадских предпринимателей и профессионалов,

выступил Премьер-министр Канады Б.Малруни[137] Выступление Премьер-министра, которого националистическая печать пытается представить в качестве "главного докладчика" на съезде ОУКПП, было посвящено, главным образом, разъяснению нового федерального бюджета в расчете на его поддержку со стороны Объединения украинских канадских профессионалов и предпринимателей.

Согласно националистической печати, ОУКПП является "самой сильной украинской организацией" в Канаде, охватывающей "наилучшие интеллектуальные и политические силы".

Во время своего выступления, несомненно, из конъюктурных и политических соображений Б.Малруни "информировал" делегатов съезда ОУКПП о визите мининдела Канады Джо Кларка в СССР, в том числе в Киев, и его (Кларка) "обращении к правительству относительно осуждения и пребывания в заключении Данила Шумука" (по газете "Гомин Украины" от 29.05.85 г.).

На съезде ОУКПП выступил также уходящий скоро в отставку, Премьер-министр провинции Альберта П.Логхид, которому представителем КУК С.Радчуком была вручена националистическая "медаль им.Тараса Шевченко" как одному из "наиболее приверженных делам украинской общины Премьеров Канады". Информация об этом также содержится в прилагаемых материалах*.

Ранее этой "высокой националистической чести были удостоены" бывший Премьер-министр Канады Джон Диффенбейкер и канцлер Альбертского университета П.Саварин, он же нынешний "президент" так называемого "Всемирного конгресса свободных украинцев" (ВКСУ), а также бывший министр труда Майкл Стар (Старчевский) в правительстве Пирсона в 1957-1963 гг.

* Не публікується

Что касается деятельности Объединения украинских канадских профессионалов и предпринимателей, то следует отметить не только его тесную связь с "Комитетом украинцев Канады", под патронатом которого находятся 30 различных украинских националистических организаций и группировок, но и участие ОУКПП в проведении и инспирировании всевозможных акций и мероприятий антисоветского содержания.

Об этом свидетельствует, в частности, активное участие ОУКПП в развернутой националистами во главе с КУК кампании против деятельности федеральной комиссии Дэшэна, занимающейся, как уже ранее сообщалось, проверкой данных о наличии в Канаде нацистских преступников и их соучастников. Еще в марте с.г. ОУКПП явилось одним из организаторов однодневного (2.03.85 г.) антисоветского "семинара" в Торонто "Украина и украинцы во время Второй мировой войны". 1 июня с.г. в Монреальском университете местное общество ОУКПП организовало выставку "произведений" художников - "модернистов" с Украины, проживающих ныне в так называемой "диаспоре" (за пределами СССР).

Приложение: упомянутое, на 15 листах, только в адрес*.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр. 5657, арк.67-68. Оригінал.

№ 257
Інформація Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про 41 Всеканадський з'їзд Союзу українців-самостійників

Оттава *23 серпня 1985 р.*

7-10 июля с.г., как сообщает националистическая

* Не публікується.

газета "Украинский голос" от 5 августа, в г.Виннипеге (провинция Манитоба) состоялся 41-й "всеканадский съезд" так называемого "Союза украинцев-самостийников" (СУС), сформировавшегося в Канаде в декабре 1927 года.

В настоящее время в состав этой петлюровской реакционной группировки входят следующие националистические организации и институции: "Товарищество украинцев-самостийников" (г.Эдмонтон), "Союз украинок Канады" (г.Саскатун), "Союз украинской молодежи Канады" (г.Эдмонтон), "Консистория Украинской греко-православной церкви" (г.Виннипег); "Фонд СУС (г.Торонто), "Украинский музей Канады" (г.Саскатун); "Украинский канадский фонд им.Т.Г.Шевченко" (г.Виннипег), а также "институты" им.Петра Могилы в Саскатуне, Св.Ивана в Эдмонтоне и Св.Владимира в Торонто.

В "экзукативу" СУС входят также три представителя "Комитета украинцев Канады" (КУК) и один представитель от "Всемирного конгресса свободных украинцев" (ВКСУ).

Несмотря на то, что СУС "был задуман как светская организация, отмечает Манолий Лупул в своих "Очерках об истории украинцев в Канаде", опубликованных в 1982 г. возглавляемым им "Канадским институтом украинских студий" (КИУС) при Альбертском университете, "с самого начала было очевидным, что он станет ответвлением Украинской греко-православной церкви", поскольку его основатели являлись одновременно руководящими членами православной церкви, приверженными "делу поддержки полной независимости украинской церкви". Союз с православной церковью, подчеркивает М.Лупул, со временем "отдалил" от СУС ряд его основателей, которые "предпочитали свободу вероисповедания и присоединение церкви"

К концу 30-х годов, пишет, в частности, М.Лупул, "жизнедеятельность" СУС была "подорвана" разногла-

сиями в его верхушке по поводу "осуществляемой практики исповедания". Вторая мировая война также прервала "нормальную деятельность всех организованных групп", а послевоенный "период процветания" отвлек внимание многих.

Вопреки заверениям "Украинского голоса" о том, что "съезд СУС завершился успехом" и стал "проверкой наших сил и ведущего потенциала", результаты этого националистического сборища выявили целый ряд проблем, с которыми неизбежно сталкиваются сегодня не только СУС, но и его "составные части".

Тот же "Украинский голос", в частности, отмечает, что в верхушке "Союза украинок Канады", являющемся "запевалой" в "самостийницком движении", наблюдаются два "течения" - с одной стороны, те, кто стремится "расширить диапазон своего влияния", а с другой - "закоренелые консерваторы", которые "вне рамок СУК не видят или не хотят видеть существующих возможностей в современном мире".

В свою очередь, "Товарищество украинцев-самостийников" (ТУС) нуждается в "приливе живой крови" "Если посмотреть на состав членов ТУС и на путь, которым они идут к своей цели", прибегает к аллегории "Украинский голос", то "по обеим сторонам этого пути стоят деревья с уже пожелтевшими листьями", которые в "будние дни напоминают темную и холодную осень, после которой наступает неприветливая и затянувшаяся зима".

В этой связи нынешнее руководство "Союза украинцев-самостийников" возлагает большие надежды на омоложенное "правление" ТУС, которое состоит сейчас из "активных бизнесменов" из Реджайны.

Наиболее "представительным" на "съезде" СУС оказался "Союз украинской молодежи Канады" (СУМК), путь которого, как полагает "Украинский голос", устлан "цветущими деревьями".

Помимо "оргвопросов" и анализа положения в ор-

ганизациях, входящих в состав СУС, очередной "съезд" "украинцев-самостийников" обсудил также предложения об "улучшении состояния дел с информированием канадской общественности о политических событиях на Украине"; о "налаживании связей" с федеральным правительством в целях "защиты политических заключенных в Украине"; об установлении "тесных связей и сотрудничества" с группами "Эмнисти интернэшнл"; об оказании влияния на правительство Канады "с требованием активизировать политические передачи "Радно Канады" на Украину; о принятии "всех возможных мер" против использования федеральной комиссией Дэшэна советских документов и материалов относительно проживающих в Канаде лиц, в частности, украинского происхождения, сотрудничавших с немецкими фашистами в годы Второй мировой войны.

"Центральный провод" СУС на последующие два года вновь возглавил Андрей Мельничук из Эдмонтона, "председателями правлений" ТУС и СУС избраны, соответственно, Степан Пылыпив из Реджайны (вместо М.Крищука) и Леся Стеценко из Эдмонтона.

Следует отметить, что надежды организаторов очередного антисоветского сборища на то, что на устроенный ими банкет прибудет "в качестве гостя" Премьер-министр Канады Б.Малруни, о чем заранее сообщала националистическая пресса, как явствует из опубликованных на сегодня материалов, не оправдались.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр. 5657, арк.95-97. Оригінал.

№ 258
Інформація Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про заходи українських наукових, громадських, релігійних організацій до 1000-ліття введення християнства на Русі

Оттава *26 листопада 1985 р.*

По мере приближения 1000-летия введения христианства на Руси, которое приходится на 1988 год, наблюдается постепенное усиление антисоветской направленности мероприятий и акций, осуществляемых в этой связи реакционной украинской церковью в Канаде в сотрудничестве с различными буржуазно-националистическими организациями и группировками.

В националистической печати заметно возрастает количество материалов, содержащих призывы "надлежащим образом" встретить это событие. Несмотря на то, что не все эти материалы однородны, их религиозная направленность, дополняемая антисоветским содержанием, свидетельствует о стремлениях современных "проповедников идеологии украинского буржуазного национализма в максимальной степени использовать религию прежде всего как "испытанное" средство психологического воздействия на тех, кто пребывает еще в плену этой идеологии, в качестве идеологического оружия против социализма.

К пропагандистской кампании "возвеличивания" 1000-летия "крещения Украины в святую православную веру", к чему призывает, в частности, "комиссия прессы и информации" так называемого "Всемирного конгресса свободных украинцев" (СКВУ), который претендует на роль "надстройки всей украинской общины в свободном мире", уже подключились в той или иной мере многие националистические организации и группировки. Однако все они действуют пока-что самостоятельно. Единственным пока более - менее организованным "предюбилейным" мероп-

риятием можно считать, состоявшийся в апреле этого года в Торонто, "экуменический молебень", инициатором которого явился "Институт им.Симона Петлюры", в частности, его "директор" А.Пидгайный, которому, как отмечала националистическая газета "Гомин Украины", "удалось привлечь к сотрудничеству представителей различных украинских церковных организаций" и осуществить "успешное начало ежегодных торжеств по случаю тысячелетия христианства на Украине". Этот "молебень", по сути, явился первой "широкомасштабной" антисоветской акцией, вокруг которой была развернута большая пропагандистская шумиха как в украинской националистической печати, так и в национальных буржуазных средствах массовой информации.

"Научно-теоретическое" обеспечение "юбилейных мероприятий" пытаются осуществить различные "украиноведческие" националистические и так называемые "нейтралистские" центры, перед которыми ставится задача "донести" 1000-летие до "широчайших академических кругов".

В частности, созданная 5 лет назад при Торонтском университете "Кафедра украиноведческих студий" (КУС), которой руководит проф. Павел Магочи, подготовила к изданию "Исторический атлас Украины". Как утверждает националистическая газета "Гомин Украины" от 16 октября с.г., это "первое англоязычное многокрасочное издание" явится "памятным изданием по случаю начала второго тысячелетия христианства Украины-Руси" Несомненно, что это издание, подготовленное П.Магочи с "нейтралистских" позиций, будет использовано националистической пропагандой, прежде всего, в антисоветских целях.

В качестве "традиционного" материала, к которому неизменно прибегает националистическая пропаганда при осуществлении различного рода акций в "защиту прав человека", по-прежнему, активно используются всевозможные инсинуации о "непрерывном ухудшении" положения верующих в СССР, их якобы "постоянном притеснении"

Примером таких инсинуаций является распространяемая, в частности, фальшивка об "усилении репрессий" против служителей Почаевского монастыря в в Тернопольской области. Сначала эту фальшивку запустила в оборот газета "Торонто сан" от 13 октября с.г., а затем ее подхватила националистическая газета "Украинский голос" от 30 октября с.г.

Советская Украина всегда являлась объектом "особого внимания" буржуазно-националистической пропаганды. Провокационные идеи об "отделении" Украины, об "исключительной миссии украинской нации", о "приближающемся часе ее освобождения" - далеко не полный перечень пропагандистской "тематики", к которой уже давно прибегают украинские буржуазные националисты и их лидеры, в том числе и в Канаде. Постоянно используется весь этот антисоветский пропагандистский набор и в связи с предстоящим 1000-летием введения христианства на Руси. Под прикрытием спекулятивных разглагольствований о "независимом" статусе верующих предпринимаются попытки представить дело таким образом, будто бы в Советском Союзе существует "кровная вражда" между верующими и остальными членами общества, усугубляется "конфликт" между государством и церковью.

Наряду с этим предпринимаются попытки распространить провокационную ложь о "возрождении деятельности украинской католической церкви" в СССР, о "возрастании ее рядов", о чем писала, в частности, упоминавшаяся уже националистическая газета "Гомин Украины" 6 ноября с.г.

Через Ватикан предпринимаются попытки оказать давление на СССР с требованием "разрешить католикам в Советском Союзе, в том числе на Украине, свободно осуществлять их религиозную практику". В начале октября с.г. на встрече с "лидерами" "Украинской католической церкви" в странах так называемого "свободного мира", собравшимися на свой "синод" в Ватикане, Папа Римский заявил, что "как славянин глубоко переживает преследо-

вания верных в Советском Союзе и поэтому полностью разделяет с украинцами их терпение и горе". Не исключено, что эта "тема" будет поднята и в ходе предстоящего "сверхординарного" синода Святейшего престола, участие в котором примет "митрополит" УКЦ в Канаде, антисоветчик Максим Германюк из Виннипега, добивающийся установления "прямых контактов с Папой Римским.

В "предюбилейные" мероприятия, посвященные 1000-летию введения христианства на Руси, нацноналистическне органнзации пытаются втянуть и официальных представителей канадского правительства. "Теплое приветствие", с которым обратился Премьер-министр Канады Б.Малруни к участникам упомянутого "экуменического молебня" в Торонто, было широко разрекламировано буржуазно-националистической пропагандой, которая особенно акцентировала внимание на словах Премьер-министра о сохраненни в Канаде "нринцинов христианских традиций".

На фоне осуществляемых мероприятий в действиях реакционных лидеров Украинской католической церкви в Канаде, обслуживающей, главным образом, националистическую среду, отчетливо просматривается стремление захватить монополию на 1000-летие, которое представляется ими не иначе, как исключительно "украинское" событие. В этой связи они пытаются "нейтрализовать" Русскую православную церковь посредством распространения утверждений о ее "непричастности" к этому событию. Эти намерения, однако, встречают осуждение со стороны представителей других вероисповеданий. Например, известный в кругу англиканской церкви священнослужитель Брайен Придо, заявил недавно, что его церковь поддерживает "дружеские отношения" с Русской православной церковью, подчеркнул, что "ни одна группа не имеет монополии на празднование этого события".

Среди серни антисоветских акций, осуществляемых под ширмой "юбилейных" религиозных мероприятий, в ходе которых украинскими буржуазными националиста-

ми будут предприниматься всевозможные идеологические диверсии против СССР, в том числе Украинской ССР, следует обратить внимание на запланированные Ванкуверским "юбилейным комитетом" "торжества" в период работы Всемирной выставки "ЭКСПО-86". Как сообщает националистическая печать, эти "торжества" по случаю 1000-летия, будут проводиться в университете Британской Колумбии.

Судя по всему, как это явствует из сообщения националистического журнала "Проминь" за ноябрь с.г., осуществлению этой акции украинские буржуазные националисты будут уделять особое внимание. Это вызывает необходимость разработки с нашей етороны соответствующих контрмер по нейтрализации возможных провокационных акций националистов в период "ЭКСПО-86".

Из других акций, планируемых на будущее, следует выделить намерение "научного совета" уже упоминавшегося "Всемирного конгресса свободных украинцев" (СКВУ) организовать в 1987 году "всеобщую научную конференцию", посвященную 1000-летию "христианской Украины-Руси".

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр. 5657, арк.159-163. Оригінал.

№ 259
Інформація Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про проведення міжнародного симпозіуму в Оттавському університеті

Оттава *26 листопада 1985 р.*

4-6 октября с.г. в Оттавском университете по инициативе отдела славистики при факультете современных языков и литератур был проведен "международный симпозиум" на тему "За пределами традиций. Совре-

менная украинская поэзия".

Согласно сообщению издающейся в Монреале "независимой" националистической газеты "Око" ("Глаз") за сентябрь с.г., "главное внимание" участники этого "симпозиума" из США, Канады, Англии, ФРГ, Бразилии и Австралии должны были уделить "состоянию современной украинской поэзии" на Украине, а также на североамериканском континенте (в Канаде и США), в Европе, Южной Америке и Австралии.

Содержание явно антисоветского характера ряда тем, которые были предложены для обсуждения, дает все основания сделать вывод о том, что это "мероприятие" явилось провокационной акцией. Об антисоветской направленности "симпозиума" говорит и факт участия в нем отъявленных антисоветчиков-националистов, в том числе отщепенцев С.Караванского и Н.Свитличной[138].

Этот вывод подтверждает и содержание двух книжных выставок, которые были развернуты за несколько дней до открытия "симпозиума" в Оттавском университете и в здании Национальной библиотеки.

Знакомство с выставкой в Оттавском университете состоялось 2 октября в присутствии председателя выставочного комитета Пьера Жэрмена и сотрудницы библиотеки Оксаны Пясецки.

"Современная украинская поэзия" была представлена здесь фотографиями и "литературными произведениями" Владимира Скорунского, Яра Славутича, Лидии Палий, Бориса Олексанрива, Светланы Кузьменко, Олега Зуевского (все из Канады), Богдана Рубчака, Юрия Тарнавского, Богдана Бойчука, Василия Барки, Марты Тарнавской, Леонида Полтавы и Остапа Тарнавского (все из США), а также Богдана та Андрия и Зои Когут (Англия), Владимира Янива (Франция), Веры Вовк (Бразилия) и Эммы Андиевской (ФРГ).

Отдельный стенд, практически открывающий выставку, был посвящен Украине. Небольшой, типограф-

ского изготовления флажок Украинской ССР был явно использован для камуфляжа истинного содержания этого стенда. "Современная украинская поэзия" была представлена в сопровождении фотографий отдельными стихотворениями Ивана Драча и Лины Костенко, а также "произведениями" В.Стуса, И.Сеник, О.Бердника, М.Руденка, С.Караванского (ныне проживает в США) и И.Калинца.

В ходе обмена с О.Пясецки мнениями об этой выставке обратил внимание на ее откровенно тенденциозный характер, подчеркнув, что выставка не только не отвечает реальной действительности, но грубо искажает современный литературный процесс в Украинской ССР.

В ответ О.Пясецки заявила, что, стремясь сделать выставку "более представительной", обращалась в Союз писателей Украины с просьбой прислать фотографии Ивана Драча, Лины Костенко и Миколы Винграновского, но "ответ не получила". Отсутствие среди экспонатов советских изданий, в частности, вышедшей в 1982 г. в Киеве "Антологии украинской советской поэзии" (на английском языке), экземпляр которой был передан библиотеке Оттавского университета, О.Пясецки пыталась объяснить "недостатком выставочной площади", добавив, что на этой выставке стенд Украины был, мол, представлен "только переводами". Относительно "Антологии украинской советской поэзии" она заявила, что якобы "многие обратили внимание" на отсутствие в ней имени Лины Костенко.

На выставке в Национальной библиотеке "современной украинской поэзии" было отведено 8 стендов. Несмотря на то, что среди выставленных экспонатов находилась книга "Поэты Канады" (Киев, "Радянський письменник", 1958 г., составитель Петро Кравчук), содержание этой выставки также имело выраженный антисоветский характер, о чем свидетельствовали некоторые националистические "экспонаты" ("медаль

Т.Г.Шевченка", "меморандум" Комитета украинцев Канады на имя Генсекретаря ООН относительно "преследования украинских писателей и интеллектуалов" и т.п.).

Значительная часть экспонатов выставки была посвящена истории возникновения и развития украинской поэзии в Канаде, деятельности Объединения украинских писателей в Канаде "Слово". Утверджается, в частности, что "первой украинско-канадской поэмой" является стихотворение Ивана Збуры "Канадские эмигранты", датированное 30 декабря 1898 года. Первая книга на украинском языке под названием "Песни о Канаде и Австрии" Теодора Федика была издана в этой стране в 1911 году.

Как отмечается в сопровождаемой выставку информации, "первые украинские эмигранты, рассказывая о своей жизни в Канаде в стихотворной форме, выражали свою скорбь по родной земле, свои печали и чувства в связи с новообретенной свободой".

Вполне очевидно, что проведенный в Оттавском университете "литературный симпозиум", который, по утверждению О.Пясецки, прошел "успешно", несмотря на несколько завуалированную антисоветскую направленность, представляет открытую попытку исказить литературный процесс в Украинской ССР, противопоставить украинской советской поэзии различные "писания" зарубежных украинцев, стоящих на националистических позициях.

Этот факт, как представляется, необходимо принять во внимание при командировании в Канаду в 1986 году группы украинских советских литераторов для проведення традиционных Шевченковских чтений на базе канадских университетов.

Исходя из тактических и практических соображений, других мер с нашей стороны предпринимать, очевидно, нецелесообразно.

Во время посещения вышеуказанной выставки в От-

тавском университете передал О.Пясецки в качестве дара библиотеке очередную партию книг, изданных в УССР, в том числе некоторые произведения Дм.Луценка, Д.Павлычка и Р.Братуня, книгу А.Довженка "Зачарована Десна" (на английском и французском языках), ряд других изданий (всего 23 наименования), последние №№ газет "Висти с Украины" и "News from Ukraine".

Во временное пользование были переданы также полученные из Общества "Украина" документальные фильмы "Птицы летят надо мной" (к 80-летию А.П.Довженка) и "Я свой народ всем сердцем люблю" (о писателе Ю.Федьковиче). Предварительно просмотрев фильмы, О.Пясецки и проф. Мирослав Шкандрий, недавно работающий в Оттавском университете, положительно оценили их содержание в режиссуру, заверив, что постараются активно использовать оба фильма в работе со студентами.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.5657, арк.164-167. Оригінал.

№ 260
Лист Надзвичайного і Повноважного Посла Радянського Союзу в Канаді О.О.Родіонова ЦК КПУ про проведення Перших Франківських читань

Оттава *25 листопада 1986 р.*

В связи с проведением в Канаде во второй половине октября с.г. Первых Франковских чтений с участием представителей Украинской ССР совпосольство считает необходимым отметить следующее:

1.Командированные в эту страну на период с 16 по 31 октября для участия в чтениях член-корреспондент АН УССР, заведующий отделом Института литературы им.Т.Г.Шевченка т.Вервес Г.Д. и заведующая филиалом Львовского литературно-мемориального музея Ивана Франка в г.Дрогобиче т.Оркуш М.А., выступившие с рядом тематических докладов в Виннипеге, Эдмонтоне, Саскатуне, Торонто и Оттаве, проделали в общем итоге полезную культурно-просветительную и информационно-пропагандистскую работу.

2.Несмотря на непредвиденное перенесение сроков проведения, это важное по своему значению мероприятие, организованное по инициативе Музея Ивана Франка в Виннипеге, Рабочего общества взаимопомощи (РЗТ) и Товарищества объединенных украинских канадцев (ТОУК) при активном содействии Общества "Украина" в связи со 130-летием со дня рождения великого украинского писателя, прошло, по оценке руководства ТОУК и РЗТ, в целом успешно, в благоприятных условиях.

Интерес к чтениям, особенно, к участвовавшим в них высококвалифицированным специалистам из УССР, который проявился в университетских кругах, а также со стороны "нейтралистской" и в определенной степени националистически настроенной части канадцев украинского происхождения, свидетельствует о целесообразности продолжения начатого дела.

3.Состоявшиеся Франковские чтения вместе с тем показали, что реакционная националистическая верхушка заметно обеспокоена создавшимися для нас дополнительными возможностями для оказания политического и идеологического влияния на различные круги украинско-канадской общины, все еще находящийся под воздействием идеологии буржуазного национализма, которые демонстрируют повышающуюся заинтересованность в установлении и развитии культурных и научных контактов с соответствующими организа-

циями и учреждениями Советской Украины.

С учетом этого фактора, важно не только закрепить полученные возможности, но и самым тщательным образом определить тематическую направленность последующих Франковских чтений, не допуская их повторения по форме и содержанию со ставшими здесь уже традиционными Шевченковскими чтеннями.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.609, арк.51-52. Оригінал.

№ 261
З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвського ЦК КПУ про розмову з керівництвом музичного ансамблю ім. Т.Шевченка з питань подальшого його співробітництва з Товариством "Україна"

Оттава *12 січня 1987 р.*

Во время очередной поездки в Торонто встретился с руководителями самодеятельного музыкального ансамбля именн Т.Г.Шевченко по их просьбе.

В ходе беседы, в которой помимо президента гильдии ансамбля В.Морриса, приняли также участие Н.Пеловнч, М.Кузик и С.Солдат, собеседниками был поднят ряд вопросов дальнейшего сотрудничества с Обществом "Украина".

В этой связи они просили оказать им содействие в удовлетворении следующих просьб, которые были адресованы ранее Обществу "Украина":

1.Принять по стипендиям Общества двух участников ансамбля - Николая и Лори Пелович - для обучения тан-

цам в течение года с сентября 1987 г.

2.Принять с той же целью члена танцевальной группы ансамбля Байрона Катто с сентября 1988 г. сроком на один год.

3.Оказать содействие в организации в 1988 г. в Торонто хореографического семинара под руководством опытного хореографа из УССР, в котором помимо участников ансамбля им.Шевченко приняли бы также участие члены танцевального коллектива из Садберн.<...>

4.Направить в 1988 г. для работы с хором и танцевальной группой ансамбля сроком на 1 месяц опытного специалиста из УССР.

5.Предоставить ансамблю возможность направить в 1987 г. своих представителей на летние хореографические курсы, которые проводятся в Киеве. Приглашение от Общества "Украина" они хотели бы получить непосредственно в их адрес.

6.Направить в Канаду популярного солиста для участия в традиционном торжественном концерте, который будет дан их ансамблем 31 мая 1987 г. в г.Торонто.<...>

7.Оказать содействие в привлечении одного из украинских советских композиторов к написанию специально для этого ансамбля ряда музыкальных произведений (как это имело место при жизни А.Кос-Анатольского).<...>

ЦДАГО України, ф.1, оп.32, спр.2374, арк. 22-23. Оригінал.

№ 262
Інформація посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про розмову з директором Канадського інституту українських студій Б.Кравченком стосовно розширення наукових контактів між Україною і Канадою

Оттава *28 березня 1987 р.*

Во время встречи, состоявшейся в Посольстве, Б.Кравченко сообщил, что прнбыл в Оттаву по заданию руководства университета провинции Альберта, чтобы обсудить в предварительном порядке проект предлагаемого соглашения об установлении, начиная с 1988 года, академических обменов между университетом Альберты и Львовским государственным университетом.

Этот проект, подчеркнул он, полностью базируется на положениях Программы обменов в области науки, образования и культуры между Канадой и СССР на 1987-1988 гг. Вопрос об установлении обменов между двумя университетами, сказал Б.Кравченко, он уже обсуждал в МИД Канады с заместителем заведующего Отделом отношений с СССР и странами Восточной Европы Р.Хэлпином, который "положительно отнесся к этой идее". Министерство образования провинции также поддерживает это предложение университета Альберты, руководство которого, подчеркнул собеседник, надеется на положительный ответ советской стороны. В этих обменах, заявил Б.Кравченко, заинтересован не только КИУС, которым он руководит с июля 1986 года.

В ближайшее время, сообщил он, окончательно доработанный проект соглашения будет направлен на рассмотрение в Минвуз СССР и, соответственно, в Минвуз УССР и Львовский университет. В июне этого года вице-президент университета Альберты Браен

Эванс, отвечающий за международные академические связи, мог бы посетить Советский Союз для более предметного обсуждения этого вопроса.

В этот же период, сказал Б.Кравченко, он также предполагает поехать в СССР, в частности, на Украину, для проведения ннтересующей его исследовательской работы в Центральной научной библиотеке в г.Киеве, и "мог бы, в случае необходимости", принять участие в переговорах. Он планирует также, если представнтся такая возможность, взять с собой в поездку на Украину своего 13-летнего сына, которого хотел бы при содействии Общества "Украина" определить в один из пионерских лагерей, чтобы тот там "пообщался".

Б.Кравченко сообщил также, что в недалекой перспективе они планируют создать на базе КИУС так называемый "Центр по обучению украннскому языку". На эти цели бизнесмены Эдмонтона уже выделили им "весьма внушительную сумму" - 200 тыс. долларов. Всего же потребуется порядка 600 тыс. долларов. Необходимость в таком Центре, сказал он, вызвана прежде всего обеспокоенностью "заметным сниженнем интереса" к украинскому языку среди канадской молодежи украинского происхождення.

В заключении встречи передали в распоряжение КИУС документальный фильм на украинском языке "На языке дома и поля" (16 мм), а также 11 наименований книг и брошюр на украинском и английском языках, в том числе украинский и английский варианты книги В.Д.Василенка "Правовые аспекты участия Украинской ССР в международных отношениях" ("Политиздат Украины"), сборник "Львовский церковный собор", "Антология украинской советской поэзии" на английском языке, бюллетень Комиссии УССР по делам ЮНЕСКО (№ 1 1986 г.) и другие издания.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.6315, арк.29-30. Оригінал.

№ 263
Інформація Генерального консульства СРСР в Монреалі МЗС України про канадських громадян, які зробили свій внесок у Фонд "Чорнобиль"

Монреаль *16 червня 1987 р.*

В связи с аварией на Чернобыльской атомной электростанции в Генеральное консульство СССР в Монреале постоянно обращаются канадские граждане, соотечественники из прогрессивных организаций, отдельные фирмы и компании с выражением искреннего сочувствия и поддержки по отношению к нашей стране, ко всем, кто пострадал в ходе этой аварии. Многие из них оказали материальную помощь, которая была направлена Генконсульством в фонд Чернобыля.

Среди них можно отметить:
Клемана Лессара - 10 000 долл.
Лидию Деркаченко - 1.390 долл.
Михаила Чопа - 250 долл.
Иосифа Григорука - 150 долл.
Андрея и Софью Соколюк - 100 долл.
Ирину Залопаны - 100 долл.
Марию Глыву - 100 долл.
Веру Михалевич - 100 долл.
Ольгу Яворскую - 100 долл.
Антона Дольного - 100 долл.
Эмилию Саламаху - 50 долл.
Устину Сидорчук - 50 долл.
Марию Стемпковску - 50 долл.
Павла Василишина - 50 долл.
Александра Ворошило - 50 долл.
Андре Мэра - 50 долл.
Регину Мэр - 25 долл.
Дору Мэр - 50 долл.
Евгению Кудлу - 50 долл.
Лили Плавутскую - 50 долл.

Дору Приступу - 25 долл.
Ольгу Палий - 25 долл.
Алексея Мышкова - 25 долл.
Жозефину Петрик - 25 долл.
Ольгу Михалюк - 25 долл.
Жоржа Гарби - 25 долл.
Тома Бескорного 25 долл.
Ольгу Дольний - 100 долл.
Ольгу Рунку - 10 долл.
Жоржа Остигли - 20 долл.
Мелани Кузик - 25 долл.
Алексея Кузмича - 10 долл.
Марию Лешкевич - 150 долл.
Ивана Сокола - 50 долл.
Федора Михальчука - 50 долл.
Михайла Бренду - 50 долл.
Сержа Колона - 5 долл.
Ирину Сэнк-Марс - 4 долл.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.6315, арк.57-58. Завірена копія.

№ 264

Лист Надзвичайного і Повноваженого Посла СРСР в Канаді О.О.Родіонова завідувачу відділом зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України А.В.Меркулову про перебування в Канаді творчої інтелігенції з України

Оттава *27 серпня 1987 р.*

С 31 июля по 24 августа с.г. в Канаде по линии Общества "Украина" находилась творческая делегация в составе тт.Лазебника С.Е., первого заместителя председателя правления Общества "Украина" (руководи-

тель группы), Михайленко Л.А., солистки Киевского театра эстрады, Шуневича М.В., солиста-вокалиста Львовской областной филармонии, и Кушплера И.Ф., солиста Львовского государственного академического театра оперы и балета имени Ив.Франка.

Работа, проделанная этой группой товарищей за время их пребывания в Канаде, высоко оценивается руководством Товарищества объединенных украинских канадцев и Рабочего общества взаимопомощи. В качестве положительных моментов, обеспечивших успешные выступления творческой группы делегации как на этническом культурном фестивале "Фольклорама-87", проходившем в г.Виннипеге, так и в ходе последующей поездки по стране, отмечаются высокий исполнительский уровень артистов из УССР, удачно подобранный состав группы, а также разнообразие песенного репертуара. Положительным является и то, что ряд песен исполнялся также на английском и французском языках.

Очень важную информационно-пропагандистскую работу в ходе многочисленных встреч, в частности, с представителями "нейтралистских" и националистических кругов, проделал руководитель делегации т.Лазебник С.Е.

Обстановка вокруг представителей Советской Украины была в целом доброжелательной. Цель приезда делегации в Канаду получила широкое положительное отражение в ряде канадских средств массовой информации.

Всесторонне проанализировав результаты проделанной делегацией работы, высказанные ей пожелания и просьбы, совпосольство считает целесообразным отметить следующие вопросы, которые, как представляется, заслуживают внимательного рассмотрения и принятия конкретных мер:

1.Поездка делегации в Канаду второй год подряд в том же составе подтверждает, что опыт подбора Об-

ществом "Украина" <мастеров искусств сост.>для выступлений на канадском этническом фестивале "Фольклорама", обладающих широким диапазоном исполнительского мастерства, необходимо активно использовать и при подборе состава творческих групп, выезжающих в эту страну для участия в этнических фестивалях "Мозаика" и "Фолькфест".

2.В ходе встречи руководителя делегации с министром культуры и туризма провинции Манитоба Джуди Василицей-Лис (украинского происхождения) был затронут вопрос об установлении контактов между Министерством и Министерством культуры Украинской ССР. Это предложение было поддержано Премьером провинции Г.Паули.

Как представляется, установление соответствующих форм такого сотрудничества в рамках возобновленной Программы культурных обменов между СССР и Канадой было бы полезно и отвечало бы нашим политическим интересам в стране пребывания.

В качестве первого шага целесообразно пригласить Дж.Василицу-Лис посетить УССР в 1988 году в удобное для нее время.

3.Перед делегацией был вновь поставлен вопрос об установлении обменов между Альбертским и Львовским университетами. В этой связи приехавший специально из Эдмонтона для встречи с руководителем делегации проф.Б.Кравченко, являющийся директором "Канадского института украинских студий" (КИУС), заявил, что "затянувшееся молчание" со стороны МВССО СССР и ректората Львовского университета, куда было направлено соответствующее предложение Альбертского университета, может привести к тому, что зта идея, если только в ближайшее время канадская сторона не получит конкретного ответа, будет "похоронена".

Учитывая то обстоятельство, что этот вопрос находится под контролем МИД Канады, совпосольство

ожидает, что заинтересованные организации республики примут активное участие в его рассмотрении и принятии отвечающего нашим интересам решения.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр.6315, арк.83-84. Оригінал.

№ 265
Із звіту голови делегації Товариства "Україна" С.Ю.Лазебника про перебування в Канаді в липні-серпні 1987 року

Київ *2 вересня 1987 р.*

Делегація Товариства "Україна" (заслужений артист УРСР, соліст Львівського театру опери і балету І.Ф.Кушплер, артистка Київського театру естради Л.А.Михайленко, артист Львівської обласної філармонії, соліст вокально-інструментального ансамблю "Ватра" М.Шуневич, перший заступник голови правління Товариства "Україна" С.Ю.Лазебник - керівник делегації) перебувала в Канаді на запрошення Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК), мера Вінніпегу В.Норрі, Вінніпезької ради народного мистецтва.<...>

У Вінніпегу, Фішер Бренчі, Гардентоні (провінція Манітоба), Торонто, Палермо, Віндзорі, Гамільтоні делегація дала 34 концерти, на яких були присутні загалом майже 15 тисяч чоловік - представники різних верств населення Канади, туристи із США і Австралії.

Основною метою поїздки делегації була участь у традиційному мистецькому фестивалі "Фольклорама", що проходив у Вінніпегу 18-й раз. 16-й рік підряд у павільйоні ТОУК "Львів", одному з 43 етнічних культурних центрів "Фольклорами", виступають артисти з

УРСР - члени делегацій Товариства "Україна". На спільні концерти радянських митців і колективів художньої самодіяльності Манітобського і Альбертського відділень ТОУК, що проходили під девізом "Мир і дружба між всіма народами", прийшло 11 тисяч чоловік - значно більше, ніж у будь-якому з попередніх років. Серед глядачів було багато членів націоналістичних організацій, представників інтелігенції, молоді українського походження. І.Кушплер, Л.Михайленко і М.Шуневич, які вдруге підряд брали участь у "Фольклорамі", встигли здобути широку популярність як у місцевих жителів, так і у громадян інших міст. Радянські артисти також дали великий концерт в італійському павільйоні.

Артисти підготували новий репертуар, що складався з українських народних і сучасних пісень, вокальних творів англійською, італійською і французькою мовами. Ще торік вони утворили вокально-інструментальне тріо, яке цього року досягло ще вищого професійного рівня. Окремі фрагменти їхньої концертної програми були включені до репортажів з "Фольклорами", які транслювали державна телерадіокомпанія СБС і Манітобська провінційна телекомпанія. Вінніпезька радіокомпанія зробила студійний запис 20 пісень у виконанні гостей з СРСР. Повідомлення про виступи митців з УРСР були опубліковані у трьох буржуазних газетах провінції, друкованих органах ТОУКу.

З інших концертних виступів слід відзначити участь делегації в робітничому фестивалі друкованих органів Компартії Канади - газети "Canadian Tribune" і журналу "Ребел ют", на якому було присутньо 2,5 тисячі чоловік.

Недавно створене Канадське товариство імені Т.Г.Шевченка влаштувало в одному із залів Торонтського університету зустріч делегації з представниками української інтелігенції, зокрема з редакторами націоналістичних періодичних видань, викладачами університету, вчителями, місцевими митцями. Товариство (його головою було обрано редактора націоналістич-

ного журналу "Форум", голову Федерації етнічної преси Канади Андрія Григоровича), що поки що складається з 7 чоловік, переважно т.зв. "нейтралів", своєю найголовнішою метою поставило культурний обмін з Товариством "Україна", популяризацію мистецтва Радянської України в Канаді. Створення цього осередку, офіційно зареєстрованого канадськими властями, відображає загальну тенденцію до розширення взаємних культурних зв'язків з Радянською Україною, яка намітилася останнім часом в середовищі української етнічної групи. У Вінніпегу серед "нейтралістських" кіл української етнічної групи виношується ідея створення подібного товариства культурних зв'язків з УРСР.

Із запланованих концертних виступів делегації з об'єктивних причин не вдалося взяти участь в т.зв. "Канадському національному українському фестивалі" в Доуфині (провінція Манітоба). Виступу, насамперед, перешкодив несподіваний приїзд до Доуфина Прем'єр-міністра Канади Б.Малруні і пов'язана з цим візитом перестраховка організаторів фестивалю. Місцеві жителі і гості цього містечка висловили невдоволення таким поворотом подій. В результаті в місцевій газеті "Доуфин геральд", що поширюється по всій провінції, з'явилося доброзичливе інтерв'ю з керівником делегації, в якому, зокрема, розповідалося про культурне співробітництво Товариства "Україна" з канадськими громадянами українського походження. Газета також вмістила спеціальну заяву, в якій гостро засудила фестивальний комітет за відмову надати сцену для виступів делегації Товариства, "втрату золотої можливості розширити культурні горизонти, долаючи політичні кордони". Поїздка до Доуфина виявилась недаремною, оскільки створена сприятлива громадська думка навколо можливих виступів українських митців у найближчі роки, відбулася офіційна домовленість з організаторами фестивалю щодо запрошення митців з України для участі в концертних програмах фестивалю, який щороку збирає 25-30 тисяч глядачів з Канади і США.

Під час перебування в Канаді відбулися офіційні бесіди з керівництвом ТОУКу, Робітничого запомогового товариства (РЗТ), їхньої туристської фірми "Глоубтурс". ТОУК готується до 37-го з'їзду організації, який відбудеться в жовтні в Торонто за участю делегації товариства "Україна".<...> Окремим питанням на з'їзді має бути обговорення чотирьохрічної програми підготовки до 100-річчя масової української еміграції до Канади (ця дата виповнюється в вересні 1991 року). Програма передбачає, зокрема, спеціальне звернення до ЮНЕСКО і парламенту Канади з проханням широко відзначити цей ювілей, запрошення до Канади Голови Ради Міністрів України (це запрошення буде обговорено з канадськими офіційними властями), проведення туристського туру "Спадщина" на океанському лайнері Чорноморського пароплавства в липні 1991 року, встановлення пам'ятника в селі Небилові на Івано-Франківщині, звідки виїхали до Канади перші емігранти, проведення в Канаді семінару за участю письменників і вчених з УРСР та інші питання, які керівники ТОУКу і РЗТ мають підняти в ЦК КПРС і ЦК Компартії України під час приїзду в грудні 1987 року.

З численних бесід з представниками українських націоналістичних угруповань і "нейтралістських" кіл стає очевидним, що в націоналістичному конгломераті т.зв. Комітеті українців Канади (КУК), його осередках у провінціях, насамперед, у Вінніпегу, Едмонтоні і Саскатуні є спроби усе більше надавати перевагу культурно-освітній діяльності - розвитку українських і двомовних шкіл, університетських кафедр українознавства, художній самодіяльності, культурним зв'язкам з Радянською Україною. Свідченням цього є створення в нинішньому році в Едмонтоні, Саскатуні і Вінніпегу провінційних Рад з питань мистецтва при відділеннях КУКу, які мають намір встановити безпосередні зв'язки з Товариством "Україна".

Висновки: Товариству "Україна" необхідно сприяти

в розумних межах відзначенню прогресивними українськими організаціями 100-річчя масової еміграції українців до Канади, при цьому роз'яснювати керівництву ТОУК і РЗТ, що наступний ювілей не є святом українського радянського народу; товариству "Україна" слід скористатися із сприятливої тенденції в канадському українському середовищі для посилення зв'язків з впливовими в суспільстві цієї країни особами українського походження - урядовими чиновниками, викладачами університетів, вчителями, бізнесменами, журналістами, керівниками самодіяльних мистецьких колективів з метою здійснення на них позитивного впливу, залучення їх до постійного культурного і наукового співробітництва з УРСР, сприяння їх відходу від антирадянського політикування; з огляду на це збільшити число запрошень на Україну для представників вказаної категорії громадян українського походження, які могли б ознайомитися з соціалістичною дійсністю, новими процесами в житті радянського суспільства.

ЦДАГО України, ф.1, оп.32, спр.2375, арк. 140-145. Оригінал.

№ 266

Звернення делегатів 37-го національного з'їзду ТОУК до Генерального секретаря ЦК КПРС М.С.Горбачова та Президента США Р.Рейгана із закликом дотриматись угод про скорочення ядерних озброєнь

Торонто *12 жовтня 1987 р.*

Мы, делегаты 37-го национального съезда Товарищества объединенных украинских канадцев, собрав-

шиеся в г.Торонто, Канада, 10-12 октября 1987 г., хотим выразить надежду на то, что достигнутая недавно между Вашими двумя правительствами принципиальная договоренность об уничтожении ядерных ракет средней дальности и оперативно-тактических ракет будет в скором времени подписана и ратифицирована. Рассматривая это решение как небольшой шаг вперед в направлении многозначительного разоружения и создания более безопасного мира для всех в строгом количественном выражении, мы, тем не менее, считаем, что такая договоренность является большой моральной победой для всех, кто действительно оберегает принципы мира, дружбы между народами и социального развития.

Мы взываем к Вам, господин Генеральный секретарь и господин Президент, сделать все возможное для подписания многообещающего соглашения по ликвидации ракет средней дальности и оперативно-тактических ракет и от него идти дальше к достижению соглашений по сокращению и уничтожению также других видов ядерного и стратегического оружия. Если мы хотим, чтобы наш мир выжил, не может быть иного пути действий.

Дипломатичний архів МЗС України, ф.1, оп.1, спр. 6315, арк.95. Засвідчена копія.

ПРИМІТКИ

[1] *Гречуха Михайло Сергійович* (1902-1976) – державний і партійний діяч. Народився в с.Мошнах (тепер Черкаського району Черкаської області) у сім'ї селянина. В 1916-21 – робітник цукроварні, з 1922 – на комсомольській, профспілковій та радянській роботі на Черкащині. В 1923-36 роках навчався у Харківському автодорожньому інституті. В 1938-39 – перший секретар Житомирського обкому і міськкому КП(б)У В 1939-54 – Голова Президії ВР УРСР. В 1954-59 – перший заступник, а в 1959-61 – заступник Голови Ради Міністрів УРСР. Помер і похований у Києві. - Док. № 1.

[2] *Зарубін Георгій Миколайович* (1900-1958) – дипломат, мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла. З 1940 на дипломатичній роботі. В 1940-41 – завідувач Консульським відділом НКЗС СРСР, 1941-44 – завідувач Відділом американських країн НКЗС СРСР. В 1944-46 – посол СРСР в Канаді, згодом у 1946-52 у Великій Британії, 1952-58 – в США. У 1958 обіймав посаду заступника міністра закордонних справ СРСР. - Док. № 3.

[3] *Палладін Олександр Володимирович* (1885-1972) - український біохімік, академік АН СРСР (з 1942), засновник української школи біохіміків. Народився у Москві в сім'ї академіка Петербурзької АН В.Палладіна. У 1908 закінчив Петербурзький університет. З 1916 – професор Харківського інституту сільського господарства і лісництва. Протягом 1921-1931 років – завідувач кафедрою фізіологічної, пізніше – біологічної хімії Харківського медичного інституту. У 1933-54 – завідувач кафедрою біохімії Київського університету. З 1925 – директор заснованого за його ініціативою Українського біохімічного інституту в Харкові (тепер Інституту біохімії АН УРСР ім.О.В.Палладіна у Києві). Перший в СРСР розпочав біохімічні дослідження вітамінів та особливостей тканин-

ного обміну за різних авітамінозних станів. Синтезував аналог вітаміну К-вікасол. - Док. № 4.

[4] *Полторацький Олексій Іванович* (1905-1977) – прозаїк, публіцист, критик, громадський діяч. Народився у м.Чернігові у сім'ї службовця. Після закінчення Київського інституту народної освіти (1926) - на журналістській і літературній роботі. Протягом 1936-1941 працює в Українському комуністичному інституті журналістики в м.Харкові. Під час Другої світової війни військовий журналіст у фронтових і армійських газетах „Красное знамя", „Красная Армия", „Боевой натиск". Після демобілізації у 1943 П. працює у Харкові начальником обласного відділу у справах мистецтв. В 1945 - голова, 1946-1948 заступник голови Українського товариства культурного зв'язку з зарубіжними країнами. Згодом повернувся на літературну роботу. Протягом 1950-70 був відповідальним редактором журналів „Україна", „Вітчизна", „Всесвіт". Похований у Києві.

Автор близько 30 книг: романів, повістей, публіцистики, літературознавчих дослідів. Серед них: біографічні романи і повісті „Гоголь у Петербурзі" (1941), „Дитинство Гоголя" (1954), „Юність Гоголя" (1957), „Мандри Гоголя" (1972), „Останні роки" (1972) та ін. - Док. № 4.

[5] *Українське товариство дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами* (УТДКЗ) - об'єднання діючих в УРСР відділень громадських організацій дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами, створене в 1926 у Харкові. Мета організації полягала у розвитку і зміцненні дружби і культурного співробітництва громадськості УРСР з народами зарубіжних країн. УТДКЗ входило до Союзу радянських товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами. Найвищим органом УТДКЗ була республіканська конференція, що проходила раз на 5 років, виконавчим органом – президія. УТДКЗ видавало щомісячний прес-бюлетень „По Ра-

дянській Україні" українською та іноземними мовами. Док. № 4.

[6] *Мікоян Анастас Іванович* (1895-1978) – радянський політичний діяч. Протягом 1916-1946 – нарком зовнішньої і внутрішньої торгівлі, нарком харчової промисловості, нарком зовнішньої торгівлі СРСР, одночасно з 1937 заступник Голови РНК СРСР. В роки Другої світової війни член Державного комітету оборони (ДКО). Належав до найближчого політичного оточення Й.Сталіна. В середині 1950-х разом з М.Хрущовим виступив проти культа особи Сталіна. З 1955 перший заступник Голови Ради Міністрів СРСР. Протягом 1964-65 – Голова Президії Верховної Ради СРСР. - Док. № 5.

[7] *Стефаник Семен Васильович* (1904-1981) – державний і громадський діяч. Народився у с.Стецева тепер Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. у сім'ї письменника В.Стефаника. У 1930 закінчив Львівський університет. З 1946 на відповідальній державній роботі: у 1953-54 – заступник Голови Ради Міністрів УРСР, 1954-69 – голова Львівського облвиконкому. З 1969 – пенсіонер, директор літературно-меморіального музею І.Франка у Львові. Автор публіцистичних праць, статей, спогадів про В.С.Стефаника. - Док. № 6.

[8] *Гайдай Зоя Михайлівна* (1902-1965)- українська співачка. Народилася в м.Тамбові в сім'ї вчителя співу, етнографа Михайла Петровича Гайдая. В ранньому дитинстві переїхала з батьками до м.Житомира, де закінчила гімназію і музичну школу. В 1923 Гайдай вступає до Київського музично-драматичного інституту ім. М.Лисенка.

З 1928 починається оперна діяльність Гайдай. Вона стає солісткою Київського оперного театру. В 1930 переїздить до Харківської опери, а в 1934 повертається знову до Київського оперного театру, де співає до 1955 року. Поряд з роботою в театрі Г. займається концертною ді-

яльністю. В 1947-1965 – викладач Київської консерваторії. З 1937 – заслужена артистка УРСР, з 1941- лауреат Державної премії, з 1944 – народна артистка СРСР. Володіючи ліричним сопрано широкого діапазону, вона створила ряд яскравих образів вітчизняних і зарубіжних композиторів: Наталки ("Наталка Полтавка" М.Лисенка), Оксани ("Запорожець за Дунаєм" С.Гулака-Артемовського), Тетяни ("Євген Онегін" П.Чайковського). Важливе місце в творчій біографії Гайдай займала концертна діяльність. З концертами співачка виступала в Ірані, Іраку, Китаї, Канаді. - Док. № 6.

[9] Перебуваючи в Канаді та під враженням від поїздки в північноамериканській країні, А.Малишко написав вірші „Поезія", „Келгарі", „Ванкувер", „Я пройшов усю Канаду", що увійшли до збірки поезій „За синім морем" (1950 р.). У вірші "Келгарі", зокрема є такі слова:

"Келгарі, Келгарі, в тихій долині
Сонця із гір білосніжні мечі,
Що передати моїй Україні,
Що наспівати тобі уночі? - Док. № 6.

[10] Свої враження від західноканадського фестивалю української музики і пісні в Едмонтоні (27-28 липня 1946) співачка Зоя Гайдай виклала у власному щоденнику: „Я була приголомшена величезним розмахом фестивалю. До нього українці готувалися з січня місяця. В ньому беруть участь до 900 чоловік. Хор колосальний за розміром, оркестр теж..., але по суті не в цьому справа а в тім, що українську пісню і музику бережуть уже ті, хто родився в Канаді і України не бачив" (ЦДАМЛМ України. – Ф.147, оп.1, спр.37. – Арк. 16зв.- 17). -Док. № 6.

[11] "Українське життя" – українська газета, що виходила з 7 серпня 1941 в Торонто. В 1965 " У.Ж." об'єднано з газетою „Українське слово" в єдиний орган „Життя і слово". - Док. № 7.

12 *"Українське слово"* – українська газета, що виходила з 20 січня 1943 у Вінніпегу. В 1965 „Українське слово" об'єднано з газетою "Українське життя" в єдиний орган – "Життя і слово" - Док. № 7.

13 *Мануїльський Дмитро Захарович* (21.09.1883 – 22.02.1959) – державний та партійний діяч. Народився у с.Святець Кременецького повіту Волинської губернії (тепер Мануїльське Теофіопольського р-ну Хмельницької області). В період навчання у Петербурзькому університеті в 1903 став членом РСДРП. Активний учасник російської революції 1905-1907 та жовтневих подій 1917. З травня 1918 – заступник голови більшовицької делегації на мирних переговорах з Україною. В 1921-22 – перший секретар ЦК КП(б)У та редактор газети „Комуніст" Брав активну участь в процесі „радянізації" культурно-освітніх закладів, громадських організацій, у придушенні антибільшовицької опозиції в Україні.

В 1928-43 – секретар виконкому Комінтерну, голова делегації ВКП(б) в Комінтерні. Виявив себе слухняним виконавцем сталінських чисток і репресій в апараті Комінтерну.

Протягом 1944-50-х – народний комісар закордонних справ УРСР. У квітні 1945 очолював українську делегацію на міжнародній конференції у Сан-Франциско, на якій було оформлено створення ООН. У 1946-53 – заступник Голови Ради Міністрів УРСР. Помер і похований у Києві. - Док. № 7.

14 В 1946 році з ініціативи вищого політичного керівництва СРСР та зусиллями уповноважених Ради в справах релігій, органів державної безпеки католицька церква східного обряду була ліквідована в Західній Україні, а в 1948 – на Закарпатті.

Наскільки „добровільно" проходив процес возз'єднання УГКЦ з РПЦ свідчать такі факти. В період підготовки сумнозвісного Львівського Собору або відразу

після його завершення були заарештовані і засуджені митрополит Йосиф Сліпий, 4 єпископи, близько 350 священиків, ліквідовані 48 монастирів.

За десять наступних років (з 1946 по 1956) в західних областях України у православ'я було „переорієнтовано" 2959 греко-католицьких храмів з 3147; 1241 священик з 1832. Як повідомляв голова Ради в справах РПЦ при РМ СРСР В.Карпов, близько 230 парафій, що не дали згоду на возз'єднання, в адміністративному порядку розпускались, а духовенство, яке не підтримало рішень Львівського та Ужгородських Соборів – заарештовувалось, засуджувалось, або ж в кращому випадку, позбавлялось парафій. - Док. № 7.

15 *Возняк Михайло Степанович* (1881-1954) – літературознавець. З 1929 академік АН УРСР. Почав друкуватися з 1902 року. У 1908 – закінчив філософський факультет Львівського університету. В 1920 – 39 публікував свої праці у журналах „Вікна", „Культура", „Життя й революція", „Глобус", „Україна". З 1939 – професор, з 1944 – завідувач кафедрою української літератури Львівського державного університету.

Досліджував історію давнього українського письменства, життя і творчість письменників XIX – поч. XX ст. І.Котляревського, Т.Шевченка, П.Мирного, І.Нечуя-Левицького, вивчав історію української журналістики. Упорядник тритомника „Українські народні казки" (1946-48). Автор творів: Філологічні праці Івана Могильницького (Львів, 1910); Кирило-Мефодіївське братство (Львів, 1931); Нариси про світогляд Івана Франка (Львів, 1955). - Док. № 7.

16 *Щурат Василь Григорович* (1871-1948) – український літературознавець, фольклорист, поет. У 1896 – закінчив Віденський університет. Згодом працював у Львові в редакціях українських і польських видань. З 1901 на педагогічній роботі у містах Броди та Львові.

Після приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР очолював Львівське відділення СПУ. Працював директором Львівської бібліотеки АН УРСР.

Автор ліричних збірок „Мої листи" (1898), „На трембіті" (1804), „Історичні пісні" (1907). - Док. № 7.

[17] *Рудницький Михайло Іванович* (1889 - 1975) – український письменник. Автор збірок оповідань „Нагоди і пригоди" (1929), спогадів „Письменники зблизька" (3 т. 1938-1964), праці з історії українського театру в Галичині „В наймах у Мельпомени" - Док. № 7.

[18] Йдеться про статтю Максима Рильського „За Радянську Україну в спілці з друзями", надруковану в газеті „Радянська Україна" від 14 липня 1943 року. Стаття написана з приводу заяви національного виконавчого комітету ТОУК про його відмежування від меморандуму Комітету українців Канади про створення в післявоєнній Європі „сепаратної незалежної української держави" -Док. № 7.

[19] *Ліга американських українців (ЛАУ)* – культурно-освітня організація, що об'єднала розрізнені українські клуби та товариства української громади, трудових емігрантів в США. Заснована в квітні 1924 в Нью-Йорку на 1-му конгресі українських робітничих організацій США. Спочатку мала назву "Союз українських робітничих організацій» (СУРО), потім – "Союз українських робітників". З 1940 носить назву ЛАУ. Тривалий час ЛАУ очолювали Л.Толопко, М.Д.Ганусяк, М. Торченко. - Док. № 10.

[20] *Ракочий Михайло Миколайович* (1898-1954) – діяч українського прогресивного руху в США. З 1934 – крайовий секретар Ліги американських українців. - Док. № 10.

[21] *Туряниця Іван Іванович* (1901-1955) – партійний і державний діяч. Народився у м.Мукачеве Закарпатської області в сім'ї робітника. З 1919 – учасник революційно-

го руху на Закарпатській Україні: в період Угорської Радянської республіки перебував в Угорській Червоній армії, у 1928-30 – секретар Мукачівського, потім Ужгородського комітетів КПУ, у 1930-х – працював секретарем Закарпатської профради червоних профспілок. У 1939 емігрував до СРСР. В 1944-46 – голова Народної Ради Закарпатської України. В 1946-48 – перший секретар Закарпатського обкому КП(б)У і голова облвиконкому. - Док. № 10.

22 *Тичина Павло Григорович* (1801-1967) – український поет, державний і громадський діяч, академік АН України. Народився у с.Піски тепер Бобровицького району Чернігівської області. У 1913-1917 навчався у Київському комерційному інституті. У 1918 виходить перша поетична збірка Тичини „Сонячні кларнети". Згодом побачили світ книжки віршів: „Плуг", „Замість сонетів і октав" (обидві – 1920), „В космічному оркестрі" (1921), „Вітер з України" (1924), „Чуття єдиної родини" (1938) та ін., які принесли П.Тичині славу і визнання. З 1925 належав до Вільної академії пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ). У 1936-39 і 1941-43 очолював Інститут літератури ім.Т.Г.Шевченка АН УРСР. У 1943-48 – міністр освіти УРСР. У 1953 – Голова Президії Верховної Ради УРСР. Перебуваючи на високих державних посадах, докладав немало зусиль для охорони пам'яток історії та культури. В його особистому архіві виявлено ряд документів, що розкривають активну участь Т. в пам'яткоохоронному русі. Зокрема він був одним з ініціаторів створення Українського комітету охорони пам'ятників культури (1926), спрямовував діяльність Комітету охорони та збереження історико-культурних і археологічних пам'яток при виконкомі Київської міськради (1946). В 1966 Т. виступив на засіданні комісії з питань науки і культури Верховної Ради УРСР з проблем збереження історико-культурної спадщини. Помер у Києві. Похований на Байковому кладовищі. - Док. № 11.

23 *Тарновський Микола Миколайович* (1895 1984) український письменник. Народився в с.Коцюбинцях Тернопільської області в родині бідного селянина. Початкову освіту здобув в сільській школі. В 1910 в 15- річному віці в пошуках кращої долі виїхав до Америки. Працював на заводах і фабриках Нью-Йорка і Детройта. За участь у робітничому соціалістичному русі зазнав переслідувань, довгий час був під наглядом поліції. У 1919-59 – член КП США.

З 1952 – секретар, 1955-59 – голова Ліги американських українців. Редагував журнали „Молот", „Сміх і правда", газети „Робітник", „Українські щоденні вісті" Друкуватися почав у 1915. Перша збірка поезій „Патріоти" побачила світ у 1918. У збірках „Шляхом життя" (1921), „В коридорах вічності", „Велике місто" (обидві 1926), "Емігранти" (віршований роман 1930) змальовано життя української еміграції. В 1959 письменник переїхав до Радянського Союзу і прийняв радянське громадянство. Був заступником голови Українського товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном. Член Спілки письменників СРСР з 1959. В Україні побачили світ книги „Вітаю тебе, Україно" (1960), „З далекої дороги" (1961), „Мости під океанами (1967), „Півстоліття за океаном) 1979. - Док. № 11.

24 *Лисенко Михайло Григорович* (1906-1972) – український скульптор. У 1926-31 навчався в Харківському художньому інституті у Л.Блох та І.Севери. З 1947 – професор Київського художнього інституту.

У 1963 Л. присвоєно звання народного художника СРСР. З 1970 дійсний член АН СРСР. Працював у галузі монументальної та станкової скульптури. Л. – автор композиції – „Партизанський рейд", „Вірність" (1947), статуї „Т.Г.Шевченко" (гіпс, 1947), погруддя Т.Шевченка в Парижі (встановлено 1973), пам'ятника Шевченкові в Ашгабаді (арх. А.Ігнащенко, А.Ахметов, 1972), громадянам і військовополоненим Радянської Армії, що загинули в часи гітлерівської окупації у 1941-43 в Бабиному

Яру в Києві (1976). - Док. № 12.

[25] *Коротченко Дем'ян Сергійович* (1894-1969) – партійний і державний діяч УРСР. Народився у с.Погрібки Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії (тепер Коротченкове Шосткинського району Сумської області) у бідній хліборобській родині. Закінчив початкову сільську школу. Активний учасник боротьби за встановлення радянської влади в Україні. У 1919-1920 на політроботі в Червоній Армії. В 1920-30-х очолював первинні партійні організації в Шосткинському повіті, Чернігові та Первомайську. В 1931-1934 – голова Бауманського райвиконкому (Москва). В 1936-37 – секретар Московського обкому ВКП(б), згодом перший секретар, Дніпропетровського обкому партії. У 1938-1939 – Голова Раднаркому УРСР. З липня 1939 по 1947 Д.Коротченко – секретар ЦК КП(б)У У період радянсько-німецької війни один з організаторів партизанського руху в Україні, уповноважений Державного комітету оборони СРСР на ряді оборонних підприємств Уралу. У 1946-47 – другий секретар ЦК КП(б)У, секретар ЦК КП(б)У по промисловості. В 1947-1954 обіймає посаду Голови Ради Міністрів УРСР. З січня 1954 по квітень 1969 К. – Голова Президії Верховної Ради УРСР і заступник Голови Президії Верховної Ради СРСР. Помер у Києві. - Док № 12.

[26] *Литвин Костянтин Захарович* (1907 р.н.) – громадський та партійний діяч. Народився в м.Нахічевані в сім'ї робітника. Трудову діяльність розпочав у 1918 батраком у с.Старо-Михайлівка на Донбасі. Після завершення навчання в Сталінській окружній радпартшколі в 1926 працював завідувачем відділу пропаганди Макіївського, Авдіївського, Амвросіївського райкомів КПУ Сталінської (тепер Донецької) області. В 1933 закінчив Московський педінститут, а в 1938 – Інститут червоної професури. В 1939-1941 секретар Сталінського

обкому КПУ по пропаганді і агітації. В роки Другої світової війни заступник заввідділу пропаганди і агітації ЦК Компартії України. В 1945-1949 – секретар ЦК КПУ по пропаганді і агітації. У 1949-1951 Л. перебував на посаді заступника Голови Ради Міністрів УРСР. В лютому 1951 Л. направлений на роботу другим секретарем Львівського обкому КПУ. В 1953-1956 перебував на посаді міністра культури УРСР. У 1956-1963 голова президії Українського товариства дружби і культурних зв'язків з зарубіжними країнами. У лютому 1963 затверджений на посаді Уповноваженого Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів УРСР. З середини 1960-х – 1970-ті Уповноважений у справах релігій при Раді Міністрів СРСР по Українській РСР. - Док. № 13.

[27] *Товариство об'єднаних українських канадців (ТОУК)* – прогресивна організація української трудової еміграції культурно-освітнього характеру. Виникло в 1918 під назвою Стоваришення Український робітничий дім, згодом з 1924 носило назву Товариство Український робітничо-фермерський дім. У роки Другої світової війни заборонене урядом Канади. У 1942 Товариство відновило свою діяльність під назвами Товариство допомоги батьківщині і Товариство канадських українців. У 1946 організація отримала назву ТОУК. Керівним органом ТОУК є крайовий виконавчий комітет, що знаходиться нині в Едмонтоні. ТОУК має відділення у п'ятьох провінціях: Онтаріо, Манітобі, Альберті, Саскачевані, Британській Колумбії. При Товаристві функціонують самодіяльні художні колективи-танцювальні ансамблі і хори "Трембіта", "Полтава", "Кобзар", "Гагілка" та інші. З ініціативи Товариства встановлено пам'ятники Т.Шевченку в Оаквіллі (колишнє Палермо) Тіммінс, Едмонтоні тощо; І.Франку (Вінніпег, 1956), Лесі Українці (Саскатун, 1976), Василю Стефанику (Едмонтон). В різний час керівниками ТОУК були В.Тересьо, М.Шатульський П.Кравчук, Ю.Москаль. Нині організацію очолює З.Николишин. - Док. № 14.

[28] *Прокопчак Петро Данилович* (1903-1981) діяч українського прогресивного руху в Канаді. Народився в с.Вапенне тепер Польща. В 1933-40 – редактор журналу „Робітниця", газет „Українські робітничі вісті", „Народна газета", секретар Товариства Український Робітничий Фермерський дім. З 1946 – генеральний секретар ТОУК, член Ради директорів Робітничого запомогового товариства. - Док. № 16.

[29] *Бойчук Іван Павлович* (1892-1972) – діяч українського прогресивного руху в Канаді. Народився в с.Могильниця тепер с.Трудове Теребовлянського району Тернопільської області в селянській родині. В 1913 емігрував до Канади, де в 1921 був одним з організаторів Комуністичної партії Канади. За революційну діяльність був заарештований у 1931 та в 1940-42 роках. У 1946-66 – секретар-скарбник ТОУК. У 1949 очолював Канадський слов'янський комітет. - Док. № 16.

[30] *Король Михайло Амвросійович* (1911 р.н.) – діяч українського прогресивного руху в Канаді. Народився у с.Зарубинці тепер Монастирищенського р-ну Черкаської області в селянській родині. У 1924 емігрував до Канади. Один з засновників і керівників секції при Товаристві Український Робітничо-Фермерський дім. У 1933 – редактор центрального органу Ліги комуністичної молодів Канади газети „Янг уоркер" („Молодий робітник") у Торонто. З 1946 член Крайового виконавчого комітету ТОУК. З 1956 – управитель газети „Українське життя", пізніше – „Життя і слово" - Док. № 16.

[31] *Кінг Вільям Лайон Макензі* (1874-1950) – державний діяч Канади. В 1909 – 11 – міністр праці. В 1919-48 – лідер Ліберальної партії Канади. В 1921-26, 1926-30 і 1935-48 – прем'єр-міністр Канади. В період перебування Кінга на високій державній посаді в 1942 уряд Канади встановив дипломатичні відносини з СРСР. - Док. № 16.

32 *Паламарчук Лука Хомич* (1906-1986) український дипломат. Народився у с.Тронці Липовецького району Вінницької області. У 1949 закінчив Київський університет. У 1929-1953 працював журналістом, відповідальним редактором газети "Радянська Україна" У 1952-1954 – заступник міністра закордонних справ УРСР. Протягом 1954-1972 років – Надзвичайний й Повноважний Посол СРСР у Марокко. З 1973 року у відставці. - Док. №16.

33 *Шатульський Матвій Миронович* (1883-1952) – діяч українського прогресивного руху в Канаді. Народився у с. Базалія, тепер смт. Теофіпольського р-ну Хмельницької області в сім'ї селянина. В 1909 емігрував до США, згодом в 1911 – переїхав до Канади. З 1920 співпрацював у газеті „Українські робітничі вісті" Брав активну участь у роботі Товариства об'єднаних українських канадців. -Док. № 16.

34 *Вронський Макар Кіндратович* (1910 - 1994) – український скульптор, народний художник УРСР. У 1945 закінчив Київський художній інститут. Автор композицій – „Леся Українка" (1947), „Устим Кармалюк" (1948), „Декабристи у Кам'янці" (Черкаська обл.; у співавторстві, 1973); пам'ятники – Т.Шевченкові у Палермо в Канаді (1951) Д.Мануїльському (1966) і А.Іванову (1976) – у Києві. Лауреат Державної премії СРСР (1951). - Док. № 21.

35 *Олійник Олексій Прокопович* (1914-1977) – український скульптор, народний художник УРСР (з 1963). У 1947 закінчив Київський художній інститут (КХІ) де навчався у М.Гельмана та М.Лисенка. З 1960 – професор КХІ. Автор пам'ятників Т.Шевченкові в Палермо (Канада, 1951), С.Корольову в Житомирі (1971), меморіального комплексу жертвам фашизму в с.Кортелісах Волинської області (1980) (усі – у співавторстві). -Док. № 21.

[36] *Кизя Лука Єгорович* (1912-1974) – державний діяч, історик. В 1940 закінчив Чернігівський учительський інститут, а в 1948 – Київський педагогічний інститут. Під час Другої світової війни комісар з'єднання партизанських загонів і член штабу партизанського руху Рівненської області, секретар підпільного Рівненського обкому КП(б)У В 1961-64 – постійний представник УРСР в ООН. Автор праць з історії партизанського руху. - Док. № 22.

[37] *Дорошенко Катерина Петрівна* (1908-1976) – мовознавець, директор Державного музею Т.Шевченка в Києві. Автор праць про життєву творчість Великого Кобзаря, редактор ряду колективних праць – „Т.Г.Шевченко в критиці" (К.,1953), „Біографія Т.Г.Шевченка за спогадами сучасників" (К., 1958) та ін. - Док. № 22.

[38] Пам'ятник Т.Шевченку було споруджено в провінції Онтаріо в м.Палермо (нині Оаквілл), що розташоване між двома найбільшими містами Гамільтоном і Торонто. На пам'ятнику вибиті слова: „Т.Г.Шевченко 1814-1861. "Від українського радянського народу українцям Канади м.Київ, 1950 рік" На церемонії відкриття пам'ятника 1-го липня 1951 року в Палермо з різних провінцій Канади, а також багатьох міст США прибуло понад 45.000 українців. - Док. № 22.

[39] *Хмелько Михайло Іванович* (1919-1996) – український живописець. Народився у Києві. У 1946 закінчив Київський художній інститут, де вчився у К.Трохименко. З 1948 – викладач КХІ, 1962 – професор. Автор творів: "Форсування Дніпра" (1946), "Т.Шевченко і М.Щепкін у Москві" (1956), "Парад Перемоги" (1970). "Білі журавлі" (1980), "Танець життя" (1990).

Лауреат Державної премії СРСР (1949, 1950). - Док. № 22.

[40] *Касіян Василь Ілліч* (1896-1976) – український графік. Народився у с.Микулинці, тепер у складі м.Снятина Івано-Франківської області. У 1926 закінчив Празьку академію образотворчих мистецтв, де вчився М.Швабінського. З 1927 з перервами професор Київського художнього інституту. Автор творів: "Гуцул" (1923), "Тарас Шевченко" (1922-23, 1926, 1960); ілюстрацій до "Кобзаря" Т.Шевченка (1934, 1944, 1949, 1951, 1974).

Лауреат Державної премії ім. Т.Г.Шевченка (1964). - Док. № 22.

[41] *Пересаденко Іван Анатолійович* (1914-2001) – партійний та громадський діяч. Народився у м.Дніпропетровську. Трудову діяльність розпочав у 1930 слюсарем школи фабрично-заводського навчання будівельників у Дніпропетровську. В 1936 закінчив Ленінградський комуністичний педагогічний інститут ім. Н.Крупської, а в 1946- Вищу партійну школу при ЦК КПРС. З 1937 по 1944 на комсомольській роботі в Хабаровському краї. З 1946 на партійній роботі в Україні. У 1948-1951 – завідуючий сектором зовнішніх відносин адміністративного відділу ЦК Компартії України, у 1951-1962 – завідуючий сектором ЦК Компартії по підбору кадрів для Міністерства закордонних справ, 1962-1967 – завідуючий сектором зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України. З 1967 завідуючий відділом інформації та зарубіжних зв'язків ЦК КПУ. - Док. № 26.

[42] *Дольд-Михайлик Юрій* (справж. – Михайлик Юрій Петрович; 1903-1966) – український письменник. Уродженець с.Бутенки Кобеляцького району Полтавської області. У 1927-1928 – навчався в Дніпропетровському інституті народної освіти.

Автор збірок оповідань "Жіночі портрети" (1934), п'єс "Щорс" (1937), "Котовський" (1938), романів "І один у полі воїн" (1956), "У чорних лицарів" (1963). – Док. № 30.

[43] *Братунь Ростислав Андрійович* (1927 р.н.) – український поет. У 1950 закінчив Львівський університет. У 1965-66 – головний редактор журналу „Жовтень" У 1966-80 – очолював Львівську організацію СПУ. Автор збірок „Вересень" (1949), „Вогонь" (1956),"Я - син України" (1958), „Двобій" (1985). - Док. № 30.

[44] *Червоненко Степан Васильович* (1915 р.н.) – партійний та державний діяч УРСР, дипломат. Народився в с. Окоп Лубенського району Полтавської області. В 1936 закінчив Київський державний університет ім. Т.Г.Шевченко, згодом в 1949 – Академію суспільних наук при ЦК КПРС. Учасник Великої Вітчизняної війни. В 1944-48 працював в Черкаському педагогічному інституті. В 1949 на партійній роботі. В 1956-59 – секретар ЦК, кандидат в члени політбюро ЦК Компартії України. В 1959-83 - на дипломатичній службі. З 1983 - завідувач відділом ЦК КПРС. - Док. № 36.

[45] *Арутюнян Амазасп Авакимович* (1902-1971) – дипломат, мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла. З 1943 на дипломатичній службі. В 1943-44 – на відповідальних посадах в центральному апараті НКЗС СРСР. В 1944-54 – заступник завідувача, завідувач Економічним відділом НКЗС СРСР. В 1955-58 завідувач І Європейським відділом МЗС СРСР, представник СРСР в Адміністративній раді Міжнародної організації торгівлі. В 1958-63 – посол СРСР в Канаді. В 1963-70 працював в центральному апараті МЗС СРСР. З 1970 у відставці. Док. № 39.

[46] *Конгрес українців Канади* – громадська організація українців Канади, заснована за ініціативою канадського уряду в 1940 у Вінніпезі під назвою Комітет українців Канади з метою найефективної участі українців у боротьбі проти німецького фашизму. Членами засновниками КУК були: Братство Українців католиків, Союз

гетьманців – державників, Союз українців – самостійників, Українське національне об'єднання. КУК має місцеві і провінційні управи. З ініціативи КУК створено Українське інформаційне бюро, яке представляє інтереси української громади перед членами парламенту та уряду Канади. Довголітнім президентом КУК в 1940-1952 роках й одним із засновників організації був отец В.Кушнір (1893-1979). -Док. № 39.

[47] *Вірський Павло Павлович* (1905-1975) – український балетмейстер, народний артист СРСР (1960). У 1926 закінчив Одеське музично-драматичне училище, а у 1928 – Московський театральний технікум. У 1923-37 артист балету і балетмейстер Одеського, Харківського, Дніпропетровського, Київського театрів опери та балету. Організатор (1937), балетмейстер (до 1940), художній керівник (1955-1975) Ансамблю танцю УРСР (з 1977 – його імені).

Постановник багатьох танців і хореографічних картин. Серед них „Ми з України", „Запорожці" Лауреат Державної премії СРСР (1950, 1970) та Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка (1965). Похований на Байковому кладовищі у Києві. - Док. №39.

[48] В 1952 в м. Палермо (Канада) відкрито Літературний музей Т.Г.Шевченка (поряд з пам'ятником поетові). В 1988 внаслідок пожежі перестав існувати. Згодом був відроджений з допомогою України. Нині діє в Торонто. В музеї представлено експозицію про життя і творчість Т.Шевченка. - Док. № 39.

[49] Малюнок „У В'юниці" виконаний Т.Шевченком у серпні 1845 під час його перебування у селі Переяславського повіту Полтавської губернії (село знесено в зв'язку з спорудженням Канівського водосховища"). У В'юниці Т.Шевченко написав поетичні твори „І мертвим і живим...", „Холодний Яр", „Три літа". - Док. № 40.

[50] Снятин – місто в Івано-Франківській області. Вперше згадується в літописі під 1158 як місто-фортеця Галицького князівства. У 1448 С. надано магдебурзьке право. Після 1-го поділу Польщі (1772) С. – у складі Австрії. У 1919 у складі Польщі, 1939 С. у складі Західної України возз'єднане з УРСР. - Док. № 41.

[51] *Товариство „Канада-СРСР"* – товариство об'єднаних друзів радянського народу, що зародилось у 1918 як Комітет „Руки геть від Росії". Асоціація започаткувала випуск журналу „Компас Полярної Зірки", на сторінках якого друкувалися листи і витримки з газетних статей канадських і західних видань про становище в республіках СРСР. - Док. № 42.

[52] *Царьов Михайло Іванович* (1903-1987) – російський актор. На театральній сцені з 1920. В 1933-1937 в Театрі ім.Мейєрхольда. З 1937 у Малому театрі. В 1949 присвоєно звання народного артиста СРСР. З 1962 професор театрального училища ім.Щепкіна. У 1973 удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці. З 1985 – художній керівник Малого театру в Москві.

Виконавець ролей Чацького, Фамусова („Горе від розуму"), Ліра („Король Лір" У.Шекспіра) лауреат Державної премії СРСР (1947, 1969). -Док. № 42.

[53] *Смолич Юрій Корнійович* (1900-1976) – український письменник. Народився в м.Умані Черкаської області в сім'ї педагогів. У 1918 закінчив Жмеринську гімназію, згодом навчався у Київському комерційному інституті. Працював санітаром, діловодом Подільської районної управи Товариства Українського Червоного Хреста. У 1921-1924 – актор Червоноградського Театру Студії театру Укрпрофсожу Наросвіти, з 1922 р. – театру ім.Франка у м.Вінниці, а потім у м.Харкові. З 1921 по 1928 – інспектор театрів Головполітпросвіти Наркомосу УРСР. У 1924-1929 редагує журнали „Сільський театр" та „Універсальний журнал", виступає з театральними рецензіями, стат-

тями та як перекладач.

У 1934-1943 – працює заступником голови Харківської організації СПУ, з 1938 – голова, член правління СП СРСР (1942-1976); редактор журналу „Україна" (1943-1950); заступник голови СПУ, член секретаріату правління СПУ (1944-1963), голова правління СПУ (1971-1973) секретар Правління СП СРСР (1974-1976). У 1959 працює в Берліні як член комітету „За повернення на Батьківщину", очолює Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном („Україна") з 1960 по 1970, з 1970 – президент Товариства.

У 1970 удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці. Літературну діяльність Смолич почав у 1929 театральним публіцистом, з 1924 почав виступати і як белетрист. Окремими виданнями вийшли книги оповідань „Кінець міста за базаром" (1924), „Неділі й понеділки" (1926), „П'ять оповідань (1930), „Світанок над морем" (1956), „Мир хатам, війна палацам" (1958), „Реве та стогне Дніпр широкий" (1960). - Док. № 46.

54 Йдеться про Миколу Миколайовича Тарновського.-Док. № 46.

55 *Фіщенко Олексій Федорович* (1920 р.н.) – український графік, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1969). У 1953 закінчив Одеське художнє училище, а в 1959 Київський художній інститут. Працює в галузі кольорової ліногравюри, акварелі, пастелі, рисунка та живопису. Автор пейзажних серій: „Канів" (1957-59), „Тарасова земля" (1961), „Карпати" (1961-1970), „Село на Україні" (1978), „Київ сучасний" (1982), „Бентежність" (1995). - Док. № 47.

56 *Глущенко Микола Петрович* (1901-1977) – український живописець. У 1924 закінчив Берлінську вищу школу образотворчих мистецтв у Шорлоттенбурзі. З 1925 працював у Парижі де створив портрети А.Барбюса, Р.Роллана. В 1936 повернувся в Україну. Працював переважно в

галузі пейзажу, натюрморту, портрета. Автор серії „Берлінські етюди" (1939); циклів пейзажів з мандрівок по Італії, Франції, Голландії. У своїй творчості Г. звертався до шевченківської тематики – „Т.Г.Шевченко серед селян" (1939), „Державний заповідник „Могила Т.Г.Шевченка" (1948), „Садок вишневий коло хати..." (1960), „Дніпро під Каневом" (1960), „Реве та стогне Дніпр широкий..." (1961). Лауреат премії УРСР (1972). - Док. № 47.

[57] *Кирилюк Євген Прохорович* (1902-1989) – український літературознавець. Одним з перших почав досліджувати спадщину Шевченка. Аналізу суспільно-політичних, моральних, етнічних поглядів Т.Шевченка, вивченню життєвого шляху Великого Кобзаря присвячені книги Кирилюка: "Реалізм Шевченка" (1951), "Войовничий характер Шевченківського реалізму" (1968), "Т.Г.Шевченко. Життя і творчість" (К., 1959) та "Т.Г.Шевченко. Біографія" (К. 1964 у співавторстві) - Док. № 47.

[58] *Сейго Михайло Іванович* (1914 р.н.) – письменник, діяч прогресивного руху в Канаді. Народився у Вінніпегу в родині українських емігрантів. З 1932 член Комуністичної партії Канади за що зазнав політичних переслідувань. З 1954 – редактор, з 1960 – директор газети "Український канадець" У співавторстві з Г.Польовою видав англійською мовою книжку про юнацькі роки Шевченка "Весь світ – моє село" (Торонто, 1964). - Док. № 49.

[59] *Гринчишин Микола Кирилович* (1914 р.н.) – діяч українського прогресивного руху в Канаді. Народився в м.Мус-Джо провінція Саскачеван, Канада у робітничій сім'ї. З 1936 працював в редакціях газети „Українські робітничі вісті", „Народна газета", „Українське слово" З 1965 – відповідальний редактор газети „Життя і слово" - Док. № 49.

[60] *Польова Ганна Михайлівна* (1928 - 1998) – україн-

ська прогресивна письменниця. Народилась у м.Мандер провінція Альберта. Професор університету Британської Колумбії в Ванкувері (з 1976). З 1960 – голова ТОУК провінції Британська Колумбія. Голова Провінційного відділу Товариства „Канада СРСР" (1975). Автор книг про Т.Шевченка англійською мовою („Малий Тарас" (1961) та „Весь світ – моє село" (1964, у співавт. з М.Сейгом). З 1980 організатор „Шевченківських читань" в університетах Канади. - Док. № 49.

61 *Шпедько Іван Тадейович* (1918-1983) – дипломат, мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла. З 1941 на дипломатичній службі. В роки Другої світової війни – співробітник генерального консульства СРСР в Ірані.

В 1945-49 – працював в центральному апараті НКЗС СРСР. В 1949-53 – радник посольства СРСР в Афганістані. В 1953-56 – працює в центральному апараті МЗС СРСР. В 1956-60 – посол СРСР в Пакистані. Згодом на відповідальних посадах в Міністерстві закордонних справ СРСР. В 1963-68 – посол СРСР в Канаді. Протягом 1969-76 працює в центральному апараті МЗС СРСР В 1976-83 посол СРСР в Індонезії. - Док. № 49.

62 *Дараган Андрій Іванович* (1902-1987) – український скульптор. Народився у м.Валки Харківської області. У 1931 закінчив Харківський художній інститут. В період Другої світової війни виїхав за кордон. Створив скульптури та бюсти для українського павільйону на ВДНГ СРСР (1939, Москва). Автор пам'ятника Т.Шевченку у Вінніпегу (1951, Канада). - Док. № 49.

63 *Старчук Орест* (1915-1971 – вчений-славіст, мовознавець, правник. Походив з м.Чернівці. З 1948 в Канаді. Професор слов'янських мов Альбертського університету. - Док. № 49.

64 *Дерегус Михайло Гордійович* (1904 -1996) – український живописець і графік. Народився в с.Веселе, тепер

Харківського району Харківської області. В 1923-30 навчався в Харківському художньому інституті у Н.Шаронова, С.Прохорова та О.Кокеля. У 1932-1941 та 1944-50 – викладач Харківського художнього інституту. У 1956-62 – голова правління Спілки художників України. У 1963 народний художник УРСР. Працював в галузі станкового живопису, станкової та книжкової графіки. Неодноразово звертався до шевченківської тематики. У 1936-38 створив композиції „Т.Г.Шевченко в науці у дяка" (1938), „Катерина" (1938). Автор циклів „Хмельниччина" (1945), „Переяславська рада" (1954), „Степ" (1970-80-і), триптиху „Дума про козака Голоту" (1960), серії естампів „Шляхами України" (1938-1940), „Українські народні думи і історичні пісні (1947-70). Лауреат Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка (1969). - Док. № 50.

65 *Шишко Григорій Гордійович* (1923-1994) – український живописець. Народився у с.Кострома тепер Дніпропетровської області. У 1948-1953 роках навчався в Одеському художньому училищі. Працював у галузі пейзажного живопису. Твори: "Генуезька фортеця" (1957), "Тарас Шевченко в Петербурзі. Після заслання" (1964), "Золоті берези" (1982), "Седнів. По Шевченківських місцях" (1989), "Щедрий врожай" (1992) та ін. -Док. № 50.

66 *Голодомор 1932-1933 років* – наслідок кризових явищ, що виникли в сільському господарстві України в ході здійснення насильницької колективізації. Основною причиною голодного лихоліття 1932-1933 років стали форсовані темпи хлібозаготівель, що супроводжувалися „політикою ліквідації куркульства як класу", масовим терором тоталітарного режиму проти українського селянства.

До організації голоду в Україні причетні голови РНК СРСР В.Молотов, завідувач сільськогосподарським відділом ЦК ВКП(б) Л.Каганович, секретар ЦК ВКП(б) П.Постишев, генеральний секретар ЦК КП(б)У С.Косі-

ор, голова Раднаркому УСРР В.Чубар. В період масового голодування селян, що тривало з грудня 1931 по вересень 1933 мали випадки канібалізму та трупоїдства. За підрахунками історика С.Кульчицького від фізичного виснаження, отруєнь, самогубств загинуло близько 3,5 млн. селян України.

Згадка про голодомор 1932-1933 впродовж десятків років розцінювалось партійним керівництвом країни і органами КДБ як поширення неправдивих і наклепницьких „чуток" і кваліфікувалося як кримінальний злочин.

Проблеми голоду 1932-1933 постійно перебували в полі зору українців за кордоном. Не випадково вже в 2-й половині 1930-х у США, Канаді, Франції, Німеччині, Польщі та інших країнах з'являються серії праць, присвячені найтрагічнішій сторінці в історії українського народу.

В цей період робились також спроби увічнити пам'ять мільйонів українців шляхом спорудження пам'ятників, створення символічних могил, відкриття „жалібних куточків". Окремі розрізнені акції української діаспори, що привертали увагу до історії голоду в Україні 1932-33 спостерігаємо в 1950-70-х роках.

Активного й цілеспрямованого характеру набувають акції за кордоном в першій половині 1980-х у ході відзначення 50-річчя Великого голоду. Належний відгук знайшли питання, пов'язані з сумною датою в історії українського народу, в середовищі української діаспори Канади. У зв'язку з відзначенням 50-річчя голоду, представники українських національних організацій з початку 1983 регулярно виступали на сторінках газет, журналів, проводили „слухання", „читання", збори, що супроводжувались церковними службами – панахидами „по жертвах комуністичного режиму в СРСР"

За ініціативи громадян Канади, перш за все українського походження, 23 жовтня 1983 у столиці провінції Альберта Едмонтоні був відкритий перший у світі пам'ятник жертвам голоду в Україні, автором якого бу-

ла монреальський скульптор Людмила Теметя. Дещо пізніше пам'ятник жертвам українському голокосту було споруджено у Вінніпезі.

В рамках заходів зі вшануванням трагічної події в житті українського народу запроваджувався курс з вивчення причин і наслідків голоду в Україні 1932-1933 років. За навчальний посібник зі спецкурсу школярам пропонувалась книга Василя Гришка „Український голокост 1933 року", видана в 1983 коштом української діаспори Канади та США.

Схвально зустріла громадськість Канади проведення з 30 листопада по 4 грудня 1984 в Торонто Світового конгресу вільних українців. Незважаючи на „суворе попередження" радянського посольства Міністерству закордонних справ Канади „про недопустимість підтримки нацистських недобитків", а тим паче виступу перед ними відомих політичних діячів, на Конгресі з великою промовою виступив лідер прогресивно-консервативної партії Брайан Малруні, який зазначив про навмисне знищення мільйонів українців під час штучного голоду в 1932-1933 роках.

Аналогічні акції української діаспори, що привертали увагу міжнародної громадськості до нагальних проблем своєї історичної Батьківщини, проводились і в інших містах Канади. - Док. № 58.

67 *Колосова Катерина Антоновна* (1920 р.н.) – партійний і громадський діяч. Народилась у Києві в сім'ї робітника. Після закінчення в 1940 Київського учительського інституту була направлена ЦК ЛКСМУ до Львова комсоргом ЦК ВЛКСМ середньої школи № 121. В роки Другої світової війни заступник директора дитячого будинку у м. Караганді (1942-1943), інструктор молодіжного радіомовлення при відділі пропаганди і агітації ЦК ЛКСМУ в Москві, Харкові та Києві (1943-1944). 3 травня 1944 по серпень 1946 – секретар Рівненського обкому ЛКСМУ по пропаганді і агітації. Впродовж 1946-1949

інструктор Львівського міськкому Компартії України. В 1950-1955 – заступник завідувача відділом партійних органів ЦК Компартії України, 1955-1963 – завідувач відділом шкіл ЦК Компартії України. Протягом 1963-1967 – голова Правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном. - Док. № 59.

68 *Нікітченко Віталій Федотович (*1908-1992) - партійний діяч УРСР. Народився у м.Севастополі у родині сільського ветеринарного лікаря. Трудову діяльність розпочав у 1926 кочегаром зерносушилки у Мелітополі. У 1931 закінчив Харківський інститут інженерів залізничного транспорту за фахом інженера-механіка. У 1933-1934 – інженер Харківського паровозоремонтного заводу. У 1938-1944 – асистент, доцент Харківського інституту інженерів залізничного транспорту (Харків, Ташкент). З липня 1944 на партійній роботі: заступник секретаря Харківського обкому КП(б)У з транспорту, згодом у 1948 по 1953 – завідувач транспортним відділом ЦК КП(б)У. У 1953-1954 очолював відділ адміністративних і торговельно-фінансових органів ЦК КПУ. З 1954 по 1970 – голова Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР. У липні 1970 переведений до Москви, де очолював Вищу школу КДБ при Раді Міністрів СРСР. Після відставки працював у Києві. -Док. № 62.

69 *Українське національне об'єднання* - найстаріша політична організація націоналістичного крила, заснована УНО мельниківцями в 1932. УНО володіє мережею народних домів, танцювальних ансамблів, хорів в усіх найбільших українських центрах Канади. - Док. № 62.

70 *Антоненко-Давидович Борис Дмитрович* (1899-1984) – прозаїк, поет, публіцист, літературознавець, учасник правозахисного руху в 1960-80-х роках. Народився у с.Засулля у передмісті м.Ромен Полтавської губернії (тепер м.Ромни Сумської області). У 1923 закінчив Київ-

ський інститут народної освіти, почав друкуватися з 1923 року.

Був членом літературних організацій „Аспис", „Ланка" („Марс"). У січні 1935 А.-Д. заарештований, а у вересні 1935 засуджено на 10 років позбавлення волі за звинуваченням в націоналізмі та контрреволюційній діяльності. Покарання відбував при Бамлазі НКВС, після звільнення з ув'язнення в 1947 повернувся в Україну. Працював фельдшером у лікарні с.Білий Рукав на Вінниччині. У липні 1951 на підставі рішення „трійки" А.-Д. було вивезено на довічне заслання до Красноярського краю.

У 1956 р. А.-Д. реабілітовано, після чого він повернувся до Києва. У 1963 побачив світ роман А.-Д. „За ширмою", який став помітним явищем у літературному процесі 1960-х років. Активна громадська позиція А.-Д. його публічні виступи проти рецидивів тиранії та політики русифікації спричинило хвилю цькувань з боку влади та заборону на друк.

У 1992 р. (посмертно) удостоєний Державної премії України ім. Т.Шевченка. - Док. № 62.

[71] *Комуністична партія Канади* заснована на Установчому з'їзді в Гуелфі 31 травня – 1 червня 1921 як нелегальна організація. На представницькому з'їзді у лютому 1922 проголошено про створення легальної партії під назвою Робітнича партія Канади. В 1924 перейменована в Комуністичну партію Канади. На початку Другої світової війни в 1940 разом з іншими прогресивними організаціями заборонена канадським урядом. В серпні 1943 КПК перейменована у Робітничу прогресивну партію (РПП), яка ставить за мету побудову соціалізму в Канаді. Рішенням XVI з'їзду (жовтень 1959) партія знову прибирає назву Комуністична партія Канади. - Док. № 63.

[72] Прийнята XXII з'їздом КПРС (1961) Програма партії, яка поставила завдання зближення та злиття на-

цій у числі своїх основних вимог, спричинила новий етап політики русифікації в національних республіках СРСР, в тому і в Україні.

Мовна політика в галузі освіти являло собою одне з найбільш негативних явищ в контексті загального процесу русифікації. Ряд українських та зарубіжних дослідників пов'язують його, в першу чергу з відомим Законом „Про зміцнення школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти в країні" Проте подібні твердження не відповідають реальній дійсності. Процес русифікації шкільної освіти в Україні розпочався в 1930-х і активно продовжувався протягом 1950-х років. Реалії цього процесу ілюструє інформація міністра освіти УРСР І.Білодіда, який повідомляв ЦК КПУ про те, що тенденція до скорочення шкіл з українською мовою викладання має стійкий характер. Якщо в 1952-53 навчальному році українською і російською мовами навчання були охоплені 78,6% та 29,5% то в 1959-60 році цей показник становив відповідно 71,6% і 27,5%.

Нерівноправне становище української школи значною мірою закріпив згадуваний вище документ „Про зміцнення школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в країні", в якому батькам надавалося право самим вирішувати в школу з якою мовою навчання віддавати своїх дітей. Притримуючись політики „злиття націй", офіційна влада у 1970-80-х продовжувала стимулювати процес русифікації української школи. Нерівноправне становище української школи значною мірою закріпила постанова ЦК КПРС від 31 червня 1978 „Про подальше вдосконалення вивчення й викладання російської мови в союзних республіках", що визначала виділення додаткових асигнувань на підготовку підручників і програм з російської мови та літератури у школах, технікумах, вищих учбових закладах, збільшення годин на її викладання, створення нових періодичних видань. Закріплення пріоритетності російської мови, розширення сфери її вжитку мала на меті й постанова ЦК КПРС і Ра-

ди Міністрів СРСР від 26 травня 1983 „Про подальші заходи по вивченню російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік" Нею було передбачено збільшення з 1984 вчителям підготовчих та 1 – 3 класів, що ведуть навчання російською мовою, вчителям російської мови та літератури IV-XI класів та шкіл-інтернатів всіх типів та найменувань, професійних та середньо спеціальних учбових закладів з національною мовою навчання, розташованих в сільській місцевості, селищах міського типу посадових окладів на 15%. Це матеріальне заохочення також було націлене на витіснення української мови з сільських, селищних шкіл, де вона посідала належне місце.

У результаті цілеспрямованої урядової національномовної політики в 1986-87 навчальному році, в порівняно з 1955-56 питома вага учнів у школах з українською мовою зменшилась з 72,8% до 40%. Лише 24% дітей, охоплених дошкільною формою виховання, відвідувало дитячі садки і групи з українською мовою. Наприкінці 1980-х років 700 тисяч українців Криму не мали жодної власної школи.

Штучне звуження сфери вжитку української мови впродовж другої половини 1950-х – 1980-ті спостерігалося також у видавничій сфері, засобах масової інформації, кінематографії, концертно-театральній діяльності. Док. № 63.

[73] *Шелест Петро Юхимович* (1908-1996) – український партійний і радянський діяч. Народився у с. Андріївці Балаклійського району Харківської області, у селянській родині. Трудову діяльність розпочав у 1923 робітником – ремонтником на залізничній станції Основа на Харківщині. У 1935 закінчив Маріупольський металургійний інститут. Згодом працював на заводах Маріуполя і Харкова.

З 1940 на партійній роботі: з 1940 – секретар Харківського міськкому КП(б)У. В період Другої світової вій-

ни завідувач відділом оборонної промисловості Челябінського обкому партії, парторг ЦК ВКП(б) на заводах Саратова. У 1954 обраний другим секретарем Київського міськкому КП України. У 1957-1962 – перший секретар Київського обкому, у 1963-1972 – перший секретар ЦК Компартії України.

Роки перебування на посаді першого секретаря ЦК КПУ П.Шелеста позначені найвищим піднесенням автономного курсу українського керівництва.

Незважаючи на наступ московських консерваторів, посилення реакції в усіх сферах життя, після приходу до влади у жовтні 1964 Леоніда Брежнєва, П.Шелест намагався відстоювати економічні інтереси України перед центром, зокрема в збереженні вугільної промисловості Донбасу, поблажливо ставився до українського національно-культурного відродження. В умовах суцільної політики русифікації вагомими були його виступи, спрямовані на підвищення статусу української мови на V з'їзді письменників України (листопад 1966), перед студентами Київського університету у 1968. Розуміння і схвалення у П.Шелеста знайшла ініціатива української інтелігенції по увічненню пам'ятних місць, пов'язаних з історією запорозького козацтва. На президії ЦК Компартії України, 31 серпня 1965, перший секретар не лише підтримав висунуті пропозиції громадськості, а й висловив сподівання, що внаслідок проведення наполегливої роботи буде створений величний козацький меморіал на острові Хортиця. Прийнята з цього приводу постанова ЦК КПУ оголошувала острів Хортиця в м. Запоріжжі державним історико-культурним заповідником.

Проукраїнський курс керівника республіканської партійної організації знайшов своє відображення і в авторській книзі „Україно наша радянська", що побачила світ у 1970.

На перший погляд відверто ідеологічно-пропагадистська праця П.Шелеста наочно демонструвала увагу республіканської партійно-державної еліти до соціально-

економічних проблем України, зацікавлення її історією та культурою. Іноді П.Шелест виступав на захист окремих українських діячів культури, що піддавалися ідеологічним гонінням, зокрема І.Дзюби, І.Світличного. 1968 року перший секретар ЦК КПУ не дозволив розгорнути широкомасштабну акцію цькування автора роману „Собор" О.Гончара.

Водночас П.Шелест залишався типовим виразником радянської командно-адміністративної системи. Саме за часи його керівництва республікою в серпні-вересні 1965 та січні-квітні 1972 відбулися масові каральні операції, спрямовані проти українського національного руху. У серпні 1968 П.Шелест виступив одним з ініціаторів придушення „Празької весни", яка на його думку, сприяла поширенню антирадянських настроїв в Україні.

Проведення автономістського курсу П.Шелестом було не до вподоби союзному керівництву. В травні 1972 Шелеста відкликали до Москви де він обійняв посаду одного з заступників Голови Ради Міністрів СРСР. Незабаром на пленумі ЦК КПУ (травень 1972) П.Шелеста заочно увільнено з поста першого секретаря. Мотивами відставки Шелеста називалась надмірна самостійність у вирішенні питань, „містництво та прояви націоналізму" У квітні 1973, з метою остаточної дискредитації П.Шелеста як політика, була інспірована кампанія проти його книги „Україно наша радянська" Політбюро ЦК КПУ розгледіло, що книга з ряду важливих принципових питань відходить від партійних позицій, в ній не дається чіткого класового аналізу і оцінки окремих історичних явищ, ідеалізується українське козацтво і Запорізька Січ. Видана тиражем 100 тисяч екземплярів книга була вилучена з продажу і бібліотек. У квітні 1973 Шелест виведений зі складу Політбюро ЦК КПРС „за станом здоров'я" і відправлений на пенсію. - Док. № 63.

74 *Смаль-Стоцький Степан* (1959-1938) громадський та і культурний діяч, учений-філолог, педагог. На-

родився у с.Немилові (тепер Радехівського р-ну Львівської обл.) у селянській родині. У 1882 закінчив Чернівецький університет. У 1885 здобув ступінь доктора філології у Віденському університеті. У 1885-1918 – професор Чернівецького університету. Один з лідерів українського національного руху в Буковині. З 1892 по 1897 – співредактор газети „Буковина" та редактор газети „Руська рада" у 1893 за ініціативи Смаль-Стоцького запроваджено фонетичний правопис у середніх школах Буковини. В 1911-1918 – посол до буковинського сейму.

В роки Першої світової війни співпрацював з Союзом визволення України, проводив культурну роботу серед українських військовополонених російської армії, був головою Бойової управи Січових стрільців (1917). З 1919 – посол Західно-Української Народної Республіки у Празі. У 1921-1938 – очолював філософський факультет в Українському вільному університеті в Празі. В 1931-38 – голова Музею визвольної боротьби, перший голова Української Могилянсько-Мазепинської академії наук. Помер у Празі. Похований у Кракові.

Автор численних мовознавчих, літературознавчих та публіцистичних праць. Серед них: "Буковинська Русь" (1897); "Т.Шевченко. Інтерпретації" (1934-1936). - Док. № 64.

75 *Оснач Василь* (1930-2002) – дипломат, мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу. У 1954 закінчив Київський державний університет ім.Т.Г.Шевченка. З 1958 на партійній роботі. У 1958-62 працював на відповідальних посадах у м.Маріуполі Донецької області, 1962-73 у міжнародному відділі ЦК КПУ. У 1973-78 заступник міністра закордонних справ УРСР. Згодом у 1978-92 – голова президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами. - Док. № 65.

76 *Гнатюк Дмитро Михайлович* (1925 р.н.) – україн-

ський співак (баритон), режисер, народний артист України (1999). Народився у с.Новосілка Чернівецької області. По завершенню навчання у 1951 у Київській консерваторії (клас І.Паторжинського), соліст Київського театру опери та балету ім.Т.Шевченка. У 1975 закінчив Київський театральний інститут. У 1979-80 Г. директор, а з 1988 – головний режисер Київського театру опери та балету (тепер Національна опера України). У 1985 Г. удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці. З 1987 – професор Київської консерваторії (тепер Національна музична академія). 3 березня 1998 – народний депутат України. Лауреат Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка (1973). Нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого V ст. (2000). Партії: Султан („Запорожець за Дунаєм", С.Гулака-Артемовського), Остап, Микола та Еней („Тарас Бульба", „Наталка Полтавка", „Енеїда" М.Лисенка). -Док. № 65.

77 *Гуляєв Юрій Олександрович* (1930-1986) – російський і український співак (баритон). Народився у Тюмені. У 1954 закінчив Уральську консерваторію (Свердловськ). У 1956-60 соліст Донецького, 1960-1974 Київського театрів опери та балету. У 1968 Г. присуджено звання народного артиста СРСР. З 1974 співак Великого театру.

Виконавець партій Султана („Запорожець за Дунаєм" С.Гулака-Артемовського), Роберта („Іоаланта" П.Чайковського), Фігаро („Севільський цирульник" Россіні). -Док. № 65.

78 *Мартиненко Володимир Никифорович* (1923-1988) – дипломат, кандидат історичних наук. Мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла України. З 1965 на дипломатичній роботі: у 1965-68 – співробітник Посольства СРСР в Канаді; у 1968-73 – заступник міністра закордонних справ УРСР; в 1973-79 – постійний представник УРСР при ООН; у 1979-80 – заступник міністра закор-

донних справ УРСР. Протягом 1980-84 обіймав посаду міністра закордонних справ УРСР. З 1984 у відставці. - Док. № 67.

[79] *Комяхов Василь Григорович* (1911-1966) – партійний і державний діяч УРСР. Народився у м.Слов'янськ Донецької області в робітничій сім'ї. В 1936 закінчив Одеський сільськогосподарський інститут. У 1949-1953 – голова Кіровоградського облвиконкому. В 1953-55 – перший секретар Сумського, в 1955-1961 - Кримського, в 1961-62 – Полтавського обкомів партії. В 1962 обраний секретарем ЦК Компартії України. - Док. № 67.

[80] *„Супутник"* – бюро міжнародного молодіжного туризму, радянська молодіжна туристична організація. Створено в 1958 році. „С" організовував групові туристичні поїздки іноземної молоді в СРСР і радянської молоді за кордон. Нині "Супутник" - акціонерне товариство. - Док. № 67.

[81] *Скаба Андрій Данилович* (1905-1986) – український історик, академік АН України, партійний та державний діяч. Народився у с.Хорішках Кобеляцького повіту Полтавської губернії. По завершенню 1934 історико-економічного факультету Харківського університету працював у ньому старшим викладачем. З березня 1940 – завідувач кафедрою нової історії у Львівському університеті. У роки Другої світової війни командував артилерійською батареєю. Після демобілізації у 1946 – директор Центрального архіву Жовтневої революції і соціалістичного будівництва у Харкові. У 1949 захистив кандидатську дисертацію, згодом очолив обласну газету „Соціалістична Харківщина". З 1951 – на партійній та державній роботі, у 1951-59 працював секретарем Харківського обкому компартії України з ідеологічної роботи; з липня 1959 – міністр вищої освіти УРСР, 1959-1968 – секретар ЦК Компартії України з ідеологічної роботи. З 1968 по

1973 – директор Інституту історії АН УРСР. Помер і похований у Києві. - Док. № 68.

82 *„Думка"* – державна заслужена академічна хорова капела України. Створена в 1920 у Києві як Державна українська мандрівна капела „Думка". Художніми керівниками хорової капели впродовж її існування були М.Городовенко, О.Сорока, П.Муровський, М.Кремко, Є.Савчук. - Док. № 70.

83 *Костенко Ліна Василівна* (1930 р.н.) – українська поетеса, сценарист. Народилася в м.Ржищів Київської області. У 1950 закінчила літературний інститут ім. О.М.Горького в Москві. Автор поетичних збірок, драматичних поем, історичного роману „Маруся Чурай" (1979). В 1981 була висунута на здобуття Шевченківської премії. Однак Шевченківська премія не була присуджена, оскільки в 1970-ті – на початку 1980-х років ідеологічне керівництво республіки продовжувало політику штучного замовчування творчості талановитої української поетеси.

Навіть тоді, коли її неповторна „Маруся Чурай" широко розходилась в „списках", читалась на різноманітних неофіційних літературних вечорах, численні критики продовжували штампувати висновки про недоцільність публікації непересічного літературного твору. Лише в 1987 в умовах "горбачовської перебудови" Л.Костенко було вручено Державну премію УРСР ім. Т.Г.Шевченка. - Док. № 70.

84 *Дзюба Іван Михайлович* (1931 р.н.) – український літературознавець, учасник правозахисного руху в Україні в 1960-70-х роках. Народився у с.Миколаївка Донецької області. У 1953 закінчив Донецький педагогічний інститут, згодом аспірантуру Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка Академії наук України. В 1957-71 працював у редакції журналу „Вітчизна", видавництвах „Молодь", „Дніпро" та ін. Член Спілки письменників

України з 1959 (виключений з політичних мотивів 1973, відновлений 1980). У 1972 заарештований і засуджений за „антирадянську діяльність", 1973 звільнений, 1990 реабілітований.

У 1982-89 на творчій роботі. З 1989 працює в Інституті літератури НАН України. В 1991 присуджено Державну премію України ім. Т.Г.Шевченка. В 1992-1994 – міністр культури України. З 1997 – академік – секретар Відділення НАН України. З липня 1999 голова Комітету з Національної премії України ім. Т.Г.Шевченка. Редактор журналу „Сучасність" Автор 20 книжок з проблем літературно-художнього розвитку української культури та культур інших народів у тому числі „Інтернаціоналізм чи русифікація?" (1965) , - найвизначнішої пам'ятки українського самвидаву 1960-80-х років, яка вийшла на Заході українською, французькою, італійською та китайською мовами. - Док. № 70.

[85] *Каштан Вільям* (1909 -2002) – діяч комуністичного і робітничого руху в Канаді. В 1965-1988 - генеральний секретар КПК. З 1988 – голова Компартії Канади. - Док. № 71.

[86] *Бак Тім* (1891 - 1973) – діяч комуністичного та робітничого руху Канади. Народився у Великій Британії. В 1910 емігрував до Канади. Протягом 1910-1920 працював слюсарем, робітником залізничних майстерень в містах США та Канади. В 1921-1929 – секретар Ліги профспілкової єдності Канади. Один з організаторів Комуністичної партії Канади. В 1929-1962 – генеральний секретар, з січня 1962 голова Комуністичної партії Канади. - Док. № 71.

[87] Гостру критику з боку представників української інтелігенції викликав новий шкільний закон, опублікований для обговорення наприкінці 1958 року, який надавав право батькам вибирати своїм дітям мову навчання. Проти такого прихованого елементу русифікації висту-

пили письменники М.Рильський і М.Бажан, які у листі, опублікованому в газеті „Правда" від 22 грудня 1958 зазначали: „...єдино правильним розв'язанням питання про вивчення мов у середній школі є рішення (якщо говорити, зокрема, про школи Української РСР) про обов'язкове і рівноправне вивчення і української, і російської мов у всіх школах УРСР". Думки про обов'язкове і рівноправне вивчення української мови у всіх школах УРСР не знайшли своєї підтримки на союзному і республіканському рівнях. Всупереч громадській думці право добровільності вибору мов було закріплено Верховною Радою у квітні 1959 у статті дев'ятій Закону „Про зміцнення зв'язку школи із життям і подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР" Рішення вищого законодавчого органу УРСР послабило позиції національної мови в республіці, відкрило шляхи для русифікаторських тенденцій в освітянській сфері і одночасно посилило громадський рух на захист історичних та духовних цінностей українського народу. -Док. № 78.

88 *Білоколос Дмитро* (1912-1993) – дипломат, кандидат філософських наук, мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР. У 1936 закінчив Харківський державний університет, а у 1955 Академію суспільних наук при ЦК КПРС. Протягом 1957-1966 на партійній роботі: у 1957-1962 та у 1963 – секретар Донецького обкому КПУ; 1963-1964 – секретар Донецького промислового обкому КПУ. У 1966-70- обіймав посаду міністра закордонних справ України. У 1970-76 – посол СРСР у Замбії та Ботсвані. - Док. № 79.

89 Публікація звіту про поїздку делегації Комуністичної партії Канади в Україну протягом березня – травня 1967 року, в якому наводились численні порушення національних прав корінного населення, непоодинокі випадки переслідування інакодумців, в канадській пресі під тиском ЦК КПРС затягнулася на півроку. Навіть у ке-

рівництві Комуністичної партії Канади не було єдності щодо можливості публікації звіту про поїздку в Україну. Одна частина членів КПК вважала за необхідне оприлюднити наявні факти про „порушення демократичних прав" в Україні, виступала категорично проти появи партійного документу в засобах масової інформації, так як це призведе до розколу партії, загострення відносин з Комуністичною Партією Радянського Союзу. Після тривалих дискусій офіційний звіт таки був надрукований 1 січня 1968 в газеті ТОУК „Життя і слово", а також у першому числі бюлетеня Компартії Канади „Viewpoint" за цей же рік. В Україні звіт КПК був опублікований лише у 1990 в журналі „Дніпро". Інформація про становище в Україні викликала гарячу полеміку в середовищі української діаспори. Газета „Оттава жорнал" відзначала, що „вперше за 47 років свого існування Комуністична партія Канади кинула виклик Кремлю і звинуватила його у політиці русифікації, довела до відома світової громадськості і пропозицію, яка нікого не могла залишити байдужою." (ЦДАГО України. – Ф.1, оп.25, спр.159. – Арк. 17). - Док. № 83.

90 *Кавун Василь Миколайович* (1928 р.н.) – партійний і державний діяч. Народився у с.Кобринове Тальнівського району Черкаської області. Після завершення навчання в Уманському сільськогосподарському інституті (1953) працював агрономом, головою колгоспу у Вінницькій області.

У 1967 брав участь у Всесвітній виставці в Монреалі. В 1976-1978 – голова виконкому Вінницької області і Ради народних депутатів, наприкінці 70-початок 1980-х років перший секретар Житомирського обкому КПУ Док. № 84.

91 *Масол Віталій Андрійович* (1928 р.н.) – державний діяч. Народився в с.Олишівка Чернігівського району Чернігівської області в сім'ї вчителів. У 1951 закінчив

механічний факультет Київського політехнічного інституту. Трудову кар'єру розпочав на Новокраматорському машинобудівному заводі, де працював помічником майстра, майстром, завідувачем бюро технологічних розробок, начальником цеху, директором заводу. У 1971 – генеральний директор виробничого об'єднання краматорських заводів важкого машинобудування. У 1977-79 – перший заступник голови Державного планового комітету УРСР. У 1979-1987 – заступник Голови Ради Міністрів та голова Державного планового комітету УРСР. У 1987-1990 обіймав посаду Голови Ради Міністрів УРСР. У 1990-1994 – на пенсії. У 1994-1995 – прем'єр-міністр України. З 1997 – член Вищої економічної ради Президента України. - Док. № 84.

92 *Пірсон Лестер Боулс* (1897-1972) – канадський державний діяч і дипломат. Народився в Торонто (провінція Онтаріо) в сім'ї священика ірландського походження. У 16-річному віці вступив до Вікторія – коледж університету Торонто. В період Першої світової війни, призупинив навчання і записався добровольцем в канадську армію. Службу проходив у Єгипті, згодом на Балканах. Повернувшись в Канаду, продовжив навчання в університеті Торонто. В 1919 П. отримав диплом бакалавра по історії. В 1925 захистив магістерську дисертацію в Оксфорді. З 1928 в Міністерстві закордонних справ Канади. В 1944-1946 – посол Канади в США. П. один з ініціаторів створення Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Перебуваючи на посаді державного секретаря по закордонним справам Канади підписав Північноатлантичний пакт 1948, очолював делегацію Канади в НАТО до 1957 року, одночасно в 1951-1952 – голова Ради НАТО.

У 1948 - 1956 П. очолював постійну місію Канади в ООН, а в 1952-1953 був Президентом Генеральної асамблеї. В період арабо-ізраїльської війни 1956 виступив ініціатором створення миротворчих сил ООН, що

сприяло завершенню збройного конфлікту на Близькому Сході. За вагомий внесок у подоланні Суецької кризи П. у 1957 удостоєний Нобелівської премії миру. З поразкою ліберальної партії по виборах 1957 П. залишає посаду міністра закордонних справ. На черговому з'їзді ліберальної партії в 1958 П. обрано новим партійним лідером. В 1963-1968 прем'єр-міністр Канади. Після відставки працював в Карлтонському університеті, очолював комісію Світового банку міжнародного розвитку. - Док. № 84.

93 Світовий конгрес вільних українців – найвища координаційна громадська надбудова української діаспори українців. Ініціатором створення надпартійної і надконфесійної української структури типу передпарламенту у 1961 виступив А.Мельник. 17-19 листопада 1967 у Нью-Йорку відбувся перший Конгрес СКВУ, який зібрав понад тисячу делегатів із Австралії, Аргентини, Бельгії, Канади, Люксембургу, Італії, Нідерландів, Німеччини, США, Франції, Чилі, Швейцарії. До складу СКВУ увійшло понад 150 організацій. Серед них Координаційний Комітет українських організацій Бразилії, Союз українських організацій Австралії, Український конгресовий комітет США, Комітет українців Канади, Українська центральна репрезентація Аргентини та ін. Основна діяльність СКВУ була спрямована на об'єднання зусиль українців діаспори для допомоги українському народові у боротьбі за незалежність, збереження етнічної та духовної самобутності еміграції.

Конгреси СКВУ відбуваються один раз на п'ять років. У період між конгресовими засіданнями організаційну роботу здійснює секретаріат, штаб-квартира якого знаходиться в Торонто. Після проголошення незалежної України СКВУ змінив назву на СКУ - Світовий конгрес українців. Нині СКУ об'єднує найбільші організації з 30 країн світу. Президентом СКУ є Аскольд Лозинський (США). -Док. № 85.

[94] Український конгресовий комітет Америки – громадська організація, створена рядом найстаріших українських страхових організацій у 1940 у Вашингтоні з метою об'єднання всіх українських осередків, політичних партій, різних установ для налагодження культурного співробітництва своїх членів у середовищі української діаспори у США.

Згодом УККА виступав як представник усієї американської української етнічної групи перед урядом США. У 1980 УККА зазнав розколу: організації, що дотримувались крайньо правих поглядів, залишилися в УККА, решта більш помірковані утворили "Комітет для правопорядку в УККА", який невдовзі змінив назву на "Українсько-американську координаційну раду" (УАКР). – Док. № 86.

[95] *Пан-Американська Українська Конференція (ПАУК)* – політична представницька організація українців Північної та Південної Америки. Заснована у 1947 у Нью-Йорку представниками Комітету українців Канади, Товариства Прихильників Української культури в Бразилії, Українського Конгресового Комітету Америки та ін. Метою організації є об'єднання та координація зусиль для допомоги Україні. Місцем перебування президії ПАУК обрано Вінніпег, Нью-Йорк. Головою з часу заснування був о.В.Кушнір. За ініціативи ПАУК у листопаді 1967 відбувся перший Світовий конгрес вільних українців. - Док. № 86.

[96] *„Український голос"* – тижневик, що виходить з 1910 у Вінніпезі як видання Української видавничої спілки „Тризуб" З 1927 – орган Союзу Українських самостійників. Редакторами видання були о.В.Кудрик (до 1920), М.Стечишин (1921-1947), І.Сирник (1947-74). Тижневик пропагував програму самостійності України, друкував матеріали, присвячені українському правозахисному рухові в Україні. – Док. № 86.

[97] *Діфенбейкер Джон Джордж* (1895-1979) – канад-

ський державний діяч. Народився у Трей-Кауті (провінція Онтаріо). В 1915 закінчив Саскачеванський університет. В роки Першої світової війни служив лейтенантом у складі канадських експедиційних сил. Після поранення в 1917 повернувся в Канаду де зайнявся адвокатською практикою в Саскачевані. В 1937-1940 лідер консервативної партії Саскачевана. В 1958-1967 – прем'єр-міністр Канади. Після відставки з поста прем'єр-міністра до кінця життя залишався членом палати общин. Помер в Оттаві. -Док. № 86.

98 *"Новий шлях"* - орган Українського Національного Об'єднання Канади. Виходить з 1930 в Едмонтоні, у Саскатуні, а з 1942 у Вінніпегу (1944-47 двічі на тиждень). Засновником і довголітнім редактором видання у 1930-1964 роках був М.Погорецький. - Док. № 86.

99 *"Канадійський Фермер"* - найстаріша українська газета в Канаді. Заснована в 1903 у Вінніпегу Ліберальною партією Канади. Тривалий час газету редагували І.Негрич, О.Мегос, А.Новак, О.Гиковий. - Док. № 86.

100 *Букін Сергій Олексійович* (1924 р.н.) – дипломат, мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла. З 1951 та дипломатичній службі. В 1952-57 та в 1959-62 – співробітник Посольства СРСР в Канаді. В 1966-1970 – радник Посольства СРСР в Канаді. Протягом 1970-79 на відповідальних посадах в Міністерстві закордонних справ СРСР. З 1979 – посол СРСР в Уганді. - Док. № 87.

101 З 24 серпня по 4 вересня 1965 з метою протидії "проведенню антирадянської агітації та пропаганди", "нелегальному розповсюдженню самвидаву" органами КДБ УРСР у Києві, Львові, Одесі, Івано-Франківську, Тернополі, Луцьку, Феодосії було затримано 24 особи. Жертвами політичних репресій стали літературний критик І.Світличний, інженери О.Мартиненко та І.Русин,

науковець М.Гринь, викладачі Львівського університету М.Осадчий та М.Косів, науковець-психолог М.Горинь, його брат, мистецтвознавець Б.Горинь, художник П.Заливаха. Згодом кримінальні справи на 19 представників дисидентського руху було доведено до суду. Інших "за браком доказів", чи то інших причин було звільнено від покарання. Після восьми місячного перебування в слідчому ізоляторі КДБ було звільнено І.Світличного, дещо раніше М.Косіва, Г.Садовську, В.Іванишина. - Док. № 90.

102 *Ляшко Олександр Павлович* (1915-2002) – партійний і громадський діяч УРСР. Народився на станції Родакове Луганської області в родині робітника-залізничника. Трудову діяльність розпочав у 1930 учнем слюсаря-інструментальника в Родаківському залізничному депо Північно-Донецької залізниці. У 1937 вступив до Донецького індустріального інституту, де навчався до липня 1941 року. В серпні 1941 зарахований курсантом 2-го Харківського танкового училища, в складі якого брав участь в обороні Харкова від фашистських окупантів. З жовтня 1942 по березень 1943 років в якості командира танкового взводу брав участь у боях на Закавказькому і Північно-Кавказькому фронтах. В липні 1943 Л. був відряджений викладачем артилерії до м.Самарканд. Після завершення Другої світової війни в 1945 працював на Новокраматорському машинобудівному заводі. З 1947 заступник начальника цеху, заступник директора, парторг ЦК ВКП(б) на заводі. В 1952-1954 – перший секретар Краматорського міськкому Компартії України, згодом у 1954- 1963 – секретар, другий секретар (1957), перший секретар (1960) Донецького обкому КПУ. З липня 1963 працював у ЦК Компартії України. У 1969-1972 – Голова Президії Верховної Ради УРСР. З червня 1972 по липень 1987 – Голова Ради Міністрів УРСР.

У травні 1986 очолював Республіканську урядову комісію з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції. З виходом на пенсію працював

головою Комісії Політбюро ЦК Компартії України по додатковому вивченню матеріалів, пов'язаних з політичними репресіями в 1930-1940-х роках та на початку 1950-х років.

Автор трьох книг спогадів: "Путь выжывания", "Путь в номенклатуру" (1997), "На ступенях власти" (2001). - Док. № 91.

103 *Чорновіл Вячеслав Максимович* (1937-1999) – відомий український правозахисник, громадсько-політичний діяч. Народився в с.Єрки Звенигородського району Черкаської області. Після закінчення факультету журналістики Київського університету ім.Т.Г.Шевченка в 1960 отримав призначення на Львівську телевізійну студію, де, крім основної роботи, виконував обов'язки секретаря комсомольської організації студії, члена районного і Львівського обласного комітетів ЛКСМУ. В 1963-1965 працював штатним секретарем комітету комсомолу Головного управління будівництва Київської ГЕС, завідувачем відділу газети „Молода гвардія" У середині 60-х років стає одним з активних учасників руху шістдесятників. Належав до Клубу творчої молоді „Сучасник" в Києві. У 1965 під час прем'єри фільму „Тіні забутих предків" у кінотеатрі „Україна" Чорновіл, разом з І.Дзюбою, В.Стусом, Ю.Бадзьо взяв участь в демонстрації протесту проти політичних репресій в Україні. Позбавлений роботи за відмову давати свідчення на політичному процесі над діячами культури, що відбувся 1966 року у Львові. Записи, зроблені В.Чорноволом під час судового засідання, стали основою книг „Правосуддя чи рецидиви терору?" (1966) та „Лихо з розуму" („Портрети двадцяти „злочинців") (1967) (опубліковані на Заході), в яких він намагався розкрити зловісний механізм політичних репресій другої половини 60-х років, розповісти про долю своїх товаришів, які за свої непересічні погляди опинилися у в'язницях і таборах. Впродовж 1966-67 працював інспектором реклами Київкниготоргу, інструктором у

Львівському відділенні Товариства охорони пам'яток. Заарештований у серпні 1967 "за наклепницьку діяльність на радянський суспільний лад" і засуджений на 3 роки ув'язнення (термін наполовину скорочений за амністією). У лютому 1969 звільнений. Повернувся до Львова. Працював не за фахом: спостерігач метеостанції в Карпатах, прийомоздатчиком вантажів на ст.Скнилів Львівської залізниці. З початку 1970 заснував видання нелегального суспільно-політичного часопису „Український вісник" В кінці 1971 Чорновіл виступив ініціатором створення однієї з перших легальних правозахисних організацій в Україні - „Громадського комітету на захист Ніни Строкатової" У січні 1972 вдруге заарештований і засуджений „за антирадянську агітацію і пропаганду" на 6 років ув'язнення і 3 роки заслання. Перебуваючи у Мордовських політичних таборах, у травні 1979, став членом Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод. Під час заслання в Якутії в квітні 1980 знову заарештований і засуджений за сфабрикованим звинуваченням (спроба згвалтування) на 5 років ув'язнення. 1983 звільнений достроково за протестом прокурора Якутії. З 1985 – кочегар Львівського міськрембудтресту. З липня 1987 – один з робочих секретарів Української Гельсінської спілки. У серпні 1987 В.Чорновіл разом з братами Горинями поновлює видання „Українського вісника". У березні 1990 обраний народним депутатом Верховної Ради України. У парламенті входив до демократичної опозиції „Народна Рада" З квітня 1990 на посаді голови Львівської обласної ради народних депутатів, яку полишив у 1992 році після обрання співголовою Народного руху України. В грудні 1992 балотувався на посаду Президента України (2-е місце; 7420727 голосів або 23,27%). З лютого 1992 року – заступник голови Комісії з питань гласності та засобів масової інформації Верховної Ради України.

З 1993 – голова Народного руху України. Шеф-редактор газети „Час-Time". З 1994 – президент Міжнародної

пресової фундації ім.В.Симоненка. Лауреат Державної премії ім.Т.Шевченка за 1995 за збірки „Правосуддя чи рецидиви терору?" („Я нічого у вас не прошу"), „Лихо з розуму", книжку „Хроніку таборових буднів", публічні виступи в пресі.

Загинув в автокатастрофі. Похований на Байковому цвинтарі в м.Києві. - Док. № 91.

104 У вересні 1965 року В.Чорновіл серед інших представників української інтелігенції активно протестує проти переслідування учасників дисидентського руху в Україні, а в 1966 році береться за перо, щоб висловити свій погляд на ті негативні процеси, які стверджувались в Україні. Так, народилася праця „Правосуддя чи рецидиви терору?", в якій він намагався розкрити зловісний механізм політичних репресій другої половини 60-х років, показати аморальність правоохоронних органів, зорієнтованих лише на виконання соціального замовлення, розповісти про долю своїх товаришів, які за свої непересічні погляди опинилися у в'язницях і таборах.

Як з'ясувалося, це був лише перший удар, нанесений Чорноволом. Другим, не менш влучним і сильним, стала його книга „Лихо з розуму" (портрети двадцяти „злочинців"), написана і упорядкована на документальних матеріалах в квітні 1967 року.

Читаючи її, кожний допитливий і небайдужий міг переконатися, що радянські владні структури переслідують аж ніяк не купку нікому не потрібних відщепенців, а кидають за грати тих, кого по праву можна віднести до еліти української нації. Автор неповторних живописних полотен Панас Заливаха, повновладний володар слова Михайло Осадчий, упорядник рим української мови, перекладач Шекспіра і Байрона Святослав Караванський, один з організаторів Київської капели бандуристів Ярослав Геврич, літературознавець і мистецтвознавець Богдан Горинь, талановитий психолог-експериментатор Михайло Горинь та інші постають перед читачем через

призму їх багатогранної творчості, подвижницької громадської діяльності.

Кожний рядок, кожний абзац, кожний документ з поданих на сторінки книги – це гнівне звинувачення тим, хто отримавши партійно-державні індульгенції, роками знекровлював Україну, чинив на її землі безжалісний і неправедний суд. Чого, наприклад, вартий опублікований лист дружини Святослава Караванського Ніни Строкатової начальнику табору Королькову, першому секретареві ЦК КПРС Л.Брежнєву, редакції газети „Юманіте" від 26 грудня 1966 в якому вона просила розстріляти свого чоловіка, щоб припинити його багаторічні муки, а також розв'язати таким чином безперервні конфлікти між ним і адміністрацією колонії.

Книга „Лихо з розуму" широко розповсюджувалась як за кордоном, так і в Україні, передавалась в ефір західними радіостанціями, передруковувалась в періодичних закордонних виданнях. Ознайомившись з нею, можна було скласти власну думку про „демократичний характер" першої в світі соціалістичної держави. „До 50-ліття жовтневого перевороту, - відзначали зарубіжні видавці книги „Лихо з розуму", по всьому світі гудуть фанфари „творчих перемог соціалізму", підкріплені легендою десталінізації, ліквідації терору. Але це тільки нове ошуканство, СРСР залишився тюрмою народів. Крик про привернення соціалістичної законності прикриває сваволю поліційних органів, які намагаються задушити всяку думку, бо для тирана найстрашніша власна думка". Важливу обставину підкреслив вже в наші дні один з керівників Львівського „Меморіалу" Є.Гринів, який писав, що значення появи книги В.Чорновола не обмежується тільки її впливом на українську діаспору та широкі кола громадськості Канади, США, Франції. Вона дуже багато важила для молодшого покоління бунтарів у контексті їх становлення як борців за волю України. - Док. № 91.

105 *Караванський Святослав Йосипович* (1920 р.н.) – поет, перекладач, мовознавець, багаторічний політв'язень. Народився у м.Одесі. В роки фашистської окупації навчається на літературному факультеті Одеського університету, де сходиться з нелегальним гуртком української молоді, близької до ОУН. Спільно з однодумцями організовує книгарню української книги „Основи", а виручені кошти передає на потреби української громади. В 1944 переїжджає до Румунії, однак уже в липні того ж року повертається до рідної Одеси. 7 лютого 1945 військовий трибунал Одеської області засудив його до 20 років позбавлення волі. В 1960 підпавши під амністію звільнений з ув'язнення. Працює над головною працею свого життя „Словником українських рим" Публікується в республіканських та місцевих засобах масової інформації. 13 листопада 1965 Караванський знову заарештований. До свого виїзду до США в 1977 перебуває у в'язницях і виправно-трудових таборах Мордовії. - Док. № 91.

106 *Каммарі Михайло Давидович* (1898-1965) – філософ, член-кореспондент АН СРСР (1953). У 1931 закінчив Інститут червоної професури філософії і природознавства. З 1929 викладач філософії у вищих навчальних закладах. В 1954-59 – головний редактор журналу „Вопросы философии" З 1945 старший науковий співробітник Інституту філософії АН СРСР. - Док. № 93.

107 *Мірошниченко Борис Пантелеймонович* (1911 р.н.) - дипломат, доктор економічних наук. Мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР. З 1953 на дипломатичній службі. У 1953-57 – радник Посольства СРСР в Німецькій Демократичній Республіці, одночасно заступник Верховного комісара СРСР в НДР (1953-1955). В 1957-65 - працював в апараті ЦК КПРС. Протягом 1965-68 – ректор Московського державного інституту міжнародних відносин. У 1968-73 – посол СРСР в Канаді. Зго-

дом в 1973-83 – посол СРСР в Кенії. З 1983 у відставці. - Док. № 98.

108 *Кренц Юрій Митрофанович* (1900-1969) – діяч українського прогресивного руху в Канаді. Народився у с.Рачин Горохівського району Волинської області. У 1923 став членом КПЗУ. В 1926 емігрував до Канади, де вступив до товариства Український Робітничо-Фермерський дім. З 1929 – член Компартії Канади. В 1942-1966 – крайовий секретар, згодом член правління Робітничого запомогового товариства. - Док. № 101.

109 Йдеться про пожежу, яка сталася вночі 26 листопада 1968 в Георгіївській церкві Видубицького монастиря, де зберігалися обмінно-резервні фонди Центральної наукової бібліотеки. За свідченням бібліотечних працівників, внаслідок порушення елементарних пожежних норм вогонь знищив лише невелику кількість літератури. Як стверджує історик – джерелознавець, бібліофіл Сергій Білокінь внаслідок пожежі були втрачені матеріали ліквідованого Кабінету єврейської культури АН, рукописний дореволюційний каталог київської гебраїстичної збірки. (Див. Білокінь С. Пожежі Київської публічної бібліотеки АН УРСР 1964 та 1968 років // Пам'ятки України: історія та культура. – 1998. - № 3-4. – С.145-148). - Док. № 109.

110 *Сверстюк Євген Олександрович* (1928 р.н.) – науковець, публіцист, правозахисник. Народився в с.Сільце Волинської області. У 1952 закінчив філологічний факультет Львівського університету. Протягом 1959-60 та 1962-1965 працював старшим науковим співробітником Науково-дослідного інституту психології в Києві. В 1961-1962 – завідувач відділом редакції журналу „Вітчизна", 1965-1972 – відповідальний секретар „Українського ботанічного журналу" В 1972 заарештований за виготовлення й поширення документів самвидаву та за-

суджений до 7 років таборів суворого режиму і 5 років заслання. З 1988 – головний редактор газети „Наша віра"

Лауреат Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка (1995). Лауреат Українського ПЕН - клубу та Української асоціації незалежної творчої інтелігенції. Автор праць з літературознавства, релігієзнавства, психології, збірок поезій.

Широтою і багатоплановістю відзначається публіцистика Євгена Сверстюка, добре знана в широких українських колах в кінці 1960 – початку 1970-х років. В документах КДБ УРСР та його обласних управлінь є чимало свідчень про факти зберігання та розповсюдження статей і памфлетів: „Собор у риштуванні", „З приводу процесу над Погружальським", „Іван Котляревський сміється", „На мамине свято" та інших. Їх провідною темою стала тема історичної амнезії українського народу, внаслідок чого вилучалися цілі пласти національної культури, зображувались у викривленому світлі найбільш яскраві сторінки історії України, діяльність її політичних та державних діячів, культивувалися бездуховність і безкультур'я. - Док. № 109.

111 У своїй праці „Інтернаціоналізм чи русифікація?" критик і літературознавець, член Спілки письменників України Іван Дзюба, спираючись на роботи К.Маркса, Ф.Енгельса, В.Леніна, документи Комуністичної партії 1920-30-х років, відкриті статистичні матеріали, свідчення періодичної преси, намагався довести, що причини всіх негараздів, які переживає Україна, у великодержавницько-шовіністичній ревізії ленінської національної політики.

Не приховуючи власних поглядів, І.Дзюба вважав за доцільне з перших рук ознайомити з результатами своєї роботи вищих посадових осіб СРСР та УРСР. В грудні 1965 разом з відповідним листом праця "Інтернаціоналізм чи русифікація?" була надіслана першому секретареві ЦК КПУ П.Ю.Шелесту, Голові Ради Міністрів УРСР В.В.Щербицькому. Подібний крок повинен був

послужити приводом до серйозної та зацікавленої дискусії. Однак, єдиною можливою відповіддю з боку ЦК КПРС та ЦК КПУ стало здійснення спеціально розроблених заходів, спрямованих на дискредитацію як самої праці, так її автора. Вже 13 січня 1966 р. ЦК Компартії України була проведена нарада, в якій брали участь українські письменники, викладачі вузів, Вищої партійної школи, керівники науково-дослідних установ, працівники апаратів ЦК КПУ (О.Гончар, М.Бажан, І.Назаренко, А.Чеканюк, А.Скаба, К.Дубина, М.Шамота, Л.Новиченко, Г.Шевель, Ю.Кондуфор). Її наслідком стало формування представницької комісії, яка мала до 25 січня 1966 підготувати обгрунтований документ, що викривав би і спростовував працю „Інтернаціоналізм чи русифікація?"

В 1969 з метою спростування тверджень І.М.Дзюби була видана і поширена в Україні та за кордоном колективна брошура „Що і як обстоює Іван Дзюба?" під вигаданим псевдонімом Богдан Стенчук. У планах ідеологічного апарату ЦК КПУ було видання брошури „Що і як обстоює Іван Дзюба?" англійською мовою. Делегація ТОУК, що перебувала у жовтні 1969 р. в Києві, не підтримала цієї ідеї.

На думку членів делегації В.Гарасима, А.Білецького, П.Кравчука, видання праці під псевдонімом „Богдан Стенчук" (досить двозначним в англійській транскрипції), хиткою і сумнівною контраргументацією на висловлювання І.Дзюби, задовгим переліком книжок, статей, авторефератів дисертацій наприкінці брошури є не доцільною для ознайомлення англомовних читачів. Проте точкою зору представників ТОУК було проігноровано. На англомовне видання відверто пропагандистської роботи міфічного Богдана Стенчука погодився секретар ЦК Комуністичної партії Канади У.Каштан (ЦДАГО України. – Ф.1, оп.25, спр.259. – Арк. 73-77). - Док. № 109.

112 *Ліпатов Валентин* (1930 р.н.) – дипломат, має ранг Надзвичайного і Повноважного Посла України. У 1954

закінчив Київський університет. У 1954-61 – працював заступником директора училища водного транспорту. З 1962 на дипломатичній роботі. У 1968-72 – перший секретар Посольства СРСР в Канаді. У 1977-73 – перебував на посаді начальника відділу МЗС України. У 1977-85 – заступник Постійного представника України при ООН. Протягом 1985-96 – заступник міністра закордонних справ України. - Док. № 111.

113 *"Село української культурної спадщини"* – найбільший музей просто неба поблизу м.Едмонтона (провінція Альберта). Заснований у 1971 музей, що ставив за мету "зібрати усі важливі елементи української спадщини, які були в малому сільському поселенні Альберти у період від 1891 до 1920 року, зберегти, реставрувати й відбудувати історичні будинки, зібрати, законсервувати і задокументували історичне приладдя, меблі... заілюструвати ставлення українців до інших етнічних груп подбати про те, щоб відвідувачі могли оцінити внесок українців в культурну мозаїку Альберти". – Док. № 111.

114 Товариство культурного зв'язку з українцями за кордоном (Товариство "Україна") створене в 1960 році. Серед ініціаторів створення громадської організації були Ю.Смолич, М.Рильський, М.Тарновський, художник Т.Жаспар, композитор Л.Ревуцький, історик І.Крип'якевич. Товариство мало за мету допомагати українцям за кордоном налагоджувати зв'язки з Батьківщиною, сприяти розвиткові серед них культурного життя, інформувати про економічну та політичну ситуацію УРСР. В роботі Товариства значну роль відігравали галузеві секції-комісії: літературна, медична, образотворчого мистецтва та молодіжна. - Док. № 114.

115 Головною причиною аварії, що мала місце 13 березня 1961 в Подільському районі міста Києва стали грубі порушення правил виконання протиерозійних ро-

біт і технічного проекту намивання відрогів Бабиного Яру. Недоліки і технічні помилки, допущені в ході спорудження захисних дамб, спричинили селевий потік, що поглинув територію площею майже в 30 гектарів, забрав життя 450 осіб, зруйнував 41 житловий будинок (див. докладніше: Лакизюк В. Друга трагедія Бабиного Яру // Вісник прокуратури. – 1999. - № 2-3). - Док. № 117.

116 *Трюдо П'єр Елліот* (1919-2000) – прем'єр-міністр Канади. Нащадок французьких і шотландських переселенців. Народився в Монреалі сім'ї багатого адвоката. Вивчав право, економіку, політичні науки в Монреальському університеті, Гарварді і Лондонській школі економіки, а також в школі політичних наук в Сорбонні. В 1949 повернувся в Канаду де зайнявся адвокатською практикою, поринув у політичне життя і профспілковий рух Квебека. В 1950 став одним із засновників політичного журналу "Сіте лібр", на сторінках якого виступав з критикою діяльності Квебекського прем'єра М.Дюплессі і франкомовного сепаратизму. В 1961 - ад'ютант – професор права в Монреальському університеті. З 1965 член Ліберальної партії Канади. В 1967 – міністр юстиції в уряді Пірсона. В квітні 1968 Т. було обрано лідером ліберальної партії і прем'єр- міністром країни.

В період перебування Т. 1968-1974; 1980-1984 на високій державній посаді було прийнято закон про офіційні мови Канади (1969), Канадську хартію прав людини (1982).

Автор книг: "Азбестовий страйк (1956); "Федералізм і франко-канадці" (1967); "Шляхи політики" (1970); "Бесіди з канадцями" (1972). В 2000 Т. визнаний канадськими засобами масової інформації самим популярним політиком в країні в XX ст. -Док. № 118.

117 *Китастий Григорій Трохимович* (1907-1984) – український композитор, диригент, бандурист, педагог. В 1930 закінчив Полтавський музичний технікум, згодом

(з 1934) вчився в Київському музичному інституті ім. М.Лисенка. У вересні 1941 в Києві заснував Українську капелу бандуристів ім.Т.Шевченка, з якою в якості керівника концертував на Поділлі, Волині та Німеччині. В 1949 разом з капелою емігрував до США (м.Детройт). Концертував з капелою по містах США, Канади, Європи та Австралії.

Автор хорових творів на слова Т.Шевченка „Гомоніла Україно", „Грай кобзарю", „Поема про Запорізьку Січ" та ін. - Док. № 120.

118 *Ліга визволення України* – суспільно-політична організація в Канаді. Заснована в 1949 з ініціативи Закордонних Частин ОУН (р) з метою сприяти національно-визвольній боротьбі українського народу. Друкований орган – тижневик „Гомін України" Серед фундаторів та активних діячів „ЛВУ": Р.Малащук, Б.Бащук, В.Кліш, М.Кравців, М.Сосновський, В.Макар та інші. - Док. № 129.

119 *Братство українських католиків Канади (БУК)* – організація, що об'єднує навколо себе католицькі парафії і віруючих, створена в грудні 1932 в Саскатуні. Ініціаторами створення БУКа були о. С.Сенчук, Ф.Менчур, М.Білинський, Д.Байда. Головною метою організації на думку її організатора та ідеолога О.С.Семчука є "участь у всіх державних справах Канади, бути чинником не лише співпрацюючим, але також співполучним" у розбудові канадської державності.

Провід БУК-а видавав місячники – "Голос спасителя" в Йоркстоні та згодом "Світло" (Мондер). - Док. № 129.

120 *Шевченко Валентина Семенівна* (1935 р.н.) – державний і громадський діяч. Народилась у м.Кривий Ріг Дніпропетровської області. У 1960 закінчила Київський університет. Протягом 1960-1969 на комсомольській та партійній роботі.

У 1969-1972 – заступник міністра освіти України. У

1972-1975 – голова Українського товариства дружби і культурних зв'язків із зарубіжними країнами, з 1975-85 – заступник Голови, а в 1985-1991 – Голова Президії Верховної Ради України. Згодом почесний президент Національного фонду „Україна-дітям" - Док. № 145.

121 *Маланчук Валентин Юхимович* (1928-1982) – партійний діяч. Народився в м.Проскурові (тепер м.Хмельницький) в родині службовця. По закінченню в 1950 навчання в Львівському державному університеті, відразу обійняв посаду секретаря Львівського обкому ЛКСМУ З 1952 р. протягом 12 років працював в апараті Львівського обкому КПУ: інструктором, лектором, помічником секретаря обкому, завідувачем відділом науки і культури. Перебуваючи на посаді секретаря обкому КПУ по ідеології, Маланчук набув слави теоретика і борця з українським буржуазним націоналізмом, який самочинно призупинив на території Львівської області рішення про обов'язкове введення української мови у вищих навчальних закладах. Груба поведінка з місцевою львівською науковою та творчою інтелігенцією, надмірна боротьба з рецидивами українського націоналізму стала причиною усунення Маланчука в 1967 з поста секретаря обкома і переведення його на посаду заступника міністра вищої та середньої спеціальної освіти. В 1972 обраний кандидатом в члени Політбюро ЦК КП України, секретарем ЦК КПУ. Період перебування В.Маланчука на посаді головного ідеолога ЦК КПУ отримав назву „епоха маланчукізму", що характеризувалася новим етапом політичних репресій, жорстким ідеологічним пресингом на творчу інтелігенцію, нищівними руйнаціями в українській національній культурі. В цей час Маланчук був одним з ініціаторів розгортання в Україні кампанії по боротьбі з націонал-комунізмом в 1970-х роках, здійснення заходів, спрямованих на штучне звуження сфери вжитку української мови, дискримінацію Української автокефальної православної церкви, натхненни-

ком перманентних ідеологічних „чисток" в Спілці письменників України, ряді академічних установ республіки. У квітні 1979 звільнений від обов'язків секретаря ЦК КПУ. Останні роки працював завідувачем кафедри КПРС у Київському політехнічному інституті. -Док. № 149.

122 *Мірошниченко Євгенія Семенівна* (1931 р.н.) – українська співачка (лірико-колоритне сопрано), народна артистка України (1960). Народилась у с.Радянське Харківської області. У 1957 закінчила Київську консерваторію (у м.Донець-Тессейр). У 1961 стажувалася в театрі „Ла Скала" у Мілані. Протягом 1957-1990 – солістка Київського театру опери та балету. З 1980- викладач, з 1990 – професор Київської консерваторії (тепер Національної музичної академії України). Лауреат Державної премії України ім.Т.Г.Шевченка (1972).

Партії: Венера („Енеїда" М.Лисенка), Цариця ночі („Чарівна флейта" В.Моцарта), Віолетта („Травіата" Дж.Верді). -Док. № 153.

123 *Яковлєв Олександр Миколайович* (1923 р.н.) – російський державний та громадський діяч, учений і дипломат, академік Російської академії наук (1991). З 1946 на партійній роботі: у 1946-53 на відповідальних посадах у м.Ярославлі, 1953-56 та в 1960-73 в апараті ЦК КПРС. В 1956-60 – аспірант Академії суспільних наук при ЦК КПРС. З 1965 – перший заступник завідувача Відділом пропаганди ЦК КПРС. За нонконформізм у поглядах та вчинках О.Яковлєва у 1973 відправлено послом СРСР у Канаду (1973-83). Згодом в 1983-85 – директор Інституту світової економіки і міжнародних відносин АН СРСР. У 1985 разом з М.Горбачовим виступив одним з ініціаторів перебудови в СРСР. У 1985-86 – завідувач відділом пропаганди, в 1986-90 секретар ЦК КПРС. В 1987-90 член політбюро ЦК КПРС. Критика марксистсько-ленінської ідеології в статтях та книгах О.Яковлєва стала причиною виключення його в 1991 з лав КПРС. З 1993 –

голова Комісії по реабілітації жертв політичних репресій при Президенті Російської Федерації, одночасно в 1993-95 керівник Федеративної служби Росії по телебаченню і радіомовленню.

Автор книг: „Предисловие. Обвал. Послесловие" (1992); „Горькая чаша. Большевизм и реформация России" (1994). - Док. № 159.

124 *Кошиць Олександр Антонович* (1875-1944) – видатний український хоровий диригент і композитор. Народився у с.Ромашки Миронівського району Київської області. Після закінчення в 1901 Київської духовної академії викладав у гімназіях Ставрополя і Тифліса. У 1906-10 проходив курс навчання в музично-драматичній школі М.Лисенка. У 1911-16 –хормейстер, згодом диригент театру М.Садовського, в 1916-17 диригент і головний хормейстер Київської опери. У січні 1919 за дорученням С.Петлюри разом з композитором К.Стеценком організував у Києві Українську Республіканську капелу (з 1920 – Український Республіканський Хор). У березні 1919 капела під керівництвом Кошиця з метою пропаганди національного музичного мистецтва була відряджена українським урядом за кордон. Капела успішно гастролювала в країнах Західної Європи та Америки. З 1924 проживає у США і Канаді де займався хоровим мистецтвом, педагогічною діяльністю. Помер і похований у Вінніпегу (Канада). Док. № 188.

125 *Скофенко Володимир* (1930-1994) - дипломат, мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу. По завершенню навчання в Київському університеті у 1953-62 працював журналістом українського радіо і телебачення. Згодом працював в апараті ЦК КПУ. У 1965-70 – співробітник Секретаріату ЮНЕСКО. У 1975-78 працював першим секретарем Посольства СРСР у Канаді. У 1979-83 на відповідальних посадах в

апараті ЦК КПУ. У 1984 обіймає посаду заступника Постійного Представника УРСР при ООН. У 1987-91 – Постійний Представник УРСР при ЮНЕСКО. - Док. № 191.

126 *Кульчицька Стефанія Василівна* (1912-1989) – український майстер декоративної вишивки. Народилась в с.Чорнокібці Тернопільської області. У 1987 присуджено звання заслуженого майстра народної творчості УРСР. Автор виробів: художньо оформлений одяг – свита „Перлина Гуцульщини" (1974), „Гуцулка Ксеня" (1976), „Полтавчанка" (1976-77), „Маруся Чурай" (1978), рушники, подушки, вишиті сорочки. - Док. № 217.

127 *Шевель Георгій Георгійович* (1919-1989) – партійний та державний діяч, дипломат. Мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР. У 1941 закінчив Харківський університет. З 1944 на партійній роботі: у 1944-46 працював у Львівському обкомі ЛКСМУ, 1946-50 – секретар, 1950-54 – перший секретар ЛКСМУ, 1954-61 – другий секретар Київського міському та секретар Київського обкому КПУ, 1961-70 – завідувач відділом пропаганди і агітації ЦК КПУ. У 1970-80 – обіймав посаду міністра закордонних справ УРСР. Очолював делегації УРСР на багатьох сесіях Генеральної Асамблеї ООН. - Док. № 220.

128 *Бровченко Володимир Якович* (1931 р.н.) – український поет. У 1955 закінчив Одеський технологічний інститут харчової та холодильної промисловості. У 1973-79 – головний редактор журналу „Дніпро". З 1979 – голова правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном. Автор збірок „Шумлять жита" (1956), „Нерозстріляні зорі" (1966), „Найдорожче" (1981), роману у віршах „Як Мамай до Канади їздив" (1904). - Док. № 226.

129 *Лепкий Богдан Сильвестрович* (1872-1941) – український письменник літературознавець, педагог, худож-

ник. У 1895 закінчив Львівський університет. Згодом переїздить у Краків де викладає в Ягеллонському університеті. В роки Першої світової війни учителював у таборах українських військовополонених (Фройштада, Раштодт і Веуляр) на території Австрії. З 1916 переїхав до Кракова, де викладав українську літературу в Ягеллонському університеті. В 1938 був послом польського Сейму.

Літературну творчість Л. розпочав у середині 90-х років XIX ст. У 1901 р. побачила світ збірка поезій „Стрічки" (1901), в 1902 – „Осінь", „Листки падуть" У 1920-х звертається до історичної белетристики. У тетрології „Мазепа" (увійшли повісті „Мотря" (т.1-2), „Не вбивай" (обидві – 1926), „Батурин" (1927), „Полтава" (т.1-2, 1928-1929) правдиво відображено складний і суперечливий період історії України XVII – поч. XVIII ст. - Док. № 230.

130 *Канадський інститут українських студій (КІУС)* виник у 1976 як частина Альбертського університету, головним завданням якої є видання книжок з українознавства. Складовими КІУСУ є самостійні підрозділи: Методичний кабінет української мови і центр українських історичних досліджень імені Петра Лупка. КІУС видає журнал українських студій, здійснює архівну програму, розшукує і опікується українськими архівами у країнах Заходу. Співробітники КІУСу брали активну участь у підготовці та виданні "Енциклопедія України" -Док. № 231.

131 *Лубківський Роман Мар'янович* (1941 р.н.) – письменник, перекладач, педагог, дипломат, професор. У 1963 закінчив Львівський державний університет. У 1965-80 – працював у редакції журналу „Жовтень" Член Спілки письменників України з 1966 року. Автор поетичних збірок, серед них: „Зачаровані олені" (1965), „Рамена" (1969), „Смолоскипи" (1975). У 1980-92 – роках обіймає посаду голови Львівської організації Спілки письменників України. У 1990-92 – народний депутат України, одночасно зас-

тупник голови правління Товариства „Україна" У 1992-93 – Посол України в Чеській і Словацькій Федеративній Республіці, 1993-95 – Надзвичайний і Повноважний Посол України у Чеській Республіці. З 1995 – професор Львівського університету.

Лауреат премії ім.П.Тичини (1979) та Державної премії ім. Т.Г.Шевченко (1992). - Док. № 233.

132 *Глазунов Ілля Сергійович* (1930 р.н.) – російський художник і графік, портретист. Автор циклу полотен, присвячених самобутньому історичному шляху Росії („Містерія XX ст."), „Споконвічна Русь", "Моє життя" Засновник, з 1989 ректор Російської академії живопису, ваяння і зодчества. Автор автобіографічної книги „Росія розп'ята" - Док. № 237.

133 *Наум Наталія Михайлівна* (1933 р.н.) – українська кіноактриса, народна артистка УРСР (1974). У 1958 закінчила Київський театральний інститут (у М.Вернадського). З 1958 – на Київській кіностудії художніх фільмів. Ролі: Марічка („Олекса Довбуш", 1959), Галя („За двома зайцями", 1961), Ядвіга Гусаковська („Сон", 1964), мати („Білий птах з чорною ознакою", 1970). Лауреат Державної премії України ім. О.Довженко (1999). -Док. № 247.

134 *Богаєвський Юрій Вадимович* (1942 р.н.) – дипломат. Має ранг Надзвичайного і Повноважного Посланника України другого класу. У 1969 закінчив Київський педагогічний інститут іноземних мов. З 1973 на дипломатичній роботі: у 1973-78 – аташе, другий, перший секретар відділу преси, помічник Міністра закордонних справ України. 1978-82 – співробітник Секретаріату ООН, 1982-85 – перший секретар відділу міжнародних економічних організацій МЗС України. У 1985-91 – обіймав посаду першого секретаря Посольства СРСР у Канаді. Згодом у 1991-92 перший секретар, радник відділу двосторонніх зв'язків та регіонального співробітництва

МЗС України. У 1992-93 очолював відділ США і Канади МЗС. У 1993 – начальник Управління країн Європи та Америки МЗС України. Згодом працював заступником постійного представника України при ООН. З 2001 - Надзвичайний Повноважний Посол України в Бразилії. - Док. № 252.

135 *Родіонов Олексій Олексійович (1922 р.н.)* – дипломат. Мав ранг Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР. В 1964 – співробітник центрального апарату МЗС СРСР, у 1964-66 – радник – посланник Посольства СРСР в Індії; 1966-68 – посол СРСР в Бірмі. Протягом 1968-71 – перебував на посаді міністра закордонних справ РРФСР. В 1971-74 посол СРСР в Пакистані, 1974-83 – посол СРСР в Турції. У 1983 – посол СРСР в Канаді. - Док. № 255.

136 *Кравець Володимир Олексійович* (1930 р.н.) – дипломат, кандидат історичних наук (1958), має ранг Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР. У 1953 закінчив Київський державний університет ім. Т.Г.Шевченка. З 1967 на дипломатичній службі. В 1967-71 – радник Постійного Представництва України при ООН. Протягом 1971-79 перебував на посаді заступника міністра закордонних справ УРСР. В 1979-84 – Постійний Представник України при ООН. У 1984-90 – міністр закордонних справ УРСР. Народний депутат СРСР (1989-91). - Док. № 256.

137 *Малруні Брайон* (1939 р.н.) – канадський державний діяч. Народився в Бе-Колю (провінція Квебек). Навчався в університеті Франсіка Ксав'є в Антігоніше (Нова Шотландія), студіював право у Лавальському університеті в Квебеку, який закінчив у 1962 році. Отримавши диплом адвоката, працював в юридичній конторі в Огілві, а також в апараті прогресивно-консервативної партії. В 1976 – виконавчий віце-прези-

дент, з 1977 президент Залізорудної компанії Канади. З червня 1983 лідер Прогресивно-консервативної партії. В 1981-1983 прем'єр-міністр Канади. Після відставки М. став членом правління ряду американських і канадських корпорацій. - Док. № 256.

138 *Світлична Надія Олексіївна* (1936 р.н.) – український правозахисник. Народилася у с.Половинкине Старобільського району Луганської області. Після завершення навчання на філологічному факультеті Харківського університету працювала директором школи робітничої молоді в м.Краснодоні, пізніше бібліотекарем Київхолодкомбінату № 2.

З 1963 – коректор у Київському видавництві „Урожай" Активний учасник руху шістдесятників. У березні 1969 щодо Надії Світличної та її брата Івана Світличного слідчим відділом КДБ при РМ УРСР було порушено кримінальну справу „по факту розповсюдження в м.Києві антирадянської праці А.Авторханова „Технологія влади" за ознаками ст.62 ч.1 КК УРСР, яку згодом було закрито за недоведеністю злочину.

У квітні 1973 за участь в правозахисному русі Надію Світличну було засуджено до чотирьох років позбавлення волі у виправно-трудових таборах суворого режиму. Покарання відбувала у с.Барашево Теньгушовського р-ну Мордовської АРСР. З жовтня 1978 р. в еміграції, член Закордонного представництва Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод. З 1983 працює в українській редакції Радіо „Свобода" Проживає у м.Ірвінгтоні (США). - Док. № 259.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК*

Авдієвський А. 198, 204
Агранат А.А. 42
Александров 225
Алесієв 102
Алексієвич І. 192, 255
Алексієвич М.А. 115, 172
Андерсон Дж. 96
Андрієвська Е . 259
Адре А. 194
Андріанов С.Н. 120
Андрусишин 39
Андрущак В.Н. 78
Антоненко-Давидович Б.Д. 62,109
Антонов О. 182
Апонюк Н. 213
Арбур Ф. 145
Аркас М. 60
Арсеєнко О.Г. 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 243, 244, 251
Арутюнян А.А. 39
Атабаєв Л.М. 75
Атаманюк А.Г. 242

Бабиченко О. 64
Бабійчук Р.В. 80
Бажан М.П. 7, 11, 37, 47, 116, 121
Бак Т. 71, 72, 77, 78, 83, 88, 89, 90, 107
Бакуль В. 65
Балавадзе Б.К. 42
Бандера С. 226
Барка В. 259
Баркіта Д. 229
Бартх Й. 79, 80
Баш Я. 37
Бегт Р. 207
Бегметова С.Б. 75
Беєр М.-Л. 226
Безкорний Т. 263
Безубяк Б. 43
Бей Т. 134
Бенсон Д. 226
Бердник О. 144, 259
Берденников Н.А. 42
Березняк Є.С. 78
Білаш Б. 163, 169
Білаш Р. 158
Біленький Й. 225
Білецька Б. 152, 208, 220, 235
Білецький А. 49, 71, 78, 83, 89, 90, 109, 152, 157, 184, 185, 2-6, 220, 253, 255
Білецький О. 47
Білий В. 141
Білінський І. 86
Біллінгс Г.М. 26
Білогуров Н.К. 73
Білозуб 22, 23
Білодід І. 117
Білоколос Д.З. 79, 80, 97
Богаєвський Ю.В. 252, 253, 254, 261
Богданович Ф. 185

*В іменному покажчику подані номери документів.

Бойд І. 36
Бойко О. 86
Бойченко 75
Бойчук 16, 39
Бойчук Б. 259
Бойчук І. 49
Бокла І. 120
Болейчук В. 255
Бондарчук В.Г. 22, 23, 24
Борисов 75, 84
Борисов А.С. 42
Борисов Б.А. 75
Борисов М.І. 42
Бородай В. 127
Бородуленко І.К. 42
Братунь Р. 30, 259
Брежнєв Л.І. 117, 149, 226.
Бренда М. 263
Бречак 47
Бровченко В.Я. 226, 248, 249, 251
Бруди Н. 90
Брунько М.П. 73
Букін С. 87, 90
Букоємський С. 116
Бунін І. 150
Бурдина 27
Бурков 75
Бурмистров О.О. 120
Бурнашев І.І.
Бурстинський Е. 254
Бухтяк С.Л. 148
Бучма А.М. 81
Буш Р. 231

Вантух М. 180
Вартанян І.П. 153
Василенко В.Д. 262
Василишин П. 255, 263
Васіліца-Ліс Дж. 264
Вахнянин А. 226
Вахрушєв В. 152
Вахула М.Г. 84
Ващенко Г.І. 84
Вервес Г.Д. 260
Вериківський М. 7
Вернон 239
Вертумян Е.А. 42
Верьовка Г. 70,180, 205
Вигдор Г. 226
Винничук М. 43
Віб Г. 213
Вівдиченко І. 25
Вівюрський 16, 18
Вігдор Д. 145
Вінтон Е. 129
Вір Гелен 49
Вір Д. 49,106, 109, 149
Вір Е. 34
Вір І.Ф. 36, 98
Вінграновський М. 254
Вірський П. 39, 69
Вітте 150
Владіміров В.Н. 75
Власенко В. 19, 21
Вовк В. 259
Война 16
Возняк М. 7
Вокалюк М. 49
Вордінгтон 95
Воронков В.І. 237
Ворошило О. 263
Вронський М.К. 21

Габінет М. 102
Гавриляк В. 60, 70, 111, 172, 174, 194
Гаврюшкін В.І. 191
Гайдай З. 6, 16
Гайдаш С.195
Гайдук А. 236
Гайдук В. 237
Гайдук О. 237
Галайчук Б. 96
Галан Л. 149
Галан Я. 7, 68
Галацан М. 175, 215
Гандера В. 212
Ганковська А. 86
Ганущак Б. 158, 200
Гарасим В. 43, 49, 56, 60, 67, 72, 78. 83, 90, 94, 95, 101, 118, 120, 123, 134, 152, 157, 177, 185, 186, 191, 192, 208, 217, 218, 219, 226, 235, 252, 254
Гарбі Ж. 263
Гарматюк Б. 255
Гарманюк М. 258
Гітлер А. 84
Глазунов І. 237
Глива В.І. 255
Глива М. 263
Глібович Л. 64
Глуханюк В. 49
Глущенко М. 47, 113, 116, 127, 161, 166
Гмиря Б. 70
Гнатишин Р. 194, 210
Гнатів М. 226
Гнатюк Д. 65, 96, 116, 153, 154, 158, 161, 169, 170, 174, 175
Гойда 193
Головач Т.В. 135
Головач Д.В. 135
Головін В.І. 214
Головко 68
Головчак А. 49
Голубков В.Н. 131, 140
Гонтар В.П. 42
Гончар І. 40
Гончар О.Т. 37, 45, 51, 72, 78, 83, 144
Горбань І.С. 73
Горбаченко Р.І. 216
Горбачов М. 266
Горностаєв С.Т. 42
Горняткевич А. 231
Городской 11
Горохов С. 20
Горшков В.І. 133
Горшков Г.В. 255
Горький О.М. 183
Горюнов 75
Горячкін А.В. 75
Гошовський Г. 255
Грабович Дж. 236
Грант Д. 185
Грегорович А. 145, 160, 169, 171, 182, 265.
Грен А.К. 75
Гречуха М.С. 1, 2
Грибань С. 49, 255
Григорук Й. 263
Гриза О. 31
Грималик Б. 30
Гринчишин М. 49, 56, 60, 67, 94, 102, 104, 162, 191, 195, 208, 241, 247, 255

Гриценко З. 237
Грінберг 195
Грушецький І.С. 149
Гуляєв Ю. 65
Гулянюк Й. 255
Гуменюк Т. 86
Гундоров О.С. 34
Гунчак П. 255
Гура 129
Гусейнов Е.Д. 75
Гусенков П.В. 75
Гут М. 255
Гуцало Є. 144

Давидов 117
Даденков Ю.Н. 78, 131, 140
Данкен 31
Данькевич К. 7
Дараган А. 49
Дарчук С.А. 24
Девіс 195
Дей А. 239
Де Ла Тур 142
Дерегус М.Г. 50
Деркаченко Л. 263
Дешен 256
Джемісон Д. 210
Джонс В. 70
Джонсон С. 56
Джоунс Б. 233
Джуган С. 221, 226
Джуравець Ю. 114, 182
Дзеверін О. 106
Дзюба І. 70, 77, 106, 109, 118, 150
Дзюба С. 66, 67, 70, 87, 152, 155, 158, 169, 170, 184, 185, 194, 198, 214
Дзюбко І.С. 73
Дідух І. 99, 188
Діфенбейкер Дж. 86, 107, 130, 256
Дичук М. 49
Діцель П. 126
Дмитерко Л. 37, 117
Дмитрук В.М. 99, 103, 104, 112, 115, 124, 127, 138, 142, 143
Добрик В.Ф. 190
Добровольський С. 49, 255
Довбуш О. 136
Довгаль І. 64
Довгополюк Р. 89, 110, 185
Довженко О. 65, 90, 136, 259
Дольд-Михайлик Ю. 30
Дольний Є. 49, 55, 120, 123, 125, 155, 177, 208, 224, 225, 228, 229, 234, 263
Дольній О. 260
Донцов Д. 18
Дорофеєв Б.Я. 42
Дорошенко К.П. 22, 23, 24, 40, 50, 116
Дорошенко П. 150
Доценко 231
Драгоманов М. 150
Драгомирецький І. 64
Драпо 84
Драч І.Ф. 70, 213, 215, 259
Дубина (Захарук) Д.З.
Дубина К.К. 73
Дубно І. 49, 81, 255
Дуди Н. 223
Дузя І. 238
Дуравець Ю. 158, 169
Душник В. 96

Дьюхарст А. 90, 92
Дюбе К. 61
Дядиченко 150
Дяків Н. 214

Еванс Б. 262
Ейзенхауер 86
Еліяшевськський І. 158
Енгельс Ф. 51
Епштейн З.М. 73

Євтух А. 194
Єгинзаров Е.М. 42
Єгоров 34
Єсипенко Г.Е. 75
Єсипенко П.Є. 211
Єрмольєва Е.В. 42

Жаботинський Л.І. 82, 84
Жермен П. 259
Жлуктенко Ю. 231
Жуков Г. 109
Жуков Д.А. 75

Забіла Н. 37
Завало С.Т. 78
Загородня Л. 136, 138
Заливаха О. 91
Залізняк Н. 136
Залопани І. 263
Запрометов С.П. 133
Зарубін Г.М. 3
Затяган Й.І. 133, 140
Защита П.Г. 78
Збанацький Ю. 37
Збура І. 259
Звонков В.І. 42
Зелений З. 64
Зенкевич М.А. 42
Зенюк С. 68,134, 137, 255
Зінюк 98, 102, 147, 208
Зубов В.Г. 42
Зуєва Т.М. 42
Зуєвський О. 259
Зукен 89

Іванов В.В. 42
Іванов І.І. 75
Іванчук І. 86
Івасюк В. 226
Іващенко І. 69
Івченко Л.П. 73
Ігнащенко А.Ф. 249
Ізраель Ф. 183
Ільченко 11
Ільчук О. 9
Ісхаков Б.І. 75
Іщук А.О. 73
Іжик 204

Йопик Г. 216, 230

Кабатов В.А. 42
Кайріс К.К. 75
Калинець І. 259
Калін Ю.М. 73
Кальба Л. 204
Кальченко Г. 207
Кальченко Н.Т. 120
Каменєв В.Г. 75
Каранкевич Л.К. 42
Кардаш В. 49, 186, 255
Кардаш М. 49, 98, 155
Кармелюк 136

Карпова К.Ф. 75
Ксррі Д. 98
Картер Дайсон 49, 145, 177
Картер Дж. 52, 226
Касіян В. 22, 47, 65, 116
Касьянчук Т. 241
Катто Б. 261
Качанов В.Є. 42
Каштан У. 71, 88, 89, 90, 92, 98, 106, 107
Квітковський Д. 96
Келіна А. 113
Кемпбелл Т. 87, 189
Кенні Р. 147
Керичанин М. 193
Кизя Л.Є. 22, 23, 26, 27, 30
Кирилюк Є.П. 47, 51
Киричинська Б. 237
Киричинський Б. 237
Кисіль А.С. 113, 140, 141
Китастий Г. 120
Кікоть А. 70, 108
Кінг 16
Кінг М. 201
Кіннінг М. 130
Кіттенер М. 234
Кларк Д. 256
Кларк М. 71
Климаш Б. 206
Климків 169, 188, 191, 195, 199, 205, 226
Климків М. 199, 226
Клімаш Р. 199
Кобзарь-Приставська О. 242
Кобилецький 22, 23
Кобилянський К.А. 26, 49, 60
Ковалевич Д. 49
Коваленко Н.І. 187
Ковальський А.С. 196
Ковальов А.С. 75
Ковпак В. 225
Ковтун В.М. 84
Коген 90
Когут А. 259
Когут Б. 259
Когут З. 259
Кодиляк М. 255
Козак С.Д. 70, 120, 125
Козаченко А. 204, 205
Козаченко В.П. 11, 37, 84, 105
Козицький П. 7
Козланюк П. 7, 11, 37
Коз'яков В.Д. 42
Кокор В. 255
Колесник В. 226
Коллінз 87
Колон С. 263
Колосова К.А. 50, 66, 68, 74, 161
Колпакова 166
Кольба С.196
Колянківський М.С. 113, 116, 127, 128, 130, 145, 158, 161, 166, 202, 210
Коляска І.В. 62, 63, 92, 93, 94, 96, 106, 117
Комяхов В.Г 67
Кондиленко І.І. 73
Кондратюк М. 70
Кондратюк Н.К. 180
Кононенко П. 238
Константиненко Л.І. 73
Копиця 22, 23

Корнійчук А.В. 78, 117
Корнійчук О. 37
Корнілов Ю.М. 73
Коробчану А.В. 75
Королевич В. 41
Король М. 16, 49, 60, 67, 94, 102, 118, 120, 123, 191, 226, 239, 255
Корольов С.П. 138
Коротич В. 113, 116, 213, 215.
Коротченко Д. 12, 19, 21, 25
Корчинськи С. 194
Кос-Анатольський А. 262
Косик А. 193
Косорукова О.О. 105
Костанюк К. 49, 101, 255
Костенко Л. 70, 259
Костомаров М. 150
Костров А.М. 75
Костров А.М. 75
Котелес Ю. 204
Котиков М. 65
Котляр М. 150
Котляревський І.П. 40, 120, 216
Кохан В. 86
Коцюба В.О. 47
Коцюбинська М. 47
Кочубей А. 65
Кошиць 188
Кравець В.А. 256
Кравченко Б. 262
Кравчук П. 9, 11, 17, 20, 39, 49, 52, 56, 60, 67, 68, 70, 71, 72, 77, 78, 83, 86, 89, 90, 94, 102, 104, 109, 120, 150, 162, 186, 191, 208, 217, 235, 247, 253, 254, 255, 259
Красицький Д.Ф. 40
Кремар С. 223
Кренц Ю. 49, 50, 89, 101
Крип'якевич Н. 197
Крищук М. 257
Крістянсон Л. 227, 232
Кромбі 195
Крумінь В.М. 75
Кудла Е. 263
Кудряшова Ю.Н. 75
Кузик М. 261, 263
Кузмич О. 263
Кузьменко С. 259
Куліш П. 150
Кульчицька С.В. 217, 219, 222
Купяк 250
Курилик В. 116, 130, 166, 209
Курило В.М. 214
Куррі М. 239
Куртгельдієв М.Г. 75
Кутовий С.С. 73
Кухаренко Л.І. 42
Кушпет М. 86
Кушнір В. 86, 96, 129, 136, 195
Кушплер І.Ф. 264, 265

Лазебник С.Ю. 214, 264, 265
Лайт Д.В. 137
Лакуста Ф. 111, 152, 158, 161, 172, 173, 175
Лапицький В.Т. 106, 142, 154, 155, 156, 160, 162, 163, 166, 167, 168, 171, 172, 173, 174, 175, 178, 181, 182, 184, 185, 188, 189.
Лаптута О. 64
Лапчук А. 49, 185, 204

Лапчук Г. 220, 255
Лапчук П. 49, 60
Левандовська І. 226
Левчук Т.В. 247
Лежебоков Д. 177
Ленін В.І. 51, 93, 107
Леонтович М. 7
Лепкий Б.С. 230
Лессор К. 263
Лешкевич М. 263
Ливада 22
Лисак А. 237
Лисенко М.В. 136, 224
Лисенко М.Г. 7, 12, 13, 22, 249
Лисогор І. 86
Литвин К.З. 13, 18, 20, 33, 34, 35, 36, 50
Литвинова Г.А. 226
Лівицький М. 86
Ліпатов В.Н. 101, 111, 121, 128, 134
Ліщинська Д. 49
Лобко В.Ф. 63
Логайда М. 193
Лозовчук Я. 251
Локхід П. 256
Ломко Л.А. 42, 75, 82
Лонго Л. 98
Лоніч І.Н. 214
Лось Ф.Є. 73
Лубківський Р.Н. 233
Лукач М. 49, 145, 147, 177, 185, 193, 218, 252, 254
Лукін С.Д. 133
Лупул М. 215, 257
Луценко Д. 259
Луцул М. 237
Луцький Г. 39, 215
Любімський 75
Лятошинський Б. 7
Ляшко О.П. 91, 92

Магдич І.І. 78
Магочі П. 258
Мазепа 23
Майборода Г. 224
Майоров В.М. 147, 186
Макаров А.П. 250
Макаров Б. 124
Макдональд 49, 129, 147
Мак Рей П. 158
Максаков Л. С. 75
Максимович М.Г. 208
Маланчук В.Ю. 78, 149, 150, 165, 171, 176
Маланчук Є. 255
Малишко А. 6, 7, 16, 37, 63
Малруні Б. 256, 257, 258
Мануїльський Д. З. 7, 12
Марков А. 234
Марков В.А. 42
Марков В.О. 42
Маркс К. 52
Мартиненко В.Н. 67, 68, 72, 81, 86, 93, 95, 113, 220
Мартинов П.І. 73
Мартін П. 16, 84
Марунчак 62
Марущак В. 185, 229, 234
Марущак Ф. 102
Мастикаш Е. 86
Маснюк П. 194
Масол В.А. 84
Масько А.Н. 42, 146

Масютко М. 91
Матвієнко Н. 142
Матковський М.В. 26, 107
Мацієвич С. 6, 18, 49, 51, 63
Медвідь 14
Медвєдєв І.І. 75
Медвінський Б. 231
Мейкор Г. 60
Мельник З. 16
Мельник Р. 155
Мельничук А. 257
Мельничук Б. 216
Мельничук Й. 133
Мер А. 263
Мер Д. 263
Мер Р. 263
Меркулов А.В. 264
Меркулов А.М. 249
Мерфі Р. 90
Метла Ал. 86
Миргородський П.Л. 78
Михайленко Л.А. 264, 265
Михайлюк В. 60
Михайлюк М. 60
Михалевич В. 263
Михалюк О. 263
Михальчук Ф. 263
Мицик М.С. 226
Мишков О. 263
Мігай Ф. 120
Мікоян А.І. 5
Мілейковський А.Г. 42
Мірошниченко Б.Г. 98, 101, 104, 123, 133
Мірошниченко Є.С. 70, 153, 154, 158, 161, 169, 170, 174, 175
Моверс В. 60
Мовчан 47
Мокрій А. 173
Мокрій М. 49, 185, 197
Мокрій Р. 155, 185
Молодід Т. 231
Молодяков Е.В. 75, 82
Молочков С.Ф. 42, 102
Мороз В. 109, 150, 156, 162, 167, 178, 182, 226
Морріс В. (Марущак) 177, 224, 225
Москаленко А.З. 233
Москаль Ю.П. 201
Москвіна Н. 108
Московченко В. 65
Моспан-Гайдук Л. 237
Мотоланець Ю.Р. 26
Мукке М.І. 42
Мупро Д. 192
Мурников М. 110
Мус Д. 60
Мусієвський Р.А. 180
Мусіянович У. 96
Мухіна Г. 158, 188, 226
Муцак М. 153, 154, 169, 170, 255
Мяловицький А.А. 176

Навізівський 16, 18
Найдек Л.І. 36
Наум Н.М. 247
Науменко І. 41
Наумик А.Ф. 75
Недзвідський А. 47
Ненчин Е. 255
Нестерук С. 49
Николишин З. 43, 235

Нікітченко В.Ф. 62, 63, 89, 109
Ніколюк А. 102
Новиченко Л.Н. 37, 233
Новіков А.С. 225
Новіков І.Т. 75
Норрі В. 265

Ободовський Г.А. 78
Овчаренко Ф.Д. 97, 107, 109, 118
Огілві Д. 226
Оглоблин О. 150
Огородников А.С. 42
Озадовський А. 220
Окулевич Г. 49
Олександрів Б. 64, 269
Олександрук В. 60
Олексєвич М. 49
Олексюк Л. 158, 212
Олененко Ю.О. 249
Оленюк М. 70
Олесневич 193
Олійник О.П. 21
Олійник С. 37
Оркуш М.А. 260
Орлов Г.М. 42
Осипов 225
Оскома О.Я. 47
Оснач В.П. 65, 219
Остапенко 13
Остапик Ю. 252
Остіглі Ж. 263

Павленко М. 108
Павличко Д. 72, 116, 259
Павлишин П. 252
Павлюченко Л.Н. 42
Пакен А. 145, 170
Паламарчук Л.Х. 6, 16, 22, 23, 26, 39
Палій Л. 259
Палій О. 263
Палійчук Б. 37
Палладін О.В. 4
Панч П. 11, 52
Папроска С. 194
Пастершанк (Пастушенко) 227
Патон Б.Є. 84
Паторжинський І. 6, 16
Паторжинський Г. 108
Паулі Г. 264
Пачковська Є. 255
Пащенко А.Я. 176
Пащина 19
Певний Б. 116
Пелович Л. 261
Пелович Н. 152, 185, 214, 261
Первомайський Л. 37
Перегуда О. 11
Пересаденко І.А. 26. 65, 84, 107, 140, 176
Петелько Ф. 60
Петлюра С. 195
Петрик Ж. 263
Петров А.П. 75
Петров Г.Г. 75
Петрусенко Т.С. 78
Пехота О. 239
Пилипенко А.Т. 73
Пилипів В. 67, 70, 71
Пилипів С. 257
Пилипович М. 120
Пилипчук С.М. 27

Підгайний А. 258
Підсуха О. 120, 152, 173, 183, 217
Піл Б. 231
Пілсудський Ю. 7
Пірсон Л. 84, 86, 129, 236
Піснячевський Д.П. 42
Плавутська Л. 263
Плав'юк М. 86
Платонов Б.В. 42
Плющ Л. 182, 195
Поворозник Г. 129
Погорілий С. 213
Пожидаєв В.І. 75
Положій Г.Н. 73
Полторацький О. 4, 6, 8, 77
Полтава Л. 259
Полови Т. 134
Поліщук К.Ф. 78
Польова Г. 49, 55, 60, 233, 238
Поменичко М. 40
Пономаренко Л.С. 78
Попіл Н. 168
Приступа Д. 266
Пришляк Л. 195
Прідо Б. 258
Прістлі С. 168
Прістлі Т. 231
Проданюк Д. 41
Прокопенко Н.П. 40
Прокопчак П. 5, 16, 18, 34, 35, 39, 49, 55, 71, 72, 81, 90, 94, 98, 99, 101, 123, 141, 150, 191, 208, 226, 255
Прокофьєв М.А. 75
Процишин М. 251
Проців Д. 120
Пузирьков В.Г. 40
Пучков М.Г. 42
Пучковська Н.О. 84
Пчелко І.Г. 42
Пясецькі О. 259

Ракочий М.М. 9, 10, 11, 56
Рахманний-Олійник 62
Радчук С. 256
Райян Д. 114
Ревак Б. 180
Ревуцький Л. 7
Рейган Р. 266
Ренкін Г. 189
Репа М.Ф. 78
Рибак В.П. 9, 10
Рибак Н. 37
Рибальченко В.К. 73
Рига Дж. 105, 161
Рильський М. 7,37, 47, 112, 216
Ринденко Т. 64
Риндич В.В. 78
Рігін Ю. І. 42
Рід Б. 185
Ріом А. 6
Робінсон С. 238
Родіонов О.О. 255, 260, 264
Рожко М. 49
Розенко П.А. 149
Розенко П.Я. 120
Розумний Я. 213
Ролланд П.231
Романко-Муцак С. 255
Романовський А.К. 161
Росевич В. 43
Росс 69
Росс Б. 83

Росс В. 90
Росс У. 78, 98
Росоха С. 62, 158
Ротару С. 239
Рубчак Б. 259
Руденко Б. 65
Руденко М. 259
Рудницька М. 116
Рудницький М. 7
Рудницький Я. 39, 49, 114, 203, 215
Рудовський Т. 193
Рунка О. 263
Руснак Ф. 158

Саварин П. 242, 256
Саварин М. 242
Савельєв І.С. 75, 82
Савін С.А. 22, 23, 42
Савченко О. 106
Савчик Й. 58
Сагайдачний П. 150
Самчук У. 64
Сахновський 12, 19
Сафонов 84
Сверида К. 115
Сверида П. 115
Сверстюк Є. 109
Свистун В.8, 49, 51, 79
Світлична Н. 259
Світик В. 255
Сейго М. 49, 55, 60, 67, 71, 72, 121, 185, 208, 226, 239, 255
Сейчук М. 49, 152
Сейчук С. 255
Селезненко Л. 150
Семак Р. 43
Семенова А. 49
Семернікова Р.А. 78
Семичастний В.Ю. 120
Семкулей Г. 255
Семкулей В. 255
Семчишин Л. 178, 180, 181, 185, 214, 226
Сеник І. 259
Сенк-Марс І. 263
Серебрянников І.М. 42
Серпилин 11
Сивець О.Г. 78
Сидорчук У. 263
Сименс Н. 203
Сирник І. 72, 86
Сироткіна М.Г. 42
Сірченко 22, 23
Скаба А.Д. 68, 83, 88, 117
Скачко М.А. 17, 18, 20, 148
Скегар Є. 41
Скляренко С. 37
Сковорода Г.С. 195
Скорейко В. 194
Скорунський В. 259
Скофенко В.Ф. 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 212, 213, 214, 215, 216, 221, 222, 223, 224, 225, 228
Скрипник М. 49, 96, 118, 120, 123, 130, 143, 208, 226, 258
Скрипник М.Ф. 26
Скульська Г. 255
Славутич Яр 49, 259
Сливар С. 255
Слобода В. 255

Слободін М. 255
Слоуген Дж. 241
Смаль В. 106
Смерчанський М. 129
Смірнов Р.М. 42
Сміт С. 6
Смолич Ю. 37, 46, 51, 52, 57, 66, 68, 113, 114, 116
Снігурович 111
Собко В. 37
Соболь М.О. 120
Сокол І. 263
Соколова-Пономарьова О.Д. 42
Соколюк А. 263
Соколюк С. 163
Солдат С. 261
Соломатін Ю. 117
Соломон Ю. 49, 78, 83, 90, 98, 111, 133, 152, 175, 215, 216
Сопуляк М. 111, 216
Сорокіна Д.О. 78
Сосновський М. 86, 96
Сосюра В. 11, 37, 63, 216
Сотников В. 130
Сочаска А. 29
Спольський Л. 64
Сталін Й.В. 9, 10, 15, 93
Старка А. 115
Старка Й. 115
Старр І. 86
Старчевський (Майкл Стар) 256
Старчук О.Д. 49, 112, 119, 126, 133
Стебун 11
Стельмах М. 144, 207
Стемпковська М. 263
Стенчук Б. 118
Степаненко І.Д. 120
Степанян Л.А. 75
Стефаник В. 99, 111, 121, 130, 209, 215, 216.
Стефаник С. 6, 16
Стефаницький І. 49
Стеценко К. 7
Стеценко Л. 257
Стецькова Н. 116
Стівенс Д. 130
Стіклінг Е. 130, 211, 233, 236
Стін Р. 214, 222
Стрижак В.І. 73
Стрілецька Н. 237
Стром Г. 242
Стус В. 259
Суслов М.А. 88, 90, 120
Сущенко В.В. 42
Сювелл Д. 226

Танцюра А.А. 73
Тарновецька І. 213
Тарновська М. 259
Тарновський М.М. 11, 55
Тарновський О. 259
Тарновський Ю. 254
Тельнюк С. 144
Темчишин Г. 255
Теплинський Б.Л. 42
Тересьо В. 9, 11, 16
Терещенко М. 65
Терлиця М. 52
Титков В.А. 75
Тиханич 193
Тихолаз Г. 218

Тихомиров І.А. 42
Тичина П. 7, 11, 32, 37, 51, 112
Ткаченко 162
Товстогань О.С. 30, 33, 35
Толопко Л. 226
Толстиков Є.І. 42
Томас М. 56
Топчу І.Д. 42
Тоцька Н. 231
Третякова В. 108
Трилінський В. 255
Тріфонов С.А. 75
Тронько П.Т. 57, 66, 74, 79, 80, 120, 131, 133, 140, 159, 161, 201
Троценко О. 116
Трумен Г. 86
Трюдо П.Є. 118, 120, 128, 129, 152, 166, 195, 210
Тудор 11
Тюпен 205
Тяптя В.І. 73

Удовиченко П.П. 78
Українка Л. 136, 149, 157, 169, 177, 191, 192
Уоддіс Д. 98
Уоллес Дж. 49
Уолш С. 90
Урсуляк О. 43
Устина Ф. 175
У Тан 96
Ухач Б. 116
Ушаков Н.А. 42

Федик Т. 259
Федосєєв 166
Федькович Ю. 259
Федяшин Г.А. 75
Фефер О.П. 255
Фефер Ю. 255
Фігаль А. 86
Філарет 161
Філатов 84
Філіпенко А. 51
Філіпович В.О. 26, 49, 103, 225
Філіппов Н.Д. 75
Філліпс А. 189
Фіщенко О.Ф. 47,50, 127
Фокін М. 68
Форд 123
Фотій Ю. 131
Франк Г 254
Франко 11
Франко І. 27, 30, 60, 65, 67
Франко Г. 84
Франко З.Т. 109, 150
Франко І.Я. 90, 111, 120, 206, 249, 260.
Франко Р. 131
Франчук Й. 255
Фролов Н.Г. 42
Фуга О. 180
Фурдило К. 131

Хант Л. 49
Харитонов В.О. 50
Харнет А. 234
Харчук Б.М. 109
Хевак Б. 169, 170, 178, 180, 181, 185, 226
Хелнін Р. 250, 262
Хельєр П. 96
Хижняк А. 37

Хитренький І. 49, 98, 198
Хмелько 22
Хмелько М.І. 40
Хмельницький Б. 136, 216
Хмиляр М. 255
Ходорков Л.Ф. 75
Холодний М. 156
Хоменко О. 60
Хомин В. 39, 49
Хомутов Е.Е. 75
Хорошилов І.І. 42
Хромов І.А. 42
Хрущов М.С. 12, 13, 15, 16, 51, 93
Худобяк І. 255

Царьов М.І. 42, 45
Цафик Н. 194
Цвєтков І.І. 75
Цуркан В. 120, 131, 133, 135

Чаварга 193
Чалий 13
Червоненко С.В. 36
Червяков 75
Чередниченко Л. 132
Черешневський М. 192
Черкашин 23
Чесноков Г.А. 42
Чистов А. 156
Чігіна І. 141
Чоговадзе Г.І. 75
Чолкан Р. 129
Чоп М. 263
Чорнобривцева О.С. 161
Чорновіл В. 91, 95, 96
Чулюк-Заграй О. 70
Чумак К.В. 40

Шааршмідт Г. 119
Шабліовський Є. 47
Шамота М. 37, 167, 150
Шарабура В. 49
Шатульський 16, 18, 23, 39, 49, 60
Швець І.Т. 42, 73
Шевель Г.Г. 161, 220
Шевельов 150
Шевченко В.С. 145, 146, 161, 164, 168, 170, 177, 179, 180, 181, 187, 190
Шевченко Т.Г. 11, 12, 40, 47, 48, 49, 51, 55, 60, 84, 86, 90, 111, 120, 136, 183, 187, 191
Шевчук Р. 243, 244
Шевчук Г.І. 120
Шевчук Ю. 244
Шелест П.Ю. 63, 70, 72, 77, 85, 90, 107, 109, 150,
Шепертицька К. 252
Шеремет 11
Шимко Ю. 167
Шимчишин В. 12
Шимчишин І. 49
Шитіков А.І. 75
Шишко Г.Г. 51, 161, 166
Шкондрій М. 259
Шлепаков А.Г. 227
Шорна М. 153
Шох Дж. 185
Шпедько І.Т. 49, 60, 67, 68, 71, 79, 88, 91, 92, 94, 161
Шраєр Е. 180, 200
Штеменко С. 109

Штогаренко А. 7
Шумовський А. 64
Шумський Ю. 65
Шумук Д. 256
Шуневич Н.В. 264, 265

Щезний В. 185, 254
Щепкін М. 40
Щербицький В.В. 131, 140, 149
Щурат В. 7

Юзик П. 60, 129, 194
Юрченко 23
Юшко В.І. 81, 89

Яблонська Т.Н. 166
Яворницький Д. 150
Яворська О. 263
Якимчук В. 43
Яковлєв О.М. 159, 169, 170, 171, 183, 187, 200
Янів В. 259
Янішевський І. 64
Яновський Ю. 51

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК*

Австралія 86, 149, 164, 165, 259, 265
Австрія 86
Азербайджанська РСР 75, 93
Алма-Ата, місто в Казахстані 93
Альберта, провінція в Канаді 49, 58, 90, 111, 115, 126, 129, 215, 216, 226, 231, 242, 253, 256, 262
Андруші, село Переяслав-Хмельницького району Київської області 40
Аргентина 67,86, 96, 97, 149, 165
Африка 61

Бельгія 86, 165
Берестечко, місто Горохівського району Волинської області 216
Берлін, місто 57
Білоруська РСР 67, 75
Близький Схід 89
Борівці, село Кіцманського району Чернівецької області 209
Бразилія 86, 149, 259
Братислава, місто в Словаччині 73
Брентфорд, місто (провінція Онтаріо) в Канаді, 41, 60
Британська Колумбія, провінція в Канаді 29, 49, 60, 105, 116, 189, 233, 238, 258
Буковина 7, 120
Бурштин, селище міського типу Галицького району Івано-Франківської області 83
Болгарія 61
Брно, місто в Чехії 73

Ванкувер, місто (провінція Британська Колумбія) в Канаді 6, 29, 49, 60,124, 134, 145, 147, 149, 168, 169, 177, 179, 185, 187, 189, 217, 220, 226, 238, 239, 255
Ватикан 258
Велика Британія 149, 165, 259, 86, 97, 98
Велланд, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 148
Венесуела 86
Вентспілс, місто в Латвії 27

* В географічному покажчику подані номери документів.

Вернон, місто (провінція Британська Колумбія) в Канаді 60, 187, 255
Віндзор, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 11, 60, 108, 148, 169, 183, 191, 241, 255, 265
Вінніпег, столиця провінції Манітоба в Канаді 1, 4, 6, 7, 16, 39, 44, 50, 56, 61, 66, 67, 72, 86. 87, 89, 101, 103, 108, 121, 129, 134, 145, 148, 152, 155, 158, 163, 168, 169, 170, 171, 172, 177, 178, 180, 184, 185, 187, 188, 190, 191, 197, 198, 199, 203, 205, 206, 213, 214, 217, 218, 221, 222, 226, 242, 245, 247, 249, 251, 255, 257, 258, 260, 265
Вірменська РСР 75, 93, 166, 169
В'єтнам 70
Волгоград, місто в Російській Федерації 207
Володимир-Суздальський, місто в Російській Федерації 217
В'юнище, село Переяславського повіту Полтавської губернії 40

Гамільтон, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 41, 59, 60, 86, 129, 148,Ю 158, 234, 265.
Гардентон, місто (провінція Манітоба) в Канаді 265
Галіфакс, столиця провінції Нова Скотія в Канаді 191
Голландія 86
Грузія 75, 93, 166, 169

Дагестан, автономна республіка Російської Федерації 93
Детройт, місто в США 6, 116
Дніпро, річка 152, 208
Дніпропетровськ, м. 200
Донбас, регіон 43
Дофін, місто (провінція Манітоба) в Канаді 178, 198, 251, 265
Дрогобич, місто у Львівській області 260

Едмонтон, столиця провінції Альберта в Канаді 6, 16, 39, 49, 60, 65, 78, 99, 111, 112, 115, 119, 121, 124, 126, 145, 147, 149, 152, 158, 168, 169, 173, 174, 175, 177, 185, 187, 194, 195, 215, 216, 217, 218, 220, 228, 230, 231, 240, 242, 245, 253, 255, 256, 257, 260, 262, 264, 265
Естонія 75, 93

Завідка, село Калушського района Івано-Франківської обл. 102
Закарпаття 43, 51, 166
Запоріжжя, місто 43, 52, 116, 182

Західна Європа 86
Західна Україна 93, 137, 209
Змієв, місто в Харківській області 120

Івано-Франківська область 90
Ізраїль, 89
Індія 93
Італія 86

Казань, місто в Російській Федерації 93
Казахстан 72, 75, 78, 93
Калгарі, місто (провінція Альберта) в Канаді 60, 137, 143, 145, 168, 177, 255
Камсак, місто в Канаді 187
Канів, місто в Черкаській області 47, 90, 120, 139, 180
Канцерівка, село, зараз селище міського типу Верхня Хортиця Запорізького району Запорізької області 79, 80
Караганда, місто в Казахстані 117
Карпати 136
Квебек, провінція в Канаді 49, 61, 129, 145, 146, 147, 146, 149, 170, 187
Київ 7, 9, 14, 16, 18, 43, 44, 53, 56, 61, 62, 67, 68, 71, 72, 81, 91, 93, 95, 101, 109, 114, 116, 117, 118, 120, 130, 133, 139, 148, 152, 155, 161, 166, 169, 177, 180, 182, 185, 188, 197, 199, 202, 208, 209, 210, 221, 224, 252, 253, 254, 261
Київська область 31
Киргизька РСР 93
Киркленд лейк, місто в Канаді 60
Кишинів, місто в Молдові 61
Кінгстон, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 142
Кошманівка, село Машівського району Полтавської області 120
Крим 43
Кубань 78

Латвія 73, 93
Латинська Америка 86
Лашін, передмістя Монреаля (Канада) 60, 237
Ленінград, місто (тепер Санкт-Петербург) в Російській Федерації 43, 114, 117, 207, 210, 217

Летбрідж, місто (провінція Альберта) в Канаді 60
Литовська РСР 75
Лондон, місто у Великій Британії 27, 241
Лондон, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 148
Лос-Анджелес, місто в США 187
Львів, місто 2, 7, 16, 43, 70, 73, 86, 90, 93, 116, 120, 136, 139, 142, 152, 155, 158, 161, 168, 169, 170, 171, 178, 180, 181, 182, 184, 186, 190, 191, 198, 214, 217, 222, 226, 248, 253.
Львівська область 90
Люксембург 86

Манітоба, провінція в Канаді 49, 60, 78, 90, 98, 129, 155, 152, 157, 158, 178, 180, 190, 198, 200, 204, 205, 215, 241, 257
Молдавська РСР 75
Монреаль, місто (провінція Квебек) в Канаді 39, 51, 56, 60, 67, 69, 70, 73, 74, 75, 82, 84, 87, 96, 108, 145, 146, 148, 169, 177, 187, 192, 195, 198, 210, 226, 237, 244, 255, 259, 263
Моринці, село Звенигородського району, Черкаської області 75
Москва, місто 43, 45, 51, 56, 58, 59, 61, 67, 70, 78, 83, 86, 90, 91, 93, 94, 98, 107, 114, 117, 123, 130, 133, 136, 161, 180, 197, 207, 208, 217, 224, 228
Мукачеве, місто Закарпатської обл. 100
Мурманськ, місто в Російській Федерації 130
Мюнхен, місто в ФРН 129

Находка, порт в Приморському краї в Російській Федерації 164
Небилів, село Рожнятівського району в Івано-Франківській області 72, 265
Невицьке, село Ужгородського району Закарпатської області 120
Ніагара-Фоллс, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 41, 128, 130, 166, 202
Німецька Демократична Республіка 100
Новочеркаськ, місто в Російській Федерації 117
Норільськ, місто в Російській Федерації 130
Нормандія, область у Франції 11
Нью-Брансвік, провінція в Канаді 129
Нью-Джерсі, штат у США 116
Нью-Йорк, місто у США 9, 72, 86, 187, 220

Об'єднана Арабська Республіка 61
Одеса, місто 9, 61, 65, 136, 149, 179, 187, 189, 211, 228
Одеська область 9
Онтаріо, провінція в Канаді 6, 148, 185, 195, 228, 239, 241
Оттава, столиця Канади 38, 60, 71, 72, 87, 89, 90, 91, 94, 102, 111, 121, 142, 156, 162, 167, 169, 185, 186, 195, 199, 233, 238, 252, 253, 255, 259, 260, 262

Пакистан 93
Палермо, околиця міста Оквілл в Канаді 22, 39, 40, 41, 47, 51, 55, 60, 81, 84, 118, 191, 217, 226, 265
Париж, місто 195
Переяслав-Хмельницкий район Київської області 145
Південна Америка 259
Пляшова, село Горохівського району Волинської області 216
Полтава, місто 40, 61, 90, 120, 136, 139, 180, 248
Полтавська область 9, 90, 120
Польща 57, 93, 100, 202, 209, 230
Пуерто-Ріко 116

Реджайна, столиця провінції Саскачеван в Канаді 6, 49, 60, 134, 145, 147, 157, 168, 169, 177, 185, 220, 237, 239, 255, 257
Рига, місто в Латвії 216
Різдвяни, село Галицького району Львівської області 115
Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка 75, 93, 150, 166, 169, 213
Русов, село в Івано-Франківській області 209
Румунія 59

Садбері, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 108
Сан-Франциско, місто в США 187
Сарнія, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 255
Саскачеван, провінція в Канаді 19, 129, 131, 228
Саскатун, місто (провінція Саскачеван) в Канаді 145, 157, 168, 185, 191, 194, 207, 215, 227, 232, 239, 255, 257, 260, 265
Свердловськ, місто в Російській Федерації 117
Сибір, регіон 200.
Середнє, село Калушського району Івано-Франківської області 115
Сполучені Штати Америки 9, 86, 93, 96, 97, 124, 130, 148, 164, 165, 185, 202, 210, 220, 259, 265

Стейнбах, місто (провінція Манітоба) в Канаді 79
Стоянів, село Радехівського району Львівської області 68,109
Севастополь, місто 65
Сент-Кетеренс, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 41
Снятин, місто в Івано-Франківській області 41

Таджикська РСР 75
Тандер Бей, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 158, 255
Ташкент, місто в Узбекистані 130
Тегеран, місто в Ірані 91, 92, 96
Тернопіль, місто 120, 186, 188
Тернопільська область 181, 249, 258
Тіммінс, місто(провінція Онтаріо) в Канаді 223, 255
Торонто, столиця провінції Онтаріо в Канаді 1, 6, 7, 12, 13, 22, 25, 32, 39, 50, 56, 60, 62, 64, 67, 86, 89, 91, 94, 95, 96, 108, 112, 116, 120, 122, 124, 128, 129, 130, 134, 144, 145, 147, 148, 149, 131, 153, 154, 157, 158, 160, 168, 169, 172, 177, 182, 187, 191, 192, 195, 196, 198, 204, 208, 209, 212, 217, 218, 221, 224, 226, 229, 234, 235, 239, 247, 248, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 261, 265, 269.
Туркменська РСР 75
Турція 93

Угорщина 93, 100
Ужгород, місто 9, 120, 161, 183
Умань, місто Черкаської області 139
Уругвай 165

Федеративна Республіка Німеччини 3, 86, 97, 131, 149, 165, 244, 250, 254, 259
Фішер Вренч, селище (провінція Манітоба) у Канаді 265
Фінляндія, 93
Форт-Вільям, місто (провінція Онтаріо) в Канаді 51, 60, 168
Франція 86, 95, 96, 97, 131, 149, 165, 202
Фрунзе, місто (тепер Бішкек) в Киргизії 93

Харків, місто 7, 43, 51, 61, 120, 136
Харківська область 9, 31, 120
Херсонська область 43

Черкаси, місто 90
Черкаська область 90

Чернівці, місто 2, 7, 62, 93, 120, 182, 209, 227, 232
Чернівецька область 196
Чернігів, місто 182
Черче, село Рогатинського району Івано-Франківський області 38
Чехословаччина 5, 93, 98, 10
Чилі 86
Чорнобиль, місто в Київській області 263

Швейцарія, 86, 93
Шляхова, село Бершадського району Вінницької області 84

Цінева, село Рожнятівського району Івано-Франківської обл. 102, 149

Югославія 93

Ялта, місто 116, 211

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

№ 1 Телеграма Національного виконавчого комітету Українсько-канадської асоціації Голові Президії Верховної Ради УРСР М.С.Гречусі з поздоровленнями з нагоди визволення України від німецько-фашистських окупантів. Не пізніше травня 1944 р. 138

№ 2 Телеграма Калгарського відділення Українсько-канадської асоціації Голові Президії Верховної Ради М.С.Гречусі з нагоди звільнення від німецько-фашистських окупантів західноукраїнських міст. 28 грудня 1944 р. 139

№ 3 Лист президії Українського товариства культурного зв'язку з закордоном Надзвичайному і Повноважному Послу СРСР в Канаді Г.М.Зарубіну про можливість залучення громадських організацій Канади до поповнення українських бібліотек. 12 вересня 1945 р. 140

№ 4 З листа голови Українського товариства культурного зв'язку з закордоном, президента АН України, академіка О.В.Палладіна та заступника голови УТКЗ О.І.Полторацького керівництву Товариства культурного зв'язку з Україною (Вінніпег) з приводу встановлення контактів між Україною і Канадою 28 червня 1946 р. 141

№ 5 Звернення ЦК КП(б)У до міністра зовнішньої торгівлі СРСР А.І.Мікояна з пропозицією задовольнити прохання Канадсько-українського товариства культурного зв'язку з Україною про звільнення індивідуальних посилок від митних зборів. Не пізніше 28 серпня 1946 р...142

№ 6 З телеграми редактора газети „Українське життя" С.Мацієвича голові Українського товариства культурного зв'язку з закордоном О.І.Полторацькому про перебу-

вання в Канаді делегації з України. 2 вересня 1946 р.

№ 7 Звернення Крайового виконавчого комітету ТОУК, редакцій газет „Українське життя" (Торонто) та „Українське слово" (Вінніпег) до заступника Голови Ради Міністрів УРСР, міністра закордонних справ України Д.З.Мануїльського з проханням допомогти налагодити постійний зв'язок з науковими, освітніми й мистецькими організаціями України. 1946 р. 145

№ 8 З листа голови Українського товариства культурного зв'язку з закордоном О.І.Полторацького президенту товариства культурного зв'язку з Україною В.Свистуну стосовно обміну літературою. 4 березня 1947 р. 147

№ 9 Лист ЦК КП(б)У та Ради Міністрів УРСР Генеральному секретареві ЦК ВКП(б) та Голові Ради Міністрів СРСР Й.В.Сталіну з приводу ініціативи громадських організацій США та Канади по поданню гуманітарної допомоги дитячим будинкам України. 26 липня 1947 р. 148

№ 10 Лист представників українських громадських організацій Канади і США Українському товариству культурного зв'язку з закордоном про наслідки тримісячної комісії по збору пожертвувань для українських дітей-сиріт. 7 листопада 1947 р. 150

№ 11 Нотатки з щоденника завідувача відділом культури Українського товариства культурного зв'язку з закордоном О.Перегуди про перебування українців США і Канади у Києві. 19 січня 1948 р. 152

№ 12 Інформація міністра закордонних справ УРСР Д.З.Мануїльського першому секретареві ЦК КП(б)У М.С.Хрущову про звернення українських організацій Канади до уряду УРСР щодо надання допомоги у споруд-

женні пам'ятника Т.Г.Шевченку. 27 січня 1948 р. ...155

№ 13 Доповідна записка заступника завідувача відділом ЦК КП(б)У з будівництва і будматеріалів Чалого секретареві ЦК КП(б)У К.З.Литвину про розробку проекта пам'ятника Т.Шевченку в м.Торонто 18 лютого 1948 р. 158

№ 14 Постанова Ради Міністрів УРСР про передачу Міністерству охорони здоров'я України стрептомицину, надісланого до України Товариством об'єднаних українських канадців. 24 лютого 1948 р. 159

№ 15 Лист першого секретаря ЦК КП(б)У М.С.Хрущова Генеральному секретареві ЦК ВКП(б) Й.В.Сталіну з пропозиціями задовольнити прохання української еміграції в Канаді про передачу в дарунок від уряду УРСР пам'ятника Т.Г.Шевченку. 24 квітня 1948 р. .160

№ 16 З інформації завідувача політичним відділом МЗС УРСР А.Войни першому секретареві ЦК КП(б)У М.С.Хрущову про третій з'їзд ТОУК. 25 травня 1948 р. 161

№ 17 З листа письменника П.І.Кравчука голові Українського товариства культурного зв'язку з закордоном М.А.Скачку з проханням надати допомогу громадянам Канади та США у з'ясуванні долі їх родин на території СРСР. 23 липня 1948 р. 167

№ 18 З листа голови правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном М.А.Скачко секретареві ЦК КП(б)У К.З.Литвину з пропозиціями по відзначенню 50-річчя української еміграції в Канаді. 31 серпня 1948 р. 168

№ 19 Постанова Ради Міністрів УРСР про виготовлення пам'ятника Т.Г.Шевченку в дар українській еміграції в Канаді. 11 жовтня 1948 р. 170

№ 20 Лист голови правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном М.А.Скачка секретареві ЦК КП(б)У К.З.Литвину з проханням надіслати книги видавництва „Радянська школа" для українського населення Канади. 28 грудня 1948 р. 171

№ 21 Постанова Ради Міністрів УРСР про виготовлення скульптурної постаті Т.Г.Шевченка в дар українській еміграції в Канаді. 4 травня 1949 р. 173

№ 22 Стенограма засідання комісії по підготовці матеріалів для музею Т.Г.Шевченка в Торонто у заступника Голови Ради Міністрів В.Г.Бондарчука. 7 квітня 1952 р. 174

№ 23 Стенограма засідання комісії по підготовці матеріалів для музею Т.Г.Шевченка в Торонто у заступника Голови Ради Міністрів УРСР В.Г.Бондарчука. 19 квітня 1952 р. 180

№ 24 З доповідної записки директора Державного музею Т.Г.Шевченка АН України К.П.Дорошенко заступнику Голови Ради Міністрів УРСР В.Г.Бондарчуку та голові правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном Л.Є.Кизі про стан підготовки експозиційних матеріалів для музею Т.Г.Шевченка в Торонто. 28 квітня 1952 р. 183

№ 25 Постанова Ради Міністрів України про виділення матеріалів Українському товариству культурного зв'язку з закордоном на виготовлення експонатів для музею Т.Г.Шевченка в Торонто. 3 травня 1952 р. 185

№ 26 З інформації завідувача сектором ЦК КПУ по добору кадрів для Міністерства закордонних справ УРСР І.А.Пересаденка ЦК Компартії України про запрошення членів ТОУК для навчання у вищих навчальних закладах

України. 3 вересня 1954 р. 185

№ 27 Лист голови правління Українського товариства культурного зв'язку з закордоном Л.Є.Кизі відповідальному секретарю Слов'янського комітету СРСР С.М.Пилипчуку щодо фінансування, виготовлення і відправки експонатів до музеїв української народної творчості та Івана Франка. 15 лютого 1955 р. 187

№ 28 Розпорядження Ради Міністрів УРСР про дозвіл Міністерству культури України безоплатно передати ряд творів народного мистецтва для експонування на виставках, зініційованих канадськими українцями. 4 березня 1955 р. 188

№ 29 Лист члена ТОУК А.Сочаски про діяльність українських організацій в Канаді. 12 березня 1955 р. 189

№ 30 З листа Уповноваженого Всесоюзного товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном в Канаді О.С.Товстоганя голові правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном Л.Є.Кизі з проханням надати ТОУК до 100-річчя з дня народження І.Франка необхідні матеріали. 10 жовтня 1955 р. 190

№ 31 З інформації заступника міністра сільського господарства УРСР О.Гризи ЦК Компартії України про прибуття канадської делегації представників фірми сільськогосподарського машинобудування „Мейтіс Харіс Сергісон". Не раніше 20 жовтня 1955 р. 193

№ 32 З виступу по радіо письменника П.Г.Тичини з нагоди проведення в Канаді Всекрайового фестивалю і відкриття Музею І.Я.Франка. Київ 1956 р. 193

№ 33 Лист Уповноваженого Всесоюзного товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном в Канаді

О.С.Товстоганя голові правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвину з проханням надіслати ТОУК музичну літературу та ноти. 22 лютого 1957 р. 195

№ 34 З листа голови правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина голові Слов'янського комітету СРСР О.С.Гундорову з проханням надати допомогу у виготовленні українських національних костюмів на замовлення КВК ТОУК. 21 березня 1957 р. 196

№ 35 Лист голови правління Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина Уповноваженому Всесоюзного товариства дружби і культурних зв'язків з закордоном у Канаді О.С.Товстоганю про безоплатну передачу літератури українським організаціям в Канаді. Квітень 1957 р. 197

№ 36 З листа завідувача сектором ЦК КПУ по добору кадрів для МЗС УРСР І.А.Пересаденка ЦК Компартії України про прийом членів політбюро Робітничої прогресивної партії Канади І.Віра та І.Бойда в ЦК КПУ 2 жовтня 1958 р. 199

№ 37 Вітальний лист українських письменників Крайовому виконавчому комітету Товариства об'єднаних українських канадців з нагоди проведення VIII з'їзду ТОУК. Не пізніше жовтня 1958 р. 200

№ 38 Лист українських канадців консульству СРСР в Оттаві з проханням передати в дарунок односельцям з с.Черче на Івано-Франківщині друкарську машинку. 11 лютого 1959 р. 201

№ 39 З листа Надзвичайного і Повноважного посла СРСР в Канаді А.А.Арутюняна міністру закордонних

справ УРСР Л.Х.Паламачуку з пропозиціями щодо активізації роботи радянського Посольства серед українських канадців. 14 квітня 1959 р. 202

№ 40 Інформація директора Державного музею Т.Г.Шевченка АН УРСР К.П.Дорошенко Міністерству закордонних справ УРСР про передачу копій робіт Великого Кобзаря музею поета в м.Палермо. 22 травня 1959 р. 214

№ 41 Із звіту другого секретаря Посольства СРСР в Канаді І.Науменка про поїздку в Палермо з нагоди відкриття арки, збудованої на честь 800-річчя міста Снятина. 11 червня 1959 р. 216

№ 42 Протокол організаційного засідання правління Товариства СРСР – Канада. 28 грудня 1959 р. 217

№ 43 План роботи Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном з членами ТОУК, що навчаються у вищих навчальних закладах м.Києва. Грудень 1959 р. – січень 1960 р. 220

№ 44 З статті „Трагічне становище української мови в Україні", опублікованій в газеті „Український голос". 2 березня 1960 р. 221

№ 45 Лист президента Товариства „СРСР – Канада", народного артиста СРСР М.І.Царьова голові Спілки письменників України О.Т.Гончару щодо перспектив участі СПУ у діяльності Товариства. 27 квітня 1960 р. .. 224

№ 46 З листа голови Товариства культурного зв'язку з українцями за кордоном Ю.К.Смолича письменнику П.І.Кравчуку про створення Товариства. 2 жовтня 1960 р. 225

№ 47 З рішення президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном про заходи по вшануванню 100-річчя з дня смерті Т.Г.Шевченка. 30 грудня 1960 р. 226

№ 48 Лист голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина завідувачу відділом Британських країн Союзу радянських товариств дружби про умови передачі ТОУК національного музичного інструменту – бандури з нагоди відзначення 100-річчя з дня смерті Т.Г.Шевченка. 6 січня 1961 р. .. 228

№ 49 Пропозиції Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном по нагородженню Шевченківською ювілейною медаллю громадських діячів, майстрів культури, вчених, українських організацій і установ Канади. Не пізніше січня 1961 р. 229

№ 50 З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном К.З.Литвина голові правління Спілки художників України М.Г.Дерегусу з проханням виділити графічні і живописні твори для музею Т.Г.Шевченка в Торонто. 4 квітня 1961 р..... 233

№ 51 З довідки Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном про відправлення українським організаціям Канади літератури та інших матеріалів. Початок 1961 р. 233

№ 52 З листа голови Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном Ю.Смолича ЦК Компартії України про враження письменника П.І.Кравчука від перебування в Україні. 16 липня 1961 р. 237

№ 53 Інформація апарату Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами голові президії Товариства К.З.Литвину про необхідність

надати допомогу активістам ТОУК М.Сейго та Г.Польовій у виданні книг про юність Т.Г.Шевченка та збірника „Українські народні казки" 31 липня 1961 р. 240

№ 54 З інформації Міністерства культури України Міністерству культури СРСР про рецензію С.Джонсона на виступ Українського державного ансамблю танцю, опубліковану в газеті „Монреаль Стар". 22 травня 1962 р. 241

№ 55 З листа секретаря КВК ТОУК П.Д.Прокопчака Українському товариству дружби та культурного зв'язку з закордоном з проханням надати матеріали, пов'язані з відзначенням 100-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка. 6 травня 1963 р. 242

№ 56 З довідки Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами про роботу з канадськими громадянами – членами ТОУК, Карпаторуського товариства, які навчаються у вищих учбових закладах Києва. Не пізніше 15 червня 1963 р. 244

№ 57 Лист голови правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном Ю.К.Смолича заступнику голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку про перспективи видання та розповсюдження газети „Вісті з України" 6 серпня 1963 р. 246

№ 58 Із звернення Гамільтонського відділу Комітету українців Канади до української громадськості Канади у зв'язку з 30-річчям голоду 1932-33 років в Україні. Не пізніше 15 вересня 1963 р. 247

№ 59 З листа Юрія Кренца від Робітничого запомогового товариства в Канаді Українському товариству дружби і культурного зв'язку з закордоном щодо обміну літературою та інформаційними матеріалами. 21 лютого

1964 р. 249

№ 60 Інформація посольства СРСР в Канаді про святкування 150-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка. 6 червня 1964 р. 250

№ 61 Повідомлення РАТАУ про прибуття в Україну канадського спортсмена Конрада Дюбе. 22 серпня 1964 р. 259

№ 62 Доповідна записка голови Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР В.Ф.Нікітченка ЦК КПУ про антирадянську діяльність в Україні громадянина Канади І.В.Коляски. 14 січня 1965 р. 260

№ 63 Спеціальне повідомлення голови Комітету держбезпеки при Раді Міністрів УРСР В.Ф.Нікітченка ЦК КП України про комплекс оперативних заходів щодо громадянина Канади І.В.Коляски. 21 липня 1965 р. 263

№ 64 Із звернення до української громади Канади Комітету з ювілейного видання творів Уласа Самчука. 1965 р. 267

№ 65 З доповідної записки завідувача сектором ЦК КПУ з зарубіжних зв'язків І.А.Пересаденка та консультанта сектора ЦК КПУ з зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України В.П.Оснача про співробітництво України з Канадою по лінії громадських організацій. 3 серпня 1966 р. 268

№ 66 Інформація РАТАУ про перебування в Україні мера м.Вінніпега С.Дзюби. 18 серпня 1966 р. 270

№ 67 Запис бесіди Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька з членами виконкому ТОУК В.Гарасимом, М.Королем, М.Гринчишиним з

проблем національної політики в УРСР та організації поїздок в Україну молодих українських канадців. 26 серпня 1966 р. 270

№ 68 З інформації заступника завідувача відділом пропаганди і агітації ЦК КПУ Головка ЦК Компартії України про розмову першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка з заступником секретаря ТОУК П.І.Кравчуком з питань діяльності Товариства. 26 вересня 1966 р. 275

№ 69 З викладу Міністерством культури України Міністерству культури СРСР рецензії С.Джонсона на виступ Українського державного ансамблю танцю, опубліковану в газеті „Монреаль Стар". 26 жовтня 1966 р. 278

№ 70 Інформація Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами ЦК КПУ про враження редактора газети „Життя і слово" П.І.Кравчука від перебування в Україні. Жовтень 1966 р. 279

№ 71 З інформації Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька ЦК КПРС та ЦК КПУ про розмову з Генеральним секретарем Компартії Канади У.Каштаном про підготовку візиту в Україну делегації ТОУК і ЦК Компартії Канади. 14 грудня 1966 р. 286

№ 72 Доповідна записка першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка ЦК КПРС та ЦК КПУ про розмову з членом виконкому ТОУК П.І.Кравчуком з питань здійснення в УРСР національної політики. 25 грудня 1966 року. 287

№ 73 З доповідної записки ректора Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка І.Т.Швеця про підготовку матеріалів для Всесвітньої виставки в Монреалі. 6 січня 1967 р. 292

№ 74 Доповідна записка голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами К.А.Колосової заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку про підготовку до Всесвітньої виставки в Монреалі. 4 січня 1967 р. 296

№ 75 Протокол засідання Організаційного комітету по підготовці секції СРСР на Всесвітній виставці в Монреалі (Експо-67). 21 лютого 1967 р. 298

№ 76 Постанова Організаційної комісії по підготовці Української РСР до участі у Всесвітній виставці 1967 року в Монреалі „Про заходи по виконанню постанови ЦК КП України від 4 березня 1967 р. „Про програму Дня Української РСР на Всесвітній виставці 1967 р. в Монреалі" 17 березня 1967 р. 303

№ 77 З щоденникових записів першого секретаря ЦК КПУ П.Ю.Шелеста про обмін думками з головним редактором журналу „Всесвіт" щодо перебування в Україні делегації Компартії Канади. 2 квітня 1967 р. 304

№ 78 Запис розмови делегації ЦК Компартії Канади з членами колегії Міністерства освіти України з питань здійснення національної політики в УРСР. 3 квітня 1967 р. 305

№ 79 Лист міністра закордонних справ УРСР Д.З.Білоколоса заступнику Голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку щодо надання можливості перенесення з с.Канцерівка Запорізької області до м.Стейнбаха (Манітоба) пам'ятника Й.Бартху 3 квітня 1967 р..... 316

№ 80 З листа міністра культури УРСР Р.В.Бабійчука заступнику Голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку про недоцільність перенесення пам'ятника на честь 100-річчя поселення менонітів в Росії. 21 квітня 1967 р. 317

№ 81 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка ЦК КПУ про розмову з секретарем виконкому ТОУК П.Д.Прокопчаком з приводу культурного обміну між Україною і Канадою. 10 травня 1967 р. 319

№ 82 З інформації завідувача відділу науки і техніки Ради Міністрів УРСР І.Савельєва заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку про можливість участі Л.І.Жаботинського у відкритих змаганнях на першість Канади під час проведення Дня Української РСР на Всесвітній виставці в Монреалі. Серпень 1967 р. 322

№ 83 Із звіту делегації Комуністичної партії Канади про перебування в Україні. 18 вересня 1967 р. 322

№ 84 Із звіту керівника делегації УРСР на „Експо-67" заступника Голови Ради Міністрів України П.Т.Тронька ЦК КПУ про їх участь в організації і проведенні Всесвітньої виставки у Монреалі 4 листопада 1967 р. 329

№ 85 З щоденникових записів першого секретаря ЦК КПУ П.Ю.Шелеста стосовно проведення Світового конгресу вільних українців в Канаді. Не пізніше 12 листопада 1967 р. 334

№ 86 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка Міністерству закордонних справ України про роботу Всесвітнього конгресу вільних українців 26 грудня 1967 р. 335

№ 87 Із запису бесіди Тимчасового Повіреного у справах СРСР в Канаді С.Букіна із заступником міністра закордонних справ Канади Коллінзом з приводу акцій української еміграції до 50-річчя проголошення Української Народної Республіки. 18 січня 1968 р. 343

№ 88 З інформації секретаря ЦК КПУ А.Д.Скаби ЦК КПРС про перебування в Україні делегації Компартії Канади та порушені нею питання у сфері національної політики. 2 лютого 1968 р. 345

№ 89 Інформація голови Комітету держбезпеки при Раді Міністрів УРСР В.Ф.Нікітченка ЦК Компартії України про внутрішні процеси в Товаристві об'єднаних українців Канади. 19 лютого 1968 р. 347

№ 90 З інформації Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ щодо звіту делегації Комуністичної партії Канади про перебування в УРСР. 29 березня 1968 р. 352

№ 91 Лист Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька секретарю ЦК КПУ О.П.Ляшку з приводу публікації в Канаді книг, статей, листів активних учасників українського національного руху. 29 березня 1968 р. 357

№ 92 З інформації Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька секретарю ЦК КПУ О.П.Ляшку про розмову з Генеральним секретарем Компартії Канади У.Каштаном щодо публікації в Канаді книги І.Коляски „Освіта в Радянській Україні" та надання можливості канадським українцям відвідування західних регіонів України". 31 березня 1968 р. 360

№ 93 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка ЦК КПРС та ЦК КПУ про публікацію книги І.Коляски „Освіта в Радянській Україні". 31 березня 1968 р. 364

№ 94 Із запису розмови Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді І.Т.Шпедька з членами виконкому ТОУК щодо публікації в Канаді книги І.Коляски „Освіта в Радянській Україні" та надання можливос-

ті канадських українцям відвідувати західні області України. 31 березня 1968 р. 375

№ 95 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Н.Мартиненка з головою ТОУК В.Гарасимом і секретарем ТОУК П.Прокопчаком стосовно публікації книги І.Коляски „Освіта в Радянській Україні" та надання можливості канадським українцям відвідувати західні області України. Березень 1968 р. 380

№ 96 Інформація Посольства СРСР в Канаді про заходи Комітету українців Канади в зв'язку з Міжнародною конференцією ООН з прав людини в Тегерані. 11 червня 1968 р. 382

№ 97 Доповідна записка міністра закордонних справ УРСР Д.З.Білоколоса секретарю ЦК Компартії України Ф.Д.Овчаренку про окремі аспекти роботи з українською еміграцією. 6 листопада 1968 р. 387

№ 98 З доповідної записки Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді Б.П.Мірошниченка ЦК КПУ щодо розмови з Генеральним секретарем Компартії Канади У.Каштаном про реакцію членів ТОУК на події в Чехословаччині та здійснення національної політики в Україні. 2 грудня 1968 р. 394

№ 99 Лист секретаря КВК ТОУК П.Д.Прокопчака голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами В.М.Дмитрук з проханням надати допомогу в спорудженні пам'ятника письменнику В.Стефанику в м.Едмонтоні. 20 січня 1969 р. 397

№ 100 З повідомлення РАТАУ про відправлення до Канади продукції Мукачевської лижної фабрики. 21 січня 1969 р. 398

№ 101 Із запису розмови Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді Б.П.Мірошниченка з представниками КВК ТОУК В.Гарасимом та П.Д.Прокопчаком з питань подальших контактів в сфері науки і культури. 19 лютого 1969 р. 399

№ 102 Із запису розмови радника Посольства СРСР в Канаді С.Ф.Молочкова з керівними діячами ТОУК з приводу приїзду в Канаду радянських делегацій і груп, а також відвідування канадськими українцями рідних сіл на території України. 19 лютого 1969 р. 401

№ 103 Лист диригента хору «Бандурист» (Вінніпег) В.Філіповича голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук з проханням надіслати ноти пісень, аранжовані для чоловічого хору. 27 лютого 1969 р. 402

№ 104 З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук Надзвичайному й Повноважному Послу СРСР в Канаді Б.П.Мірошниченку з питань запрошення на навчання членів ТОУК, прийом делегацій і туристичних груп. 4 квітня 1969 р. 403

№ 105 З листа заступника голови правління СПУ В.П.Козаченка голові іноземної комісії Спілки письменників СРСР О.О.Косорукову з проханням надати допомогу у поїздці в Україну канадському письменнику Д.Ризі. 13 квітня 1969 р. 405

№ 106 Довідка інструктора відділу інформації та зарубіжних зв'язків ЦК КПУ В.Т.Лапицького до листа Генерального секретаря Компартії Канади У.Каштана з визначенням першочергових контрпропагандистських заходів, пов'язаних з публікацією книг І.Коляски "Освіта в Радянській Україні" та І.Дзюби "Інтернаціо-

налізм чи русифікація?" 18 квітня 1969 р. 406

№ 107 З інформації секретаря ЦК КП України Ф.Д.Овчаренка ЦК КПУ про прийом першим секретарем ЦК КП України П.Ю.Шелестом Генерального секретаря Комуністичної партії Канади У.Каштана. 23 червня 1969 р. 407

№ 108 Повідомлення РАТАУ про гастрольне турне по містах Канади українських митців. 21 листопада 1969 р. 413

№ 109 Інформація голови КДБ при РМ УРСР В.Нікітченка першому секретарю ЦК КПУ П.Ю.Шелесту про обставини зустрічі членів делегації ТОУК з учасниками правозахисного руху З.Т.Франко і Б.Д.Антоненком-Давидовичем. 3 грудня 1969 р. 414

№ 110 Запис бесіди завідувача консульським відділом Посольства СРСР в Канаді М.Мурникова з керівником туристичної фірми «Глоуб Турс» Р.Довгополюком про перспективи розвитку туризму між Канадою та СРСР. 16 грудня 1969 р. 419

№111 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ліпатова ЦК КПУ про розмову з секретарем комітета ТОУК провінції Альберта Ю.Соломоном про наміри української громади щодо створення Товариства української спадщини і культури та спорудження пам'ятника В.Стефанику. 26 січня 1970 р. 420

№ 112 З листа професора кафедри слов'янознавства Альбертського університету О.Д.Старчука голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук про стан викладання в Канаді української мови і літератури. 26 січня 1970 р. 422

№ 113 З листа власника картинної галереї «Ми і світ» та видавця однойменного журналу М.С.Колянківського заступнику голови президії Українського товариства дружби та культурних зв'язків з закордоном А.С.Кисілю про формування туристської групи з числа художників та любителів мистецтва для ознайомлення з культурним життям в Україні. 31 березня 1970 р. 423

№ 114 Інформація голови правління Товариства «Україна» Ю.К.Смолича ЦК КПУ та Раді Міністрів України про перебування в УРСР професора Вінніпезького університету Д.Райяна. 13 квітня 1970 р. 424

№ 115 З листа голови провінційного комітету ТОУК Альберти М.А.Алексієвича до голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук з проханням надати допомогу членам Товариства під час поїздки на історичну батьківщину. 15 травня 1970 р. 426

№ 116 Повідомлення РАТАУ про перебування в Україні туристської групи українців США і Канади. 5 червня 1970 р. 427

№ 117 З довідки консультанта відділу інформації та зарубіжних зв'язків ЦК КПУ Ю.Соломатіна про видання книги І.Коляски «Два роки в Радянській Україні». 10 червня 1970 р. 429

№ 118 З інформації секретаря ЦК Компартії України Ф.Д.Овчаренка ЦК КПУ про зустріч з членами виконкому ТОУК. 13 серпня 1970 р. 433

№ 119 З листа професора кафедри слов'янознавства Альбертського університету О.Д.Старчука голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук про діяльність слов'янського

відділення університету. 18 серпня 1970 р. 436

№ 120 З доповідної записки голови правління Товариства „Україна" В.Цуркана та голови правління Музично-хорового товариства УРСР С.Д.Козака уряду республіки про гастролі в Україні танцювально-хорового ансамблю ім. Т.Г.Шевченка (м.Торонто). 31 серпня 1970 р. 438

№ 121 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ліпатова ЦК КПУ про розмову з редактором журнала „Ukrainian Canadian" М.Сейго про підготовку заходів по відзначенню в Канаді 100-річчя з дня народження В.Стефаника. 3 вересня 1970 р. 441

№ 122 Лист Товариства об'єднаних українських канадців Товариству „Україна" з приводу перебування в УРСР танцювально-хорового ансамблю ім.Т.Г.Шевченка. 30 вересня 1970 р. 442

№ 123 З доповідної записки Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді Б.П.Мірошниченка ЦК КПРС та ЦК КПУ про розмову з керівництвом ТОУК щодо підсумків перебування в СРСР хорового ансамблю ім.Т.Шевченка. 5 жовтня 1970 р. 443

№ 124 Лист голови Всесоюзного об'єднання „Міжнародна книга" Б.Макарова голові президії Українського товариства дружби та культурного зв'язку з зарубіжними країнами В.М.Дмитрук з приводу безоплатних поставок літератури до Канади. 25 листопада 1970 р. .445

№ 125 З листа художнього керівника ансамблю ім. Т.Г.Шевченка (Канада) Є.Дольного голові правління Музично-хорового товариства УРСР Є.Д.Козаку про свої враження від гастролей в містах і селах України. 30 грудня 1970 р. 447

№ 126 Лист заступника директора Асоціації освітнього телебачення Едмонтона П.Діцеля професору кафедри слов'янознавства Альбертського університету О.Д.Старчуку стосовно підготовки серії передач, присвячених історії та культурі українців в Канаді. 1970 р. 448

№ 127 Лист власника картинної галереї „Ми і світ" та редактора одноіменного журналу М.С.Колянківського голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук про організацію в Канаді ряду художніх виставок. 22 лютого 1971 р. 449

№ 128 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ліпатова з власником картинної галереї „Ми і світ" та видавцем однойменного журналу М.С.Колянківським про завершення будівництва в м.Ніагара Фоллс нового приміщення для українського музею-галереї, видання журналу, супроводження Прем'єр-міністра Канади П.Трюдо в його поїздці в СРСР. 21 квітня 1971 р. 451

№ 129 З інформації Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про діяльність українських громадських та релігійних організацій. 26 квітня 1971 р. 453

№ 130 Запис розмови третього секретаря відділу преси МЗС України В.Сотникова з канадськими журналістами про перспективу українсько-канадських культурних зв'язків. 24 травня 1971 р. 461

№ 131 Лист доцента Саскачеванського університету Ю.Фотія та голови Асоціації вчителів української мови Саскачевану Р.Франка голові Ради Міністрів УРСР В.В.Щербицькому з приводу необхідності організації літніх курсів української мови та літератури при Київському державному університеті ім.Т.Г.Шевченка. 27

травня 1971 р. 463

№ 132 Інформація заступника міністра вищої і середньої спеціальної освіти УРСР Л.Чередниченка щодо можливості організації літніх курсів української мови і літератури для вчителів і викладачів Канади. 11 червня 1971 р. 466

№ 133 Інформація голови Товариства „Україна" В.Цуркана Раді Міністрів УРСР щодо доцільності організації літніх курсів української мови і літератури для вчителів і викладачів Канади при Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка. 23 червня 1971 р. 467

№ 134 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ліпатова з головою виконкому ТОУК В.Гарасимом про результати навчання в УРСР учасників художньої самодіяльності в Канаді. 24 жовтня 1971 р. 469

№ 135 Лист голови правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном В.Цуркана ЦК КПУ з питань навчання в Україні активістів ТОУК. 14 грудня 1971 р. 471

№ 136 З листа завідуючої книжковим відділом „Української книги" Л.Загородньої Українському товариству дружби і культурного зв'язку з закордоном з проханням вислати для українських канадців підручники, художню, історичну та краєзнавчу літературу, мікрофільми. 24 грудня 1971 р. 472

№ 137 Лист директора етнографічного музею Д.В.Лайта Українському товариству дружби і культурного зв'язку з закордоном з пропозицією здійснити обмін експонатами з музеями СРСР. Кінець 1971 р. 473

№ 138 З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук завідуючій книжковим відділом „Української книги" Л.Загородній з повідомленням про надсилку каталогів видань, підручників, літератури. 4 лютого 1972 р. 474

№ 139 Інформація начальника Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів УРСР Й.І.Затягана заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку щодо організації літніх курсів української мови і літератури для вчителів і викладачів Канади при Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка. 25 лютого 1972 р. 475

№ 140 Узагальнюючі пропозиції відділів Ради Міністрів УРСР заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку з приводу організації літніх курсів української мови та літератури для вчителів і викладачів з Канади при Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка. 4 березня 1972 р. 476

№ 141 Інформація голови правління Товариства культурних зв'язків з українцями закордоном А.С.Кисіля ЦК КПУ щодо видання брошури про перебування в Україні танцювально-хорового ансамблю ім. Т.Г.Шевченка. 28 березня 1972 р. 478

№ 142 Лист першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького голові Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.М.Дмитрук з проханням зробити фотокопію картини художника Де Ла Тура „Легкі гроші" для університету м.Кінгстона. 2 жовтня 1972 р. 479.

№ 143 З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном

В.М.Дмитрук члену виконкому ТОУК М.Скрипник про виділення етнографічному музею в Калгарі двох українських костюмів. Кінець жовтня 1972 р. 480

№ 144 З листа Комітету українських вчителів Канади Міністерству закордонних справ України із запрошенням ряду українських письменників для проведення лекцій та семінарів з української літератури. 31 січня 1973 р. 480

№ 145 З доповідної записки голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко ЦК Компартії України про співробітництво з українськими організаціями Канади. Січень-лютий 1973 р. 481

№ 146 Інформація завідувача відділом Британських країн Союзу радянських товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами А.Маська голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко про проведення в Канаді виставок декоративно-прикладного мистецтва та дитячої творчості. 19 квітня 1973 р. 485

№ 147 Лист заступника представника Союзу радянських товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами в Канаді В.М.Майорова Українському товариству дружби і культурного зв'язку з закордоном про становлення і діяльність Асоціації „Канада-СРСР", проведення ряду українських виставок, обмін літературою. 21 травня 1973 р. 486

№ 148 З листа голови Державного комітету Ради Міністрів України з телебачення і радіомовлення М.А.Скачка ЦК КПУ щодо здійснення українського радіомовлення на Канаду. 23 липня 1973 р..... 488

№ 149 Інформація секретаря ЦК КПУ В.Ю.Маланчука ЦК КПРС про пропагандистські заходи на Канаду в зв'язку з антирадянською кампанією, розгорнутою серед української еміграції. 1 жовтня 1973 р. 489

№ 150 З інформації секретаря ЦК КПУ В.Ю.Маланчука ЦК Компартії України про зустріч з головою ТОУК П.Д.Прокопчаком та редактором газети „Життя і слово" П.І.Кравчуком. 17 жовтня 1973 р. 494

№ 151 З листа керівництва ТОУК та РЗТ Товариству „Україна" з питань діяльності курсів української мови і літератури для канадських вчителів при Київському держуніверситеті ім. Т.Г.Шевченка. 28 січня 1974 р..... 497

№ 152 Із запису розмови радника-посланника Посольства СРСР в Канаді В.Вахрушева з керівництвом ТОУК та РЗТ про організацію в Києві курсів української мови і літератури для канадських вчителів та підготовку заходів з нагоди 100-річчя Вінніпега і відкриття українського „Села-музею" 28 січня 1974 р. 499

№ 153 Із запису розмови другого секретаря Посольства СРСР в Канаді І.П.Вартаняна з президентом „Національної концертної агенції" М.Муцаком про організацію в містах Канади гастролей співаків Є.С.Мірошниченко, Д.М.Гнатюка. 6 лютого 1974 р. 503

№ 154 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з керівником „Національної концертної агенції" М.Муцаком з питань організації в Канаді гастролей співаків Є.С.Мірошниченко та Д.М.Гнатюка. 15 лютого 1974 р. 504

№ 155 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з працівником Манітобського провінційного комітету ТОУК Р.Мельником про

його навчання в Україні, підготовку до фестивалю у Вінніпезі, протиріччя в українських мистецьких колективах Канади, візит до СРСР мера м.Вінніпегу С.Дзюби. 18 лютого 1974 р. 505

№ 156 Із запису телефонної розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з виконуючим обов'язки завідуючого сектором СРСР МЗС Канади А.Чистовим з приводу попередження пікетування Посольства канадськими студентами на захист українського правозахисника В.Мороза. 22 лютого 1974 р. 506

№ 157 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з національним секретарем ТОУК В.Гарасимом про передачу в дар канадським українцям бюста Лесі Українки та організацію літніх курсів української мови і літератури в Києві для викладачів канадських вузів. 13 березня 1974 р. 507

№158 Аналітична довідка Посольства СРСР в Канаді ЦК Компартії України про процеси в середовищі української еміграції в Канаді. 25 березня 1974 р. 509

№ 159 Лист Надзвичайного й Повноважного Посла СРСР в Канаді О.М.Яковлєва заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Т.Троньку з проханням надати допомогу у створенні в Посольстві сувенірного фонду, пов'язаного з Україною. 25 березня 1974 р. 515

№ 160 З розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з редактором журналу „Форум" А.Грегоровичем про організацію виставки стародавньої української архітектури і мистецтва в м.Торонто. 27 квітня 1974 р. 516

№ 161 З листа голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном

В.С.Шевченко першому секретарю Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицькому з пропозицією узгодити плани співробітництва з українськими організаціями, музеями, університетами Канади. 14 травня 1974 р. 517

№ 162 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з редактором газети „Життя і слово" П.І.Кравчуком щодо публікації пресрелізу про діяльність українського правозахисника В.Мороза. 16 травня 1974 р. 520

№ 163 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з президентом Канадської асоціації учителів української мови державних шкіл Б.Білашом про шляхи подальшого співробітництва з науковими установами УРСР. 22 травня 1974 р. 521

№ 164 З листа Приморського морського пароплавства голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами В.С.Шевченко з проханням надати матеріали про Україну для популяризації їх в іноземних портах. 30 травня 1974 р. 523

№ 165 Доповідна записка секретаря ЦК КПУ В.Ю.Маланчука ЦК Компартії України „Про деякі питання поліпшення координації роботи з зарубіжною еміграцією". 25 червня 1974 р. 524

№ 166 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з власником української картинної галереї і музею в Ніагара-Фоллс М.С.Колянківським про його враження від поїздки в СРСР. 29 червня 1974 р. 528

№ 167 З телефонної розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з генеральним секретарем „Всесвітнього конгресу вільних українців"

Ю.Шимком про стан здоров'я ув'язненого дисидента В.Мороза. 9 липня 1974 р. 530

№ 168 Інформація голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко першому секретарю Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицькому про літературу, надіслану славістичним факультетам канадських університетів. 12 липня 1974 р. 532

№ 169 З листа Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.М.Яковлєва ЦК КПУ з пропозиціями по роботі серед української еміграції. 17 липня 1974 р. ...533

№ 170 Лист голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко Надзвичайному і Повноважному Послу СРСР в Канаді О.М.Яковлєву з пропозиціями по роботі з українськими організаціями Канади. 2 вересня 1974 р. 536

№ 171 Лист секретаря ЦК КПУ В.Ю.Маланчука Надзвичайному і Повноважному Послу СРСР в Канаді О.М.Яковлєву з питань подальшого розгортання інформаційно-пропагандистської роботи серед української еміграції. 16 вересня 1974 р. 538

№ 172 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з головою Альбертського провінційного комітету ТОУК М.Алексієвичем з приводу розвитку руху поріднення міст, взаємовідносин з керівництвом музею «Село української культурної спадщини». 19 жовтня 1974 р. ....540.

№ 173 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з керівниками «Селомузею української культурної спадщини» з приводу можливостей його подальшого розвитку. 8 листопада 1974 р. 541

№ 174 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з мером м.Едмонтона В.Гавриляком з приводу розвитку культурних зв'язків. 8-9 листопада 1974 р. 543

№ 175 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з секретарем Альбертського провінційного комітету ТОУК Ю.Соломоном стосовно наукових і культурних контактів між Україною. 9 листопада 1974 р. 544

№ 176 Доповідна записка завідувача відділом інформації та зарубіжних зв'язків ЦК КПУ І.А.Пересаденка та заступника завідувача відділом пропаганди і агітації ЦК КПУ А.В.Мяловицького секретарю ЦК Компартії України В.Ю.Маланчуку щодо видання літератури іноземними мовами. 27 листопада 1974 р. 546

№ 177 Запис розмови голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко з виконавчим директором Асоціації «Канада-СРСР» М.Лукачем щодо перспектив наукових і культурних зв'язків. 9 грудня 1974 р. 547

№ 178 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з головою Комітету Вінніпега по зв'язкам з Львовом Б.Хеваком і співголови Комітету Я.Семичшиним з приводу їх перебування на Україні. 13 грудня 1974 р. 549

№ 179 З повідомлення РАТАУ про утворення в Одесі міського відділення Товариства дружби «СРСР – Канада». 18 грудня 1974 р. 551

№ 180 Інформація голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними краї-

нами В.С.Шевченко ЦК КПУ про перебування в СРСР делегації Комітету побратимства Вінніпег-Львів. 24 грудня 1974 р. 552

№ 181 З листа голови президії Українського товариства дружби і культурних зв'язків з закордоном В.С.Шевченко першому секретарю Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицькому про перебування в Україні голови Комітету по зв'язкам з Львовом Б.Хевака та Я.Семчишина. 17 січня 1975 р. 558

№ 182 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з редактором журналу «Форум» А.Грегоровичем щодо політичних і культурних процесів в Україні та Канаді, обміну туристськими групами. 11 лютого 1975 р. 559

№ 183 Лист Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.М.Яковлєва голові президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами В.С.Шевченко та голові Товариства «Україна» О.М.Підсухі з проханням передати в дар Віндзорській публічній бібліотеці бюсти Т.Г.Шевченка та О.М.Горького. 18 лютого 1975 р. 561

№ 184 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького з президентом РЗТ А.Білецьким про позицію мерам м.Вінніпегу С.Дзюби щодо відзначення українськими організаціями річниці проголошення Українською Центральною Радою незалежності України. 14 березня 1975 р. 562

№ 185 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з національним секретарем ТОУК В.Гарасимом щодо ситуації в Товаристві, організації літніх курсів українського народного танцю, створення телевізійної передачі про ка-

надських українців. 20 березня 1975 р. 564

№ 186 Запис розмови заступника представника Союзу радянських товариств дружби В.М.Майорова з членом виконкому ТОУК П.І.Кравчуком про результати XXXIII з'їзду ТОУК, розмежування функцій між Товариством та Асоціацією «Канада-СРСР». 27 березня 1975 р. 568

№ 187 З листа голови президії Українського товариства дружби і культуного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко Надзвичайному й Повноважному Послу СРСР в Канаді О.М.Яковлєву про встановлення нових контактів з науковими і культурними установами, українськими громадськими організаціями в Канаді. 22 квітня 1975 р. 569

№ 188 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з керівником Українського хору ім.Кошиця та президентом культурного центру В.Климківим про його враження від поїздки до Києва. 25 квітня 1975 р. 570

№ 189 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Т.Лапицького ЦК КПУ про розмову з секретарем провінційного комітету ТОУК Британської Колумбії І.Хитреньким щодо зміцнення зв'язків між порідненими містами Одесою і Ванкувером. 14 травня 1975 р. 572

№ 190 Лист голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.С.Шевченко першому секретареві Львівського обкому Компартії України В.Ф.Добрику з проханням надати допомогу у зборі матеріалів приватній радіостанції провінції Манітоба. 5 червня 1975 р. 573

№ 191 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка про розмову з керівниками Національного виконавчого комітету ТОУК з приводу організаційної і культурної діяльності Товариства. 13 грудня 1975 р. 574

№ 192 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з секретарем Національного виконкому ТОУК В.Гарасимом з приводу реалізації політики уряду Канади щодо національних меншин, відкриття пам'ятника Л.Українці, підготовки до Олімпійських ігор. 13 грудня 1975 р. 577

№ 193 Повідомлення першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про зустріч з керівництвом Товариства карпаторуських канадців з приводу його організаційної та культурної діяльності. 9 січня 1976 р. 579

№ 194 Повідомлення першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з депутатами Федерального парламенту Канади С.Папроски та Р.Гнатишиним з приводу візиту в Україну парламентської делегації Канади. 5 лютого 1976 р. 582

№ 195 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з редактором газети «Життя і слово» М.Гринчишиним з приводу масових акцій «Всесвітнього конгресу вільних українців», «Комітету українців Канади», підготовки до Олімпійських ігор у Монреалі. 5 лютого 1976 р. 583

№ 196 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з головою Буковинського товариства А.С.Ковальським з приводу організаційної і культурної діяльності Товариства. 6 лютого 1976 р. 586

№ 197 Повідомлення першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з канадським адвокатом Н.Крип'якевичем щодо подальшого розв'язання правових питань між українськими і канадськими громадянами. 25 березня 1976 р. 587

№ 198 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з старшим консультантом Міністерства туризму і культури провінції Манітоба Я.Семчишиним з приводу перспектив культурного розвитку між Україною і Канадою. 25 березня 1976 р. 588

№ 199 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з керівником хору ім.Кошиця В.Климківим та адміністратором Українського культурного і освітнього центру у Вінніпезі М.Климків щодо перспектив співробітництва в сфері освіти і культури. 26 березня 1976 р. 590

№ 200 Інформація Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.М.Яковлєва ЦК КПРС та ЦК КПУ про розмову з міністром освіти провінції Манітоба Б.Ганущаком з приводу налагодження контактів між Україною і Канадою в сфері економіки, освіти, культури. 31 березня 1976 р. 593

№ 201 Лист завідувача відділом по випуску англомовної газети «News from Ukraine" – додатку до газети „Вісті з України" Ю.П.Москаля заступнику голови Ради Міністрів України П.Т.Троньку стосовно здійснення в Україні національно-культурної політики. 20 квітня 1976 р. 594

№ 202 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з

власником художньої галереї в Ніагара - Фоллс М.Колянківським з приводу розширення колекції галереї, активізації контактів між Україною і Канадою в сфері освіти та культури. 29 квітня 1976 р. 596

№ 203 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з директором публічної бібліотеки м.Вінніпегу Н.Сіменс з нагоди вручення української літератури. 9 липня 1976 р. 598

№ 204 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з головою Канадської консультативної ради з питань багатокультурності і Ради народних мистецтв Манітоби Ю.Котелесом з питань подальшого культурного співробітництва. 9 липня 1976 р. 599

№ 205 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з керівником хору ім.О.Кошиця В.Климківим щодо проведення курсів керівників самодіяльних хорів. 10 липня 1976 р. 602

№ 206 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з директором Центру української культури і освіти (м.Вінніпег) Б.Климашем щодо поповнення експозиції музею, організацію виставок, налагодження культурного обміну. 27 жовтня 1976 р. 604

№ 207 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з президентом Саскачеванського університету Р.Беггом стосовно відкриття пам'ятника Л.Українці. 29-30 жовтня 1976 р. 605

№ 208 Із запису розмови першого секретаря Посольс-

тва СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з членами виконкому ТОУК П.Прокопчаком, В.Гарасимом, П.Кравчуком, М.Гринчишиним, М.Сейго з приводу подальших контактів з Товариством в сфері туризму і культури. 1 березня 1977 р. 608

№ 209 З щоденника першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про підготовку візиту в Україну канадського художника В.Курилика. 3 березня 1977 р. 610

№ 210 Інформація Посольства СРСР в Канаді про ставлення уряду Канади до відкриття канадського консульства в Києві. 25 травня 1977 р. 612

№ 211 З листа заступника голови Держбуду СРСР І.Іщенка заступнику Голови Ради Міністрів УРСР П.Є.Єсипенку про засідання радянсько-канадської робочої групи з науково-технічного співробітництва в галузі будівництва. 6 червня 1977 р. 613

№ 212 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з режисером української телевізійної програми В.Гандерою про трансляцію на телевізійній станції Сіті – ТВ в Торонто художніх та науково-популярних фільмів з України. 7 жовтня 1977 р.....614

№ 213 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з професіонально-викладацьким складом кафедри славістики Манітобського університету про забезпечення вузу аудіо-візуальними засобами, науковою та художньою літературою з боку Товариства «Україна». 7 листопада 1977 р. 616

№ 214 З щоденника першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про перебування у Вінніпезі спеціалізованої туристичної групи з УРСР.

8 листопада 1977 р. 618

№ 215 З щоденникових записів першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка про роботу Канадського інституту українських студій. 18 січня 1978 р. 619

№ 216 З щоденникових записів першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка про діяльність Українсько-канадського архіву-музея Альберти. 18 січня 1978 р. 624

№ 217 З листа голови правління Товариства «Україна» О.Підсухи ЦК Компартії України про організацію в Канаді виставки С.Кульчицької «Народні традиції в сучасному одязі, вишивці». 20 квітня 1978 р. 626

№ 218 З листа заступника голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном Г.Тихолаза президенту Асоціації „Канада-СРСР" М.Лукачу та секретарю КВК ТОУК В.Гарасиму з приводу проведення восени 1978 р. Днів СРСР у Канаді. 24 травня 1978 р. 627

№ 219 Лист голови президії Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном В.П.Оснача та голови правління Товариства „Україна" О.Підсухи секретарю КВК ТОУК В.Гарасиму про недоцільність перенесення Днів СРСР в Канаді за участю Української РСР. 19 червня 1978 р. 628

№ 220 Інформація радника Постійного представництва при ООН А.Озадовського ЦК КПУ про зустріч з членами делегації ТОУК на XXIV з'їзді ЛАУ А.Білецьким і Г.Ланчук. 28 червня 1978 р. 630

№ 221 Запис розмови першого секретаря Посольства

СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка з художнім керівником ансамблю „Калина" С.Джуганом про враження від перебування в м.Києві. 10 листопада 1978 р. 632

№ 222 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з мером м.Вінніпегу Р.Стіном з приводу перспектив культурних зв'язків між Україною і Канадою. 24 лютого 1979 р. 634

№ 223 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з активістами ТОУК з нагоди відкриття Українського музею в м.Тіммінс. 19-20 травня 1979 р. 635

№ 224 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді В.Ф.Скофенка ЦК КПУ про розмову з керівниками Шевченківського музичного ансамблю Є.Дольним та У.Моррісом (Марущаком) з приводу перспектив розширення взаємозв'язків колективу з творчими організаціями України. 30 травня 1979 р. 636

№ 225 Запис розмови Тимчасового Повіреного у справах СРСР в Канаді А.С.Новікова з керівниками Шевченківського музичного ансамблю У.Моррісом (Марущаком), Є.Дольним, В.Ковманом з приводу перспектив співробітництва колективу з творчими організаціями України. 26 червня 1979 р. 640

№ 226 Звіт голови правління Товариства «Україна» В.Я.Бровченка про поїздку делегації Товариства до Канади. 29 липня 1979 р. 642

№ 227 Із розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з головою Ради управляючих Саскачеванського університету Х.Пастершанк (Пастушенко) про перспективи міжуніверситетського співробітництва з Чернівецьким держуніверситетом. 19 берез-

ня 1980 р. 650

№ 228 Запис з щоденника першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка про діяльність Шевченківського музичного ансамблю в м.Торонто. 11 червня 1980 р. 653

№ 229 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з керівництвом Шевченківського музичного ансамблю з приводу творчих планів колективу. 13 жовтня 1980 р. 655

№ 230 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з директором „Українсько-канадського архіву-музею „Альберти" Г.Йопиком про підготовку заходів по відзначенню 90-річчя початку української трудової еміграції в Канаду. 5 лютого 1981 р. 657

№ 231 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з викладачами кафедри слов'янських мов Альбертського університету про стан викладання української мови у навчальному закладі. 6 лютого 1981 року. 659

№ 232 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з президентом Саскачеванського університету Л.Кристянсоном про шляхи співробітництва між Саскачеванським та Чернівецьким університетами. 18 березня 1981 р. 662

№ 233 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з викладачами російського відділу Карлтонського університету про організацію Шевченківських читань для викладачів і студентів університету. 31 березня 1981 року. 664

№ 234 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з головою Товариства Шевченківського музичного ансамблю В.Марущаком з приводу початку гастролей Державного заслуженого академічного українського народного хору ім.Г.Г.Верьовки. 5 вересня 1981 р. 666

№ 235 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з головою виконкому ТОУК П.Кравчуком та відповідальним секретарем Товариства В.Гарасимом про стан і перспективи туристичного обміну між Україною і Канадою. 11 грудня 1982 р. 667

№ 236 З інформації першого секретаря Поосольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка ЦК КПУ про розмову з професором російського відділу Карлтонського університету Е.Стиклінг щодо проведення Шевченківських читань. 31 січня 1983 р. 668

№ 237 Із запису розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з активістами монреальського відділу Об'єднання українських канадських професіоналів і підприємців про розширення культурного обміну між Україною і Канадою. 5 лютого 1983 р. 669

№ 238 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з професором університету Британської Колумбії Г.Польової з приводу проведення Шевченківських читань. 11 березня 1983 р. 672 .

№ 239 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка ЦК КПУ про розмову з членами оргбюро ТОУК з питань реалізації плану культурних зв'язків з Товариством „Україна". 20 травня 1983 р. 674

№ 240 Нота Посольства СРСР в Канаді Міністерству закордонних справ Канади у зв'язку з ініціативою Едмонтського відділу КУК з спорудження пам'ятника жертвам голоду в Україні 1932-1933 рр. 5 липня 1983 р. ..675

№ 241 Характеристика Посольства СРСР в Канаді громадської діяльності голови Об'єднаних українських канадських професіоналів і підприємств Дж.Слоугена. 11 липня 1983 р. 677

№ 242 Характеристика Посольства СРСР в Канаді громадської діяльності почесного голови Об'єднання українських канадських професіоналів і підприємств П.Саварина. 11 липня 1983 р. 678

№ 243 Запис телефонної розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка з канадською громадянкою українського походження, юристом Р.Шевчук стосовно можливості придбання експонатів з виставки «Людина та її світ...» 15 серпня 1983 р. 681

№ 244 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка ЦК КПУ про зустріч з канадськими громадянами – подружжям Юрієм і Розалією Шевчук щодо поширення виробів української декоративно-прикладного мистецтва. 24 серпня 1983 р. 682

№ 245 Нота Посольства СРСР в Канаді Міністерству закордонних справ Канади в зв'язку з встановленням пам'ятника жертвам голоду в Україні 1932-1933 рр. 20 жовтня 1983 р. 684

№ 246 Нота Міністерства закордонних справ Канади Посольству СРСР в Канаді з нагоди встановлення пам'ятника жертвам голоду 1932-1933 рр. 1 листопада 1983 р. 685

№ 247 Інформація Посольства СРСР в Канаді Міністерству закордонних справ УРСР про враження представників української еміграції від першого фестивалю українських художніх фільмів в Канаді. 18 березня 1984 р. 687

№ 248 З листа голови правління Товариства «Україна» В.Я.Бровченка ЦК Компартії України про організацію гастролей в УРСР українського самодіяльного хору «Гагілка» (м.Торонто). 12 квітня 1984 р. 688

№ 249 Інформація завідувача відділом зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України А.В.Меркулова ЦК Компартії України про передачу бюста І.Франка канадському музею (м.Вінніпег). 29 травня 1984 р. 689

№ 250 Із запису розмови радника Посольства СРСР в Канаді А.П.Макарова з завідувачем сектором СРСР МЗС Канади Р.Хелпіном щодо акцій українських громадських організацій Канади в зв'язку з 50-річчям голоду в Україні 1932-1933 рр. 3 грудня 1984 р. 690

№ 251 Лист першого секретаря Посольства СРСР в Канаді О.Г.Арсеєнка голові правління Товариства «Україна» В.Я.Бровченку про відвідання XIX Українського канадського національного фестивалю та Центру-музею українського народного мистецтва в м.Доуфін. 21 грудня 1984 р. 693

№ 252 Інформація першого секретаря Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвського МЗС України про зустріч з одним з керівників танцювального ансамблю «Дніпро» Ю.Остапиком. 2 квітня 1985 р. 695

№ 253 Запис розмови першого секретаря Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвського з головою виконкому Товариства об'єднаних українських канадців П.Кравчу-

ком та національним головою Робітничого запомогового товариства взаємодопомоги А.Білецьким щодо проведення конференції стосовно культурного життя перших українців в Альберті. 8 травня 1985 р. 697

№ 254 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвського МЗС УРСР про зустріч з керівниками ряду українських громадських організацій. 13 травня 1985 р. 699

№ 255 Лист Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.О.Родіонова першому заступнику голови президії Товариства «Родина» Г.В.Горшкову про доцільність нагородження канадських громадян ювілейною медаллю «Сорок лет Победы в Великой Отечественной войне. 1941-1945 гг.» 14 травня 1985 р. 702

№ 256 Інформація Посольства СРСР в Канаді міністру закордонних справ України В.А.Кравцю про XX з'їзд Об'єднання українських канадських професіоналів та підприємців. 6 серпня 1985 р. 704

№ 257 Інформація Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про 41 Всеканадський з'їзд Союзу українців-самостійників. 23 серпня 1985 р. 706

№ 258 Інформація Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про заходи українських наукових, громадських, релігійних організацій до 1000-ліття введення християнства на Русі. 26 листопада 1985 р. 710

№ 259 Інформація Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про проведення міжнародного симпозіуму в Оттавському університеті. 26 листопада 1985 р..... 714

№ 260 Лист Надзвичайного і Повноважного Посла Радянського Союзу в Канаді О.О.Родіонова ЦК КПУ

про проведення Перших Франківських читань. 25 листопада 1986 р. 718

№ 261 З інформації першого секретаря Посольства СРСР в Канаді Ю.В.Богаєвського ЦК КПУ про розмову з керівництвом музичного ансамблю ім.Т.Шевченка з питань подальшого його співробітництва з Товариством „Україна" 12 січня 1987 р. 720

№ 262 Інформація Посольства СРСР в Канаді ЦК КПУ про розмову з директором Канадського інституту українських студій Б.Кравченком стосовно розширення наукових контактів між Україною і Канадою. 28 березня 1987 р. 722

№ 263 Інформація Генерального консульства СРСР в Монреалі МЗС України про канадських громадян, які зробили свій внесок у Фонд „Чорнобиль". 16 червня 1987 р. 724

№ 264 Лист Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР в Канаді О.О.Родіонова завідувачу відділом зарубіжних зв'язків ЦК Компартії України А.В.Меркулову про перебування в Канаді творчої інтелігенції з України. 27 серпня 1987 р. 725

№ 265 Із звіту голови делегації Товариства „Україна" С.Ю.Лазебника про перебування в Канаді в липні-серпні 1987 року 2 вересня 1987 р. 728

№ 266 Звернення делегатів 37-го національного з'їзду ТОУК до Генерального секретаря ЦК КПРС М.С.Горбачова та Президента США Р.Рейгана із закликом дотриматись угод про скорочення ядерних озброєнь. 12 жовтня 1987 р. 732

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АРК – аркуш
ВИА – вокально-инструментальный ансамбль
ДА – державний архів
КДБ УРСР – Комітет державної безпеки УРСР
КІУС – Канадський інститут українських студій
КУК – Комітет українців Канади
ЛАУ – Ліга американських українців
МЗС – Міністерство закордонних справ
оп. – опис
ОУКПП – Об'єднання українських канадських професіоналів і підприємців
РЗТ – Робітниче запомогове товариство
СБУ – Служба безпеки України
СКВУ – Світовий конгрес вільних українців
спр. – справа
СУМК – Союз української молоді Канади
СУС – Союз українців – самостійників
ТОУК – Товариство об'єднаних українських канадців
ТУС – Товариство українців-самостійників
УКНФ – Український канадський національний фестиваль
УКЦ – Українська католицька церква
УОДКС – Украинское общество дружбы и культурных связей
ЦДАВО України – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України
ЦДАГО України – Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДАМЛМ України – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
ЦК КПУ – Центральний Комітет Комуністичної партії України
ф. – фонд

КОРОТКІ ДОВІДКИ ПРО АВТОРІВ

Тронько Петро Тимофійович *—*
доктор історичних наук, професор, академік НАН України, Герой України. Народився 1915 у с.Заброди Богодухівського району Харківської області. Трудовий шлях розпочав робітником на шахті у Дзержинську Донецької області. Учасник Другої світової війни. За мужність і героїзм П.Тронька нагороджено орденами "Вітчизняної війни" І ступеня, "Богдана Хмельницького" ІІІ і ІІ ступенів, "Червона Зірка", медаллю "За бойові заслуги" та ін. У 1948 закінчив Київський державний університет ім. Т.Шевченка, 1951 Академію суспільних наук при ЦК ВКП(б), захистив кандидатську, а згодом і докторську дисертацію. В 1950-х на партійній роботі. В 1961-78 - заступник Голови Ради Міністрів УРСР, 1978-1979 - віце-президент АН УРСР. З 1986 - завідувач відділом Інституту історії АН УРСР. Автор більше 600 наукових праць, в тому числі 16 монографій, присвячених історії Другої світової війни та краєзнавчого руху в Україні. Один з авторів, керівник авторських колективів, відповідальний редактор, член редколегії багатьох фундаментальних історичних досліджень, серед яких: "Історія Української РСР", "Історія Києва". Очолював Головну редакційну раду 26-томної "Історії міст і сіл УРСР", за видання якої П.Тронька удостоєно Державної премії СРСР у галузі науки і техніки. Нині П.Т.Тронько завідувач відділу регіональних проблем Інституту історії України НАН України, перший віце-президент Всеукраїнської академії історичних наук, голова Всеукраїнської спілки краєзнавців. Очолює Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини ім. О.Гончара.

Москаль Юрій Петрович (1938 р.н.) —
діяч українського прогресивного руху в Канаді. Народився у м.Валдор (Квебек) в сім'ї українських іммігрантів. З 1953 член першої Крайової Молодіжної Ради Товариства об'єднаних українських канадців (Торонто). Після завершення навчання у Львівському державному університеті ім. І.Франка працював викладачем англійської філології. В 1967 науковий редактор та перекладач у видавництві "Українська Радянська Енциклопедія". Згодом редактор, завідувач відділу перекладу англомовного додатку до газети "Вісті з України". В 1980 році переведений на посаду старшого редактора-перекладача до редакції видань іноземними мовами у Державному видавництві художньої літератури "Дніпро". За бажання відвідати своїх рідних у Канаді був виключений з членів Комуністичної партії та інших громадських організацій, а у видавництві "Дніпро" його ім'я було зняте з 14 видань, над якими він працював. В лютому 1986 повернувся в країну свого народження. Працював співредактором англомовного журналу "Ukrainian Canadian", управляючим директором фірми "Українська книга" (Демо Трейд Лімітед), обирався Національним президентом ТОУК (до травня 2001 року). Нині проживає в Едмонтоні (Альберта). Займається громадською роботою: член урядової Дорадчої Ради "Альберта-Україна", президент Канадського освітнього товариства імені А.Кримського, один із директорів Фундації української спадщини Альберти.

Данилюк Юрій Зіновійович —
провідний науковий співробітник відділу регіональних проблем історії України Інституту історії України НАНУ, заступник голови Всеукраїнської спілки краєзнавців. Народився у 1958 у м.Києві. З 1980 після закінчення Київського університету ім.Т.Г.Шевченка працює в Інституті історії України. У 1991 захистив кандидатську дисертацію на тему: "Розвиток громадських форм історичного краєзнавства в 1960-80-х" (керівник — академік НАН України П.Т.Тронько). В 1992 урядом України затверджений заступником голови Головної редакційної колегії серії книг "Реабілітовані історією", зав. відділом по розробці архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. Головний редактор журналу "З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ". Академік, Головний вчений секретар Української академії історичних наук. Автор більше 130 робіт. Заслужений працівник культури України (1993). Досліджує проблеми регіональної історії, дисидентського руху в Україні.

Володимир Маковецький (1926 р.н.) — *діяч українського прогресивного руху в Канаді, президент Фундації української спадщини Альберти. Народився у містечку Лак Белв'ю, Альберта. В 1938 стає членом Федерації канадсько-української молоді, згодом її Головою. Обирався президентом відділу Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК) у місті Іннисфрі. В 1959-1960 навчався у Вищій партійній школі при ЦК КПРС (нині - "Академія суспільних наук"). Протягом 1961-1969 очолював провінційний комітет Альбертського відділу Комуністичної партії Канади. В 1971 засновує фірму, "Геритидж Фудс Лімітед", що стала нині багатомільйоннодоларовим підприємством - найбільшим у світі по виробництву вареників та інших українських етнічних харчових продуктів. У 1989 брав участь у конференції у Києві по вивченню можливостей розвитку спільних підприємств у Радянському Союзі, в результаті чого було створене перше українсько-канадське підприємство "Суми Фудс". Протягом останніх двох десятків років очолював провідні посади в різних організаціях: член Крайового Комітету ТОУК (1983-2001), віце-президент Крайового Виконавчого Комітету ТОУК (1997-2001), президент провінційного комітету ТОУК в Альберті (з 1983 - до тепер), перший президент Товариства харчової промисловості Альберти (1974) і член його правління протягом 18 років, президент Фундації української спадщини Альберти (1994 - до нині), член Комітету Друзів Канадського Інституту українських студій при Університеті Альберти та декількох інших організацій.*

Бажан Олег Григорович —
старший науковий співробітник відділу регіональних проблем історії України Інституту історії України НАН України. Народився 1968 на Полтавщині. У 1992 закінчив історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту ім.В.Г.Короленка. З 1992 по 1994 - викладач кафедри історії України Полтавського державного педагогічного інституту. Протягом 1994—1997 — аспірант Інституту історії України НАН України. У 1996 захистив дисертацію кандидата історичних наук. Автор 100 наукових праць. Заступник головного редактора журналу "Краєзнавство" Досліджує проблеми утвердження і функціонування командно-адміністративної системи в СРСР, суспільно-політичне життя в Україні в 1950—80-ті роки.

Маршал Олександр Най *(1924 р.н.) — управляючий директор і секретар Правління директорів Фундації української спадщини Альберти. Народився 25 травня 1924 в місті Мондер. Закінчив Університет Альберти в Едмонтоні, де здобув наукові ступені доктора хімічних наук та наукове звання з педагогіки. Викладав природничі науки і математику у середніх школах та хімію і фізику університетського рівня в коледжах Альберти. В 1960 професор університету Альберти. Викладав і проводив наукові дослідження на кафедрах хімії і педагогіки. Вивчав методику викладання природничих наук та системи освіти різних країн світу і окремих міст, зокрема, Великобританії, Японії, Гонконгу, Таїланду, Сінгапуру, Австралії. Одночасно займав провідні позиції в багатьох провідних комітетах університету, а також при Міністерстві освіти Альберти. Брав участь в соціальній, культурній і організаційній діяльності українсько-канадської громади. Понад тридцять років член Товариства об'єднаних українських канадців . Один із засновників Фундації української спадщини Альберти. Після виходу на пенсію (1989) надрукував серію статей про діяльність українсько-канадської громади, а також видав книгу "Першопрохідці української еміграції до Канади: Василь Єлиняк і Іван Пилипів"*

ЗМІСТ

Тронько П.Т. Наша сила в єднанні..... 5

Най М., Москаль Ю., Маковецький В. Ретроспектива за століття. Українська громада в Канаді. Розбудова зв'язків з Україною. 35

Від упорядників 135

Документи 137

Примітки 734

Іменний покажчик 795

Географічний покажчик 811

Перелік документів 818

Список скорочень 860

Короткі довідки про авторів 861

Наукове видання

Упорядники:
Олег Григорович Бажан
Юрій Зіновійович Данилюк
Петро Тимофійович Тронько

На скрижалях історії

З історії взаємозв'язків урядових структур і громадських кіл України з українсько-канадською громадою в другій половині 1940-1980- ті роки. Книга 1.

Обкладинка художника *А.П.Шклярука*

Здано до набору 1.09.2002 р.
Підписано до друку 24.04.2003 р.
Формат 60х84 1/16. Папір офс. офс. друк Ум друк арк 27.55.
Обл. вид. арк.
Замовлення №
Поліграф. д-ця Ін-ту історії України НАН України Київ – 1, Грушевського, 4

ББК Т3 (4УКР)6. я43 + Т3(4КАН)6. я43
Н12

На скрижалях історії: З історії взаємозв'язків урядових структур і громадських кіл України з українсько-канадською громадою в другій половині 1940-1980- ті роки. Зб. док. та матеріалів. Кн.1 / Упоряд.: О.Г.Бажан, Ю.З.Данилюк, П.Т.Тронько. – К., 2003. – 862 с.

ISBN 966-02-2911-9(серія)
ISBN 966-02-2912-7

Підписано до друку 18.11.2002. Формат 60x84 1/16
Ум. друк. арк. 50,80. Обл. вид.арк.41,75.
Наклад 500 прим. Зам. 82. 2003 р. Ціна договірна
Поліграф. д-ця Ін-ту історії України НАН України
Київ-1, Грушевського, 4